

CASANOVA
MEMORII

CASANOVA
MEMORII
(PAGINI ALESE)
Traducere şi note de RADU ALBALA
Prefaţă de SILVIAN IOSIFESCU
1970

MEMORII JURNALE CORESPONDENŢĂ
Coperta de Al. Sathmary

Casanova Giacomo
MÉMOIRES
Librairie Gallimard
tome I (1958)
tome II (1959)
tome III (1960)
complete
http://www.freeinfosociety.com/media/pdf/4363.pdf

Cuprins

Ajung predicator – Aventură cu Lucia, la Paseano – întâlnire la al treilea.

Cap. V Noapte neplăcută – Mă îndrăgostesc de cele două surori şi o uit pe Angela – Bal la mine acasă; Giulieta umilită – Mă întorc la Paseano – Lucia nefericită – Furtună cu noroc.

Cap. XXVIII Trec prin Ferrara unde am o păţanie cu haz – Sosesc la Paris.

Cap. XXIX Ucenicie la Paris – Portrete - Ciudăţenii – Fel de fel.

Cap. XXX Franţuzeasca mea îmi joacă renghiuri, am succese, leg numeroase cunoştinţe – Ludovic al XV-lea – Frate-meu soseşte la Paris.

Cap. XLVIII întrevederea cu domnul de Bragadin – Sunt arestat din porunca inchizitorilor de stat.

Cap. XLIX La *Piombi* – Cutremur de pământ.

Cap. L întâmplări de tot felul – Tovarăşi – îmi pregătesc evadarea – Mi se schimbă temniţa.

Cap. LI Lemniţele subterane numite Puţuri – Răzbunarea lui Lorenzo – Intra în legătură cu alt arestat, părintele Balbi; caracterul acestuia – Plănuim să fugim împreună, în ce fel – Stratagema pe care o folosesc ca să fac să ajungă la el esponfon-ul – Izbândă – îmi vine un ticălos de tovarăş – Portretul acestuia

Cap. LII Trădarea lui Soraclaci – Ce fac ca să-l smintesc – Părintele Balbi îşi sfârşeşte cu bine lucrarea – Ies din celulă – Cugetări intempestive ale contelui Asquino – Clipa plecării.

Cap. LIII Ies din temniţă – Mă aflu în primejdia de a-mi pierde viaţa pe acoperiş – Ies din palatul ducal, mă urc într-o barcă şi ajung pe uscat – Primejdia în care mă pune părintele Balbi – Stratagema pe care sunt nevoit s-o folosesc spre a mă despărţi deocamdată de el.

(*Din volumul al doilea*)

Cap. I Trag la căpetenia zbirilor, unde petrec o

noapte încântătoare şi-mi regăsesc pe deplin puterile şi sănătatea – Merg la biserică: întâlnire stingheritoare – Mijlocul silnic pe care sunt nevoit să-l folosesc pentru a dobândi şase ţechini – Sunt în afară de primejdie – Sosesc la München.

— Episod cu Balbi – Plec către Paris – Sosesc acolo – Asasinarea lui Ludovic al XV-lea

Cap. X Noi incidente – J.-J. Rousseau.

Cap. XI Sunt luat la interogatoriu – Îi dau trei sule de ludovici grefierului – Moaşa şi Cast elba jac sunt arestaţi – Domnişoara naşte un băiat şi o sileşte pe maică-sa să-mi ceară scuze – Procesul meu e suspendat – Domnişoara pleacă la Bruxelles şi merge cu maică-sa la Veneţia unde ajunge o doamnă din lumea mare – Lucrătoarele mele – Doamna Baret – Sunt prădat, arestat şi eliberat – Plec spre Olanda – „Spiritul” lui Helvetius.

Cap. XIV Anul 1700 – *Madame* Gardela – Portretul ducelui de Würtemberg – Prânzesc la Gardela; urmările acestui prinz – întâlnirea nefericită – Pierd la joc patru mii de ludovici – Proces – Izbutesc să fug – Ajung la Zürich.

Cap. XX Tânăra teologă.

Cap. XXI Domnul de Voltaire: convorbirile mele cu eminentul bărbat – O scenă, la dânsul, în legătură cu Ariosto – Ducele de Viliars.

Cap. XXXVII Ce păţesc la Augsburg cu numele meu.

(*Din volumul al treilea*)

Cap. VII Sosesc la Londra – Lady Cornelis – Sunt prezentat la curte – închiriez o locuinţă mobilată – Leg numeroase cunoştinţe – Morala englezilor.

Cap. VIII Petrecerea de la doamna Cornelis – O aventură la Ranelagh-house – Curtezanele engleze nu-mi plac.

Cap. X Charpillon.

Cap. XI Charpillon şi cumplitele urmări ale acestei cunoştinţe.

INTRODUCERE

Tot mai frecvent se manifestă dorinţa firească a criticii de a stabili noi puncte de vedere cu privire la cărţi şi la figuri mult discutate. Se percepe în aceste eforturi de

a redescoperi un obiect în aparenţă cunoscut un răspuns la exclamaţia lui La Bruyère 3 „Totul a fost spus”. De aici şi paradoxul cam facil de a căuta neînţeleşi printre cei mai populari autori. E mai uşor să califici decât să stabileşti efectiv relaţii inedite într-o operă asupra căreia s-au oprit atâtea comentarii anterioare.

Să afirmi că Giacomo Casanova scriitorul este puţin cunoscut şi puţin apreciat riscă să treacă drept o asemenea vânătoare de neînţeleşi. Totuşi, popularitatea largă a Memoriilor are surse adesea inavuabile. Opinia curentă e ispitită să-l treacă pe aventurierul veneţian printre pornografii căutaţi pe ascuns de frământările erotice ale adolescenţei şi de nostalgiile bătrâneţii. Acum o sută patruzeci de ani, când Memoriile au apărut în Franţa, au căpătat girul critic al lui Sainte-Beuve – pe atunci debutant. N-au lipsit nici – ulterior aprecieri elogioase despre valoarea lor literară. Dar asemenea aprecieri au rămas sporadice în comparaţie cu altele consacrate unor contemporani ai lui Casanova. A fost astfel valorificat pe lângă Şade – spirit mai complex şi artist într-adevăr mai rafinat – un poligraf ca Restif de la Bretonne, întru nimic mai cast decât aventurierul veneţian, narator prolix şi haotic. Opinia comună a continuat să identifice amintirile casanoviene cu câteva aventuri erotice narate amănunţit. I s-au consacrat multe ediţii prescurtate care au reţinut exclusiv latura picantă şi au omis sistematic tabloul policrom.

Un Casanova sterilizat de reminiscenţe erotice e de neconceput. Dar bizareria situaţiilor reale sau născocite nu fereşte acest aspect al memoriilor de monotonie. În alte condiţii, se pot aplica paginilor de amintiri erotice câteva aprecieri făcute despre un memorialist al secolului nostru care a stârnit şi el vâlvă şi scandal, despre Frank Harris. „Femeile lui Harris sunt toate U fel; vorbesc toate acelaşi jargon îngrozitor; toate îl adoră pe Frank. Creează o

înspăimântătoare monotonie”, a scris un critic englez contemporan. Asemănători printr-un grăunte de mitomanie, aventurierul veneţian din secolul al XVIII-lea şi gazetarul irlandez de la sfârşitul secolului trecut diferă pe toate planurile, îndrăznelile erotice ale scrisului lui Harris au alură programatică, luptă – precedându-l pe D. II. Lawrence – cu un puritanism pe care Giacomo Casanova nu l-ar fi putut nici măcar imagina. La Casanova educaţia clasică şi uzul procedeelor retorice fac monotone descrierile erotice. Comentatorii casanovieni s-au arătat iritaţi mai demult de comparaţiile nobile, de coloanele, frontoanele şi frizele care invadează scrisul lui în cele mai nepotrivite momente, în contrast cu firescul cu care progresează obişnuit naraţiunea. S-ar spune că septuagenarul nu vrea să pară doar un bătrân libidinos şi caută să dea distincţie evocărilor, înflorindu-le stilistic. De aici impresia justificată de descoperire pentru cel care ia contact prima oară cu textul integral al memoriilor. Autorul de faimoase texte „picante” face loc evocatorului. Casanova nu are dimensiunea abisală a lui Saint-Simon. De altfel, comparaţia justificată doar de relativa lor apropiere în timp ar fi zadarnică, zonele în care se mişcă cei doi autori sunt fără contact. Dar dacă îi lipseşte a treia dimensiune, lumea evocată de Casanova are o prezenţă multicoloră şi plină de contraste.

Mai trebuie pomenite alte fapte care creează acestei scrieri o situaţie specială. Amestecul de adevăr şi de invenţie e frecvent în memorialistică. La Casanova apare însă în proporţie surprinzătoare, pe fondul secolului în care Rousseau a practicat denudarea morală a. confesiunilor”, iar Saint-Simon a scris pătimaş, dar cu totală sinceritate. Exegezele casanoviene, care au sporit într-un ritm surprinzător în secolul nostru, au putut constata invenţiile şi omisiunile sistematice. Se pune la îndoială autenticitatea câte unui întreg capitol din

memorii, cum este călătoria la Constantinopol sau existenţa vreunui personaj ca Enrichetta. În aceeaşi măsură s-au constatat omisiuni voite, fapte ascunse sau modificate. Trebuie spus că verificările minuţioase ale comentatorilor nu umbresc veracitatea de ansamblu a textului, confirmă cele mai multe fapte, detalii şi nume. Dar raportul între exactitatea, uneori surprinzătoare, a rememorării şi deformarea conştientă ascunde mecanisme interesante, creează zone obscure în povestirea aceasta în aparenţă luminată egal şi liniştit.

O altă serie de fapte constituie încă o bizarerie în istoria acestei cărţi. Manuscrisul original a fost păstrat sub cheie vreme de peste un secol de către un editor german – Brockhaus. Ceea ce s-a editat a fost produsul intervenţiilor foarte active ale primului îngrijitor de ediţie, francezul Laforgue. Textul original a apărut recent. Opiniile sunt împărţite. Există chiar comentatori care preferă literar ediţia lui Laforgue. În orice caz, popularitatea pe care au cunoscut-o până astăzi Memoriile se adresează rodului unei colaborări postume. E ultima şi cea mai curioasă aventuri a lui Casanova.

Cu omisiunile şi adăugirile amintite, Memoriile narează existenţa lui Giacomo Casanova până aproape de cincizeci de ani. Despre ultimii treisprezece ani ne vorbesc alte documente, în special paginile altui foarte spiritual memorialist al veacului, Prinţul de Ligne. Grija cercetătorilor a reconstituit şi deceniul intermediar (1775 – 1787), culorile lui mai întunecate, cu începutul bătrâneţii şi cu câteva avataruri întristătoare.

Giacomo Casanova s-a născut la Veneţia, în 1725. Om al secolului său, el avea să-şi proclame originea umilă, deşi a socotit o vreme cu cale să-şi atribuie un nume şi un titlu, să devină cavaler de Seingalt. Argumentul cu care şi-a justificat acest drept e însă caracteristic: alfabetul aparţine tuturor şi oricine e liber să-l combine pentru a-şi alege

numele. I s-a întâmplat lui Casanova să cocheteze şi cu genealogiile. A fost însă descendentul unui menaj de actori şi, în peregrinările lui prin oraşele europene, avea să-şi reîntâlnească mama care juca într-o trupă italiană stabilită în Germania.

Ga alţi mulţi aventurieri ai secolului în care Anatole France l-a plasat pe neuitatul abate Jérôme Goignard, a fost menit în copilărie carierei ecleziastice. A studiat la Padova teologia şi dreptul. A pus atunci temelia unei solide culturi umaniste la care paginile autobiografiei sale se referă frecvent. Între o aventură erotică şi o partidă de cărţi în care înfrunta cu dexteritate trişori de profesie, Casanova se întorcea frecvent spre preocupările erudite – scrierile filologice şi istorice, traducerile din greacă şi latină.

Vocaţia ecleziastică s-a risipit din adolescenţă, fiind mascată de aceea mai reală pentru aventurile de orice iel. Una dintre primele lui aventuri se soldează chiar cu închiderea într-un fort din care a evadat. Au început atunci peregrinările – pentru moment în oraşele italiene. A fost o vreme secretarul unui cardinal din Roma. Reîntors la Veneţia, se angajează în armată, e trimis la Constantinopol. Dar se pare că nu a ajuns mai departe de Corfu, deşi memoriile vorbesc îndelung de aventurile lui orientale. A urmat o perioadă de care aceleaşi memorii pomenesc cu regret, ca despre o decădere. Violonist – după cum ne spune – cu totul neînzestrat în orchestra unui teatru, Casanova ia parte la orgiile unei bande de tineri deşucheaţi. Comparate cu ceea ce aveau să fie mai târziu activităţile jucătorului de profesie şi ale simulatorului de practici magice, episoadele acestea nu par mai grave şi tonul cu care vorbeşte despre ele memorialistul surprinde. Se simte că sunt socotite degradante fiind prea meschine. Adesea cinic, Casanova a avut orgoliul aventurierului de anvergură.

Hazardul l-a ajutat. L-a făcut să întâlnească, să câştige afecţiunea şi protecţia unui patrician, senatorul Bragadino. Această protecţie, devenită aproape grijă paternă, l-a sprijinit timp de câteva decenii.

Începe acum şirul călătoriilor şi aventurilor prin mai toate principalele oraşe europene. A încerca, să le urmărim ar fi să rezumăm palid paginile Istoriei vieţii mele. Până la epoca gravă a arestării de către Inchiziţie, principalele evenimente din această perioadă se petrec în cei cinci ani de peregrinări, între, 1750 şi 1755, dintre care? doi ani de călătorie în Franţa care avea să devină a doua lui patrie. (Memoriile au fost scrise în limba franceză.) La Lyon a fost, se pare, primit în francmasonerie, ceea ce se acordă cu libertatea de gândire a multor pasaje. În aceşti ani, Casanova duce o existenţă caracteristică şi pentru el şi pentru secol. Pe lângă vagabondările care l-au făcut să cunoască principalele ţări europene (până la întoarcerea la Veneţia în 1755 a a ajuns la Dresda, la Praga, la Viena), Casanova străbate peste tot mediile cele mai diverse, ajunge la curtea franceză şi în cele mai deocheate taverne.

Când s-a reîntors la Veneţia, reputaţia lui de libertin era bine stabilită. Exerciţiile şarlatano-magice care îl cuceriseră pe Bragadino îl făceau şi mai suspect în ochii inchiziţiei veneţiene E arestat şi condamnat la cinci ani de închisoare în faimoasa „Piombi”. Evadează în anul următor. Istoria acestei evadări a povestit-o apoi de nenumărate ori şi a scris-o în 1788 (Istoria fugii mele din închisoarea „Piombi din Veneţia” – naraţiune reluată în Memorii). Acest cabotinaj – Casanova pretindea câteva ore pentru a nu lăsa la o parte amănuntele şi pentru a mima povestirea cum se cuvenea – a accentuat neîncrederea câtorva cercetători care au negat realitatea evadării şi au vorbit de o eliberare aranjată de către Bragadino. Se pare, totuşi, că verificările de arhivă, făcute cu obişnuita minuţiozitate a

studiilor casanoviene, a confirmat veracitatea generală a povestirii. Chiar dacă unele detalii sunt produsul imaginaţiei fertile a aventurierului, evadarea din „Piombi” face onoare energiei, curajului şi ingeniozităţii lui. Literar, această parte a memoriilor a influenţat în mai multe rânduri scrieri notabile. Stendhal care admira Memoriile s-a inspirat din aceste pagini imaginând fuga lui Fabrice del Dongo.

Evadarea s-a soldat pentru Casanova cu aproape douăzeci de ani de exil, Când îl întâlneau prin oraşele Europei, diplomaţii veneţieni îl tratau adesea cu bunăvoinţă, dar dreptul de a se reîntoarce în patrie i-a fost acordat cu greutate şi – se pare – cu preţul unor servicii degradante.

Cei douăzeci de ani alimentează cea mai mare parte din peripeţiile Memoriilor, deşi destule aventuri inavuabile au fost lăsate la o parte. Giacomo continuă peregrinările orizontale şi verticale, punctate de expulzări, de săptămâni petrecute în închisoare, de noi evadări. O datorie contractată la joc îl reţine prizonier într-un orăşel german. Evadarea e organizată cu şiretenie şi quiproquouri de comedie italiană. În Spania e amestecat într-o afacere bizară în care pretinde a fi avut un rol cavaleresc şi inocent. La Viena e implicat într-o poveste mai puţin strălucitoare, închis iar, eliberat prin intervenţii făcute la ministrul Kaunitz.

Jocul, aventurile amoroase alternează cu misiuni semidiplomatice şi cu încercări comerciale. La Paris, unde a petrecut şi în această perioadă mulţi ani, comanditează un negoţ de stofe, capătă concesia unei loterii, e însărcinat cu o misiune secretă în Olanda. Trăieşte o vreme la Londra, încearcă să se stabilească la curtea lui Frederic cel Mare, care i-ar fi propus să devină profesor într-un colegiu de tineri nobili. Propunerea i s-a părut prea puţin atrăgătoare după ce a avut ocazia să constate că monarhul

îi muştruluia cu bastonul pe profesori. În Polonia e primit la curte, dar răneşte grav într-un duel pe un favorit al regelui. În Rusia, de asemenea, e primit de Caterina a II-a.

Se apropie de cincizeci de ani, a început să obosească. Este perioada în care se întrerup memoriile. Obţine în 1774 dreptul de a se reîntoarce la Veneţia. Consacră în aceşti ani mai multă vreme scrisului: lucrări istorice (Istoria tulburărilor din Polonia) şi naraţiuni cu pretext istoric (Anecdote veneţiene de dragoste şi război din veacul al XIV-lea). Scrie şi libretul unei cantate, conduce o trupă de teatru, scoate o revistă teatrală: Mesagerul Thaliei. Evadatul de la Piombi, spiritul liber se pune o vreme în serviciul Inchiziţiei denunţând pe librarii care răspândeau scrieri antireligioase. Nu se va putea bucura multă vreme de sprijinul oficial pe care-l obţinuse prin această înjositoare activitate. Iritaţia stârnită de un pamflet violent, îndreptat împotriva unui patrician, îl izgoneşte iar din Veneţia.

În 1785 aventurierul sexagenar e încolţit de lipsuri la Paris. Acceptă atunci propunerea contelui de Walstein-Wartenberg de „a deveni bibliotecar la castelul din Dux (Boemia). Acolo avea să-şi petreacă ultimii treisprezece ani de viaţă, necruţat de umilinţe. Slujba lui nu-l deosebea prea mult de slugile din castel, alături de care fostul oaspete al monarhilor trebuia să ia uneori masa. Dovedind o vivacitate nepotolită de vârstă, se războieşte cu obrăznicia intendenţilor şi a bucătarilor, îşi afirmă demnitatea. Scrie inamicului său, intendentul contelui Waldstein, unsprezece scrisori ale căror copii au fost găsite la Dux şi care sunt alcătuite ca nişte pamflete trufaşe „După ordinea firească a lucrurilor, îţi dai seama, scumpe domnule Faulkinher, că n-ar fi trebuit să existe niciodată raporturi între noi, în timpul şederii noastre a amândurora la castelul contelui Waldstein unde eu am funcţia de bibliotecar, iar dumneata pe cea de intendent al

băieţilor de la bucătărie”.

Prinţul de Ligne, unchiul lui Waldstein, ne-a lăsat un portret al lui Casanova septuagenar, sub numele semnificativ de Aventuros. Alcătuit din poante paradoxale, după moda secolului, portretul acesta poate fi confruntat cu cel pe care – implicit – îl trasează memoriile casanoviene: „Ar fi un bărbat foarte frumos dacă n-ar fi urât. E înalt, clădit ca un Hercule, dar un ten de african, nişte ochi vioi, cu adevărat plini de spirit, dar exprimând mereu susceptibilitate, nelinişte, ranchiună, îi dau o înfăţişare feroce… Doar lucrurile pe care pretinde că le ştie nu le ştie i regulile dansului, ale limbii franceze, ale bunului-gust.

Lettres a M. Faulkinher, în Mémoires de Jacques Casanova, Flammarion, vol. VI, f.a., p. 449.

6

bunele maniere. Doar comediile lui nu sunt comice; doar lucrările lui filosofice n-au filosofie, toate celelalte scrieri ale sale sunt pline de idei filosofice…” 1. Portretul alcătuit din lumini şi umbre şi urmărind evidente simetrii, se încheie elogios, mai în acord cu alte pagini în care prinţul de Ligne şi-a arătat simpatia pentru Casanova: „Imaginaţia lui prodigioasă, vioiciunea naţiunii lui, călătoriile, toate profesiile pe care le-a practicat, fermitatea cu care întâmpină lipsa bunurilor morale şi materiale fac din al un om rar, pe care e preţios să-l întâlneşti, demn chiar de consideraţie şi de multă prietenie din partea puţinelor persoane pe care le priveşte cu indulgenţă…” 2.

Memoriile au fost scrise la Dux. Aici s-a stins Casanova în 1798… Pofta de mâncare îi scădea în fiecare zi, aşa că a regretat prea, puţin viaţa – serie De Ligne în alte pagini de amintiri. Dar a încheiat-o în chip nobil în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor, a primit împărtăşania cu gesturi largi şi a rostit câteva sentinţe spunând: «Doamne!

şi voi martori ai morţii mele. Am trăit ca un filosof şi mor ca un creştin»”.3

Autobiografia unui astfel de personaj nu se poate reduce la descrierea erotică şi nici la peripeţia pitorească, cât de mare le-ar fi locul.

Punţi de trecere între document şi literatura plăsmuită uneori intenţionat, alteori fără voie, scrierile autobiografice oscilează între polul obiectiv şi cel subiectiv. Devin la un capăt relatare istoriografică, în care figura naratorului tinde să se estompeze, la celălalt reflecţie şi auto-analiză. Nuanţele, formele de trecere sunt nenumărate. În afară de puţine exemple, eul şi lumea sunt amândouă prezente. Dar cele două atitudini – relatarea de fapte şi autocăutarea – se diferenţiază încă din Renaştere, epoca în care s-a ivit accepţia modernă a memorialisticii, producând două opere atât de deosebite ca Eseurile lui Montaigne şi Viaţa lui Cellim.

Casanova nu se vrea şi nu se pretinde un istoric care să relateze cu obiectivitate fapte neutre, uitându-se pe sine. Generată de nostalgiile bătrâneţii care îşi retrăieşte trecutul narându-l, auto

— Ibidem. p. 473.

* Ibidem, p. 471.

Ibidem, p. 471

biografia lui este destinată să-l avantajeze pe narator, eu toate pasajele ei cinice. De aici şi întâmplările fardate, omise sau inventate. Dar, temperament prin excelenţă extravertit, Casanova nu are nici preocuparea nici răgazul de a se autoanaliza. Obişnuinţa de a trăi clipa s-a păstrat şi la bătrâneţe. Ne-o arată portretul desenat de Prinţul de Ligne. La el, rememorate, întâmplările se îmbulzesc, devin o călătorie într-un secol al XVIII-lea puţin cunoscut.

Câteva pagini din Craii de Curtea-Veche evocă din gesturi, şi denumiri, cu arta de a lăsa faptele să se piardă

în penumbră, un secol al XVIII-lea al eleganţei şi al vieţii aventuroase trăite eu stil. Se percep în aceste fraze şi câteva rezonanţe casanoviene sau din alţi memorialişti ai aventurii. „În sărbătoare neîntreruptă de zi şi noapte, am petrecut, cum nu se mai petrecuse şi nu se va mai petrece, ne-am înfruptat cu nesaţ din toate desfătările simţurilor şi ale minţii. Îndeplineam însărcinări de tot soiul: întovărăşeam pe Belle-Île la Frankfurt pentru alegerea împăratului, plecam cu Richelieu în peţit la Dresda, tocmeam la Paris pânze de Watteau pentru marele Frederic, duceam diamanticalele Elisavetei Petrovna să le şlefuiască la Amsterdam, porunceam la Malines horbote pentru Bruni şi acestea toate nu pentru vânarea de avuţie sau de măriri, ci numai din nevoia de a fi pururi în neastâmpăr, în mişcare”. 1

Evocare de fapte trăite, memoriile lui Casanova nu au parfumul uşor artificial al unei reconstituiri literare a trecutului, dar se desfăşoară sub semnul aceluiaşi neastâmpăr, aceleiaşi mişcări neîntrerupte. Această autobiografie de aventurier are o arie socială surprinzătoare. În raport cu Saint-Simon, Casanova pretinde alte scări de valori. N-ar avea rost să căutăm la Casanova viziunea inovatoare asupra omului pe care o întâlnim la aristocratul francez, uimitor scriitor fără voie. Dintr-un punct de vedere comparaţia e însă licită pentru a reliefa un contrast. Ducele de Saint-Simon se ocupă de o lume precis îngrădită social. E micul univers al curţii lui Ludovic al XIV-lea şi a Regentului. Iese rar şi aluziv din această lume. Iluzia optică creată de artistul Saint-Simon transformă profunzimea în perspectivă largă. Se creează impresia unei întregi societăţi, deşi rămânem mai tot timpul lângă

— Mateiu I. Caragiale, opere, Fundaţia pentru literatură şi artă, 1938, p. 101 – 102.

Versailles şi Marly. La Casanova, povestitorul urcă şi coboară scările saloanelor şi ale tavernelor, trece de la curte la tripou. B la fel de sigur de sine pretutindeni. Nu există alte pagini memorialistice în care secolul al XVIII-lea să retrăiască din unghiuri atât de felurile şi cu atâta diversitate de culori. Memoriile lui Goldoni, caracter integru şi spirit aşezat, cele ale altor aventurieri, cum a fost Lorenzo da Ponte, libretistul lui Mozart, par palide în comparaţie.

Aria e vastă nu numai pentru că ea cuprinde cea mai mare parte a Europei străbătute la toate nivelurile. E vastă şi prin preocupările lui Casanova care rămâne în cele mai nepotrivite împrejurări omul de cultură umanistă, dornic de glorie literară, cu ambiţii de filolog şi de filosof. De altfel, amestecul de preocupări are efecte comice pe care memorialistul le strecoară uneori intenţionat sau le creează câteodată involuntar, prin simple alăturări baroce. La Geneva, Casanova o întâlneşte pe teologa Hedwiga care-i stârneşte admiraţia, şi prin cunoştinţele solide de teologie şi prin iscusinţa cazuistică. Reuşeşte să o seducă şi pe Hedwiga şi pe verişoara mai tânără a acesteia, Hélène. (Cu mai multe prilejuri, adoptând pentru circumstanţă un ton moralizator, Casanova a remarcat că seducţia a doua prietene e mai uşoară decât a fiecăreia luată izolat, pentru că ingenuele se încurajează una pe alta.) Cu un zâmbet uşor, Casanova ne povesteşte că teologa s-a dezbrăcat cu un citat pios ce arăta că virtutea nu sălăşluieşte în haine. Admiraţia lui pentru agilitatea intelectuală şi cunoştinţele sacre ale teologei e genuină, rostită pe acelaşi ton ca şi admiraţia pentru atributele ei trupeşti.

Dincolo de asemenea interferenţe omul de cultură e prezent, alături de trişor şi de desfrânat. Relatarea întâlnirii cu Voltaire e de incontestabil interes, deşi nu lipsesc intenţii răuvoitoare, căci Casanova l-a detestat şi a

polemizat postum cu Voltaire. Documentul cultural şi literar nu constituie latura principală a memoriilor, există însă şi le sporeşte interesul.

După cum descrie lumea pestriţă a secolului în care între aventurier, cavaler de industrie şi şarlatan nu există diferenţe prea nete, tot astfel Casanova pătrunde în încăperile mai ascunse ale spiritului şi întregeşte fizionomia convenţională a secolului. O face fără preocupări speciale de observator, cu a’ Jt mai puţin de analist, numai prin relatare agilă.

Secolul conversaţiilor, al raţionalismului elegant, al zâmbetului sceptic care pune – în discuţie toate e prezent în fiecare frază a acestui umanist cu ambiţii filosofice. Casanova nu s-a vrut ateu. A avut chiar – ce-i drept, foarte rar – perioade de criză mistică. O astfel de criză a întrerupt chiar, în tinereţe, seducerea unei foarte naive ţărănci. (Există însă dubii justificate asupra veracităţii respectivelor pagini din Memorii care seamănă cu Decameronul). În afara celor câteva momente mistice, aventurierul destinat în adolescenţă să fie preot, fostul secretar de cardinal, a rămas la un teism elegant. Cunoştea prea bine moravurile feţelor bisericeşti din Italia sau Franţa pentru a păstra veneraţie religioasă. Dar libertatea lui de gândire nu l-a dus la consecinţe extreme. S-a socotit chiar – orgolios – în stare să polemizeze cu Voltaire. A făcut-o probabil şi pentru a cuceri bunăvoinţa Inchiziţiei.

Chiar cu inconsecvenţe, gândirea lui Casanova aparţine secolului al XVIII-lea. Lumea Memoriilor e cea a inteligenţei critice. Casanova trăieşte cu intensitate prezentul şi inteligenţa lui nu se aplică la problemele mai grave ale existenţei, nu are zbateri şi nelinişti metafizice, nu are nici profunzime. Dar e mereu trează. Rezistenţa la prejudecăţi, analiza critică, agilitatea intelectuală sunt valori preţuite îndeosebi. L-am văzut pe Giacomo elogiind

la fel de încântat formele – minuţios detaliate – ale teologei Hedwiga şi subtilitatea raţionamentelor ei.

Oricât ar fi de impregnate de acest scepticism elegant al secolului, Memoriile nu îngăduie iluzoria reducere a unei perioade la un singur mod de a gândi şi la un singur tip uman. Din această cronică a câtorva decenii de peregrinări nu lipsesc fapte aflate la antipodul atitudinii lucide. Secolul filosofilor este şi acela, al apariţiei unor grupări de iniţiaţi, al recrudescenţelor magice. Pe această credulitate care alternează, uneori coexistă cu paradoxul zâmbitor, se bazează succesul şarlatanilor cu alură de magicieni. Astfel a fost Gagliostro, popularizat de Alexandre Dumas, care afirma că a trăit milenii şi povestea cu degajare în saloane amintirile lui din antichitate. Astfel a fost contele de Saint-Germain pe care Casanova l-a întâlnit în mai multe rânduri şi l-a judecat cu severitate de confrate.

Reînvierea sectelor esoterice şi a practicilor magice a fost exploatată şi de Casanova. Primul şi cel mai important succes al său în acest sens l-a obţinut în tinereţe, când l-a întâlnit pe Bragadino. Mai târziu, în Franţa şi în Olanda, a practicat şarlatania profetică ori medicală pentru a capta câte o bunăvoinţă, pentru a-şi înlesni câte o cucerire sau chiar cu mobile ce s-ar înscrie astăzi în cadrul simplei escrocherii. Relaţiile lui cu doamna

6

D'Urfé, aristocrată foarte bogată şi cam nebună, au fost de fapt exploatarea bănoasă a convingerii acesteia în posibilitatea reîntineririi şi a prelungirii vieţii. Casanova a amestecat reminiscenţele unor lecturi din cărţi de magie cu produsele inventivităţii sale pentru a juca în faţa prea credulei doamne D'Urfé diferite mascarade, unele surprinzător de grosolane, dar care se soldau cu bani şi cu bijuterii. Ni le povesteşte în multe pagini amuzante şi cinice. Colţurile mai tenebroase din secolul luminilor sunt

pentru el mai ales un teren de vânătoare.

Naraţiunea lui Casanova o îndreptată spre lume. Dintre diferitele atitudini care pot orienta pe rând sau amestecându-se activitatea memorialistică – hotărârea trufaşă de a spune, ca Rousseau, adevărul despre sine, de a dezvălui un om în unicitatea lui, căutarea goetheană a factorilor de formaţie, autoaaalize – la Casanova e atotslăpânitoare voluptatea rememorării. Dar evocând întâmplările, orice memorialist, ori cât de puţin ar fi înclinat spre autosondare, se portretizează. Portretul involuntar coincide pe alocuri, de cele mai multe ori diferă savuros, de cel desenat cu grijă. Pe lângă imaginea caleidoscopică a secolului, pe fondul acestui secol, cele câteva mii de pagini ale memoriilor ne familiarizează cu Giacomo însuşi. E cealaltă sursă de captaţie a scrierii.

Portretul rămâne la suprafaţă fără ar, auzi să surprindă mişcarea unduioasă şi diversă ori dimensiunea tragică dezvăluite de capodoperele genului. Înfăptuit din ceea ce spune şi din ceea ce caută să disimuleze naratorul, închegându-se treptat de-a lungul paginilor şi anilor, portretul acesta are o remarcabilă putere de viaţă şi frăgezime de culori.

Casanova câştigă simpatia durabilă a cititorului. Nu o izbuteşte neapărat orice om care spune eu şi pledează direct sau indirect pentru rolul pe care l-a jucat în viaţă. Citind Memoriile de dincolo de mormânt ale lui Châteaubriand, îl admirăm pe artistul inovator, chiar când avem rezerve faţă de rafinata lui retorică romantică. Chateaubriand, omul, ne irită prin teribilul lui orgoliu, prin gesturile lui studiate şi prin atitudinile drapate. Orgoliul naiv al lui Casanova e mai puţin supărător. Vitalitatea lui – păstrată intactă şi mişcând povestirea fără oboseli şi fără popasuri – e cuceritoare.

Libertin şi trişor, Casanova posedă câteva solide însuşiri morale. Generos, uman, e în stare de multe

potlogării mici şi mari pe care i le cer împrejurările, dar nu de meschinării şi de josnicii. Impulsiv şi neînstare să calculeze consecinţele unui gest, îşi apără demnitatea cu mijloace de duelist încercat. Detaliile duelului cu Branicki – confirmate de documente – arată curajul cu care Giacomo ştia să spele o jignire. E demnitatea fiului de actriţă inspirat de egalitarismul secolului. La bătrâneţe, la castelul lui Waldstein, a vorbit cu ostilitate de ideile Revoluţiei franceze şi de oamenii ei. În peregrinările lui şi-a inventat o identitate nobiliară. Numele, titlul, făceau parte, din recuzita lui profesională, ca şi suspecta decoraţie – „pintenul de aur" – pe care o arbora, ca şi bijuteriile purtate cu ostentaţie şi frecvent amanetate. Cavalerul de Seingalt e convins însă de aristocraţia meritului, de dreptul lui de a frecventa pe picior de egalitate salonul ducal sau curtea.

A secolului – deşi coborâtă la nivelul unui hedonism minor – este şi ecuaţia pe care o stabileşte între fericire şi plăcere. Fire puţin problematică, el nu are alte melancolii decât acelea trezite de inevitabila decădere a bătrâneţii. Singurul motiv cu virtuţi oarecum poetice ale acestei viguroase. Şi prea puţin poetice naturi este cel horaţian al scurgerii vremii, al oboselii şi împuţinării. E redus însă – de câte ori apare – la regretul pentru pierdutele bucurii trupeşii.

Cât de circumscris i-ar fi orizontul – un erou memorialistic a cărui povestire are o cuprindere mai largă nu poate fi epuizat din câteva linii, aşa cum secolul în care a trăit nu încape într-o formulă. Există în povestirea lui Casanova câteva inconsecvenţe amuzante şi cel puţin un episod cu semnificaţie – tragică.

Amuzantă e ţinuta morală pe care jucătorul de profesie şi amantul bătrânei doamne D'Urfé, căreia îi făgăduia reîncarnări magice, o arborează în mai multe rânduri cu ingenuitate. Un mic şarlatan întâlnit din

întâmplare îi cere cu un aer complice să garanteze pentru el. Casanova refuză sec şi ne împărtăşeşte indignarea faţă de cutezanţa cu care asemenea ticăloşi se adresează oamenilor cinstiţi. Mai comică încă – pentru că e evident sincera – este revolta lui Casanova când valetul lui fuge cu o mare parte din bijuteriile obţinute de la doamna D'Urfé, deşi bijuteriile erau fructul unei şarlatanii complicat regizate, iar indignatul narator nu făcuse altceva decât să joace străvechiul rol al păcălitorului păcălit;

6

Cu alt prilej, tonurile cele mai opuse alternează cu aceeaşi ingenuitate. După descrierea amănunţit obscenă a unui început de seducere pe care l-a practicat în vorbitorul unei mănăstiri – partenera fiind o fetiţă – Casanova trece fără sentimentul vreunei incongruenţe la consideraţii morale şi pedagogice. Vorbeşte de primejdiile pe care le implică viaţa la mănăstire pentru educaţia fetelor, deplânge iluziile părinţilor.

Episodul cu Charpillon are o altă tonalitate. Lăudăroşia seducătorului obişnuit să învingă obstacolele prin prestigiu, printr-o tehnică verificată şi – foarte des – prin bani, lasă loc unui sentiment de deznădejde. În pragul bătrâneţii, Casanova întâlneşte la Londra o mică curtezană franceză pe care o cunoscuse mai înainte la Paris. Din capriciu, Charpillon, care avea să devină mai târziu amanta unui important om politic englez. Îl provoacă mereu şi i se refuză. Toată experienţa lui Casanova nu-l împiedică să cedeze jocului rafinat al micii curtezane, să spere, să se umilească, să o părăsească furios în mai multe rânduri şi să revină. Jocul e împins până la marginea sinuciderii.

Sunt pagini care, fără a transforma tonul general al Memoriilor, le dau o altă deschidere.

"Veneţianul acesta de sânge spaniol... a cărui viaţă seamănă cu o comedie pe jumătate burlesc*, pe jumătate

de dragoste, cu un carnaval din ţara lui. Întrerupt de o captivitate atroce… ne povesteşte totul şi chiar mai mult decât a fost: ni se dezvăluie nud, fără mofturi şi cu destulă voioşie pentru un bătrân; epicurian ca Horaţiu, senzualist pe faţă, fără prea mult cinism, în oarecare măsură creştin după cum ne spune, n-aş încerca să explic cum…” 1 Portretul lui Sainte-Beuve e confirmat în liniile lui mari de textul Memoriilor. Capitolele din închisoare şi cele despre Charpillon, alte câteva detalii nu schimbă esenţial, dar îmbogăţesc figura omului şi intensifică farmecul cărţii.

SILVIAN IOSIFESCU

— Sainte-Beuve, Premiers Lundis, II, Calmann-Levy, 1894, p. 212 – 213.

PREFAŢĂ

Încep prin a-i declara celui ce mă citeşte că, în tot ce am făptuit bun sau rău câtă vreme am trăit, sunt încredinţat că am greşit ori nu şi că urmează aşadar să mă socot liber.

Învăţătura stoicilor şi a oricărei alte secte cu privire la puterea destinului e o nălucă a închipuirii, vecină cu ateismul. Iar eu nu sunt doar monoteist, ci creştin întărit de filosofie, care n-a stricat niciodată nimănui.

Cred în existenţa unui Dumnezeu nematerial, autor şi stăpân al tuturor fermelor; şi ceea ce-mi dovedeşte că niciodată nu m-am îndoit de el e că întotdeauna m-am bizuit pe pronia lui, îndreptându-mi spre el rugăciunile în clipele de restrişte şi aflându-mi întotdeauna izbăvirea. Deznădejdea ucide; rugăciunea o stârpeşte, iar omul, când s-a rugat, dobândeşte încredere şi acţionează. Câte despre mijloacele pe care le foloseşte stăpânul fiinţelor pentru a înlătura nenorocirile ce-i pândesc pe cei care-i imploră ajutorul, e o cunoştinţă mai presus de ceea ce e în stare să priceapă omul care, în clipa când contemplă neputinţa de a înţelege pronia cerească, se „vede mărginit să o adore.

Ignoranţa devine singurul nostru expedient şi adevăraţii fericiţi sunt cei cărora le e scumpă. Trebuie aşadar să ne rugăm Domnului şi să fim încredinţaţi că am dobândit harul pe care i l-am cerut, chiar când împrejurările par să ne arate contrariul. Iar starea trupească în care trebuie să se afle cel ce cată la Ziditor, ne-o indică un vers din Petrarca:

Con le ginocchia della mente inchine.

Omul e liber, dar încetează de a fi, dacă nu erele în libertatea lui şi cu cât îi atribuim mai multă putere destinului, cu atât se lipseşte de aceea pe care Dumnezeu i-a dăruit-o înzestrându-I cu judecată. Judecata e o fărâmă de dumnezeire. Dacă o folosim pentru a fi smeriţi şi drepţi, nu putem să nu-i plăcem celui ce ne-a dăruit-o. Dumnezeu nu încetează de a exista decât pentru cei care concep că neexistenţa lui e posibilă; această concepţie va fi pentru dânşii cea mai grea osândă.

Deşi e liber, omul nu trebuie să creadă că e slobod să facă tot ce vrea, căci devine rob când, prins de vălmăşagul unei patimi, se lasă atras de acţiune. Cu adevărat înţelept e acela ce are putere să adaste cu fapta până după ce trece furtuna; asemenea fiinţe sunt însă rare.

Cititorul va vedea în aceste Memorii că, deoarece n-am avut niciodată o ţintă anume, singurul sistem pe care l-am folosit, dacă sistem se poate numi, a fost să mă las în voia vântului. Câte amărăciuni în această independenţă faţă de metodă! Izbânzile şi înfrângerile, bunele şi relele câte le-am trăit mi-au arătat, toate, că, pe lumea asta, atât trupeşte cât şi sufleteşte, binele purcede întotdeauna din rău şi răul din bine. Rătăcirile mele vor arăta cugetătorilor căile contrarii sau îi vor învăţa arta de a juca la două nunţi. Totul e să cutezi, căci puterea fără încredere nu foloseşte la nimic. Mi s-a întâmplat adesea să-mi căşuneze o bucurie dintr-o faptă nesăbuită care ar fi trebuit să mă ducă în prăpastie; şi tot dojenindu-mă, ziceam bogdaproste. Mi s-a

întâmplat de asemenea ca, dimpotrivă, să mă copleşească o nenorocire în urma unei purtări cumpătate şi înţelepte. Mă simţeam atunci umilit; sigur însă pe dreptatea mea, îmi aflam lesne mângâierea.

În ciuda fondului de excelentă moralitate, rod firesc al principiilor divine sădite în inima mea, am fost toată viaţa victima simţurilor; mi-au plăcut raznele, am trăit necontenit în greşeli, fără altă mângâiere decât aceea de a cunoaşte că mă aflu în greşeală.

* îngenuncheat sufleteşte (it.). Petrarca, In morte di Madonna Laura, Canz. VIII, 63.

Astfel încât trag nădejde, scumpe cititorule, că, departe de a găsi în istorisirea mea trăsăturile unei trufaşe sfruntări, nu vei găsi decât pe acelea care se potrivesc unei destăinuiri depline, iar, în stilul povestirilor mele, nu vei găsi nici aerul unui penitent, nici constrângerea unuia care roşeşte mărturisindu-şi poznele. Sunt nebunii de-ale tinereţii; vei vedea că râd de ele şi, dacă eşti bun, vei râde însuţi cu mine împreună.

Vei râde când vei vedea că adesea n-am şovăit să înşel pe câte un năuc, pe câte o lichea sau pe câte un prost, când am fost nevoit s-o fac. În ce priveşte femeile, sunt înşelări reciproce care nu intră la socoteală, căci când e vorba de dragoste, fiecare în parte e şi înşelător şi înşelat. Cu proştii însă e cu totul altceva. Mă socotesc întotdeauna fericit când îmi amintesc de câte unul pe care l-am făcut să-mi cadă în plasă, căci sunt obraznici şi fuduli de înfruntă însăşi deşteptăciunea. Pe ea o răzbuni când înşeli pe un prost, iar biruinţa merită osteneala, căci prostul poartă zale şi adesea nici nu ştii pe unde să-l iei. Socotesc, într-un cuvânt că a înşela pe un prost e o faptă vrednică de un om de duh. Ceea ce mi-a strecurat în sânge, de când sunt, o nestinsă ură împotriva neamului proştilor e faptul că mă simt eu însumi prost de câte ori mă

aflu în mijlocul lor. Sunt departe de a-i asemui eu cei numiţi nerozi; căci aceştia din urmă, nefiind cum sunt decât pentru că au rămas neciopliţi, îmi sunt destul de dragi. Am găsit printre ei oameni cât se poate de cumsecade şi care, în nerozia lor, au un fel de isteţie, un bun-simţ şi o judecată dreaptă care-i îndepărtează mult de felul proştilor. Sunt nişte ochi atinşi de cataractă şi care altminteri ar fi foarte frumoşi.

Cercetând, scumpe cititorule, spiritul acestei prefeţe îmi vei ghici lesne ţinta. Am scris-o fiindcă doresc să mă cunoşti înainte de a mă citi. Numai la cafenea şi la cârciumă stai de vorbă cu necunoscuţi.

Am scris viaţa mea şi nimeni nu poate să zică nimic: fac însă bine oare că o dau publicului, pe care nu-l cunosc decât în părţile lui cele mai rele? Nu, ştiu bine că făptuiesc

6

O nebunit –, dar de vreme ce simt nevoia să na îndeletnicesc cu ceva şi să râd, de ce m-aş opri s-o fac?

Expulit cilobero morbum bilemquc meracol

Un om din vechime ne spune cu un ton profesoral: „Dacă n-ai făptuit lucruri vrednice de scris, măcar scrie lucruri vrednice de citit”. Iată un principiu frumos ca On diamant cu cea mai curată sclipire, şlefuit în Anglia, numai că mie nu mi se potriveşte de loc, căci nu scriu nici roman, nici viaţa unui om ilustru. Vrednică sau nu, viaţa mea mi-e subiectul şi subiectul mi-e viaţa. Am trăit fără să-mi dea în gând vreodată că are să-mi vină pofta cândva s-o povestesc, aşa că va avea, poate, un aspect interesant, pe care sigur nu l-ar fi avut dacă aş fi trăit cu scopul ca la bătrâneţe s-o scriu, ba mai mult încă, s-o tipăresc.

La vârsta de şaptezeci şi doi de ani, în 1797, când pot zice vixi, deşi trăiesc încă, anevoie mi-aş făuri o mai plăcută petrecere decât să stau la taifas despre mine însumi şi să dau astfel un bun prilej de râs alesei societăţi care mă ascultă, care mi-a arătat întotdeauna dovezi de

prietenie şi în mijlocul căreia întotdeauna m-am aflat. Pentru a scrie bine, n-am de cât să-mi închipui că mă vor citi ei:

Quaecumque dixi, şi placuerint, dictării auditor – Cât despre profanii pe care, fireşte, n-am să-i pet împiedica să mă citească, mi-ajunge să ştiu că nu pentru dânşii scriu.

Amintindu-mi de plăcerile de odinioară, le trăiesc încă o dată, mă bucur a doua cară de ele şi rid de suferinţele prin care am trecut şi care acum nu mă mai dor. Membru al universului, îi vorbesc văzduhului şi îmi închipui că îmi dau descărcarea de gestiune, precum un maître d'hôtel stăpânului său, înainte de a dispărea. Cât despre ceea ce mă aşteaptă în viitor, n-am vrut niciodată să mă frământ ca filosof, căci nu pot şti nimic; iar ca un creştin ce mă

Boala din trup alungând-o şi fierea cu spânz curăţindu-şi Horaţiu, Epistole, II, 2, 137.

1 Toate pe „care le-am spus, dacă v-au plăcut, ascultătorul mi le-a dictat, Marţial, XIII.

6

aflu, cată să cred fără a judeca, şi credinţa cea mai curată rămâne mută pe deplin. Ştiu că am existat, fiindcă am simţit-o; şi de vreme ce cunoştinţa aceasta mi-o dă sentimentul, ştiu tot astfel că nu voi mai exista când voi înceta să simt.

Dacă mi s-o întâmpla să mai simt ceva după moarte, nu mă voi mai îndoi de nimic; voi zice, însă, nu, tuturor celor care vor veni să-mi spună că am murit.

Trebuind să înceapă prin întâmplarea cea mai îndepărtată pe care o ţin minte, povestirea mea va începe de la vârsta de opt ani şi patru luni. Până la vremea aceea, dacă e adevărat că vivere cogitare est – n-am trăit, am vegetat. Nealcătuindu-se decât din comparaţiile ce le face pentru examinarea raporturilor, gândirea omenească nu poate precede existenţa memoriei. În capul meu, organul

ei specific nu s-a dezvoltat decât opt ani după ce m-am născut; atunci a început sufletul meu să fie susceptibil de impresiuni. Cum poate o substanţă nematerială, care nu poate nec tangere, nec tangi 2, primi impresiuni, e un lucru ce nu-i e dat omului să-l explice. O filosofie consolatoare de acord cu religia pretinde că dependenţa sufletului faţă de simţuri şi organe nu-i decât întâmplătoare şi trecătoare şi că acesta va fi slobod şi fericit după ce moartea trupului îl va fi eliberat de tiranica dependenţă. Foarte frumos; dar fără religie cine ne-ar garanta-o? Neputându-mă, deci, prin propriile mele lumini, afla în siguranţa deplină că sunt nemuritor decât după ce voi fi încetat să trăiesc, mi se va ierta că nu mă grăbesc să ajung la cunoaşterea acestui adevăr; căci o cunoştinţă pe care trebuie s-o plăteşti cu viaţa costă, pare-mi-se, preş scump. Până atunci îl ador pe Dumnezeu, interzicându-mi orice faptă rea şi-i urăsc pe cei strâmbi, fără totuşi să le fac vreun rău.

— Mi-ajunge să mă împiedic de a le face bine, încredinţat că nu trebuie să hrănim şerpi.

Dator fiind să spun câte ceva şi despre temperamentul şi caracterul meu, cel mai blând cititor al meu nu va fi nici cel mai puţin cinstit, nici cel mai lipsit de minte.

— A trăi înseamnă a gândi. (de. Tuse.)

— Nici atinge, nici fi atinsă (lat.).

Am avut rând pe rând toate temperamentele: flegmatic în copilărie, sangvin în tinereţe, coleric mai târziu, sunt în sfârşit acum melancolic şi cred că nu mă voi mai schimba. Fiindcă mi-am potrivit hrana cu constituţia, m-am bucurat întotdeauna de o sănătate deplină şi fiindcă am învăţat de timpuriu că ceea ce te strică e întotdeauna excesul, fie de hrană, fie de abstinenţă, n-am avut niciodată alt medic decât pe mine însumi. Trebuie să spun aici că am găsit excesul în minus mult mai primejdios

decât cel în plus, căci, dacă al doilea dă indigestie, primul ucide.

Astăzi, la bătrâneţe, trebuie, deşi stomacul mi-e zdravăn, să iau o singură masă pe zi; ceea ce mă despăgubeşte însă de această privaţiune e dulcele somn şi uşurinţa cu care-mi aştern pe hârtie judecăţile, fără a avea nevoie de paradoxuri şi sofisme, făcute mai curând ca să mă amăgească pe mine decât pe cititorii mei, căci nu m-aş putea niciodată hotărî să le dau bani calpi, dacă i-aş recunoaşte ca atare.

Temperamentul sangvin m-a făcut foarte simţitor la farmecele voluptăţii; eram mereu vioi şi gata oricând să trec de la o plăcere la altă plăcere; totodată mă pricepeam de minune să le şi născocesc. De aci mi-a venit fără îndoială înclinarea de a lega cunoştinţe noi şi marea înlesnire de a le rupe, deşi, întotdeauna cu temei şi niciodată doar din uşurinţă. Cusururile temperamentale nu se pot îndrepta, deoarece temperamentul nu e dependent de puterile noastre; cu caracterul e altfel. Caracterul se alcătuieşte din minte şi suflet; aşa se face că el depinde de educaţie şi poate fi, deci, îndreptat şi îmbunătăţit.

Îi las pe alţii să hotărască dacă e bun sau rău; aşa cum e, mi-e însă zugrăvit pe chip şi oricine cunoaşte îl poate lesne dibui. Numai acolo e caracterul un lucru ce se poate vedea cu ochii: acolo e sediul lui. Să băgăm de seamă că oamenii cu chip oarecare – şi numărul lor e foarte mare – n-au nici ceea ce se numeşte caracter, şi să scoatem de aici regula că diversitatea chipurilor e egală cu aceea a caracterelor.

Când am mărturisit că toată viaţa am lucrat mai mult din îndemnul sentimentelor decât în urma unei judecăţi, mi s-a părut a mărturisi că purtarea mea a fost determinată mai mult de caracter decât de minte, de obicei în război unul cu cealaltă, iar eu, în necontenitele lor ciocniri, nu mi-am găsit niciodată destulă minte pentru caracter sau

destul caracter pentru minte. Dar ajunge atât, căci dacă e adevărat că Si brevis esse volo, obscurus fiol, socot că pot, fără a primejdui modestia, să pomenesc cu privire la mine frumoasele stihuri ale dragului meu Virgiliu:

Nec sum adeo injormis: nuper me în littore vidi Cum placidum ventis stareţ mare 2

Cultivarea plăcerilor simţurilor a fost întotdeauna cea mai de seamă îndeletnicire a mea: alta mai însemnată n-am avut niciodată. Simţind că sunt născut pentru sexul frumos, l-am îndrăgit mereu şi l-am făcut, pe cât mi-a stat în puteri, să mă îndrăgească. Am îndrăgit de asemenea cu patimă mâncarea aleasă şi m-am înflăcărat pentru tot ce mi-a stârnit curiozitatea.

Am avut prieteni care mi-au făcut bine, şi fericirea de a fi în stare cu orice prilej să le arăt dovezi de recunoştinţă. Am avut de asemenea duşmani crânceni care m-au prigonit şi pe care nu i-am nimicit fiindcă nu mi-a stat în putere s-o fac. Nu i-aş fi iertat niciodată, dacă n-aş fi uitat răul pe care mi l-au făcut. Cel care uită o jignire n-o iartă, el uită; căci iertarea purcede dintr-un sentiment eroic, dintr-un suflet nobil, dintr-un cuget generos, în vreme ce uitarea purcede din slăbiciunea memoriei sau dintr-o nepăsare prietenă cu o inimă paşnică, şi adesea dintr-o nevoie de tihnă şi linişte; căci ura ucide până la urmă pe nefericitul care o hrăneşte.

Cine mă va numi rob al simţurilor va greşi, căci puterea acestora nu m-a făcut niciodată să-mi nesocotesc datoriile, când le-am avut. Din aceeaşi pricină, Homer n-ar fi putut fi niciodată categorisit beţiv:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.

1 Dacă vreau să fiu scurt, devin obscur (după Horaţlu), Nu-s chiar aşa de urât: în golf moglindli adineauri, Mării când vântul odihnă îi da.

Virg. Egh II.

SUS de vin nu-i era, după cât îl tot lauda Homer.

Hor. Ep. I.

Mi-au plăcut bucatele cu savoare violentă: macaroanele în foaie făcute de un bucătar bun, napolitan, Olla podrida1 spaniolească, codul de Terra-Nova vâscos aşa cum trebuie, vânatul cu iz care goneşte şi brânzeturile care ajung la desăvârşire atunci când micile fiinţe care iau naştere în ele încep a se vedea. Cât despre femei, am găsit întotdeauna suav mirosul celor pe care le iubeam.

„Ce gusturi destrăbălate! va zice cineva i ce ruşine să recunoşti că le ai şi să nu roşeşti!” Asemenea critică mă face să râd; căci, mulţumită gusturilor mele grosolane, mă, socot mai fericit ca alţii, de vreme ce ele mă ajută să mă bucur de un spor de plăcere. Fericiţi aceia care, fără a păgubi pe nimeni, ştiu să şi-o dobândească şi smintiţi aceia care-şi închipuie că Atotputernicului îi pot fi pe plac durerile, chinurile şi abstinenţele pe care li le duc ei drept jertfă şi că nu-i sunt dragi decât ciudatele făpturi care şi le impun. Dumnezeu nu poate cere de la cei pe care i-a zidit decât exercitarea virtuţilor a căror sământă a pus-o în sufletul lor, şi tot ce ne-a dat, ne-a dat cu scopul de a ne face fericiţi: amorul propriu, dorinţa de a fi lăudaţi, sentimentub emulaţiei, puterea, curajul şi un drept de care nimeni nu ne poate lipsi: acela de a ne curma zilele dacă, după o judecată dreaptă ori strâmbă, avem nenorocul să tragem încheierea că aşa ne va fi mai bine. E cea mai puternică dovadă a libertăţii noastre morale pe care atâta au combătut-o sofiştii. Facultatea cu pricina e însă cumplit de împotriva firii; şi pe drept cuvânt trebuie s-o proscrie orice religie.

Un aşa-zis liber-cugetător îmi spunea deunăzi că nu mă pot numi filosof şi să admit revelaţia. Dar dacă n-o punem la îndoială în fizică, de ce n-am admite-o în religie? E vorba numai de formă. Mintea grăieşte minţii şi nu urechilor. Principiile a tot ce cunoaştem n-au putut fi decât revelate celor ce ni le-au comunicat de către mmele şi

supremul principiu întru care toate se cuprind.

Rândunica şi albina care-şi fac cuibul şi stupul, furnica şi păianjenul care îşi clădeşte muşuroiul şi îşi urzeşte pânza

1 Mâncare specific spaniolă, făcută cu diferite feluri de legume şi carne.

2 i n-ar fi făcut niciodată nimic fără o revelaţie prealabilă şi eternă. Trebuie să credem sau că astfel stau lucrurile, sau că materia gândeşte. Şi, cum nu cutezăm a da atâta cinste materiei, e bine să ne mărginim la revelaţie.

Marele acela filosof care, după ce a studiat natura, a crezut că poate suna din trâmbiţa biruinţei identificând-o cu Dumnezeu, a murit prea devreme. Dacă ar mai fi trăit încă puţin, ar fi mers mult prea departe şi călătoria nu i-ar fi fost lungă; găsindu-se în autorul lui, nu l-ar mai fi putut tăgădui: în e o movemur et sumus. L-ar fi găsit de neconceput şi nu l-ar mai fi preocupat.

Dumnezeu, marele principiu al tuturor principiilor, lipsit el însuşi de orice principiu, ar putea să se conceapă el însuşi dacă i-ar fi necesar să cunoască, în acest scop, propriul său principiu?

O, fericită ignoranţă! Spineza, virtuosul Spinoza, a murit înainte de a ajunge s-o stăpânească. Ar fi murit ştiind şi îndreptăţit să-şi ceară răsplata virtuţilor, dacă şi-ar fi presupus sufletul nemuritor.

E greşit că pretenţia de a fi răsplătit nu se potriveşte cu adevărata virtute şi că o prihăneşte; căci, dimpotrivă, o slujeşte şi o sprijină, omul fiind prea slab pentru a dori Virtutea doar ca să-şi placă sieşi. 11 socotesc o făptură de basm pe acel Amfiaraus care vir bonus esse quam vicieri malebat Socotesc, în sfârşit, că nu există om cinstit pe lumea asta care să nu aibă nicio pretenţie; şi vreau să vorbesc despre a mea.

Pretind prietenia, stima şi recunoştinţa cititorului:

recunoştinţa, dacă lectura acestor memorii îl învaţă câte ceva şi îi place; stima, dacă, judecându-mă pe dreptate, îmi găseşte mai multe însuşiri decât cusururi şi prietenia de îndată ce mă va afla vrednic de dânsa pentru felul deschis şi pentru buna-credinţă cu care mă las judecat fără nicio mască şi aşa cum sunt.

Cititorul va afla că am iubit întotdeauna adevărul cu atâta patimă, încât adesea am început prin a minţi cu scopul de a ajunge să-l fac să-i intre în cap câte unuia care nu-i cunoştea farmecul. El nu va trebui să se supere

1 Intru el ne mişcăm şi existăm (lat.).

— I! plăcea mai mult să fie decât să pară bun (lat.)

pe mine când nu va vedea golind punga prietenilor pentru a avea cu ce-mi sătura o poftă, căci prietenii aceştia umblau după năluci şi amăgindu-i că vor izbândi, nădăjduiam la rându-mi să-i tămăduiesc dezamăgindu-i. Îi înşelam ca să-i înţelepţesc şi nu mă socoteam vinovat, căci nu lucram din dragoste de arginţi. Foloseam pentru plăcerile mele nişte bani meniţi să dobândească bunuri de nedobândit prin însăşi firea lor. M-aş socoti vinovat dacă aş fi azi bogat; n-am însă nicio avere, am risipit totul, ceea ce mă mângâie şi mă justifică. Erau bani meniţi unor nebunii: nu le-am schimbat de loc menirea punându-i să le slujească pe ale mele.

Dacă nu mi-aş vedea împlinită nădejdea de a plăcea, mărturisesc că m-aş necăji, nu destul însă spre a mă cai că am scris, căci oricum ar fi, tot mă voi fi distrat. Cruntă plictiseala! Numai o omisiune poate fi pricina că acei ce te-au alcătuit nu te-au cuprins între chinurile iadului!

Trebuie totuşi să mărturisesc că nu-mi pot birui frica de fluierături: o prea în firea omului ca să cutez eu a mă lăuda că mă lasă rece; şi gândul că, atunci când aceste Memorii vor apărea, eu voi fi mort, e departe de a mă mângâia. Nu mă pot gândi decât cu groază să contractez

vreo obligaţie cu moartea, pe care o urăsc; fericită-nefericită, viaţa e singurul bun al omului şi cei ce n-o iubesc nu sunt vrednici de ea. Dacă punem mai presus onoarea, e fiindcă mişelia o pângăreşte, iar dacă, având de ales, se întâmplă câteodată să ne răpunem zilele, filosofia trebuie să tacă.

O moarte! Crâncenă moarte! Lege fatală pe care natura trebuie s-o blesteme, de vreme ce nu năzuieşti decât e o nimiceşti. Spune Cicero că moartea ne liberează de chinuri, marele acesta filosof înregistrează însă cheltuiala fără să ţină seama de câştig. Nu-mi amintesc dacă, în vremea când îşi scria Tusculanele, draga-i Tullia murise. Moartea e un monstru care goneşte din marele teatru un spectator atent înainte ca piesa care-l interesează peste măsură să se fi sfârşit. De n-ar fi decât atât şi tot ar ajung; – să ne facă s-o urâm.

Nu veţi găsi în aceste Memorii toate aventurile mele; am lăsat deoparte pe cele care, punându-i într-o lumină

20

urâtă, poate nu le-ar fi fost pe plac unora care au luat parte la ele. În ciuda acestei discreţii, mă veţi găsi câteodată prea vorbăreţ, ceea ce mă necăjeşte. Dacă înainte de a muri voi fi mai înţelept decât sunt azi şi voi găsi vreme, voi pune totul pe foc; acuma n-am curaj s-o fac. Dacă pe alocuri veţi găsi că zugrăvesc anume scene de dragoste cu prea multe amănunte, nu mă ocăriţi, decât dacă mă socotiţi un zugrav prost, căci nu puteţi dojeni un biet bătrân că nu mai poate gusta o plăcere decât amintindu-şi. Virtutea, de altminteri poate să sară toate tablourile care o rănesc; e un sfat care socotesc că sunt dator să-l dau aici. Cu atât mai rău pentru cei care nu-mi vor citi prefaţa! Nu va fi vina mea, căci trebuie să ştie oricine că o prefaţa e pentru o carte ceea ce e afişul pentru o piesă de teatru: amândouă trebuie citite.

Aceste Memorii nu le-am scris pentru vârsta tinereţii;

oare, spre a se feri de prăbuşiri, trebuie să şi-o petreacă: în ignoranţă, ci, dimpotrivă, pentru cei care, de mult ce au trăit, au ajuns imuni la seducţie şi care, de atâta stat în foc, au ajuns salamandre. Adevăratele virtuţi nu sunt decât obişnuinţă, astfel încât îndrăznesc a spune că adevăraţii virtuoşi sunt acei care le practică fără cea mai mică sforţare. Aceştia nici nu ştiu ce e intoleranţa: pentru ei am scris.

Am scris în franceză, şi nu în italiană, pentru că limba franceză e mai răspândită decât a mea, iar puriştii care mă vor dojeni că au găsit în stilul meu întorsături din ţara mea vor avea dreptate, dacă acestea îi împiedică să citească limpede. Grecii l-au gustat pe Teofrast în ciuda frazelor lui din Eres, iar romanii pe Tit Liviu în ciuda graiului său patavin. Dacă ce am scris e interesant, am dreptul, cred, la aceeaşi indulgenţă. De altfel, toată Italia îl gustă pe Algarotti, deşi stilul lui e plin de galicisme.

Un lucru vrednic de luat în seamă e acela că, din toate limbile vii câte se află în republica literelor, limba franceză e singura ai cărei fruntaşi au osândit-o să nu se îmbogăţească pe socoteala altora, în vreme ce acelea, toate mai bogate în cuvinte ca dânsa, o pradă, atât de cuvinte „cât şi de întorsături, ori de câte ori înţeleg că prin aceste împrumuturi îşi pot spori frumuseţea. Mai trebuie spus că acei care o solicită cel mai mult sunt şi cei dintâi care-i trâmbiţează sărăcia, ca şi cum astfel şi-ar putea justifica furtişagurile. Se spune că orice expresie străină ar sluţi această limbă, care a ajuns să stăpânească toate bogăţiile cu puţină – şi suntem siliţi să recunoaştem că sunt numeroase; îndrăznesc însă a spune că judecata cu pricina e părtinitoare, căci, deşi franceza e cea mai limpede şi cea mai logică din toate limbile, ar fi o cutezanţă să afirmi că nu poate ajunge şi mai departe decât a ajuns. Vă mai amintiţi că pe vremea lui Lulli toată lumea credea acelaşi lucru despre muzica lui: a venit

Rameau şi toiul s-a schimbat. Noul avânt pe care l-a luat acest popor îl poate conduce pe căi încă nebănuite, şi alte frumuseţi, alte desăvârşiri pot da naştere la alte îmbinări şi la alte nevoi.

Principiul pe care mi l-am stabilit îndreptăţeşte digresiunile şi comentariile pe care, poate prea adesea, le fac cu privire la feluritele mele isprăvi: Nequidquam sapit qui sibi non sapit1. Pentru aceeaşi pricină, am simţit întotdeauna nevoia să mă aud lăudat de sufletele alese t

Excitat auditor studium, lăudataque virlus Crescit, ei immensum gloria calcar habet1

Aş fi desfăşurat bucuros aci mândra axiomă: Nemo laeditur nisi a seipso 3, dacă nu m-aş fi temut să-i supăr pe cei care, de câte ori le iese ceva pe dos, au obicei de strigă: nu-i vina mea. Trebuie să le lăsăm această mică mângâiere, căci fără această scăpare ar ajunge să se urască pe ei înşişi şi ura de sine duce adesea la gândul de a-ţi lua viaţa.

Cât despre mine, îmi place să recunosc întotdeauna că eu sunt cauza principala a tuturor bunelor şi relelor care mi se întâmplă, şi aşa se face că m-am văzut întotdeauna cu plăcere în situaţia de a fi propriul meu elev şi totodată dator să-mi iubesc învăţătorul.

Cine nu se gustă pe sine nu poate gusta nimic (lat.).»
Zelu-l aprinde auditorul, virtutea-i sporită de laudă.

Nou şi straşnic avânt gloria la rându-i îţi dă.

Ov. Pont n.

Fiecare se vatămă singur (lat.).

CAPITOLUL I

Note despre familia mea – Copilăria

Don Jacobo Casanova, născut la Saragossa, capitala Aragonului, fecior de trup al lui don Francisco, o răpi din mănăstire, în anul 1428, pe doña Anna Palafox, a doua zi după ce fusese primită în cinul monahicesc. Era secretar al regelui don Alphonso. Fugi cu ea la Roma unde, după un

an de închisoare, papa Martin al III-lea o desfăcu pe Anna de legământ şi îi cunună, la recomandarea lui don Juan Casanova, mareşal al sfântului palat şi unchiul lui don Jacobo. Toţi copiii născuţi din această căsătorie se prăpădiră în fragedă vârstă, afară de don Juan care, în 1475, se însura cu donna Eleonora Albini, cu care avu un fiu numit Marc-Antonio.

În 1481, don Juan, care ucisese un ofiţer al regelui Neapolelui, fu silit să părăsească Roma şi fugi la Como cu soţia şi cu fiul lui; plecă însă de acolo să-şi găsească norocul şi pieri în călătoria cu Cristofor Columb, în 1493.

Marc-Antonio ajunse un bun poet în genul lui Marţial şi fu secretar al cardinalului Pompeo Colonna. Satira împotriva lui Giulio de Medici pe care o citim în poemele sale silindu-l să plece din Roma, se întoarse la Como, unde se căsători cu Abundia Rezzonica.

Ajuns papă sub numele de Clement al VII-lea, acelaşi Giulio de Medici îl iertă şi-l aduse înapoi la Roma împreună cu soţia lui. În 1526, Marc-Antonio muri de ciumă în oraşul cucerit şi prădat de imperiali: altminteri ar fi murit de foame, căci ostaşii lui Carol al V-lea îi luase tot ce avea. Petrus Valerianus vorbeşte destul despre dineul în cartea lui De infelicitate litteratorum.

6

Trei luni după moartea sa, văduva lui aduse pe lume pe Giacomo Casanova, care muri foarte bătrân în Franţa, colonel în armata pe care o comanda Farnese împotriva lui Henric, rege al Navarrei, ajuns apoi rege al Franţei. Lăsase la Parma un fecior care se însura cu Tereza Conţi, cu care îl avu pe Giacomo care, în 1080, se căsători cu Anna Roii. Giacomo avu doi fii, pe Gian-Battista şi pe Gaetano-Giuseppe-Giacomo. Plecat din Parma în 1712, despre cel mare nu s-a mai auzit nimic; mezinul îşi părăsi familia în 17.15, în vârstă de nouăsprezece ani.

E tot ce am găsit într-un capitular al tatii. Cele ce le

voi povesti mai departe le-am aflat de la mama.

Gaetano-Giuseppe-Giacomo îşi părăsi familia, cucerit de farmecele unei actriţe, pe nume Fragoletta, care juca roluri de subretă. Îndrăgostit şi neavând din ce trăi, se hotărî să-şi câştige viaţa trăgând foloase de pe urma lui însuşi. Se apucă de dans şi, cinci ani mai târziu, jucă teatru, făcându-se remarcat mai curând prin năra\urile sale decât prin talent.

Fie din nestatornicie, fie din pricini de gelozie, o părăsi pe Fragoletta şi intră, la Veneţia, într-o trupă de comedianţi care juca la teatrul San-Samuele. Peste drum de casa lui locuia un cizmar, anume Geronimo Farusi, cu nevasta lui, Marzia, şi cu Zanetta, singura lor copilă, o frumuseţe desăvârşită, în vârstă de şaisprezece ani. Tânărul comediant se îndrăgosti de fată, se pricepu s-o câştige şi v s-o aducă să se lase răpită. Era singurul mijloc s-o facă să fie a lui, căci, comediant, Marzia nu i-ar fi dat-o niciodată şi cu atât mai puţin Geronimo, în ochii căruia un comediant era o fiinţă mârşavă. Tinerii îndrăgostiţi, înarmaţi cu hârtiile trebuincioase, se înfăţişară patriarhului din Veneţia, care îi cunună. Marzia, mama Zanettei, făcu un tărăboi nemaipomenit, iar taică-său muri de durere. Din această căsătorie m-am născut eu, după nouă luni, la 2 aprilie 1725.

Anul următor, mama mă încredinţa maică-sii, care o iertase de îndată ce aflase că tata i-a făgăduit să n-o silească niciodată să apară pe scenă. Făgăduiala aceasta toţi comedianţii o fac fiicelor de burghezi cu care se însoară, dar de ţinut n-o ţin niciodată, fiindcă nici uneia nu-i trece prin minte să-i ia de cuvânt. Mamei i-a prins de altminteri foarte bine că a învăţat meşteşugul de comediantă căci, când după nouă ani, a rămas văduvă cu şase copii, fără acest mijloc n-ar fi avut cu ce-i creşte.

Aveam, deci, un an când tata mă lăsă la Veneţia ca să meargă să joace teatru la Londra. În acest mare oraş se

urcă mama întâia oară pe scenă şi tot acolo dădu naştere, în 1727, fratelui meu Francesco, vestitul pictor de bătălii.

— Statornicit la Viena, unde îşi face meşteşugul din 1783. Spre sfârşitul anlui 1728, mama se întoarse cu soţul ei

Ja Veneţia şi, de vreme ce ajunsese comediantă, comediantă a rămas.

În 1730 aduse pe lume pe fratele meu Giovanni, care muri la Dresda către sfârşitul anului 1795, în slujba electorului, ca director al Academiei de pictură; iar în următorii trei ani mai avu încă două fiice, din care una se prăpădi de mică, iar cea de-a doua se mărită la Dresda, unde trăieşte încă, în 1798. Am mai avut şi un frate postum, care s-a făcut preot şi care a murit la Roma acum cincisprezece ani.

Să venim acum la începutul existenţei mele ca fiinţă cugetătoare.

Organul memoriei mi s-a dezvoltat la începutul lunii august 1733: aveam pe atunci opt ani şi patru luni. Nu-mi aduc aminte de nimic din ce mi s-a întâmplat înainte de vremea aceasta. Iată faptele.

Stam în picioare în colţul odăii, plecat spre perete, cu capul în mâini şi cu ochii aţintiţi la sângele care şiroia pe podea şi care-mi curgea din belşug pe nas.

Bunică-mea Marzia, al cărei veniamin[1] eram, veni la mine, mă spălă pe obraz cu apă rece şi, fără să ştie nimeni din casă, mă sui ou dânsa într-o gondolă şi mă duse la Murano, o insulă foarte populată, aflată la numai o jumătate de leghe de Veneţia.

Coborârăm din gondolă şi intrarăm într-o cocioabă unde aflarăm o babă care şedea pe o laiţă, cu un pisoi negru în braţe şi cu încă vreo cinci-şase în jurul ei. Era o vrăjitoare. Bătrânele ţinură îndelung sfat între ele şi bănuiesc ea de mine era vorba. La sfârşitul acestei

---

1 fig. - copil preferat, de obicei cel mai tânăr.

convorbiri duse în dialectul forlinez, vrăjitoarea, care primise de la bunica un ducat de argint, deschise o ladă, mă luă în braţe, mă băgă înăuntru şi mă închise acolo, spunându-mi să nu-mi fie teamă, ceea ce ar fi fost îndeajuns să mă înfricoşeze, dacă aş fi avut cât de cât puţină minte; eram însă buimăcit. Mă ghemuisem cuminte într-un colţ, cu batista la nas, căci încă sângeram, altminteri nepăsător la tot tărăboiul pe care-l auzeam de afară. Auzeam ba hohote de râs sau de plâns, ba cântece, ba lovituri în ladă; toate acestea mă lăsau rece. Mă scoaseră în sfârşit din ladă şi sângele se închegă. După nenumărate mângâieri, femeia aceea nemaipomenită mă dezbrăcă, mă băgă în pat, aprinse nişte leacuri, culese fumul într-un cearşaf în care mă înfăşură, rosti nişte descântece, apoi mă desfăşură şi-mi dădu să mănânc cinci hapuri foarte plăcute la gust. Îmi frecă apoi tâmplele şi ceafa cu o unsoare care mirosea încântător, după care mă îmbrăcă. Îmi spuse că încet-încet am să scap de hemoragie, numai dacă n-am să povestesc nimănui ce a făcut ea ca să mă vindece şi mă ameninţă că am să-mi pierd, dimpotrivă, sângele tot, şi am să mor, dacă am să cutez să dezvălui oricui în lume aceste taine. După ce mă dăscăli astfel, mă vesti că la noapte voi avea ca oaspe o fermecătoare doamnă şi că fericirea mea în mâinile ei se află, dacă voi avea puterea să nu spun nimănui ce vizită am primit. Acestea fiind zise, plecarăm şi ne întoarserăm acasă.

Nu m-am culcat bine şi am şi adormit, uitând cu desăvârşire de frumoasa ce urma să-mi fie oaspe; trezindu-mă însă după câteva ceasuri, zării, sau crezui că zăresc coborând pe coş o femeie minunat de frumoasă, într-o elegantă crinolină, înveşmântată într-o stofă superbă, şi purtând pe cap o cunună de nestemate care mi se păreau strălucitoare ca o flacără. Păşind alene, maiestuos şi domol, veni să mi se aşeze pe pat; scoase apoi dintr-un

buzunare! câteva cutiuţe şi mi le deşertă pe creştet, murmurând câteva vorbe. După ce-mi ţinu o lungă cuvântare din care nu pricepui nimic, mă sărută şi plecă pe unde venise; pe urmă adormii la loc.

Dimineaţa, bunica veni să mă îmbrace, de îndată ce se apropie de pat, mă opri să vorbesc, vestind cu mi moartea dacă voi scoate un singur cuvânt despre cele întâmplate în ajun. Această hotărâre, rostită de singura femeie care avea asupra mea o neştirbită autoritate şi care mă deprinsese să o ascult orbeşte, fu pricina că mi-am amintit de vedenie şi că, pecetluind-o, am aşezat-o în ungherul cel mai tainic al memoriei mele născânde. De altminteri nu mă simţeam ispitit să povestesc nimănui cele întâmplate: întâi fiindcă nu credeam că le poate găsi cineva interesante, şi pe urmă fiindcă n-aş fi ştiut cui să le povestesc, căci boala mă făcuse posac şi fără niciun haz: toţi mă socoteau trecător pe această lume, iar părinţii mei nu-mi vorbeau niciodată.

După călătoria la Murano şi vizita nocturnă a zânei mi-a mai curs încă sânge pe nas, dar în fiecare zi mai puţin şi treptat memoria mi se dezvoltă. Am învăţat să citesc în mai puţin de o lună.

Ai fi desigur caraghios să punem pe seama acestor năzbâtii vindecarea de boala care mă chinuia; cred însă totodată că ar fi greşit să le tăgăduiesc cu desăvârşire orice înrâurire. Cât despre arătarea crăiesei celei frumoase, am socotit-o întotdeauna un vis, dacă nu cumva o fi fost o mascaradă pusă la cale anume pentru mine; leacurile celor mai grele boli nu se găsesc însă întotdeauna la farmacie, în fiecare zi se petrece câte un fenomen care ne vădeşte ignoranţa şi cred că de aceea se întâmplă atât de rar să găsim un savant al cărui cuget să fie cu desăvârşire slobod de orice eres. Fără îndoială că n-au existat niciodată vrăjitori pe pământ, dar nu e mai puţin adevărat că puterea lor a existat întotdeauna pentru cei pe

care şarlatanii au izbutit să-i facă să creadă în ei.

Somnio nocturnos lemures portentaque Thessula vides[2].

1 Vezi în somn duhuri de noapte, arătări rrŞitle (după Horaţiu)

Anume lucruri care la început nu existau decât în închipuire devin reale şi, deci, numeroase efecte puse pe seama credinţei pot să nu fie întotdeauna miraculoase, deşi sunt cu adevărat astfel pentru cei care îi atribuie credinţei o putere fără margini.

A doua întâmplare de care îmi amintesc şi care mă priveşte s-a petrecut trei luni după călătoria la Murano, şase săptămâni înainte de moartea tatii. N-o înfăţişez cititorului decât pentru a-şi da seama de felul cum mi se dezvolta caracterul într-o zi, pe la jumătatea lui noiembrie, mă aflam cu frate-meu, Francesco, mai tânăr cu doi ani decât mine, în odaia tatii şi-l priveam cu multă luare-aminte îndeletnicindu-se cu lucrările lui de optică.

O bucată mare de cristal, rotundă şi şlefuită în faţete, îmi atrase atenţia. Pusei mâna pe ea şi, apropiindu-mi-o de ochi, rămăsei ca vrăjit văzând obiectele multiplicându-se. Cuprins deodată de pofta de a mi-o însuşi şi văzându-mă neobservat, prinsei prilejul şi mi-o strecurai în buzunar.

Nu trecură nici câteva clipe şi tata se ridică să ia cristalul; negăsindu-l, ne spuse că trebuie să-l fi luat unul din noi doi. Frate-meu îl încredinţa că nici nu l-a atins, iar eu, deşi vinovat, spusei la fel; tata însă, mergând la sigur, ne ameninţă că ne caută şi făgădui mincinosului o bătaie cu cureaua. După ce m-am făcut că scotocesc după cristal prin toate colţurile odăii, prinsei o clipă prielnică şi-l strecurai cu dibăcie în buzunarul hainei frăţine-meu. Întâi mi-a părut rău, căci puteam să mă fac că am găsit-o undeva; dar fapta cea rea se săvârşise. Sastisit de căutările noastre zadarnice, tata ne caută, găseşte bulgăraşul fatal

---

2

în buzunarul nevinovatului şi-i aplică pedeapsa făgăduită. După trei sau patru ani, am fost destul de prost să mă laud chiar lui că i-am tras această mică păcăleală; nu mi-a iertat-o de loc şi n-a pierdut niciodată prilejul să se răzbune.

La o spovedanie, mărturisindu-mi acest păcat cu toate împrejurările lui, am dobândit o erudiţie care mi-a făcut plăcere. Duhovnicul meu, care era iezuit, îmi spuse că, numindu-mă Giacomo, întărisem, prin fapta cu pricina, tâlcul numelui meu, căci în limba ebraică, îmi spuse el, Iacob înseamnă uzurpator. De aceea Domnul i-a schimbat bătrânului patriarh numele în Israel, care înseamnă vizionar: îl înşelase pe frate-său Esau.

După şase săptămâni de la aventura aceasta, tata fu lovit de un abces înăuntrul capului, care-l duse în opt zile la groapă. După ce-i dădu pacientului leacuri opilative, doftorul Zambelli crezu că-şi îndreaptă greşeala cu castoreum, care-l făcu să moară în convulsiuni. Apostema

6

Îi plesni prin ureche un ceas după moarte: după ce-l ucisese, plecă de parcă n-ar mai fi avut nimic de făcut în casa lui.

Tata părăsi lumea aceasta în floarea vârstei; n-avea nici treizeci şi şapte de ani; luă însă cu dânsul în mormânt regretele publicului şi cu deosebire pe cele ale nobilimii, care-l recunoştea ca pe un bărbat mai presus de rangul lui, nu mai puţin prin purtările sale cât prin cunoştinţele de mecanică pe care le avea.

Două zile înainte de a muri tata, simţindu-şi sfârşitul aproape, dori să ne vadă pe toţi la căpătâiul lui, de faţă cu soţia lui şi cu domnii Grimani, nobili veneţieni, ca să-i roage să fie protectorii noştri.

După ce ne binecuvântă, o puse pe mama, scăldată în lacrimi, să-i jure că nu ne va creşte pe niciunul pentru scenă, pe care el însuşi nu s-ar fi urcat niciodată, dacă nu

l-ar fi silit o patimă nefericită. Mama jură şi cei trei patricieni chezăşuiră trăinicia jurământului. Împrejurările o ajutară să-şi ţină făgăduiala.

Aflându-se, în vremea aceea, însărcinată în şase luni, mama fu scutită să iasă în scenă până după Paşti. Tânără şi frumoasă cum era, îi refuză pe toţi câţi o cerură în căsătorie; încredinţându-se Proniei, nădăjdui că va dovedi să ne crească singură.

Cel dintâi socoti că trebuie să se ocupe de mine, nu pentru că m-ar fi iubit mai mult, ci din pricina bolii mele, care mă adusese într-un hal fără de hal. Slăbănog, fără poftă de mâncare, nu eram în stare să mă ţin de nimic şi arătam ca năuc. Fizicienii nu se înţelegeau între dânşii asupra pricinii bolii mele. „Pierde – ziceau ei – două livre de sânge pe săptămână şi abia are de toate vreo şaisprezece – optsprezece. De unde, aşadar, o sângerare atât de abundentă?” Unul spunea că tot hilul mi se transformă în sânge; altul susţinea că, în plămânii mei, aerul pe care-l respir îl sporeşte, la fiecare respiraţie, cu o anumită „cantitate, şi că de aceea stau mereu cu gura deschisă. E ceea ce am aflat şase ani mai târziu de la domnul Baffo, un bun prieten al răposatului tata.

El îl consultă, la Padova, pe vestitul medic Macoppe, care-şi dădu părerea în scris. Documentul, pe care îl păstrez, spune că sângele nostru e un fluid elastic, a cărui

grosime poate scădea şi spori, niciodată însă şi cantitatea, iar hemoragia mea nu poate avea altă cauză decât grosimea masei. Aceasta se uşura în chip natural, spre a-şi înlesni circulaţia. Spunea că aş fi murit de mult, dacă natura, care vrea să trăiască, nu s-ar fi ajutat singură. Încheia că, pricina acestei grosimi neputând fi decât aerul pe care-l respiram, trebuiau ori să mi-l schimbe, ori să se pregătească să mă piardă. Şi mai spunea că, după el, neghiobia care mi se citea pe faţă tot numai grosimii

sângelui se datora.

Domnul Baffo, aşadar, geniu sublim, poet în cel mai lubric dintre genuri, mare însă şi unic, fu pricina pentru care se hotărî să fiu dat în gazdă la Padova, şi lui, deci, îi datorez viaţa. A murit douăzeci de ani mai târziu, cel din urmă coborâtor dintr-o veche familie patriclană; poemele lui însă, deşi necuviincioase, îi vor nemuri numele. Lucrând întru evlavie, inchizitorii de stat veneţieni au lucrat pentru faima lui, căci prigonindu-i lucrările manuscrise, le făcură să ajungă preţioase: ar fi trebuit să ştie că spreta exolescunt.

De îndată ce oracolul profesorului Macoppe fu încuviinţat, abatele Grimani îşi luă sarcina să-mi găsească o gazdă bună la Padova, prin mijlocirea unui chimist pe care-l cunoştea şi care locuia în acel oraş. Se numea Otfa-vini şi era totodată şi negustor de antichităţi. În puţine zile, gazda fu găsită, şi la 2 aprilie 1734, zi în care împlineam nouă ani, mă duseră la Padova, într-un burchiello, pe canalul La Brenta. Ne îmbarcarăm la zece seara, numaidecit după cină.

Un burchiello poate fi socotit un fel de căsuţă plutitoare. Are un salon mare, cu câte un iatac la fiecare capăt, şi încăperi pentru slujitori la proră şi la pupă: e un dreptunghi cu imperială, înconjurat de ferestre cu geamuri şi obloane. Călătoria durează opt ceasuri. Mă însoţeau abatele Grimani, domnul Baffo şi mama: eu m-am culcat cu dânsa în sala cea mare, iar cei doi prieteni şi-au petrecut noaptea într-unul din iatacuri. Trezindu-se în zori, mama deschise o fereastră care se afla în dreptul patului meu şi

— Cele nelvate în seamă se prăpădesc singure (lat.).

6

razele de soare, scăldându-mi obrazul, mă făcură să deschid ochii. Patul era prea jos ca să pot vedea pământul; pe fereastra aceea nu vedeam decât vârfurile copacilor care mărginesc apa. Barca plutea, dar cu o mişcare atât de

lină încât nici n-o simţeam, astfel că arborii aceia care-mi fugeau pe dinaintea ochilor mă uimiră peste măsură.

— A, măicuţă dragă, strigai, ce e asta? Copacii umblă. Chiar în clipa aceea intrară cei doi seniori şi, văzându-mă aşa mirat, mă întrebară ce gând mă munceşte.

— Cum se face, răspunsei eu, că umblă copacii? râseră amândoi; dar mama, oftând, îmi spuse cu milă în glas:

— Barca umblă, nu copacii. Hai, îmbracă-te.

Am priceput numaidecât cauza fenomenului, mergând înainte cu judecata mea fragedă şi lipsită de orice idei preconcepute.

— E aşadar cu putinţă, îi zisei, ca nici soarele să nu umble, ci, dimpotrivă, noi să ne rotim de la apus spre răsărit.

Auzind aceste cuvinte, buna mea măicuţă se scutură ca de o prostie. Domnul Grimani îmi deplânge neghiobia; ui uit şi amărât, sunt gata să izbucnesc în plâns. Domnul Baffo făcu să-mi vină inima la loc. Se repezi la mine, mă sărută cu duioşie şi-mi spuse:

— Ai dreptate, băiete; soarele nu se mişcă, nu te sfii, judecă întotdeauna aşa şi lasă-i pe ceilalţi să râdă.

Mirată, mama îl întrebă dacă şi-a pierdut minţile de-mi dă asemenea lecţii: dar filosoful, fără măcar să-i răspundă, îmi schiţă mai departe o teorie pe înţelesul judecăţii mele curate şi simple. A fost cea dintâi plăcere adevărată pe care am gustat-o în viaţa mea. Fără domnul Baffo, clipa aceea ar fi fost de ajuns să-mi sluţească gândirea, în care s-ar fi strecurat laşitatea credulităţii. Ignoranţa celorlalţi doi ar fi tocit de bună seamă tăişul unei însuşiri care nu ştiu cât de departe m-a dus; ştiu în schimb că ei şi numai ei îi datorev toată bucuria pe care o simt când privesc în mine însumi.

Ajunserăm devreme la Padova, la Ottaviani, a cărui soţie mă primi cu multă dulceaţă. Mai văzui vreo cinci-şase

copii pe acolo, printre care o fată de opt ani, Maria, şi una de şapte, Rosa, frumoasă ca un înger. Zece ani în mai târziu, Maria se mărită cu curtierul Colonda, iar peste alţi câţiva ani pe Rosa o luă patricianul Piero Mar-cello, care avu de la dânsa un băiat şi două fete, dintre care una se mărită cu domnul Piero Mocenigo, iar cealaltă cu un nobil din familia Corraro, căsătorie mai apoi anulată. Va trebui să vorbesc despre toţi aceştia, şi de aceea îi pomenesc aci. Ottaviani ne conduse întâi la casa unde aveam să rămân în gazdă. Era situată la cincizeci de paşi de casa lui, lângă Santa Maria în Vanzo, în parohia San Michele, la o bătrână sârboaică; primul cât îl ţinea cu chirie de la dânsa doamna Mida, soţia unui colonel sârb. Îmi deschiseră în faţa ei cufăraşul şi-i dădură pe seamă toate câte erau înăuntru; după care fură număraţi şase ţechini, găzduirea mea pe şase luni înainte. Pentru banii aceştia, trebuia să mă hrănească, să mă spele şi să mă ţină la şcoală. Ai mei o ascultară văitându-se că e cam puţin, apoi mă îmbrăţişară şi, poruncindu-mi să fac tot ce-mi spune ea, mă lăsară acolo. Şi aşa s-au descotorosit de mine.

CAPITOLUL II

Bunica vine să mă dea în gazdă la doctorul Gozzi – Prima mea iubire

Rămas singur cu dânsa, sârboaică mă duse în pod, unde îmi arătă patul, în rând cu alte patru, din care trei erau ale unor băieţi de seama mea, aflaţi tocmai la şcoală, iar al patrulea al unei slujnice pusă să ne supravegheze spre a împiedica obişnuitele mici abateri şcolăreşti. După această vizită coborârăm şi mă duse în gădină, unde îmi spuse că mă pot plimba până la ceasul prânzului.

Nu mă simţeam nici fericit, nici nefericit; nu ziceam nimic. N-aveam nici teamă, nici nădejde, nu mă interesa nimic; nu eram nici trist, nici vesel. Singurul lucru care mă izbise era gazda, căci, deşi n-aveam habar de ce e frumos

sau urât, totuşi chipul ei, înfăţişarea, tonul şi
6

vorbele, toate ale ei îmi făceau silă. Trăsăturile ei bărbăteşti mă descumpăneau de câte ori o priveam în faţă ca să ascult ce-mi spune. Era voinică şi înaltă ca un zdrahon; avea pielea gălbuie, părul negru, sprâncenele lungi şi groase, iar bărbia îi era împodobită de câţiva ţepi lungi; şi, ca pentru a desăvârşi portretul, nişte sâni scârboşi, pe jumătate dezgoliţi, care se revărsau până aproape de brâu; să tot fi avut cincizeci de ani. Slujnica era o ţărancă zdravănă care făcea totul, iar ceea ce numeau grădină era un pătrat de vreo treizeci-patruzeci de paşi care, în afară de faptul că era verde, n-avea nimic plăcut.

Către amiază, văzui venindu-mi cei trei tovarăşi, care, de parcă ne-am fi cunoscut de când lumea, îmi spuseră o sumedenie de lucruri, atribuindu-mi unele noţiuni preliminare care îmi lipseau. Nu le răspundeam nimic, dar asta nu-i tulbura şi până la sfârşit fui silit să iau parte şi eu la nevinovatele lor petreceri. Alergam, ne duceam în cârcă, ne dam peste cap şi-i lăsam cu dragă inimă să mă înveţe de toate, până în clipa când ne chemară la prânz. Mă aşezai la masă, dar, văzând dmaintea mea o lingură de lemn, o dădui dedparte, cerând tacâmul meu de argint, la care ţineam, fiindcă era un dar de la bunica. Slujnica îmi răspunse că stăpâna doreşte ca toţi să fim egali, şi că trebuie să fac ca toată lumea, ceea ce şi făcui, deşi cam în silă; şi, de vreme ce am aflat că trebuie să fim egali, începui şi eu să mănânc, ca ceilalţi, supa din strachină, fără a mă plânge de iuţeala cu care înfulecau tovarăşii mei, dar nu şi fără a mă minuna că e îngăduită. După supă, care fusese foarte rea, ni se dădu o bucăţică mică de morun afumat, pe urmă un măr şi cu asta masa se încheie: eram în postul mare. N-aveam nici pahare, nici căni şi băurăm cu toţii din aceeaşi oală de pământ, o băutură groaznică, numită graspia şi făcută din apă în care

s-au fiert ciorchini de struguri, curăţaţi de boabe, în zilele următoare n-am băut decât apă. Prânzul ăsta mă uimi, fiindcă nu ştiam dacă mi-este îngăduit-să-l găsesc rău.

După-masă, slujnica mă duse la şce-ală, la un preot tânăr, doctorul Gozzi, cu care sârboaică era înţeleasă să-i plătească patruzeci de parale pe lună, adică a unsprezecea parte dintr-un ţechin.

6

Fiind vorba să mă înveţe să scriu, mă puse laolaltă cu copiii de cinci şi de şase ani, care întâi începură să râdă de mine.

Întors la sârboaică, mi se dădu masa de seară; fireşte că era încă mai rea decât prânzul. Eram mirat că nu mi-e îngăduit să mă plâng. Mă culcară într-un pat unde nişte gâjgănii de trei soiuri foarte cunoscute nu mă lăsară să închid un ochi. Pe lângă ele, guzganii care forfoteau în tot podul şi-mi Măreau şi-n pat îmi îngheţau sângele în vine de frică. Atunci am aflat ce e nefericirea şi m-am deprins s-o rabd.

Gâjgăniile care mă sfâşiau îmi micşorau spaima pe care mi-o pricinuiau guzganii; şi, ca un fel de compensaţie, spaima mă făcea să rabd mai lesne muşcăturile. După urma luptei dintre cele două suferinţe, sufletul câştiga. Slujnica rămase tot timpul surdă la strigătele mele.

Odată cu zorile, mă sculai din jalnicul meu aşternut şi, după ce mă plânsei puţin fetei de toate necazurile câte le trăsesem, îi cerui o cămaşă, fiindcă la a mea îţi venea rău când te uitai; îmi răspunse însă că rufele nu se schimbă decât duminica şi pufni în râs când o ameninţai că mă voi plânge stăpânei.

Pentru prima oară în viaţa mea am plâns atunci de inimă rea şi de furie auzindu-i pe tovarăşii mei cum mă batjocoresc. Nefericiţii duceau acelaşi trai ca şi mine, numai că se învăţaseră; cu asta am spus tot.

Copleşit de amărăciune, dormii la şcoală toată

dimineaţa. Un coleg îi spuse doctorului pricina, dar numai ca să mă facă de râs. Şi totuşi, bunul preot, pe care, fără îndoială, Pronia mi-l hărăzise, mă pofti la el în cancelarie, unde, după ce auzi tot şi se încredinţa cu ochii lui că ce i-am povestit e adevărat, mişcat când văzu biata mea piele plină de băşici, îşi trase repede mantaua, merse cu mine la gazdă şi-i arătă lestrigonei halul în care mă aflam. Chipurile, mirată, femeia aruncă toată vina pe slujnică. Preotul stăruind să-mi vadă patul, fu silită să i-l arate şi rămăsei la fel de uluit ca şi el văzând ce murdare erau cearşafurile în care-mi petrecusem îngrozitoarea noapte. Aruncând mereu vina pe slujnică, blestemata de femeie ne încredinţa că are s-o dea afară: aceasta însă intrând tocmai pe uşă şi neputând răbda ocara, îi

6

spuse în faţă că vina e a ei şi, descoperind paturile tovarăşilor mei, ne puturăm încredinţa că nu erau nici ei mai bine îngrijiţi ca mine. Mânioasă, proprietăreasa îi trase pe loc o palmă; slujnica însă, nevoind să rămână datoare, i-o dădu înapoi şi fugi. Doctorul mă lăsă acolo şi plecă, spunându-i că nu mă va primi la şcoală până nu voi fi la fel de curat ca şi ceilalţi şcolari. A fost rândul meu să înghit un zavrac pe cinste, încheiat cu ameninţarea că la a doua pălăvrăgeală ca asta mă aruncă afară.

Nu înţelegeam nimic; abia făcusem ochi, nu cunoşteam decât casa unde mă născusem şi crescusem şi unde domnea curăţenia şi un cuviincios belşug: mă pomeneam dintr-odată bruft uluit, ocărit, deşi mi se părea cu neputinţă să fiu vinovat. În cele din urmă, cotoroanţa îmi zvârli în nas o cămaşă şi peste un ceas văzui o slujnică nouă care schimbă aşternuturile, şi prânzirăm.

Dascălul meu prinse, o deosebită grijă de învăţătura mea. Mă aşeză la masa lui şi, ca să-i dovedesc că nu-s nevrednic de această cinstire, mă străduii din răsputeri să-mi însuşesc cât mai temeinic cunoştinţele: aşa se face că

într-o lună ştiam să scriu atât de bine, încât mă trecu la gramatică.

Viaţa nouă pe care o duceam, foamea de care eram silit să rabd, şi mai presus de orice, fără îndoială, aerul Padovei, îmi dobândiră o sănătate de care habar n-aveam până atunci; aceeaşi sănătate însă mă făcea să sufăr mai greu de foame: eram de-a dreptul hămesit. Creşteam văzând cu ochi; dormeam nouă ceasuri un somn adânc, netulburat de niciun vis decât că se făcea mereu că stam la o masă îmbelşugată unde mă îndeletniceam cu potolirea sălbaticei pofte de mâncare ce mă chinuia; în fiecare dimineaţă simţeam însă cât sunt de dureroase visurile amăgitoare Foamea aceasta sfâşietoare m-ar fi doborât până la urmă, dacă n-aş fi luat hotărârea să apuc şi să înfulec orice găsesc de-ale gurii, oriunde şi ori de câte ori eram sigur că nu mă vede nimeni.

Nevoia te face iscusit Zărisem vreo cincizeci de scrumbii afumate într-un dulap în bucătărie, pe care le-am înghiţit pe toate, una câte una, ca şi nişte cârnaţi atârnaţi în cămin şi, ca s-o pot face fără să mă vadă nimeni, mă sculam noaptea şi-mi dădeam loviturile pe dibuite. Toate ouăle abia ouate pe care le puteam înhăţa în curtea de păsări ajunsese, calde încă, hrana mea cea mai gustoasă. Mă duceam să fur ca să mănânc până şi în bucătăria dascălului meu.

Furioasă că nu poate descoperi hoţii, sârboaică dădea afară slujnică după slujnică. Cu toate acestea, prilejul de a fura nu mi se ivea întruna, aşa că eram slab ca un schelet.

În patru sau cinci luni ajunsesem atât de departe, încât doctorul mă desemnă drept curion al şcolii. Sarcina mea era să examinez temele celor treizeci de colegi ai mei, să le corectez şi să le comunic dascălului, cu cuvenitele epitete de blam sau de aprobare; asprimea mea nu ţinu însă mult, căci leneşii aflară lesne mijlocul de a mă

înduplеca. Când tema de latină le era plină de greşeli, mă câştigau cu câteva costiţe fripte, cu un pui şi adesea îmi dădeau chiar bani. Toate acestea îmi stârniră setea de câştig, sau mai curând lăcomia, căci nu mă mai mulţumeam să-i pun la bir numai pe cei ce nu învăţau, ci refuzam să încuviinţez şi lucrările bune ale celor ce încercau să scape de zeciu-iala pe care o ceream. Nemaiputând răbda nedreptatea, mă pârâră dascălului care, dovedindu-mă mitarnic, mă scoase din dregătorie. M-ar fi durut fără îndoială destul de tare această mazilire, dacă soarta n-ar fi venit curând după aceea să pună soroc crudei mele mucenicii.

Doctorul, care mă iubea, mă pofti într-o zi la el în cancelarie şi, între patru ochi, mă întrebă dacă m-aş învoi la unele demersuri pe care mi le-ar sugera el ca s-o părăsesc pe sârbeaică şi să intru în gazdă la el. Aflând că propunerea mă încântă, mă puse să copiez trei scrisori, pe care le trimise una abatelui Grimani, a doua prietenului meu Baffo şi a treia dragei mele bunici. Cele şase luni se apropiau de sfârşit şi mama lipsea tocmai din Veneţia, aşa că nu era vreme de pierdut. În scrisorile mele, le arătam pe larg tot ce pătimeam şi-i vesteam că am să mor dacă nu mă scot de la sârboaică spre a mă da la dascălul meu, care e gata să mă primească; cerea însă doi ţechini pe lună.

În loc de răspuns, domnul Grimani îl puse pe prietenul său Ottaviani să mă certe că m-am lăsat ademenit; domnul Baffo merse însă şi-i vorbi bunicii, care nu ştia

6

7370

carte, şi într-o scrisoare pe care mi-o trimise mă vesti că în câteva zile voi fi mai fericit. Într-adevăr, peste opt zile, această minunată femeie, care m-a iubit cât a trăit, sosi tocmai când ne aşezasem la masa de prânz. Intră împre, ună cu gazda şi, cum o zării, alergai şi-i sării de gât,

vărsând şiroaie de lacrimi care se amestecară întâi cu ale ei. Când, aşezându-se, mă luă în poală, simţii că încep să prind, la inimă şi, de faţă cu sârboaică, îi povestit unul câte unul toate necazurile prin care treceam: îi arătai lăturile acer le-a care mi se azvârleau ca de pomană, o dusei să-mi vadă patul. La urmă o rugai să mă ia să prânzesc cu dânsa, după ce şase luni am murit de foame. Fără să se sfiască, sârboaică o ţinea una şi bună că pe-banii ăştia, ea mai mult nu poate da. Nu minţea: dar cine o silea oare să o facă pe gazda ajungând astfel călăul unor copii pe care zgârcenia i-i încredinţa şi care aveau nevoie de hrană?

Foarte liniştit, bunica o înştiinţa că mă ia cu dânsa, şi îi spuse să-mi pună toate boarfele în cufăr. Încântat să-mi revăd lacâmul de argint, pusei mâna pe el şi-l băgai repede în buzunar. Nespusă era bucuria mea în vremea acestor pregătiri. Încercam pentru întâia dată puterea mulţumirii care-l sileşte pe cel care o resimte să ierte, şi sufletul să uite toate neplăcerile care au adus-o.

Bunica mă duse la hanul unde trăsese şi prânzirăm; ea însă nu mâncă aproape nimic, atâta era de uluită de halul de lăcomie cu care înfulecam. Într-acestea, doctorul Gozsa, după care trimisese, sosi, iar înfăţişarea lui pleda pentru dânsul. Era un preot chipeş, de douăzeci şi şase de ani, plinuţ, modest şi smerit. Într-un sfert de oră eram pe deplin înţeleşi. Draga mea bunică îi numără douăzeci şi patru de ţechini înainte şi luă cuvenitul înscris; mă ţinu însă trei zile pe lângă dânsa ca să mă îmbrace în abate şi ca să-mi facă o perucă, fiindcă necurăţenia o sili să-mi taie părul.

— La capătul celor trei zile, dori să mă rânduiască ea însăşi acasă la doctor şi să mă dea în grija maică-sii, care-i spuse întâi să-mi trimită un pat sau să cumpere unul de pe-acolo; spunându-i însă doctorul că patul lui e destul de larg ca să dorm şi eu într-însul, bunica se arătă foarte recunoscătoare pentru bunătatea pe care binevoia s-o

aibă;

4 a pe urmă merserăm să o însoţim la burchiello care urma s-o ducă înapoi la Veneţia.

Familia doctorului Gozzi se alcătuia din maică-sa, care avea un deosebit respect pentru el, căci, fiind de la ţară, se socotea nevrednică să aibă un fecior preot, ba mai mult încă, doctor: era urâtă, bătrână şi arţăgoasă; din taică-său, cizmar, care muncea toată ziua şi nu vorbea cu nimeni, nici măcar la masă. Bucuros de bună însoţire era numai în zilele de sărbătoare, pe care şi le petrecea întotdeauna cu prietenii la cârciumă, de unde se întorcea la miezul nopţii, beat de nu se mai ţinea pe picioare şi cântând din Tasso. În halul în care se afla, nu se putea omul hotărî să se culce şi devenea brutal dacă încercai să-l sileşti. Atâta minte avea şi atâta judecată câtă îi dădea Vinul, căci treaz nu era în stare să discute nici cea mai măruntă treabă de familie; iar nevastă-sa spunea că nu l-ar fi luat niciodată, dacă ai lui n-ar fi avut grijă să-l îndoape bine înainte de a merge la biserică.

Doctorul Gozzi mai avea şi o soră de treisprezece ani, Bettina: era frumoasă, veselă şi înfocată cititoare de romane. Taică-său şi maică-sa o certau într-una fiindcă se arăta prea mult la fereastră, iar doctorul pentru patima ei de citit. Fata asta îmi plăcu de la început fără să ştiu de ce şi ea îmi aruncă pe nesimţite în inimă scânteile unei pasiuni care avea mai apoi să ajungă pasiunea mea dominantă.

Şase luni după ce am intrat în casa lui, doctorul se pomeni fără niciun şcolar, căci fugise toţi din pricină că ajunsesem unica ţintă a dragostei lui. Aceasta îl îndemnă să întemeieze un mic colegiu, luând câţiva tineri şcolari în gazdă; îi trebuiră însă doi ani până să izbutească. În acest răstimp îmi împărtăşi tot ce ştia, ceea ce, la drept vor-vind, nu era mare lucru; era destul însă ca să-mi arate calea spre toate ştiinţele. Mă învăţă şi să cânt la vioară,

învăţătură pe care am fost nevoit s-o întrebuinţez în folosul meu, într-o împrejurare pe care cititorul o va afla la rândul povestirii. Bunul doctor Gozzi, care nu era filosof nici de doi bani, mă puse să învăţ logica peripateticienilor şi cosmografia vechiului sistem ptolemeic, de care eu râdeam necontenit, scoţându-l din sărite cu unele ca

6

ţionamente la care nu ştia să răspundă. Purtările-i erau, de altminteri, fără cusur şi, fără să fie habotnic, era cât se poate de riguros în ceea ce priveşte religia; totul era pentru el articol de credinţă, astfel încât nimic nu-ţi părea anevoie de înţeles. După el, potopul nimicise lumea întreagă; înaintea acestei catastrofe oamenii trăiau o mie de ani şi Dumnezeu stătea de vorbă cu ei; Noe şi-a făurit arca într-o sută de ani, iar Pământul, plutind în văzduh, stă neclintit în centrul universului, pe care Dumnezeu l-a plămădit din nefiinţă. Când îi spuneam şi-i dovedeam că existenţa nefiinţei e absurdă, îmi tăia vorba şi-mi spunea că sunt un prost.

Îi plăceau un pat bun, un pahar de vin şi câte o petrecere în familie. Nu-i plăceau literaţii, nici vorbele de duh, nici critica, de la care până la hulă nu-i decât un pas, şi râdea de neghiobia celor ce-şi pierd vremea citind ziarele care, după dânsul, spun numai minciuni şi poftoresc necontenit unul şi acelaşi lucru. Spunea că nimic nu-i mai stingheritor decât nesiguranţa, ceea ce-l determina să osândească judecata, fiindcă zămisleşte îndoiala.

Marea lui patimă erau predicile; avea de partea lui pentru aceasta chipul şi glasul: aşa se face că ascultătorii lui erau numai şi numai femei, cărora le era însă duşman pe faţă, căci nici nu le privea în ochi când era silit să le vorbească. Păcatul cărnii era, pentru dânsul, cel mai greu păcat şi de aceea se supăra când îi spuneam că nu poate fi decât cel mai uşor. Predicile îi erau pline de citate din

autori greci pe care le traducea în latineşte. Într-o zi, când am îndrăznit să-i spun că ar trebui să le traducă în italieneşte, nu în latineşte, căci femeile înţeleg la fel de puţin latineşte ca şi greceşte, se supără atât de rău, încât după aceea n-am mai cutezat niciodată să deschid vorba despre asta. Altminteri, mă lăuda la prietenii lui ca pe un copil-minune, fiindcă învăţasem să citesc greceşte singur, fără alt ajutor decât al gramaticii.

În postul mare din 1736, mama îi scrise doctoridui că, fiind nevoită să facă în curând o călătorie la Petersburg, ai dori să mă vadă înainte de plecare şi ca îl roagă să mă aducă pentru trei-patru zile la Veneţia. Poftirea aceasta îl sili să gândească, deoarece nu văzuse niciodată Veneţia

6

şi nicisocietatea aleasă, şi totuşi nu veia să pară de loc ageamiu. Când furăm gata de plecare din Padova, toată familia ne însoţi până la burchiello.

Mama îl întâmpină cu cea mai nobilă dezinvoltură; era însă frumoasă ca ziua şi dascălul meu era foarte stânjenit, neîndrăznind s-o privească în faţă şi fiind totuşi nevoit să vorbească cu dânsa: mama îşi dădu seama şi gândi să petreacă puţin când s-ar ivi prilejul. Cât despre mine, atrasei luarea-aminte a întregului clan, căci toţi mă ştiau aproape idiot şi se minunau văzându-mă atât de dezgheţat după un răstimp de numai doi ani. Doctorul nu mai putea de bucurie văzând că lui i se pune pe seamă tot meritul acestei metamorfoze.

Cel dintâi o izbi pe mama peruca mea blondă, care nu se potrivea cu chipu-mi oacheş şi cu atât mai puţin cu sprâncenele şi cu ochii mei negri. Întrebat de ce mă poartă cu perucă, doctorul îi răspunse că fără ea soru-sa, mai anevoie mă ţine curat. Răspunsul acesta naiv îi făcu pe toţi să izbucnească în râs şi începură toţi să hohotească atunci când, întrebat dacă soru-sa e măritată, luai eu cuvântul şi

spusei în locul lui că Rettina e cea mai frumoasă fată din mahala şi că n-are decât paisprezece ani. Mama îi spuse că-i va face un dar frumos soru-si, numai să-mi scoată peruca, iar doctorul făgădui că vârfi după voia ei. Pe urmă, mama chemă un peruchier care-mi aduse o perucă potrivită cu culorile mele.

Cum afară de doctorul meu toţi se apucase de jucat cărţi, mă dusei să-mi văd fraţii în odaia bunicii. Francisco îmi arătă nişte desene de arhitectură, pe care mă făcui că le găsesc bune; Giovanni nu-mi arătă nimic şi-l găsii fără niciun haz. Ceilalţi erau încă foarte mici.

La cină, doctorul, aşezat lângă mama, fu foarte stângaci. N-ar fi scos pesemne nicio vorbă, dacă un englez, un om de litere, nu l-ar fi agrâit în latineşte; nu-l înţelese însă şi răspunse fără trufie că nu ştie englezeşte, ceea ce stârni un hohot de râs. Domnul Baffo ne scoase din încurcătură spunându-ne că englezii citesc şi rostesc latina aşa cum citesc şi rostesc propria lor limbă. La acestea, băgai de seamă că englezii greşesc, precum şi noi am greşi dacă am încerca să citim şi să rostim limba lor după regulile

statornicite pentru limba latină. Încântat de judecata mea, englezul scrise numaidecât următorul vechi distih şi-mi dădu să-l citesc:

Dicite grammatici, cur mascula nomina cunnus, Et cur femineummentula nomen habet1

După ce-l citii cu glas tare, strigai:

— Asta da, mai zic şi eu latinească.

— Atâta lucru ştim şi noi, zise mama, poftim însă de tradu.

— N-ajunge să traduc, făcui eu. E o întrebare şi doresc să-i răspund.

Şi, după ce mă gândii o clipă, scrisei următorul penta-metru:

Disce quod a domino nomina servus habet 2

A fost prima mea vitejie literară şi pot spune că în clipa aceea a căzut în inima mea sămânţa dragostei pentru gloria ce poate izvorî din literatură, căci aplauzele mă suiră pe culmile fericirii. Uluit, englezul spuse că niciun băiat de unsprezece ani nu mai izbutise asemenea ispravă, după care mă îmbrăţişa de câteva ori şi-mi dărui ceasul lui. Curioasă, mama îl întrebă pe domnul Grimani ce înseamnă aceste versuri; abatele însă nu pricepea mai mult decât ea, astfel încât o lămuri, la ureche, domnul Baffo. Mirată de câte ştiu, se ridică, aduse un ceas de aur şi i-l oferi dascălului meu, care nu ştia ce să spună şi ce să facă spre a-şi arăta adânca recunoştinţă, şi arăta tare caraghios. Ca să-l scutească de orice cuvânt de mulţumire, mama îi înfăţişă obrazul: era vorba de două sărutări, o faptă cât se poate de simplă şi de nevinovată în societatea aleasă; bietul bărbat stătea însă pe cărbuni aprinşi şi era atât de descumpănit încât ar fi fost, cred, mai bucuros să moară decât să i le dea. Se trase îndărăt plecându-şi capul şi nu-l mai tulbură nimeni până când merserăm să ne culcăm.

— Voi, cărturarilor, spuneţi de ce masculin e mingeacul.

Numele sulei fiind însă de gen feminin (lat.).

— Află că după stăpân numele robul îţi ta (lat.).

Când rămaserăm singuri în odaia noastră, îşi descarcă sufletul. Îmi spuse că e păcat că, la Padova, nu va putea răspândi nici distihul, nici răspunsul meu.

— Şi de ce, mă rog? zisei.

— Fiindcă e o neruşinare.

— Da, dar e sublimă

— Hai să ne culcăm şi gata cu vorba. Răspunsul tău e uimitor, fiindcă n-ai nici de unde să cunoşti materia, nici de unde să ştii face versuri.

Cât priveşte materia, teoretic o cunoşteam, căci îl citisem pe Meursius, într-ascuns, tocmai fiindcă mă oprise

s-o fac; avea însă dreptate să se mire că ştiu să fac versuri, căci el însuşi, care mă învăţase prozodia, nu fuse se niciodată în stare să facă vreunul. Nemo dat quod non habet 1 e o axiomă falsă în domeniul moral.

Când, după patru zile, eram gata de plecare, mama îmi dădu un pachet pentru Bettina, iar abatele Grimani îmi" dărui patru ţechini să-mi cumpăr cărţi. Opt zile mai târziu, mama pleca spre Petersburg.

Întorşi la Padova, bunul meu dascăl nu încetă, vreme de trei sau patru luni, să-mi vorbească de mama într-una şi în fiecare zi; iar Bettina, care găsi în pachetul de la mama cinci coţi de lustrin negru şi douăsprezece perechi de mănuşi, mă îndrăgi în chip deosebit şi îmi îngriji atât de bine părul, încât în mai puţin de şase luni lepădai peruca. Venea să mă pieptene în fiecare zi şi adesea înainte de a mă fi sculat, spunându-mi că n-are vreme să aştepte până mă îmbrac. Mă spăla pe obraz, pe gât, pe piept, îmi dăruia dezmierdări copilăreşti şi, credeam eu, nevinovate, dar care îmi stârneau furia împotriva mea însumi, pentru că făceau să mi se usuce buzele. Mai tânăr decât dânsa cu trei ani, socoteam că nu mă poate iubi cu gând rău şi astfel al meu mă înciuda. Când, aşezată pe patul meu, îmi spunea că să îngraş şi căuta să se încredinţeze cu propriile ei mâini, mă tulbura adânc, dar n-o împiedicam, de îrâcă să nu-şi dea seama că treaba asta nu mă lasă rece; iar când îmi spunea că am o piele plăcută la pipăit, gâdilătura mă silea să mă dau îndărăt, supărat pe mine că nu îndrăz

— Nimeni nu dfi ce nu are (lat.).

6

pese să-i fac la fel, dar încântat că ea nici nu-mi ghiceşte pofta. După ce mă îmbrăcam, îmi dădea cele mai dulci sărutări, numindu-mă copilul ei drag, dar oricât doream să-i urmez pilda, n-aveam încă îndrăzneala s-o fac. Mai târziu totuşi, când Bettina începu să-şi bată joc de sfiala mea, îmi luai inima-n dinţi şi i le întorsei şi încă cu

deasupra, oprindu-mă însă de îndată, ori de câte ori mă în cercadorinţa de a merge mai departe: întorceam capul, făcându-mă că mă uit după ceva, şi fata pleca. N-apuca să iasă bine pe uşă şi mă cuprindea deznădejdea că nu mi-am ascultat pornirile fireşti şi, mirat că Bettina poate, fără nicio urmare, face cu mine tot ce făcea, în vreme ce eu numai foarte anevoie mă puteam stăpâni să nu merg mai departe, îmi făgăduiam de fiecare dată să-mi schimb purtarea.

Pe toamnă, doctorul primi trei băieţi noi, din care unul, în vârstă de cincisprezece ani, mi se păru, în mai puţin de o lună, foarte apropiat de Bettina.

Descoperirea aceasta mi-a pricinuit un sentiment până atunci necunoscut şi pe care abia după câţiva ani l-am analizat. Nu era nici gelozie, nici indignare, ci un nobil dispreţ, care nu mi se părea că trebuie înăbuşit, căci Cordiani, ignorant, neeioplit, lipsit de duh şi de purtări alese, fecior de ţăran şi atât, nu se putea potrivi cu mine în nicio privinţă şi numai pubertatea îl aşeza cumva înaintea mea, încât nu mi se părea că are de ce să fie el cel ales: amorul meu propriu care tocmai se trezea la viaţă îmi şoptea că sunt mai presus ca dânsul. Se năştea în mine un sentiment de mândrie, amestecată cu dispreţ pentru Bettina Pe care o iubeam fără să ştiu. Ea îl înţelese după felul cum îi întâmpinam dezmierdările când venea să mă pieptene în pat: îi respingeam mâinile şi nu-i mai întorceam sărutările. Jignită că, întrebându-mă, într-o zi, de ce mă port astfel, eu nu-i dădui niciun temei. Îmi spuse, ca şi cum m-ar fi plâns, că sunt gelos pe Cordiani. Învinuirea aceasta „mi se păru o înjositoare defăimare: îi spusei că-l socot pe Cordiani vrednic de dânsa precum însăşi e vrednică de el. Plecă zâmbind; zămislind însă singurul plan în stare s-o răzbune, nu mai avea încotro şi trebuia să mă facă gelos. Totodată, neputându-şi atinge ţinta decât făcându-mă să mă îndrăgostesc de ea, iată ce puse (a cale.

El într-o dimineaţă veni ia patul meu şi-mi aduse o pereche de ciorapi albi pe care ea mi-i împletise. După ce mă pieptănă, îmi spuse că trebuie să mi-i încerce, ca să vadă dacă îmi vin bine şi să ştie cum să-mi facă alţii. Doctorul tocmai slujea liturghia. În vreme ce mă încălţa cu ciorapii, îmi spuse că nu mi-s pulpele curate şi, fără să-mi mai ceară voie, se puse pe loc să mi le spele. Mi-ar fi fost ruşine să vadă că mi-e ruşine; n-o împiedicai, căci nu-mi dădeam seama ce va ieşi de aici. Aşezată pe patul” meu, Bettina îşi împinse prea departe râvna pentru curăţenie şi această indiscreţie îmi pricinui o plăcere atât de intensă încât nu se opri decât atunci când mai departe nu mai putea merge. Venindu-mi în fire, hotărâi să mă recunosc vinovat şi mă simţii dator să-i cer iertare. Nu se aştepta la asta, şi, după ce chibzui o clipă, îmi spuse că vina e a ei, şi că n-are să se mai întâmple. Şi mă părăsi, lăsându-mă cu gând urile mele.

Erau din cale-afară de crunte. Socoteam că am necinstit-o, că am înşelat încrederea familiei, că am pângărit sfintele legi ale ospeţiei, că, în sfârşit, am săvârşit o cumplită nelegiuire de care nu mă voi putea spăla decât însurându-mă cu Bettina, bineînţeles dacă s-ar fi învoit să ia de bărbat un neruşinat nevrednic de dânsa.

După aceste gânduri urmă o mâhnire neagră, care sporea cu fiecare zi, căci Bettina încetase cu desăvârşire să mai vină la patul meu. În primele opt zile, rezerva fetei mi se păru întemeiată şi mâhnirea mea s-ar fi prefăcut curând într-o dragoste desăvârşită, dacă purtarea ei faţă de Cordiani nu mi-ar fi strecurat în inimă otrava geloziei, deşi cu el n-o credeam nicidecum în stare de fărădelegea pe care o săvârşise cu mine.

Chibzuind şi încredinţându-mă oarecum că nu fără voie făcuse ce făcuse cu mine şi că numai căinţa o împiedică să mai vină, amorul meu propriu era măgulit, căci aveam astfel temei să o socot îndrăgostită; într-o

cumpănă ca aceea mă hotărâi s-o încurajez în scris.

Scrisei o scrisorică, scurtă, dar destul de cuprinzătoare ca s-o liniştească sufleteşte, fie că se socotea vinovată, fie că mă bănuia de sentimente potrivnice celor pe care le dorea amorul ei propriu. Găseam scrisoarea o capodoperă şi mai mult decât îndestulătoare ca s-o facă să mă adore

5:; şi să-l dea deoparte pentru mine pe Cordiani, care mi se părea o fiinţă nevolnică s-o pună măcar o clipă în cumpănă între noi doi. Jumătate de oră după ce primi scrisoarea, îmi răspunse prin viu grai că a doua zi dimineaţă va veni iar, ca înainte, la mine în odaie, dar o aşteptai în zadar. Eram la capătul răbdării; dar care nu-mi fu mirarea când, la masă, mă întrebă dacă vreau să mă îmbrace în fetiţă ca să mergem la un bal pe care, peste vreo cinci, şase zile, avea să-l dea un vecin de-al nostru, medicul Olivo. Planul acesta îi făcu pe toţi să sară în sus de bucurie, aşa că mă învoii şi eu. Vedeam în împrejurarea cu pricina clipa prielnică pentru a ne explica, pentru a ne tălmăci amândoi şi a reînnoda strânsa noastră prieteniei la adăp ost de orice surpriză izvorând din slăbiciunea simţurilor. Iată însă ce piedică se ivi în calea acestei petreceri, iscând o adevărată tragi-comedie.

Un naş al doctorului Gozzi, bătrân şi bogat, care locuia la ţară, crezându-şi, după o boală lungă, sfârşitul aproape, îi trimise o trăsură cu rugămintea ca, împreună cu tai-că-său, să vină de îndată până la dânsul, ca să-i stea la căpătâi lângă patul de moarte şi să se roage Domnului pentru sufletul lui. Bătrânul cizmar deşertă întâi un clondir, îşi îmbrăcă apoi hainele de duminică şi pomi la drum împreună cu fiul său.

Socotii prielnică împrejurarea şi, ca s-o întrebuinţez în folosul meu, cum şi aşa mi se părea prea îndepărtată noaptea balului, îi şoptii, la clipa potrivită, Bettinei că am să las deschisă la odaie uşa care dă în coridor şi că am s-o

aştept de îndată ce se vor fi culcat toţi. Îmi răspunse că vine sigur. Dormea în catul de jos, într-un iatac despărţit doar de un perete subţire de cel al tătâne-său; doctorid lipsind, eu dormeam singur în odaia cea mare. Cei trei găzdaşi dormeau într-o încăpere laterală, încât n-aveam a mă teme de nicio încurcătură. Eram încântat că voi trăi în sfârşit clipa mult aşteptată.

Cum am intrat în odaie, am încuiat uşa cu cheia şi am crăpat-o pe aceea de la coridor, astfel încât Bettina să n-aibă decât a o împinge spre a păşi înăuntru; pe uiină am stins lumina şi am rămas îmbrăcat.

Când citeşti câte un roman, asemenea situaţii par exagerate; nu sunt; ceea ce povesteşte Ariosto despre Roger să aşteptând-o pe Alcina e un frumos portret zugrăvit după natură.

Până la miezul nopţii am aşteptat destul de liniştit; văzând însă că se fac două, trei, patru ceasuri de dimineaţă şi ea tot nu se iveşte, sângele începu să-mi fiarbă şi mă cuprinse mânia. Ningea cu fulgi mari, eu însă tremuram mai mult de furie decât de frig. Un ceas înaintea zorilor, nemaiputându-mi stăpâni nerăbdarea, mă hotărâi să cobor, desculţ ca să nu trezesc câinele, şi să merg să mă postez în capul scării, la patru paşi de uşa Bettinei, care ar fi trebuit să fie descuiată, dacă ea nu era înăuntru. Mă apropii, o găsesc încuiată şi, cum nu se meuia decât pe dinăuntru, îmi închipuii că Bettina a adormit. Era să bat, dar m-am răzgândit, de teamă ca zgomotul să nu stârnească câinele. De la uşa aceasta până la cea de la iatacul ei mai erau încă vreo zece, doisprezece paşi. Copleşit de amărăciune şi neînstare de nicio hotărâre, mă aşezai pe prima treaptă: dar înspre revărsatul zorilor, dârdâind ţeapăn de frig şi temându-mă să nu vină slujnica să mă găsească acolo şi să mă ia drept nebun, m-am hotărât să mă întorc în odaia mea. Mă ridic, dar chiar în clipa aceea aud zgomot din odaia Bettinei. Sigur că se va

ivi în prag şi nădejdea sporindu-mi puterile, mă apropii de uşă; se deschide, dar în loc s-o văd pe Bettina, îl văd pe Cordiani care-mi trânteşte un picior în burtă, atât de zdravăn încât mă pomenii cât colo, întins lat în zăpadă. Fără a se oprî, Cordiani se duse şi se încuie în încăperea unde dormea cu cei doi Feltrini, tovarăşii lui.

Mă ridicai numaidecât, cu gândul să mă răzbun pfe Bettina, pe care în clipa aceea nimic n-ar fi putut-o mântui de mânia mea. Găsesc uşa încuiată, trag cu piciorul în ea, câinele începe a lătra, mă reped înapoi pe scări şi mă încui în odaia mea, unde mă culc, ca să-mi vin în fire, sufleteşte şi trupeşte, căci eram pe jumătate mort.

— Înşelat, înjosit, bătut, ajuns ţinta dispreţului fericitului şi biruitorului Cordiani, urzii vreme de trei ore cele mai crunte planuri de răzbunare. Să-i otrăvesc pe amân-dci mi se părea puţin lucru în ceasul acela de groază şi nenoroc. Îl părăsii însă pentru alt plan, pe cât de ciudat pe atât de josnic, şi anume s-o pornesc de îndată spre frate-său şi să-i spun tot. N-aveam decât doisprezece ani

6

185891

mintea mea nu dobândise încă recea însuşire de a lăsa să se coacă planurile de răzbunare eroică zămislite de aşa-zisele sentimente ale onoarei; abia începeam să ucenicesc în treburi de soiul acesta.

Aşa suflet aveam când auzii deodată la uşă glasul spart al mamei Bettinei, care mă ruga să cobor, căci fiică-sa trage să moară. Supărat că moare înainte de a-mi fi cunoscut răzbunarea, mă scol numaidecât şi cobor. O văd în patul tătâne-său, zvârcolindu-se îngrozitor, cu toată familia în jurul ei. Jumătate dezbrăcată, trupul i se încovoia, se sucea de la dreapta la stânga, dădea alandala din mâini şi din picioare, puternicile-i scuturături zădărnicind sforţările celor ce se străduiau s-o ţină.

În faţa acestei privelişti, plin încă de cele întâmplate

în ajun, nu înţelegeam nimic. Nu cunoşteam nici firea omenească, nici şiretlicurile, şi mă minunam cum de eram în stare să-mi păstrez sângele rece şi să mă stăpânesc când vedeam în faţa mea pe cel pe care doream să-l ucid, şi pe cea pe care doream s-o dezonorez. După un ceas, Bettina aţipi.

În clipa aceea, sosiră o moaşă şi medicul Olivo. Cea dintâi spuse că zvârcolirile Bettinei sunt pricinuite de afecţiuni isterice; medicul susţinu contrariul şi-forescrise odihnă şi băi reci. Cât despre mine, râdeam în sine-mi de amândoi, ştiind, sau crezând că ştiu că boala fetei nu poate avea altă pricină decât îndeletnieirile-i din noaptea de ajun sau frica ce i-o făcuse ciocnirea mea cu Cordiani. Oricum, mă hotărăsc să-mi amân răzbunarea până la sosirea frăţâne-său, deşi era departe de mine gândul că Bettina se preface, ceea ce mi se părea peste puterile ei.

Nevoit să trec prin iatacul Bettinei spre a ajunge în odaia mea, mă îmbiară, de pe pat, buzunarele ei şi băgai mâna într-însele. Dădui peste un răvaş şi, cunoscând scrisul lui Cordiani, îl luai să-l citesc liniştit la mine în odaie, oocotii atunci că şi-a pierdut minţile; judece oricine ce-am Piitut simţi citind următoarele cuvinte: „De vreme ce taică-tău e plecat, nu mai e nevoie să laşi ca de obicei uşa descuiată. Când mă scol de la masă, vin să mă duc la tine în iatac: mă găseşti acolo”.

Rămăsei o clipă buimac, după care, adunându-mi gânourile, izbucnii în râs şi, înţelegând că am fost cu desă

6

I

vârşire înşelat, mă socotii vindecat de dragoste. Cordiani mi se părea vrednic de iertare, iar Bettina vrednică de dispreţ. Mă feriiceam că am primit o minunată lecţie pentru câte zile voi avea. Mergeam chiar până acolo încât socoteam că, dintre noi doi, pe dreptate l-a ales Bettina pe el, care avea cincisprezece ani, şi nu pe mine,

care nu eram decât un copil. Deşi înclinat să-l iert pe Cordiani, piciorul pe care-l căpătasem de la el nu-mi da pace şi nu conteneam să-l urăsc.

La amiază, pe când stam la masă în bucătărie, căci prânzeam acolo din pricina frigului, se auziră iar ţipetele Bettinei. Alergară toţi la dânsa, afară de mine, care rămăsei liniştit şi-mi sfârşii masa, după care mă apucai de învăţat.

Seara, când venii la cină, zării patul Bettinei în bucătărie, lângă cel al maică-sii, dar mă făcui că nu-l văd, după cum mă făcui că n-aud nici tămbălăul care ţinu toată noaptea şi nici zăpăceala de a doua zi dimineaţă, când o apucară iar zvârcolelile.

Seara, doctorul se întoarse, împreună cu taică-său. Cordiani, care se temea de răzbunarea mea, veni să mă întrebe ce gânduri am; văzându-mă însă că mă reped la dânsul cu briceagul deschis în mână, se grăbi s-o şteargă. Părăsisem gândul de a-i istorisi doctorului ruşinoasa poveste, căci asemenea plan nu mi se putea năzări decât într-un ceas de frământare şi mânie.

A doua zi dimineaţă, veni bătrâna şi ne întrerupse lecţia pentru a-i spune doctorului, după o lungă introducere, că ea crede că a descoperit de unde se trage boala fiică-sii, şi anume că a deocheat-o o vrăjitoare, pe care o şi cunoaşte.

— Se poate, mămico, dar trebuie să fim siguri. Cine e vrăjitoarea?

— E slujnica cea bătrână; adineauri m-am încredinţat că ea e.

— În ce chip?

— Am proptit la uşa de la odaia mea două cozi de mătură aşezate cruciş, pe care, ca să intre, ar fi trebuit să le desfacă; când le-a văzut însă, a dat îndărăt şi s-a dus de-a intrat pe cealaltă uşă. E limpede că, să nu fi fost vrăjitoare, ar fi desfăcut crucea.

6

— Nu-i chiar aşa limpede, măicuţă dragă. Trimite-o la o pe femeia aceea.

— De ce, îi zise abatele când slujnica se înfăţişă, n-ai intrat azi-dimineaţă în odaie pe uşa pe care intri de obicei?

— Nu înţeleg ce mă întrebaţi.

— N-ai văzut crucea sfântului Andrei pe uşă?

— Ce fel de cruce e aceea?

— Degeaba faci pe proasta, îi zise bătrâna. Unde ai dormit joia trecută?

— La nepoată-mea, care a născut.

— Ba nicidecum. Ai fost la sabat, ca o vrăjitoare ce eşti, şi i-ai făcut farmece fie-mii.

Indignată, biata femeie o scuipă în obraz; bătrâna, înfuriată, fuge să pună mâna pe un baston, ca să-i rupă spinarea; abatele vrea s-o ţină pe maică-sa, dar e nevoit să alerge după slujnică: aceasta se repezise valvârtej pe scări în jos, zbierând şi blestemând, ca să adune vecinii; o ajunge şi izbuteşte până la urmă s-o liniştească, dându-i câţiva gologani.

După această întâmplare, pe cât de hazlie, pe atât de ruşinoasă, preotul se duse de-şi puse odăjdiile ca să-i citească soru-sii o moliftă şi să vadă dacă într-adevăr a intrat Necuratul într-însa.

Eram cu desăvârşire prins de noutatea acestor taine. Aveam impresia că sunt toţi ori nebuni, ori dobitoci, căci mă umfla râsul încercând să-mi închipui demonii din trupul Bettinei. Când ne apropiarăm de patul ei, părea că se înăbuşă, iar rugăciunile frăţine-său nu-i uşurară respiraţia. Sosind într-acestea medicul Olivo, îl întrebă pe doctor dacă e de prisos, iar acesta răspunzându-i că nu, iacă are credinţă, Olivo plecă spunând că la el credinţa se mărgineşte la minunile din Evanghelie.

Puţin mai pe urmă, când doctorul intră la el în odaie şi rămăsei singur cu Bettina, mă apropiai de dânsa şi-i

Şoptii la ureche:

— Fii bărbată, fă-te bine şi bizuie-te pe discreţia mea.

Îşi întoarse capul fără să-mi răspundă, dar nu se mai zvârcoli toată ziua. Credeam că am tămăduit-o; – a doua zi însă boala i se sui la cap şi începu să aiureze, rostind fără °ici un şir cuvinte greceşti şi latineşti, astfel încât nu se

6?

mai îndoi nimeni că e cu adevărat stăpânită de diavol. Maică-sa plecă şi se întoarse curând cu cel mai vestit exorcist din Padova. Era un capucin foarte urât, căruia îi ziceau Prospero de Bovolenta.

Cum îl zări, Bettina izbucni în râs şi-i aruncă în obraz nişte sudalme cumplite, care fură pe placul tuturor, căci doar diavolul putea avea cutezanţa să se poarte în felul acesta cu un capucin; la rândul lui, însă, capucinul, auzindu-se făcut analfabet şi pisălog şi nespălat, începu s-o croiască cu un crucifix cât toate zilele, zicând că îl bate pe Necuratul. Nu conteni decât când o văzu că pune mâna pe cala de noapte şi că e cât p-aci să i-o arunce în cap.

— Dacă Necuratul te-a jignit cu vorbele lui, îi zise, loveşte-l cu ale tale, dobitocule, dar dacă am făcut-o eu, află, mojiciile, că ai a mai especta, şi întinde-o.

Îl văzui pe doctorul Gozzi roşind. Capucinul însă, neclintit în odăjdiile lui, începu să citească un înfricoşător exorcism; după care îl somă pe demon să-şi spună numele.

— Mă cheamă Bettina.

— Nu se poate, ăsta e nume de fată botezată.

— Îţi închipui aşadar că un demon trebuie să poarte numaidecât un nume bărbătesc? Află, capucin ignorant, că demonul e un înger care nu trebuie să aibă niciun sex. De vreme ce însă îţi închipui că prin gura mea îţi vorbeşte un demon, făgăduieşte-mi să-mi răspunzi adevărat şi-ţi făgăduiesc şi eu să mă supun rugăciunilor tale.

— Da, îţi făgăduiesc.

— Spune-mi, deci, te socoti-mai învăţat decât mine1

— Nu, dar mă socot mai tare, în numele sfintei Treimi şi în puterea sfântului meu har.

— Dacă zici că eşti mai tare, atunci opreşte-mă. Se a-ţi spune câteva adevăruri. Eşti fudul de barba ta, o piepteni de zece ori pe zi şi nu te-ai învoi să-ţi tai jumtate dintr-însa ca să mă sileşti să ies din ăst trup. Ta-ie-ţi-o, şi mă jur să ies de aci.

— Tată al spaimelor, înzeci-voi caznele tale.

— Fă-o, na, să te văd.

Şi zicând acestea, Bettina izbucni într-un asemenea hohot de râs, încât mă făcu şi pe mine să râd. Atunci capucinul se întoarse către doctor şi-i spuse că n-am credinţă de loc şi că trebuie să-mi poruncească să ies, ceea

6

ce şi făcui, spunându-i că a ghicit. N-ajunsesem încă afară când avui plăcerea s-o văd pe Bettina, căreia capucinul îi dase mâna ca s-o sărute, scuipând-o.

Uimitoare fată, plină de talent, care-l înfunda pa capucin fără ca nimeni să se mire, deoarece toţi puneam răspunsurile pe seama diavolului. Nu pricepeam ce urmăreşte.

Capucinul prinzi cu noi şi turui în vremea mesei o sumedenie de năzbâtii. După-masă intră iar în odaia Bettinei, ca s-o binecuvânteze; ea însă, cum îl zări, puse mâna pe un clondir mare plin cu o soluţie neagră pe care i-o trimisese farmacistul şi i-o aruncă în cap. Cordiani, care era chiar lângă dânsul, îşi avu şi el o parte foarte îmbelşugată, ceea ce-mi făcu o deosebită plăcere. Bettina nu se înşela profitând de ocazie, de vreme ce toate cădeau în spinarea bietului drac. De bună seamă carii nemulţumit, Prospero îi spuse doctorului la plecare că fiica lui e cu siguranţă stăpânită de diavol, dar că trebuie să caute alt exorcist, deoarece asupra lui Domnul n-a vor să pogoare harul de a o mântui.

După ce plecă monahul, Bettina petrecu şase ceasuri

foarte liniştite şi ne uimi pe toţi, seara, venind să cineze cu noi. Îi încredinţa pe taică-său şi pe maică-sa că se simte bine, vorbi cu frate-său; pe urmă se îndreptă către mine şi-mi spuse că a doua zi are loc balul şi că va veni dimineaţă să mă pieptene ca fetiţă. Îi mulţumii şi îi spusei că a fost foarte bolnavă şi că trebuie să se cruţe. Se duse curând la culcare, iar noi mai zăbovirăm la masă, nevorbind decât de dânsa.

Când, ajuns în odaia mea, şi pregătindu-mă de culcare, îmi luai scufia de noapte, găsii înăuntru următorul răvaş: „Ori vii cu mine la bal îmbrăcat în fetiţă, ori te fac să vezi una de să-ţi vină să plângi”.

Aşteptai să adoarmă doctorul şi-i scrisei fetei următorul răspuns: „Nu merg la bal, fiindcă sunt hotărât să ocolesc orice împrejurare în care m-aş afla singur cu dumneata. Cât despre jalnicul spectacol pe care mi-l vesteşti, te cred destul de isteaţă ca să te ţii de cuvânt; te rog să ai însă milă de inima mea, căci te iubesc ca pe o soră. Te-am iertat, draga mea Bettina, şi vreau să uităm totul. Iată un răvaş pe care vei fi încântată să-l ai iar în mână. Vezi bine ce nesocotită ai fost lăsându-l în buzunar, pe pat. Faptul că ţi-l înapoiez cată să te încredinţeze de prietenia mea”.

CAPITOLUL III

Bettina nebună?

— Părintele Mantia – Vărsatul de vânt – Plec din Padova.

Bettina trebuie să fi fost pe culmile deznădejdii nemaiştiind cine a pus mâna pe răvaşul ei; liniştind-o, îi arătam, deci, o mare dovadă de prietenie; mântuind-o de un greu necaz, mărinimia mea îi va fi pricinuit însă desigur un altul la fel de greu, căci acum mă ştia stăpân pe taina ei. Răvaşul lui Cordiani nu era de loc în doi peri; reieşea limpede dintr-însul că îl primea la dânsa în fiecare noapte, iar povestea pe care poate o urzise ca să mă ţină la respect

devenea astfel zadarnică. Simţeam toate acestea şi, ca s-o liniştesc pe cât îmi sta în putere, mă dusei dimineaţă la patul ei şi îi dădui răvaşul şi răspunsul.

Fata îmi câştigase stima cu isteţia ei; nu mai eram în stare s-o dispreţuiesc. Nu vedeam într-însa decât o fiinţă care s-a lăsat cucerită de temperament. Îi plăceau bărbaţii şi nu era de plâns decât în ce priveşte urmările. Crezând că am înţeles cum stau cu adevărat lucrurile, mă resemnasem, ca un băiat înţelept şi nu ca un îndrăgostit ciudos. Fa trebuia să roşească, nu eu. Mai aveam doar o singură dorinţă, şi anume să aflu dacă cei doi Feltini, tovarăşii lui Cordiani, se împărtăşiseră de asemenea din hatârurile ei.

Toată ziua, Bettina ne arătă o foarte veselă faţă. Seara se îmbrăcă să meargă la bal; deodată însă, fie că era adevărat, fie că se prefăcea, îi veni rău şi fu nevoită să se bage în pat, ceea ce îi sperie pe toţi. Eu însă, care ştiam tot, mă aşteptam la alte şi alte scene, mereu mai jalnice; căci mă aşezasem mai presus de dânsa şi asta

M

gjflorul ei propriu n-o putea răbda. Şi totuşi, trebuie aici să mărturisesc că, în ciuda acestei minunate lecţii care mi-a precedat adolescenţa şi care ar fi trebuit să-mi slujească drept pildă pentru viitor, n-am încetat toată viaţa să fiu păcălit de femei. Acum doisprezece ani, să nu fi fost îngerul meu păzitor, m-aş fi însurat la Viena cu o zănatecă de codană, de care mă îndrăgostisem. Azi, la şaptezeci şi doi de ani, mă cred la adăpost de asemenea nebunii, dar, vai! tocmai asta mă amărăşte.

A doua zi toţi ai casei erau tare mâhniţi, căci demonul care o stăpânea pe Bettina îi cuprinsese mintea. Doctorul îmi spuse că mai mult ca sigur e apucată, căci, nebună fiind, nu e de crezut că s-ar fi purtat aşa urât cu părintele Prospero; şi se hotărî s-o dea pe seama părintelui Maneia.

Era un faimos exorcist iacobin, adică dominican, căruia îi mersese vestea că n-a dat greş cu nicio fată fermecată.

Era duminică. Bettina prânzise bine şi fusese nebună toată <ziua. Către miezul nopţii, taică-său veni acasă, cântând ca de obicei din Tasso şi beat de nu se putea ţine pe picioare. Se apropie de patul Bettinei şi, după ce o sărută cu duioşie, îi spuse:

— Nu eşti nebună, fata tatii. Bettina îi răspunse că nu e beat.

— Eşti stăpânită de diavol, fetiţa mea dragă?

— Da, tată, şi dumneata eşti singurul care mă poţi vindeca.

— Foarte bine! Hai s-o şi fac.

Şi zicând acestea, cizmarul începe a grăi ca un teolog; rosteşte cugetări despre puterea credinţei şi a binecuvântării părinteşti. Îşi leapădă paltonul, pune o mână pe un crucifix, şi cealaltă pe creştetul fiică-sii şi începe a-i vorbi diavolului într-un chip atât de hazliu, încât însăşi ne-yastă-sa, mereu tâmpă, posacă şi arţăgoasă, râdea de Se unea de burtă. Cei doi actori erau singurii care nu râdeau îi seriozitatea lor tăcea scena şi mai nostimă. O admiram Pe Bettina, cum de era în stare de acea deplină stăpânire de sine, ea, gata oricând să râdă la orice fleac. Doctorul Gozzi râdea şi el, deşi ar fi vrut să vadă sfârşindu-se mai sepedo comedia, căci socotea că, bătând astfel câmpii.

6

taică-său hulea sfinţenia exorcismului. Desigur ostenit, exorcistul merse în sfârşit să se culce, zicând că e încredinţat că diavolul îi va da pace fiică-sii toată noaptea.

A doua zi, când să ne ridicăm de la masă, iată că soseşte şi părintele Mancia. Urmat de toţi ai casei, doctorul îl duse la patul soru-si. Eu, unul, tot uitându-mă la călugărul acesta, eram ca dus pe altă lume. Iată cum

arăta:

Era înalt şi maiestuos, în vârstă de vreo treizeci de ani; avea părul bălai şi ochii albaştri. Trăsăturile chipului său erau cele ale lui Apolo din Belvedere, cu deosebirea că nu zugrăveau nici biruinţa, nici ambiţia. Uluitor de alb, era palid, dar paloarea lui părea făcută anume ca să-i scoată mai bine în evidenţă mărgeanul buzelor care, întredeschizându-se, dădeau la iveală două şiruri de perle, Nu era nici slab, nici gras, iar tristeţea ce i se citea pe chip! sporea blândeţea. Păşea încet, avea o înfăţişări sfielnică, amănunte care te făceau să-l crezi cât se poate de modest în sufletul lui.

Când am intrat, Bettina dormea, sau se făcea că doarme. Părintele Mancia luă întâi un sfeştoc şi o stropi cu apă sfinţită: fata deschise ochii, îl privi pe călugăr şi-i închise numaidecât la loc. Curând după aceea şi-i deschise iarăşi, îl privi puţin mai bine, se culcă pe spate, îşi desfăcu braţele şi, cu capul frumuşel plecat într-o parte, se lăsă în voia unul somn cum părea să nu existe altul mai dulce.

În picioare, exorcistul îşi scoase din buzunar molit-velnicul şi etola, pe care şi-o puse la gât, apoi o cutiuţă cu moaşte pe care o aşeză pe pieptul adormitei, şi, întocmai ca un sfânt, ne rugă pe toţi să îngenunchem şi să-l rugăm pe Domnul să-i destăinuie dacă bolnava e apucată sau e atinsă de vreo boală naturală. Aşa în genunchi ne lăsă vreo jumătate de oră, vreme în care citi întruna, cu jumătate de glas. Bettina sta nemişcată.

Ostenit, pesemne, de rolul pe care-l juca, îl pofti pe doctor să-i vorbească între patru ochi. Trecură în iatac, de unde ieşiră după un sfert de ceas, atraşi de un răsunător hohot de râs al nebunei care, de îndată ce-i văzu intrând, le întoarse spatele. Părintele Mancia zâmbi, scufundă o dată şi încă o dată pămătuful în agheasmatar, ne aghesmui din belşug pe toţi şi plecă.

02

Doctorul ne spuse că se întoarce a doua zi şi că s-a îndatorat s-o dezlege în trei ceasuri, dacă e apucată, dar că nu făgăduieşte nimic, dacă e nebună. Maică-sa strigă că e sigură că are s-o dezlege şi începu să-i mulţumească Domnului că i-a ajutat să vadă un sfânt înainte de a muri

A doua zi, nimic n-a fost mai frumos ca năbădăile Bettinei. De dimineaţă îi dădu drumul pe nerăsuflate la „tele mai năstruşnice năzdrăvănii, cum niciun poet din lume n-ar putea să le născocească şi nu se opri nici când sosi încântătorul exorcist; se desfată cu ele preţ de vreun sfert de ceas; după care, îmbrăcându-se cu toate odăj-diiK, ne rugă să ieşim. Îl ascultarăm numaidecât şi uşa rămase descuiată; daicui îi păsa? Cine ar fi avut cutezanţa să intre înăuntru?

Vreme de trei ceasuri încheiate nu auzirăm de dincolo decât cea mai adâncă linişte. La amiază, călugărul ne chemă şi intrarăm. Bettina era abătută şi foarte liniştită, iar exorcistul îşi strângea lucrurile. Plecă spunând că trage nădejde şi-l rugă pe doctor să-i dea de veste. Bettina prinzi în pat, cină la masă şi a doua zi fu cuminte; iată însă o întâmplare care-mi întări credinţa că nu e nici nebună, nici apucată.

Era în ajun de Stretenie. Doctorul ne împărtăşea de obicei la parohie; la spovedanie ne ducea însă la sunt Augustino, biserică slujită de iacobinii din Padova. La! masă, ne spuse să ne pregătim pentru a doua zi, iar maică-sa luă şi ea cuvântul şi spuse:

— Altrebui să mergei toţi să vă spovediţi la părintele Mancia, ca să dobândiţi de la acest sfânt iertarea de păcate; eu însămi mă gândesc să mă duc tot la el.

Cordiani şi cei doi Feltrini se învoiră; eu tăcui; planul acesta nu-mi plăcea, aşa că nu zisei nici da, nici nu! eram hotărât însă să-l împiedic.

Credeam în taina care pecetluieşte spovedania; deuna mincinoasă nu eram în stare; ştiind însă că sunt

slobod să-mi aleg duhovnicul, n-aş fi fost niciodată atât pe guguman încât să mă duc să-i istorisesc părintelui jMancia ce mi s-a întâmplat cu o fată, căci lesne ar fi ghicit că nu poate fi decât Bettina. Pe de altă parte, eram f>3

sigur că îi va spune Cordiani tot, şi asta mă necăjea peste măsură.

A doua zi de dimineaţă, Bettina veni să-mi aducă o pelerină scurtă şi îmi dădu următorul răvaş: „Duşmăneşte-mi viaţa, dar respectă-mi onoarea şi picul de linişte la care râvnesc. Niciunul din voi nu trebuie să meargă mâine la spovedanie la părintele Mancia. Eşti singurul care poţi zădărnici planul şi n-ai nevoie să-ţi spun eu cum să faci. Am să văd dacă ai în adevăr prietenie pentru mine”.

Nu pot spune câtă milă mi-a fost de fata asta citindu-i răvaşul; şi totuşi, iată ce i-am răspuns: „Înţeleg că, în ciuda tainei care pecetluieşte spovedania, planul mamei dumitale te nelinişteşte; dar nu înţeleg cum, spre a-l zădărnici, te poţi bizui pe mine mai curând decât pe Cordiani, care l-a încuviinţat. Tot ce-ţi pot făgădui e că eu nu mă voi duce; asupra ibovnicului dumitale n-am însă nicio putere; dumneata trebuie să-i vorbeşti”.

Iată răspunsul pe care mi-l dădu: „N-am mai vorbit cu Cordiani din noaptea aceea nenorocită care mi-a adus nefericirea; şi nici n-am să-i mai vorbesc, chiar dacă, vorbindu-i, ar fi să-mi redobândesc fericirea pierdută Dumitale şi numai dumitale vreau să-ţi datorez viaţa şi fericirea mea”.

Fata asta mi se părea mai ciudată decât toate cele ale căror minuni mi le înfăţişase romanele ce le citisem. Mi se părea că îşi bate joc de mine cu o nemaipomenită neruşinare. Credeam că încearcă să mă prindă iar în mrejele ei şi, deşi nu-mi păsa, mă hotărâi să îndeplinesc fapta aceea mărinimoasă pe care mi-o cerea şi de care singur mă credea în stare. Era sigură de izbândă: dar la ce şcoală învăţase oare să cunoască sufletul omenesc? Citind

romane? Unele le sunt, poate, multor minţi fragede pricină de sminteală, dar cu siguranţă că citindu-le pe cele bune, tinerii deprind dintr-însele purtările frumoase şi virtuţile sociale.

Hotărât aşadar să-i arăt fetei toată bunăvoinţa de care mă credea în stare, alesei ceasul de dinainte de culcare; ca să-i spun doctorului că mă sileşte cugetul să-l rog să mă scutească de a mă spovedi părintelui Mancia şi că aş dori, în această împrejurare, să nu fac altfel decât tovarăşii mei. Doctorulâmi răspunse cu bunătate că-mi înţelege temeiurile şi că ne va duce la Sant'Antonio, iar eu îi sărutai mâna în semn de recunoştinţă.

A doua zi, după ce toate se făcură după planul Bettinei, o văzui aşezându-se la masă cu mulţumirea întipărită pe obraz.

I După-amiază fui nevoit, în vreme ce doctorul îşi dusese elevii la biserică, să mă culc, din pricina unei răni la picior; rămasă singură, Bettina nu scăpă prilejul şi veni la mine în odaie, aşezându-mi-se pe pat. Mă aşteptam s-o văd; sosise plăcutul ceas al marii explicaţii, astfel încât era un musafir pe care-l primii cu bucurie.

Începu spunându-mi că nădăjduieşte că nu sunt supărat că s-a folosit de prilej ca să vină să-mi vorbească.

— Nu, îi răspunsei eu, căci mi-l creezi mie pe acela de a-ţi spune că, ceea ce simt pentru dumneata nefiind decât prietenie, poţi fi sigură că pe viitor nu se va mai întâmpla să te tulbur. Aşadar, Bettina, fă tot ce pofteşti, căci ca să mă port altfel, ar trebui să fiu îndrăgostit de dumneata – şi nu mai sunt. Ai înăbuşit într-o singură clipă sămânţa frumoasei pasiuni ce-mi sădiseşi în inimă. Când, după ce am îndurat brutalităţile lui Cordiani, m-am întors în odaia mea, întâi te-am urât; ura s-a schimbat curând în dispreţ, simţământ care, liniştindu-mă, s-a prefăcut într-o adâncă nepăsare, iar această nepăsare s-a spulberat când am băgat de seamă cât îţi e de vrednică mintea. Azi îţi sunt

prieten, îţi iert slăbiciunile şi, deprins să te preţuiesc aşa cum eşti, am căpătat pentru dumneata sentimentul celei mai neobişnuite stime, datorită isteţiei dumitale. M-a păcălit, dar nu-mi pasă: există, e uluitoare, dumnezeiască, o admir, o iubesc, şi socot că îi datorez omagiul de a cultiva cea mai curată prietenie faţă de aceea care o stăpâneşte. Împărtăşeşte-mi sentimentul: fii adevărată, sinceră şi dreaptă. Isprăveşte cu toate neroziile, căci ai câştigat de la mine tot ce puteai câştiga. Numai gândul la iubire mă dezgustă, căci n-aş putea iubi decât încredinţat că sunt, la rându-mi – singurul – iubit. N-ai decât să pui prosteasca-mi gingăşie pe seama nevârstniciei; lucrurile aşa stau şi altfel nu. Mi-ai scris că nu mai vorbeşti cu Cordiani; dacă eu sunt pricina acestei rupturi, îmi pare rău} iar onoarea dumitale cere, cred, să căutaţi a vă împăca; eu, unul, voi avea grijă ca pe viitor să nu-l mai tulbur cu nimic. Şi mai ţine seama că, dacă l-ai adus să te iubească ademenindu-l cu aceleaşi mijloace pe care le-ai folosit cu mine, săvârşeşti o îndoită greşeală căci, dacă te iubeşte, l-ai făcut poate nefericit.

— Tot ce mi-ai spus se întemeiază pe o idee neadevărată şi pe aparenţe amăgitoare. Nu-l iubesc pe Cordiani şi nu l-am iubit niciodată. Dimpotrivă, l-am urât şi-l urăsc încă, fiindcă s-a făcut vrednic de ura mea, şi nădăjduiesc să te încredinţez că aşa e, în ciuda aparenţelor care mă osândesc. Cât despre ademenire, te rog să mă scuteşti de această josnică învinuire. Gândeşte-te că, dacă nu m-ai fi ademenit dumneata întâi, m-aş fi ferit cu grijă să săvârşesc cu dumneata nişte fapte de care m-am căit adânc, pentru pricini pe care nu le cunoşti, dar pe care ţi le voi arăta. Greşeala pe care am făcut-o e grea numai fiindcă n-am prevăzut răul ce mi-l va pricinui în mintea unui nerecunoscător care cutează să mă învinuiască de ea

Plângea: cele ce mi le spusese erau măgulitoare şi păreau ţesute în gherghef de adevăr; dar prea văzusem

multe. Pe de altă parte, ştiam ce-i poate mintea şi gândul că vrea să se înalţe în ochii mei era cât se poate de firesc; căci cum puteam să-mi închipuiesc că acest demers nu izvora decât din amorul ei propriu prea greu rănit ca să îndure din parte-mi o biruinţă de care se simţea atât de umilită? Neclintit aşadar în cugetul meu, îi răspunsei că eu cred tot ce mi-a spus despre starea ei sufletească de dinainte de hârjoar. a care m-a făcut să o iubesc şi că poate fi deci sigură că pe viitor am s-o scutesc de învinuirea că m-a ademenit.

— Recunoaşte însă – mai adăugai – că, deşi năprasnic, a fost doar un foc de paie: cea dintâi adiere ţi l-a stins. Rătăcită pentru o clipă, virtutea a pus din nou stăpânire asupra simţurilor dumitale şi e, ca atare, vrednică de toată lauda. Dumneata, care mă adorai, ai ajuns dintr-odată nepăsătoare la toate suferinţele mele, deşi m-am străduit din răsputeri să-ţi deschid ochii asupra lor. Mai rămâne să aflu cum de putea să-ţi fie atât de scumpă astă virtute, pe care Cordiani o năruia în fiecare noapte.

M

Privindu-mă atunci cu chipul pe care ţi-l dă siguranţa biruinţei, Bettina îmi spuse:

— Iată-te ajuns acolo unde voiam. Vei afla în sfârşit nişte lucruri pe care nu ţi le puteam arăta şi pe care nu ţi le-am putut spune niciodată; căci te-ai împotrivit să vii la întâlnirea pe care nu ţi-o dasem decât ca să te fac să vezi adevărul. Cordiani – urmă ea – mi-a făcut o declaraţie de amor la opt zile după ce a venit la noi. Voia să-i dau învoirea să mă ceară tatii de îndată ce-şi va sfâişi învăţătura. I-am răspuns că nu-l cunosc îndeajuns, că n-am nicio dorinţă de felul acesta şi l-am rugat să nu-mi mai pomenească de asemenea planuri. Părea că s-a liniştit; curând însă am văzut că m-am înşelat, căci, rugându-mă într-o zi să merg din când în când să-l pieptăn la el în odaie

şi răspunzându-i eu că n-am vreme, îmi întoarse că dumneata ai mai mult noroc. Am râs de această învinuire, căci toată lumea aici în casă şi ia că eu te îngrijesc. Trecuse cincisprezece zile după ce îl respinsesem astfel, când mi s-a întâmplat să petrec cu dumneata ceasul acela de hârjoană care, fireşte, ţi-a stârnit gânduri pe care până atunci nu le aveai. Eu, una, eram foarte mulţumită, căci te iubeam şi, lăsându-mă în veia dorinţelor fireşti, le gustam fără să mă tulbure nicio căinţă. Abia aşteptam să te văd a doua zi, dar chiar în ziua aceea, după cină, întâiul ceas al suferinţelor mele sună. Cordiani îmi strecură în mină răvaşul şi scrisoarea aceasta, pe care de atunci am ascuns-01 într-o gaură în zid, cu gândul să ţi le arăt, la locul şi timpul potrivit.

Ceea ce zicând, Bettina îmi dădu scrisoarea şi răvaşul: acesta din urmă avea următorul cuprins: „Lasă diseară întredeschisă uşa care dă în curte şi primeşte-mă în iatac; de unde nu, vezi cum te descurci mâine cu doctorul, căruia îi voi înmâna originalul copiei aici alăturate”.

Scrisoarea cuprindea urzeala unui josnic şi turbat delator, şi care putea într-adevăr avea urmările cele mai supărătoare. Îi spunea doctorului că în fiecare dimineaţă, în vreme ce el e la liturghie, soră-sa întreţine cu mine legături nelegiuite şi îi făgăduia amănunte care să nu-i mai îngăduie nicio îndoială.

— După ce am chibzuit cum se cuvenea într-o asemenea împrejurare, adăugă Bettina, m-am hotărât să-lascult pe acest monstru; gata însă la orice, mi-am pus în buzunar pumnalul tatii şi, crăpând uşa, îl aşteptam în prag, nevoind să-l las să intre, căci doar un perete subţire desparte iatacul meu de cel al tatii şi cel mai uşor zgomot l-ar fi putut trezi. La întâia mea întrebare despre pâra mincinoasă din scrisoarea pe care ameninţa că i-o dă fratelui meu, Cordiani îmi răspunse că nu e nicidecum

mincinoasă, fiindcă a văzut el însuşi cu ce ne-am îndeletnicit noi de dimineaţă, printr-o gaură pe care a făcut-o în pod, drept deasupra patului dumitale, şi unde merge să se aşeze de îndată ce ştie că intru la dumneata. Încheie spunându-mi că va dezvălui totul fratelui meu şi mamei, dacă mă împotrivesc să-i dăruiesc şi lui aceleaşi hatâruri. După ce, în dreapta-mi mânie, îl încărcai cu cele mai grele ocări, zicându-i mişelnică iscoadă şi calomniator, căci n-a putut vedea altceva decât nişte copilării, sfârşii spunându-i răspicat că zadarnic se mângâie cu gândul că îmi va smulge cu ameninţări asemenea drăgălăşenii. Începu atunci să-mi ceară de o mie de ori iertare şi să-mi demonstreze că doar asprimea mea l-a împins la asemenea încercări, la care nu s-ar fi hotărât niciodată fără pasiunea pe care i-o stârnisem şi care-l făcea nefericit. Recunoscu că scrisoarea e poate calomnioasă şi că a săvârşit o faptă mişelească, încredinţându-mă că niciodată nu va încerca să dobândească cu de-a sila drăgălăşenii care nu vrea să se cuvină decât statornicei sale iubiri. M-am crezut atunci datoare să-i spun că poate am să-l iubesc şi eu când va şi să-i făgăduiesc că n-am să mai vin niciodată la patul dumitale când nu e doctorul acasă. L-am făcut astfel să plece mulţumit, fără a îndrăzni să-mi ceară măcar o sărutare, făgăduindu-i doar că poate vom mai vorbi din când în când în acelaşi loc. Cum plecă, mersei să mă culc, de/nădăjduită că n-am să mai pot nici să te văd în lipsa fratelui meu, nici să te fac să afli de ce, din pricina urmărilor. Trei săptămâni trecură astfel şi mi-e cu neputinţă să vorbesc în cuvinte cât am suferit, căci dumneata stăruiai întruna, iar eu mă vedeam mereu silită să te ocolesc. Ajunsesem chiar să-mi fie frică de ceasul când te voi întâlni singur, căci eram sigură că n-am să mă pot împiedica să-ţi dezvălui pricina purtării mele atât de deosebite. Şi pe lângă toate, mai eram şi silită, o dată pe

ba

Sptămână, să mă duc la poarta aleii ca să vorbesc cu ţi-Slosul acela şi să-i potolesc cu cuvinte nerăbdarea. În ele din urmă, nemaiputând îndura, şi văzând că însuţi „umneata mă ameninţi, am hotărât să-mi curm caznele, rând să-ţi dezvălui pricina toată şi să las pe seama du-itale îndreptarea răului, ţi-am propus să mă însoţeşti bal îmbrăcat în fetiţă, deşi ştiam bine că petrecerea ta nu-i va fi lui Cordiani pe plac: hotărârea mea erauată. Ştii cum mi s-a spulberat planul. Plecarea neprevăzută a tatii şi a fratelui meu v-a dat amândurora acelaşi gând şi când ţi-am făgăduit că vin, nu primisem încă răvaşul lui Cordiani. Nu-mi cerea o întâlnire, ci mă înştiinţa doar că mă aşteaptă la mine în iatac, aşa că n-am vut răgaz nici să-i spun că am cuvânt să-l opresc să intre; la nici să te înştiinţez că n-am să pot veni la dumneata lecât după miezul nopţii, cum credeam să fac, căci gândeam că după vreun ceas de hârjoană am să-l pot trimite nenorocitul acela la el în odaie. Mi-am greşit însă socotelile, căci Cordiani croise un plan şi am fost nevoită să-i ascult toată polilogia. Nu mai isprăvea tânguindu-se şi zugrăvindu-şi neagra nefericire. Se plângea că nu vreau să-l urmez în planul pe care l-a pus la cale şi pe care ar fi trebuit să-l încuviinţez, dacă l-aş fi iubit. Zicea anume fug cu el în săptămâna mare şi să mergem amândoi la? errara, la un unchi de-al lui, care ne-ar fi primit şi care – ar fi convins lesne şi pe taică-său, spre a fi apoi fericiţi te zile vom mai trăi. Întâmpinările mele, răspunsurile ui, amănuntele, explicaţiile privind înlăturarea greută – lor, ne luară toată noaptea. Mă durea sufletul gândin-u-mă la dumneata, dar n-am a mă mustra cu nimic, M nu s-a întâmplat nimic care să mă facă nevrednică e stima dumitale. Nu-i decât un singur chip să mi-o re-uzi, şi anume să iei tot ce ţi-am spus drept un basm; tund însă te-ai amăgi şi ai fi nedrept. Dacă m-aş fi itut hotărî la jertfe care nu se cuvin decât iubirii, l-aş putut scoate pe nemernicul acela din iatac un ceas după a intrat;

dar aş fi ales mai curând moartea decât acest ngrozitor expedient. De unde să fi ghicit că dumneata tai afară, în vânt şi zăpadă? Eram de plâns amândoi, şi cu încă mai mult decât dumneata. Lumea zice că mi s-au „cut farmece şi că sunt apucată de diavol; eu una nu ştiu nimic; clar dacă e aşa, sunt fiinţa cea mai nefericită de pe lume.

Bettina tăcu, lacrimile îi curgeau şiroaie; plângea eu sughiţuri şi ofta întruna. Eram adânc tulburat, deşi îmi dădeam prea bine seama că tot ce mi-a spus poate fi adevărat, dar nu e de crezut:

Forse era vor, mă non perb credibile: A chi de-l senso suo fosse signore; plângea însă, iar lacrimile ei cât se poate de adevărate îmi răpeau facultatea de a mă îndoi. Totuşi, le puneam pe seama puternicului amor-propriu; căci pentru a mă lăsa înduplecat îmi trebuia o convingere, iar pentru a convinge n-ajunge verosimilul, e nevoie de evidenţă. Nu puteam admite nici cumpătarea lui Cordiani, nici răbdarea Bettinei, nici că au petrecut şapte ceasuri stând numai de vorbă. Şi, totuşi, îmi făcea oarecum plăcere să iau drept arginţi sunători banii calpi pe care mi-i zornăise.

După ce îşi şterse lacrimile, Bettina îşi pironi frumoşii-i ochi într-ai mei, crezând că va desluşi într-înşii semnele vădite ale biruinţei ei; o surprinsei însă, atingind un punct pe care, cu meşteşug, îl ocolise în apologia ei. Retorica nu foloseşte tainele naturii decât aşa cum fac pictorii, care se străduie s-o imite. Tot ce înfăptuiesc mai frumos e fals.

Mintea ageră a acestei tinere, nesubţiată de carte, se bizuia pe avantajul de a fi socotită dreaptă şi nemeşteşugită; o ştia şi se slujea de această cunoştinţă în folosul ei; eu însă mă lămurisem prea bine cât e de dibace.

— Foarte frumos, îi zisei, Bettina dragă, m-a înduioşat povestirea ta; dar cum vrei să cred că erau neprefăcute zvârcolelile acelea, nebunia aceea fără cusur a

minţii dumitale rătăcite şi toate semnele de îndrăcire pe care prea cu potriveală le-ai dat în vileag în timpul exor

— Era poate-adevărul, dar chiar de necrezut

PSrea pentru ordine-i stăpân pe mintea tul. Ariosto, Orlando furioso, 1, 66.

6

eismelor, deşi adineauri spuneai foarte cu judecată că al îndoirii în această privinţă?

La aceste cuvinte, mă privi ţintă şi rămase mută că reva clipe; îşi plecă apoi ochii în jos şi începu iar să plângă, icnind din când în când. p „– Vai, nenorocita de mine!

Începeam să mă simt eu stingherit, astfel încât o întrebai ce pot face pentru dânsa. Îmi răspunse cu mâhnire în glas că dacă mie nu-mi şopteşte inima nimic, ea nu ştie ce să-mi ceară.

— Credeam – adăugă ea – că pot redobândi asupra inimii dumitale unele drepturi pe care le pierdusem; cum văd însă, nu-ţi mai pasă de mine. Poartă-te mai departe la fel de crud, ia drept plăsmuiri suferinţele adevărate a căror pricină eşti şi pe care le sporeşti acum. Ai

ti te căieşti prea târziu şi căinţa n-are să te facă fericit. K şi zicând acestea, se făcu că pleacă; cum însă o credeam în stare de orice, mă cuprinse frica şi o chemai înapoi ca să-i spun că singurul mijloc care-i rămâne ca – mi recâştige afecţiunea e să lase să treacă o lună fără /îrcoliri şi fără să fie nevoie să mai trimitem după frusul părinte Mancia.

— Toate acestea, îmi spuse ea, nu atârnă de mine: ce vrei să spui cu epitetul „frumos”, pe care-l dai

binului? Nu cumva gândeşti că…

— Ba nicidecum; nu gândesc nimic: ar trebui să fiu los ca să gândesc la ceva; am să-ţi spun doar că pre

lecţia pe care demonii ce te stăpânesc o arată exorcislor călugărului celui frumos în dauna celor ale scârului capucin poate da naştere la comentarii ce nu-s loc

spre cinstea dumitale. Şi-apoi. n-ai decât să-ţi rinieşti treburile cum pofteşti.

Bettina ieşi, şi, peste un sfert de ceas, se întoarseră toţi acasă.

După cină, slujnica îmi spuse fără s-o întreb că, scu-îtă de friguri, Bettina a pus-o să-i ducă patul în buătărie, lângă maică-sa, şi s-a culcat. Puteau fi adevărate rigurile astea, dar eu mă îndoiam. Eram încredinţat că niciodată n-are să se hotărască să se înzdrăvenească, fiindcă în felul acesta mi-ar fi pus la îndemână un prea puternic temei să o sc-eot mincinoasă şi în aşa-zisa-i nevinovăţie faţă de Cordiani. Grija de a-şi căra patul lângă cel al maică-sii mi se părea, deci, tot o marghiolie.

A doua zi, medicul Olivo îi găsi o mare fierbinţeală care, cum îi spuse doctorului, îi va pricinui, poate, o oarecare enervare şi o va face să vorbească într-aiurea; toate se vor trage însă de la fierbinţeală, şi nu de la demoni. Bettina aiura într-adevăr toată ziua, dar doctorul, încrezându-se în medic, o lăsă pe maică-sa să vorbească şi nu trimise după iacobin. Fierbinţeala crescu într-una şi, a patra zi, vărsatul de vânt izbucni. Cordiani şi cei doi Feltrini, care nu-l avusese, fură de îndată îndepărtaţi; cu mine lucrurile stăteau dimpotrivă, aşa că rămăsei pe loc.

Pacostea asta o năpădi într-atâta, încât în ziua a şasea bietei fetiţe nu i se mai vedea nicio bucăţică de piele pe tot trupul. Ochii i se închiseră şi o crezurăm pierdută când băgarăm de seamă că până şi gura şi gâtlejul îi erau atât de pline de bube, încât abia mai puteam să-i strecurăm câteva picături de miere în esofag. Abia dacă mai respira; altminteri ai fi zis că e moartă. Maică-sa nu se clintea de lângă patul ei, iar eu îmi adusei acolo masa de lucru şi caietele, ceea ce toţi găsiră vrednic de toată lauda. Sărmana fiinţă ajunsese groaznică la privit; capul i se umflase de două ori cât era; nasul nu i se mai vedea şi ne temeam să nu-şi piardă ochii, chiar dacă ar scăpa. Ce mă

stânjenea mai mult, deşi mă străduiam să rabd, era mirosul ei de transpiraţie.

A noua zi veni preotul cu împărtăşania şi cu sfântul mir; pe urmă spuse că o încredinţează în mâna Domnului, într-o aşa tristă împrejurare, convorbirea doctorului cu maică-sa mă făcea să zâmbesc. Biata femeie voia să ştie dacă demonul care o stăpâneşte poate s-o mai împingă, în clipele acelea, la fapte nesăbuite şi ce are să se aleagă cu dânsul, dacă fata moare; fiindcă – zicea – nu-l socotea atât de prost încât să stăruie a sălăşlui într-un trup aşa de dezgustător, iar ceea ce dorea cu deosebire să afle era dacă diavolul îşi poate însuşi sufletul bietei ei copile. La toate aceste întrebări, doctorul, teolog ubicvist, dădea nişte răspunsuri care nu făceau decât să-i sporească maică-sii nedumerirea.

Într-a zecea şi a unsprezecea zi, Bettina se simţi atât pe rău, încât ne aşteptam din clipă în clipă s-o pierdem. Boala ajunsese la apogeu; duhnea; nimeni nu putea răbda; numai eu, cătrănit de cumplita stare în care se afla, nu mă clinteam de lângă dânsa. Un abis e sufletul omului, căci oricât ar părea de necrezut, atunci, în halul acela îngrozitor, mi-a sădit Bettina în inimă toată afecţiunea pe care i-am arătat-o după ce s-a vindecat.

În ziua a treisprezecea, fierbinţeala scăzu şi Bettina începu să se frământe din pricina unei mâncărimi insuportabile, pe care niciun leac n-ar fi liniştit-o mai deplin decât aceste cuvinte pe care i le repetam într-una:

— Bettina, gândeşte-te că ai să te faci bine; dacă însă îndrăzneşti să te scarpini, ai să rămâi aşa de slută, că n-are să te mai iubească nimeni.

Desfid pe orice fizician din lume să găsească împotriva mâncărimii o mai puternică frână pentru o fată care ştie că a fost frumoasă şi care se vede în primejdia de a ajunge urâtă din vina ei, dacă se scarpină.

În cele din urmă îşi deschise iar ochii ei frumoşi, îl

schimbară aşternutul şi o duseră în odaia ei; trebui să rămână însă în pat până la Paşti. Îmi dădu şi mie câteva coşuri, care mi-au lăsat pe faţă semne neşterse; ele mă ridicară în schimb în cinstea ei, căci erau dovada îngrijirilor ce-i dădusem şi recunoscu că sunt singurul vrednic de afecţiunea ei. Aşa se face că m-a iubit mai apoi din toată inima, iar eu am iubit-o la fel de ilce, fără a culege niciodată floarea pe care soarta, ajutată de prejudecăţi, o păstra pentru nuntă. Dar pentru ce jalnică nuntă! Doi ani mai târziu, Bettina se mărita cu un cizmar, Pigozzo, o puşlama şi un ticălos care i-a mâncat banii şi a făcut-o nefericită, până într-atâta, încât frate-său doctorul s-a văzut silit s-o ia de la soţul ei şi s-o ţină pe lângă dânsul. După cincisprezece ani, bunul doctor, ales arhipreot la San Giorgio della Vale, o luă cu dânsul acolo, unde, mergând să-l văd acum optsprezece ani, o găsii şi pe Bettina, bătrâna şi bolnavă pe moarte. Îşi dădu sufletul sub ochii mei, în 1776, douăzeci şi patru de bre după >ostr» a mea. Voi vorbi de această moarte la locul său

Cam la vremea aceea se înapoie şi mama de la Petersburg, unde împărăteasa Ana Ivanovna nu prea făcuse haz de comedia italiană. Toată trupa se întorsese în Italia, iar mama călătorise cu Carlino Bertinazzi, arlechin, care muri la Paris în anul 1783. Cum ajunse la Padova. Îi trimise doctorului Gozzi vorbă că a sosit şi acesta se grăbi să mă ducă la hanul unde ea trăsese. Prânzirăm împreună şi înainte de despărţire îi dărui doctorului o frumoasă blană şi-mi dădu pentru Bettina o frumoasă piele de râs. Şase luni mai târziu, mă chemă la Veneţia, voind să mă vadă înainte de a pleca la Dresda, unde fusese angajată pe viaţă în slujba electorului de Saxa, August al III-lea, regele Poloniei. Îl lua cu dânsa pe fratele meu Giovanni, care avea pe atunci opt ani şi care plângea amarnic la plecare, împrejurare care mă făcu să-l socot tare nătâng, căci plecarea aceasta n-avea nimic tragic într-însa. E singurul

din familie care i-a datorat totul mamei, deşi nu era veniaminul ei.

Mai petrecui apoi încă un an la Padova, urmând dreptul; fui numit doctor la vârsta de şaisprezece ani, pe temeiul tezei De testamentis în civil şi Utrum hebraei possint construere novas synagogas2 în dreptul canonic.

Vocaţia mea era să studiez medicina şi s-o practic, căci mă simţeam cu deosebire înclinat spre această profesie; nu-mi dădu însă nimeni ascultare; mă văzui silit să studiez legile, de care mi-era silă. Ziceau toţi că n-am să pot ajunge cineva decât ca avocat, ba mai rău încă, avocat bisericesc. Dacă se gândeau bine, mă lăsau să mă fac medic, breaslă unde şarlatania e şi mai de folos decât. În avocatură. N-am ajuns nici avocat, nici medic – aşa a fost să fie. Poate asta e pricina pentru care n-am voit niciodată să mă slujesc de avocaţi când am avut vreo daraveră şi nici să chem medici când am fost bolnav. Judecăţile aduc în sapă de lemn familii mai multe decât cele pe care le ajută şi cei care pier de mâna medicilor

E tot ce aflăm despre Bettina în aceste Memorii.

Dacă le e îngăduit evreilor să clădească noi sinagogi (lat.).

6

mi se par mai numeroşi decât cei care se vindecă; ceea ce dovedeşte, pare-mi-se, că lumea ar fi mult mai fericită şi fără unii, şi fără ceilalţi.

Nevoit să merg singur la Universitate, căreia îi zic Bo, spre a asculta prelegerile profesorilor, trebuia să ies neînsoţit; eram uluit, căci până atunci nu ştiusem ce înseamnă să fii un om liber; şi, în dorinţa de a mă bucura pe deplin de libertatea ce credeam că o am, n-am zăbovit să leg cele mai rele prietenii cu cei mai vestiţi studenţi. Iar în stirpea asta cei mai vestiţi sunt neapărat cei mai stricaţi, muieratici, pătimaşi de jacuri de noroc, edecuri de cârciumă, beţivani, dezmăţaţi, piază-rea a cinstei fetelor,

bătăuşi, necinstiţi şi lipsiţi de orice normă de virtute. În tovărăşia unor asemenea inşi am început eu a cunoaşte lumea, studiind-o în marea carte a experienţei.

Bunele învăţături şi folosul lor în viaţa de toate zilele se pot asemui cu câştigul ce-i dobândim frunzărind cuprinsul unei cărţi, înainte de a o citi; după ce l-am citit, cunoaştem doar subiectul. Astfel e şi şcoala de morală pe care ne-o pun la îndemână predicile, normele şi istorioarele cu care ne copleşesc cei ce ne cresc. Ascultăm cu toată luarea-aminte tot ce ni se spune, dar când se iveşte prilejul să folosim poveţele ce ni s-au dat, nevine pofta să aflăm dacă lucrurile se vor petrece într-adevăr aşa cum ni s-a prezis; ne lăsăm în voia lor şi căinţa ne pedepseşte. Ce ne despăgubeşte oarecum, e că în clipele acelea ne credem atotştiutori şi stăpâni pe dreptul de a-i învăţa pe ceilalţi: dar cei pe care-i îndrumăm fac întocmai cum am făcut noi, de unde încheierea că lumea rămâne tot pe loc sau că merge din rău în mai rău.

În privilegiul ce mi-l acordase doctorul Gozzi de a ieşi singur în oraş, am aflat mai multe adevăruri care până atunci nu numai că nu le cunoşteam, dar nici nu bănuiam măcar că există. De îndată ce mă zăriră, cei mai aprigi tăbărârâră pe mine să vadă câte parale fac. Găsindu-mă cu desăvârşire ageamiu, se porniră să-mi dea învăţătură, făcându-mă să înghit tot felul de găluşti. Mă ademeniră întâi la joc şi, după ce-mi câştigară puţinii bani pe care-i aveam, mă puseră să joc pe cuvânt şi mă învăţară să învârt fel de fel de treburi necurate ca să plătesc; tot atunci am învăţat însă şi ce înseamnă să ai

7 j necazuri! Lecţiile acestea aspre mi-au fost totuşi de folos, căci m-au învăţat să mă feresc de neobrăzaţii care în faţă te măgulesc şi să nu mă bizui nicidecum pe făgăduinţele linguşitorilor. M-am deprins, de asemenea, cum să mă port cu cei ce caută mereu gâlceavă, oameni de a căror însoţire trebuie să fugi, ori să te afli în tot ceasul

pe marginea prăpastiei. Cât despre breslaşele dragostelor uşoare, n-am căzut niciodată în mrejele lor, căci niciuna nu mi se părea aşa frumoasă ca Bettina; n-am ştiut să mă feresc însă la fel de bine de dorinţa aceea de glorie care purcede dintr-o bărbăţie izvorând din dispreţul pentru viaţă.

În vremea aceea, studenţii de la Padova se bucurau de mari privilegii. Erau abuzuri ajunse lege prin prescripţie: e caracterul primitiv ăl mai tuturor privilegiilor, care se deosebesc de prerogative. Fapt e că, spre a-şi menţine în vigoare privilegiile, studenţii săvârşeau adesea crime. Vinovaţii nu erau pedepsiţi cu toată asprimea, pentru că raţiunea de stat nu îngăduia ca severitatea să facă să scadă mulţimea de studenţi care, din toată Europa, se îndreptau spre această vestită Universitate. Linia cârmuirii veneţiene era să plătească lefuri bogate unor dascăli cu nume mare şi să-i lase să trăiască cât mai slobod pe cei ce veneau să-i asculte. Studenţii n-aveau a da ascultare decât unui şcolar-şef, numit sindic. Acesta era un gentilom străin, care trebuia să aibă o oarecare stare şi răspundea faţă de cârmuire de purtarea studenţilor. Era dator să-i dea pe mâna judecăţii când călcau legile, iar şcolarii se supuneau hotărârilor lui, deoarece, când aveau cât de cât dreptate, îi apăra întotdeauna. Slujbaşilor de la monopoluri, bunăoară, şcolarii nu le îngăduiau să le cerceteze geamantanele, iar un zbir oarecare n-ar fi îndrăznit niciodată să aresteze pe vreunul din ei. Purtau cât pofteau toate armele oprite şi-şi băteau joc nepedepsiţi de toate fetele pe care părinţii nu se pricepeau să le pună la adăpost de stăruinţele lor; stricau adesea liniştea obştei cu tămbălăuri de noapte; era, într-un cuvânt, un tineret dezlănţuit care n-avea altă dorinţă decât să-şi facă toanele, să râdă şi să petreacă, fără să-i pese de nimeni şi de nimic.

Îrvtr-una din zile, un zbir intră din întâmplare într-o

cafenea unde erau doi studenţi. Unul din ei îi porunci să iasă, zbirul se făcu că n-aude şi atunci studentul trase în el cu pistolul, dar nu nimeri. Mai bun ţintaş, zbirul trase şi el, îl răni pe agresor şi fugi. Cât ai clipi, studenţii se adunară la Bo, se împărţiră în cete şi începură să bată mahalalele după zbiri pe care-i măcelăreau, răzbunând astfel jignirea ce li se adusese; într-una din încăierări însă, doi studenţi rămaseră morţi pe loc. Atunci se întruniră toţi studenţii şi făcură jurământ să nu lase arma din mână până când nu va pieri ultimul zbir din Padova. Cârmuirea interveni şi sindicul se legă să-i facă să lepede armele, cerând însă o satisfacţie, căci greşeala era a zbirilor. Cel care-l rănise pe studentul din cafenea fu spânzurat şi pacea se încheie; în răstimpul celor opt zile de tulburări, şcolarii umblau însă în cete, patrulând prin oraş. Nevoind să par mai puţin viteaz decât ceilalţi, l-am lăsat pe doctor se vor – Uească şi m-am luat şi eu după ei.

Înarmat cu pistoale şi cu o carabină, băteam străzile împreună cu colegii mei şi-mi aduc aminte ce necaz mi-era că în calea cetei mele nu ieşea niciun zbir.

Când luă sfârşit acest război, doctorul râse de mine, dar Bettina îmi lăudă vitejia.

Cu noul meu fel de viaţă, nevoind să par mai puţin bogat decât proaspeţii mei prieteni, m-am lăsat în voia unor cheltuieli care erau peste puterile mele. Am vândut sau am pus amanet tot ce aveam şi am intrat în nişte datorii pe care nu le puteam plăti. Erau întâile mele necazuri, cele mai dureroase pentru un tânăr. Nemaiştiind ce să fac, îi scrisei bunicuţei cerându-i ajutor; în loc însă să mi-l trimită, veni ea însăşi la Padova, la 1 octombrie 1739 şi, după ce-i mulţumi doctorului şi Bettinei pentru felul cum m-au îngrijit, mă luă cu ea la Veneţia.

La plecare, doctorul, vărsând şiroaie de lacrimi, îmi dărui ce avea el mai scump: moaştele nu ştiu cărui sfânt, care ar fi şi azi ale mele, dacă n-ar fi fost montate în aur.

Minunea pe care au săvârşit-o a fost aceea că m-au scos într-o zi dintr-o mare nevoie. De atunci, de câte ori m-am dus la Padova ca să-mi termin dreptul, am tras la bunul preot, mâhnit însă întotdeauna că o văd Pe Bettina lângă bădăranul acela care urma să o ia de nevastă şi care nu mi se părea făcut pentru ea. Mi-era necaz că o prejudecată, de care curând apoi m-am dezbărat, m-a făcut să cruţ pentru dânsul o floare pe care aş fi putut s-o culeg.

Patriarhul Veneţiei îmi conferă primele patru trepte ale demnităţilor ecleziastice – Fac cunoştinţă cu senatorul Malipiero, cu Tereza Imer, cu nepoata preotului, cu doamna Orio, cu Nanette şi Marton şi cu Ca-vamacchia – Ajung predicator 1 – «Aventură cu Lucia, la Paseano – hi

„Vine de la studii, de la Padeva, iată formula cu care eram prezentat pretutindeni: de îndată ce era rostită; începeau să mă iscodească în tăcere cei de-o seamă şi de un rang cu mine, să mă laude taţii de familie şi să mă mângâie femeile bătrâne, precum şi altele care, nefiind bătrâne, se făceau că sunt, ca să mă poată, fără necuviinţă, săruta. Preotul din San-Samuele, Tosello, mă rândui în biserica lui şi mă înfăţişă apoi monseniorului Correr, patriarhul Veneţiei, care îmi dădu tonsura şi, după patru luni, prin graţie specială, îmi conferi primele patru trepte ale demnităţilor ecleziastice. Bucuria şi mulţumirea bunicii erau fără margini. Îmi căutară întâi dascăli buni ca să-mi urmez studiile, iar domnul Baffo îl alese pe abatele Schiavo care să mă înveţe să scriu curat italieneşte şi

— Ca şi în alte capitole, întâmplările nu se succed după ordinea indicată de autor în titluri.

CAPITOLUL tv

ttinire la al treilea.

6

mai ales limbajul poetic, pentru care aveam o deosebită înclinare.

Eram cum nu se poate mai bine găzduit împreună cu

frate-meu Francesco, pe care-l dăduseră să studieze arhitectura de scenă. Sora mea şi fratele meu mai mic locuiau cu bunicuţa într-o casă a ei în care voia să moară, fiindcă acolo îi murise şi bărbatul. Eu stăteam acolo, unde se prăpădise tata, locuinţă a cărei chirie continua s-o plătească mama: era o casă mare şi bogat mobilată.

Deşi principalul meu ocrotitor ar fi trebuit să fie abatele Grimani. Îl vedeam totuşi foarte rar; mă legai însă foarte strâns de domnul de Malipiero, căruia îi fusesem prezentat de părintele Tosello. Domnul acesta de Malipiero era un senator de şaptezeci de ani, care, retras din viaţa publică, ducea, în palatul său, un trai fericit, cu mese îmbelşugate, înconjurat în fiecare seară de o societate alcătuită din doamne care niciuna nu-şi irosise anii cei tineri şi de bărbaţi de duh care ştiau tot ce se întâmplă în oraş. Era holtei şi, bogat; din nefericire însă suferea de podagră şi de trei, patru ori pe an avea nişte atacuri atât de puternice, încât îi paralizau ba un picior, ba celălalt, ologindu-l cu desăvârşire. Doar capul, plămânii şi stomacul îi fusese cruţate de acest rău cumplit. Chipeş, lingav şi lacom, era om cu minte subţire, stăpân pe marea ştiinţă a vieţii, elocvent ca un veneţian şi a vând acea agerime care îi rămâne unui senator care nu s-a retras decât după ce – a hârşit patruzeci de ani cu treburile statului şi care 4 i-a încetat a curteni femeile decât după ce a avut douăzeci de ibovnice şi după ce s-a văzut silit să recunoască în sine însuşi că nu mai poate năzui să placă nici uneia Deşi aproape era, omul acesta nu arăta de fel ca un olog când şedea, când vorbea sau când se afla la masă. Nu na încă decât o dată pe zi şi întotdeauna singur, deoarece°, rb fiind şi mâncând foarte încet, nu voia să se grăbească n curtenie faţă de comeseni şi ar fi fost supărat să-i vadă eptând după el. Gingăşia aceasta îl păgubea de plăcerea a strânge la ospeţele sale câţiva meseni de bună însoţire nu-i plăcea de fel minunatului său bucătar. Întâia oară, când preotul îmi

făcu cinstea să mă prete excelenţei sale, m-am împotrivit cu tărie pricinii că-l făcea să prânzească întotdeauna singur, spunându-i că n-are decât să poftească meseni care să mănânce fiecare cât doi.

— Unde să-i găsesc? mă întrebă el.

— Treaba e destul de gingaşă, răspunsei eu. Excelenţa voastră va trebui să-i pună la încercare şi, după ce îi veţi găsi pe plac, nu vă mai rămâne decât să ştiţi să-i păstraţi, fără să le spuneţi de ce; căci niciun om cu creştere aleasă nu va primi să se spună în lume că n-are cinstea să stea la masă cu excelenţa voastră decât fiindcă mănâncă cât doi.

Plecându-se la argumentul meu, senatorul îi spuse preotului să mă aducă a doua zi la prânz şi, văzând că fapta nu mi-e mai prejos ca vorba, mă pofti să mănânc cu el în fiecare-zi.

Bărbatul acesta, care renunţase la tot, numai la el însuşi nu, hrănea în inima lui, în ciuda vârstei şi a podagrei, un sentiment de dragoste. Iubea o fată, Tereza Imer, fiica unui comediant care locuia într-o casă vecină cu palatul şi ale cărei ferestre dădeau în dormitorul lui. Fata asta, care avea pe atunci şaptesprezece ani, era frumoasă, ciudată şi cochetă. Studia muzica, în scopul de a cânta mai târziu pe scenă şi, arătându-se într-una la fereastră, îl scosese din minţi pe bătrân şi-l chinuia amarnic. În vremea aceasta, Tereza venea în fiecare zi să-l viziteze, dar însoţită întotdeauna de maică-sa, o bătrâna actriţă care se retrăsese ca să-şi caute mântuirea şi care, bineînţeles, îşi croise cucernicul plan să împletească năzuinţele cereşti cu lumeştile înfăptuiri. Mergea zilnic cu fiică-sa la liturghie, şi o punea să se spovedească o dată pe săptămână; în schimb o aducea în fiecare după-amiază la bătrânul îndrăgostit, a cărui furie mă înspăimânta când fata se împotrivea să-i dea un sărut, sub cuvânt că a luat anaforă dimineaţă şi că nu se poate hotărî să-l jignească pe Domnul, al cărui trup mai

sălăşluieşte, poate, într-însa.

Ce mai privelişte pentru un tânăr de cincisprezece ani, câţi aveam atunci, singurul îngăduit de bătrân trist martor al acestor scene amoroase! Nevrednica mamă încuviinţa din toată inima îndărătnicia fetei şi îndrăznea chiar să-l repeadă pe bătrân care, la rândul său, nu îndrăznea să-i combată sentinţele prea de tot sau de loc creştine şi

6

care trebuia să se împotrivească ispitei de a-i azvârli cu ceva în cap. Astfel descumpănit, mânia lua locul poftei şi, de îndată ce ieşeau, şi-o uşura schimbând cu mine cugetări filosofice.

Nevoit să-i răspund şi neştiind ce să-i spun, m-am gândit într-o zi să-l îndemn la căsătorie. Mă uimi peste măsură răspunzându-mi că ea nu vrea să se mărite, căci părinţii se împotrivesc.

— Făgăduiţi-i dar o sumă mare de bani, o situaţie.

— Nu s-ar învoi să săvârşească un păcat de moarte nici pentru o coroană.

— Atunci cuceriţi-o cu puterea, sau goniţi-o, n-o mai primiţi în casă.

— Nu sunt în stare nici de una, nici de alta, căci îmi lipseşte şi tăria trupească, şi cea sufletească.

— Ucideţi-o.

— Aşa se va întâmpla, dacă nu mor eu înaintea ei.

— Excelenţa voastră e într-adevăr de plâns.

— Te duci vreodată pe la ea?

— Nu, căci s-ar putea să mă îndrăgostesc şi asta m-ar face nefericit.

— Ai dreptate.

După ce am fost martor la aceste scene şi cinstit cu aceste dialoguri, am ajuns favoritul acestui senior. Eram primit la serile de vizite, unde veneau, cum spuneam, femei trecute şi bărbaţi de duh. Îmi spuse că în cercul

acesta voi învăţa o ştiinţă mult mai adâncă decât filosofia lui Gassendi pe care o studiam pe atunci în locul celei a lui Aristotel, pe care el o lua în râs. Îmi dădu câteva învăţăminte de care îmi arătă că trebuie neapărat să ţin seama, spre a putea intra într-o societate care nu va primi fără mirare un tânăr de vârstă mea. Îmi porunci să mă cresc de a vorbi prea mult şi mai ales să nu-mi dau niciodată cu părerea despre nimic, căci la vârstă mea nu mi-era îngăduit să am păreri.

Credincios acestor învăţături, şi supus poruncilor, nu mi-au trebuit multe zile ca să-i dobândesc stima, ajungând totodată ca toate doamnele care veneau acolo să mă considere ca pe copilul casei. De aceea le plăcea ca, privindu-mă ca pe un tânăr abate oarecare, să le însoţesc când mergeau să-şi vadă fetele sau nepoatele la vorbitoarele fii mănăstirilor unde se aflau în pension; veneam la dânsele neanunţat, la orice ceas; mă dojeneau când lăsam să treacă o săptămână fără să mă arăt; şi când intram în apartamentele fetelor, le vedeam că fug; când băgau de seamă însă că nu-s decât eu, se întorceau, iar încrederea asta a lor mi se părea fermecătoare.

Înainte de a prinzi, domnului Malipiero îi plăcea să mă întrebe în glumă ce foloase trag de pe urma faptului că sunt primit la nobilele doamne pe care le-am cunoscut la dânsul, spunându-mi, înainte de a apuca să răspund, că erau cuminţenia însăşi şi că toată lumea m-ar judeca rău dacă aş zice vreodată ceva împotriva bunului nume de care se bucurau. În felul acesta. Îmi strecura înţeleaptă deprindere a discreţiei.

Tot la senatorul meu am făcut cunoştinţă cu doamna Manzoni, soţia unui notar public, despre care voi avea prilejul să mai vorbesc. Această Vrednică doamnă, de care m-am legat foarte strâns, mi-a dat câteva foarte cuminţi sfaturi şi învăţăminte; dacă le-aş fi folosit şi le-aş fi urmat, viaţa nu mi-ar fi fost atât de vijelioasă, dar nici n-aş socoti

azi că merită s-o scriu.

Atâtea frumoase relaţii cu femei „bine”, cum li se spunea, îmi stârniră dorinţa să plac eu însumi, cu ajutorul chipului meu şi al straielor alese; preotul însă se împotrivi, ca şi bunicuţa. Luându-mă într-o zi deoparte, îmi spuse cu vorbe mieroase că în cinul în care am păşit trebuie să cuget să-i plac Domnului cu sufletul, şi nu lumii cu chipul. Nu-mi încuviinţa nici pieptănătura prea dichisită şi nici mireasma prea gingaşă a pomadei pe care o foloseam. Îmi spuse că diavolul se strecoară în mine prin păr şi că aveam să fiu afurisit dacă voi urma să mă dichisesc astfel, citându-mi în sfârşit aceste cuvinte ale unui sinod egumenie: Clericus qui nutrit comam, anethema sit K Îi răspunsei aducându-i pildă nu un muţunache de abate, ci o sută, pe care nimeni nu-i ia drept afurisiţi, pe care toată lumea îi lasă în pace şi care, totuşi, îşi dau cu pudră de patru ori cât mine, care abia dacă-mi dau un pic; care folosesc pomadă ambrată, după care femeile se prăpădesc, preotul care-şi dichiseşte părui să fie afurisit (lat.).

În vreme ce pomăda mea, mirosind a iasomie, îmi atrage jaudele tuturor. Şi, în sfârşit, îi spusei că dacă aş fi vrut să trăiesc în necurăţenie, m-aş fi făcut capucin, nu abate.

Răspunsul meu l-a înfuriat pesemne peste măsură, căci peste vreo trei, patru zile, convingând-o pe bunica să-l lase să intre la mine în odaie înainte de a mă fi trezit, veni tiptil la patul meu şi, înarmat cu nişte foarfeci bine ascuţite, îmi reteză fără milă, ca un popă ciufut şi necruţător ce era, tot părul de pe frunte, de la o ureche la cealaltă. Frate-meu Francesco, care se afla în odaia de alături, îl văzu şi nu-i spuse nimic, ba fu chiar încântat, căci purta perucă şi îmi pizmuia frumuseţea părului. Pizmaş a fost o viaţă întreagă, îmbinând totuşi, nu înţeleg nici eu cum, pizma cu prietenia. Ca ale mele toate, şi viciul lui trebuie să fi murit de bătrâneţe.

După ce-şi îndeplini frumoasa lucrare, preotul ieşi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat; trezindu-mă însă curând şi pricepând, cu mâinile, toată mârşăvia acestei nemaipomenite execuţii, mânia şi indignarea mea depăşiră orice margini.

Ce planuri de răzbunare n-am zămislit, când, cu o oglindă în mână, am văzut în ce hal m-a adus cutezanţa popii! Făceam un asemenea tărăboi, încât bunica veni fuga să vadă ce s-a întâmplat şi, în vreme ce frate-meu râdea, blinda bătrânică mă încredinţa că, să fi ştiut ce gânduri are preotul, nu l-ar fi lăsat în ruptul capului să intre în odaie. Izbuti să mă mai liniştească puţin, recunoscând că fapta popei depăşeşte marginile îngăduite unei pedepse.

Setos de răzbunare, mă îmbrăcai punând la cale planurile cele mai crunte. Socoteam că am dreptul să mă răzbun în chipul cel mai sângeros, chiar cu legea în mână. Cum eram în Carnaval, ieşii mascat şi mă dusei la avocatul Carrara, pe care-l cunoscusem la senator, ca să-mi spună el dacă-l pot da în judecată pe preot. Îmi arătă că nu de mult o familie întreagă a fost ruinată fiindcă i s-au tăiat unui sârb mustăţile, mai puţin lucru decât un ciuf întreg, şi că, dacă vreau să fac împotriva preotului o plângere de să-l bage în sperieţi, n-am decât să-i dau dispoziţie. Am spus da, rugându-l să-i arate, seara, domnului de Malipiero ce mă împiedică să merg la dânsul, căci era de la sine înţeles că până nu-mi creşte părul nu mai ies în lume.

«6

Am plecat acasă, unde am luat, cu frate-meu, o masă destul de sărăcăcioasă, faţă de cele de la bătrânul senator. Şi lipsa bucatelor alese cu care mă deprinsese excelenţa-sa nu era cea mai uşoară din suferinţele ce mi le căşuna turbarea smintitului de preot care-mi era naş. Plângeam de ciudă, cu atât mai mult cu cât îmi dădeam seama că jignirea asta are într-însa ceva comic, ceva care mă face caraghios, amănunt care mi se părea mai înjositor decât

dacă aş fi făptuit o nelegiuire.

M-am culcat devreme şi, după un somn straşnic de vreo zece ore, care mi-a mai domolit focul, m-am deşteptat mai puţin mânios, dar nu mai puţin hotărât să-l dau pe preot în judecată.

Începusem să mă îmbrac ca să merg la avocatul meu să iau cunoştinţă de plângere, când văd că intră pe uşă un coafor foarte priceput, pe care-l cunoscusem la doamna Contarini. Omul îmi spuse că l-a trimis domnul de Malipiero, să-mi dreagă cumva părul ca să pot ieşi, deoarece doreşte să prânzesc cu el chiar azi. Cercetă stricăciunea şi, începând să râdă, îmi spuse că n-am decât să-l las să facă ce ştie, ca să mă dichisească astfel încât să pot apărea în lume mai elegant ca înainte; mă pieptănă, într-adevăr, cu moţul zburlit şi rămăsei destul de mulţumit ca să mă socot răzbunat.

Uitând ocara, trecui pe la avocat să-i spun să nu mai pornească nicio urmărire şi de acolo zburai la domnul de Malipiero, unde întâmplarea făcu să-l întâlnesc chiar pe preot, căruia nu mă putui stăpâni să nu-i arunc o privire câtuşi de puţin prietenească. Nu vorbirăm de loc despre treaba cu pricina, senatorului nu-i scăpă nimic, iar preotul plecă, desigur căindu-se foarte, căci, aşa dichisită, pieptănătura mă făcea acum cu adevărat vrednic de afurisenie.

După ce plecă neînduplecatul meu naş, îi destăinuii domnului de Malipiero tot: îi spusei răspicat că am de gând să-mi caut altă biserică, fiindcă refuz cu hotărâre să fac parte dintr-una în fruntea căreia stă un om atât de arţăgos şi în stare de asemenea samavolnicii. Înţeleptul moşneag îmi dădu dreptate; în felul acesta mă aducea să fac tot ce voia el. Seara, toată adunarea, care aflase tot, mă lăudă spunându-mi că arăt cum nu se poate mai chipeş. Eram în al nouălea cer, cu atât mai mult cu cât trecuse vreo cincisprezece zile de la întâmplare şi domnul de Malipiero

nici nu-mi pomenea să mă întorc la biserică. Singura care stăruia să mă întorc era bunica. Era însă liniştea de dinainte de furtună, căci tocmai când îmi păsa mai puţin, domnul de Malipiero îmi dădu parcă cu ceva în cap, spunându-mi că s-a ivit prilejul să mă întorc şi să dobândesc de la preot o deplină satisfacţie.

— Ca preşedinte al confreriei Sfintei Cuminicături – adăugă senatorul – trebuie să aleg vorbitorul care să-i rostească panegiricul într-a patra duminică a acestei luni, care cade tocmai în ziua a doua de Crăciun. Iar eu te voi propune pe tine; sunt sigur că nu va îndrăzni să spună nu. Ce zici de un asemenea triumf? Nu ţi se pare măreţ?

Propunerea aceasta mă uimi peste măsură, căci niciodată nu-mi dăduse prin cap să fiu predicator şi nici n-avusesem îndrăzneala să mă cred în stare de a scrie o predică şi de a o rosti. Îi spusei că, desigur, glumeşte; răspunzându-mi însă că vorbeşte cât se poate de serios, nu-i trebuiră mai mult de câteva clipe ca să mă încredinţeze că sunt născut pentru a ajunge cel mai vestit predicator al secolului, de îndată ce voi fi mai gras, însuşire de care mă aflam încă departe, fiind foarte slab pe vremea aceea. Nu mă îndoiam nici de glasul meu, nici de gestică, iar cât priveşte compoziţia, socoteam că îmi stă lesne în putere să alcătuiesc o capodoperă.

Îi spusei domnului de Malipiero că sunt gata şi că abia aştept să ajung acasă să mă apuc de treabă; că, fără a fi teolog, cunosc materia şi voi spune câteva lucruri surprinzătoare şi noi.

A doua zi, când îl întâlnii, seniorul meu se grăbi să-mi spună că preotul a fost încântat de alegerea făcută şi, mai mult încă, de voia bună cu care am primit eu această însărcinare, dar că doreşte să-i arăt panegiricul când va fi gata, căci materia ţinând de domeniul celei mai. Înalte teologii, nu-mi poate îngădui să mă urc în amvon fără a fi sigur că n-am să înşir erezii. M-am învoit şi într-o

săptămână am întocmit panegiriciul şi l-am transcris pe curat. Îl mai păstrez încă şi nu mă pot împiedica să spun că, în ciuda vârstei mele, îl găsesc fără cusur.

6

Nu pot rosti în cuvinte bucuria bunicuţei; nu mai contenea să plângă de fericire că nepotul ei a ajuns apostol. Mă puse să-i citesc lucrarea pe care o ascultă rostindu-şi rugăciunea şi o găsi foarte frumoasă. Domnul de Malipiero, care nu mă ascultă murmurând litanii, îmi spuse că preotului n-are să-i placă. Îmi alesesem tema din Horaţiu:

Ploravare suiş nori respondere favorem Speratum meritis

Deplângeam răutatea şi nerecunoştinţa neamului omenesc, care şi-a zădărnicit răscumpărarea ce-i fusese hărăzită de cugetul cel dumnezeiesc. Ar fi dorit să nu-mi fi luat textul dintr-un autor eretic, pe de altă parte era însă încântat că nu mi-am împănat cuvântarea cu citate latineşti.

Mă dusei la preot să i-o citesc: nu-l găsii însă acasă şi, aşteptându-l, intrai în vorbă cu Angela, nepoata lui, de care mă îndrăgostii. Cosea la gherghef şi, aşezându-mă lângă dânsa, îmi spuse că e dornică să mă cunoască şi că ar fi tare bucuroasă să-i istorisesc povestea moţului pe care mi l-a retezat preacinstitul ei unchi.

Dragostea pentru Angela mi-a fost fatală, căci a fost pricina altor două iubiri, care, la rândul lor, au adus după ele multe altele, astfel încât până la urmă m-au silit să părăsesc tagma preoţească. Dar să nu ne grăbim şi să dăm rând povestirii.

Întors acasă, preotul mă găsi cu nepoată-sa, fată de o seamă cu mine, ceea ce nu mi se păru că-l supără. Îi dădui cuvântarea, o citi şi-mi spuse pe urmă că e o foarte frumoasă prelegere academică, dar nu e de loc potrivită pentru amvon.

— Am să-ţi dau eu un panegiric de-al meu, adăugă el, pe care nu-l cunoaşte nimeni; ai să-l înveţi pe dinafară şi îţi îngădui să spui că l-ai făcut dumneata.

— Mulţumesc, preacucernice părinte, dar eu îl vreau pe al meu, ori niciunul.

— Oricum, pe acesta nu-l vei rosti în biserica mea!

«Se plângeau că n-au găsit aşteptata răsplată pentru faptele lor

Hor. Ep. III, 9.

— Vorbiţi cu domnul de Malipiero; până atunci îmi voi duce lucrarea la cenzură, apoi la monseniorul patriarh şi, dacă nimănui nu-i va plăcea, o voi tipări.

— Stai binişor, tinere; patriarhul va fi de părerea mea. Seara, la domnul de Malipiero, povestit de faţă cu toată lumea controversa mea cu preotul. Mi-au cerut să le citesc panegiricul şi toţi într-un glas au spus că e foarte frumos. Îmi lăudară modestia de a nu fi citat pe niciunul din sfinţii părinţi, pe care, la vârstă mea, n-aveam de unde să-i cunosc; femeile mai cu seamă mă socotiră incintă lor fiindcă nu pusesem nicio altă propoziţie latinească afară de textul din Horaţiu, care deşi cam uşuratic, spunea totuşi lucruri foarte bune. O nepoată de-a patriarhului, care era şi ea acolo în seara aceea, îmi făgădui să-i vorbească unchiului ei, la a cărui judecată eram hotărât să ajung, dar domnul de Malipiero îmi spuse să nu fac niciun pas până nu stau de vorbă a doua zi cu el. Îl ascultai.

Mergând la dânsul a doua zi dimineaţă, trimise după preot, care nu întârzie să sosească. Ştiind despre ce e vorba, începu să turuie şi eu nu-l întrerupsei; când ajunse însă la capătul obiecţiilor, îl oprii, spunându-i că din două una: sau patriarhul va încuviinţa lucrarea mea, pe care o voi rosti în faţa lui cuvânt cu cuvânt, sau nu; în primul caz o voi rosti şi în biserică fără să răspunzi întru nimic pentru dânsa, iar în al doilea, mă dau bătut.

— Nu te duce, îmi spuse preotul, mirat că mă vede

atât de neclintit, şi-am să-l încuviinţez. Nu-ţi cer decât să schimbi textul, căci Horaţiu a fost un nelegiuit.

— Dar sfinţia-ta de ce îl citezi pe Seneca, pe Tertulian, pe Origene şi pe Boctius? Toţi erau eretici şi ca atare trebuie să ţi se pară mai nelegiuiţi ca Horaţiu, care, la urma urmelor, n-avea cum să fie creştin.

Şi, totuşi, înţelegând că i-ar face plăcere domnului de Malipiero, m-am învoit până la urmă să înlocuiesc textul meu cu cel pe care mi-l dădea preotul, deşi nu se potrivea de loc cu conţinutul; şi, ca să am un cuvânt s-o văd pe nepoată-sa, i-am încredinţat panegiricul spunându-i că vin a doua zi după el. Împins de deşertăciune, îi trimisei un exemplar şi doctorului Gozzi, care însă – ce om cumsecade – mă făcu să râd din toată inima, căci mi-l înapoie trimiţându-mi vorbă că sunt nebun şi că, dacă mi se va îngădui să-l rostesc din amvon, mă voi dezonora şi pe mine, şi pe cel ce m-a crescut.

Părerea lui mă lăsă rece şi în ziua hotărâtă mi-am rostit panegiricul în biserica Sfintei Cuminecături, înaintea unor ascultători din cei mai aleşi. M-au aplaudat toţi, simţindu-se datori a-mi prevesti că sunt sortit să ajung cel mai mare predicator al veacului meu, de vreme ce, la cincisprezece ani, nimeni n-a jucat aşa bine un asemenea rol.

Golind punga unde e obiceiul să se pună un clar pentru predicator, paracliserul găsi într-însa peste cincizeci de ţechini, precum şi răvaşe de amor, care-i scandalizară pe habotnici. Un răvaş neiscălit, al cărui autor mi se părea că-l ghicesc, mă împinse la un pas greşit despre care cred că e mai bine să nu mai vorbesc. O recoltă atât de bogată, în strâmtoarea de bani la care mă aflam, mă îndemnă să mă gândesc serios să mă fac predicator şi-i împărtăşii preotului hotărârea mea, cerându-i să mă sprijine. În felul acesta dobândii dreptul de a merge în fiecare zi la dânsul şi nu lăsai să-mi scape

prilejul pentru a-mi înteţi stăruinţele pe lângă Angela; Angela era însă o fată cuminte; dorea să o iubesc, dar mai dorea de asemenea să părăsesc tagma preoţească şi să mă însor cu ea. Nu mă puteam hotărî, deşi mi-era tare dragă, şi totuşi continuam s-o văd, nădăjduind s-o fac să-şi schimbe gândurile.

Într-o zi, preotul, căruia până la urmă îi plăcuse primul meu panegiric, îmi dădu să alcătuiesc încă unul, pentru ziua de sfântul Iosif, poftindu-mă să-l rostesc la 19 martie 1741. L-am alcătuit şi bietul preot n-avea despre el decât cuvinte de entuziasm; era însă scris că nu mi-e dat să predic decât o dată în viaţă. Iată povestea cumplitei întâmplări, poveste adevărată şi prea adevărată, pe care unii au cruzimea s-o găsească hazlie.

Tânăr şi plin de fumuri, cum eram, îmi închipuiam că n-am nevoie să-mi bat capul învăţând cuvântarea pe de rost: doar eu o alcătuisem, ideile şi planul le ştiam şi mi se părea cu neputinţă să le uit. S-ar fi putut să uit cutare sau cutare frază, dar slobod eram s-o înlocuiesc cu alta având acelaşi înţeles; şi cum nu mi se întâmpla niciodată să nu mai ştiu ce să spun când vorbeam înaintea unor oameni de lume, nu credeam că mi se poate întâmpla să-mi pierd graiul înaintea unor ascultători din care nu cunoşteam pe n unul care să mă intimideze într-atâta încât să-mi pierd dintr-odată judecata. Petreceam aşadar ca de obicei, mulţumindu-mă să-mi recitesc seara şi dimineaţa lucrarea, spre a mi-o întipări bine în memorie, de care n-avusesem până atunci a mă plânge.

Sosi şi 19 martie, zi în care, la patru ceasuri după-amiază, trebuia să mă sui în amvon; în starea sufletească însă în care mă aflam, n-am avut puterea să mă împotrivesc plăcerii de a prinzi cu contele de Mont-Real, care locuia la mine şi care-l poftise la masă pe patricianul Barozzi, care după Paşti avea să se însoare cu fiică-sa.

Mă aflam încă la masă cu toată societatea aceea

aleasă, când un călugăr veni şi mă vesti că sunt aşteptat la biserică. Cu burta plină şi cu capul greu, plec, alerg la biserică şi urc în amvon.

Rostesc foarte bine exordiul, mă opresc să răsuflu, rostesc primele fraze din naraţiune şi deodată nu mai ştiu nici ce spun, nici ce ar trebui să spun şi, încercând să merg cu tot dinadinsul mai departe, o iau razna Ce m-a zăpăcit cu desăvârşire a fost un murmur nedesluşit care răzbea de jos, unde toţi ascultătorii se neliniştise băgând de seamă că mi-am pierdut firul. Îi văd pe câţiva părăsind lăcaşul, mi se pare că-i aud pe alţii râzând, şi-mi pierd şi capul, şi nădejdea de a mai ieşi din încurcătură.

N-aş putea să spun dacă m-am făcut că leşin, sau dacă am leşinat cu adevărat, ce ştiu însă e că m-am trântit pe podeaua amvonului, izbindu-mă tare cu capul de perete; aş fi dorit să mor.

Doi clerici veniră să mă ridice şi mă duseră la casa” parohială, unde, fără să suflu o vorbă nimănui, îmi luai mantaua şi pălăria şi mă închisei în odaie. Acolo mi-am pus nişte straie scurte, cum poartă abaţii la ţară şi, după ce mi-am strâns lucrurile într-un cufăr, am trecut pe la bunica, să-i cer ceva bani şi am plecat la Padova, să-mi dau cel de-al treilea examen. Am ajuns acolo la miezul nopţii şi m-am dus să mă culc la bunul doctor Gozzi, căruia nu Hi-am simţit ispitit să-i împărtăşesc necazul ce-l păţisem.

Am petrecut la Padova răstimpul trebuincios ca să mă Pregătesc pentru doctoratul din anul următor şi, după Paşti, m-am înapoiat la Veneţia, unde păţania mea fusese dată uitării; nici pomeneală însă să mă mai pună cineva

6

să predic, iar dacă totuşi a mai existat câte un îndemn s-o fac, am avut puterea să rămân statornic în hotărârea de a nu mă mai atinge de acest meşteşug.

În ajun de înălţare, domnul Manzoni mă prezentă unei tinere curtezane, care făcea pe atunci mare vâlvă în

Veneţia şi pe care o numeau Cavamacchia \ fiindcă taică-său ţinuse curăţătorie de haine. Numele acesta o umilea şi stăruia, zadarnic însă, să i se spună Prea-ţi, care-i era numele de familie; prietenii se mulţumeau să-i spună, pe numele de botez, Giulieta. Pe domnişoara asta o lansase marchizul de Sanvitali, un senior din Parma, care-i cumpărase hatârurile cu o sută de mii de ducaţi. La Veneţia toţi vorbeau despre frumuseţea ei şi era o faptă de om de lume s-o vizitezi. Te socoteai fericit să-i vorbeşti şi mai mult încă să fii primit în cercul ei. Cum voi avea de mai multe ori prilejul să vorbesc despre dânsa de-a lungul acestei povestiri, nu-l voi supăra, cred, pe cititor, istorisindu-i câte ceva din povestea ei.

Într-o zi, pe când n-avea decât paisprezece ani, taică-său o trimise la Marco Muazzo, un nobil veneţian, să-i ducă o haină pe care i-o curăţase. Găsind-o frumoasă pe Giulieta, în ciuda zdrenţelor în care era îmbrăcată, nobilul acesta se duce acasă la taică-său împreună cu un vestit avocat, Bastiano Uccelli, care, mai curând mirat de spiritul romanţios şi de zburdălnicia ei, decât vrăjit de frumuseţea şi de trupul ei cel zvelt, îi luă o cameră în oraş, îi puse profesor de muzică şi o făcu ibovnica lui. În zilele târgului, Bastiano o scoase în lume, unde fata atrase asupra ei toate privirile şi robi admiraţia tuturor. Făcu progrese repezi în muzică şi după şase luni se socoti destul de învăţată spre a se angaja la un impresar teatral, care o duse la Viena, unde îi dădu un rol de castrato 2 într-o operă de Metastasio.

Avocatul se crezu atunci dator s-o părăsească; o trecu unui ovrei bogat care, după ce îi dărui câteva frumoase diamante, o părăsi şi el.

1 În traducere literară: şterge pată.

— Cântăreţ castrat de copil pentru’s şi păstra o voce de sopran (»)

Ajunsă la Viena, Giulieta se urcă pe scenă, unde

frumuseţea ei îi câştigă o admiraţie de care mai mult decât firavu-i talent nu s-ar fi învrednicit niciodată. Mulţimea, sporită în fiecare săptămână, a adoratorilor care aduceau jertfe pe altarul idolului lor, prea îi trâmbiţau însă isprăvile, astfel încât augusta Maria Tereza socoti de a ei datorie să nu îngăduie acest nou cult în oraşul ei de scaun şi porunci ca frumoasa actriţă să părăsească Viena numaidecât.

Contele Spada puse stăpânire pe ea şi o petrecu înapoi la Veneţia, de unde Giulieta plecă la Roma, să cânte. Acolo se aprinse după ea contele Sanvitali; găsind-o însă o dată la dânsa în lojă şi Giulieta spunându-i nu ştiu ce necuviinţă, contesa îi trase o palmă zdravănă şi o făcu astfel să renunţe la teatru. Se întoarse atunci la Veneţia unde, împodobită cu titlul de izgonită de la Viena, nu se putea să nu ajungă cineva. Pentru soiul acesta de femei, titlul cu pricina ajunsese un fel de modă; căci, dacă voiai să dai o notă rea unei cântăreţe sau unei dansatoare, n-aveai decât să spui că n-au preţuit-o destul la Viena ca s-o izgonească.

Ibovnicul ei oficial fu întâi Steffano Querini da Papozze, dar în primăvara anului 1740 marchizul de Sanvitali reintră pe câmpul de bătaie şi birui. Şi cine i s-ar fi putut împotrivi? întâi şi întâi îi dărui mândrei sale o sută de mii de ducaţi bani buni şi, ca să nu se spună că e slab de înger şi mină spartă, declară că suma aceasta nici n-ajunge ca s-o răzbune pentru palma primită de la nevastă-sa; jignire pe care, de altminteri, Giulieta n-a recunoseut-o niciodată, căci îşi dădea seama că o asemenea irturisire ar fi umilit-o; a preferat întotdeauna să aducă mărinimiei ibovnicului ei. Avea dreptate: o palmă cunoscută i-ar fi întinat oarecum farmecele şi socotea mai folositor pentru ea să se lase preţuită la valoarea intrinsecă.

Era anul 1741 când domnul Manzoni mă prezentă aces-noi Frânee, ca pe un tânăr abate care îşi croieşte

druiul în lume. O găsii înconjurată de vreo şapte sau opt i se mâna întâi, care o înălţau în slăvile cerului. Şedea Jfă Querini, tolănită leneş pe o sofa. Când o văzui, răolăsei uimit. Îmi spuse, măsurându-mă din cap până în picioare, de parcă ar fi fost să mă cumpere, şi cu un ton de prinţesă, că îi pare bine de cunoştinţă; pe urmă mă pofti să mă aşez. Îmi luai atunci revanşa şi începui s-o cercetez şi eu îndeaproape şi pe îndelete, treabă cu atât mai lesnicioasă cu cât în micul salon ardeau cel puţin douăzeci de făclii.

Giulieta avea optsprezece ani; era uimitor de albă, dar bujorii din obraji, mărgeanul buzelor şi negreaţă, rotunjimea fără cusur şi subţirimea sprâncenelor mi se părură o lucrare a iscusinţei mai mult decât a firii. Dinţii, două şiraguri de perle, nu lăsau să se vadă că are gura cam mare; de altminteri, fie că aşa era felul ei, fie din obişnuinţă, zâmbea întruna. Acoperit cu un văl subţire, pieptul te îmbia la dezmierdări; eu însă nu-mi pierdui cumpătul, în ciuda brăţărilor şi a inelelor care-i acopereau degetele, găsii că are mâna cam mare şi cam cărnoasă şi, deşi şi le ascundea cu multă grijă, un pantof care se zărea la poalele rochiei o pârî şi-mi fu de ajuns ca să bag de seamă că picioarele îi sunt pe potriva înălţimii, proporţie care nu e frumoasă şi care nu le place nu numai chinezilor şi spaniolilor, dar nici unui bare>at cu gust subţire. O femeie înaltă trebuie să aibă piciorul mic, şi rânduiala aceasta nu e de ieri, de alaltăieri, de vreme ce aşa era şi gustul dumnealui Holofern care altminteri n-ar fi găsit-o încântătoare pe dumneaei Judita; et sandalia eius rapuerunt oculos elus 1. Una peste alta, o găseam frumoasă; gândindu-mă însă bine şi cumpănindu-i frumuseţea cu cei o sută de mii de ducaţi al căror preţ fusese, băgai de seamă nu fără uimire că mă lasă rece şi că nu mă simt de loc ispitit să cheltui măcar un ţechin spre a răzbi la farmecele pe care straiele ei mi le ascundeau.

Să tot fi stat eu acolo vreun sfert de oră, când

zgomotul apei lovite de vâslele unei gondole îl vesti pe risipitorul marchiz. Ne sculărăm în picioare şi domnul Querini se grăbi să se ridice şi el de unde şedea, nu fără a roşi. Domnul de Sanvitali, un bărbat umblat şi care nu mai era în prima tinereţe, se aşeză lângă dânsa, dar nu pe

1 Şi sandalele el vrăjitu-l-au lui ochii (lat.).

6

cofa, ceea ce o sili să se întoarcă. O văzusem doar din profil; puteam acum s-o privesc bine şi din faţă.

După ce, urmând acestei prime vizite, mal fusei de vreo patru, cinci ori acolo, socotii că sunt pe deplin lămurit câte parale face şi, întrebându-mă cineva într-o seară la domnul de Malipiero ce cred despre dânsa, răspunsei faţă de toată lumea că Giulieta nu poate plăcea decât unora a căror lăcomie şi-a cam tocit gustul, căci n-avea nici frumuseţea aceea firească şi fără meşteşug, nici lustrul isteţiei, nici cine ştie ce talent, nici mişcări graţioase, însuşiri pe care un bărbat cumsecade e bucuros să le găsească la o femeie. Judecata mea le plăcu tuturor, dar domnul de Malipiero îmi şopti îndatoritor că portretul ce i-l făcusem va ajunge cu siguranţă la urechile Giulietei, care va începe a mă duşmăni. Ghicise.

Mi se părea ciudat că fata asta nu-mi vorbea decât foarte rar şi de câte ori mă privea se slujea de o lornietă, sau strângea din pleoape, de parcă ar fi vrut să mă lipsească de cinstea de a-i vedea ochii, fără tăgăduială foarte frumoşi. Erau albaştri, minunat de bine croiţi, puţin bulbucaţi şi dauriţi de un iris uluitor, din acelea pe care firea nu le dăruieşte decât arareori celor tineri şi care piere de obicei către patruzeci de ani, după ce a săvârşit minuni. Marele Frederic l-a păstrat până la moarte.

Portretul pe care i-l făcusem la domnul de Malipiero ajunse la urechile Giulietei cu ajutorul guralivului controlor Saverio Constantini. Aflându-mă într-o seară la dânsa împreună cu domnul Manzoni, îi spuse că un mare

cunoscător i-a găsit nişte cusururi care o fac posacă; se feri să spună însă ce cusururi anume. Înţelesei lesne că în mine bate şi mă pregătii de surghiun, pe care mă lăsă să-l aştept încă un ceas încheiat. Venind în cele din urmă vorba de un concert al actorului Imer, unde fiică-sa Tereza avusese un strălucitor succes, mă întrebă fără ocol ce gineri are domnul de Malipiero cu dânsa. Îi spusei că se ingnjeşte de educaţia ei.

— Poate s-o facă, îmi răspunse ea, căci e plin de duh; vrea să ştiu însă ce gânduri are cu domnia-ta?

— Cele mai bune.

— Am auzit că te găseşte cam prostuţ. Se aflară, bineînţeles, destui care să râdă de mine, iar eu, cam descumpănit şi nemaiştiind ce să răspund, lâsgi nasul în jos şi după vreun sfert de ceas îmi luai rămas bun, hotărât să nu-mi mai calce niciodată piciorul pe acolo, A doua zi la prânz, senatorul meu râse din toată inima câne îi istorisii întâmplarea.

Petrecui vara depănindu-mi dragostea cu Angela, La profesoara ei de broderie; împotrivirea ei mă supăra însă şi dragostea ajunsese pentru mine un chin. Focos din fire îmi trebuia o ibovnică aşa ca Bettina, care să-mi ostoiască dragostea fără a o stinge. Sălăşluia încă în mine un soi de curăţie, astfel încât aveam pentru tânăra Angela o adevărată evlavie. Priveam la dânsa ca la paladiul lui Cecrops. Necopt încă, eram sfios cu femeile şi nerozia mea mergea atât de departe, încât eram gelos pe soţii lor.

Angela îmi spunea cu statornicie nu, fără însă a fi cochetă: văpaia care ardea în mine pentru Angela mă mistuia. Însufleţitele cuvântări pe care i le ţineam loveau mai eu rând în inima celor două surioare ale ei, care erau de faţă, decât în ea, şi dacă privirile nu mi-ar fi fost robite de neînduplecata Angelă, aş fi băgat negreşit de seamă că o depăşeau şi ca frumuseţe, şi ca sensibilitate; vrăjit, n-aveam însă ochi decât pentru ea. La toate gingăşiile mele,

răspundea că e gata să mă ia de bărbat, şi socotea că mai departe n-am voie să merg; iar când catadicsea să-mi spună că suferă la fel cu mine, 1 se părea că-mi face cel mai mare hatâr.

În această stare sufletească primii, pe la începutul toamnei, o scrisoare de la contesa de Mont-ileal, care mă poftea să merg să petrec câteva săptămâni la o moşie a ei, Pasiano. Avea să vină lume dalbă, precum şi fiica ei acum măritată la Veneţia – plină de duh şi frumoasă şi cu un ochi atât de frumos încât o despăgubea de pierderea celuilalt. Primii poftirca şi, găsind! a Pasiano veselie şi voie bună, nu-mi fu greu să le sporesc, uitând pentru o vreme de cruzimea neînduplecatei mele Angela.

Mi se dăduse, la primul cât, o odaie frumoasă cu fereastra la grădină, mă simţeam foarte bine într-însa şi nu-mi băteam capul să-mi cunosc vecinii. În cea dinţi» dimineaţă după sosirea mea, şi când abia mă deşteptasem, fermecătoarea făptură care veni de-mi aduse cafeaua îmi incintă ochii. Era o fată foarte tânără, dezvoltată însă ca a domnişoară d „vreo şaptesprezece ani: şi totuşi n-avea mai mult de paisprezece. Pielea ei strălucitor de albă, pairul ca pana corbului, doi ochi negri limpezi şi plini de foc.

«miţele într-o plăcută neorânduială, singurele ei straie:

O că mâşuţă şi o fustă scurtă, care lăsa să se vadă o pulpă bine strunguită şi cel mai frumos picioruş din lume, toate acestea întrunite mi-o înfăţişau ca pe o frumuseţe deosebită şi desăvârşită. Mă uitam la ea cu toată luarea-aminte, iar ea zăbovea cu privirea asupră-mi de parcă ne-am fi cunoscut cie-o veşnicie.

— Aţi dormit bine?

Foarte bine. Sunt sigur că dumneata ai făcut patul. Cine eşti?

— Sunt Lucia, fata portarului; sunt singură părinţi şi am împlinit paisprezece ani. Îmi pare foarte bine că n-aveţi

fecior; am să vă slujesc eu şi sunt sigură că veţi fi pe deplin mulţumit de mine.

Începea bine; încântat, mă ridic în capul oaselor, iar ea mă ajută să-mi pun halatul, spunându-mi o mulţime de vorbe pe care nu le înţelegeam. Încep să sorb din cafea, tot atât de descumpănit pe cât era ea de la largul ei şi impresionat de o frumuseţe care era cu neputinţă să te lase nepăsător. Se aşezase la picioarele patului, justificându-şi această mică îndrăzneală numai printr-un zâmbet care spunea tot.

Îmi sorbeam mai departe cafeaua, când intrară în odaie tatăl şi mama Luciei. Nici nu se mişcă de unde era şi-i privea de parcă ar fi fost mândră de locul pe care şade. Oamenii aceia cumsecade o dojeniră cu blândeţe, îmi centră iertare pentru ea şi Lucia plecă, să-şi vadă de treburi.

De îndată ce ieşi pe uşă, taică-său şi maică-sa îmi spuseră o sumedenie de vorbe curtenitoare şi îşi lăudară fata.

— E singura noastră odraslă, îmi spuseră ei, copila noastră dragă, nădejdea bătrâneţelor. Ne iubeşte, ne ascultă * **” < frică de Dumnezeu; e sănătoasă tun, mai adăugară

Şi n-are decât un singur cusur. B: – Care?

1 – E prea tânără. – încântător cusur, pe care, de altminteri, timpul îl

Îndrepta.

Nu mi-a trebuit mult ca să mă încredinţez că aveam în faţa ochilor cinstea însăşi şi adevărul, doi oameni de casă, drepţi şi pe deplin fericiţi. În vreme ce depanam aceste plăcute cugetări, iat-o pe Lucia întorcându-se, veselă ca un piţigoi, spălată, îmbrăcată, pieptănată în felul ei, şi frumos încălţată; îmi face o reverenţă ca la ţară şi se duce de-şi sărută părinţii, după care se aşază pe genunchii gospodarului. O poftii să se aşeze pe patul meu, îmi

răspunse însă că o asemenea cinste nu-i e îngăduită când e îmbrăcată. Simplitatea şi nevinovăţia cuprinsă în acest răspuns mă încântară şi mă făcură să zâmbesc. O cercetai spre a judeca dacă, aşa dichisită, e mai frumuşică decât adineaori şi trăsei încheierea că nu. Într-un cuvânt, Lucia mi se părea mult mai presus nu numai de Angela, ci şi de Bettina.

Sosind bărbierul, dreapta şi cinstita familie ieşi, iar eu mă îmbrăcai şi mă dusei la contesă şi la drăguţa ei fiică; petreeui o zi foarte veselă, aşa cum se petrece îndeobşte la ţară când te afli într-o aleasă tovărăşie.

A doua zi dimineaţă, cum mă trezesc, sun, şi Lucia se iveşte, la fel de firească şi de simplă ca în ajun, uluindu-mă cu judecăţile şi cu felul ei de a fi. Totul strălucea într-însa de lustrul nevinovăţiei şi al lipsei de prihană. Cuminte, cinstită şi de loc proastă cum era, nu înţelegeam cum îndrăzneşte să vină aşa fără mofturi la mine fără să-i fie teamă că iau foc. „Desigur – îmi ziceam eu – nedându-le nicio însemnătate, nici nu se sinchiseşte de anumite hârjoneli” şi cugetând astfel, mă hotărâi s-o încredinţez că n-o nedreptăţesc. Nu mă simţeam vinovat nici faţă de părinţii ei, căci socoteam că le pasă la fel de puţin ca şi ei; nu mă temeam nici că sunt cel dintâi care-i înflăcărează nevinovăţia şi-i strecoară în suflet moliorâta lumină a răului; şi ca nici să mă las în voia simţurilor, nici să lucrez împotriva lor, încercai să mă lămuresc, întind cutezător o mână şi fata, parcă fără să vrea, se dă înapoi, roşeşte, veselia îi piere de pe faţă şi, întorcându-şi capul de parcă ar fi căutat ceva, aşteaptă să-i treacă tulburarea. Toate acestea se petrecuseră în mai puţin de un minut. Se apropie din nou, lăsând să se vadă că-i e puţin ruşine că s-a arătat oarecum răutăcioasă şi teamă ca nu cumva să fi răstălmăcit un gest care, în ce mă priveşte, putea să nu fi fost vinovat sau necuviincios. Începu curând să râdă iar, în felul ei neprefăcut, şi, lăsându-mă să-i citesc într-o clipă în

suflet tot ce-am descris mai sus, mă grăbii s-o liniştesc; şi, văzând că risc prea mult cu fapta, mă hotărâi ca în dimineaţa următoare s-o îndemn puţin la vorbă.

A doua zi dimineaţă, urmându-mi planul, îi întorsei un cuvânt al ei şi-i spusei că e cam răcoare şi că i-ar fi mai cald dacă s-ar afla lângă mine.

— Nu v-aş stingheri?

— Nu; mă gândesc însă că, dacă ar intra maică-ta, s-ar supăra.

— Nu se gândeşte ea, la rău.

— Atunci vino. Dar îţi dai seama, Lucia, că e treabă cu primejdie?

— Bineînţeles. Sunteţi însă cuminte, ba mai mult decât atâta, sunteţi abate.

— Vino, dar încuie întâi uşa.

— Ba nu; ar putea să spună... ştiu eu?

Se strecură în sfârşit lângă mine necontenind să pălăvrăgească, fără însă ca eu să înţeleg nimic; căci în această ciudată împrejurare, nevoind să-mi ascult poftele, eram ca de lemn.

Era atât de sigură pe ea fata asta, atât de sincer sigură, încât o admiram şi mi-ar fi fost ruşine s-o dezamăgesc, în cele din urmă îmi spuse că a sunat de ora cincisprezece şi că, dacă ar coborî bătrânul conte Antonio şi ne-ar găsi aşa, ar face pe socoteala ei tot felul de glume neplăcute.

— Pe omul ăsta, îmi zise, de câte ori îl văd, fug. Şi spunând acestea, mă părăsi şi ieşi.

Rămăsei lipit locului, năuc şi încremenit, pradă tulburării ce-mi cuprinsese nu numai simţurile, ci şi gândurile. A doua zi, voind să stau liniştit, o lăsai să şadă pe Pat, iar răspunsurile ei la întrebările cu care o iscodeam mă încredinţară că pe bună dreptate e idolul cinstiţilor ei părinţi şi că libertatea ei de gândire, ca şi purtările-i slobode n-aveau alt izvor decât nevinovăţia şi sufletu-i

neprihănit. Naivitatea, vioiciunea şi curiozitatea ei, precum şi sfielnica roşcată ce-i cuprindea chipul frumos când râdeam de câte o vorbă mai nostimă ce mi-o spunea, fără a avea însă niciun gând viclean, toate acestea îmi vădeau că e un înger care nu va întârzia să cadă victimă celui dintâi crai care va încerca s-o destrăbăleze. Mă simţeam destul de tare ca să n-am a mă mustra cu nimic în ceea ce o priveşte. Numai gândul mă făcea să tremur, iar mândria mea sta chezaşă, pentru cinstea Luciei, pe lângă părinţii ei care mi-o lăsase pe seamă, numai pe temeiul bunei păreri ce o aveau despre ale melc purtări. M-aş fi socotit singur un nemernic, dacă aş fi înşelat încrederea ce şi-o pusese ei în mine. M-am hotărât aşadar să mă stăpânese, şi, mereu sigur de izbândă, am statornicit să lupt împotriva mea, mulţumit că însăşi prezenţa ei îmi răsplăteşte strădiunţele. Nu cunoşteam încă axioma: „la sfârşitul bătăliei se alege biruinţa”.

Plăcându-mi să stau de vorbă cu ea, instinctul mă îndemna să-i spun să vină mai devreme dimineaţa, chiar să mă trezească, dacă dorm, şi, adăugai, ca să dau cuvintelor mele mai multă greutate, că mă simt cu atât mai bine cu cât dorm mai puţin; izbutii astfel să fac convorbirile noastre să ţină trei ore în loc de două, fără ca acest şiretlic să împiedice totuşi ca, după gustul meu, ceasul să zboare ca o clipă.

Maică-sa venea şi ea câteodată în vreme ce stam de vorbă şi de câte ori o vedea şezând pe patul meu, nu-i mai spunea, săraca, nimic, admirându-mă pe mine cât sunt de bun că-i îngădui asemenea toane. Lucia o săruta de zeci de ori, iar cinstita femeie mă ruga să-i dau fetei lecţii de cuminţenie şi să-i cizelez mintea; iar după ce pleca, Lucia nu se socotea mai slobodă, ci se purta întocmai ca înainte.

Tovărăşia acestui înger mă făcea să sufăr chinurile cele mai cumplite, dându-mi totodată cele mai dulci desfătări. La două degete de buzele mele, obrajii ei îmi

stârneau adesea dorinţa s-o înăbuş în sărutări şi simţeam sângele clocotindu-mi când că îmi spunea că i-ar fi plăcut să-mi fie soră. Aveam însă destulă putere să mă stăpânesc şi mă feream de cea mai mică atingere, căci ştiam prea bine că o singură sărutare ar fi fost scânteia care ar fi aruncat în aer tot ce clădisem până atunci. Când pleca, eram uimit că am biruit iar, dar, mereu lacom de noi cununi de lauri, tânjeam după ziua de mâine pentru a începe de la capăt dulcea şi apriga bătălie. Pe un tânăr îl fac obraznic poftele mărunte; marile pasiuni îl mistuie şi-l potolesc.

Peste vreo zece, douăsprezece zile ajunsesem la o răscruce: sau isprăveam, sau făptuiam o mârşăvie; mă hotărâi pentru prima soluţie, cu atât mai mult cu cât nimic nu mă asigura de izbânda celei de-a doua, căci, prefăcându-se în eroină de îndată ce aş fi silit-o să se apere, şi uşa odăii rămânând descuiată, Lucia m-ar fi făcut să-mi fie şi ruşine, şi să mă căiesc, şi totul degeaba. Iar ca să isprăvesc, nu ştiam pe unde să apuc. În faţa acestui boboc de fată, care, odată cu ivirea zorilor, venea fuguţa, sprintenă şi desculcioară, la patul meu să mă întrebe cum am dormit, mai-mai lipindu-se de mine şi strecurându-mi-se, ca să zic aşa, în suflet, simţeam că puterile mă părăsesc. În primejdia acelei clipe întorceam capul, iar ea, eu glasul ei nevinovat, mă dojenea că ei nu-i e frică şi mie da, şi când Ş răspundeam ca un nătărău că* se înşală închipuindu-şi că poate să-mi fie frică de un copil, îmi întorcea că doi ani diferenţă nu înseamnă nimic.

Simţeam că nu mai pot şi că fiecare clipă aţâţă văpaia care mă mistuie; luai deci hotărârea să o rog chiar pe ea să nu mai vină şi hotărârea aceasta mi se păru sublimă şi mergând drept la ţintă: ammând-o însă pe a doua zi, petrecui o noapte anevoie de descris, bântuit de năluca Luciei şi de gândul că mâine aveam s-o văd pentru cea din urmă oară. Îmi închipuiam că planul meu va fi nu

numai încuviinţat de Lucia, dar îmi va dobândi şi întreaga ei stimă, pentru câte zile ar mai avea de trăit.

A doua zi, abia răsărise zorile şi, zglobie şi strălucitoare, cu zâmbetul fericirii fluturându-i pe frumoasele buze, cu păru-i frumos în cea mai fermecătoare neorânduială, iat-o şi pe Lucia dând fuga la patul meu, cu braţele deschise; deodată însă încremeni locului, şi mâhnirea şi tulburarea îi erau zugrăvite pe chip, căci mă văzuse cât sunt de palid, de tras la faţă şi de cătrănit.

— Ce-i cu dumneavoastră? mă întrebă ca neliniştită.

— N-am putut dormi toată noaptea.

— De ce?

— Pentru că m-am hotărât să-ţi împărtăşesc un plan, trist pentru mine, dar care-mi va cuceri toată stima dumitale.

— Dacă e făcut să vă câştige stima mea, ar trebui ca, dimpotrivă, să vă înveselească. Spuneţi-mi însă, domnule aliate, de ce, după ce ieri m-aţi tutuit, îmi vorbiţi azi ca unei domnişoare? Ce v-am făcut eu? Mă duc după cafea, şi-o să-mi spuneţi tot, după ce aţi băut-o: abia aştept să vă ascult.

Pleacă, se întoarce, îmi beau cafeaua şi, văzându-mă tot încruntat, se străduie să mă înveselească, şi se bucură că a izbutit să mă facă să râd. După ce strânse totul, închise uşa, fiindcă trăgea, şi nevoind să piardă niciun cuvânt din cele pe care aveam să i le spun, îmi spuse cu nevinovăţie să-i fac un locşor lângă mine. Mă învoii, fiindcă nici nu mai aveam inimă în mine.

După ce i-am descris cu amănunţime starea în care m-au adus farmecele ei, şi i-am zugrăvit toate chinurile pe care le-am suferit spre a mă împotrivi aprigei dorinţe de a-i dovedi dragostea mea, îi arătai că, nemaiputând îndura caznele, mă văd silit să o rog să nu mi se mai înfăţişeze înaintea ochilor. Gravitatea conţinutului, adevărul suferinţei, ca şi dorinţa ce o aveam ca soluţia mea să-i

apară ca sublima străduinţă a unei desăvârşite iubiri, toate acestea mă înzestrară cu o elocvenţă de zile mari. Cu deosebire stăruii să-i vădesc cât mai limpede ce cumplite urmări ar putea avea o purtare potrivnică celei pe care o propuneam şi ce nenorociri ar cădea pe capul nostru.

La sfârşitul lungii mele cuvântări, Lucia, văzându-mi ochii scăldaţi în lacrimi, se descoperi că să mi-i şteargă, fără a se gândi că dă astfel în vileag două globuri a căror frumuseţe l-ar fi făcut să naufragieze pe cei mai priceput pilot.

După o scenă mută de câteva clipe, fermecătoarea copilă îmi spuse cu tristeţe în glas că lacrimile mele o îndurerează şi că n-ar fi crezut niciodată că are să ajungă să mă facă să plâng.

— Tot ce mi-ai spus, adăugă ea, îmi dovedeşte ce mult mă iubeşti; nu înţeleg însă de ce te tulbură într-atâta această iubire, care pe mine mă incintă. Mă izgoneşti fiindcă te temi de dragostea ce-mi porţi; şi ce-ai face, mă rog, dacă m-ai urî? Ce vină am eu că m-ai plăcut? Iar dacă a te fi făcut să mă iubeşti e o fărădelege, te încredinţez că am făptuit-o fără voia mea şi, deci, nu mă poţi, ilOO

pe dreptate, osândi. Nu-ţi pot ascunde totuşi că-mi pare bine că mă iubeşti. Cât despre primejdiile care-i pândesc pe cei ce se iubesc, şi pe care eu prea bine le cunosc, volnici suntem să le ocolim; şi mă mir că mie, o biată fată neştiutoare, nu mi se pare greu, în vreme ce dumneata care, cum spune toată lumea, ştii atâtea, eşti atât de înspăimântat. Ce mă uimeşte e că, nefiind o boală, dragostea te-a îmbolnăvit, iar pe mine m-a înrâurit tocmai dimpotrivă. Să mă înşel eu oare şi să fie altceva decât dragoste ceea ce simt pentru dumneata? Ai văzut ce veselă eram de dimineaţă; ei bine, eram veselă fiindcă toată noaptea te-am visat, dar asta nu m-a împiedicat să dorm; atât că m-am trezit, de vreo cinci, şase ori, ca să mă încredinţez dacă e numai un vis, căci se făcea că sunt

lângă dumneata, şi când îmi dădeam seama că da, adormeam repede la loc, ca să-mi urmez visul, şi izbuteam. Ce zici, aveam de ce să fiu veselă azi-dimineaţă? Dragul meu abate, dacă pentru dumneata dragostea e un chin, îmi pare rău, dar e oare cu putinţă să te fi născut pentru a nu iubi? Am să fac tot ce-mi porunceşti, dar, chiar dacă asta ţi-ar aduce vindecarea, n-am să încetez niciodată de a te iubi, fiindcă n-aş putea. Dacă, totuşi, acesta ţi-e leacul, fă tot ce poţi şi nu mă mai iubi, căci mi-e mai drag să te văd trăind fără să mă iubeşti, decât murind fiindcă m-ai iubit prea mult. Vezi totuşi dacă nu poţi găsi altă ieşire, căci aceea de care mi-ai vorbit mă îndurerează. Gândeşte-te bine, s-ar putea să nu fie singura şi să poţi afla alta, mai

Îaiţin chinuitoare. Dă-mi măcar o idee despre o cale mai esne de urmat şi las pe Lucia.

Cuvântarea aceasta sinceră, naivă şi firească îmi vădi cât de mai presus e elocvenţa firească de aceea a spiritului filosofic. O strânsei pentru întâia dată în braţe pe această cerească făptură, spunându-i;

— Da, scumpa mea Lucie, da, poţi aduce bolii care mă macină cea mai dulce alinare: lasă pradă fierbinţilor mele sărutări zeiasca-ţi guriţă care mă încredinţează că mă iubeşti.

Petrecurăm astfel un ceas încheiat, într-o încântătoare tăcere, neîntreruptă decât de cuvintele rostite din când în când de Lucia:

— O, Doamne, e aievea sau visez?

Îi respectai însă mai departe nevinovăţia, şi anunv-poate, tocmai fiindcă mi se da toată şi fără nicio împotrivire. În cele din urmă însă, mi se desprinse din braţe şi-mi spuse tulburată:

— Inima mea a început să cânte; trebuie să plec.

Şi se şi ridică.

După ce-şi potrivi puţin straiele, se aşeză, şi maică-sa, care pică peste câteva clipe, mă lăudă ce bine arăt şi ce

culori frumoase am; apoi îi spuse fiică-sii să se ducă să se îmbrace spre a merge la liturghie. Peste un ceas, Lucia se întoarse şi-mi spuse că minunea pe care a săvârşit-o o face fericită şi că se mândreşte cu ea; căci sănătatea care mi se citeşte pe faţă o încredinţează mai temeinic de dragostea mea decât halul în care m-a găsit de dimineaţă.

— Dacă mimai eu te pot face pe deplin fericit, «adăugă ea, iată-mă. Cere-mi orice şi n-am să-ţi spun nu.

Când ieşi, îmi dădui seama, ameţit încă şi înspăimântat totodată, că mă aflu pe marginea prăpastiei şi că numai o putere mai presus de fire m-ar putea împiedica să mă prăbuşesc într-însa.

Am rămas la Pasiano toată luna septembrie, iar ultimele unsprezece nopţi le-am petrecut în tihnă şi linişte, stăpân pe Lucia, care, sigură că maică-sa doarme, venea să-şi petreacă în braţele mele ceasurile cele mai încântătoare. În loc să mi-l ostoiască, îmi înteţea focul înfrînarea la care făcea tot ce-i sta în putere să mă facă să renunţ. Nu putea gusta dulceaţa fructului-oprit decât lăsându-mă să-l culeg fără nicio oprelişte, iar acţiunea unui contact neîntrerupt era prea puternică pentru ca o fecioară să-i poată rezista. Lucia făcu deci totul ca să mă păcălească, – spunându-mi că m-am şi învrednicit de ultimele hatâruri; Bettina îmi dăduse însă prea bune lecţii ca să nu ştiu pe ce lume trăiesc; şi ajunsei la capătul şederii mele la Pasiano fără a mă fi lăsat cu totul răpus de aşa dulci ispite.

Plecând de la Pasiano, îi făgăduii să mă întorc la primăvară. Ne luarăm un rămas-bun pe cât de trist pe atât de duios; o lăsam într-o stare de suflet care a fost de bună seamă pricina nefericirii ei; nefericire de care peste douăzeci de ani, în Olanda, am avut temei să mă socotesc vinovat şi de care mă voi socoti vinovat toată viaţa.

Câteva zile după întorsul meu la Veneţia, mi-am reluat toate obişnuinţele şi stăruinţele pe lângă Angela,

nădăj – (shiind să ajung măcar până unde ajunsesem cu Lucia. O teamă care astăzi nu mi se mai pare că-mi stă în fire, un fel de panică în care intram gândincu-mă la urmările care mi-ar fi putut strica viitorul, mă împiedica să mă bucur de viaţă. Nu ştiu dacă am fost vreodată un om pe deplin cinstit; ştiu însă foarte bine că sentimentele care mă însufleţeau în tinereţe erau mult mai gingaşe decât cele pe care le-am dobândit trecând prin viaţă. O filosofie de calitate îndoielnică scade prea mult numărul aşa-ziselor prejudecăţi.

Cele două surori care învăţau cu Angela să coasă la gherghef erau prietenele ei cele mai apropiate şi-i împărtăşeau toate tainele. Când le-am cunoscut mai apoi, am aflat că osândeau asprimea pe care mi-o arăta. Văzându-e într-una cu Angela şi ştiind ce bune prietene sunt, îmi vărsăm focul la ele şi, plin de chipul neînduratei, nu mă fuduleam să-mi închipui că s-ar putea îndrăgosti de mine codanele acelea; mi se întâmpla însă adesea să le vorbesc cu toată patima ce mă mistuia, ceea ce nu îndrăzneam să fac când fiinţa pe care o îndrăgeam era de faţă. Adevărata iubire îndeamnă întotdeauna la o anumită rezervă; te temi ca vorbele care izvorăsc din nobila ta pasiune să nu fie luate drept basme şi astfel, de frică să nu spună prea mult, îndrăgostitul modest spune adesea prea puţin. H Profesoara, o bătrâna bisericoasă, pe care, la început, o lăsa rece dragostea ce-i arătam Angelei, se plictisi în cele din urmă de prea desele mele vizite şi-i vorbi preotului, unchiul mândrei. Acesta îmi spuse cu bMndeţe într-o zi că ar trebui să merg mai rar pe acolo, căci stăruinţa mea ar putea fi luată în rău şi păgubi astfel bunului nume al nepoată-şi. Rămăsei ca trăsnit auzind aceste vorbe, dar mă stăpânii îndeajuns ca să nu-i dau nimic de bănuit şi mă mărginii să-i spun că-i voi urma sfatul. Peste trei, patru zile mă dusei la profesoara de broderie ca pentru a-i face o vizită, având însă grijă să nu

mă Opresc de loc la fete; găsii totuşi o cale de a-i strecura surorii mai mari un răvaş, care cuprindea un al doilea, pentru Angela, unde o înştiinţam de pricina ce mă sileşte să nu Biai vin pe acolo şi nu uitam s-o rog să se gândească la un mijloc care să-mi dăruiască fericirea de a-i împărtăşi sentimentele mele. Cât despre Nanette, o rugam numai să-i dea prietenei ei răvaşul, înştiinţând-o că le voi vedea a treia zi şi că nădăjduiam că vor găsi o cale de a-mi înmâna un răspuns. Îmi îndeplini desăvârşit rugămintea, căci când mă întorsei a treia zi, îmi înmână un răvaş fără ca nimeni să bage de seamă.

Răvaşul Nanettei cuprindea un altul, foarte scurt, de la Angela, căreia nu-i plăcea să scrie şi care-mi spunea doar să fac tot ce-mi scrie prietena ei. Iată răvaşul Nanettei, pe care l-am păstrat, ca pe toate cele pe care le reproduc în istorisirea mea: „Sunt, domnule abate, gata de orice pentru prietena mea. Vine la noi în toate zilele de sărbătoare, ia masa de seară cu noi şi rămâne şi la dormit. Îţi sugerez o cale de a face cunoştinţă cu doamna Orio, mătuşa noastră; dacă însă izbuteşti să pătrunzi la ea, îţi spun dinainte că trebuie să ai mare grijă să nu cumva să se vadă că ţii la Angela, căci mătuşii noastre nu i-ar plăcea să vii acolo numai ca să te vezi cu cineva care nu e de-ai ei. Iată deci ce te sfătuiesc; te voi ajuta şi eu cât voi putea. Deşi femeie de neam, doamna Orio nu e bogată, şi doreşte de aceea să fie înscrisă pe lista văduvelor nobile ocrotite de confraternitatea Sfintei Cuminecături, al cărei preşedinte e demnul de Malipiero. Duminica trecută, Angela i-a spus cu ce ochi buni te vede acei senior şi că cea mai sigură cale de a-i dobândi încuviinţarea e să te roage pe dumneata să i-o ceri. I-a spus prostia că eşti îndrăgostit de mine şi că mergi la profesoara noastră numai ca să ai prilej să-mi vorbeşti şi că, aşadar, îmi va fi lesne să te fac să stărui pentru dânsa. Mătuşa noastră răspunse că, fiind preot, nu-i nimic de temut, şi că pot să-ţi

scriu să treci pe la ea: am zis nu. Procurorul Rosa, care e sufletul mătuşii mele, era şi el de faţă la convorbire; se grăbi să-mi încuviinţeze refuzul, spunând că ea trebuie să-ţi scrie şi nu eu, că trebuie să te roage să-i faci cinstea să treci pe la ea, pentru o treabă care o priveşte, şi că, dacă e adevărat că mă iubeşti, nu se poate să nu vii. Atunci, mătuşa mea ţi-a scris răvaşul pe care-l vei găsi acasă la dumneata. Dacă vrei s-o vezi pe Angela la noi acasă, amână până duminică. Dacă i dobândi pentru mătuşă-mea bunăvoinţa domnului de „ipiero, ai să fii acolo în cacă ca un copil de-al ei; ai mă ierţi însă dacă am să mă pert urât cu dumneata, căci – am spus că eu nu te iubesc. N-ai strica să-i faci puţină ne mătuşă-mii, care are şaizeci de ani; domnul Rosa Igre să fie gelos, şi toţi din casă te vor îndrăgi. Eu una îi să aduc astfel lucrurile, încât să poţi vorbi cu Angela tre' patru ochi: am să fac tot ce-mi stă în putere să te credinţez de prietenia mea. La revedere!”
Planul mi se părea urzit cu multă dibăcie, aşa că a oua zi, duminică, cum primisem în ajun răvaşul doam-i Orio, m-am dus, după poftire, la dânsa. Am fost prin – t cum nu se poate mai bine şi doamna, stăpâna casei, pă ce mă rugă să stărui pentru dânsa, îmi înmână toate „mile de care puteam avea nevoie spre a izbuti. Cu uită îndatorinţă, mă arătai gata să o slujesc şi vorbii, ipurile, foarte puţin cu Angela; în schimb îmi îndrep-i toată curtenia spre Nanette, rare se purta foarte rău mine. Cucerii, în sfârşit, prietenia bătrânului procuror a. care îmi fu mai apoi foarte de folos. Prea îmi stătea la inimă izbânda cererii doamnei Orio, să nu mă gândesc într-una numai la dânsa; aşa se face, cunoscând influenţa Terezei Imer asupra îndrăgostiri nostru senator şi încredinţat că bătrânul va fi întat şi nu va pierde prilejul de a se arăta drăguţ cu nsa, m-am hotărât să mă duc s-o văd a doua zi şi am trai la ea în odaie fără să mă anunţ. O găsii singură cu edicul Dora, care, făcându-se că nu se află acolo decât puterea dregătoriei sale, se apucă

de scris o reţetă, îi luă isiil şi pe urmă plecă.

După cum se spunea, doctorul era îndrăgostit de Teza; domnul de Malipiero, care era gelos pe el, o oprise – l primească în casă, iar ea îi făgăduise să-l asculte, creza ştia că eu cunosc toată povestea, aşa că sosirea ea nu-i plăcu de loc, căci desigur n-ar fi vrut ca bătrânul afle ce puţin îi pasă de făgăduielile ce i le dă. Socotii e clipa cea mai prielnică pentru a dobândi de la ea tot Pofteam.

Îi spusei deci ce mă aduce la ea şi nu uitai să o ininţez că se poate bizui pe discreţia mea şi că n-aş fi în stare să-i fac niciun râu. Arătându-se recunoscătoare Tereza se grăbi să mă încredinţeze că-i pare foarte bine că are prilejul să mă îndatoreze şi, după ce-mi ceru toate hârtiile doamnei pentru care stăruiam, îmi arătă cele ale unei alte doamne pentru care se legase să vorbească şi pe care îmi făgădui s-o jertfească pentru cea pe care o spri. Ţineam, şi se ţinu de cuvânt, căci nu trecură nici trei xile şi avui în mână decretul, iscălit de excelenţa-sa în calitate de preşedinte al confreriei săracilor. Până una-alta, doamna Orio a fost înscrisă pentru ajutorul care se trăgea la sorţi de două ori pe an.

Orfane, Nanette şi sora ei Marton erau fiicele unei surori a doamnei Orio. Buna doamnă n-avea altă avere decât casa în care locuia, al cărei prim cât îl dădea cu chirie, şi o pensie ce i-o slujea fratele ei, secretar al Consiliului celor Zece. Locuia singură cu fermecătoarele-i nepoate, prima de şaisprezece şi a doua de cincisprezece ani.

Ca slujitori nu ţinea decât pe o bătrâna care, pentru un scud pe lună, se ducea în fiecare zi după apă şi-i făcea gospodăria. Procurorul Roşa era singurul ei prieten; avea ca şi dânsa şaizeci de ani şi nu aştepta decât să rămână văduv ca s-o ia de nevastă.

Cele două surori dormeau împreună la al treilea cât, într-un pat lat, în care, în ajunurile de sărbătoare, o

adăposteau şi pe Angela.

Cum mă văzui în mână cu actul dorit de doamna Orio, mă grăbii să merg la profesoara de broderie, ca să-i pot strecura Nanettei un bilet, în care îi împărtăşeam fericita izbândă a demersurilor mele şi o înştiinţam că, a treia zi, care era sărbătoare, aveam să vin să-i înmânez mătuşă-sii decretul senatorului; nu uitam să stărui cu tărie să aducă astfel lucrurile încât să pot rămâne între patru ochi cu crăiasa inimii mele.

A treia zi, Nanette, care îmi pândise sosirea, îmi strecură cu dibăcie un răvaş, spunând să fac cumva să-l citesc înainte de a pleca din casă. Intru şi-i văd lângă doamna Orio pe Angela, pe bătrânul procuror şi pe Marton. Grăbit să-mi citesc răvaşul, refuzai scaunul pe care fui poftit să şed, îi înmânai doamnei Orio actul prin care

6

gjobindea ceea ce dorise şi nu-i cerui altă răsplată decât Şieeea de a-i săruta mâna, sub cuvânt că trebuie să plec Oumaidecit.

— Vai, dragul meu abate, îmi spuse ea, poţi şi să mă păruţi şi nimeni n-are să zică nimic, de vreme ce am treizeci de anişori mai mult ca domnia ta.

Ar fi putut să spună patruzeci şi cinci, fără a greşi. I O sărutai de două ori, ceea ce de bună seamă îi plăcu, căci îmi spuse să mă duc să-i sărut şi nepoatele: ele însă o luară la fugă şi numai Angela îmi înfruntă cutezanţa. Apoi văduva mă pofti să şed.

— Mi-e cu neputinţă, doamnă. Ei*

— Şi de ce, mă rog?

— Mă... S – înţeleg. Nanette, arată domnului abate.

— Vai, mătuşico, nu eu „te rog.

— Du-te tu, Marton.

— Mătuşico, soră-mea mai mare nu te mai ascultă?

— Au dreptate domnişoarele, zisei, am plecat,

doamnă.

— Ba nicidecum, domnule abate, nepoatele mele sunt nişte proaste cum nu se mai află; domnul Rosa o să fie aşa bun…

Bunul procuror mă luă drăgăstos de mână şi mă duse la al treilea, unde mă lăsă singur. Nemaistingherit de „Snmeni atunci, citii răvaşul astfel ticluit:

„Mătuşa mea te va pofti la cină; nu primi, Pleacă de îndată ce ne aşezăm la mă-a şi Marton te va însoţi cu făclia până la poartă; dumneata însă nu ieşi. Când se va fi închis poarta, toţi vor crede că ai plecat; dumneata ale tiptil la al treilea şi aşteaptă-ne. Vom urca şi noi după ce domnul Rosa va pleca şi mătuşa noastră se va culca. Rămâne ca Angela să-ţi dăruiască, dacă vrea, până dimineaţa, o întrevedere în patru ochi pe care vi-o doresc mai fericită”.

Ce bucurie! Şi cât îi eram de recunoscător întâmplării să re mă făcea să citesc răvaşul chiar în locul unde trebuia s-o aştept pe draga mea! Sigur că voi nimeri fără a ne – nţă drumul de întors, coborâi la doamna Orio fericit °a nimeni altul.

CAPITOLUL V

Noapte neplăcută – Mă îndrăgostesc de cele două surori şi o uit pe Angela – Bal la mine acasă; Giulieta umitttă – Mă întorc la Paseano – Lucia nefericită – Furtună cu noroc.

Când m-am întors în salon, doamna Orio, după ce-mi mulţumi de o mie de ori, îmi spuse că pe viitor mă voi bucura de toate drepturile prietenilor casei; pe urmă petrecurăm patru ceasuri râzând şi glumind.

Venind ceasul cinei, îmi cerui atât de convingător iertare, încât doamna Orio fu silită să mă creadă. Marton luă atunci făclia să-mi lumineze drumul, dar mătuşa, crezând că favorita mea e Nanette, îi porunci atât de straşnic să mă petreacă ea, încât fu nevoită să asculte. Coborî deci repede scara, deschise poarta, o dinti cu

zgomot şi, stingând lumina, se întoarse, lăsându-mă în întuneric. Mă urc tiptil, intru în camera domnişoarelor şi, aşezându-mă pe o canapea, aştept să sune ceasul fericirii.

Stăteam acolo cam de vreun ceas, legănat de cele mai dulci visuri, când aud în sfârşit închizându-se poarta şi, peste câteva minute, le văd intrând pe cele două surori şi pe scumpa mea Angela. N-aveam ochi decât pentru ea; o strâng la pieptul meu şi îi vorbesc fără oprire două ceasuri. Bate miezul nopţii: fetele mă căinează că n-am cinat, dar mila lor mă supără; le răspund că, scăldat în fericire cum eram, nicio nevoie nu mă putea stingheri. Îmi mai spun că mă aflu ca la închisoare, căci cheia de la intrare se găseşte sub pernă la mătuşa lor, care nu descuie poarta decât dimineaţa, când pleacă la prima liturghie. Le mărturisesc că mă miră că asta li se pare o veste proastă pentru mine; sunt, dimpotrivă, bucuros că am cinci ceasuri înaintea mea şi că sunt sigur că le voi petrece cu aleasa inimii mele. După un ceas, Nanette începu să râdă; Angela voi să ştie pricina şi, spunându-i-o la ureche, Marton începu să râdă şi ea. Pus pe gânduri, vreau şi eu să ştiu ce anume le stârneşte veselia, iar Nanette îmi spune, chipurile, foc de supărată că nu mai au luminări şi că în curând vom rămâne în beznă. Vestea asta nouă mă umple de bucurie; mi-o ascund însă şi le spun că-mi pare rău pentru ele. Le propun atunci să meargă să se culce şi să doarmă liniştite, bizuindu-se pe respectul ce li-l port. Propunerea le făcu să râdă.

— Şi ce-o să facem pe întuneric? p

— O să stăm de vorbă.

Eram patru; trecuse trei ceasuri de când vorbeam şi eroul piesei eram eu. Amorul e mare poet: nu-i seacă niciodată inspiraţia; dar dacă nu nimereşte şi nu nimereşte ţinta la care năzuie, osteneşte şi-i piere glasul. Draga mea Angelă asculta: puţin vorbăreaţă însă, răspundea rar şi îşi vădea mai curând bunul-simţ decât agerimea minţii. Ca să-

mi şubrezească argumentele, se mulţumea din când în când să-mi arunce un proverb, aşa cum lansau romanii catapulta. Se dădea îndărăt, ori îmi respingea, cu cea mai neplăcută blândeţe, bietele mâini, ori de câte ori amorul le chema să-mi vină într-ajutor. Şi totuşi, îi dam înainte vitejeşte, şi cu vorba, şi cu mâinile; pierdeam însă orice nădejde când vedeam că argumentele mele, prea subtile, o buimăcesc în loc să o convingă şi că, în loc să-i moaie inima, numai i-o zdruncină. Pe de altă parte, eram uluit, zărind pe chipurile celor două surori semnele săgeţilor pe care eu le trăgeam în Angela. Cotul acesta metafizic mi se părea alături de fire: ar fi trebuit să fie un unghi. Din nefericire, studiam pe atunci geometria. Eram într-o asemenea stare încât, în ciuda anotimpului, curgeau apele de pe mine. În cele din urmă, luminarea fiind cât p-aci să se stingă, Nanette se sculă s-o ia de acolo.

La cea dintâi ivire a întunericului, braţele mele se ridică, în chip firesc, ca să apuce obiectul de care avea nevoie starea mea sufletească; negăsind însă nimic, îmi vine să râd că Angela n-a lăsat să-i scape clipa de adineauri ca să se pună la adăpost. Un ceas încheiat am stat şi i-am înşirat tot ce-mi şoptea dragostea mai vesel, mai gingaş, ca s-o încredinţez să se întoarcă la locul ei. Mi se părea cu neputinţă să nu fi fost o glumă.

— Toată hârjoana asta – îi spusei în cele din urmă, Pierzându-mi răbdarea – ţine prea mult; e împotriva firii, «indică nu pot alerga după dumneata şi mă mir că te aud râzând, fiindcă la aşa ciudată purtare nu pot să-mi în –, chipul decât că de mine râzi. Vino, dară, de te aşază şi, de vreme ce sunt nevoit să-ţi vorbesc fără să te văd, măcar mâinile mele să mă încredinţeze că nu vorbesc în văzduh. Dacă-ţi baţi joc de mine, trebuie să înţelegi că mă jigneşti, iar dragostea nu trebuie, cred, pusă la o asemenea încercare.

— Ei bine, fie, linişteşte-te: te ascult fără a pierde un

cuvânt; înţelege însă că ar fi necuviincios, să mă aşez lângă dumneata pe întunericul ăsta.

— Atunci ce doreşti, să stau aici până în zorii zilei?

— Trânteşte-te pe pal şi dormi.

— Te admir că îţi închipui asemenea treabă cu putinţă şi potrivită cu jarul din mine. Hai, să ne facem că ne jucăm de-a baba-oarba.

Şi, ridicându-mă, încep să bâjbâi încoace şi încolo, dar fără niciun folos. Când puneam mâna pe câte una, era tot Nanette sau Marton care, din mândrie, îşi spuneau îndată numele, iar eu, ca un prost de don Quijote, îndată le dam drumul. Dragostea şi prejudecăţile mă împiedicau să-mi dau seama ce caraghios era acest respect. Nu citisem încă anecdotele despre Ludovic al XIII-lea, regele Franţei, pe Boecaecio însă îl citisem. Orbecăiam într-una ocărindu-i asprimea şi arătându-i că până la urmă tot va trebuj să se dea prinsă, dar ea îmi întorcea că de bună seamă şi ei îi vine la fel de greu să mă găsească. Odaia nu era mare şi mueam de ciudă că nu pot s-o prind.

Mai mult sastisit decât ostenit, mă aşezai şi, vreme de un ceas, depanai povestea lui F.oger, când Angelica dispare, cu ajutorul inelului fermecat pe care, prea încrezător, i-l dăruise cavalerul:

Cosi dicendo, intorno alia fontana Brancolando n anclava conte cieco. O quante rolie abraccib Varia vana Sperando la donzella abbracciar seco.

Zicând astfel, se-nlouise la fântână, Orbeşte bâjbâind. De câte ori luat-a în braţe el i.a. duhul, pe-a inimii stupind Crezând ctt-mbrăţişat-o.

Ariosto, Orlando furioso, XI, 9, no

Angela nu auzise de Ariosto, Nanette însă îl citise de câteva ori. Începu s-o apere pe Angelica, învinuindu-l de credulitate pe Roger care, dacă ar fi fost mai înţelept, n-ar fi trebuit niciodată să-i încredinţeze mândrei inelul. Nanette mă încântă; eram însă prea crud încă spre a fi în

stare să-mi fac un examen de conştiinţă.

Îmi mai rămăsese doar un ceas, şi n-aveam voie să mă prindă dimineaţa, căci doamna Orio nici moartă n-ar fi pierdut liturghia. Îmi petrecui deci acest ultim ceas vorbindu-i singur Angelei ca s-o hotărăsc şi apoi s-o conving că trebuie să vină să se aşeze lângă mine. Mă lua îcu cald şi cu frig; cum cititorul nu-şi poate închipui dacă n-a trăit însuşi o asemenea păţanie. După ce am sfârşit argumentele cele mai convingătoare, am trecut la rugăminţi şi în cele din urmă la lacrimi; văzând că toate rămân fără niciun folos, simţii cum mă năpădeşte acea nobilă indignare care înnobilează mânia. Să nu fi fost întunericul, aş fi ajuns să iau la bătaie monstrul acela cumplit care fusese în stare să mă pună cinci ceasuri încheiate la cele mai crunte cazne. Îi aruncai în faţă toate vorbele de ocară pe care o dragoste dispreţuită i le poate sugera unuia care ş-i-a ieşit din minţi. O copleşii cu bles – teme înfiorătoare; îi jurai că toată iubirea mea s-a prefăcut în ură şi o vestit, în sfârşit, să se păzească de mine, căci aş ucide-o de îndată ce mi-ar fi dat s-o văd.

Ocările, mele luară sfârşit odată cu întunericul. Când, crăpându-se de ziuă, se auzi zgomotul cheii celei mari în broasca porţii pe care o descuia doamna Orio spre a Bferge să-şi dobândească liniştea sufletească cea spre fiinţă, mă pregătii de plecare, luându-mi mantaua şi pălăria. Dar cum să zugrăvesc uluirea ce mă cuprinse când, l. cătând pe furiş la cele trei codane, le văzui scăldate în lacrimi, îmi părea rău, mi-era ruşine, îmi venea să-mi Icurm zilele; şi, aşezându-mă la loc, cugetai cât fusesem de jbrutal, mustrindu-mă că am făcut să plângă aşa trei gin-îgaşe făpturi. Mi-era cu neputinţă să scot un cuvânt; nima îmi bătea să se rupă; îmi veniră în ajutor lacrinile şi mă lăsai cu voluptate în voia plânsului. Nanette peni să-mi spună că mătuşa ei nu va zăbovi să se întoarcă, jar eu mă – ştersei la ochi, nu le mai aruncai nici măcar o

lli privire, plecai fără un cuvânt şi mă dusei de mă băgai în pat, fără însă a pute-a dormi.

A doua zi, la prânz, domnul de Malipiero văzându-mă cu totul schimbat, mă întrebă ce am, iar eu, simţind nevoia să-mi uşurez sufletul, îi spusei tot. Înţeleptul bătrân nu râse, dar judecăţile lui pline de bun-simţ erau pentru mine un balsam. În întâmplarea mea, se vedea pe el cu cruda-i Tereză. Şi totuşi, la masă, nu-şi putu stăpâni râsul văzându-mă cum înfulec. Nu cinasem; mă felicită pentru robusta mea constituţie.

Hotărât să nu mai calc pe la doamna Orio, am susţinut în zilele acelea o teză de metafizică în care spuneam că existenţa oricărei fiinţe despre care nu poţi avea decât o idee abstractă e arbitrară; şi aveam dreptate, dar nu le-a fost greu unora să-mi înfăţişeze teza ca pe o erezie şi m-am văzut osândit să-mi cânt palinodia. Peste câteva zile am plecat la Padova, unde am fost proclamat doctor utroque jure f.

Întors la Veneţia, primii de la domnul Rosa un răvaş în care mă poftea din partea doamnei Orio să trec să o văd. Sigur că Angela n-are să fie acolo, mă dusei chiar în seara aceea şi, prin voioşia lor, drăguţele de surori îmi risipiră ruşinea de a mă înfăţişa înaintea lor după două luni. Teza şi doctoratul dădură temei scuzelor mele la doamna Orio, care nu se plângea decât că nu mă mai duc pe acolo.

Când să plec, Nanette îmi înmână o scrisoare care cuprindea un răvaş al Angelei; iată-l:

„Dacă te încumeţi să petreci cu mine încă o noapte, n-ai să ai a te plânge, căci te iubesc; şi doresc să aflu din gura dumitale: ai fi continuat oare să mă iubeşti dacă m-aş fi învoit să mă dezonorez?”

Iată şi scrisoarea Nanettei, singura mai deşteaptă:

„Domnul Rosa făgăduind să te aducă iar printre noi, pregătesc aceste rânduri pentru a te vesti că Angela e disperată că te-a pierdut. Noaptea ce-ai petrecut-o cu noi a

fost, e adevărat, cumplită, dar nu cred că trebuia să te împingă la hotărârea de a nu mai veni să o vezi măcar

1 În amândoxia drepturile (lat.).

6

pe doamna Orio. Dacă încă o mai iubeşti pe Angela, te sfătuiesc să mai încerci încă o noapte. Îşi va arăta, poate, dreptatea, iar dumneata vei rămâne mulţumită. Vino, deci. Adio!”

Îmi plăceau cele două scrisori, căci îmi arătau calea de a mă răzbuna pe Angela rămânând de gheaţă la rugăminţile ei. Mă dusei dar la ele în cea dintâi zi de sărbătoare, cu două sticle de vin de Cipru în buzunar şi cu o limbă afumată; spre uimirea mea, cruda Angela însă lipsea. Aducând vorba despre ea, Nanette îmi spuse că dimineaţa, la biserică, Angela îi spusese că nu va putea veni decât la ceasul cinei. Bizuindu-mă pe aceste cuvinte, nu primii poftirea doamnei Orio şi, înainte de a se aşeza la masă, plecai ca şi data trecută şi mă furişai la locul ştiut. Abia aşteptam să înfăptuiesc cele ce cugetasem, căci eram încredinţat că Angela, chiar dacă s-ar fi hotărât să schimbe calimera, tot nu mi-ar fi dăruit decât foarte puţin, în vreme ce eu voiam mai mult: mă stăpânea o, aprigă dorinţă de răzbunare, şi atât.

Peste trei sferturi de ceas, aud închizându-se poarta şi curând îmi răsar înaintea ochilor Nanette şi Marton.

— Dar Angela unde e? o întreb pe Nanette.

— De bună scamă că n-a putut nici să vină, nici să trimită vorbă; totuşi ştia foarte bine că eşti aici.

— Îşi închipuie că m-a păcălit, şi e adevărat că nu mă aşteptam la una ca asta. Încolo, o cunoşti acum şi dumneata, îşi bate joc de mine; triumfă. S-a slujit de dumneata ca să mă facă să cad în laţ, şi a câştigat: căci dacă venea, mi-aş fi bătut eu joc de dânsa.

— Uite, dă-mi voie, eu pe asta n-o mai cred.

— Crede, crede, frumoaso, şi plăcuta noapte ce-o

vom petrece fără dânsa te va răsplăti.

— Înseamnă că te vei pricepe, ca un bărbat cuminte ce te afli, să iei lucrurile aşa cum sunt; te vei culca însă aici, iar noi vom merge să ne culcăm pe canapea, în odaia de alături.

— Nu vă opresc, dar ar fi foarte urât din partea voastră s-o faceţi; de altfel eu unul nici nu mă culc.

— Cum? Ai fi în stare să stai şapte ceasuri singur cu noi două? Sunt sigură că foarte curând n-ai să mai ai ce Vorbi şi ai să pici de somn.

6

— Rămâne de văzut. Până atunci, iată aici ceva merinde. Sper că o să vă înduraţi şi n-o să mai lăsaţi să mănânc singur. Pâine aveţi?

— Avem, şi-o să ne îndurăm; o să cinăm încă o dată.

— De dumneata ar trebui să fiu îndrăgostit. Spune-mi, frumoasă Nanette, dacă te-aş iubi cum o iubesc pe Angela, m-ai chinui ca ea?

— Nu ţi se pare o întrebare cam nelalocul ei? O întrebare cam neroadă? Tot ce pot să-ţi spun e că habar n-am.

Puseră iute trei tacâmuri, aduseră pâine, nişte caşcaval şi apă de băut, râzând de tot ce făceau, şi ne apucarăm de treabă. Ciprul, cu care nu erau deprinse, li se urcă la cap şi erau fermecător de vesele. Mă uitam la ele şi mă minunam cum de nu le băgasem în seamă până atunci.

După mica noastră cină, care fu încântătoare, aşezat la mijloc între ele, le întrebai, apucându-le câte o mânuţă pe care o duceam la buze, dacă-mi sunt prietene cu adevărat şi dacă încuviinţează chipul odios în care se poartă cu mine Angela. Îmi răspunseră într-un glas că le-am făcut să plinea.

— Îngăduiţi-mi, adăugai eu, să vă iubesc ca un frate şi împărtăşiţi-mi iubirea ca două surori: hai să ne dăm, cu inimă curată, câte un zălog şi să ne jurăm credinţă veşnică.

Cea dintâi sărutare pe care le-o dădui nu izvora nici din vreun simţământ de dragoste şi nici nu mă gândeam să le duc în ispită, iar peste câteva zile mă încredinţară că nici ele nu mi-l întorsese decât ca asemenea să mă convingă că împărtăşesc curatele mele sentimente frăţeşti; sărutările acestea nevinovate se prefăcură însă curând în văpăi şi încinseră în noi un pojar care de bună seamă ne ului peste măsură, căci le curmarăm peste câteva clipe, uitându-ne unii la alţii, de tot miraţi şi cât se poate de serioşi. Se ridicase amândouă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, aşa că rămăsei singur cu gândurile mele. Nu era de mirare că focul pe care acele sărutări îl aprinsese în inima mea şi care acum îmi alerga prin vine m-a făcut să mă îndrăgostesc năprasnic de drăgălaşele domnişoare. Erau şi una şi cealaltă mai frumoase decât Angela şi, Nanette cu isteţimea ei, iar Marton cu firea ei bendă

6

şi dreaptă, eu mult mai presus de ea, amândouă. Mă miram foarte că până atunci nu le-am preţuit cum să i u„vine; erau însă două fete nobile şi neprihănite şi nu trebuia ca întâmplarea care le dăduse pe mina mea să le fie fatală. N-aveam trufia să cred că mă iubesc; îmi puteam însă închipui că sărutările mele au avut asupra inr aceeaşi lucrare ca ale lor asupră-mi şi judecând astfel, îmi apărea limpede că, folosind vicleniile şi răsuciturile a căror putere ele n-o cunoşteau, lesne mi-ar fi fost ca, până la capătul lungii nopţi ce ne aştepta, să le înduplec să-mi dăruiască unele hatâruri care puteau avea urmări mai mult decât hotărâtoare. Gândul acesta mă cutremură şi făcui straşnic legământ să mă opresc de a le pângări, nepunând la îndoială dacă voi avea sau nu puterea să-l ţin.

Când se întoarseră, siguranţa şi mulţumirea li se citea pe chip şi mă grăbii să-mi dau aceeaşi spoială, hotărât să mă feresc de dogoarea sărutărilor lor.

Petrecurăm o oră vorbind despre Angola şi le spusei

că mă simt hotărât să n-o mai văd, încredinţat fiind că nu mă iubeşte.

— Ba te iubeşte, îmi spuse dreapta Marton, sunt sigură că te iubeşte; dar dacă n-ai de gând s-o iei de nevastă, ai face bine s-o rupi cu desăvârşire cu dânsa, fiindcă e neclintită să nu-ţi dăruie nici măcar o sărutare atâta vreme cât n-o să fiţi barem logodiţi: trebuie aşadar să te hotărăşti s-o părăseşti, ori să nu te aştepţi la nicio drăgălăşenie din partea ei.

— Judeci dumnezeieşte: dar de unde eşti aşa sigură că mă iubeşte?

— Sunt foarte sigură şi, fiindcă ne-am legat să fim ca fraţii, pot să-ţi spun şi de unde. Când se culcă la noi, Angola mă sărută cu duioşie numindu-mă „scumpul meu abate”.

Auzind acestea, Nanette izbucni în râs şi-i astupă gura cu palma; vorba însă pe care cu atâta naivitate o scăpase mă zgudui în asemenea hal că abia mă mai puteam stăpâni.

Marton îi spuse Nanettei că sunt prea deştept ca să nu ştiu ce fac fetele când se culcă laolaltă.

— Bineînţeles, mă grăbii eu să răspund, toată lumea ştie de aceste jocuri nevinovate şi nu cred că o socoti.

6

dragă Nanette, prea guralivă pe sora dumitale fiindcă mi-a făcut această prietenească destăinuire.

— Acum, ce s-a spus s-a spus: sunt însă lucruri de care nu se vorbeşte. Să ştie Angela!…

— Ar muri de ciudă; Marton mi-a dat însă o dovadă de prietenie pentru care-i voi fi recunoscător toată viaţa. De altfel, pricina e hotărâtă: n-o pot suferi pe Angela şi nici n-am să-i mai vorbesc. E un taler cu două feţe; îmi vrea numai pierzania.

— Dar dacă te iubeşte, nu-i o greşeală că te vrea de bărbat.

— Aşa e; dar nu se gândeşte decât la ea; căci cunoscând cât sufăr, s-ar mai purta astfel dacă m-ar iubi pentru mine? Până una-alta, are destulă fantezie ca să afle calea de a-şi alina dorurile cu păpuşica asta de Marton, care binevoieşte să-i slujească drept soţ.

— Auzind acestea, Nanette începu să râdă în hohote; eu însă, fără măcar să zâmbesc, îmi urmai vorba cu soru-sa pe acelaşi făgaş, lăudându-i neprecupeţit sinceritatea. Până la urmă îi spusei că fără îndoială şi Angela, la rândul său, îi sluješte de soţ ei; îmi răspunse râzând că ea îi e soţ numai Nanettei, şi Nanette fu nevoită să recunoască. – ţ şi atunci, urmai eu, cum îi spune Nanette soţului ei, în clipele-i de dulce sminteală?

— Asta n-o ştie nimeni.

— Aşadar, Nanette, iubeşti pe cineva?

— Da, dar e taina mea şi n-o spun nimănui. Reţinerea aceasta mă făcu să mă gândesc că poate în jurul meu se ţese taina cu pricina şi că Nanette e rivala Angelei. Această convorbire de loc searbădă făcu să-mi cam piară cheful să-mi pierd degeaba o noapte în tovărăşia unor fete atât de nurlii şi plămădite parcă anume pentru dragoste.

— Îmi pare foarte bine, le spusei, că n-am pentru voi decât sentimente prieteneşti, căci altminteri m-aş simţi tare prost să fiu nevoit să petrec o noapte cu voi fără a încerca să vă dau – şi să şi primesc – dovezi de iubire; căci sunteţi amândouă frumoase coz şi făcute spre a suci capul oricărui bărbat căruia îi veţi îngădui să vă cunoască mai temeinic.

6

Urmând a vorbi astfel, mă prefăcui că mi-e somn. Begând prima de seamă, Nanette îmi spuse:

— Haide, nu te mai chinui; suie-te în pat: noi o să mergem să ne culcăm pe canapea în odaia de alături.

— Aş fi, zisei, cel mai mare mişel de pe lume, dacă aş face una ca asta. Să stăm de vorbă şi somnul o să-mi

treacă. Mi-e însă de voi. Culcaţi-vă, iar eu, scumpele mele prietene, mă duc în odaia cealaltă. Dacă vă temeţi de mine, încuiaţi-vă; ar fi însă o greşeală, căci vă iubesc cu inimă de frate.

— N-o să facem niciodată una ca asta, îmi spuse Nanette; lasă-te însă înduplecat şi culcă-te aici.

— Nu pot dormi îmbrăcat.

— Dezbracă-te; o să ne uităm în altă parte.

— Nu asta mă înspăimântă; dar n-aş putea nici aţipi ştiindu-vă silite să vegheaţi din pricina mea.

— O să ne culcăm şi noi, îmi spuse Marton, dar fără să ne dezbrăcăm.

— Iată o neîncredere care-mi jigneşte cinstea. Spune-mi, Nanette, mă socoteşti om de cuvânt?

— Bineînţeles.

— Foarte bine, dar trebuie să mi-o dovedeşti; în acest scop, vă rog să vă culcaţi goaie-goluţe de-a dreapta şi de-a stânga mea, bizuindu-vă pe cuvântul meu de cinste că nici n-am să vă ating. De altfel, sunteţi două împotriva unuia singur: de ce v-aţi teme? Sunteţi doar slobode să ieşiţi din pat, de îndată ce m-aş obrăznici. Într-un cuvânt, dacă nu vă învoiţi să-mi daţi astă dovadă de încredere, nici când mă veţi vedea adormit, nu mă culc de loc.

Şi, tăcând, mă făcui că adorm. Ţinură câteva clipe sfat pe şoptite şi pe urmă Marton îmi spuse să mă duc să mă culc, că vin şi ele de îndată ce vor vedea că am adormit Nanette întărindu-i făgăduiala, mă întorsei cu spatele, mă dezbrăcai şi, după ce le dădui bună-seara, mă culcai. Odată în pat, mă făcui că dorm; curând însă somnul mă cuprinse cu adevărat şi nu mă deşteptai decât când veniră şi ele să se culce. Atunci, întorcându-mă pe partea cealaltă ca unul care încearcă să adoarmă la loc, statui nemişcat până când dobândii temei să le cred adormite; şi dacă nu erau, înseamnă că de bună-voia lor se prefăceau, îmi întorsese spatele, iar lumina era stinsă: lucram deci la

întâmplare şi-mi adusei închinăciunile întâi celei din dreapta, fără să ştiu dacă-i Nanette sau Marton. O găsii făcută ghem, înfăşurată în singurul veşmânt pe care nu-l lepădase. Ferindu-mă de orice; repezeală şi cruţându-i sfiala, o adusei, treptat, să se dea bătută, încredinţată că cel mai înţelept lucru e să se facă mai departe că doarme şi să mă lase să-mi văd de drum. Curând, cele ale firii lucrând într-însa în înţelegere cu mine, ajunsei la ţintă, iar strădaniile mele, încununate cu o deplină izbândă, îmi înlăturară orice putinţă de a mă îndoi că dobândisem o trufanda pe care o prejudecată, poate, ne face s-o preţuim mai scump decât se cuvine. Inoantat că am gustat o plăcere din care, atunci întâi, mă înfruptam pe săturate, îmi părăsesc uşurel mândruţa, spre a-i aduce celeilalte un nou şi înflăcărat plocon. O găsesc nemişcată, culcată pe spate, pălind că doarme somn adânc şi liniştit. Umblând uşurel, ca şi cum m-aş fi temut să n-o trezesc, începui s-o dezmierd, încredinţându-mă că nu e mai învăţată ca soru-sa; iar când o anume mişcare firească mă făcu să înţeleg că iubirea nu-mi respinge prinosul, mă pregătii să împlinesc jertfa până la capăt. Lăsându-se atunci năpristan doborâtă de vioiciunea simţirii care o frământa, şi parcă ostenită cumva de rolul măsluit pe care şi-l însuşise, mă strânse tare în braţe într-o clipă ca aceea, fremătând precum însumi fremătam, până când dragostea ne cufundă sufletele într-una şi aceeaşi voluptate.

Erau semne după care mi se păru că o recunosc pe Nanettei-o spusei.

— Da, eu sunt, şi mă socot fericită, ca şi soru-mea, dacă ai să fii cinstit şi statornic.

— Până la moarte, îngeraşilor, şi cum tot ce s-a petrecut între noi izvorăşte din dragoste, să nu mai fie niciodată între noi vorba despre Angela.

O rugai pe urmă să se ridice să aprindă luminările; îndatoritoare, însă, Marton se ridică ea numaidecât şi ne

lăsă singuri. Când am văzut-o pe Nanette în braţele mele, îmbujorată de focul iubirii, şi pe Marton lângă noi, cu o luminare în mână şi parcă învinuindu-ne din ochi de nerecunoştinţa fiindcă nici nu-i vorbeam, în vreme ce, lăsându-se prima cucerită de dezmierdările mele, ea o încurajase pe soră-sa să facă la fel, mi-am înţeles pe deplin fericirea m

— I Hai să ne sculăm, dragile mele, şi să ne jurăm prietenie veşnică.

Odată sculaţi, făcurăm laolaltă unele abluţiuni cave le făcură straşnic să râdă şi ne zădărâră iar focul; pe urmă, îmbrăcaţi în veşmintele vârstei de aur, sfârşirăm ce mai rămăsese din cină. După ce ne spuserăm o sumedenie de fleacuri pe care, în beţia simţurilor, numai iubirii îi «5 îngăduit să le tălmăcească, ne culcarăm la loc şi dovezile de înflăcărare ce unul altuia ni le dădeam făcură să treacă o noapte din cele mai încântătoare. Cea din urmă dovadă” de dragoste o primi din parte-mi Nanette, căci doamna Orio plecă ia biserică, silindu-mă să-mi grăbesc plecarea, nu însă fără a le încredinţa că au şters din inima mea orice urmă de sentiment pentru Angela. Ajuns acasă, mă culcai şi dormii somn dulce până la amiază.

Domnul de Malipiero găsi că am chipul vesel şi ochii obosiţi; îmi ţinui însă gura şi-l lăsai să creadă ce pofteşte fără să-i spun nimic. A treia zi mă dusei la doamna Orio şi, cum Angela nu era acolo, rămăsei la cină şi plecai împreună cu domnul Rosa. În timp ce eram acolo, Nanette făcu ce făcu şi-mi înmână o scrisoare şi un pacheţel. Pacheţelul cuprindea o bucăţică de ceară cu tiparul unei chei, iar răvaşul îmi spunea să dau cheia la făcut şi să mă slujesc de dânsa ca să vin să-mi petrec nopţile acolo oricând aş dori-o. Mă mai vestea că Angela a dormit la ele în noaptea următoare şi că, jucându-se împreună ca de obicei, a ghicit tot ce se întâmplase; că ele au recunoscut, mustrând-o că pricina ea fusese; la care ea le ocărise

cumplit, jurându-se să nu-i mai calce piciorul pe-acolo, dar că lor nici nu le pasă.

Peste câteva zile, întâmplarea ne scăpă de Angela: chemat la Vicenza pentru doi ani, ca să picteze a fresco nişte apartamente, taică-său o luă cu el. Lipsa ei mă făcu netulburat stăpân pe fermecătoarele fetiţe, cu care-mi petreceam cel puţin două nopţi pe săptămână, pătrunzând cu uşurinţă acolo cu ajutorai cheii pe care mă grăbisem să mi-o fac.

Eram pe la sfârşitul carnavalului, când domnul Manzoni îmi spuse că vestita Giulicta doreşte să-mi vorbească şi că-i pare foarte rău că nu mă mai vede. Dornic să aflu ce are să-mi spună, mă dusei cu dânsul la ea. După ce mă primi foarte curtenitor, îmi spuse că ştie că am acasă un salon încăpător şi că ar dori să-i dau acolo un bal, pentru care va cheltui ea tot ce trebuie. Mă învoii. Îmi înmână douăzeci şi patru de ţechini şi-şi trimise oamenii la mine, să-mi împodobească salonul şi odăile cu policandre, mie nerămânându-mi decât să mă îngrijesc de muzicanţi şi de cină.

Domnul de Sanvitali plecase, iar guvernul din Parma îi dăduse un econom. Pe seniorul acesta l-am revăzut la Versailles după zece ani; era decorat cu medaliile regek U, Cei mare scutier al fetei celei mai mari a lui Ludovic al XV-lea, ducesa de Parma, care, ca toate principesele Franţei, nu se putea obişnui să stea în Italia.

Balul fu şi totul merse bine. Oaspeţii făceau toţi parte din gaşca Giulietei, afară de doamna Orio, de nepoatele ei şi de domnul Rosa, care se găseau într-o odaie alăturată şi pe care mi se îngăduise să-i aduc, ca pe nişte oameni fără însemnătate.

După cină, în vreme ce se dansa menuetul, mă ia mândra deoparte şi-mi spune:

— Du-mă la dumneata în odaie; mi s-a năzărit ceva nostim: o să râdem.

Odaia mea era la catul al doilea: o însoţii până acolo. Când ajunserăm, o văzui punând zăvorul la uşă: nu ştiam ce să cred.

— Poftesc, îmi spuse ea, să mă îmbraci din cap până în picioare cu unul din costumele dumitale de abate, iar eu am să te îmbrac cu rochia mea. Coborâm pe urmă astfel travestiţi şi dansăm împreună. Hai, repede, prietene dragă, să începem cu pieptănătura.

Sigur de succes şi încântat de această aventură ca nealtele, îi fac repede o cunună din părul ei cel lung şi o las să mă pieptene şi pe mine. Îmi dă cu roşu, îmi pune aluniţe; o las să facă tot ce pofteşte, vădindu-mi mulţumirea, iar ea îmi dăruie, regeşte, o dulce sărutare, cu învoiala să nu mă lăcomesc la mai mult.

— Totul depinde numai de dumneata, frumoasă Giulieta, îi zisei eu, te vestesc însă de pe acum că te iubesc la nebunie.

Pun pe pat o cămaşă, o pelerină mică, chiloţii cei lungi, ciorapi negri – într-un cuvânt – un costum întreg. Se apropie şi, lăsând să-i cadă fusta, îşi pune cu îndemânare chiloţii, care-i vin bine; când să-şi pună însă pantalonii, nu-i încap: betelia e prea strâmtă şi singurul leac e că Jtrebuie descusut la spate, sau tăiat, la nevoie. Gata să fac toată treaba, mă aşez la picioarele patului, iar ea se pune înaintea mea, întorcându-mi spatele. Lucrez, dar ei i se pare că prea vreau să văd mult, că sunt stângaci şi că prea pun mâna unde nu e nevoie; îşi pierde răbdarea, mă părăseşte, rupe şi se chiverniseşte ea cum poate. O ajut pe urmă să se încalţe şi-i pun cămaşa; rânduindu-i însă jaboul şi guleraşal, i se pare că prea iscodesc cu rttâinile, căci avea pieptul cam sărăcuţ. Mă ocărăşte cum îi vine la gură, mă face destrăbălat: eu o las să vorbească. Ţineam să ştie că nu mă trage pe sfoară, pe de altă parte, gândeam că o femeie care costase o sută de mii de ducaţi plăteşte osteneala să fie cercetată mai de aproape. Când fu în

sfârşit gata, îmi veni rândul şi mie. Îmi scot repede, cu toată împotrivirea ei, pantalonii şi iat-o silită să-mi pună o cămaşă, pe urmă o fustă, într-un cuvânt să mă îmbrace. Deodată însă, cochetă nevoie mare, se supără că nu ascund de loc urmările destul de vădite ale farmecelor ei şi nu vrea nici în ruptul capului să-mi facă hatârul” care jn-ar fi liniştit într-o clipă. Dau s-o sărut; se împotriveşte; îmi pierd răbdarea şi o fac martoră fără voie a sorocului la care, stârnit, ajunsesem. Ceea ce văzând, mă ocărăşte; eu îi arăt că n-are dreptate; totul rămâne zadarnic. Deşi supărată, fu nevoită să mă îmbrace până la capăt.

E limpede că o femeie cinstită care ar fi pornit într-o asemenea aventură, ar fi avut anume gânduri drăgăstoase şi n-ar fi dat înapoi văzându-şi-le împărtăşite; femeile de soiul Giulietei sunt însă stăpânite de un spirit de contradicţie care le învrăjmăşeşte cu ele însele. Altminteri s-a cam păcălit văzând că nu-s de loc sfios şi uşurinţa mea i va părut o lipsă de respect. S-ar fi învoit cu dragă inimă a mă lase să-i fur o dezmierdare, două, şi atât; ar fi îndemnat să-i măgulesc însă prea din cale afară mândria.

Gata deghizaţi, coborârăm împreună în salon, unde înderufigile aplauze ne înveseliră foarte curând. Toţi mă creflau norocit cum nici pomeneală nu era să fiu; nu mă su*P» ca însă de loc să-i las să-şi închipuie ce poftesc; şi începui să dansez cu aşa-zisul meu abate, pe care mi-era tare necaz câi găsesc fermecător. Giulieta fu atât de drăeuţă cu mine toată noaptea, încât, luând noile ei purtări drept un fel de căinţă, era cât p-aci să-mi pară rău de ce-i făcusem: o clipă de slăbiciune care-şi găsi pedeapsa.

După contradans, toţi cavalerii se socotiră îndrituiţi să-şi ia nasul la purtare cu zisul abate, aşa că făcui şi eu la fel cu fetele, care se temeau să nu se facă de râs împotrivindu-se mângâierilor mele.

Domnul Querini fu destul de prost ca să vină să mă întrebe dacă mi-am scos şi pantalonii; răspunzându-i eu că-

i dădusem Giulietei, se aşeză pleoştit într-un colţ al salonului şi nu voi nici să mai danseze.

Când băgară de seamă că port cămaşă femeiască, nu se mai îndoi nimeni că jertfa s-a săvârşit, afară de Marton şi de Nanette, care nu-şi închipuiră nicio clipă că le-am putut fi necredincios. Giulieta înţelese că a făptuit o mare năzbâtie; răul era însă făcut şi nu mai exista niciun leac.

Puţin mai pe urmă când ne întoarserăm în odaie, crezând că s-a pocăit şi nelăsându-mă ea chiar de gheaţă, mi-am îngăduit s-o sărut şi să-i iau mina ca să-i dovedesc că sunt gata de luptă; în aceeaşi clipă însă, îmi şter să o palmă atât de zdravănă, încât era cât p-aci să-mi sară ţandăra şi să i-o întorc. Mă dezbrac repede şi nici nu mă mai uit la ea; face şi ea la fel şi coborâm amândoi; totuşi, deşi mă dădusem din belşug cu apă rece, oricine putea să vadă pe obrazul meu semnul pe care-l lăsase laba ei în popasul făcut acolo.

Înainte de a pleca, mă luă deoparte şi-mi spuse cât se poate de tăios şi de limpede că dacă am poftă să fiu zvârlit pe fereastră, n-am decât să mă arăt pe la ea, şi că are să tocmească ucigaşi să mă răpună, dacă se obşteşte ce s-a întâmplat. Am avut grijă să nu-i dau prilej nici pentru una, nici pentru cealaltă; totuşi n-am putut împiedica să se afle că ne-am schimbat cămăşile. Nemaiarătându-mă de loc pe la dânsa, toată lumea îşi închipui că domnul Querini a silit-o să-i dea această satisfacţie. Va vedea cititorul cum, după şase ani, femeiuşcă asta ciudată a fost nevoita să se facă a fi uitat povestea cu pricina.

Mi-am petrecut postul cel mare împărţindu-mă între 5 ngeraşii mei, mereu mai fericit, şi studiul fizicii experimentale ia mănăstirea Santa Maria della Salute; serile „eram la domnul de Malipiero, cu cei care se adunau acolo, pe Paşti însă, ca să-mi ţin cuvântul dat contesei de Mont-fteal şi nerăbdător s-o revăd pe scumpa mea Lucia, m-am dus la Paseano. Am găsit acolo cu totul altă lume

decât toamna trecută. Contele Daniel, fiul cel mare, se însurase cu o contează Gozzi, şi un fermier tânăr şi bogat, care se însurase cu o fină a contesei celei bătrâne era şi el primit împreună cu nevasta şi cu cumnată-sa. Cina mi se păru cam lungă. Fusesem găzduit în aceeaşi odaie şi abia aşteptam să dau ochi cu Lucia, cu care aveam de gând să oia port acum altfel decât cu un copil. Nevăzând-o la culcare, o aşteptam negreşit dimineaţă, la deşteptare; când colo, în locul ei, ce-mi văd ochii? O slujnică bătrână şi grasă. O întreb de Lucia şi de ai ei, îmi răspunde însă în rdialect şi nu înţeleg nimic.

Îngrijorat, mă întreb ce s-a făcut cu Lucia. Să fi descoperit cineva legătura noastră? Să fie bolnavă? Să fi murit? Tac, mă îmbrac şi-mi făgăduiesc să nu mă las până n-o găsesc. „Dacă au oprit-o să mă vadă, am să mă răzbun; am să găsesc eu cumva un mijloc să-i vorbesc şi: din răzbunare, am să făptuiesc cu dânsa ceea ce Împotriva iubirii, oroarea m-a împiedicat să făptuiesc”. Aşa cugetam când, cu o mutră tristă, iată că se iveşte portarul. Îl întreb ice-i face nevasta, fata; la cuvântul acesta însă i se umezesc ochii.

— A murit?

— Doamne! Măcar de-ar fi murit!

— Ce-a făcut?

— A fugit cu un fecior al domnului conte Daniel şi nu mai ştie nimeni ce s-a făcut.

Soseşte şi nevastă-sa, căreia cuvintele lui îi pun parcă sare pe rană; leşină. Văzându-mă sincer părtaş la durerea oi, portarul îmi spune că nu-s nici opt zile de când s-a întâmplat nenorocirea.

— Îl cunosc pe Aigle, zic eu, e o lichea; vi-a cerut-o «» e nevastă?

— Nu, fiindcă era sigur că nu i-am fi dat-o.

— Mă mir de Lucia.

— A ademenit-o şi abia după ce a fugit am bănuit

adevărul; se îngrăşase peste măsură.

— De mult se vedeau?

— L-a cunoscut cam la o lună după ce aţi plecat dumneavoastră. Trebuie că i-a făcut farmece, căci Lucia era un copil nevinovat, o ştiţi desigur prea bine şi dumneavoastră.

— Şi nu ştie nimeni unde sunt?

— Nimeni, şi numai Dumnezeu ştie unde are s-o aducă mişelul acela.

La fel de mâhnit ca şi oamenii ăştia cumsecade, plecai şi mă afundai în pădure, să-mi rumeg tristeţea. Petrecui astfel două ceasuri, cufundat în gânduri, care mai înţelepte, care mai prosteşti, începând toate cu dacă. Dacă aş fi sosit, cum aş fi putut s-o fac, acum opt zile, gingaşa Lucia mi-ar fi mărturisit totul, şi-aş fi împiedicat nelegiuirea. Dacă m-aş fi purtat cu ea cum m-am purtat cu Nanette şi Marton, n-aş fi lăsat-o, plecând, într-o stare de aţâţare care a fost desigur cea dintâi pricină a greşelii ce-a făptuit-o şi n-ar fi ajuns prada acelui nemernic. Dacă nu m-ar fi cunoscut înaintea feciorului, inima ei încă neprihănită nu l-ar fi ascultat. Eram zdrobit, căci mă vedeam nevoit să recunosc că fusesem unealta mârşavului seducător. Lucrasem pentru el.

E'l fior ch incicl potea porni fra i dei Quel fior ch intatlo io mi venia serbando Per non turbali, chime! l'animo casto, Chime! per forza avranno colţo, e guasto.

E sigur că, să fi cunoscut unde e, aş fi plecat pe loc după dânsa; nu-i ştia însă nimeni de urmă.

Înainte de a afla de nenorocirea Luciei, mă mândream, ba eram chiar fudul că mă stăpânisem îndestul ca să n-o prihănesc; acum însă mi-era ruşine şi mă căiam că n-o făcusem şi îmi făgăduii cu străşnicie ca pe viitor să fiu

Şi floarea care-n ceruri la zel m-ar fi suit Şi floarea cea pe care atâta am păzit-o, ia să nu stric, val mie, un

suflet de cleştar, Au smuls-o, vai, cu sila, şi-au pângărtt-o amar, Arlosto, Orlando furioso, VUI, 77.

6

plai înţelept în această privinţă. Închideam ochii şi o zăceam pe biata fată doborâtă de sărăcie sau chiar căzută în morcilă, blestemându-mă de câte ori îşi aduce aminte „de mine şi urându-mă ca pe unul ce fusesem întâia pricină a nefericirii ei, şi mai ales asta mă cătrănea cumplit, întâmplarea aceasta nenorocită mă îndemnă să adopt un nou sistem, pe care, în urmă, l-am împins adesea prea departe.

Mă dusei în grădină, unde mă întâlnii cu toată lumea aceea veselă, care mă primi atât de drăguţ şi-mi risipi atât de bine gândurile negre, încât fusei la prânz cel mai plăcut dintre meseni. Atât de adâncă mi-era mâhnirea, încât trebuia ori să dau buzna înainte, cu ochii închişi, ori să plec. Cel mai puternic avânt mi-l dădu înfăţişarea şi mai cu seamă caracterul, cu totul nou pentru mine, al tinerei căsătorite. Soră-sa era frumuşică; începuse însă să-mi fie frică de ucenice: prea era de furcă cu ele.

Tânăra nevastă, deci, în vârstă de nouăsprezece ani, atrăgea luarea-aminte a tuturor cu fandoselile ei. Trăncănea fără încetare, se brezăia cu o droaie de cugetări învăţate pe dinafară, cu care-şi umflase capul şi pe care \e slujea cui voia şi cui nu voia s-o asculte, era bisericoasă evoie mare şi atât de îndrăgostită de bărbatu-său, încât nici nu-şi ascundea ciuda ce-o prindea la masă când, aşezat vizavi de sora ei, acesta dădea semne că fata îi e tare pe plac – cum să nu-ţi vină să râzi de o asemenea fiinţă? Bărbatu-său era un zevzec care îşi iubea poate foarte mult nevasta, dar care, din ighemonicon, socotea că trebuie „să se lăsate nepăsător, şi căruia de fudul ce era, îi făcea; plăcere să-i dea pricini să-l gelozească. La rândul ei, nevesti-si îi era frică să n-o ia lumea drept proastă dacă nu ţie vede. Societatea aleasă o stingherea tocmai fiindcă

dorea să pară făcută anume pentru a trăi în mijlocul ei. Când eu înşiram baliverne, mă asculta cu toată luarea-aminte şi, ca să nu pară mărginită, râdea şi când trebuia, şi când nu trebuia. Ciudăţeniile şi stângăciile ei, precum şi ifosele ce şi le dădea mă îndemnară s-o cunosc mai îndeaproape, şi mă apucai să-i fac curte.

Mă învârteam ca un titirez în jurul ei, nu mai ştiam să fac ca s-o slujesc, îi trăgeam clopotele, astfel încât

6

curând băgară de seamă cu toţii că pusesem ochii pf> ea I-o spuseră pe faţă soţului ei, care făcând pe viteazul îi luă în zeflemea pe cei care-l înştiinţau că sunt un potrivnic de temut. I-a rândul meu eram, pasămite, cel mai neînsemnat dintre oameni, ba chiar mă făceam că habar n-am de nimic. Cât despre el, jucându-şi cu statornicie jocul, n. a stârnea să-i giugiulesc nevasta, pe care, la rându-i, n-o prindea de fel rolul de disinvolta.

Îi făceam curte de vreo cinci, şase zile, când plimbându-mă cu ea într-o zi prin grădină, fu destul de neprevăzătoare ca să-mi destăinuie ce o tulbură şi să-mi spună ce tare greşeşte soţul ei dându-i asemenea pricini. Îi răspunsei prieteneşte că pentru a-l îndrepta, cel mai bun mijloc e să pară a nu lua în seamă că lui îi fug ochii după soră-sa şi să se facă a se fi îndrăgostit de mine; şi ca să o pornesc mai sigur pe făgaşul ce i-l arătam, îi spusei că planul meu e greu de împlinit, fiindcă trebuie multă ascuţime de minte pentru a juca un joc atât de mincinos. Nimerisem drept la ţintă, căci mă asigură că-l va juca de minune: cu toată încrederea însă pe care o arăta, îl jucă atât de rău, încât toată lumea băgă de seamă că e o urzeală a mea.

Când rămâneam numai cu dânsa pe aleile grădinii, şi, sigur că nu no vede nimeni, încercam s-o fac să-şi între cât mai bine în rol, ea alegea primejdiosul mijloc de a fugi, lăsându-mă singur şi întorcându-se la ceilalţi; în felul

acesta când mă iveam şi eu, toţi mă făceau vânător neiscusit.

Nu pierdeam niciun prilej s-o dojenesc că fuge şi să-i arăt că îi înlesneşte astfel soţului ei să creadă că el are dreptate. O lăudam că e deşteaptă şi mă plângeam că e prea bine crescută; îi spuneam că vorbele şi purtările mele cu dânsa sunt cele obişnuite în societatea aleasă şi că stau mărturie pentru preţul ce-l pun pe isteţi a ei; dar când mi-era lumea mai dragă, cam a unsprezecea sau a douăsprezecea zi, mă dădu gata spunându-mi că, fiind preot, ar trebui să ştiu că orice legătură de dragoste e păcat de moarte, că Dumnezeu vede tot şi că ea nu vrea nici să-şi piardă sufletul, nici să fie nevoită să-i mărturisească unui duhovnic că a avut o asemenea rătăcire încât a păcătuit cu un preot. Îi întâmpinai că nu sunt preot, dar mă lăsă fără cuvânt întrebându-mă dacă ce urmăresc eu e sau nu un

6

f oacat: nu îndrăzneam să tăgăduiesc şi înţelegeam că tre’ Kgie s-o sfârşesc.

Judecând, mă liniştii şi la masă văzură cu toţii că în purtarea mea e ceva schimbat, iar contele cel bătrân, mucalit de felul lui, spunea cui voia să-l audă că asta înigeanină că treaba s-a făcut. Socoteam că lucrurile merg – bine şi-i spusei şi preacucernicei mele contese că aşa cred? «i lumea; adevărul era că nu mai ştiam încotro s-o apuc; jmî veni însă în ajutor întâmplarea şi iată care fu deznodământul acestei tărăşenii.

De înălţare, ne duserăm cu toţii la doamna Bergali, Ivestită în Parnasul italian. Trebuia să fim seara înapoi iţa Paseano, astfel că frumoasa mea moşieriţă voi să se; urce într-o trăsură cu patru locuri în care se aflau soţul în sora ei, în vreme ce eu rămâneam singur într-o teleguţă pe toată frumuseţea. Făcui tărăboi, ridicându-mă împotriva picestei dovezi ele neîncredere, iar ceilalţi îi arătară că ar

Săvârşi o greşeală şi m-ar jigni. Veni şi, spunându-i eu s-o apuce pe scurtătură, vizitiul se despărţi de celelalte trăisuri, luând-o prin pădurea Cecchini. La plecare era senin, dar în mai puţin de o jumătate de ceas se stârni o furtună [din acelea binecunoscute prin părţile de miazăzi, care sj după ce par că au să spulbere cerul şi pământul, se potolesc precum au început, cerul se înseninează şi aerul se răcoreşte, astfel încât mai mult fac bine decât strică.

— Vai, Doamne, strigă moşieriţă mea, ne prinde furtuna!

— Aşa mi se pare şi mie, fac eu. Trăsura e acoperită, dar ploaia tot are să-ţi strice rochiţa. Păcat.

— Rochiţa ca rochiţa, clar mie mi-e frică de tunet.

— Astupă-ţi urechile.

— Şi fulgerul?

— Vizitiu, trage undeva la adăpost.

— Nu-s case, domnule, decât la o jumătate de leghe; Până ajungem, trece furtuna.

Trăsurica îşi urmează liniştită drumul, tună şi fulgeră. Îţi moşieriţă mea tremură toată de frică. Începe să plouă; cu găleata: îmi scot mantaua ca să ne acoperim genunchii P, în clipa aceea, ne orbeşte un trăsnet care cade la o putǎ de paşi. Caii se ridică în două picioare şi biata mea Şovarăşă de drum clănţăne şi dârdâie de spaimă. Se aruncă la pieptul meu, mă strânge în braţe. Mă aplec să ridic mantaua care căzuse şi, profitând, de împrejurare, o dezgolesc. Dă să-şi tragă fusta peste genunchi, dar în aceeaşi clipă bubuie iar şi femeia încremeneşte. Ca s-o acopăr cu mantaua mea, o trag spre mine, iar trăsura, smucindu-se, îmi vine în ajutor şi o aruncă peste mine, în chipul cel mai fericit cu putinţă. Nu pierd vremea şi, făcându-mă că-mi potrivesc ceasul în buztinar, mă pregătesc de asalt. Înţelegând, ia rândul ei că, dacă nu mă opreşte numaidecât, nu mai scapă, se zbate; eu însă o ţin şi îi spun că, dacă nu se face că a leşinat, vizitiul poate

oricând să se întoarcă şi să vadă tot; lăsându-i dar ei plăcerea de a mă numi nelegiuit şi dezmăţat şi nu mai ştiu cum, dobândii cea mai deplină izbândă pe care a dobândit-o cândva un atlet.

Turna mai departe cu găleata, vântul ne izbea tare în faţă, iar ea, nevoită să rămână în aceeaşi poziţie, îmi spuse că îi prăpădesc onoarea, căci vizitiul poate vedea tot.

— Îl văd, răspund eu, nici nu se gândeşte să se întoarcă şi chiar dacă ar face-o, mantaua ne fereşte de privirile lui; şezi binişor şi fă pe leşinată, că eu nu te las de loc.

Pare împăcată cu soarta şi mă întreabă cum de pot înfrunta trăsnetul.

— Trăsnetul mă ascultă, îi zic eu.

Cât p-aci să mă creadă, îi piere frica şi, simţindu-mi extazul, mă întreabă dacă am sfârşit. Zâmbesc şi-i răspund că nu, căci voiam să dobândesc şi încuviinţarea ei până a nu trece furtuna.

— Încuviinţează, ori dau deoparte mantaua.

— Ticălosule, care m-ai nenorocit pe toată viaţa, acum eşti mulţumit?

— Nu.

— Ce mai vrei?

— Un potop de sărutări.

— Vai mie, nefericita! Na, poftim.

— Spune-mi că m-ai iertat şi mărturiseşte că ţi-a plăcut şi dumitale.

O ştii prea bine; fie, te-am iertat. Lăsând-o slobodă atunci şi dezmierdând-o cumva, o rog să facă la fel; îmi împlineşte rugămintea, zâmbind.

— Spune-mi că mă iubeşti, îi zic.

— Nu, fiindcă eşti un păgân şi te aşteaptă focul Igheenei.

I se făcuse frumos şi toate erau iar bune şi la Iocill lor; îl sărutai mâinile şi-i spusei că poate fi sigură că

vizitiul – n-a văzut nimic şi că sunt încredinţat că în ce priveşte trăs-Inetul, i-am dat un leac de frică, un leac a cărei taină n o va dezvălui nimănui. Îmi răspunse că de una e sigură, că nicio femeie n-a mai luat asemenea leac.

— Ba cred – îi întorsei eu – că asemenea lucru s-a pptâmplat într-o mie de ani de un milion de ori. Am să-ţi spun chiar că mă bizuiam pe asta când ne-am suit în trăi sură, căci altfel nu mai vedeam cum să te birui. Mângâie-te şi fii încredinţată că într-o asemenea împrejurare nicio femeie fricoasă n-ar fi fost în stare să se împotrivească.

— Cred, dar de azi înainte nu mai călătoresc decât cu soţul meu.

— Rău ai să faci, căci soţul dumitale nu s-ar fi prU ceput să te aline ca mine.

— Şi asta-i adevărat. Ciudate lucruri învaţă omul de la dumneata; totuşi n-o să mai călătorim niciodată singuri amândoi.

Tot pălăvrăgind astfel, ajunserăm la Paseano cu un ceas înaintea celorlalţi. Coborârăm, şi cosânzeana mea se duse de se încuie în odaia ei, în vreme ce eu mă căutam ia pungă să-i dau un scud vizitiului. Îl văd că râde.

— De ce râzi? îl întreb. Ştiţi prea bine.

— Poftim, ia un ducat şi ţine-ţi gura.

CAPITOLUL. XXVIII

Trec prin Ferrara unde am o păţanie cu haz – Sosesc la Paris.

La douăsprezece ceasuri tocmai, gondola mă lasă la podul de la Lago Oscuro, şi iau numaidecât o lectică spre a merge să prânzesc la Ferrara, unde trag la hanul San-Marco. Urcam, în urma unui fecior, când deodată un zvon de veselie care venea dintr-un salon mă stârneşte să mă duc să văd ce se întâmpla. Bag eu capul înăuntru şi văd vreo zece inşi, bărbaţi şi femei, aşezaţi în jurul unei mese îmbelşugate. Atâta tot, şi era să-mi caut de drum când un „A, uite-l!” rostit de un glas plăcut de femeie mă opreşte

locului şi, în aceeaşi clipă, femeia cu pricina se ridică de la masă, vine la mine cu braţele deschise şi mă sărută spunând:

— Repede, puneţi un tacâm lângă al meu şi duceţi-i cufărul în cutare odaie.

Şi, către un tânăr care în vremea aceasta se apropiase de noi:

— Ei, ţi-am spus eu că soseşte astăzi sau mâine? Mă ia şi mă aşază lângă dânsa, după ce toţi mesenii îmi urară bun-venit, în picioare, în semn de cinstire.

— Scumpe verişorule, îmi spune, trebuie să-ţi fie tare foame, şi, zicând acestea, mă calcă pe picior. Îţi prezint pe viitorul meu soţ, şi, iată, dumnealor sunt socru-meu şi soacră-mea. Ceilalţi toţi sunt prieteni de-ai casei. Dar cum se face, dragă verişorule, că n-a venit şi mama cu dumneata?

În sfârşit, aveam şi eu de scos un cuvânt.

— Mama dumitale, scumpă verişoară, vine şi ea cel mai târziu în trei, patru zile.

Mi se părea că n-o cunosc pe năzdrăvana asta: privind-o însă bine, încep să-mi amintesc de chipul ei: era Catinella, cunoscuta dănţuitoare, cu care însă nu vorbisem niciodată. Am băgat repede de seamă că-mi dă să joc pe nepregătite un rol într-o piesă alcătuită de ea şi că îi sunt trebuincios pentru deznodământ. Năzdrăvăniile mi-au plăcut întotdeauna, şi cum verişoară era drăguţă, intrai bucuros în joc, sigur că mă aşteaptă o bună răsplată. Trebuia să-mi joc bine rolul şi mai ales să nu mă dau în petic; sub cuvânt aşadar că mor de foame, îi dădui tot răgazul să vorbească, pentru ca trăgând cu urechea să pricep ce am de făcut şi să mă feresc de cine ştie ce poznă, înţelegând ce urmăresc şi de ce sunt atât de puţin vorbăreţ, îmi dovedi cât e de isteaţă spunându-i ba unuia, ba altuia, tot ce aveam eu nevoie să ştiu. Aflai deci că nunta nu se putea săvârşi decât când soseşte maică-sa,

care trebuia să-i aducă rochiile şi diamantele. Mai aflai de ţjienea că sunt compozitorul care merge la Torino să scrie Snuzica operei ce va să fie cântată la nunta ducelui de Savoia. Această din urmă descoperire mă bucura, căci înselegeam că nu voi întâmpina nicio greutate pentru a feleca a doua zi, şi rolul începu astfel să-mi placă. Să nu fi fost răsplata pe care o aşteptam, puteam oricând să le spun verde tuturor că aşa-zisa mea verişoară e o nebună, dar, deşi mergea pe treizeci de ani, Catineila era foarte drăguţă şi vestită pentru lucrăturile ei, pricini destule ca să mă facă mlădios ca o mănuşă.

Aşa-zisa soacră şedea în faţa mea, şi, în semn de cin-fstire, îmi umple un pahar pe care mi-l înfăţişează. Intrasem în rol: întind mâna să-l iau.

— Ce aveţi, domnule? mă întreabă ea, văzând că o ţin puţin îndoită.

— O, nimic, doamnă, un fleac de entorsă, care are să treacă singură.

I Izbucnind în râs la aceste cuvinte, Catineila zise că-i pare rău fiindcă astfel vor fi păgubiţi de a mă auzi cinând la clavecin.

— Mi se pare ciudat, verişoară, că asta te face să râzi.

— Rid fiindcă mi-aduc aminte cum mi-am scrântit şi eu, chipurile, un picior acum doi ani, ca să nu dansez.

După cafea, soacra, care cunoştea de bună-soamă ce §e cade şi ce nu, spuse că domnişoara Catineila are fără îndoială a vorbi cu mine treburi de familie şi că trebuie aşadar să ne lase singuri: toţi ieşiră.

Când rămăsei singur cu dânsa în odaia pe care hoţoaica mi-o pregătise lângă a ei, Catineila se trânti pe o canapea şi începu să râdă cu lacrimi.

— Deşi nu te cunosc decât după nume, spuse ea, sunt sigură pe dumneata; ai face totuşi foarte bine să pleci mâine. Mă aflu aici, urmă ea, fără un sfanţ de două luni. N-

am decât vreo două rochiţe şi nişte rufe pe care aş fi fost nevoită să le vând dacă din fericire nu s-ar fi îndrăgostit de mine feciorul hangiului. L-am lăsat să creadă că-l iau de bărbat şi că-i aduc zestre douăzeci de mii de scude în diamante pe care le am la Veneţia şi pe care trebuie să mi le aducă mama. Mama n-are nimic şi nu ştie nimic de

6

ţoală urzeala asta: aşa că nici gând n-are să plece din Veneţia.

— Dar spune-mi, te rog, frumoasa mea năzdrăvană ce deznodământ va avea această farsă? Tare mă tem să nu fie tragic.

— Nicidecum. Va fi comic şi o să râdem cu toţii. l\ aştept din clipă în clipă pe contele de Ostein, fratele electorului de Maienţa. Mi-a scris de la Frankfurt; a plecat de acolo şi trebuie să fi ajuns la Veneţia; vine să mă ia ca să mă ducă la târgul de la Reggio, iar dacă logodnicului meu i-ar da pofta să facă tărăboi, contele i-ar plăti ce am cheltuit şi i-ar rupe oasele; dar eu nu vreau nici să-l bată, nici să-i plătească. Înainte de a pleca, am să-i şoptesc dulce că mă întorc, şi cu asta basta, fiindcă numai făgăduiala că mă mărit cu el la întors şi-l va face fericit.

— Minunat! Eşti isteaţă foc, atâta că pentru a mă însura cu tine, eu n-am de gând să aştept până te întorci, nunta noastră va să se săvârşească chiar acum, pe loc.

— Eşti nebun! Aşteaptă barem până la noapte.

— Ba nicidecum, căci mi se şi pare că aud trăsura contelui. Dacă nu e el, n-o să ne strice cu nimic pentru la noapte.

— Aşadar mă iubeşti?

— La nebunie! Şi ce dacă? Oricum, pentru piesa asta a ta, eşti vrednică de adoraţie.

— Ai dreptate; nu-i decât un episod şi e cu atât mai idrăguţ cu cât e neprevăzut.

Mi-aduc încă aminte că l-am găsit încântător.

Pe seară veniră toţi să ne ia şi fu vorba să ieşim la plimbare. Ne pregăteam, când se auzi zgomotul făcut de un echipaj de şase cai care tocmai intra în poştă. Privind pe fereastră, Catinella le spuse tuturor că e un prinţ care vine anume pentru ea, că sigur aşa e. Se răspândiră care încotro, iar mie îmi dădu brânci în odaie şi mă încuie acolo. Berlina se opreşte într-adevăr înaintea hanului şi văd coborând dintr-însa un senior gras cât patru ca mine, purtat de subsuori de patru slujitori. Urcă, intră la viitoarea” mireasă şi altă petrecere nu-mi rămâne decât mulţumirea de a fura şi eu o stafidă din cozonac, plăcerea de a auzi tot ce spune şi înlesnirea de a vedea, printr-o crăpătură, tot ce poate izbuti Catinella cu un asemenea mor

6

de carne. Până la urmă, distracţia asta prostească cam plictisi, căci ţinu cinci ceasuri încheiate, vreme care se giugiuliră, pe urmă strânseră boarfele Catinellei, urmă le încărcară în berlină şi, în sfârşit, se puseră să neze, deşertând, cu nişte pahare uriaşe, nenumărate bulei de vin de Rin. La miezul nopţii, contele de Ostein ilecă aşa cum a intrat, răpindu-i feciorului hangiului gin-aşa ţintă a dragostei sale.

Cum în tot acest lung răstimp nu venise nimeni la ine, mă ferii să strig. Mi-era frică să nu dea cineva peste ine, căci nu ştiam ce părere ar avea contele neamţ dacă şti că a fost la discreţia unui martor neştiut de-a lungul uelor sale demonstraţii amoroase, care nu făceau cinste nici unuia din cei doi actori şi care-mi prilejuiră „inci cugetări despre nefericirea omenească.

După plecarea eroinei, zărindu-l prin crăpătură pe bie-i\ mire păcălit, îl chemai să-mi deschidă. Bietul rrălărăti îi răspunse cu jale în glas că trebuie să spargă uşa, iindcă domnişoara luase cheia cu sine. Îl rugai s-o facă t mai curând, căci muream de foame. De îndată ce mă

oaseră de acolo, îmi aduseră de mâncare şi balotul îmi nu de urât. Îmi spuse că domnişoara s-a priceput să găsească un moment în care să-l încredinţeze că în şase săp „mână e înapoi, că plângea pe când îi da această încrediare şi că l-a sărutat drăgăstos. Plătitu-i-a prinţul chel – ăla?

Aş! Şi să fi vrut, n-am fi primit noi. Logodnica ea s-ar fi simţit jignită; nicind vă puteţi închipui ce flet ales are.

— Os spune tata de plecarea ei?

— Tata se gândeşte întotdeauna la rău: zice că nu se întoarce, şi mama zice mai curând ca el decât ca mine. r dumneavoastră, signor maestro, ce ziceţi?

— Că dacă aşa ţi-a spus, se întoarce negreşit.

— Desigur, dacă ar fi avut alte gânduri, nu m-ar fi credinţat că se întoarce.

— Întocmai: iată ce va să zică să judeci ca un înţelept. Cina mea se alcătuia din rămăşiţele celei pe care bucătarul contelui o pregătise pentru stăpânul lui, şi am băut o sticlă de vin straşnic de Rin, pe care Catinella o şterpelise ca să-l ospăteze pe viitorul ei soţ şi pe care acesta socoti că n-o poate folosi mai bine decât ospătându-şi viitorul verişor. După cină, mă suii în poştalion şi plecai, încredinţându-l pe nefericitul abandonat că voi face tot ce voi putea ca s-o conving pe vară-mea să se înapoieze cât mai curând. Am dat să plătesc; n-a vrut să primească însă nimic nici în ruptul capului. Am ajuns la Bologna un sfert de ceas după Catineila şi am tras ca şi ea la acelaşi han unde am găsit prilejul să-i povestesc ce mi-a spus adoratorul ei. La Reggio am ajuns înaintea ei; n-am apucat însă cu niciun chip să-i vorbesc, căci nu se dezlipea o clipă de puternicul şi neputinciosul ei senior.

Când s-a spart târgul, unde nu mi s-a întâmplat nimic de seamă, am plecat din Reggio cu prietenul meu Balletti şi ne-am eius la Torino, pe care aveam chef să-l văd, căci, atunci când am trecut întâia oară pe acolo cu Enrichetta, ne-am oprit doar cât s-au schimbat caii.

Totul mi s-a părut deopotrivă de frumos la Torino, oraşul, curtea, teatrul şi femeile, începând cu ducesa de Savoia; nu mi-am putut stăpâni însă râsul auzind ce straşnică e poliţia, când eu vedeam străzile pline de milogi. Poliţia asta era totuşi cea mai însemnată afacere a regelui, care era foarte deştept, după cum ne arată istoria; mărturisesc însă că am fost destul de nătâng ca să mă mir de mutra lui caraghioasă.

Nu mai văzusem niciun rege în viaţa mea şi o idee fără nicio noirnă mă îndemna să cred că un rege trebuie să aibă zugrăvite pe chip o frumuseţe şi o măreţie cu totul deosebite. Ca un tânăr republican înzestrat cu judecată, ce mă aflam, ideea asta a mea nu era chiar de tot prostească, dar m-am dezbărat curând de ea văzându-l pe regele acesta al Sardiniei, slut, cocoşat şi ciufut, nelipsit de ceva josnic nici în cele mai neînsemnate gesturi: am înţeles limpede că poţi fi rege fără a fi pe deplin om.

I-am văzut pe scenă pe Astrua şi pe Gaffarelli, două voci dumnezeieşti, şi am văzut-o danţând pe Geoffroi, pe care un dănţuitor foarte cumsecade, Bodin, o luă chiar pe atunci de nevastă.

Grăbit cum eram să ajung la Paris, unde se pregăteau nişte mândre serbări în cinstea naşterii unui duce de Bourgogne, căci doamna, soţia delfinului, ajunsese la soroc, Balletti mă convinse lesne să-mi scurtez şederea la Torino.

6

plecarăm, şi în cinci zile eram la Lyon, unde poposii vreo săptămână.

Lyon e un oraş foarte frumos, unde, pe vremea mea, nu erau nici trei, patru case de nobili în care să poată pătrunde un străin; în schimb însă, sunt sute de case de negustori, de fabricanţi, de misiţi, mult mai bogaţi decât fabricanţii, iar lumea care vine acolo e cât se poate de cuviincios întocmită, domnesc belşugul, curtenia, nepre-făcătoria şi bunul-gust, fără înţepeneala şi proasta aceea

trufie nelipsite în aproape toate casele nobilimii de provincie. E drept că stilul nu e chiar acela de la Paris; te deprinzi însă cu el şi trăieşti mai cu socoteală. Bogăţia, la Lyon, o alcătuiesc bunul-gust şi ieftinătatea vieţii, iar zeitatea căreia oraşul îi datorează bunăstarea e moda. Se schimbă în fiecare an şi cutare stofă pe care gustul de azi a ridicat-o la treizeci, nu mai preţuieşte anul viitor decât douăzeci sau cincisprezece; lionezii o trimit atunci în străinătate, unde are căutare, ca orice noutate.

Lionezii îi plătesc scump pe desenatorii cu gust; aceasta e taina. Ieftinătatea vine din concurenţă, îmbelşugată obârşie de bogăţii şi fiică a libertăţii. Un stat, deci, care vrea să aibă un negoţ înfloritor, trebuie să-l lase să se desfăşoare în deplină libertate, veghind numai să preîn-tâmpine înşelătoria, pe care interesul particular adesea prost înţeles o poate urzi împotriva interesului obştesc. Guvernul trebuie să ţină cumpăna, iar cetăţenii să pună în talere ce poftesc.

Am întâlnit-o la Lyon pe cea mai vestită curtezană din Veneţia. Aproape toată lumea spunea că a doua ca ea nu s-a mai văzut: o chema Ancilla. Toţi care o vedeau o doreau, iar ea, inimă de aur, nu era în stare să respingă pe nimeni, căci dacă bărbaţii toţi o iubeau unul câte unul, ea le răspundea iubindu-i pe toţi deodată, câştigul fiind la dânsa un ţel cu totul secundar.

Veneţia a avut întotdeauna curtezane vestite mai mult prin frumuseţea decât prin agerimea minţii lor; cele mai de seamă erau, pe vremea mea, această Ancilla şi încă una, Spina, amândouă fete de gondolieri; şi una şi cealaltă au murit de tinere, răpuse de necumpătările unui meşteşug care li se părea un blazon de nobleţe. La douăzeci şi doi de ani, Ancilla se făcu dănţuitoare, iar Spina dori să cânte. Un dănţuitor vestit, Campioni, veneţian, îi dădu frumoasei Ancilla toată graţia de care era în stare desăvârşirea ei trupească şi o luă de nevastă.

Spina avu drept profesor un castrato care nu scoase din ea decât o cântăreaţă de mâna a doua şi, talentul lipsindu-i, se văzu nevoită să-şi caute, spre a trăi, agonisită cu ajutorul propriei ei vistierii.

Voi mai avea prilejul să vorbesc de Ancilla înainte de moartea ei. În vremea aceea, se afla la Lyon împreună cu soţul ei; se întorceau din Anglia, unde culesese aplauze la teatrul din Hay-Market. La Lyon, dănţuitoarea se oprise doar ca să se distreze şi, de îndată ce se arătă, văzu aşternându-i-se la picioare cei mai străluciţi tineri din oraş, gata de orice numai ca să-i fie pe plac. Ziua, zaiafeturi; seara, ospeţe ca în basme; iar noaptea bancă mare de faraon. Banca o ţinea un anume Giuseppe Marrati, acelaşi pe care-l cunoscusem în oştirea spaniolă sub numele de don Bepe îl cadetto şi care, după câţiva ani, îşi luă numele de Afflisio şi avu parte de un sfârşit atât de nenorocit. În câteva zile, banca aceasta câştigă trei sute de mii de franci. Într-un oraş cu viaţă de curte, o asemenea sumă ar fi trecut nebăgată în seamă, aici însă, într-un târg curat negustoresc şi industrial, îi ridică în picioare pe toţi părinţii şi pe toţi copiii de familie, iar banda neagră a celor veniţi de peste munţi se gândi să o ia din loc.

Tot la Lyon, un preacinstit bărbat, pe care l-am cunoscut la domnul de Rochebaron, îmi înlesni favoarea de a fi primit să iau parte la sublimele fleacuri ale francmasoneriei. Când am sosit, peste câteva luni, la Paris, eram ucenic; acolo am ajuns frate şi maestru. Rangul de maestru e fără îndofală cel mai înalt rang în francmasonerie, căci toate celelalte, care mi s-au hărăzit mai apoi, nu-s decât plăcute născociri care, deşi, pline de simboluri, nu aduc nimic peste dregătoria de maestru.

Nimeni pe lume nu poate ajunge să ştie tot, dar un om care se ştie înzestrat şi care-şi dă cât de cât seama de ce-i poate mintea, e dator să năzuiască a cunoaşte cât

Ova mai întâlni la Viena ţi la Murano.

mai multe cu putinţă. Un tânăr de neam, care vrea să călătorească şi să cunoască lumea, şi ceea ce se numeşte lumea bună, care nu vrea să se pomenească la o adică mai prejos de cei deopotrivă cu dânsul şi să fie înlăturat de la toate petrecerile lor, trebuie să se iniţieze în ceea ce se numeşte francmasonerie, de n-ar fi decât pentru a cunoaşte, măcar pe deasupra, ce e. Francmasoneria e o instituţie de binefacere, în spatele căreia, în anume momente şi în anume locuri, s-au putut ţese urzeli nelegiuite şi potrivnice cinstitei rânduieli; dar care e, Doamne! aşezământul de care nu s-a abuzat? Nu s-au văzut iezuiţi care, la adăpostul sfântului scut al credinţei, au pus arma paricidă în mâna unor orbiţi de entuziasm spre a lovi în regele lor? Orice bărbat care nu e chiar oricine pe lumea asta, a cărui existenţă socială e, adică, însemnată prin cât preţuieşte, cât ştie sau cât are, poate fi mason şi mulţi chiar sunt; cum să-ţi închipui că asemenea întruniri, unde părtaşii au făgăduit să nu vorbească niciodată intra muros 1 nici de politică, nici de religie, nici de ocârmuire, unde nu tee dezbat decât simboluri, sau morale, sau copilăreşti; cum să-ţi închipui, zic, că aceste întruniri, unde cârmuirea poate să-şi trimită iscoadele, pot fi atât de primejdioase încât suveranii să le interzică şi papii să se apuce să le excomunice? Sunt, de altfel, săgeţi care nimeresc alăturea de ţintă, iar papa, cu toată infailibilitatea lui, nu va împiedica prigoana să-i hărăzească francmasoneriei o însemnătate pe care, fără ea, n-ar fi dobândit-o, poate, niciodată. Misterul e în firea omului şi tot ce se înfăţişează cu un iz de mister stârneşte întotdeauna curiozitatea şi interesul, oricât am fi altminteri de încredinţaţi că adesea sub văl nu se ascunde nimic.

Pe scurt, sfătuiesc pe orice tânăr de neam care vrea să vadă lumea să încerce să intre la masoni; îl sfătuiesc însă totodată să-şi aleagă cu grijă loja, căci, chiar dacă răii nu pot făptui nimic într-o lojă, ei pot totuşi pătrunde acolo,

şi candidatul are a se feri de proasta însoţire.

Bărbaţii care intră în francmasonerie numai ca să ajungă a cunoaşte secretul ordinului sunt în mare prin

1 În incintă (lat.).

6

mejdie să îmbătrânească la umbra mistriei fără să-şi atingă ţinta. Şi totuşi, există un secret, dar e atât de inviolabil încât n-a fost niciodată nici spus, nici împărtăşit nimănui! Cei care se opresc la suprafaţa lucrurilor gândesc că secretul stă în cuvinte, semne şi acolade sau că, în sfârşit dezlegarea supremă e în ultimul rang. Greşeală. Cel care ghiceşte secretul francmasoneriei, căci nu-l afli decât ghicindu-l, nu ajunge la această cunoaştere decât prin frecventarea stăruitoare a lojei, prin gândire, judecată, comparaţie şi deducţie. El nu i-l împărtăşeşte nici celui mai bun prieten întru masonerie, fiindcă ştie că, dacă acesta nu l-a ghicit singur, n-are să se priceapă nici să tragă folos dintr-însul numai fiindcă i-a fost şoptit la ureche. Tace, şi secretul rămâne secret.

Tot ce se petrece într-o lojă trebuie să fie secret; iar cei care, cu necinstită indiscreţie, nu s-au dat înlături să dezvăluie ce se întâmpla acolo, n-au dezvăluit de loc miezul întrebării; nu-l pătrunseseră; să-l fi pătruns, cu siguranţă că n-ar fi dezvăluit ceremoniile.

Ceea ce simt astăzi profanii, adică cei care nu sunt masoni, e asemănător cu ce simţeau odinioară aceia care nu erau primiţi la misterele ce se săvârşeau la Eleusis în cinstea zeiţei Ceres. Misterele eleusine interesau, însă, Grecia întreagă şi oamenii cei mai răsăriţi din societatea de atunci năzuiau să le împărtăşească; în vreme ce francmasoneria, pe lângă oameni de mare vază, adăposteşte o sumedenie de netrebnici de care orice societate ar trebui să se lepede, ca de unii care, sub raportul moralităţii, nu-s decât drojdia omenirii.

În misterele Cererii, s-a păstrat îndelungă vreme un

secret de nepătruns, datoruă evlaviei care le însufleţea. Şi-apoi, ce să dai în vileag? Cele trei cuvinte pe care le spunea iniţiaţilor ierofantul; dar la ce bun? Am citit pe undeva că aceste trei cuvinte sacramentale şi secrete ale tainelor eleusine înseamnă: „vegheaţi şi nu faceţi fapte rele”. Cuvintele sacramentale şi secrete ale feluritelor ranguri masonice sunt aproape tot atât de nelegiuite.

Iniţierea dura nouă zile; ceremoniile erau măreţe şi se desfăşurau înaintea unor oameni tot unul şi unul. Plutarh ne spune că Alcibiade a fost osândit la moarte şi la confiscarea averii fiindcă a cutezat să ia în râs, acasă la dânsul, marile taine, eu Politic şi Theodor, împotriva Eumolpizilor. Era vorba să fie şi afurisit de preoţi şi preoţesc, afurisenia n-a mai fost însă rostită, fiindcă o preoteasă s-a împotrivit zicând: „Sunt preoteasă ca să binecuvântez, nu ca să afurisesc!” Minunate cuvinte! Adevărată lecţie de morală şi de înţelepciune, pe care papa o dispreţuieşte, dar pe care o învaţă Evanghelia şi o propovăduieşte Mântuitorul.

Nimic nu are preţ astăzi, nimic nu e sfânt pentru o anume tagmă de oameni fără niciun căpătâi.

Botarelli tipăreşte într-o broşură toate practicile masonilor; zicem: „e o lichea” şi gata. O ştiam dinainte. Un prinţ la Neapole şi domnul Hamilton la el acasă săvârşesc minunea sfântului Ianuarie, şi îşi bat desigur joc de ea, împreună cu alţii. În vremea aceasta, regele se face a nu şti că poartă pe regescu-i piept un scuipat, cu această deviză de jur-împrejurul chipului, sfântului Ianuarie: În sanguine foedus K Azi totul e nestatornic, nimic n-are nicio noimă; şi totuşi, trebuie mers înainte, căci a ne opri pe loc ar însemna să dăm din lac în puţ.

Plecaţi din Lyon cu diligenta, eram în cinci zile la Paris. Balletti îi vestise pe ai lui când pleacă, aşa că ştiau când sosim.

Eram opt în diligentă şi şedeam toţi foarte prost, căci

era o găoace mare şi ovală, unde nimeni nu apucase un colţ, de vereme ce aşa ceva nu exista. Să fi fost construită trăsura asta într-o ţară unde egalitatea e consfinţită de lege, ziceam şi eu că e o socoteală cu haz. Aşa nu mi se părea decât o treabă tare pidosnică; eram însă în ţară străină şi-mi ţineam gura. De altfel, italian fiind, m-ar fi iertat cineva să nu admir, mai cu seamă în Franţa, tot ce e franţuzesc? Trăsură ovală: mă rog, dacă aşa e moda, mă închin, dar o şi blestem, căci ciudatele hâţâneli ale trăsurii acţionau asupra-mi ca tangajul unui vas pe o mare înfuriată. E drept că suspensia era foarte bună; zdruncinăturile m-ar fi supărat însă mai puţin.

Deoarece, mergând foarte iute, se legăna, i se dăduse numele de gondolă; eu însă mă pricepeam şi nu-i găseam

— Intru sânge pacea (lat.).

nicio asemănare eu gondolele veneţiene minate de doi vislaşi voinici care umblă atât de repede şi atât de lin.

Drept urmare a acestor legănări”, fui nevoit să dau afară tot ce aveam în stomac, şi toţi mă socotiră un tovarăş de drum tare neplăcut; de spus nu-mi spuse însă nimeni niciun cuvânt: eram în Franţa, de şi printre francezi care ştiu ce-i aceea politeţe. Se mulţumiră să-mi spună că am cinat prea din belşug; iar ca să-mi ia apărarea, un abate parizian spuse că desigur sunt cam slab de stomac. Se iscă o discuţie.

— Domnilor, zic eu sastisit, sunteţi deopotrivă de greşiţi; am un stomac de fier şi n-am cinat de loc.

Auzind aceste cuvinte, un bărbat între două vârste îmi spuse cu miere în glas că n-ar fi trebuit să mă rostesc despre domnii aceştia că greşesc; aş fi putut zice că n-au dreptate, luând pildă pe Cicero care, întrebat de Ca-tilina şi de ceilalţi răsculaţi, nu le-a spus romanilor: „sunt morţi”, ci „au trăit.

— Nu-i totuna?

— Vă rog să mă iertaţi, una e, domnule, să fii şi alta

să nu fii politicos.

Şi se avântă într-o lungă dizertaţie despre politeţe, pe care o încheie spunându-mi zâmbitor:

— Bag seama că domnul e italian.

— Ei bine, da, sunt italian, dar n-aţi vrea să fiţi atât de drăguţ şi să-mi spuneţi după ce m-aţi cunoscut?

— O! Ba da! După atenţia cu care mi-aţi ascultat pălăvrăgeala.

Se puseră toţi pe râs, iar eu, pe care originalitatea lui mă fermecase, îi adusei cuvinte de laudă. Era preceptorul unui băiat de vreo doisprezece, treisprezece ani, care şedea lângă dânsul. Cât a ţinut călătoria, l-am pus să-mi dea lecţii de politeţe franţuzească şi, când a fost să ne despărţim, m-a luat prieteneşte deoparte şi mi-a spus că vrea să-mi facă un mic dar.

— Ce anume?

— Lepădaţi şi uitaţi, ca să zic aşa, particula „nu” pe care prea des o folosiţi şi când trebuie, şi când nu trebuie. „Nu” nu e un cuvânt franţuzesc; în locul acestei silabe neîndatoritoare, spuneţi: „Iertaţi-mă”. „Nu” e o dezminţire; părăsiţi-l, sau fiţi gata să trageţi spada în tot ceasul şi în toată clipa.

— Vă mulţumesc, domnule; mi-aţi făcut un dar preţios şi vă făgăduiesc să nu mai spun „nu” cât oi trăi.

Două săptămâni după ce am sosit la Paris, mi se părea că am ajuns cel mai păcătos om din lume, căci nu mai conteneam să-mi cer iertări peste iertări. Într-o seară, la teatru, gândeam chiar că-mi găsesc buclucul fiindcă-mi cerusem iertare când nu se potrivea. Un tânăr muţunache”, la parter, mă calcă pe picior, iar eu mă grăbii să-i spun i

— Vă rog să mă iertaţi.

— Dumneavoastră să mă iertaţi.

— Ba dumneavoastră, domnule.

— Ba dumneavoastră, domnule.

— Ei, domnule, hai să ne iertăm unul pe altul şi să ne îmbrăţişăm.

Îmbrăţişarea puse capăt neînţelegerii.

Într-o zi, în timpul călătoriei, pe când adormisem de oboseală în incomoda gondolă, simt că mă scutură cineva tare de braţ:

— Vai, domnule, priviţi la castelul acesta, îmi zice vecinul.

— Îl văd, ce-i cu el?

— Vai, domnule, nu vi se pare că e…

— Nu mi se pare nimic; dar dumneavoastră cum vi se pare?

— Să nu fie la patruzeci de leghe de Paris, m-ar lăsa rece. Dar aici! Doamne, cine-ar crede-o, din toţi gură-cască ăştia de compatrioţi ai mei, că există un castel atât de frumos la patruzeci de leghe de capitală! Ce neştiutor eşti când n-ai călătorit!

— Aveţi dreptate.

Omul acesta era el însuşi parizian şi un gură-cască sadea, ca un gal de pe vremea lui Cezar.

Şi totuşi, dacă parizienii nu fac decât să caşte gura de dimineaţa până seara, făcând haz de orice, un străin ca mine trebuie să fi fost mai gură-cască decât ei! Deosebirea dintre ei şi mine era că, deprins să văd lucrurile aşa cum sunt, eram uimit văzându-le adesea sub o mască ce le prefăcea Crea, în vreme ce pe ei îi miră că-i laşi să bănuie ceea ce se află sub mască.

Ce mi-a plăcut mai mult călătorind spre Paris a fost drumul acela măreţ, nemuritoare lucrare a lui Ludovic al XV-lea, curăţenia şi mesele gustoase de la hanuri, iuţeala cu care eşti servit, paturile minunate, chipul modest al celei ce te slujeşte la masă, adesea cea mai desăvârşită fiică a gospodarului şi care, cu înfăţişarea ei cuviincioasă, cu ţinuta ei sfielnică, cu curăţenia şi purtările ei, îl pune la locul lui pe cel mai spurcat dintre crai. Cărui italian îi face

plăcere să-i vadă, în Italia, pe băieţii de la elreiumi, cu mutrele şi cu obrăznicia lor? Pe vremea mea, nu se pomenea, în Franţa, să te încarce la socoteală; era cu adevărat patria străinilor. Aveai, e drept, neplăcerea să vezi câteodată samavolnicii cumplite, să auzi de lettres de ea – chet1 şi de altele; era o tiranie regală. Acum domneşte la francezi tirania poporului. Să fie oare o domnie mai puţin odioasă?

Prânzirăm la Fontainebleau, nume care vine de la Fontain-belleeau 2 şi, la două leghe de Paris, zărirăm o berlină care ne venea în întâmpinare. Când ajunse în dreptul nostru, prietenul meu Balletti strigă să oprească; era maică-sa, care mă primi ca pe un prieten îndelung aşteptat. Era vestita comediantă Silvia şi, de îndată ce-i fui prezentat, îmi spuse:

— Trag nădejde, domnule, că prietenul fiului meu ne va face plăcerea să cineze cu noi astă-seară.

Făcui o plecăciune, primii şi, urcându-mă la loc în gondolă în vreme ce Balletti sta lângă maică-sa în berlină, ne urmarăm drumul.

Sosit la Paris, găsii acolo un slujitor al Silviei cu o trăsură de piaţă care mă duse la gazdă să-mi las lucrurile şi pe urmă plecarăm la Balletti, la cincizeci de paşi de locuinţa mea;

Balletti mă prezentă lui taică-său, care se numea Mario. Mario şi Silvia erau numele pe care le purtau domnul şi doamna Balletti în comediile a canevas:! pe care le jucau, iar francezii obişnuiau pe atunci să nu le zică ac

— Ordin de arestare scris şi sigilat, emis de regele Franţei (tr.y.

— Fântână cu apă frumoasă (fr.).

— Piese cu personaje fixe, în care actorii improvizau pe scheme data (comedia dell’arte).

torilor italieni altfel decât pe numele pe care le purtau pe scenă. „Bună-ziua, domnule Arlechin –, „Bună-

ziua, domnule Pantalone –, astfel erau salutaţi cei ce întruchipau respectivele personaje.

CAPITOLUL XXIX

Ucenicie la Paris – Portrete – Ciudăţenii – Fel de fel.

Pentru a sărbători sosirea fiului ei, Silvia dădu în seara aceea un ospăţ măreţ, la care pofti toate rudele, fericit prilej pentru mine de a-i cunoaşte. Domnul Balletti-tatâl, încă în convalescenţă, nu veni, dar sora lui, mai în vârstă decât el, era de faţă. Cu numele ei de teatru. Flaminia, era cunoscută în republica literelor prin câteva traduceri, ceea ce îmi dădea însă mai puţin dorinţa s-o cunosc mai îndeaproape decât povestea, ştiută în toată Italia, cu cei trei oameni de litere în răstimpul şederii lor la Paris. Aceşti trei cărturari erau marchizul de Maffei, abatele Conţi şi Pierre-Jacques Martcili, învrăjmăşiţi, zice-se, din pricină că fiecare voia să fie el cel dintâi în inima actriţei; şi cărturari fiind, se bătură cu condeiele: Martelli scrise împotriva lui Maffei o satiră, în care îl zugrăvea cu anagrama Femia.

Îi fusesem înfăţişat Flaminiei ca un candidat în republica literelor, ceea ce o făcu să se creadă datoare a-mi vorbi: se înşelă însă, căci chipul, tonul, stilul, totul, până şi glasul ei mi se părură neplăcute. Fără să mi-o spună pe faţă, îmi dădu să înţeleg că, vestită în lumea literelor, ştie prea bine că stă de vorbă cu un nimeni. Vorbea ca de la catedră şi era încredinţată că are drept s-o facă, cu cei şaizeci şi ceva de ani ai ei, mai cu seamă înaintea unui tinerel de douăzeci şi cinci de ani care încă nu îmbogăţise cu nimic nicio bibliotecă. Curtenitor, la rândul meu, i-am vorbit de abatele Conţi şi, plecând nu mai ştiu de la ce, am citat două stihuri ale acestui autor atât de adânc. Cu blâri-deţe în glas, doamna mă corectă spunându-mi că greşit am rostit secvra, care înseamnă „despărţită”, în loc de secura, şi adăugă că nu trebuie să-mi pară rău că am primit această învăţătură în cea dintâi zi

a mea la Paris; va fi în viaţa mea o piatră de hotar.

— Am venit, doamnă, să învăţ, nu să uit şi ce-am învăţat; îngăduiţi-mi să vă spun că trebuie rostit secvra, cu v, şi nu secura, cu u, căci cuvântul acesta e o sincopă din secverra.

— E de văzut care din noi doi se înşală.

— Dumneavoastră, doamnă, după Ariosto, care rimează secvra cu persevra, care ar suna rău lângă secura, care nu e un cuvânt italienesc.

Se pregătea să-şi susţină mai departe părerea, dar soţul ei, un bătrân de optzeci şi patru de ani, îi spuse că n-are dreptate. Tăcu, dar de atunci încolo spuse cui voia s-o asculte că sunt un impostor.

Soţul acestei doamne, Lodovico Riccoboni, zis Lelio, acelaşi care, în 1716, se aflase în fruntea trupei ducelui regent, era vrednic bărbat. Fusese foarte chipeş în tinereţile lui şi se bucura pe drept cuvânt de stima tuturor, atât pentru talentul, cât şi pentru purtările lui fără cusur.

În vremea cinei, întâia mea îndeletnicire fu s-o cercetez pe Silvia, care se bucura de o mare faimă: o găsii mai presus de tot ce se spunea despre ea. În jur de cincizeci de ani, avea o turnură elegantă, o înfăţişare plină de nobleţe, mişcări rotunde, era curtenitoare, veselă, subţire la cuvânt, îndatoritoare faţă de toată lumea, plină de duh şi cu desăvârşire lipsită de trufie. Chipul ei era o enigmă: cine-l privea nu-şi mai lua ochii de la el şi rămânea încântat; şi totuşi, dacă o cercetai cu de-amănuntul, nu-i găseai nicio trăsătură cu adevărat frumoasă; nu se putea spune că e frumoasă, nimeni însă nu s-ar fi încumetat să spună că e urâtă. Şi totuşi, nu era una din acele femei nici urâte, nici frumoase, căci avea un nu ştiu ce deosebit care sărea în ochi şi cucerea. Şi atunci, cum era oare?

Frumoasă, dar după nişte legi necunoscute celor care, nesimţindu-se atraşi către dânsa de o putere de neînvins, care te silea să o iubeşti, n-aveau îndrăzneala s-o

cerceteze şi statornicia să ajungă a e cunoaşte.

Silvia a fost idolul întregii Franţe şi pe talentul ei s-au igprijinit toate comediile pe care le-au scris pentru dânsa cei mai de seamă autori, şi cu deosebire Marivaux. Fără dânsa, aceste comedii n-ar fi rămas nemuritoare. Nu s-a mai aflat, de atunci, actriţă în stare s-o înlocuiască, şi ea să se afle una, ar trebui să întrunească toate gingaşele unelte pe care le stăpânea Silvia în anevoiosul meşteşug actoricesc: gestică, glas, minte, expresivitate, ţinută şi o bună cunoaştere a sufletului omenesc. Toate la dânsa erau fireşti, iar meşteşugul care le aducea la desăvârşire rămânea mereu ascuns.

La însuşirile pe care le-am pomenit, Silvia mai adăuga una care îi dădea încă o strălucire, deşi fără ea n-ar fi apărut mai puţin sclipitoare pe cele dintâi scene: viaţa ei n-a avut nicio pată. I-a plăcut să aibă prieteni, ibovnici niciodată; bătându-şi joc de un privilegiu de care ar fi putut profita, dar care ar fi adus-o pe ea însăşi să se dispreţuiască. Această purtare i-a câştigat numele de femeie vrednică de respect la o vârstă când ar fi putut părea un nume de râs, ba chiar de ocară pentru toate femeile din breasla ei; şi numeroase doamne de cel mai înalt rang au cinstit-o mai mult cu prietenia decât cu ocrotirea lor. Pe Silvia n-a cutezat niciodată s-o fluiere capriciosul parter parizian, nici în rolurile care nu-i plăceau, şi toată lumea încuviinţa că vestita actriţă e e femeie mult mai presus, de starea ei.

Cum nu socotea că bunele-i purtări pot fi un merit al ei, căci ştia că nu e cuminte decât fiindcă mândria ci de femeie câştigă de pe urma cuminţeniei, Silvia n-a fost niciodată fudulă cu tovarăşele ei şi nici nu s-a purtat cu fele de sus, deşi acestora din urmă, mulţumite de strălucirea ce le-o dădea talentul sau frumuseţea, puţin le păsa de celebritatea ce le-ar fi dăruit-o virtutea. Silvia le iubea pe toate şi toate o iubeau: le recunoştea deschis

însuşirile, lăudându-le fără gând ascuns; toată lumea înţelegea însă că nu păgubeşte astfel nimic, deoarece, având mai imult talent decât ele şi un nume fără pată, nu puteau să-i strice cu nimic.

Natura i-a furat acestei neasemuite femei zece ani de Viaţă, căci se îmbolnăvi de piept la vârsta de şaizeci de f & ni, zece ani după ce am cunoscut-o. Clima Parisului le joacă adesea asemenea renghiuri actriţelor italiene. Am văzut-o jucând, doi ani înainte de a muri, rolul Marianei în piesa lui Marivaux şi, în ciuda vârstei şi a bolii, iluzia era desăvârşită. Eram de faţă când s-a prăpădit, ţinându-şi fiica în braţe şi îndreptând către dânsa cele de pe urmă sfaturi, cinci minute înainte de a-şi da sufletul. A fost îrv mormântată cum se cuvine, la Saint-Sauveur, fără nicio împotrivire a cucernicului preot, căci „din contra, vrednicul păstor, departe de necreştineasca intoleranţă a celor mai mulţi confraţi ai săi, spunea că meşteşugul ei de comediantă n-a împiedicat-o să fie creştină şi că pământul e maica noastră a tuturor, precum Iisus Cristos a fost Mintuitorul lumii întregi.

Mă vei ierta, iubite cititorule, că te-am făcut să iei parte la înmormântarea Silviei zece ani înainte de moartea ei, şi asta fără să fi vrut să săvârşesc vreo minune; te voi scuti, în schimb, de această corvoadă când voi ajunge cu povestirea la acel moment.

Scumpul ei odor, singura fată la părinţi, şedea la masă lângă dânsa. N-avea decât nouă ani pe vremea aceea şi, prins cu desăvârşire de maică-sa, nici n-am băgat-o în seamă atunci: era o îndeletnicire pentru mai târziu.

După cină, care se lungi până târziu, am plecat la gazdă, la doamna Quinson, unde m-am simţit foarte bine. Când mă deşteptai, doamna aceasta Quinson veni să-mi spună că aşteaptă afară un fecior care vrea să intre în slujbă la mine. Îi dau drumul înăuntru şi văd un băiat cam scun-dac; nu-mi place treaba asta şi i-o spun.

— Puţina mea înălţime, doamne, vă chezăşuieşte că n-am să vă îmbrac hainele ca să plec cu ele în vâjâială.

— Numele dumitale?

— Care doriţi.

— Poftim? Te întreb cum te cheamă.

— Nu mă cheamă nicicum. Fiecare stăpân la care slujesc mă cheamă cum pofteşte, şi am avut peste cincizeci de nume în viaţa mea. O să mă numesc cum veţi pofti.

— Dar, mă rog, un nume de familie trebuie să ai.

— Familie n-am avut niciodată. Un nume aveam şi eu în tinereţe, dar de douăzeci de ani de când sunt la stăpân şi mi-l schimb odată cu fiecare, l-am uitat.

— Foarte bine, are să te cheme Esprit.

— Atâta cinste mă copleşeşte, domnule.

— Ţine, du-te de-mi schimbă un ludovic.

— Poftim mărunţişul, domnule.

— Te văd bogat.

— Sluga dumneavoastră.

— Unde pot întreba de dumneata?

— La biroul de plasare. Şi doamna Quinson poate, de altfel, să vă dea informaţii despre mine. Mă ştie tot Parisul.

— Ajunge. Îţi dau treizeci de sous pe zi, fără straie, dormi unde ştii şi te afli la porunca mea în fiecare dimineaţă la şapte ceasuri.

Veni la mine Balletti şi mă pofti să iau în fiecare zi masa la dânşii. Luai o trăsură şi intrai la Palais-Royal, lăsându-l afară pe Espiit. Dornic să cunosc acest loc atât de lăudat, îl cercetam cu toată luarea-aminte. Văzui o grădină destul de frumoasă, alei mărginite de copaci stufoşi, havuzuri, clădiri care se înălţau de jur-împrejur, bărbaţi mulţi şi femei plimbându-se, câte-o bancă ici şi colo, unde se vindeau ultimele broşuri, parfumuri, scobitori şi fel de fel de fleacuri. Mai văzui o sumedenie de jilţuri de paie, care se închiriau pe un sou, pe unii care, la umbră, citeau gazetele, fete şi bărbaţi care prânzeau

singuri ori însoţiţi, băieţi de cafenea care urcau şi coborau sprinten o scară ascunsă sub un frunziş de carpeni. Mă aşezai la o măsuţă; un ospătar veni numaidecât să mă întrebe ce poftesc. Cer o şocolată cu apă; îmi aduce una îngrozitoare, într-o superbă ceaşcă de argint aurit. Cer o cafea, dacă e bună.

— Excelentă, chiar eu am făcut-o ieri.

— Ieri? Mulţumesc.

— Am făcut-o cu un lapte excelent.

— Lapte? Nu beau niciodată lapte. Fă-mi, te rog, o cafea cu apă.

— Cu apă? Nu facem decât după-amiază. Nu doriţi o bavareză straşnică? Sau o garafă de sirop de migdale?

— Da, de migdale, foarte bine.

Mi se pare foarte bună băutura asta şi mă hotărăsc s-o folosesc de acum înainte în fiecare zi la micul dejun. Îl întreb pe băiat ce e nou. Îmi spune că doamna delfinului a născut încă un prinţ.

Un abate, care şedea la o masă de alături, îi spuse

— Eşti nebun, se prinţesă a născut. Se apropie al treilea:

— Vin de la Versailles, şi doamna delfinului n-a născut nici prinţ, nici prinţesă.

Îmi spune că îi par străin şi răspunzându-i eu că sunt italian, începe să-mi vorbească de curte, de Paris, de spectacole şi până la urmă se arată gata să mă petreacă peste tot. Îi mulţumesc, mă ridic şi plec, yvbatele mă însoţeşte şi-mi spune cum o cheamă pe fiecare din fetele care se plimbau pe acolo.

Se întâlneşte cu un tânăr; se sărută şi abatele mi-l prezintă ca pe un mare învăţat în literatura italiană. Îi vorbesc italieneşte; îmi răspunde cu duh; îmi vine să râd însă de felul cum se rosteşte şi-i spun de ce. Grăia întocmai ca Boccaccio. Observaţia mea îi plăcu; l-am convins însă curând că nu trebuie să vorbească astfel, deşi limba

bătrânului Boccaccio e desăvârşită. În mai puţin de un sfert de oră eram prieteni, căci ne descoperisem aceleaşi gusturi. Era poet, poet eram şi eu; pe el îl interesa literatura italiană, pe mine cea franceză; am făcut schimb de adrese şi ne-am făgăduit să ne vizităm.

Văd, într-un colţ al grădinii, o mulţime de oameni adunaţi grămadă, încremeniţi cu ochii la cer. Îl întreb pe noul meu prieten ce minune se întâmpla.

— Stau toţi să pândească meridiana; fiecare e cu ceasul în mină ca să-l potrivească la douăsprezece tocmai.

— Dar nu e, mă rog, aceeaşi meridiana peste tot?

— Ba da, dar cea de la Palais-Royal e cea mai exactă. Izbucnesc în râs.

— De ce râdeţi?

— Fiindcă e cu neputinţă ca toate meridianele să nu fie la fel. Iată nişte cască-gură desăvârşiţi.

Se gândeşte o clipă, pe urmă începe şi el să râdă şi-mi arată destule pricini pentru care te poţi distra pe seama bunilor parizieni. Ieşim de la Palais-Royal pe poarta cea mare şi văd o mulţime de oameni înghesuindu-se înaintea unei prăvălii cu firma „La Civette”.

— Asta ce mai e?

— Sigur că iar o să râdeţi. Toţi oamenii ăştia cumsecade îşi aşteaptă rândul ca să-şi umple tabacherele.

— Alt negustor de tutun nu e în oraş?

— Se găseşte tutun peste tot, dar de trei săptămâni nu ai vrea nimeni să cumpere decât de la Civette.

— E mai bun ca în altă parte?

— E poate mai puţin bun; dar de când a introdus du-ia de Chartres moda asta, nu mai vrea nimeni alt tutun.

— Şi cum a făcut ducesa ca s-o introducă?

— Şi-a oprit de vreo două, trei ori echipajul în faţa răvăliei, ca să-şi umple cutiuţa, şi i-a spus tare tinerei re i-o înmâna că tutunul ei e cel mai bun din Paris. Mul-mea de cască-gură, care întotdeauna se îngrămădesc la „ortiera

unui prinţ, chiar dacă l-au văzut până atunci de sută de ori, sau dacă îl ştiu slut ca un maimuţoi, au rentat în tot oraşul cuvintele ducesei şi atât a fost destul ca şi adune aici pe toţi câţi prizează tutun în Capitală. Fe-eia asta are să facă avere, vinde tutun de peste o sută e scuzi pe zi.

— Şi ducesa habar n-are ce bine i-a făcut?

— Dimpotrivă, e o stratagemă din partea ei. Ducesa ocroteşte pe această tânără căsătorită şi, dorind să-i facă n bine într-un chip cât mai discret, s-a gândit la mijlocul cesta, care i-a izbutit de minune. Nici n-ai putea să crezi e oameni buni şi de treabă sunt parizienii. Te afli în sinura ţară din lume unde ajungi cineva dacă ai minte în ap, fie că rosteşti adevărul, fie că spui minciuni: în primi caz, te întâmpină bucuros cei vrednici şi mintoşi; într-al doilea, stau gata să te răsplătească proştii; căci prostia e caracteristică acestor locuri şi – ciudat lucru – din rea multă minte purcede. Nu faci, deci, niciun paradox „unând că francezul ar fi mai cuminte dacă ar avea minte mai puţină. Deşi nu li se înalţă altare, zeii adoraţi pe aici iisânt noutatea şi moda. Dacă se apucă un om să alerge, încep toţi să alerge după el. Şi gloata nu se opreşte până nu se descoperă că omul e nebun; grea treabă însă o aseme-iiea descoperire, căci avem o sumedenie de oameni născuţi nebuni gata, şi care trec totuşi drept cuminţi. Tutunul de la Civette nu e decât o palidă pildă pentru câtă gloată poate strânge la un loc cea mai neînsemnată împrejurare. Aflându-se într-o zi la vânătoare, regele se nimeri la portul Neuilly şi-i – \icni poftă să bea un pahar de ratafia. Se opreşte la poarta birtului şi, dintr-o întâmplare cu totul fericită, se loveşte ca bietul birtaş să aibă o sticlă Reîncepută. După ce bea un păhărel, regelui îi vine, aşa, să mai ceară unul, spunând că în viaţa lui n-a băut un r atafia atât de delicios. A fost destul, ba chiar prea mult, pentru ca trăscăul negustoraşului din Neuilly să fie socotit cel mai bun din Europa: o spusese regele. De atunci, lume peste

lume, lume dalbă, se îndeasă în prăvălia sărmanului birtaş, care e azi un om cuprins şi care şi-a clădit la faţa locului şi o făloasă casă, pe care se poate citi inscripţia: „ex Uquidis solidum” 1 inscripţie destul de caraghioasă, la care a ostenit unul din cei patruzeci de nemuritori. Cărui zeu trebuie să i se închine birtaşul? Prostiei, uşurinţei şi poftei de râs.

— Mi se pare, îi întâmpinai eu, că felul acesta de a încuviinţa sau de a aclama opiniile regelui, ale prinţilor de sânge etc, e mai curând o dovadă a dragostei poporului, care îi adoră, căci francezii merg până la a crede că oamenii aceştia nu sunt supuşi greşelii.

— E adevărat că tot ce se petrece pe la noi îi face pe străini să creadă că poporul îşi adoră regele, dar cei dintre noi care gândesc îşi dau curând seama că totul nu-i decât tinichea zornăitoare, iar curtea nu intră la socoteală. Când vine regele la Paris, toată lumea strigă: „Trăiască regele!”, luându-se după câte un nătăfleţ care a strigat primul, sau după un agent de poliţie care a dat semnalul în mulţime; e însă un strigăt gratuit, un chiot de voioşie sau câteodată un răcnet de spaimă pe care regele nici nu se gândeşte să-l ia în serios. E cam strâmtorat la Paris şi se simte mult mai bine la Versailles, în mijlocul celor douăzeci şi cinci de mii de oameni care îl ţin la adăpost de mânia aceluiaşi norod care, înţelepţit, ar putea până la urmă striga: „Moarte regelui!” Ludovic al XIV-lea o ştia prea bine şi câţiva consilieri ai camerei celei maţi au plătit cu viaţa cutezanţa de a fi vorbit despre întrunirea acelor State generale pentru a căuta leacul relelor statului. Franţa nu şi-a iubit niciodată regii, în afară de Ludovic cel Sfânt, de Ludovic al XII-lea şi de Henric al IV-lea cel Bun şi Mare; şi încă.

Din lichide solid (lat.).

6

dragostea norodului n-a fost în stare să-l ferească de jungherul blestematului neam al iezuiţilor, vrăjmaşi

deopotrivă noroadelor şi regilor. Pe când se înzdrăvenea după boală, regele de astăzi, un rege slab şi pe care miniştrii îl duc de căpăstru, a spus-o cinstit: „Mă mir de ce atâta bucurie fiindcă mă însănătoşesc, căci nu pot înţelege de ce aş fi atât de iubit”. Numeroşi regi ar putea spune la fel, dacă dragostea s-ar măsura într-adevăr după binele făcut. Această naivă cugetare a monarhului a fost ridicată în slăvi; un curtean filosof i-ar fi putut însă răspunde că îl iubesc atâta fiindcă poartă supranumele de „Mult-iubitul” K

— Supranume sau poreclă; şi-apoi, se găsesc pe la voi curteni filosofi?

— Filosofi, nu; sunt noţiuni care se exclud una pe alta, ca lumina şi întunericul; există însă câţiva oameni de duh pe care ambiţia şi interesul îi fac nărăvaşi.

Tot vorbind astfel, domnul Patu – aşa îl chema pe noul meu cunoscut – mă petrecu până la poarta locuinţei Silviei, pe care mă ferici că o cunosc, şi ne despărţirăm.

Mă prezentă tuturor şi-mi făcu cunoştinţă cu fiecare în parte. Mă izbi numele de Crebillon 2.

— Să-mi fie dat oare, domnule, să-mi văd visul împlinit? Sunt opt ani de când m-aţi vrăjit şi de când doresc să vă cunosc. Faceţi bunătatea şi mă ascultaţi.

Şi-i recit cea mai frumoasă tiradă din Zenobie şi Radamiste, pe care o tradusesem în versuri albe. Silvia se topea de plăcere văzânfl cât se bucură, la cei optzeci de ani ai lui, Crebillon, auzindu-şi opera rostită într-o limbă pe care o stăpânea pe deplin şi pe care o îndrăgea la fel ca pe limba lui maternă. Recită şi el aceeaşi scenă în franţuzeşte, subliniind cu îndatorinţă unele pasaje în care socotea că am înfrumuseţat-o. Îi mulţumii, fără a lua, fireşte, drept adevăr ceea ce nu era decât o curtenie.

Ne aşezarăm la masă şi, întrebat ce mi-a plăcut la Paris, le povestit tot, afară de convorbirea cu Patu.

1 E vorba de Ludovic al XV-lea.

— Prosper Crebillon (1674 – 1742), poet dramatic francez, deosebit de preţuit la vremea lui.

Am spus foarte multe, până când, băgând de seamă mai bine ca toţi pe unde o apuc spre a cunoaşte ce e bun în poporul lui şi ce nu, Crebillon îmi vorbi astfel:

— Pentru prima zi, domnule, văd semne bune la dumneata, şi sunt încredinţat că vei ajunge în curând departe. Povesteşti frumos şi vorbeşti o franţuzească pe care toată lumea o înţelege; tot ce spui nu e însă decât italienească dichisită franţuzeşte. Izbuteşti să-i faci pe toţi să-şi ciulească urechile la ce spui şi, cu această noutate, le cucereşti de două ori luarea-aminte: am să-ţi spun chiar că jargonul pe care-l foloseşti are darul să-ţi câştige ascultătorii, căci e nou şi deosebit şi te afli în ţara unde se aduc jertfe acestor două zeităţi. Şi totuşi, trebuie ca de mâine, chiar, să-ţi dai toată silinţa de a-ţi însuşi cum se cuvine limba noastră, căci în două, trei luni, aceiaşi care azi te aplaudă vor începe să râdă de dumneata.

— Vă cred, domnule, şi de asta mă tem şi eu; de aceea, venind la Paris, primul meu gând a fost să-mi dau toată osteneala de a învăţa temeinic limba franceză, dar cum să fac, domnule, să găsesc un dascăl? Sunt un elev insuportabil, iscoditor, curios, pisălog, nesătul: chiar dacă aş găsi un dascăl pe măsura mea, nu-s destul de bogat ca să-l pot plăti.

— Sunt cincizeci de ani, domnule, de când caut un şcolar aşa cum te-ai zugrăvit; am să-ţi plătesc eu dumitale ca să vii să iei învăţătură de la mine. Locuiesc în Marais, pe strada Douze-Portes; am acasă cei mai buni poeţi italieni, am să-l te pun să-i traduci în franţuzeşte şi n-ai să-mi pari niciodată nesătul.

Am primit cu bucurie, nemaiştiind cum să-mi arăt recunoştinţa; cele câteva cuvinte pe care le-am rostit veneau însă din inimă, ca şi, de altfel, oferta lui.

Crebillon era un uriaş; avea şase picioare: era mai

înalt ca mine cu trei şchioape. Mânca zdravăn şi povestea frumos, fără să râdă: i. se dusese vestea pentru vorbele lui de duh, şi era un mesean cât se poate de plăcut; îşi petrecea însă vremea acasă la dânsul, ieşea foarte rar, căci avea veşnic luleaua în gură şi era înconjurat de douăzeci de pisici cu care se juca aproape toată ziua. Avea o guvernantă bătrână, o bucătăreasă şi un slujitor. Guvernanta avea grijă de tot, veghea să nu-i lipsească nimic şi nu-i dădea nicio socoteală de banii care erau toţi la ea, căci \ el nu-i cerca niciodată nimic. La chip, Crebillon semăna ţ-cu un leu sau cu o pisică, ceea ce e totuna. Era cenzor regal şi-mi spunea că asta îl distrează. Guvernanta îi citea lucrările care i se aduceau şi se oprea din citit când socotea ea că pasajul trebuie cenzurat; câteodată însă el era de altă părere şi atunci controversele lor erau de tot hazul. Am auzit-o într-o zi pe guvernantă trimiţându-l la plimbare pe unul, spunându-i: „Treceţi săptămâna viitoare, n-am avut încă vreme să vă examinăm manuscrisul”.

Vreme de un an încheiat, am mers de trei ori pe săptămâna la domnul Crebillon şi am învăţat de la dânsul toată franţuzeasca pe care o ştiu; mi-a fost însă cu neputinţă să mă dezbar de întorsăturile italieneşti; le văd foarte bine când le întâlnesc la alţii, la mine însă izvorăsc singure din condei fără ca măcar să-mi dau seama. Sunt sigur că orice aş face, n-am să ajung niciodată să le recunosc, precum niciodată n-am izbutit să înţeleg unde e păcatul întru latinie de care e învinuit Tit Liviu.

Am alcătuit o strofă de opt versuri libere, cu un mai ştiu ce temă, şi i-am arătat-o lui Crebillon, rugându-l să o judece. După ce o citi cu luare-aminte, îmi spuse:

— Cele opt versuri sunt bune şi cât se poate de corecte, ideea e frumoasă şi foarte poetică, limba desăvârşită şi totuşi poezia e proastă.

— De ce?

— N-aş putea să-ţi spun. Îi lipseşte ceva.

Închipuieşte-ţi că vezi un bărbat pe care-l găseşti chipeş, bine clădit, cu purtări alese, plin de duh, într-un cuvânt, desăvârşit, oricât de aspru judecător ai fi. Vine o femeie, îl vede, îl cercetează şi pleacă spunându-ţi că bărbatul ăsta nu-i place. „Oare ce cusur îi găsiţi, doamnă?” „Niciunul, dar nu-mi place”. Te întorci, îl cercetezi încă o dată şi găseşti că e înzestrat cu un glas îngeresc, care însă îi ştirbeşte cumva din bărbăţie şi eşti silit să încuviinţezi că bine a călăuzit-o pe femeia aceea reacţia ei spontană.

Cu ajutorul acestei comparaţii, Crebillon mi-a explicat un lucru aproape cu neputinţă de explicat, căci într-adevăr numai gustul şi sentimentul personal pot fi cheia unei judecăţi care nu se supune nici unei reguli.

La masă vorbeam foarte mult de Ludovic al XIV-lea, printre ai cărui curteni Crebillon s-a numărat cincisprezece ani în şir, şi ne povestea despre el anecdote foarte interesante, pe care nimeni nu le cunoştea. Ne încredinţa, printre altele, că ambasadorii Siamului erau nişte găinari plătiţi de doamna de Maintenon. Ne spuse că tragedia Cromicell n-a terminat-o, pentru că regele i-a spus într-o zi să nu-şi tocească pana pentru o lichea.

Crebillon ne mai vorbi şi despre Catilina, şi ne spuse că o sosoteşte cea mai slabă din toate piesele lui, dar că nici n-ar fi dorit-o bună dacă în acest scop ar fi trebuit să-l înfăţişeze pe Cezar tânăr, căci ar fi stârnit râsul, precum Medeea, dacă ar fi înfăţişată înainte de a-l fi cunoscut pe Iason.

Lăudă mult talentul lui Voltaire, învinuindu-l însă de hoţie, căci, zicea, a furat de la el scena senatului. Adăugă, dându-i ce-i al lui, că s-a născut istoric şi că e făcut să scrie istorie, ca şi cum ar scrie tragedii; că însă o măsluieşte împănând-o cu tot felul de snoave, de basme şi de anecdote, numai ca s-o facă mai atrăgătoare la citit. După Crebillon, omul cu masca de fier [1] e o poveste: Ludovic al XIV-lea, zicea, i-a spus-o cu gura lui.

În ziua aceea s-a jucat la teatrul italian Cente, piesa doamnei de Grâffigny. M-am dus devreme, ca să apuc un loc bun în amfiteatru.

Doamnele îmbrăcate din cap până în picioare în diamante, care intrau în lojile de rangul întâi, nu mă lăsau nepăsător şi le cercetai cu luare-aminte. Purtam o haină frumoasă, dar după manşetele largi şi nasturii până jos mă cunoşteau toţi că sunt străin, căci moda aceasta nu exista la Paris. Căscam şi eu ochii şi gura cum mă pricepeam, când se apropie de mine un domn bogat îmbrăcat şi gras cât trei ca mine, care mă întreabă curtenitor dacă sunt străin. Răspunzându-i eu că da, mă întreabă cum mi se pare Parisul; îi spun că mi se pare foarte fru Masque de Iar, pe adevăratul său nume contele Antoine-Hercule Mattioli, a fost întemniţat la Bastilia (1898 – 1703), unde a şi murit. Purta în realitate o mască de velur. În calitatea sa de secretar al ducelui de Mantua, l-a trădat atât pe acesta cât şi pe Ludovic al XIV-lea, vânzând secrete de stat altor curţi europene.

moş. În clipa aceea, o doamnă uriaşă, muiată în nestemate, intră în loja de alături. Volumul ei uriaş mă ului, şi-i spusei, ca un neghiob, domnului ele lângă mine:

— Cine-o mai fi şi purcica aceea grasă de colo?

— E soţia purcelului ăstuia gras de aici.

— Vai, domnule, vă” cer de o mie de ori iertare. Grăsunului meu însă nu-i păsa de scuzele mele; nu se supărase de loc şi murea de râs. Aleasă şi fericită urmare a filosofiei pragmatice şi fireşti pe care cu atâta nobleţe o practică francezii, pentru a se bucura de viaţă sub înfăţişarea frivolităţii!

Mie îmi venea să intru în pământ de ruşine, şi seniorul cel gras nu mai putea de râs. Până la urmă se ridică, iese clin amfiteatru şi peste o clipă îl văd intrând în lojă şi vorbind cu nevastă-sa. Îi furam cu coada ochiului, fără a cuteza să-i privesc, când, ce să vezi! Cucoana începe

să-i ţină isonul soţului ei, prăpădindu-se de râs. Veselia asta a lor mă făcea să mă simt şi mai stingherit, astfel încât mă hotărâi să plec, când mă aud deodată strigat:

— Domnule! Domnule!

Ar fi fost necuviincios să le întorc spatele, aşa că mă îndreptai spre loja lor. El, cât se poate de serios şi în chipul cel mai nobil cu putinţă, mă rugă să-l iert că a râs atâta şi mă pofti să cinez la dânsul chiar în seara aceea, îi mulţumii curtenitor şi-l rugai să mă ierte că nu pot primi, căci eram poftit în altă parte. Stăruie, soţia lui mă îmbie şi ea; ca să-i încredinţez că n-o fac ca să-i ocolesc, le spusei atunci că sunt aşteptat la Silvia.

— Fac eu cumva să nu se supere că nu mergi, mă duc eu însumi să-i spun.

N-ar fi fost frumos să mă mai împotrivesc. Se ridică, iese şi se întoarce după câteva ciipe, însoţit de prietenul meu Balletti, care-mi spune că maică-sa e încântată că leg aşa alese cunoştinţe şi că mă aşteaptă a doua zi la prânz. Prietenul meu îmi mai spuse, luându-mă deoparte, că domnul acela e domnul de Beauchamp, administrator financiar general.

De îndată ce căzu cortina, îi oferii mina doamnei, ne urcarăm tustrei într-o superbă caleaşca şi coborârăm acasă la ei. Am găsit acolo bogăţia, mai bine zis belşugul, care domneşte pretutindeni la Paris la oamenii de rangul acesta: societate înaltă, conversaţie strălucitoare, bucate alese şi voie bună la masă.

Când ne-am ridicat de la masă se făcuse unu după miezul nopţii: caleaşca doamnei mă duse acasă. Am găsit la – dânşii uşă deschisă tot timpul cât am stat la Paris şi trebuie să mărturisesc că mi-a fost foarte de folos. Acei care spun că străinii se plictisesc la Paris întâile cincisprezece zile au dreptate, căci ai nevoie de timp ca să-ţi faci legături; eu însă am avut norocul ca în douăzeci şi patru de ore să fiu primit cum nu se poate mai călduros de

oamenii aceştia şi aşadar m-am simţit ele minune.

A doua zi dimineaţă, veni la mine Patu şi-mi aduse în dar lucrarea lui în proză, elogiul mareşalului de Saxa. Am ieşit amândoi şi ne-am dus să ne plimbăm la Tuileries, unde mă prezentă doamnei Boccage, care spuse o nostimă vorbă de duh antitetică în legătură cu mareşalul de Saxa:

— E ciudat, zise ea, cum nu suntem în stare să rostimuri. De profundis pentru omul ăsta care ne-a făcut de atâtea ori să cântăm Te Deum.

Ieşind din Tuileries, Patu mă duse la vestita actriţă de la operă, numită domnişoara La Fel, îndrăgită de tot Parisul şi membră a Academiei regale de muzică. Avea trei copilaşi încântători, care zburdau prin casă.

— Îi ador, îmi spuse ea.

— Sunt vrednici de adoraţia dumneavoastră, căci sunt foarte frumoşi, deşi fiecare are cu totul altă expresie.

— Nici nu e de mirare! Cel mare e fiul ducelui de Anneci, mijlociul al contelui de Egmont, iar mezinul odrasla lui Maisonrouge, care tocmai s-a însurat cu domnişoara Romainville.

— Vai, vă rog să mă iertaţi, credeam că le sunteţi mamă la tustrei.

— Nu v-aţi înşelat: chiar le sunt.

Şi zicând acestea, se uită la Patu şi izbucnesc amândoi în râs, ceea ce nu mă făcu să roşesc, dar mă făcu să înţeleg că am călcat în străchini. Eram încă nou pe aici şi nedeprins să văd femeile uzurpând privilegiile bărbaţilor. Şi, totuşi, domnişoara La Fel nu încerca să te înfrunte; era chiar plăcut să stai de vorbă cu dânsa, se afla însă, cum se spune, mai presus de prejudecăţi. Să fi cunoscut mai bine năravurile vremii, aş fi ştiut că toate acestea intră în rânduiala lucrurilor şi că marii seniori, care-şi împrăştiau astfel pretutindeni nobila lor sământă, îşi lăsau copiii la mamele lor, cărora le plăteau câte o pensie foarte frumuşică. Prin urmare aceste doamne cu cât

agoniseau mai mulţi, cu atât trăiau mai îmbelşugat.

Lipsa mea de experienţă cu privire la obiceiurile pariziene mă făcu să săvârşesc câteva gafe îngrozitoare, iar domnişoara La Fel i-ar fi râs cu siguranţă în nas oricui ar fi venit să-i spună că sunt un om de duh, după bădărănia aceea.

Într-altă zi, pe când mă aflam la Lany, maestru de balet la Operă, văd cinci sau şase fete de vreo treisprezece ani, toate însoţite de mamele lor şi având toate înfăţişarea aceea modestă pe care o dă o creştere aleasă. Le spuneam cuvinte măgulitoare şi ele îmi răspundeau plecând ochii. Plângându-se una din ele că o doare capul, îi oferii sticluţa mea cu săruri, iar una din tovarăşele ei îi spuse:

— Desigur ai dormit prost.

— Aş, de unde, îi răspunse frumoasa Agnes, cred că sunt însărcinată.

Auzind un răspuns atât de neaşteptat pentru mine din partea unei fete a cărei vârstă şi înfăţişare mă făcuse s-o cred fecioară, îi spusei:

— Nu credeam că doamna e măritată.

Se uită o clipă la mine şi apoi, întorcându-se către tovarăşa ei, încep amândouă să râdă pe întrecute. Îmi crăpa obrazul, mai mult de ruşinea lor decât de a mea şi părăsii încăperea, hotărât să nu mai caut zadarnic virtutea la o tagmă de femei unde aceasta e aşa rară. A căuta sau a-ţi închipui că poate exista măcar o urmă de sfială la nimfele astea de culise, înseamnă să fii prea din cale-afară de neghiob: se mândresc că nici nu ştiu ce înseamnă sfiala şi rid de cei ce cred dimpotrivă.

Patu îmi făcu cunoştinţă cu toate fetele din Paris care erau cât de cât cunoscute. Iubea femeia, dar din nefericire pentru dânsul n-avea temperamentul meu şi goana după plăceri îl răpuse de timpuriu. Să fi trăit, l-ar fi ajuns poate din urmă pe Voitaire; plăti însă, la treizeci de ani, naturii birul fatal de care nimeni nu scapă.

De la acest tânăr învăţat am aflat taina care le foloseşte unor tineri literaţi francezi spre a obţine o deplină desăvârşire a prozei pe care o scriu, atunci când prilejul cere o proză cât mai frumoasă cu putinţă, ca de pildă la elogii, oraţiuni funebre, panegirice, dedicaţii etc. Tama aceasta i-am smuls-o aproape pe furiş.

Aflându-mă la ei într-o dimineaţă, văzui pe masa lui nişte foi volante pe care erau scrise versuri albe de câte douăsprezece silabe. Citii câteva din ele şi-i spusei că, deşi sunt frumoase, mai mult nu-mi plac decât îmi plac.

— Sunt aceleaşi idei ca în elogiul mareşalului de Saxa, dar îţi mărturisesc că proza îmi place mai mult.

— Proza mea nu ţi-ar fi plăcut, dacă n-ar fi fost scrisă întâi în versuri albe.

— Ţi-ai dat atâta osteneală cu totul pe degeaba.

— Nicidecum; versurile albe nu-mi cer nicio osteneală. Le scriu ca pe proză.

— Socoti aşadar că proza se face mai frumoasă când o copiezi după propriile tale versuri?

— Fără nicio îndoială. Se face mai frumoasă şi am astfel siguranţa că proza mea nu va fi plină de acele jumătăţi de vers care-i ies scriitorului din condei fără ca măcar să bage de seamă.

— E un cusur acesta?

— Mare şi de neiertat. O proză în care mişună versuri nedorite e mai rea decât o poezie prozaică.

— E adevărat că într-o oraţiune funebră versurile parazitare urâţesc proza.

— Bineînţeles. Uite, de pildă, Tacit, a cărui Istorie începe cu Urbem Romam a principio reges habuere 1. E un hexametru latin, unul foarte prost, şi pe care marele istoric desigur nu l-a băgat de seamă când şi-a recitit lucrarea, căci sigur că i-ar fi dat o altă întorsătură. Dar proza italiană în care găseşti versuri nedorite nu e oare şi ea vicioasă?

— Ba bine că nu. Şi am să-ţi mai spun că mulţi din aceia pe care-i dă talentul afară din casă strecoară anume versuri în proza lor, socotind că astfel o fac mai sonoră. Sunt zorzoane pentru care pe drept ne învinuiţi. Altminteri, sunt încredinţat că eşti singurul care-ţi dai această osteneală.

1 La început, Roma au stăpânit-o regii (lat.).

6

— Singurul? Te asigur că nu. Toţi cei cărora, ca mie, versul alb nu le dă nicio bătaie de cap, folosesc acest mijloc atunci când pe urmă îşi copiază singuri proza, întrebat I bă-l pe Crebillon, pe abatele de Voisenon pe Laharpe, pe cine pofteşti, şi au să-ţi spună ce-ţi spun eu. Voltaire a întrebuinţat cel dintâi acest meşteşug în bucăţile lui scurte, a căror proză e fermecătoare. Epistola către doamna du Châtelet bunăoară zg nu în cir îi printre acestea; e superbă; citeşte-o, dacă găseşti un singur hemistih, spune-mi că n-am avut dreptate.

Curios, l-am întrebat pe Crebillon; mi-a spus acelaşi lucru, dar m-a încredinţat că el nu l-a făcut niciodată.

Patu abia aştepta să mă ducă la Operă, ca să vaclă ce impresie face asupra mea spectacolul, căci unui italian trebuia cu adevărat să i se pară ceva cu totul deosebit. Se cânta o operă al cărui titlu era Serbări veneţiene, titlu interesant pentru mine. Mergem, pentru cei patruzeci de sous ai noştri şi ne instalăm la parter, unde, deşi stăteai în picioare, găseai lume destul de aleasă, căci spectacolul cu pricina era mica dambla a francezilor.

După o uvertură simfonică, destul de frumoasă în felul ei, executată de o orchestră excelentă, cortina se ridică şi văd un decer frumos înfăţişând mica piaţă Sau-Marco văzută de pe insuliţa San Giorgio; mă izbeşte însă faptul că văd palatul dogelui în stânga şi marea clopotniţă în dreapta mea; adică tocmai pe dos. Greşeala aceasta caraghioasă şi ruşinoasă pentru veacul în care trăim îmi

stârneşte râsul şi Patu, căruia îi spusei de ce rid, a fost nevoit să facă la fel. Muzica, deşi frumoasă după gustul antic, mă distra puţin, fiindcă era nouă, pe urmă însă mă plictisi. Melopcea mă obosi curând cu monotonia ei şi cu strigătele care-te asurzeau când ţi-era lumea mai dragă. La „râncezi, melopeca înlocuieşte, zic ei, melopeea greacă şi recitativul nostru pe care nu-l pot suferi, dar care le-ar plăcea dacă ne-ar înţelege limba.

— Claude-Hcnri, abate de Voisenon (1708 – 1775), scriitor francez, prieten cu Voltaire.

— Jean-Franqois de Laharpe (1739 – 1803), critic francez de orientare clasicizantă.

6

Acţiunea se petrecea într-o zi de carnaval, când veneţienii se plimbă, mascaţi, în piaţa San-Marco. Erau înfăţişaţi pe scenă cavaleri, mijlocitoare şi fete care legau şi dezlegau tot felul de intrigi; costumele erau ciudate şi false; întregul însă era nostim. Ce mă făcu să râd cel mai tare, şi era foarte de râs pentru un veneţian, fu când îl văzui ieşind din culise pe doge însoţit de doisprezece consilieri, îmbrăcaţi toţi în nişte togi ciudate şi începând să danseze marea Passacaglie. Deodată parterul începu a bate din palme, la apariţia unui dănţuitor înalt şi frumos, mascat şi împopoţonat cu o uriaşă perucă neagră care-i ajungea până la mijloc şi înveşmântat cu o haină deschisă în faţă şi care-i venea până la călcâie.

— E neasemuitul Dupres, îmi spuse, cu un fel de evlavie, Patu.

Auzisem vorbindu-se de el, aşa că îl privii cu toată luarea-aminte. Îl văd înaintând, elegant, cu paşi cadenţaţi şi, o dată ajuns în avanscenă, ridicându-şi încetişor braţele rotunjite, mişcându-şi-le cu graţie, întinzându-le, strângându-le, mişcându-şi picioarele cu precizie şi uşurinţă, făcând câţiva petits pas, bătăi cu jumătate de picior, o piruetă, şi pierind apoi ca un vânt. Totul nu durase

mai mult de o jumătate de minut. Aplauzele, strigătele de „bravo” izbucneau din toate părţile; eram nedumerit şi-l întrebai pe prietenul meu care e pricina acestei dezlănţuiri de entuziasm.

— Aplauzele sunt pentru graţia lui Dupres şi pentru dumnezeiască armonie a mişcărilor lui. Are şaizeci de ani şi cei care l-au văzut acum patruzeci de ani îl găsesc neschimbat.

— Cum? Aşa a dansat toată viaţa?

— Mai bine nu putea dansa, căci treapta pe care l-ai văzut e perfecţiunea însăşi şi mai presus de perfecţiune ştii tu să mai fie ceva?

— Nimic, afară doar dacă nu-i o perfecţiune relativă.

— Aici e absolută. Dupres face mereu acelaşi lucru şi în fiecare zi ni se pare că-l vedem pentru prima oară. Atât e de mare puterea frumosului şi a calităţii, a sublimului şi a adevărului care ne pătrund sufletul. Dansul acesta e o armonie; e adevăratul dans, de care habar n-aveţi în Italia.

La finalul actului doi, iată-l din nou pe Dupres, cu obrazul acoperit de o mască, dansând pe o altă muzică, dar făcând, după mine, acelaşi lucru. Înaintează până în marginea scenei şi înmărmureşte într-o poziţie desăvârşit desenată. Patu mă întreabă dacă nu e într-adevăr vrednic de admiraţie; recunosc că da. Deodată aud o sută de glasuri ridicându-se de la parter:

— Doamne, Dumnezeule! Creşte! Uite-l cum creşte 1 Şi părea cu adevărat un corp elastic care creşte desfăşurându-se. Îl fericii pe Patu spunându-i că Dupres are, în tot ce face. O graţie desăvârşită. Numaidecât după aceea, văd o dansatoare care, ca o furie, străbate scena făcând un entrechat la dreapta, altul la stânga, în toate sensurile, ridicându-se însă cam puţin şi culegând totuşi ropote de aplauze.

— E vestita Camargo, îmi spuse Patu. Te felicit, prietene, că ai sosit la vreme la Paris că s-o mai vezi, căci a

împlinit douăsprezece lustre.

Mărturisii atunci că dansul ei a fost minunat.

— E cea dintâi dansatoare, prietene, care a îndrăznit să sară la noi pe scenă, căci până la ea dansatoarele nu să-ifeau; şi ce e admirabil e că nu poartă de loc chiloţi.

— Poftim? I-am văzut.

— Ce-ai văzut? I-ai văzut pielea care, e adevărat, nu-i nici crin, nici trandafir.

— Domnişoara Camargo – spusei cu o mutră pocăită – nu-mi place; îl prefer pe Dupres.

Un vechi admirator al ei îmi spuse, din stânga, că, în tinereţea ei, făcea le saut de basqite şi chiar la gargouillade şi că nu i-a văzut nimeni pulpele, niciodată, deşi dansează goală.

— Dar dacă nu i-aţi văzut pulpele niciodată, cum puteţi şti că nu poartă tricou?

— O! Sunt lucruri care se pot afla. Văd că domnul e străin.

— O! cât despre asta, foarte străin.

Ce mi-a plăcut mai mult la Opera franceză a fost iuţeala cu care, la un singur fluierat, se schimbau deodată toate decorurile; treabă de care în Italia nici nu s-a auzit. Mi s-a părut de asemenea încântător faptul că muzica începe cu o trăsătură de arcuş; dirijorul însă, cu bagheta lui pp care o bâţâia ca un apucat de la dreapta la stânga, de parcă ar fi trebuit, numai cu puterea braţului, să târâie după sine toate instrumentele, îmi făcu oarecum silă. Am mai admirat de asemenea tăcerea din sală, lucru atât de nou pentru un italian: căci, în Italia, e într-adevăr o ruşine gălăgia pe care o fac spectatorii, când actorii cântă; şi nu cunosc nimic mai caraghios decât liniştea care-i urmează acestei gălăgii de îndată ce se ivesc dansatorii. Îţi vine atunci a zice că toată mintea italienilor e în ochi. Pe de altă parte, nu există ţară în lume unde, dacă te uiţi bine, să nu bagi de seamă ceva nefiresc sau ciudat şi asta fiindcă poţi

să compari: băştinaşii nu pot vedea nimic. Pe scurt. Opera mi-a plăcut: Comedia Franceză însă m-a cucerit. Acolo francezii sunt într-adevăr în elementul lor; jocul lor e măiestru şi niciun popor nu trebuie să le conteste laurii cu care, pe drept cuvânt, subţirimea minţii şi bunul-gust îi încununează.

Mă duceam acolo în fiecare zi şi, deşi câteodată nu erau nici două sute de spectatori, se dădeau piese vechi, desăvârşit jucate. Am văzut Mizantropul, Avarul, Tartuffe, Jucătorul, Gloriosul şi multe altele şi, cu toate că le văzusem de multe ori, mi se părea de fiecare dată că atunci le văd întâi. Am sosit la vreme la Paris ca să-l văd pe Sarrazin, pe domnişoarele Dangeville, Dumesnil, Gaussin, Clairon, Previlie şi alte actriţe care, retrase de pe scenă, trăiau din pensii şi-i mai fermecau încă pe toţi cei pe care îi priveau. Am cunoscut, printre alţii, pe va stita Le Vasseur. Mi-era drag să mă văd cu ele şi-mi povesteau fel de fel de anecdote, care de mare mai interesante. Erau îndeobşte gata să-ţi sară în ajutor, orice le-ai fi cerut. Mă aflam într-o seară într-o lojă cu domnişoara Le Vasseur, pe când se juca o tragedie în care o fată foarte frumoasă făcea un rol mut de preoteasă.

— Ce frumoasă e! îi zic eu.

— Într-adevăr, e fermecătoare. E fata celui care l-a jucat pe confident. E foarte plăcut să o întâlneşti în lume şi făgăduieşte mult.

— Aş fi bucuros s-o cunosc.

— Doamne, nu e greu de loc. Taică-său şi maică-sa sunt nişte oameni foarte cumsecade şi sunt sigur că vor fi încântaţi să vă poftiţi la ei la masă. Nu vă vor stinperi cu nimic: vor merge să se culce şi vă vor lăsa să staţi în voie de vorbă la masă cu fiica lor, cât veţi dori. Sunteţi în Franţa, domnule; noi cei de pe aci ştim să preţuim viaţa şi ne străduim să profităm de ea. Iubim plăcerile şi ne socotim fericiţi când le putem crea.

— Felul acesta de a gândi e fermecător, doamnă, dar cu ce obraz vreţi să mă duc eu să mă poftesc la masă la nişte oameni cumsecade pe care nici nu-i cunosc şi care mă cunosc la fel de puţin?

— Doamne sfinte! Ce tot vorbiţi? Aici cunoaştem pe toată lumea. Nu vedeţi cum mă port cu dumneavoastră? După spectacol, am să vă prezint şi, gata, v-aţi cunoscut.

— Am să vă rog să-mi faceţi această cinste altă dată.

— Când veţi dori.

CAPITOLUL XXX

Franţuzeasca mea îmi joacă renghiuri, am succese, leg numeroase cunoştinţe – Ludovic al XV-lea – Frate-meu soseşte la Paris.

Toţi artiştii italieni din Paris doreau să dea câte un ospăţ în cinstea mea, ca să-mi arate în ce strălucire trăiesc. Toţi m-au ospătat regeşte. Carlino Bertinazzi, care juca roiurile de Arlechin, actor îndrăgit de tot Parisul, îmi aminti că m-a văzut cu treisprezece ani în urmă, la Padova, pe când se întorcea cu maică-sa de la Petersburg. Dădu în cinstea mea o masă superbă, la doamna de la Caillerio, unde locuia. Doamna aceasta era îndrăgostită de el. Îi spusei ce drăguţi sunt cei patru copilaşi care zburdau primprejurul nostru. Soţul, care era de faţă, îmi răspunse:

— Sunt copiii domnului Carlino.

— Se poate, domnule; până una-alta dumneavoastră duceţi însă de grijă şi, deoarece vă poartă numele, pe dumneavoastră trebuie să vă cunoască de tată.

— Da, aşa ar fi drept; Carlino e însă prea cinstit că nu-i recunoască, în ziua când voi dori eu să mă dezbar de ei. Ştie foarte bine că sunt ai lui şi nevastă-mea ar fi cea dintâi care s-ar plânge dacă ar tăgădui-o.

Omul acesta nu era ceea ce se numeşte un zevzec, departe de aşa ceva, privea însă viaţa ca un filosof şi vorbea despre ea cu calm, ba chiar cu o anume măreţie. Îl iubea pe Carlino ca pe un prieten şi situaţiile de felul

acesteia nu erau rare pe atunci la Paris printre oamenii dintr-o anume clasă. Doi mari seniori, Boufflers şi Luxembourg, îşi schimbaseră între ei, ca doi prieteni buni, nevestele şi amândoi aveau şi copii cu ele. Odraslele lui Boufflers se numeau Luxembourg şi odraslele lui Luxembourg purtau numele de Boufflers. Dintre ei, băieţii au urmaşi care sunt cunoscuţi şi azi în Franţa cu a. este nume. Bineînţeles că acei care cunoşteau tărăşenia râdeau, şi aveau de ce; iar pământul se mişca liniştit mai departe potrivit aceloraşi legi ale gravitaţiei.

Cel mai bogat din artiştii italieni era Pantalone, tatăl Coralinei şi al Camillei, cunoscut cămătar. Ţinusă mă poftească şi el la masă, şi cele două fete mă încântară. Cea dintâi era ibovnica prinţului de Monaco, feciorul ducelui de Valentinois, care mai trăia încă, iar Camilla îl iubea pe contele de Melfort, favoritul ducesei de Chartres, ajunsă pe atunci ducesă de Orléans, în urma morţii socrului ei.

Camilla era mai vioaie decât Coralina, care era însă mai frumoasă. Am început să-i fac curte la ore nepotrivite, ca un bărbat care nu însemna mare lucru; orele acelea sunt însă şi ale amantului oficial. Mă aflam aşadar câteodată la dânsa chiar la ceasul când venea prinţul s-o vadă. La început, îmi luam seara-bună şi plecam; pe urmă însă mă rugară să mai stau, căci de obicei prinţii, când rămân între patru ochi cu ibovnicele lor, nu se pricep decât să se plictisească. Cinam împreună, şi rolul lor era să asculte, iar al meu să mănânc şi să povestesc.

M-am socotit dator să-l curtenesc pe prinţ, care mă întâmpină cu multă bunăvoie \ într-o dimineaţă însă, cum mă văzu intrând, îmi spuse i

— A, îmi pare foarte bine că te văd, fiindcă i-am făgăduit ducesei de Ruffe să i te aduc. Hai să mergem.

Poftim. Încă o ducesă. Îmi macină moara. Haidem. Ne suim într-un diable, o trăsurică la modă, şi iată-ne la unsprezece dimineaţă la zisa ducesă.

Dacă aş vrea, cititorule, să-ţi zugrăvesc un tablou fidel al acestei obscene cotoroanţe, te-ai înspăimântet. Închipuieşte-ţi şaizeci de toamne îngrămădite pe un obraz tencuit în roşu, un ten vineţiu, un trup jigărit şi descărnat, toată sluţenia şi veştejeala desfrâului întipărite pe această dezgustătoare arătare, lenevos tolănită pe o sofa şi care, văzându-mă, strigă turbată de fericire:

— Vai, ce băiat frumos! Prinţule, ce dulce eşti că mi l-ai adus. Vino, şezi aici, f ecioraş.

M-am supus fără crâcnire, dar o miasmă de mosc, care mi se păru că are un iz de hoit fu cât p-aci să mă facă să leşin. Nemernica de ducesă se sculase şi-şi arăta la vedere un sân lucios, în stare să-l înfricoşeze pe cel mai vajnic viteaz. Prinţul avea, chipurile, nişte treburi, aşa că plecă, spunându-mi că-mi trimite trăsurică în câteva clipe.

Cum se vede singur cu mine, scheletul cel tencuit îşi întinde braţele şi, până a apuca eu să mă dumiresc, îmi şi lipeşte pe obraz buzele ci băloase, care mă fac să mă cutremur, iar una din mâini i se rătăceşte cum nu se poate mai necuviincios.

— Ia să vedem – zice – puişorule, cât ţi-e de frumoasă…

Mă treceau fiorii; rezist.

— Haidade, faci pe pruncul, zice vrednica urmaşă a tinesalinei. Ce, aşa ageamiu eşti?

— Nu doamnă, dar…

— Dar ce?

— Am…

— Ptiu! scârbosule! strigă ea, dându-mi drumul. Ce era să păţesc!

Nu las să-mi scape momentul, îmi iau pălăria –, şi o rup la fugă; mi-era frică să nu mă oprească portarul să ies.

Iau o trăsură de piaţă şi mă duc să-i povestesc Cora-Knei aventura. Se prăpădi de râs şi încuviinţă că prinţul mi-a făcut una pe cinste. Îmi lăudă prezenţa de spirit cu

care am născocit piedica aceea; dar nu-mi oferi prilejul de a-i dovedi că am păcălit-o pe ducesă.

6

Trăgeam, totuşi, nădejde şi ziceam că nu mă socoate destul de îndrăgostit.

Peste vreo trei, patru zile, pe când cinam între patru ochi cu ea, atâtea i-am înşirat şi atâta am ameninţat-o că nu mai calc pe acolo, încât mi-a dat o făgăduinţă pe a doua zi.

— Prinţul, zise, se întoarce de la Versailles abia poimâine, aşa că mâine mergem la crescătoria de iepuri, prânzim între patru ochi, facem o vânătoare de dihori, şi ne întoarcem mulţumiţi la Paris.

— Straşnic!

A doua zi, la zece dimineaţa, ne suim într-o cabrioletă şi ajungem la barieră. Când s-o trecem, vedem venind dimpotrivă un vizitiu cu o livrea străină şi-l auzim pe cel din caleaşca strigând:

— Opreşte! Opreşte!

Era cavalerul de Württemberg care, fără a mă cinsti măcar cu o privire, începe să-i spună vorbe dulci Coralinei; apoi, scoţându-şi afară tot capul, îi şopteşte ceva la ureche. Ea îi răspunde la fel; pe urmă îmi spune luându-mă de mână şi zâmbind:

— Am o treabă foarte însemnată cu seniorul acesta: du-te, scumpul meu, la crescătorie, prânzeşte, vânează şi treci mâine p? la mine.

Şi zicând acestea coboară, se urcă în cealaltă trăsură şi eu rămân ca nevasta lui Lot, nu însă nemişcat.

Dacă te-ai găsit, cititorule, într-o asemenea situaţie, îţi va fi lesne să-ţi închipui ce mânie m-a cuprins; dacă n-ai păţit niciodată una ca asta, cu atât mai bine pentru tine, dar atunci zadarnic aş încerca să ţi-o povestesc, căci n-ai înţelege nimic.

Mi-era silă de cabrioletă: sării jos şi-i spusei vizitiului

să se ducă la dracul, şi, luând cea dintâi trăsură de piaţă care-mi ieşi în cale, zburai drept la Patu, căruia îi povestit, spumegând de furie, toată pătărania. În loc să mă plângă, său, să-mi împărtăşească năduful. Patu, mai înţelept, îmi spuse, râzând de aventura mea:

— Aş fi bucuros să mi se fi întâmplat mie o asemenea istorie; acum eşti sigur că la cea dintâi întâlnire faci cu ea ce vrei.

— N-o mai vreau: prea o dispreţuiesc.

— S-o fi dispreţuit mai înainte. Acum, ce-a fost a fost: ca să te despăgubeşti, nu vrei să mergem să cinăm la Hotel du Roule?

— Pe legea mea, grozavă idee! Ifaidem!

Hotel du Roule era vestit la Paris şi eu încă nu-l cunoşteam. Stăpâna casei îl mobilase cu eleganţă şi găzduia într-însul vreo douăsprezece, paisprezece nimfe alese, cu tot ce trebuie ca să se simtă omul bine: o masă bună, un pat bun, curăţenie şi singurătate în nişte superbe boschete. Avea un bucătar desăvârşit şi nişte vinuri delicioase. Se numea doamna Paris, nume de împrumut, fireşte, dar care i se potrivea de minune. Ocrotită de poliţie, se afla destul de departe de Paris ca să fie sigură că toţi cei care vin ca oaspeţi în slobodul ei aşezământ sunt oameni mai presus de clasa mijlocie. Înăuntru totul mergea ca pe roate şi toate desfătările îşi aveau tariful lor, care nu te obliga la cheltuieli nebuneşti. Un prânz cu o nimfă costa şase franci, o cină doisprezece şi pentru încă o dată pe atâta puteai să-ţi petreci toată noaptea cu ea. Mie casa mi s-a părut încă mai presus de ce se vorbea despre ea, şi, oricum, mai interesantă decât crescătoria de iepuri.

Ne suim într-o trăsură, şi Patu îi spuse vizitiului!

— La Chaillot!

— Am înţeles, cucoane!

După un drum de vreo jumătate de ceas, se opreşte în faţa unei porţi pe deasupra căreia seria: Hotel du Roide.

Poarta era încuiată. Pe o portiţă iese un elveţian cu nişte mustăţi stufoase, şi ne măsoară din cap până în picioare. Ne găseşte pesemne pe placul lui, ne deschide şi intrăm. O cucoană fără un ochi, de vreo cincizeci de ani, pe care se mai vedea însă că a fost o femeie frumoasă la viaţa ei, ne întâmpină şi, după ce ne salută curtenitor, ne întreabă dacă am venit să cinăm la dânsa. Răspunzându-ţi noi că da, ne duce într-o încăpere mare şi frumoasă, unde dăm de paisprezece tinere, toate chipeşe şi îmbrăcate în rochii de muselină. Când ne văzură intrând, se ridicară şi ne făcură o graţioasă reverenţă. Erau cam de-o vârstă, blonde, brune sau şatene: pentru toate gusturile. Le trecem în revistă, spunând câteva cuvinte fiecăreia şi ne oprim la două din ele. Alesele sar în sus de bucurie, ne sărută cu o voluptate pe care un nepriceput ar fi putut-o lua drept tandreţe şi ne iau cu ele în grădină, ca să aşteptăm acolo să ne poftească la masă. Grădina era întinsă şi cu meşteşug alcătuită spre a fi prielnică dragostei, sau desfătărilor menite s-o reprezinte. Doamna Paris ne spuse:

— Poftiţi, domnilor, poftiţi şi vă bucuraţi de aerul bun şi fiţi liniştiţi din toate punctele de vedere; casa mea e un templu al tihnei şi al sănătăţii.

Mândra pe care mi-o alesesem aducea cumva cu Coralina, împrejurare care mă făcea s-o găsesc încântătoare. Dar tocmai când ne era lumea mai dragă, ne poftiră la cină. Bucatele au fost destul de bune şi masa ne dăduse alte gânduri noi, când chioara, cu ceasornicul în mână, veni să ne înştiinţeze că petrecerea noastră s-a sfârşit. Plăcerea era măsurată cu ceasul.

Îi suflai o vorbă lui Patu, care, după câteva consideraţii filosofice, se întoarse către guvernantă:

— Dublăm doza – făcu el – dublând răsplata.

— Voia la dumneavoastră, domnilor.

Urcăm, mai alegem o dată şi facem încă o plimbare.

Acelaşi necaz ca adineauri, din pricina riguroasei exactităţi a doamnei.

— Ei, cucoană, prea e de tot!

— Hai, prietene, să urcăm a treia oară, să purcedem la încă o alegere şi să ne petrecem noaptea aici.

— Doamna Paris încuviinţează planul nostru?

— Eu însămi nu l-aş fi croit mai bine, domnilor; planul dumneavoastră e rodul unei minţi agere.

Intrăm în salon, alegem alte fete şi toate râd de cele dintâi care nu s-au priceput să ne cucerească; ca să se răzbune, acestea le spun că suntem nişte molâi.

Când m-am uitat mai bine, am rămas eu însumi uluit de alegerea ce-o făcusem. Luasem o adevărată Aspasie şi-i mulţumii norocului că prima şi a doua oară n-am băgat-o de seamă, căci avea acum să fie a mea paisprezece ceasuri în şir. Saint-Hilaire o chema pe frumoasa asta, aceeaşi care, sub acest nume, ajunse vestită în Anglia cu un lord care o luă cu el un an mai târziu. Jignită întâi că n-am ales-o pe ea de la început, mă privea cam de sus şi cu dispreţ; m-am grăbit însă s-o fac să înţeleagă că împrejurarea e cu atât mai prielnică, de vreme ce astfel va rămâne vreme mai îndelungată cu mine. Începu atunci să râdă şi se făcu fermecătoare.

Fata asta avea haz, ştia carte şi era foarte iscusită, avea, într-un cuvânt, tot ce-i trebuia ca să răzbească pe drumul ce-l străbătea. La cină, Patu îmi spuse în italieneşte că era cât p-aci s-o aleagă el când am luat-o eu, iar a doua zi îmi spuse că a dormit toată noaptea. Domnişoara Saint-Hilaire fu foarte mulţumită de mine, lucru cu care se lăudă la tovarăşele ei. Ea a fost pricina numeroaselor vizite pe care le-am făcut în urmă la Hotel du Roule şi tot ea le-a fost întotdeauna ţelul: era fudulă cum nu se mai poate că m-am statornicit la ea.

Aceleaşi vizite îmi stinseră focul pentru Coralina. Un muzicant din Veneţia, Guadagni, frumos, foarte priceput în

meşteşugul lui şi plin de duh, izbuti s-o cucerească trei săptămâni după ce mă certasem eu cu ea. Acest băiat frumos, şi care părea, numai, şi foarte vânjos, îi stârni curiozitatea şi fu pricina că prinţul, care o prinse în fapt cu el, o părăsi. Totuşi, Coralina se pricepu să-l îmbrobodească şi în puţină vreme se împăcară, atât de deplin încât li se născu şi o odraslă. Era o fată, pe care prinţul o numi Adelaida şi o înzestra. După moartea tătâne-său, ducele de Valentinois, prinţul o părăsi cu desăvârşire, căsătorindu-se cu domnişoara de Brignele, genoveză, iar Coralina ajunse ibovnica contelui de la Marche, azi prinţul Conţi. Coralina nu mai trăieşte, precum nici nu fecior pe care l-a avut de la el şi pe care prinţul l-a numit conte de Vaureal.

Doamna delfinului născu o prinţesă care fu împodobită cu titlul de Madame de France.

În august se deschise la Luvru expoziţia de tablouri pe care pictorii Academiei regale de pictură le înfăţişau publicului şi, nevăzând niciun tablou de bătălie, mă gândii să-l chem pe frate-meu la Paris. Se afla la Veneţia şi avea talent în acest gen. Cum Parocel, singurul pictor de bătălii din Franţa, murise, mi-am închipuit că Francesco va putea izbuti în ramura aceasta şi face carieră. Le-am scris, deci, domnului Grimani şi fratelui meu, şi i-am convins; totuşi, el nu sosi la Paris decât la începutul anului următor.

Ahotnic de vânătoare, Ludovic al XV-lea avea obicei să meargă să petreacă în fiecare an câte şase săptămâni la Fontainebleau. Era întotdeauna înapoi la Versailles pe la mijlocul lui noiembrie. Călătoria aceasta îl costa, sau mai curând costa Franţa cinci milioane. Lua cu sine tot ce putea contribui la desfătările tuturor miniştrilor străini şi ale numeroşilor să-i curteni, ÎI însoţeau comedianţii francezi şi italieni, precum şi actorii şi actriţele de la Operă.

În răstimpul celor şase săptămâni, Fontainebleau era cu mult mai strălucit decât Versailles, şi totuşi, Opera şi

teatrul francez şi italian nu rămâneau pustii la Paris, atât erau de numeroşi actorii care jucau în aceste spectacole.

Tatăl lui Balletti, care se înzdrăvenise pe deplin, urma să plece şi el, împreună cu Silvia şi cu toată familia. Mă poftiră să-i însoţesc şi să stau la dânşii, într-o casă pe care o închiriase.

Ocazia era frumoasă: oamenii mi-erau prieteni; am socotit că nu se cuvine să spun nu, căci n-aveam să întâlnesc alta mai bună de a cunoaşte toată curtea lui Ludovic al XV-lea şi pe toţi miniştrii străini. M-am dus şi m-am prezentat domnului de Morosini, azi procuror la San-Marco şi pe atunci ambasador al republicii la Paris.

În cea dintâi zi când avu loc un spectacol de operă, îmi îngădui să-l însoţesc; era o bucată de Lulli. Mă aflam la parter, drept sub loja doamnei de Pompadour, pe care n-o cunoşteam. În cea dintâi scenă, o văd pe vestita domnişoară Le Maure intrând în scenă şi strigând o dată atât de tare şi de neaşteptat, încât puteai să crezi că a înnebunit. Am râs atunci încetişor şi fără niciun gând ascuns, neînchipuindu-mi că cineva poate să mi-o ia în nume de rău. Un cavaler al ordinului Saint-Esprit care se afla lângă marchiză mă întrebă foarte tăios din ce ţară sunt. Îi răspunsei pe acelaşi ton;

— Din Veneţia.

— Am fost şi eu pe acolo şi am râs grozav la recitativele din operele dumneavoastră.

— Nu mă îndoiesc, domnule, şi sunt sigur că nu v-a împiedicat nimeni să râdeţi.

I-o spusesem cam verde şi doamna de Pompadour, izbucnind în râs, mă întrebă dacă sunt cu adevărat din colţul acela de lume.

— Din care colţ, mă rog?

— Din Veneţia.

— Veneţia, doamnă, nu e un colţ, e un centru al lumii.

Răspunsul acesta păru şi mai ciudat decât cel dintâi

şi iată-i pe toţi cei din lojă chibzuind dacă Veneţia e un colţ sau un centru. Socotiră pesemne că am dreptate, căci nu mă mai săgeta nimeni. Ascultai totuşi opera fără a râde; eram însă răcit şi-mi suflam într-una nasul. Acelaşi cavaler se îndreptă din nou spre mine şi-mi spuse că pesemne ferestrele de la odaia mea nu-s bine închise. Domnul acesta, pe care nu-l cunoşteam, era mareşalul de Richelieu. Îi răspunsei că se înşală, căci ferestrele mele sunt foarte bine astupute. În clipa aceea toţi cei din lojă pufniră în râs, iar eu rămăsei mut, căci pricepeam unde am greşit: trebuia să fi spus astupate 1.

După o jumătate de oră, domnul de Richelieu mă întrebă care clin cele două actriţe mi se pare mai frumoasă.

— Aceasta, domnule.

— Are picioare urâte.

— Nu se văd, domnule, şi-apoi, când e să cercetez frumuseţea unei femei, primul lucru pe care-l dau deoparte sunt picioarele.

Cuvintele acestea spuse la întâmplare şi de a căror greutate nu-mi clădeam seama, mă făcură interesant şi le stârniră tuturor celor din lojă dorinţa să mă cunoască. Mareşalul află cine sunt de la domnul de Morosini, care-mi spuse din partea ducelui că i-ar face plăcere să-l curtenesc. Vorba mea de duh, spusă din întâmplare, se răspândi pretutindeni, iar domnul mareşal mă întâmpină cu multă îndatorinţă. Dintre miniştrii străini, mai strâns m-am legat de lordul Keith, mareşalul Scoţiei şi ambasador al regelui Prusiei. Voi mai avea prilejul să vorbesc de dânsul.

1 În original: calfoulrees – calfcutrees. Casanova adaugă: Aceste „eu” şi „u” sunt un chin pentru cei mai mulţi străini.

6

A doua zi după ce am sosit la Fontainebleau, m-am dus singur la curte, şi l-am văzut pe frumosul rege Ludovic

al XV-lea mergând la liturghie, împreună cu toată casa regală şi cu doamnele de la curte, a căror urâţenie mă izbi precum mă izbise frumuseţea celor de la curtea din Torino. Şi totuşi, printre atâtea slute, îmi sări în ochi şi o adevărată frumuseţe. Întreb cine-i doamna.

— E doamna de Brionne, îmi răspunde un senior de lângă mine, şi e tot atât de cuminte pe cât e de frumoasă, căci nu numai că nu există pe seama ei nicio istorie, dar nici măcar nu le-a oferit bârfitorilor cel mai neînsemnat pretext să scornească vreuna.

— Poate a fost şi nu s-a ştiut.

— Ei, domnule, la curte se ştie tot.

Umblam de unul singur, învârtindu-mă prin apartamentele interioare, când văd deodată vreo zece femei, urâte, care mai curând alergau decât mergeau; se ţineau atât de rău pe picioare, încât ţi se părea că se prăvălesc înainte. Aflându-se cineva lângă mine, curiozitatea mă împinse să-l întreb de unde vin şi de ce umblă aşa.

— Vin de la regină, care va să cineze, şi umblă aşa rău fiindcă au nişte pantofi cu tocuri înalte de şase degete, ceea ce le sileşte să umble cu genunchii îndoiţi, ca să nu cadă în nas.

— De ce nu poartă tocuri mai joase?

— Aşa e moda.

— Prostească modă!

O iau la întâmplare pe o galerie şi-l văd pe rege, care trecea sprijinindu-se cu toată lungimea braţului pe umărul domnului d’Argenson l.

„O, slugărnicie! cugetai atunci; cum poate suferi un om să poarte astfel un jug, şi cât de mai presus de ceilalţi se poate socoti un om ca să-şi îngăduie o asemenea atitudine!”

Ludovic al XV-lea avea cel mai frumos cap care s-a văzut vreodată şi şi-l purta cu tot atâta graţie câtă

maiestate. Nici cel mai iscusit pictor n-a izbutit să redea acest

Marc-Pierre conte d'Argenson (1696 – 1764), consilier de stat şi ministru de război.

6

cap magnific în expresia ce-o avea când monarhul şi-l întorcea cu bunăvoinţă spre a privi pe cineva. Frumuseţea şi graţia lui te sileau să-l iubeşti din prima clipă. Mi-am zis, când l-am văzut, că am întâlnit maiestatea ideală care atâta mă izbise că n-o găsesc la regele Sardiniei; şi am fost sigur că doamna de Pompadour era îndrăgostită de acest chip frumos când a încercat să facă cunoştinţă cu suveranul. Se poate să mă fi înşelat; chipul lui Ludovic al XV-lea silea însă pe oricine îl vedea să creadă astfel.

Ajung într-o sală superbă, unde văd vreo zece curteni plimbându-se şi o masă de cel puţin zece persoane, totuşi cu un singur tacâm.

— Pentru cine e tacâmul?

— Pentru regină. Iat-o că soseşte.

O văd pe regina Franţei, nefardată, simplu îmbrăcată, cu o scufie mare în cap, bătrânicioasă şi cucernică. Când se apropie de masă, mulţumi cu îndatorinţă celor două măicuţe care-i puseră înainte o farfurie cu unt proaspăt. Se aşeză şi numaidecât cei zece curteni se rânduiră în semicerc la zece paşi de masă: venii şi eu lângă dânşii, urmând pilda respectuoasei lor tăceri.

Maiestatea sa începe a mânca fără a se uita la nimeni, cu ochii pironiţi în farfurie. Părându-i-se bune nişte bucate ce i se slujise, luă încă o dată şi cercetă din ochi cercul din faţa ei, desigur ca să vadă dacă printre cei ce o urmăresc nu e vreunul căruia să trebuiască să-i dea socoteală pentru lăcomia ei. Găsindu-l, zise:

— Domnule de Lowendahl!

La numele acesta, văd apropiindu-se un falnic bărbat care, înclinându-şi capul, zise:

— Doamnă!

— Mi se pare că mâncărica asta e o tocană de pui.

— Şi eu cred, doamnă.

După răspunsul acesta, rostit cu cea mai mare seriozitate, regina începu să mănânce mai departe, iar mareşalul se întoarse, de-a-ndărătelea, la locul lui. Regina îşi sfârşi prânzul fără a mai scoate un cuvânt şi se înapoie în apartamentul ei aşa precum venise. Cugetai că dacă toate prânzurile reginei Franţei seamănă cu acesta, n-aş râvni la cinstea de a-i fi comesean.

Eram încântat că l-am văzut cu ochii mei pe vestitul războinic căruia Berg-op-Zoom 1 fusese nevoit să i se închine; mă durea însă că un asemenea bărbat e silit să răspundă la o întrebare despre o tocăniţă de pui cu tonul cu care un jude ar rosti o hotărâre de moarte.

Întâmplarea cu pricina îmi îmbogăţea bagajul de anecdote, astfel încât, spre desfătarea mesenilor, o povestit la Silvia, la o minunată cină care adunase în jurul ei fruntea celor de plăcută însoţire.

Peste câteva zile, pe când mă găseam, la zece dimineaţa, în mijlocul unui şir de curteni, spre a gusta din bucuria mereu proaspătă de a-l vedea pe rege trecând spre liturghie – bucurie la care trebuie adăugată aceea de a vedea dezgoliţi şi pe de-a-ntregul sânii şi umerii doamnelor de Franţa, fiicele sale – o zăresc pe Cavamacchia, pe care o lăsasem la Cesena, numindu-se doamna Querini. Mirarea mea n-a fost mai mică decât cea a ei când mă văzu într-un loc ca acesta. Se afla la braţul Marchizului de Saint-Simon, prim gentilom al casei prinţului de Conde.

— Doamna Querini la Fontainebleau?

— Dumneata aci? Mi-aduc aminte de regina Elizabeth care a spus: Pauper ubique iacet.

— Comparaţia, doamnă, e foarte potrivită.

— Glumesc, prietene. Am venit aci ca să-l văd pe rege, care nu mă cunoaşte; mâine însă ambasadorul mă va

prezenta.

Intră şi ea în şir, la vreo cinci-şase paşi de mine, pe partea unde urma să iasă regele. Maiestatea sa intră, cu domnul de Richelieu lângă el, şi cătă prin lornion la aşa-zisa doamnă Querini. Fără îndoială că n-o găsi pe placul lui, căci tot urmându-şi drumul, îi spuse prietenului său aceste remarcabile cuvinte, pe care sigur că Giulieta le-a auzit:

— Am văzut şi mai frumoase pe aici.

După-amiază, mă dusei la ambasadorul Veneţiei. Îl găsii la desert, în mijlocul unei strălucite adunări, având de-a dreapta lui pe doamna Querini, care-mi vorbi în chipul cel

Oraş din Ţările de Jos (Brabant), cucerit de francezi în 1747. «Săracul se culcă oriunde (lat.).

mai măgulitor şi prietenesc, lucru ciudat la o zăpăcită ca ea, care n-avea niciun motiv să mă iubească, cunoscând prea bine că ştiu ce-i poate pielea şi că am fost în stare s-o rămân; înţelegându-i însă jocul, m-am hotărât să-i arăt toată îndatorinţa, ba chiar, ca o nobilă răzbunare, să-i vin, la îndemână cu tot ce-mi stă în putinţă. Aducând ea vorba de domnul Querini, ambasadorul îl lăudă spunând că a reparat o nedreptate luând-o de nevastă.

— Şi eu – adăugă el – nici nu ştiam.

— Sunt totuşi mai bine de doi ani de atunci, zise Giulieta.

— Într-adevăr, făcui la rândul meu; căci iată se împlinesc doi ani de când generalul Spada a prezentat-o cu numele şi titlul de excelenţa sa doamna Querini întregii nobilimi de la Cesena, unde aveam cinstea de a mă afla.

— Nu mă îndoiesc, zise ambasadorul privindu-mă ţintă, de vreme ce Querini însuşi mi-a scris-o.

Peste câteva clipe, pe când mă găteam de plecare, ambasadorul, sub cuvânt că vrea să-mi împărtăşească cuprinsul unor scrisori, mă rugă să trec puţin cu dânsul în

cabinetul lui, şi acolo mă întrebă ce se vorbeşte la Veneţia despre această căsătorie.

— Nimeni nu ştie nimic, ba chiar se spune că primul născut al familiei Querini urma să se însoare cu o Grimani; am să scriu însă această ştire la Veneţia.

— Care ştire?

— Că Giulieta e cu adevărat Querini, de vreme ce excelenţa voastră o va prezenta ca atare lui Ludovic al XV-lea.

— Cine ţi-a spus?

— Ea însăşi.

— S-ar putea să se fi răzgândit.

Îi repetai atunci ce-i spusese regele despre ea domnului de Richelieu.

— Încep să ghicesc, zise excelenţa-sa, de ce nu mai ţine Giulieta să-i fie prezentată.

Am aflat mai pe urmă că domnul de Saint-Quentin, ministru secret al dorinţelor personale ale lui Ludovic, s-a dus după liturghie să-i spună frumoasei veneţiene că regele Franţei are de bună seamă un gust destul de prost, deoarece n-a găsit-o mai frumoasă decât multe alte doamne de la curte. Giulieta plecă de la Fontainebleau a doua zi.

Am vorbit la începutul acestor Memorii despre frumuseţea Giulietei: îşi avea nurii ei, dar prea îi folosise des ca să nu fie cam ofiliţi la Fontainebleau.

Am văzut-o din nou la ambasador, la Paris, şi mi-a spus râzând că a glumit zicându-şi doamna Querini şi că i-aş face plăcere numind-o pe viitor pe adevăratul ei nume de contesă Prea-ţi. Mă pofti să vin s-o vizitez la hotelul Luxembourg, unde locuia. M-am dus adesea, căci mă distrau sforăriile ei; am avut însă minte destulă să nu mă amestec în ele.

Petrecu patru luni la Paris şi fu destul de iscusită ca să-l scoată din minţi pe domnul Zanchi, secretar al

ambasadei Veneţiei, un bărbat îndatoritor, nobil şi cultivat. În aşa hal l-a făcut s-o iubească, încât era gata s-o ia de nevastă; dintr-o toană de care poate în urmă s-a căit, s-a purtat însă urât cu el şi dobitocul a murit de supărare. Contelui de Kaunitz, ambasadorul Mariei-Tereza, nu i-a fost silă de ea, şi nici contelui de Zinzendorf. Mijlocitorul acestor iubiri trecătoare era un anume abate Guasco, pe care Plutus nu-l copleşise cu darurile sale şi care, slut ca noaptea, nu se putea bizui decât pe îndatorinţele lui spre a smulge câte un hatâr. Bărbatul însă pe care pusese ea ochii şi pe care l-ar fi vrut de soţ era contele de Saint-şi-mon. Şi contele ar fi luat-o de nevastă, dacă ea nu i-ar fi dat adrese mincinoase când voi să culeagă informaţii despre obârşia ei. Familia Prea-ţi din Verona se lepădă bineînţeles de dânsa şi domnul de Saint-Simon care, în ciuda iubirii, nu-şi pierduse bunul-simţ, găsi puterea s-o părăsească. Ce mai, Parisul n-a fost un Eldorado pentru frumoasa mea compatrioată, căci se văzu nevoită să-şi lase şi diamantele amanet. Întoarsă la Veneţia, se mărită acolo cu feciorul aceluiaşi Uccelli, care, cu şaisprezece ani în urmă, o scosese din sărăcie. A murit acum zece ani.

Urmam să merg să iau lecţii de franceză la bătrânul meu prieten Crebillon; şi totuşi, în lume, vorbirea mea împănată de italienisme mă făcea adesea să rostesc tocmai contrariul a ceea ce gândeam; ieşeau însă întotdeauna din aceste greşeli nişte ciudate nostimade, care se răspândeau în tot târgul şi partea bună era că jargonul pe care-lvorbeam nu mă făcea să spun nerozii; îmi câştiga, dimpotrivă, cele mai frumoase relaţii.

Mai multe cucoane din lumea bună mă rugară să mă duc să le învăţ italieneşte, ca să-şi dobândească, spuneau ele, plăcerea de a mă învăţa franţuzeşte: în schimbul acesta, cel câştigat eram eu.

Doamna Preodot, una din şcolăriţele mele, mă primi într-o zi stând în pat, spunându-mi că n-are chef de lecţie,

fiindcă luase o doctorie în ajun. Traducând atunci prosteşte

9 frază italienească, o întrebai cu tonul cel mai grijuliu

I dacă s-a descărcat cum trebuie.

— Vai, domnule, ce întrebare! Eşti insuportabil! Pun din nou aceeaşi întrebare; din nou sare în sus:

— Să nu mai rosteşti niciodată cuvântul acesta groaznic.

— Degeaba vă supăraţi, e cuvântul cuvenit.

— Ba dimpotrivă, domnule, cât se poate de necuvenit; *” „Dar, în sfârşit… Doreşti o cafea?

— Mulţumesc, am trecut pe la o cafenea şi am băut-o. Tot acolo am mâncat şi doi savoiarzi.

— Doamne, Dumnezeule, ai milă de mine! Ce mai gustare de căpcăun! Cum ai făcut?

— Cum v-am spus. Am intrat într-o cafenea şi am băut-o, cu doi savoiarzi muiaţi într-însa, cum fac în fie» I care dimineaţă.

— Ce stai să vorbeşti! Ai băut cafeneaua toată, cu! mese cu tot, sau numai o ceaşcă de cafea?

— Cum o să beau ceaşca?

— Poftim, acum tot dumnealui vrea să aibă dreptate! Şi pe bieţii savoiarzi, cum i-ai înghiţit?

— Muiaţi în cafea, căci nu erau mai mari decât aceştia doi pe care-i aveţi pe masă.

— Şi ăştia se numesc la dumneata savoiarzi? Spune, frate, biscuiţi.

— La noi în Italia le zice savoiarzi, fiindcă în Savoia au fost născociţi, şi n-am nicio vină dacă v-aţi gândit că

am înghiţit doi din comisionarii de la colţul străzii, găliganii aceia pe care dumneavoastră la Paris îi numiţi savoiarzi, deşi îndeobşte nici n-au pus vreodată piciorul în Savoia.

Iată intră şi soţul doamnei, şi aceasta îi redă toată

convorbirea noastră. Omul se distrează împărăteşte, dar îmi dă mie dreptate. Într-acestea, pică şi nepoată-sa. Era o tânără de paisprezece ani, cuminte, modestă şi plină de duh. Îi dădusem vreo cinci, şase lecţii; limba îi plăcea şi se silea cu mult sârg, astfel încât începuse a o vorbi.

— Signore, îmi zise ea, dorind să-mi spună ceva îndatoritor în italieneşte – sono încântata di chiedere notizie della vostra salute.

— Vă mulţumesc, domnişoară; dar pentru a traduce suit încântată spuneţi ho piacere şi despre sănătatea dumneavoastră se spune sulla vostra salute.

— Eu credeam, domnule, că se foloseşte della.

— Nu, domnişoară, noi folosim sulla.

Iată-i dar pe domnul şi pe doamna prăpădindu-se de râs, pe domnişoara descumpănită şi pe mine încremenit şi disperat de uriaşa dobitocie ce-mi ieşise din gură: înapoi însă n-o mai puteam lua. Pusei mâna pe o carte, făcând pe supăratul, în nădejdea că au să contenească din râs: n-au contenit o săptămână. Gugumănia asta a mea cu două înţelesuri făcu ocolul Parisului, astfel încât rămăsei de poveste, situaţie care nu încetă decât când ajunsei să pătrund mai bine tainele limbii. Crebillon râse cu poftă de boacăna pe care o făcusem şi-mi spuse ca pe viitor să fiu mai cu băgare de seamă. Dar de ce oare fiecare limbă îşi are spiritul ei? La urma urmelor, dacă francezii râdeau pe socoteala greşelilor ce le făceam vorbindu-le limba, le plăteam şi eu cu aceeaşi monedă subliniind ridicolul unor expresii.

— Ce mai face, domnule – întrebai o dată pe cineva – doamna, soţia dumneavoastră?

— Domnule, e o cinste pentru dânsa.

— Lăsaţi-mă, domnule, ce cinste poate fi aceea, când nu-i vorba decât de sănătate?

În Bois de Boulogne văd un tânăr încurându-şi calul, pe care însă nu-l ştie stăpâni şi care până în cele din urmă

îl trânteşte la pământ. Opresc calul şi sar în sprijinul tânărului, pe care-l ajut să se ridice de jos

— Vă supără ceva, domnule?

— O nu, vă mulţumesc, domnule; dimpotrivă!

6

— Cum naiba, dimpotrivă! Ce, v-a făcut plăcere? Atunci luaţi-o, domnule, de la început!

Şi câte alte asemenea vorbe în doi peri! Dar acesta e spiritul limbii.

Mă aflam într-o zi pentru întâia dată la doamna preşedinte de N… când iată că soseşte nepotul ei, un maimuţoi de toată splendoarea: gazda mă prezintă spunându-i cum mă cheamă şi de unde vin.

— Cum, domnule, sunteţi italian? Pe legea mea, arătaţi atât de bine încât aş fi pus rămăşag că sunteţi francez.

— Iar eu, domnule, când v-am văzut, era să păţesc acelaşi lucru: puteam să jur că sunteţi italian.

Odată prânzeam la lady Lambert, într-o numeroasă şi aleasă adunare. Cineva băgă de seamă o cornalină pe care o purtam în deget, şi pe care era gravat cu mult meşteşug chipul lui Ludovic al XV-lea. Inelul face ocolul mesei şi toţi găsesc asemănarea izbitoare.

O tânără marchiză, care trecea drept o minte sclipitoare, mă întrebă cu acrul cel mai serios din lume:

— E o antichitate veritabilă?

— Piatra da, doamnă, fără îndoială.

Toată lumea râse, afară de gingaşa isteaţă, care habar n-avea de nimic.

La desert, veni vorba de rinocerul care se putea vedea la bâlciul Saint-Germain pentru douăzeci şi patru de parale. „Hai să-l vedem, hai să-l vedem. – Ne urcăm în trăsură şi iată-ne ajunşi. Umblăm încoace şi încolo ca să-l găsim. Eram singurul cavaler, ocroteam două doamne în mulţimea aceea şi mintoasa de marchiză păşea înaintea

noastră. La capătul aleii unde ni se spusese că se găseşte dobitocul, şedea un om care primea gologanii. E drept că omul, îmbrăcat africăneşte, era oacheş la faţă şi uriaş; avea totuşi chip omenesc, ba chiar foarte bărbătesc, încât frumoasa marchiză ar fi trebuit să ştie despre ce e vorba. Ea însă merge oblu la el şi niciuna, nici două:

— Dumneavoastră sunteţi rinocerul, domnule?

— Poftiţi, intraţi, doamnă, intraţi.

Noi ne înecam de râs, iar marchiza, văzând dobitocul, se crezu datoare să-i ceară iertare stăpânului, încredinţându-l că n-a văzut rinocer în viaţa ei şi că prin urmare n-are de ce să fie jignit că s-a înşelat.

6

Într-o zi mă aflam la Comedia italiană în foaier, unde în antracte cei mai mari seniori vin să stea de vorbă şi să-şi petreacă cu actriţele care şed acolo aşteptându-şi rândul în rolurile ce le joacă. Şedeam lângă Camilla, sora Coralinei, pe care o făceam să râdă, spunându-i verzi şi uscate. Un tânăr consilier căruia pesemne nu-i plăcea că o acaparez, se năpusti, plin de el, asupră-mi, agăţându-se de o părere ce mi-o rostisem despre o piesă italienească şi îşi îngădui să-şi arate ciuda vorbindu-mi neamul de rău. Îi răspundeam în foi de viţă trăgând cu coada ochiului la Camilla, care râdea, şi la ceilalţi strânşi roată în jurul nostru, căscând gura la bătălia, care, purtată deocamdată numai cu armele vorbelor de duh, n-avea nimic neplăcut. Ea păru însă a se înteţi când muţunache, aducând vorba despre poliţia oraşului, spuse că de la o vreme e primejdios să umbli noaptea pe jos pe străzile Parisului.

— Luna trecută – adăugă el – s-au văzut în Place de Greve şapte spânzuraţi, din care cinci erau italieni. E uluitor.

— Ba nu-i nimic uluitor, îi întorsei eu, căci un om cinstit se duce întotdeauna cât mai departe de ţara lui când vrea să se atârne în spânzurătoare; şi, ca dovadă,

anul trecut, au fost spânzuraţi între Neapole, Roma şi Veneţia şaizeci de francezi. Astfel încât cinci ori doisprezece fac şaizeci şi, precum vedeţi, nu-i decât un troc.

Râseră toţi, fireşte, de el, şi frumosul consilier fu nevoit să plece cam cu coada-ntre picioare. Unuia din cei de faţă căruia îi plăcuse replica mea se apropia de Camilla şi o întrebă la ureche cine sunt. Astfel făcurăm cunoştinţă. Era domnul de Marigny, pe care eram încântat să-l cunosc, din pricina fratelui meu, pe care-l aşteptam de la o zi la alta. Domnul de Marigny era intendent general al aşezămintelor regale şi Academia de pictură de el atârna. Îi vorbii de el şi-mi făgădui îndatoritor să-l ocrotească. Intrând în vorbă cu mine, un alt tânăr senior mă pofti pe la el: era ducele de Matalone.

Îi spusei că l-am văzut copil la Neapole cu opt ani în urmă şi că-i eram foarte îndatorat unchiului lui, don Lelio. Tânărul duce fu încântat şi astfel ne împrietenirăm.

6

Frate-meu sosi la Paris în 1751 şi veni să locuiască împreună cu mine la doamna Quinson. Se bucura de succes lucrând pentru particulari; cum însă gândul lui de căpetenie era să picteze un tablou pe care să-l înfăţişeze preţuirii Academiei, îl prezentai domnului de Marigny, care-l întâmpină cu curtenie şi-l încuraja făgăduindu-i tot sprijinul. Se apucă aşadar – cu multă râvnă – de studiu.

Încheindu-şi ambasada, domnul de Morosini se înapoie la Veneţia, iar în locul lui veni domnul de Mocenigo. Îi eram recomandat de domnul de Bragadin şi găsii la el uşă deschisă, ca şi frate-meu, pe care era dornic să-l sprijine, ca pe un veneţian şi ca pe un tânăr artist care încearcă să-şi afirme talentul.

Domnul de Mocenigo era o fire foarte blândă; îi plăcea jocul şi pierdea mereu; îi plăceau femeile şi era nefericit fiindcă nu ştia cum să le ia. Doi ani după sosirea

lui la Paris, se îndrăgosti de doamna de Colande şi, neputând-o aduce să-l iubească şi ea, îşi curmă zilele.

Doamna delfinului îl aduse pe lume pe ducele de Bourgogne, şi petrecerile care se desfăşurară cu acel prilej mi se par de necrezut azi când văd ce înverşunată e aceeaşi naţiune împotriva regelui ei. Naţiunea e setoasă de libertate; nobilă râvnă, căci omul nu e făcut să fie robul voinţei altui om; ce se va alege însă, la o naţiune numeroasă, mare, spirituală şi uşuratică, de această revoluţie? Vremea ne-o va arăta.

Ducele de Matalone îmi făcu cunoştinţă cu principii don Marc-Antonio şi don Gian-Battista Borghese, romani, care hălăduiau la Paris, unde trăiau fără pompă. Am avut» prilejul să bag de seamă că, atunci când erau prezenţi la curtea Franţei, principilor romani nu li se dădea decât titlul de marchiz. Acelaşi titlu de principe li se refuza şi principilor ruşi prezentaţi la curte: li se zicea cneaz, iar lor le era totuna, de vreme ce cuvântul acesta înseamnă principe. Curtea Franţei a fost întotdeauna stupid de meticuloasă în ce priveşte titlurile. Erau, şi sunt încă, zgârciţi cu simplul titlul de monsieur care altminteri se aude pe toate drumurile; oricine n-avea un titlu era numit sieur. Am băgat de seamă că episcopilor săi, regele nu le dădea decât numele de abate, deşi domnii aceştia ţin foarte mult la titlurile lor. Se mai făcea de asemenea a nu-şi cunoaşte niciun senior din regat când numele lui nu era înscris printre cei ce-l slujeau.

Şi totuşi, semeţia lui Ludovic al XV-lea era doar dobândită prin educaţie: ea nu-i stătea în fire. Când un ambasador îi prezenta pe câte cineva, acesta se retrăgea, sigur că regele l-a văzut: atât însă şi nimic mai mult. Altminteri regele era foarte curtenitor, mai ales cu doamnele, chiar cu ibovnicele lui, de faţă cu toată lumea. Oricine cuteza să le arate cea mai mică lipsă de respect era de îndată dizgraţiat şi nimeni ca dânsul nu stăpânea

mai bine regeasca virtute ce se numeşte prefăcătorie. Ştia să păstreze cu străşnicie o taină şi era încântat când se credea sigur că numai el o cunoaşte.

Cavalerul d'Eon e doar o slabă pildă; căci numai regele ştia şi ştiuse dintotdeauna că falsul cavaler e o femeie, iar toată tevatura acestuia cu biroul afacerilor externe n-a fost decât o comedie pe care regele a lăsat-o să se desfăşoare până la capăt doar ca să petreacă.

Ludovic al XV-lea era mare în tot ce făcea şi, dacă linguşirea nu l-ar fi silit să le dobândească, ar fi fost fără cusur. Dar cum să nu-ţi pierzi capul, când de dimineaţă până seara ţi se spune într-una că eşti cel mai bun rege? Or, în concepţia ce i se insuflase, rege era ceva mult mai presus de simpla natură omenească, pentru ca să nu se creadă îndreptăţit a se socoti un fel de zeu. Tristă e soarta regilor! Josnicia linguşitorilor face fără încetare tot ce trebuie ca să-i coboare sub condiţia de om.

Principesa dărdora născu în vremea aceasta un prunc. Soţul ei, care era ambasador al Neapolelui, dori ca Ludovic al XV-lea să-i fie naş, iar regele se învoi. Îi dărui finului său un regiment; mamei, însă, nu-i plăcea milităria şi nici nu voi să audă de el. Domnul mareşal de Richelieu mi-a spus că niciodată nu l-a văzut pe rege râzând cu atâta poftă ca atunci când a aflat de acest nemaipomenit refuz.

La ducesa de Fulvia am cunoscut-o pe domnişoara Gaussin, zisă şi Lolotte. Era ibovnica lordului Albemarle, ambasadorul Angliei, bărbat de duh, nobil şi mărinimos, într-o seară îi reproşa prietenei lui că laudă frumuseţea stelelor ce lucesc pe boltă, când ştie că ei nu i le poate dărui. Dacă milord Albemarle ar fi fost ministru în Franţa când cu ruptura dintre Anglia şi Franţa, ar fi împăcat lucrurile şi nefericitul război de pe urma căruia Franţa a pierdut toată Canada n-ar mai fi izbucnit. E neîndoielnic că buna înţelegere între două state atârnă cel mai adesea doar de miniştrii respectivi, acreditaţi la curţile aflate pe

cale sau în primejdie de a se certa.

Cât despre ibovnica nobilului lord, domnea faţă de dânsa un singur sentiment. Avea toate însuşirile ca să-i devină soţie, iar cele dintâi familii din Franţa n-au socotit că are neapărată nevoie de titlul de milady Albemarle pentru a o primi cu toată curtenia, şi nicio doamnă nu se simţea jignită că o vede aşezându-se lângă dânsa, deşi ştiau prea bine cu toţii că alt titlu n-are decât acela de ibovnică a lordului. Din braţele maică-sii, trecuse, la vârsta de treisprezece ani, în cele ale lordului şi purtarea i-a fost întotdeauna fără cusur. A avut copii pe care lordul i-a recunoscut şi a murit contesă d'Herouville. Voi mai vorbi de dânsa, mai târziu.

Am avut de asemenea prilejul să cunosc, la domnul de Mocenigo, o doamnă veneţiană, văduvă a cavalerului englez Wynne *, Venea de la Londra, împreună cu copiii ei, şi fusese silită să facă acest drum spre a le asigura moştenirea răposatului ei soţ, ale cărui drepturi le-ar fi pierdut dacă nu îmbrăţişa religia anglicană. Se întorcea la Veneţia, mulţumită de călătorie. Se afla cu dânsa şi fiica ei cea mai mare, o tânără de vreo doisprezece ani care, în ciuda nevârstniciei, purta întipărite pe frumosu-i chip toate trăsăturile desăvârşirii. Trăieşte astăzi la Veneţia, văduvă a contelui de Rosenberg, mort la Veneţia ca ambasador al împărătesei-regine Maria-Tereza. Străluceşte în cetate prin cuminţile-i purtări şi prin toate virtuţile sociale care o împodobesc. Toţi îi găsesc un singur cusur, că nu e destul de avută; ea însă nu-l bagă de seamă decât fiindcă nu poate face tot binele pe care l-ar dori.

În capitolul următor, cititorul va vedea cum am avut o mică încurcătură cu justiţia franceză.

1 Pe Arma Gazini, văduva lui Richard Wynne, cititorul prezentei ediţii o va întâlni la p. 311 sub numele de domnişoara X.C.V.

CAPITOLUL XLVIII

[…] întrevederea cu domnul de Bragadin – Sunt arestat din porunca inchizitorilor de stat.

Legăturile mele eu aceşti trei domni respectabili stârnise întotdeauna uimire în întreg oraşul şi, admis fiind că nu puteau fi fireşti, reieşea că trebuie să fie neapărat urmarea unor farmece. Cei trei domni erau virtuoşi şi din cale-afară de evlavioşi; eu unul numai evlavios nu eram şi mai mare petrecăreţ decât mine nu exista la Veneţia. „Virtutea – spuneau unii – poate fi iertătoare cu viciul, ea nu poate însă încheia alianţă cu el”.

După prânz, domnul de Bragadin mă duse la el în iatac împreună cu cei doi prieteni ai lui, care erau oricând bineveniţi. Îmi spuse cu mult sânge rece că, în loc să mă gândesc cum să răzbun jignirea ce-o adusese Messer Grande casei în care locuiam, ar trebui să mă gândesc cum să mă pun în siguranţă.

— Cufărul plin cu sare sau cu aur nu e, prietene, decât pretextul; de căutat desigur că pe tine te căutau, şi credeau că te vor găsi. De vreme ce te-a ajutat norocul şi le-ai scăpat, fugi: mâine va fi poate prea târziu. Am fost eu însumi opt luni inchizitor de stat şi cunosc stilul capturilor pe care le porunceşte tribunalul. Nu se sparge o uşă pentru o ladă cu sare. E iarăşi cu putinţă ca, ştiindu-te plecat, să fi pătruns la tine tocmai ca să-ţi dea răgaz să fugi. Crede-mă, fiule, pleacă, în clipa asta chiar, la Fusina şi de acolo du-te cât mai degrabă la Florenţa, unde vei rămâne până îţi voi scrie eu că te poţi fără primejdie înapoia. Dacă n-ai bani, îţi dau eu până una-alta o sută de ţechini. Pleacă; gândeşte-te că înţelepciunea îţi porunceşte s-o faci.

Îi răspund orbeşte că, nesimţindu-mă vinovat cu nimic, nu mă tem de tribunal şi că, aşadar, deşi recunosc că sfatul lui e înţelept, nu-l pot urma.

— Înfricoşatul tribunal – îmi spuse el – te poate găsi vinovat de fărădelegi adevărate sau închipuite, de care n-

are a-ţi da socoteală. Cercetează-ţi şi oracolul dacă trebuie sau nu să-mi urmezi sfatul.

Mă lipsii, căci ştiam că e un caraghioslâc; ca să-mi colorez însă cumva refuzul, îi spusei că nu-l cercetez decât când mă aflu în cumpănă. În sfârşit, ca un ultim argument, îi arătai că, plecând, aş arăta că mi-e frică şi mi-aş recunoaşte astfel vinovăţia; căci un nevinovat nu poate avea remuşcări şi prin urmare nici frică nu-i poate fi.

— Dacă sufletul acestui înfricoşat tribunal, spusei, e tăcerea, după ce aş pleca vă va fi cu neputinţă să mai aflaţi dacă am făcut bine sau rău fugind. Aceeaşi înţelepciune care, după excelenţa voastră, îmi porunceşte să plec, mă va împiedica să mă întorc. Trebuie oare să-mi iau rămas-bun pentru totdeauna de la tot ce mi-e drag?

Îmi propuse atunci, ca o ultimă soluţie, să-mi petrec ziua şi noaptea următoare la palat. Mi-e ruşine şi azi că i-am refuzat această plăcere vrednicului bătrân, căruia îi datoram atâta dragoste şi atâta recunoştinţă; căci palatul unui patrician e sfânt pentru arcaşii care n-ar cuteza niciodată să-i calce pragul fără o poruncă anume a tribunalului, care poruncă nu se dă niciodată: aş fi ocolit o mare nenorocire şi l-aş fi cruţat pe vrednicul bătrân de o dureroasă suferinţă.

Am fost mişcat văzându-l pe domnul de Bragadin că plânge şi era cât p-aci să mă las înduplecat de lacrimile lui şi să fac un lucru faţă de care rugăminţile-i şi judecata nu întâlnise decât încăpăţânata mea împotrivire.

— Vă rog din suflet, scutiţi-mă, mi se sfâşie inima când vă văd plângând.

Adunându-şi atunci toate puterile, stătu câtva pe gânduri; apoi, zâmbind cu multă blândeţe, mă sărută zicându-mi:

— Poate mi-e dat să nu te mai văd niciodată, prietene, dar fata viam înveniunt1.

L-am sărutat şi eu cu multă căldură şi am plecat, clar

prevestirea lui s-a adeverit, căci nu l-am mai văzut i a

— Soarta îşi găseşte drumul (lat.).

189

murit după unsprezece ani. Mă pomenii în stradă fără nicio teamă; griji multe îmi făceau însă datoriile. N-am avut inimă să mă duc la Murano să-i iau lui M.-M. ultimii cinci sute de ţechini pe care să-i plătesc pe urmă celui care-i câştigase de la mine în cursul nopţii; am socotit că e mai bine să merg să-l rog să mă păsuiască opt zile, şi n-am făcut rău. După acest neplăcut demers, m-am întors acasă, am mângâiat-o pe gazdă cu toate motivele pe care le-am putut găsi, am sărutat-o pe fiică-sa şi m-am culcat. Eram în 25 iulie 1755 şi noaptea abia se lăsase.

A doua zi în zori iată-l pe grozavul Messer Grande pătrunzându-mi în odaie. M-am deşteptat, l-am văzut şi l-am auzit întrebându-mă dacă eu sunt Giacomo Casanova: toate acestea s-au petrecut ca într-o clipă.

— Da, eu sunt Casanova, zic, iar el îmi porunceşte să mă scol, să mă îmbrac, să-i predau tot ce posed scris de mine sau de alţii şi să-l urmez.

— Din partea cui îmi dai această poruncă?

— Din partea tribunalului.

CAPITOLUL XLIX

La Piombi – Cutremur de pământ.

Ce putere au oare anume cuvinte asupra sufletului omenesc şi cine ar fi în stare să-i arate obârşia? Pe mine care, nu mai departe decât în ajun, mă făleam atâta cu curajul meu, sprijinit pe nevinovăţie, cuvântul „tribunal” mă înmărmuri şi nu-mi mai lăsă decât puterea materială de a mă supune în chip pasiv.

Secretarul era deschis; toate hârtiile mele se aflau pe o masă care-mi slujea de birou.

— Luaţi-le, îi spusei solului grozavului tribunal, arătându-i cu mâna hârtiile care umpleau masa.

Îndesă cu ele un sac, pe care-l dădu unui zbir, şi-mi

spuse apoi că trebuie să-i predau şi manuscrisele legate pe care desigur le am. Îi arătai locul unde se aflau şi asta îmi deschise ochii. Am văzut limpede că am fost trădat de nevrednicul Manuzzi care, cum spusei, se strecurase la mine ca să-mi mijlocească, chipurile, vânzarea acelor cărţi. Erau Clavicula lui Solomon, Zecorben, un Picatrix, o voluminoasă învăţătură despre ceasurile planetare, precum şi conjuraţiunile trebuincioase pentru a sta de vorbă cu demonii de toate clasele. Cei care cunoşteau că am aceste cărţi mă credeau un mare magician, ceea ce nu mă supăra, de loc.

Messer Grande îmi luă şi cărţile pe care le aveam pe noptieră, ca Petrarca, Ariosto, Horaţiu, Filosoful militar, manuscris pe care mi-l dăruise Matilda, Portarul călugărilor din ordinul sfântului Bruno precum şi pe Aretino, pe care-l denunţase Manuzzi, căci Messer Grande mi-l ceru şi pe el Avea mutră de om cinstit iscoada: însuşire neapărat trebuincioasă pentru meseria lui. Feciorul lui a ajuns om mare în Polonia, însurându-se cu o doamnă Opeska, pe care a ucis-o, după câte se zice, căci dovezi n-am; şi merg chiar atât de departe cu milostenia creştină încât să nu cred, deşi în stare s-o facă era.

În vreme ce Messer Grande dădea iama astfel prin manuscrisele, prin cărţile şi prin scrisorile mele, mă îmbrăcam în chip automat, nici repede, nici încet; mi-am făcut tot dichisul, m-am bărbierit, m-am pieptănat; mi-am pus o cămaşă cu horbote şi o haină frumoasă, toate acestea fără măcar să mă gândesc, fără să scot un cuvânt şi fără ca Messer Grande, care nu mă pierdea o clipă din ochi, să aibă ceva de zis că mă îmbrac de parcă aş fi mers la un zaiafet.

Ieşind, am fost uimit văzând în anticameră vreo patruzeci de arcaşi; mi se făcuse cinstea să fie crezuţi de trebuinţă ca să nu scap. În vreme ce, potrivit axiomei A-e Hercules quidem contra duos 1 doi ar fi fost de ajuns. E

ciudat că la Londra, unde toţi sunt viteji, le ajunge un singur om pentru a aresta pe un altul, în vreme ce în scumpa mea patrie, care e plină de mişei, e nevoie de treizeci. Poate pentru că mişelului ajuns atacant trebuie să-i fie şi mai frică decât mişelului atacat, ceea ce poate face un viteaz de nimereală dintr-un mişel de fiecare zi.

Nici Herculc nu poate lupta cu de: inşi (! at.).

6

Fapt e că se poate adesea vedea la Veneţia un om singur luptând cu douăzeci de zbiri şi scăpându-le, până la urmă, după ce le-a muiat oasele. Mi-aduc aminte că, la Paris, am ajutat un prieten să scape din mâinile a patruzeci de curcani şi că am pus pe fugă toate secăturile acelea.

Messer Grande îmi porunci să intru într-o gondolă şi se proţăpi lângă mine, cu o escortă de patru oameni. Ajunşi la el, îmi oferi o cafea, pe care o refuzai, şi mă încuie într-o odaie. Patru ceasuri am stat acolo şi am dormit, trezindu-mă din sfert în sfert de ceas pentru a mă slobozi, fenomen neobişnuit, căci nu sufeream nicidecum de strangurie, căldura era copleşitoare şi nici nu cinasem în ajun. Băgasem cândva de seamă că surpriza pricinuită de o nedreptate are asupră-mi efectul unui puternic somnifer; atunci am văzut că, pe treapta ei cea mai de sus, surpriza poate fi diuretică. Las această descoperire pe seama fizicienilor; poate vreun savant va ajunge s-o pună în slujba alinării omenirii. Mi-aduc aminte că acum şase ani, la Praga, am râs cu poftă aflând ca vreo câteva doamne foarte gingaşe, citind fuga mea de la Piombi, pe care la vremea aceea o publicasem, s-au scandalizat că am povestit această întâmplare şi au socotit că aş fi putut foaz-te bine s-o las deoparte. Aş fi lăsat-o, poate, deoparte, vorbind cu o doamnă, publicul însă nu e o femeie frumoasă pe care să doreşti s-o cruţi: ţelul meu e să-l instruiesc. Altminteri nu văd nimic nelalocul lui în faptul pe care-l consemnez, căci, bărbat sau femeie, tot ce respiră pe

lumea asta, îi suntem robi, şi dacă e ceva care poate izbi pe unii cu nervii prea simţitori, nu poate fi decât gândul, supărător pentru amorul-propriu, că ne asemănăm întru, aceasta cu vacile şi cu purceii.

E de necrezut că, în vreme ce sufletul meu înspăimântat dădea semne de slăbiciune ce se manifestau prin amorţirea facultăţii lui cugetătoare, trupul, aflat ca într-un teasc, distila desigur o bună parte din fluidele care, printr-o neîntreruptă circulaţie, alcătuiesc motorul facultăţilor noastre cugetătoare. Şi iată cum o surpriză puternică poate pricinui o moarte năprasnică şi ne poate trimite în rai pe o cale mult prea scurtă.

Pe la trei ceasuri, căpetenia arcaşilor intră şi-mi spuse că are poruncă să mă ducă la Piombi. Îl urmez fără un cuvânt. Coborâm într-o gondolă şi, după o mie de ocoluri prin canalele cele mici, intrăm în Canal Grande şi coborâm cheiul închisorilor. Urcăm câteva scări şi străbatem o punte închisă, care leagă închisorile cu palatul dogelui, pe deasupra canalului numit Rio di Palazzo. La capătul acestei punţi se află o galerie, pe care o străbăturăm; trecurăm apoi printr-o încăpere, spre a intra într-alta, unde mă înfăţişă unui individ îmbrăcat într-o robă de patrician care, după ce mă măsură din ochi, îi spuse:

— E quello, mettetelo în deposito [1].

Omul acesta era secretarul inchizitorilor, prudentul Domenico Cavalli, căruia, pesemne, îi fu ruşine să vorbească veneţiana faţă cu mine, căci îmi rosti sentinţa în limba toscană.

Messer Grande mă dădu atunci pe mâna paznicului de la Piombi, care stătea acolo cu o uriaşă legătură de chei şi care, urmat de doi arcaşi, mă puse să urc două scări mici, la capătul cărora străbăturăm o galerie, apoi încă una, despărţită de o uşă încuiată, apoi încă una, la capătul căreia descuie o altă uşă, care dădea într-o chiţimie împuţită, lungă de şase stânjeni şi largă de doi, prost

luminată de o lucarnă foarte înaltă. Fundătura asta o luai drept temniţa mea; mă înşelasem însă, căci punând mâna pe o cheie uriaşă, temnicerul descuie o uşă groasă şi ferecată, înaltă de trei picioare şi jumătate, cu o gaură rotundă la mijloc, de şase degete diametru, şi-mi porunci să intru înăuntru, tocmai când cercetam din ochi o unealtă de fier, zdravăn fixată în trainicul zid. Unealta aceasta era în formă de potcoavă, groasă de un deget, şi cu un diametru de vreo cinci degete de la un capăt la celălalt. Mă gândeam la ce poate sluji grozava unealtă, când temnicerul îmi spuse, zâmbind:

— Bag de seamă, domnule, că v-ar interesa să ştiţi la ce-i bună asta; pot să vă lămuresc. Când excelenţele lor poruncesc să fie cineva sugrumat, omul e aşezat pe un scăunel, cu spatele la zgârdiţa asta, aşezându-i-se capul astfel încât fierul să-i împodobească jumătate din gât. O împletitură de mătase, care îi împodobeşte cealaltă ju

«El e, puneţi-l la popreală (it.).

6

mătate, trece prin gaura asta şi cele două capete se întâlnesc pe axa unei vârtelniţe, pe care sunt fixate; un om învârteşte roata până când pacientul răposează întru Domnul, căci, mulţumesc lui Dumnezeu, duhovnicul nu-l părăseşte până nu-şi dă sufletul.

— E o treabă foarte iscusită şi gândesc, domnule, că domniei-tale îţi cade cinstea de a suci vârtelniţa.

Nu-mi răspunse nimic şi, făcându-mi semn să intru, ceea ce făcui îndoindu-mă din şale, mă încuie înăuntru; pe urmă mă întrebă prin gratiile găurii din uşă ce vreau să mănânc.

— La asta nu m-am gândit, îi răspunsei. Şi plecă, încuind cu grijă toate uşile.

Zdrobit şi năucit, îmi pun coatele pe prichiciul ferestrei cu gratii. Era un pătrat de două picioare, pe care se încrucişau şase bare de fier groase de câte un deget,

alcătuind şase pătrăţele de câte cinci degete fiecare. Deschiderea asta ar fi lăsat să intre destulă lumină în temniţă, clacă o grindă pătrată, faurmaurul acoperişului, lată de optsprezece degete şi pătrunzând în zid sub lucarna care venea pieziş în faţa mea, n-ar fi astupat toată lumina ce pătrundea în înfiorătoarea maghernіţă. Dând ocol acestui trist lăcaş, cu capul plecat, căci temniţa nu era mai înaltă de cinci picioare şi jumătate, am băgat de seamă, mai mult pe dibuite, că alcătuia trei sferturi dintr-un pătrat de vreo doi stânjeni. Cel de-al patrulea sfert, alăturat, care-i lipsea, era un fel de iatac, bun să adăpostească un pat; n-am găsit însă nici pat, nici masă şi nicio mobilă de niciun fel, afară de un hârdău al cărui rost cititorul desigur îl ghiceşte, şi o scândură prinsă în zid, lată de un picior şi aflată la patru picioare înălţime de la podea. Acolo, pe scândura aceea, mi-am pus mantaua de tafta de mătase, frumoasa-mi haină pe care o înnoisem într-un ceas rău, precum şi pălăria brodată cu dantelă de Spania şi împodobită cu o falnică pană albă. Căldura era copleşitoare şi fără să vreau instinctul m-a mânat spre gratii, singurul loc unde mă puteam cumva odihni sprijinindu-mă în coate. Lucarna n-o puteam vedea, vedeam însă lumina care pătrundea în ogeac şi nişte şobolani îngrozitor de mari care se plimbau ca la ei acasă, căci dobitoaceie acestea înfiorătoare, a căror vedere mă cutremură, veneau fără nicio teamă până sub gratiile mele. Priveliştea aceea dezgustătoare mă făcu să împing cât putui de repede oblonul care închidea gaura cea rotundă din mijlocul uşii, căci vizita lor mi-ar fi îngheţat sângele în vine. Căzut într-o adâncă visare, îmi petrecui, cu coatele nemişcate de pe prichici, opt ceasuri, neclintit şi fără un cuvânt.

Când bătu ceasul douăzeci şi unu, începui să-mi vin în fire şi să mă neliniştesc cumva că nu văd ivindu-se pe nimeni care să-mi aducă de mâncare, precum şi niscai

lucruri şi mobile de care aveam nevoie pentru a mă culca. Socoteam că măcar un scaun şi pâine şi apă ar fi trebuit să-mi aducă. Nu-mi era foame de loc: treaba asta ei însă n-aveau cum s-o ştie, şi niciodată nu-mi fusese gura atât de uscată şi de amară. Eram, totuşi, încredinţat că până la sfârşitul zilei se va ivi cineva; când auzii însă bătând ceasul douăzeci şi patru, îmi ieşii din sărite şi începui să izbesc cu pumnii şi cu picioarele, blestemând şi însoţind cu zbierete tot acest zadarnic tărăboi pe care mă stârneau să-l fac ciudatele împrejurări în care mă găseam. După ce mi-am desfăşurat astfel mânia, mai bine de un ceas, nevăzând pe nimeni, nearătându-mi-se nici cel mai mic semn că cineva mi-a putut auzi răcnetele, scufundat în beznă, am închis ferestruica, de teamă să nu-mi sară şobolanii înăuntru şi m-am trântit cât eram de lung pe podea. O atât de cruntă uitare mi se părea nefirească şi gândii în sinea mea că sălbaticii inchizitori mi-au jurat pieirea. Cercetând ce vină puteam avea pentru a merita o asemenea soartă, nu ajunsei prea departe, căci luând rând pe rând şi una câte una toate faptele mele, nu găsii niciuna la care să mă pot opii. Eram slobod în vorbe şi în purtări, îmi plăcea jocul şi n-aveam îndeobşte alt gând decât să mă bucur cât mai deplin de clipa cea fugară; în nimic din toate acestea nu zăream însă o crimă împotriva statului. Văzându-mă, totuşi, tratat, ca un criminal, furia şi deznădejdea mă făceau să rostesc, împotriva samavolniciei care mă asuprea, vorbe pe care pudoarea mă îndeamnă să-l las pe cititor să le ghicească, dar pe care nu le pot repeta aici. Până la urmă însă, nervii pe care-i aveam, foamea care începea să se facă simţită, setea care mă mistuia şi tăria podelei pe care stam întins nu putură împiedica drepturile ce şi le cerea trupu-mi sleit de vlagă, şi adormii.

Mă bucuram de o constituţie robustă şi ca atare aveam nevoie de somn; la un bărbat tânăr şi sănătos, nevoia aceasta imperioasă e mai presus de toate celelalte

şi mai ales de aceea somnul poate fi numit binefăcătorul omenirii.

Mă trezi clopotul de miezul nopţii. Amarnicăe deşteptarea când te face să-ţi pară rău după nălucirile nefiinţei! Culcat pe partea stângă, întind, fără să mă mişc, mâna dreaptă, ca să-mi iau batista pe care-mi aminteam că am pus-o acolo. Bâjbâi, şi înmărmuresc, Dumnezeule, dând peste altă mână, rece ca gheaţa! Mă trec fiori din cap până în picioare şi mi se face părul măciucă.

În viaţa mea nu mi-a trecut asemenea spaimă prin suflet şi nici nu m-am crezut în stare s-o simt. Vreo trei sau patru minute am stat ca mort, nu numai înlemnit în nemişcare, dar neînstare nici să gândesc. Venindu-mi cumva în fire, mă mângâiai cu gândul că mâna pe care credeam că am atins-o n-a fost, poate, decât o plăsmuire a închipuirii mele tulburate şi, în această nădejde, întind încă o dată mâna şi dau iar de ea. Tremuram ca varga; scot un răcnet din adâncul rărunchilor şi, dând încolo mâna pe care o ţineam, îmi retrag, înfiorat, braţul.

Liniştindu-mă încetul cu încetul şi socotindu-mă în stare să judec, chibzuiesc că au pus lângă mine un cadavru, în vreme ce dormeam: eram sigur că nu se afla acolo când m-am culcat. O fi, îmi ziceam, trupul cine ştie cărui nenorocit pe care l-au sugrumat; vor, desigur, să-mi vestească astfel soarta care mă aşteaptă şi pe mine. Gândul acesta mă scoate din sărite şi, trecând de la spaimă la turbare, întind a treia oară braţul spre mâna aceea de gheaţă, o apuc strâns, ca să mă încredinţez de toată atrocitatea situaţiei şi, dând să mă ridic, mă sprijin în cotul stâng şi bag de seamă că m-am apucat singur de mâna cealaltă! Zdrobită de greutatea trupului şi de tăria podelei care-mi slujea drept aşternut, se răcise şi amorţise cu desăvârşire.

Deşi destul de caraghioasă, întâmplarea asta nu mă înveseli de loc; ea îmi dădu, dimpotrivă, gânduri din cele

mai negre. Înţelegeam că mă aflu într-un loc unde, dacă neadevărul pare adevăr, adevărul trebuie să pară neadevăr, unde mintea trebuie să-şi piardă jumătate din drepturile ei şi unde, înnebunită, închipuirea trebuie să înrobească judecata fie nădejdilor deşarte, fie unei cumplite deznădejdi. M-am hotărât să iau bine seama la toate acestea, şi, pentru prima oară în viaţă, la vârsta de treizeci de ani, am chemat în ajutorul meu filosofia, a cărei sământă nu-mi lipsea din suflet, dar de care însă n-avusesem nevoie să mă folosesc.

Socot că cei mai mulţi oameni mor fără să fi gândit vreodată, şi asta nu fiindcă le-ar lipsi mintea sau bunul-simţ, ci fiindcă zguduirea care să le producă erecţiunea facultăţii cugetătoare n-a fost niciodată iscată de vreo întâmplare ca nealtele, potrivnică obişnuinţelor lor de fiecare zi.

După emoţia prin care trecusem, nu mai putea fi vorba de somn; şi de ce m-aş fi sculat, dacă în picioare tot nu puteam sta? Am făcut atunci singurul lucru cuminte în împrejurarea aceea: am rămas şezând. Am stat aşa în capul oaselor până la ceasurile opt; zorii unei zile noi începeau a miji; soarele trebuia să răsară la nouă, şi aşteptam cu nerăbdare să văd ziua aceasta, căci o presimţire ce mi se părea sigură mă vestea că mi se va da drumul acasă. Ardeam de dorul răzbunării şi nu mi-o ascundeam. Mă vedeam în fruntea unui norod gata să zdrobească ocârmuirea ce mă asupreşte: îi măcelăream fără milă pe toţi aristocraţii. Praful şi pulberea se alegea de lumea întreagă. Aveam înfrigurarea delirului; ştiam de unde mi se trage nenorocirea şi închipuirea mea nimicea răul de la rădăcină. Statorniceam iar dreptul firesc ce-l au toţi oamenii de a nu asculta decât de lege şi de a nu fi judecaţi decât de semenii lor, în puterea legilor pe care le-au încuviinţat: într-un cuvânt, „îmi clădeam castele în Spania”. Astfel e omul mistuit de patimă: nici nu bănuieşte

că nu judecata îl mână, ci cea mai cruntă a lui vrăjmaşă: mânia.

Am aşteptat mai puţin decât mă pregătisem să aştept: prim motiv de calm. La opt şi jumătate, adânca linişte ce domnea pe aceste meleaguri, infern al omenirii vii, fu destrămată de zgomotul ţipător al zăvoarelor din vestibulele coridoarelor care trebuiau străbătute pentru a ajunge până la mine.

— Aţi avut vreme să vă gândiţi la ce aţi dori să mâncaţi? îmi strigă cu glas răguşit temnicerul prin ferestruică.

Ţi se pare o mare fericire când neobrăzarea unei fiinţe mârşave se arată doar în chip de batjocură! îi răspunsei că poftesc supă cu orez, rasol, friptură, pâine, vin şi apă. Am băgat de seamă că mocofanul e mirat că n-aude jelaniile la care se aştepta. Plecă şi se întoarse după un sfert de ceas ca să-mi spună că se miră că nu vreau un pat şi mobilele de trebuinţă.

— Fiindcă, adăugă el, dacă vă mângâiaţi cu gândul că aţi fost adus aci pentru o singură noapte, vă înşelaţi.

— Adu-mi atunci tot ce crezi că trebuie.

— Unde să merg? Iată o hârtie şi un creion: scrieţi tot.

Îi arăt în scris de unde să meargă să-mi aducă ciorapi, cămăşi, boarfe de tot felul, un pat, o masă, un scaun, apoi cărţile pe care mi le luase Messer Grande, hârtie, pene etc. Când îi citii toate acestea, căci mocofanul nu ştia carte, îmi zise:

— Tăiaţi, domnule tăiaţi, tăiaţi cărţile, penele, oglinda, bricele, căci toate acestea sunt fruct oprit aci; pe urmă daţi-mi bani să vă cumpăr prânzul.

Aveam trei ţechini; îi dădui unul, şi ieşi. Îşi petrecu un ceas pe coridoare, ocupat, cum am aflat mai pe urmă, să slujească alţi şapte arestaţi ţinuţi în temniţe depărtate una de alta, spre a împiedica orice comunicare.

Către amiază, temnicerul se ivi din nou, însoţit de cinci arcaşi aflaţi în slujba prizonierilor statului. Descuie temniţa ca să bage înăuntru mobilele pe care le cerusem şi prânzul. Îmi aşezară patul în iatac şi îmi puseră pe o mesuţă şi tacâmul, alcătuit dintr-o lingură de fildeş –, cumpărată din banii mei: furculiţele, cuţitele şi orice obiect tăios erau oprite.

— Porunciţi, îmi spuse el, ce doriţi să mâncaţi mâine, căci n-am voie să vin aci decât o dată pe zi, la răsăritul soarelui. Ilustrisimul senior secretar mi-a poruncit să vă spun că vă va trimite cărţile care trebuie; cele pe care le doriţi dumneavoastră sunt însă oprite.

6

— Mulţumeşte-i pentru hatârul ce mi l-a făcut închizându-mă singur.

— Voi face cum doriţi; greşiţi însă luându-l astfel în bătaie de joc.

— Nu-l iau de fel în bătaie de joc, fiindcă sunt convins că e mai bine să fii singur, decât împreună cu nemernicii care trebuie să se afle pe aici.

— Cum nemernici, domnule? Aş fi tare mâhnit. Aici nu se află decât oameni cinstiţi, care trebuie totuşi înlăturaţi clin societate, pentru temeiuri pe care numai excelenţele lor le cunosc. Aţi fost închis singur spre a fi mai aspru pedepsit, şi mai vreţi să spun că mulţumiţi?

— Asta n-o ştiam.

Avea dreptate dobitocul, cum n-am întârziat să înţeleg. Am cunoscut că un om închis singur nu se poate apuca de nimic: că, singur într-un loc întunecos, unde nu vede şi nu poate vedea decât o dată pe zi decât pe acela ce-i aduce de mâncare, unde nu poate umbla decât îndoit din şale, e fiinţa cea mai nefericită. Îşi doreşte şi iadul, dacă crede într-însul, numai să fie în tovărăşie. Atât e* de imperios simţământul acesta, încât ajunsesem să mi-o doresc pe aceea a unui ucigaş, a unui bolnav elt de

scârbos, a unui urs. Singurătatea îndărătul gratiilor e cumplită: ca s-o înţelegi trebuie însă s-o fi trăit şi această experienţă n-aş dori-o nici duşmanilor mei. Dacă i s-ar da unui om de litere aflat în situaţia mea, hârtie şi cerneală, i s-ar alina nouă zecimi din suferinţă: călăii însă care mă prigoneau erau departe de a se gândi cum să-mi îndulcească viaţa.

După ce plecă temnicerul, îmi pusei masa în faţa găurii, ca să mă bucur de puţină lumină, şi mă aşezai să prânzesc: n-am putut înghiţi însă decât vreo două linguri de supă. Cu stomacul gol de aproape patruzeci şi opt de ore, nu era de mirare că eram bolnav. Mi-am petrecut ziua aşezat în fotoliu, gonind de la mine mânia, şi încercând să mă deprinc Tcu gândul că voi putea citi cărţile care mi se făcuse hatârul a-mi fi făgăduite. N-am închis ochii toată noaptea, din pricina înfiorătoarei gălăgii pe care-o făceau şobolanii şi a zgomotului asurzitor al ceasornicului de la San-Marco, care parcă era în odaie. Acest îndoit chin nu era încă cel mai grozav pe care eram nevoit să-l rabd, şi mă îndoiesc foarte că cititorii şi-l pot cu adevărat

19!)

Închipui pe cel de care vreau să vorbesc: pe trupul meu petreceau mii de purici. Insectele acelea mărunte îmi sugeau sângele cu o înverşunare şi cu o lăcomie de nespus: necontenitele lor pişcături mă făceau să mă zvârcolesc, să tremur ca apucat, îmi otrăveau tot sângele.

În zorii zilei, Lorenzo (aşa îl chema pe temnicer) sosi, îi puse pe zbiri să-mi facă patul, să măture şi să deretice, şi unul dintr-înşii îmi înfăţişă apă de spălat. Voiam să ies pe coridor, Lorenzo îmi spuse însă că nu-i îngăduit. Îmi dădu două cărţi groase pe care mă oprii să le deschid, nefiind sigur că-mi voi stăpâni un prim gest de indignare pe care mi l-ar fi putut pricinui, şi pe care iscoada l-ar fi raportat fără zăbavă stăpânilor să-i plecă, după ce-mi lăsă mâncarea şi două lămâi tăiate.

Rămas singur, m-am grăbit să mănânc supa până nu se răceşte; pe urmă m-am apropiat de lucarnă cu o carte şi am văzut cu bucurie că am să pot citi. Citesc titlul şi văd: Cetatea mistică, de sora Maria de Jesus numită din Agreda. N-auzisem de ea niciodată. A doua era a unui iezuit, anume Caravita. Ca toţi ceilalţi asemenea lui, şoarecele ăsta de biserică statornicea o nouă Adoraţie a sfintei inimi a Domnului nostru Iisus Cristos. Din toate părţile care alcătuiesc trupul omenesc al dumnezeiescului nostru mijlocitor, aceasta trebuie, după autorul cu pricina, cu deosebire adorată: năstruşnica idee a unui ignorant smintit, a cărei citire m-a revoltat încă de la întâia pagină, căci inima nu mi se părea nicidecum mai vrednică de respect decât plămânii, sau stomacul, sau oricare alte măruntaie. Cetatea mistică mi se păru ceva mai interesantă.

Am citit tot ce poate zămisli sminteala şi închipuirea zănatecă a unei fecioare spaniole, scoasă clin minţi de habotnicie, melancolică, sihăstrită şi având duhovnici ignoranţi, făţarnici şi bigoţi. Toate nălucirile, toate plăsmuirile, toate monstruoasele-i vedenii erau împodobite cu numele de revelaţii. Îndrăgostită de Sfânta Fecioară şi prietenă foarte apropiată a ei, primise poruncă de la însuşi Dumnezeu să scrie viaţa sfintei lui mame: îndreptările trebuincioase, pe care nimeni nu le putuse citi nicăieri, i le dăduse Sfântul Duh.

Viaţa Mariei o începea no din ziua naşterii ei, ci cu aceea a neprihănitei ei zămisliri în pântecele maică-sii

6

Ana. Sora aceasta, Maria din Agreda, era stareţa unei mănăstiri de franciscane întemeiată de ea însăşi, la ea acasă. După ce a povestit cu de-amănuntul tot ce a făcut sfânta-i eroină vreme de nouă luni câte le-a petrecut în sânul maică-sii, ne arăta că la vârsta de trei ani deretica prin casă, ajutată de nouă sute de slujitori, toţi îngeri

trimişi ei de Dumnezeu şi pe care-i comanda însăşi căpetenia lor Mihail, care pleca şi venea de la ea la Dumnezeu şi de la Dumnezeu la ea, spre a duce ştirile ce şi le dădeau unul celuilalt.

Ceea ce te izbeşte în această carte e siguranţa pe care o capătă un cititor judicios că autorul, mai mult decât fanatic, e încredinţat că n-a născocit nimic: nicio născocire nu poate merge atât de departe; tot ce se spune acolo e spus cu bună-credinţă şi cu deplină convingere. Sunt vedeniile unei minţi exaltate care, fără nicio umbră de trufie, beată de dumnezeire, crede cu adevărat că nu face decât să reveleze ceea ce îi insuflă Sfântul Duh.

Cartea aceasta era tipărită cu îngăduinţa preasfintei şi preaînfricoşatei Inchiziţii. Nu-mi veneam în fire de uluit ce eram! Lucrarea cu pricina, departe de a trezi sau de a înteţi în sufletul meu orice înfocare sau orice râvnă religioasă, mă făcea să încep a lua drept basme tot ce e în noi înclinare mistică sau chiar dogmatică.

Spiritul acestei cărţi şi al tuturor celor asemenea ei nu poate rămâne fără urmări, căci un cititor bunăoară cu o minte mai puţin zdravănă şi mai receptivă la minuni ca a mea se află, citindu-le, în primejdia de a ajunge un halucinat şi un grafoman ca biata aceea fecioară.

Nevoia de a nu sta degeaba mă îndemnă să-mi petrec o săptămână cu această capodoperă de năucie, rod al unei minţi exaltate. Mă feream cu grijă să-i spun ceva temnicerului despre frumoasa lucrare, care începea însă să mă obsedeze. De îndată ce mă fura somnul îmi dădeam seama de pacostea de care sora din Agreda îmi molipsise mintea slăbită de gândurile negre, de hrana proastă, de lipsa de aer şi de mişcare şi de îngrozitoarea nesiguranţă privind soarta ce mă aştepta. Visele mele ciudate mă făceau să râd, când mi le aminteam, trezindu-mă. Să fi avut cu ce, le-aş fi scris şi poate că aş fi alcătuit, în închisoare, o lucrare mai nebunească decât aceea pe care

cu atâta iscusinţă mi-o alesese jupân Cavalli.

Toate acestea mă făcură să-mi dau seama cât se înşală aceia care atribuie minţii omului o cât mai mică putere pozitivă: aceasta nu e decât relativă, iar omul care s-ar studia temeinic n-ar găsi într-însul decât slăbiciune. Am înţeles că, deşi se întâmpla rar ca oamenii să înnebuneasră, lucrul e totuşi cu putinţă, căci judecata noastră e ca praful de puşcă: deşi se aprinde foarte lesne, nu ia niciodată foc fără o scânteie. Cartea acelei spanioloaice are tot ce-i trebuie ca să sminteascǎ pe cineva; pentru ca otrava să lucreze, cată însă neapărat să-l izolezi, să-l bagi la Piombi şi să-l lipseşti de orice altă îndeletnicire.

În luna noiembrie 1767, călătorind de la Pampeluna la Madrid, vizitiul meu, Andrea Capello, poposi de prânz într-un oraş din Vechea Castilie. Mi s-a părut atât de mohorât şi de urât, încât îmi veni poftă să-i aflu numele: Doamne! ce-am mai râs când mi s-a spus că e Agreda! „Acestea sunt va să zică, mi-am spus, meleagurile unde mintea acelei sfinte nebune a plodit faimoasa capadoperă pe care, fără domnul Cavalli, n-aş fi cunoscut-o niciodată!; Un preot bătrân, a cărui deosebită stimă am dobândit-o de îndată ce l-am întrebat despre acea fidelă istorică a Maicii Domnului, mi-a arătat chiar locul unde a scris ea şi m-a încredinţat că tatăl, mama, sora şi întreaga familie a preafericitei biografe au fost, toţi, nişte sfinţi. Mi-a spus, şi era adevărat, că Spania solicită la Roma canonizarea ei. Împreună cu aceea a cucernicului Palafox. Poate că această Cetate mistică i-a dăruit părintelui Mă-lagrida talentul trebuincios pentru a scrie Viaţa Sfintei Ana, pe care tot Duhul Sfânt i-a dictat-o şi lui; nenorocitului de iezuit i s-a tras însă de aici martiriul: un temei mai mult pentru a-i hărăzi trecerea în rândurile sfinţilor, dacă vreodată îngrozitoarea instituţie înviază şi ajunge să stăpânească lumea întreagă, aşa cum e ţelul tainic al

întemeierii ei.

După vreo nouă, zece zile, am rămas fără bani. Lorenzo îmi ceru să-i dau.

— N-am de loc.

— De unde să mă duc să iau?

— De nicăieri.

Ce-i plăcea mai puţin la mine acestui om ignorant, lacom, palavragiu şi iscoditor, era tăcerea mea şi laconismul.

A doua zi îmi spuse că tribunalul îmi alocă cincizeci de parale pe zi, pe care-i va încasa el, dar de caute îmi va da socoteală o dată pe lună: economiile le va folosi cum voi pofti.

— Să-mi aduci de două oii pe săptămână Gazeta de Leida.

— Nu se poate; nu e voie.

Şaptezeci şi cinci de livre pe lună erau mai mult decât îmi trebuia, căci de mâncat nu mai puteam mânca: înăbuşitoarea căldură şi inaniţia pricinuită de lipsa de hrana mă îmbolnăvise. Eram în vremea caniculei: puterea razelor de soare care săgetau perpendicular pe temniţa mea mă ţineau ca într-o etuvă, în aşa fel încât clin bietul meu trup curgeau sudorile de muiau podeaua, de-a dreapta şi de-a stânga fotoliului pe care eram nevoit să şed gol-goluţ.

Se împlineau cincisprezece zile de când lâncezeam în iadul acela şi nu avusesem nici o singură secreţie alvină. La capătul acestui răstimp aproape de necrezut, natura fiind nevoită să-şi reia drumul, am crezut că mi-a sunat ceasul de pe urmă. Vinele hemoroidale mi se umflase într-atâta, încât apăsarea lor îmi pricinuia dureri îngrozitoare, de nesuportat. De la acele jalnice zile mi setrage dezvoltarea acestei crunte infirmităţi, de care n-am izbutit să itcă vindec nici până azi. Încercându-mă iar şi iar, deşi mai puţin năprasnic, aceleaşi dureri mă duc cu gândul la

obârşia lorşi nu-i fac de locamintirea mai-plăcută. Dacă nu ne învaţă leacuri pentru a ne tămădui de toate bolile, fizica ne dă în schimb mijloace sigure de a ciobândi mai multe decât poftim. Boala aceasta mi-a adus laude în Rusia, unde e atât de preţuită încât nu îndrăzneam nici să mă plâng, când am fost pe acolo zece ani mai târziu. Ceva la fel mi se întâmplase la Constantinopol, unde, având o dată o rinită şi plângându-mă de ea unui lurc. i-am pricinuit reflecţia că un câine de ghiaur e nevrednic de o asemenea fericire.

În aceeaşi zi m-au apucat nişte friguri cumplite şi nu m-am dat jos din pat. Nu i-am spus lui Lorenzo nimic; a treia zi însă, văzând că nici nu m-am atins de mâncarea ce mi-o adusese, mă întrebă cum mă simt.

— Foarte bine.

— Nu se poate, domnule, fiindcă nu mâncaţi. Sunteţi bolnav şi veţi vedea acum mărinimia tribunalului, care vă va trimite fără niciun ban un medic, un felcer şi doctorii.

Plecă şi se întoarse peste trei ceasuri, fără nelipsite-le-i umbre, ţinând o făclie în mână şi păşind înaintea unui ins plin de gravitate: era medicul. Eram în dârdora frigurilor, care nu mă slăbise de trei zile. Se apropie de mine, îmi puse câteva întrebări. Îi spusei că eu cu duhovnicul şi cu medicul nu vorbesc decât între patru ochi. Doctorul îi spuse lui Lorenzo să iasă, acest Argus însă împotrivindu-se, plecă spunându-mi că sunt în primejdie de moarte. Era ceea ce îmi doream, căci viaţa, aşa cum o trăiam, nu era pentru mine bunul cel mai de preţ. Pe de altă parte, mă încerca un soi de mulţumire gândindu-mă că, aşa, neînduraţii mei prigonitori vor fi poate siliţi să cugete puţin la neomenia îngrozitorului fel în care se purtau cu mine.

După patru ceasuri, auzii din nou zgomot de zăvoare şi medicul intră, ţinând el însuşi făclia. Lorenzo rămase afară. Căzusem într-o toropeală atât de adâncă, încât îmi aflam într-însa o adevărată odihnă. Natura cea

binefăcătoare l-a scutit pe omul bolnav de frământări şi griji. Eram încântat că-l văd pe mişelul paznic afară la uşă, căci de când cu lămuririle ce mi le dase despre zgarda de fier mi-era silă de el.

Mi-a fost destul un sfert de ceas ca să-i spun doctorului tot.

— Dacă doriţi, îmi zise, să vă faceţi sănătos, trebuie să alungaţi gândurile negre.

— Scrieţi în sensul acesta o reţetă şi duceţi-o la şin, gurul spiţer care e în stare s-o execute. Domnul Cavalli e nepriceputul fizician care mi-a dat Inima lui Cristos şi Cetatea mistică.

— Iată două doctorii care se poate foarte bine să vă fi dat frigurile şi hemoroizii: n-am să vă părăsesc.

Plecă, după ce-mi pregăti cu mâna lui o limonadă subţire, din care mă sfătui să beau foarte des. Mi-am petrecut noaptea tânjind şi visând fel de fel de nerozii mistice.

A doua zi veni iar, cu un felcer care-mi luă sânge. Îmi lăsă o doctorie pe care-mi spuse s-o iau seara şi o sticlă cu fiertură.

— Am dobândit, îmi zise, îngăduinţa să vă mut afară în pod, unde căldura e mai puţin ucigătoare şi aerul mai puţin înăbuşitor ca aici.

— Mă lipsesc de asemenea hatâr, căci mi-e silă de şobolani, pe care dumneavoastră nu-i cunoaşteţi şi care sigur îmi vor veni în pat.

— Ce porcărie! I-am spus domnului Cavalli că era cât p-aci să vă ucidă cu cărţile lui: m-a însărcinat să i le aduc înapoi şi să vă dau pe Boetius. Iată-l.

— Vă rămân îndatorat; e mai bun, ca Seneca: are să-mi priască.

— Vă las aici puţină zeamă de orz şi un instrument foarte necesar: încercaţi să vă răcoriţi.

M-a văzut de patru ori şi m-a ajutat să trec greul:

temperamentul meu a îndeplinit ce mai lipsea şi mi-am recăpătat pofta de mâncare. La începutul lui septembrie, eram pe deplin înzdrăvenit şi nu mai suferean cu adevărat decât de zăduf, de insecte şi de plictiseală, căci nu puteam să-l citesc într-una pe Boetius.

Într-o zi, Lorenzo îmi spuse că mi-e îngăduit să ies din celulă şi să mă spăl, cât mi se face patul şi se mătură. Am folosit acest hatâr pentru a mă plimba în cele zece minute cât ţinea dereticatul şi, cum mă plimbam cu violenţă, şobolanii, înspăimântaţi, n-au îndrăznit să se arate. Tot în ziua aceea, Lorenzo mi-a dat socoteala banilor şi mi-a ieşit dator cu treizeci de livre, pe care nu-mi era îngăduit SFie bag în buzunar. I-am lăsat lui banii, spunându-i să pună să se citească molifte pentru mine, încredinţat că le va da cu totul altă folosinţă, iar el îmi mulţumi cu o bucurie care-mi dovedi că popa avea să fie chiar el. Am făcut la fel în fiecare lună şi n-am văzut niciodată vreo chitanţă de la vreo faţă bisericească. Bine a făcut Lorenzo că a slujit la cârciumă liturghia: în felul acesta, banii i-au fost măcar cuiva de folos.

Trăiam de pe o zi pe alta, mângâindu-mă în fiecare seară cu gândul că dimineaţa îmi vor da drumul; fiecare zi dezamăgindu-mi însă aşteptarea, hotărâi în capul meu, sărmanul, că sorocul va fi negreşit întâi octombrie, data la care începea domnia noilor inchizitori. Potrivit acestei frumoase socoteli, închisoarea mea trebuia să ţină cât şi actualii inchizitori şi aceasta era şi pricina pentru care nu-l văzusem niciodată pe secretar, care altminteri ar fi venit cu siguranţă să mă vadă şi să-mi ia interogatoriul, să mă cerceteze şi să mă dovedească vinovat, şi, în sfârşit, să-mi vestească osânda. Toate acestea mi se păreau de netăgăduit, fiind cât se poate de fireşti: argumentul era însă fals la Piombi, unde nimic nu se petrecea după legile firii, îmi închipuiam că inchizitorii au recunoscut desigur nevinovăţia mea şi nedreptatea lor şi că nu mă mai ţin

închis decât de formă şi ca să nu-şi murdărească numele cu o pată de nedreptate, de unde trăgeam încheierea că mă vor elibera de îndată ce vor lepăda sceptrul nemăsuratei lor puteri. Eram atât pe deplin liniştit sufleteşte, încât mă simţeam în stare să-i iert şi să uit ocara pe care mi-o adusese. „Cum se poate, îmi spuneam, ca domnii aceştia să mă lase aici pe seama urmaşilor lor, cărora n-ar putea să le comunice nimic în stare să mă ducă la osândă?” Mi se păru cu neputinţă să mă fi osândit şi să-mi fi scris sentinţa fără să mi-o aducă la cunoştinţă, fără să-mi spună pricina. Dreptatea mea mi se părea de netăgăduit şi judecam ca atare; dar nu cu judecata trebuia să judec în faţa unui tribunal care se deosebeşte de toate tribunalele din lume prin arbitrar şi prin bunul plac. E de ajuns ca inchizitorii să pornească urmărirea împotriva unui om, pentru ca acesta să fie vinovat: şi atunci, ce nevoie mai e să i se vorbească? Şi dacă a fost osândit, ce nevoie mai e să i se aducă la cunoştinţă hotărârea? Consimţământul lui nu e necesar şi ei socot că e mai bine să i se lase nefe rk-rtului nădejdea, căci, chiar dacă i s-ar spune tot, n-ar rămâne pentru asta niciun ceas mai puţin în temniţă. Înţeleptul nu dă socoteală la nimeni despre treburile lui, şi treaba tribunalului veneţian nu-i decât să judece şi să osândească. Vinovatul e o unealtă care n-are nevoie să se amestece în treabă pentru a ajuta la îndeplinirea ei: e un cui care, pentru a intra în zid, nu cere decât să fie izbit.

Cunoşteam în parte obiceiurile colosului sub ale cărui picioare mă aflam; sunt însă pe lume lucruri de care nu te poţi mândri că le cunoşti decât după ce le-ai trăit. Dacă printre cititorii mei se află vreunii cărora aceste reguli li se par nedrepte, îi iert, dar să-mi îngăduie să le spun că, fiind un dat, ele devin necesare, căci un tribunal de soiul acesta n-ar putea vieţui decât. În puterea lor. Cei care le menţin în vigoare sunt senatori aleşi dintre cei mai calificaţi şi având reputaţie de oameni virtuoşi.

La sfârşitul lui septembrie am făcut noapte albă i ardeam de nerăbdare să văd mijind zorile, într-atifca eram de sigur că în ziua aceea îmi voi redobândi libertatea. Domnia nelegiuiţilor care mi-o răpise luase sfârşit; ziua însă se ivi, Lorenzo veni ca de obicei şi nu-mi vesti nimic nou. Vreo cinci-şase zile am fost ca turbat; îmi închipuiam că, pentru pricini pe care-mi era cu neputinţă să le ghicesc, s-a hotărât să rămân întemniţat pe viaţă. Gândul acesta cumplit îmi stârni râsul, căci mă simţeam stăpân a nu rămâne rob decât foarte puţină vreme, de îndată ce, cu primejdia vieţii, voi fi luat hotărârea ca detenţiunea mea să înceteze. Ştiam că voi izbuti să evadez ori să-mi pierd viaţa, deliberata morte ferocior i.

La începutul lui noiembrie am început să urzesc cât se poate de serios planul de a ieşi cu puterea dintr-un loc unde eram ţinut cu sila, şi gândul acesta a ajuns ideea mea unică. Am început să-mi frământ creierii pentru a găsi un mijloc de a-mi executa planul şi am închipuit o sută, unul mai cutezător decât celălalt; mereu însă câte un mijloc nou mă făcea să-l dau deoparte pe acela pe care tocmai îl alesesem. În vremea acestei trudnice munci a închipuirii mele, se petrecu o întâmplare ciudată, care mă făcu să-mi dau seama de jalnica stare în care-mi ajunsese mintea.

Eram în picioare în pod uitându-mă în sus spre lucarnă, iar privirile-mi lunecau de asemenea spre grinda cea groasă. Deodată văd grinda aceea groasă nu clătinându-se, ci sucindu-se spre dreapta şi, într-o mişcare în sens contrar, domoală însă şi neîntreruptă, aşezându-se apoi îndată iarăşi la locul ei. Cum mi-am pierdut echilibrul, am înţeles că e o zguduitură de cutremur de pământ. Lorenzo şi zbirii lui, care tocmai ieşise din temniţa mea, spuseră că au simţit şi ei o zguduitură. În asemenea stare sufletească mă aflam, încât întâmplarea aceea îmi pricinui o pornire de bucurie pe care o închisei cu grijă în sinea mea

1 Mai din de când s-a hotărât să moară AOL: Od, l 37.
6
fără a sufla un cuvânt. După vreo patru-cinci secunde, zguduitura se repetă şi nu mă putui împiedica să nu strig: „Un'altra, un'altra, gran Dio! Mă piu forte!” 1 Înspăimântaţi de nişte vorbe care li se păreau hula unui nebun deznădăjduit, arcaşii fugiră cu groaza în inimi.

După plecarea lor, cugetând asupra fiinţei mele, am ajuns la încheierea că printre toate câte se puteau întâmpla, nu socoteam prăbuşirea palatului ducal potrivnică ghidului meu de a-mi redobândi libertatea: prăbuşindu-se, uriaşa clădire ar fi trebuit să mă azvârle viu şi nevătămat, prin urmare liber, în piaţa San-Marco, unde în cel mai rău caz aş fi fost zdrobit sub masa imensă a dărâmăturilor. În starea în care mă aflam eu, ţi se pare că libertatea e totul şi viaţa nimic, sau foarte puţin lucru, şi adevărul e că începusem să înnebunesc de-a binelea.

Cutremurul acesta de pământ a fost o continuare a aceluia care, tot atunci, a nimicit şi Lisabona.

CAPITOLUL L

Întâmplări de tot felul – Tovarăşi – îmi pregătesc evadarea

— Mi se schimbă temniţa.

— Pentru ca să poată înţelege cititorul cum am fugit dintr-un loc ca acela de la Piombi, trebuie să-l fac să cunoască clădirea.

Piombi, temniţa unde se închideau criminalii de stat, nu e altceva decât podul palatului ducal, şi de la plăcile mari de plumb cu care e acoperit palatul i se trage temniţei numele. Nu poţi pătrunde într-însa decât trecând pe porţile palatului, sau prin clădirea închisorilor, sau, în sfârşit, pe podul de care mai vorbii, numit „Puntea suspinelor”. Nu poţi urca la această temniţă decât prin sala unde se reunesc inchizitorii de stat şi numai secretarul

— Încă una, hică una, Dumnezeule mare, dar mai puternica (lt).

are cheia, pe care i-o încredinţează temnicerului doar pentru scurtul răstimp care-i trebuie, dis-de-dimineaţă, să-şi facă slujba la prizonieri. Slujba aceasta se face în zorii zilei, căci mai târziu, forfotind încoace şi încolo, arcaşii ar fi prea mult văzuţi de toţi care au de-a face cu căpeteniile Consiliului celor Zece; ori, consiliul acesta se reuneşte zilnic într-o sală alăturată numită Bussola şi arcaşii sunt nevoiţi s-o străbată de câte ori trebuie să meargă la Piombi.

Lemniţele acestea sunt împărţite sub acoperişurile celor două laturi ale palatului: trei sunt la apus, cea a mea numărându-se printre ele, şi patru la răsărit. Streaşină acoperişului dinspre apus dă în curtea palatului; cealaltă dă perpendicular în canalul numit Rio di Palazzo. De partea aceea, celulele sunt foarte luminoase şi poţi sta în picioare într-însele, ceea ce nu se întâmpla în celula unde mă aflam eu numită şi trave, de la grinda uriaşă care îmi răpea lumina. Podeaua celulei mele era chiar deasupra tavanului sălii inchizitorilor, unde aceştia se reunesc de obicei numai noaptea, după şedinţa zilnică a Consiliului celor Zece, ai cărui membri sunt câteşitroi.

Cunoscând temeinic clădirea şi obiceiurile, aceleaşi, ale inchizitorilor, singurul mijloc de a fugi, singurul cel puţin care mi se părea că are sorţi de izbândă, era să străpung podeaua temniţei; îmi trebuiau însă scule, şi asta era foarte anevoios într-un loc unde orice legătură cu cei de afară era oprită, unde nu se îngăduiau nici vizite şi nici vreun schimb de scrisori cu nimeni. Ca să cumpăr pe un arcaş mi-ar fi trebuit bani mulţi, şi bani n-aveam de loc. Presupunând că temnicerul şi cei doi arcaşi s-ar fi învoit să se lase sugrumaţi, căci altă armă decât mâinile mele n-aveam, un al treilea arcaş sta întotdeauna de pază la poarta galeriei, pe care o încuia cu cheia şi n-o deschidea

decât după ce camaradul care voia să iasă îi dădea parola. În ciuda tuturor piedicilor, alt gând decât să fug n-aveam şi cum în Boetius nu găseam nimic în privinţa asta, nu-l mai citeam; încredinţat, totuşi, că n-am să pot afla un mijloc decât cugetând întruna, nu-mi îngăduiam niciun siugur gând străin de această preocupare.

Am socotit întotdeauna că clacă un om îşi pune în cap să facă un anume lucru şi dacă urmăreşte cu tot dina

6

(Unsul să-şi atingă ţinta, o atinge, în ciuda oricăror greutăţi: omul acela va ajunge mare-vizir, papă, va răsturna o monarhie, cu condiţia s-o ia de tânăr şi să aibă mintea şi stăruinţa care trebuie: căci un om ajuns la vârsta pe care norocul o dispreţuieşte nu mai răzbeşte nicăieri, şi fără ajutorul lui nu există nicio nădejde. Ca să izbuteşti în viaţă, trebuie să te bizui pe noroc şi să nu-ţi pese de înfrângeri; e însă o socoteală politică din cele mai anevoioase.

Pe la mijlocul lui noiembrie, Lorenzo îmi spuse că în mâinile lui Messer Grande se află un deţinut şi că noul secretar, anume Businello, i-a poruncit să-l bage în cea mai rea celulă şi că, aşadar, cu mintare să-l pună. Mă încredinţa că, arătându-i el că privisem ca pe un liatir faptul că am fost închis singur, a primit răspuns că de bunu-seamă m-am mai înţelepţi t în cele patru luni de când stăm acolo. Ştirea aceasta nu mă necăji şi îmi făcu plăcere să aud că s-a schimbat secretarul. Pedro Businello acesta era un om cumsecade, pe care-l cunoscusem ia Paris, pe când călătorea spre Londra, ca rezident al republicii.

În după-amiaza aceleiaşi zile, auzii zăngănind zăvoarele şi Lorenzo, urmat de doi arcaşi, aduse pe un tânăr cu obrazul scăldat în lacrimi”, îi scoase cătuşele, îl închise cu mine şi plecă fără să-i spună niciun cuvânt. Eram întins pe pat, loc unde nu mă putea vedea. Mă distra să-l privesc cât era de descumpănit. Având fericirea de a fi

mai scund decât mine cu vreo şapte, opt degete, putea sta u-ept în picioare şi începu să-mi cerceteze fotoliul, pe care desigur îl credea pus acolo pentru el. Aruncându-şi privirea pe prichiciul gratiilor, îl vede pe Boetius, îl ia, îl deschide şi-l azvârle cu un fel de ciudă, fără îndoială pentru că, fiind în latineşte, nu-i putea fi de niciun folos. Urmând să dea ocol celulei, o ia la stânga, bâjbâie şi rămâne uimit când dă de straie: se apropie de alcov şi, întinzând mâna, mă atinge şi-mi cere respectuos iertare. Îl poftesc să şadă şi astfel am şi făcut cunoştinţă.

— Cine eşti? îl întreb.

— Mă numesc Maggiorin şi sunt din Vicenza. Tata, vizitiu la familia Poggiana, m-a ţinut la şcoală până la vârşta de unsprezece ani; pe urmă am fost ucenic la un bărbier vreme de cinei ani şi am deprins temeinic meseria. Plecând de acol», m-am băgat valet de cameră la contele X II slujeam de doi ani când singura lui fiică ieşi de la mănăstire. Mi se dădu slujba să-i îngrijesc părul şi încet-încet mă îndrăgostii de ea, făcând-o să-mi împărtăşească patâma întru totul. După ce ne-am jurat de o sută de ori să fim veşnic împreună şi lăsându-ne amândoi în voia poruncitorului imbold de a ne vădi duioşia, s-a întâmplat că legătura noastră a fost dată în vileag de starea tinerei cofrtesv o slujnică a familiei, bătrâna şi bisericoasă, descoperi cea dintâi taina noastră şi starea ibovnicei mele şi îi spuse că o sileşte cugetul să-l înştiinţeze pe taică-său; tânăra mea prietena izbuti totuşi să-i smulgă făgăduiala de a tăcea, asigurând-o că săptămâna viitoare îl va face să afle totul, prin dohovnicul ei. Îşi însuşi o sumă frumuşică de bani şi câteva diamante de la răposata maică-sa şi urma să plecăm chiar în noaptea aceea spre Milano. Ieri însă, după masa de prânz, contele mă chemă şi, dându-mi, o scrisoare, îmi porunci să plec de îndată s-o dau în mina celui căruia îi e adresată, la Veneţia. Atât de blând şi de liniştit îmi vorbi, încât n-aş fi putut avea nici cea mai

uşoară bănuială despre soarta pe care mi-o pregătea. M-am dus să-mi pun mantaua şi, în trecere, mi-am luat rămas bun de la soţioara mea, încredinţând-o că mă întorc curând. Mai pătrunzătoare decât mine şi presimţind parcă nenorocirea ce mă pândea, i se făcu rău. Am dat zor să ajunţ/ aici şi m-am grăbit să predau scrisoarea fatală. M-au lăj sat să aştept puţin după răspuns şi, îndată ce l-am primii m-am dus la un birt să iau ceva în gură, cu gândul să plec numaidecât să-mi întâlnesc femeia iubită; când să ies însă din birt, am fost arestat şi dus la corpul de gardă”, unde am stat sub pază până în clipa în care m-au adus ac Cred, domnule, că am cuvânt s-o socotesc pe tână; contesă soţia mea.

— Te înşeli.

— Dar natura...

— Natura, când n-asculţi decât de ea, te face să săvârşeşti la prostii, de ajungi până în temniţa de la Piombi.

— Mă aflu aşadar la Piombi?

— Ca şi mine.

Bietul tânăr începu să plângă lacrimi amare. Era un băiat tare frumuşel, sincer, cinstit şi îndrăgostit la nebunie. Am iertat-o în sinea mea pe tânăra contesă şi l-am judecat foarte aspru pe taică-său, contele, că n-a cruţat-o pe fiică-sa de ispita unui băiat tânăr, chipeş şi plin de simţire. Un cioban care bagă lupul în stână n-are voie să se plângă că-i piere turma. Plângea în%-una şi se jelea, dar nicidecum pe sine, ci numai şi numai pe prietena lui. Îşi închipuia că temnicerul se va întoarce să-i aducă un pat şi ceva de mâncare; îi arătai însă că se înşală şi-i oferii din merindele mele. Era prea cătrănit ca să poată înghiţi ceva. Seara, îi dădui salteaua mea, pe care dormi toată i noaptea, căci deşi se vedea că e cât se poate de curăţel, L n-am vrut să-l culc lângă mine, de teama a cine ştie ce visuri de îndrăgostit. Nu-şi dădea seama nici că a greşit, nici că

stăpânu-său, contele, are neapărat nevoie să i se dea o osândă publică, spre a salva cinstea fiică-sii şi a faviniliei sale.

A doua zi, îi aduseră o saltea şi un prânz de cincisprezece parale pe care tribunalul i-l zvâiiea ca pe un hatâr, sau din milostenie, căci cuvântul dreptate pare a-i fi străin acestei odioase instituţii. Îi spusei temnicerului că prânzul meu are să ajungă pentru amândoi şi că poate să ia ce primeşte tânărul şi să pună să i se citească nişte molifte cum ştie el. Se învoi bucuros şi, după ce-l ferici că se află împreună cu mine, ne spuse că ne putem plimba o jumătate de oră prin pod. Plimbarea aceasta mi s-a părut cum nu se poate mai potrivită pentru planurile mele de evadare, pe care nu le-am putut înfăptui decât după unsprezece luni. În fundul acestui cuib de şobolani, zării o grămadă ele troace aruncate pe jos, de-a dreapta şi de-a stingă a doua cufere mari, şi în faţa lor un maldăr de hârtii cusute în caiete. Am luat vreo zece din ele, ca să mă distrez citindu-le şi am băgat de seamă că sunt dosare criminale, a

Icăror lectură se dovedi plină de haz, căci mi-era îngăduit să citesc nişte lucruri care la vremea lor fuseseră fără \ îndoială tot atâtea straşnice taine. Am găsit acolo răspun – suri tare ciudate la întrebări pline de tâlc despre ademenirea unor fecioare, curtenii împinse prea departe de bărbaţi aflaţi în slujba unor internate de fete, fapte ale unor duhovnici care abuzase de femeile venite la spovedanie.

6

dascăli de şcoală dovediţi de pederastie cu elevii lor, tutori care-şi înşelase pupilele: erau cazuri vechi de două şi de trei secole, iar stilul lor şi năravurile ce le dezvăluiau îmi dăruiră câteva ceasuri de desfătare. Printre lucrurile care zăceau pe jos am văzut un vas pentru jeratic, un cazan, un făraş de foc, nişte cleşti, două policandre vechi,

oale de lut şi chiar şi o seringă. Toate acestea mă făcură să trag încheierea că cine ştie ce ilustru prizonier a dobândit cândva înalta îngăduinţă de a se folosi de ele. Cu deosebire îmi atrase însă luarea-aminte un zăvor mare, drept, gros ca pe deget şi lung de un picior şi jumătate. Nu m-am atins de nimic, căci mai trebuia vreme ca să-mi coc planul şi să mă pot opri asupra unui lucru anume.

Într-o dimineaţă, spre sfârşitul lunii, îmi ridicară tovarăşul şi Lorenzo îmi spuse că a fost osândit la închisoarea numită Cele patru. Aceste temniţe se află în incinta închisorilor obişnuite şi ţin de inchizitorii de stat. Cei închişi acolo au privilegiul de a putea chema pe temnicer când au nevoie de el. Sunt întunecoase, dar există o candelă cu ulei care-i luminează: nu-i primejdie de foc, căci totul e în marmură. Am aflat multă vreme după aceea că bietul Maggiorin a stat cinci ani acolo şi, că, ieşind, a fost trimis pe alţi zece la Cerigo. Habar n-am dacă a mai scăpat de acolo. Îmi ţinuse bună tovărăşie: am înţeles-o de îndată ce a plecat, căci am căzut iar la stenahorie. Din fericire, n-am fost lipsit de privilegiul jumătăţii de oră de plimbare prin pod. M-am apucat să cercetez mai îndeaproape tot ce era acolo. Unul din cufere era plin de hârtie bună, de mucava, de pene netăiate şi de gheme de sfoară; celălalt era bătut în cuie. O bucată de marmură neagră, lustruită, groasă de un deget, lungă de şase şi lată de trei, îmi atrase privirea: am luat-o, fără să ştiu încă ce aveam să fac cu ea şi am ascuns-o la mine în celulzavând grijă s-o acopăr cu cămăşile mele.

Opt zile după plecarea lui Maggiorin, Lorenzo îmi spuse că, după câte se pare, voi avea curând un nou tovarăş. Omul acesta, care la urma urmelor nu era decât un palavragiu, începea să-şi iasă din sărite văzând că nu-l întreb nimic. Doctoria l-ar fi silit să nu fie aşa, dar unde se poate găsi o fiinţă de o mârşăvie perfectă? Există, puţine însă din fericire, şi nu în clasele acestea de jos vei putea să

le găseşti. Aşadar temnicerul meu, neputând străluci printr-o rezervată tăcere, socoti că nu-l întreb niciodată nimic fiindcă îmi închipui că nu ştie nimic, ceea ce îi răni mândria: dorind să-mi facă dovada că mă înşel, se apucă să flecăi cască fără să-l mai întreb.

— Cred, domnule, că veţi avea mai des musafiri, căci în fiecare din celelalte şase celule se află câte doi inşi care nu-s făcuţi să fi> trimişi la Patru.

Nepriinind niciun răspuns, reluă după câteva clipe

— La Patru sunt aruncaţi claie peste grămadă tot felul de oameni a căror osândă, pe care ei n-o cunosc, e scrisă. Prizonierii care, ca dumneavoastră, sunt încredinţaţi îngrijirii melc la Piombi, sunt inşi din cei mai aleşi şi nu-s vinovaţi decât de fărădelegi pe care nu le poate cunoaşte orice cască-gură. Dacei aţi şti, domnule, ce fel de oameni, sunt cei care vă împărtăşesc soarta. V-aţi minuna, fiindcă, se spune, e adevărat, că sunteţi un bărbat inteligent: vă

— R<t/ să mă iertaţi... Ştiţi prea bine că inteligenţa n-are nimic de-a face cu tratamentul de aici... Cincizeci de parale pe zi, mă înţelegeţi, nu-i puţin lucru... Un cetăţean primeşte trei lire, un gentilom patru şi un conte străin opt: dacă nici eu nu le-oi şti, care toate trec prin mina mea...

Şi aici începu să se laude singur, făcându-şi un portret alcătuit numai din trăsături negative:

— Nu-s nici hoţ, nici vânzător, nici mincinos, nici apucător, nici rău, nici grosolan ca acei de dinaintea mea şi când beau un păhărel mai mult, abia mă fac mai bun. Să mă fi trimis tata la şcoală, aş fi învăţat să citesc şi să scriu şi aş fi poate astăzi Messer Grande; dar n-am nicio vină. Domnul Andrea Diedo mă preţuieşte, şi nevas-tă-mea, care n-are dedit douăzeci şi patru de ani şi care găteşte în fiecare zi pentru dumneavoastră, se duce la el când vrea şi el o primeşte fără nicio ceremonie, chiar dacă e în pat, hatâr pe care nu-l face nici unui senator. Vă făgăduiesc să

vă aduc aici pe toţi nou-veniţii, dar numai pentru cită puţină vreme, căci de îndată ce a aflat din gura lor ceea ce voia să ştie, secretarul îi trimite la destinaţia lor, fie la Patru, fie în vreo fortăreaţă, fie în Răsărit; dacă sunt străini, sunt duşi peste graniţă, căci guvernul nu-şi însuşeşte dreptul de a lua hotărâri privind pe supuşii altui monarh, afară doar dacă sunt în slujba republicii. Clemenţa tribunalului e fără seamăn, domnule, şi nu e altul în lume care să-şi răsfeţe într-atâta prizonierii. Pare cumplit că nu-i voie de scris şi de primit vizite; e însă o părere prostească, fiindcă a scrie şi a primi musafiri e pierdere de vreme. O să-mi spuneţi că nu faceţi nimic, noi însă nu ne putem plânge de aşa ceva.

Cam astfel sună cea dintâi cuvântare cu care mă cinsti călăul acela şi trebuie să mărturisesc că m-a înveselit. Am înţeles că, să fi fost mai puţin prost, omul acesta ar fi fost cu siguranţă mai rău. Am hotărât să trag folos de pe urma prostiei lui.

A doua zi mi se aduse un nou comesean, pe care îl tratară în primele douăzeci şi patru de ore aşa cum îl tratase şi pe Maggiorin, ceea ce mă făcu să înţeleg că trebuie să-mi cumpăr încă o lingură de fildeş, căci în prima zi noul-venit neprimind nimic, eram nevoit să fac eu pe gazda.

Noul meu tovarăş îmi făcu o adâncă plecăciune, căci barba, care ajunsese, lungă de patru degete, mi-era în a şi mai impunătoare decât statura. Lorenzo îmi împrumuta destul de des o pereche de foarfeci, ca să-mi tai unghiile, dar îi era oprit sub grea pedeapsă să-mi îngăduie să mă ating de barbă. Pricina n-o cunosc, dar până la urmă m-am deprins şi cu barba, aşa cum te deprinzi cu orice.

Noul-venit era un bărbat la vreo cincizeci de ani, cam de statura mea, puţin adus din spate, slab, cu o gură mare şi cu dinţii stricaţi. Avea nişte ochi mici, cenuşii, umbriţi de o pereche de sprâncene stufoase, roşii, care îl făceau, să

semene cu o cucuvea; toate acestea erau scoase în evidenţă de o perucă mică din păr de coadă de cal, oare răspândea un miros foarte neplăcut de untdelemn, precum şi de o haină de pânză groasă, cenuşie. Primi poftirea mea la prânz, dar rămase închis în sine însuşi şi nu scoase un cuvânt toată ziulica; am tăcut şi eu asemenea, convins că nu va întârzia să-şi recapete darul vorbirii, ceea ce se şi întâmplă a doua zi.

I se aduse de dimineaţă un pat care era al lui şi un sac plin de rufe. Temnicerul îl întrebă, precum mă întrebase şi pe mine, ce doreşte să mănânce la prânz şi-i ceru bani de cheltuială.

— N-am niciun ban.

— Ce face? Un bogătan ca dumneavoastră să n-aibă bani?

— Nicio para chioară.

— Mă rog! Am să vă aduc atunci biscuiţi soldăţeşti şi apă. Aşa-i rânduiala.

Plecă şi se înapoie peste o clipă cu o livră şi jumătate de biscuiţi, o cofă de apă, aşeză totul lângă prizonier, şi, încuind uşa, ieşi.

Rămas singur cu iazma aceea, îl aud oftând, mă prinde mila de el şi rup tăcerea:

— Nu mai oftaţi, domnule, veţi prinzi cu mine. Mi se pare însă că aţi făcut o mare greşeală venind aici fără bani.

— Am bani, daisă nu le spuneţi la vampirii ăştia.

— Iscusită idee, care vă osândeşte la pâine şi apă. Ştiţi pricina pentru care aţi fost închis?

— O ştiu, domnule, şi am să v-o spun şi dumneavoastră, în câteva cuvinte. Mă numesc Zgualdo-Nobili. Tata a fost ţăran; m-a dat să învăţ carte şi, când a murit, mi-a lăsat o căsuţă şi puţin pământ pe lângă ea. Sunt din Frâul, la o zi de mers de la Udine. Un torent, anume Corno, aducând dese pagube micii mele proprietăţi, m-am hotărât s-o vând şi să vin să mă aşez la Veneţia, ceea

ce am şi făcuţaeum zece ani. Am luat pe ea opt mii de lire, bani buni şi, ştiind că în această fericită republică fiecare se bucură în toată cinstea de libertate, am gândit că am să pot ajunge la o oarecare bunăstare folosindu-mi capitalul, şi am început să dau bani cu împrumut pe amanet. Din toate îndeletnicirile am ales-o pe aceasta, fiindcă eram sigur pe cumpătarea mea, pe judecata mea şi pe cunoaşterea vieţii. Am închiriat o căsuţă în cartierul Cannaregio, pe care am mobilat-o şi unde, trăind singur şi foarte liniştit, am agonisit, în doi ani, o mie de lire peste capital, deşi, ca să trăiesc bine, cheltuisem dintr-însul două mii pentru nevoile mele. Urmând tot astfel, mă vedeam pornit pe drumul cel bun pentru a strânge cu vremea o avere frumuşică; într-o zi însă, împrumutându-i unui ovrei doi ţechini pe câteva cărţi, am găsit printre ele una intitulată înţelepciunea, de Charron. Atunci am înţeles ce fericire e să ştii să citeşti, căci cartea aceasta, domnule, pe care poate nu o cunoaşteţi, face ea singură cât toate cărţile, căci cuprinde tot ce trebuie omul să ştie. Îl curăţă de toate prejudecăţile dobândite în copilărie. Cu Charron, îţi iei rămas bun de la Infern şi de la toate spaimele deşarte ale unei vieţi viitoare: deschizi ochii, cunoşti drumul fericirii, devii înţelept. Faceţi-vă rost de carte şi râdeţi de proştii care vă vor spune că această comoară e oprită.

Cuvântarea aceasta ciudată mă ajută să înţeleg cu cine am de-a face. Cât despre Charron, îl citisem, dar nu ştiam că a fost tradus în italieneşte. Mare admirator al lui Mon-taigne, Charron s-a străduit să-şi depăşească modelul, dar s-a străduit degeaba. A clasat în chip metodic câteva teme ale lui Montaigne, sau subiectele care sunt răspândite fără nicio rânduială la marele filosof; preot însă şi teolog, nu şi-a furat osânda. Pe de altă parte, n-a prea fost nici foarte citit, în ciuda interzicerii cărţii, care ar fi trebuit să-i dea căutare. Prostul de italian care a tradus-o

n-a ştiut nici că traducerea cuvântului înţelepciune, e sapienta. Charron a avut cutezanţa să-şi intituleze cartea ca Solomon pe a sa; nu e din partea lui p dovadă de modestie. Tovarăşul meu urmă astfel:

— Liberat de către Charron de toate scrupulele câte mai îmi rămăsese şi de ideile greşite de care atât de anevoie te dezbari, mi-am săltat astfel negustoria, încât în şase ani m-am văzut stăpân pe zece mii de ţechini. Nu trebuie să vă mire, căci, în oraşul acesta bogat, jocul, desfrâul şi trândăveala îi zăpăceşte pe toţi şi le creează o neîntreruptă nevoie de bani; ce risipesc nebunii adună cei înţelepţi.

Cu trei ani în urmă, un conte, pe nume Seriman, veni să mă roage să primesc de la dânsul cinci sute de ţechini, să-i bag în negoţul meu şi să-i dau jumătate din ce aveam să câştig din această sumă. Nu-mi ceru decât o simplă chitanţă, prin care mă obligam să-i întorc banii la cerere. Pupă un an, i-am dat şaptezeci şi cinci de ţechini, ceea ce însemna o dobândă de cincisprezece la sută; îmi dădu chitanţă pentru ei, dar se arătă nemulţumit. N-avea dreptate, căci mie banii nu-mi lipseau şi nu-i folosisem pe ai lui pentru negoţ. În anul următor, făcui la fel, numai şi numai din mărinimie; ajunserăm însă la vorbe de ocară şi-mi ceru să-i înapoiez cei cinci sute de ţechini. „Bucuros – îi răspunsei cu – am să scad însă dintr-înşii o sută cincizeci pe care i-aţi primit” Asta îl înfurie şi mă somă prin portărei să-i plătesc toată suma. Un avocat dibaci mă apără şi se pricepu să mă facă să câştig doi ani. Acum trei luni, mi se vorbi de o împăcare, pe care am respins-o; temându-mă însă de vreo samavolnicie, i-am vorbit abatelui Giustiniani, omul de afaceri al marchizului de Mon-talegro, ambasadorul Spaniei şi, în schimbul unui mic câştig, îmi închirie o căsuţă în Lista, unde eşti la adăpost de surprize. I-aş fi întors bucuros banii contelui Seriman, înţelegeam să opresc însă dintr-înşii o sută de ţechini, citi cheltuisem cu

judecata. Acum opt zile veniră la mine avocatul meu şi cel al contelui; le arătai două sute cincizeci de ţechini într-o pungă şi le spusei că sunt gata să le-o dau, dar niciun ban mai mult. Mă părăsiră fără o vorbă, pălind foarte nemulţumiţi amândoi, dar eu nu m-am sinchisit. Acum trei zile, abatele Giustiniani îmi trimise vorbă că ambasadorul a găsit cu cale să îngăduie inchizitorilor de stat să trimită arcaşi la mine acasă, să facă o percheziţie. Treaba mi se părea cu neputinţă sub egida unui ambasador străin şi, în loc să-mi iau măsurile de prevedere obişnuite în asemenea cazuri, îmi pusei numai banii la loc sigur şi aşteptai, dârz, vizita anunţată. În zorii zilei veni la mine Messer Grande, îmi ceru trei sute cincizeci de ţechini şi răspunzându-i că n-am un ban, mă înhaţă şi iată-mă-s aci.

Mă cutremuram mai puţin de faptul că mă vedeam în tovărăşia unui asemenea ticălos, cât de acela că mă socotea deopotrivă cu el, căci, dacă m-ar fi preţuit altfel, nu m-ar fi fericit cu acea lungă poveste1, gândind fără îndoială că aveam s-o încuviinţez. Din toate năzbâtiile pe care mi le-a turnat vreme de trei zile cât a stat la mine, vorbindu-mi fără răgaz de Charron, am înţeles cât adevăr e în proverbul italian: Guardati da celui che non ha letto che un libru solo. Citind cartea stricatului aceluia de preot, ajunsese ateu, lucru cu care nu înceta să se fălească. După-amiază, Lorenzo veni să-i spună să coboare cu el, spre a vorbi cu secretarul. Se îmbrăcă şi, în grabă, în loc de încălţările lui, le luă pe ale mele, fără ca eu să bag de

— Fiertthva de omul care n-a citit decât o singvră carte (it.).

seamă. Se întoarse plângând după o jumătate de oră şi scoase din încălţările lui două pungi în care avea trei sute cincizeci de ţechini şi, cu temnicerul înainte, merse să i le ducă secretarului. După câteva clipe se întoarse şi, luându-şi mantaua, plecă. Lorenzo îmi spuse că i-au dat drumul. Mă gândii, şi nu fără temei, că pentru a-l face să-şi

recunoască datoria şi pentru a-l sili s-o plătească, secretarul l-a ameninţat, cu tortura, şi dacă n-ar fi folosită decât pentru a dobândi asemenea rezultate, eu, care o detest împreună cu cel care a născocit-o, aş fi cel dintâi care i-aş trâmbiţa folosul.

În ziua de Anul nou 1756, am primit daruri. Lorenzo mi-a adus un halat de casă căptuşit cu blană de vulpe, o pătură de mătase, Vătuită, şi un sac din blană de urs, în care să-mi pun picioarele. Îmi mai spuse că secretarul mă înştiinţează că voi avea şase ţechini pe lună şi că voi putea cumpăra cu ei cărţile pe care le doresc şi primi gazeta, precum şi că darul acesta îmi vine de la domnul de Bragadin. Îi cerui un creion şi scrisei pe un petic de hârtie: Sunt recunoscător mărinimiei tribunalului şi virtuţii domnului de Bragadin.

Trebuie să se fi găsit cineva într-o situaţie ca a mea ca să simtă tot ce mi-a trezit în suflet această întâmplare. În cel dintâi avânt al sentimentului, îi iertai pe asupritorii mei şi eram cât pe-aci să-mi părăsesc şi gândurile de evadare, într-atâta e omul de moale când îl copleşeşte şi-l ticăloşeşte nenorocul. Lorenzo îmi spuse că domnul de Bragadin se înfăţişase la cei trei inchizitori, că le căzuse în genunchi şi, cu lacrimi în ochi, îi rugase să se îndure şi să îngăduie să ajungă până la mine această dovadă a dragostei lui statornice, clacă mai eram încă printre cei vii; şi că, mişcaţi, inchizitorii n-au avut inima să-l refuze.

Scrisei pe loc titlurile lucrărilor pe care mi le doream.

Într-o bună dimineaţă, pe când mă plimbam prin pod, ochii mi se opriră pe drugul de care am mai vorbit, şi înţelesei că poate sluji foarte bine drept o armă de luptă şi de apărare. Pusei mâna pe el şi, ascunzându-l sub halat, îl luai cu mine în celulă. Cum rămăsei singur, luai bucata aceea de marmură neagră, de care am mai pomenit, şi băgai de seamă curând că e foarte bună ca piatră de

şlefuit, căci frecând câtva drugul cu piatra, văzui că am obţinut o faţetă foarte netedă.

Prins de îndeletnicirea aceasta ca nealtele, cu totul nouă pentru mine şi care-mi făgăduia stăpânirea unei unelte cu desăvârşire oprită la Piombi; îmboldit” poate de ambiţia de a izbuti să fac o armă fără niciuna din sculele trebuincioase, şi stârnit chiar de greutăţi, căci eram silit să frec drugul aproape în întuneric, pe prichiciul ferestruicii, fără a putea fixa piatra altfel decât în mâna stângă şi fără o picătură de ulei pentru a uda şi muia fierul pe care voiam să-l ascut, m-am hotărât să încerc să duc până la capăt o muncă atât de anevoioasă. Am folosit saliva în loc de ulei, am lucrat opt zile şi am ascuţit opt faţete piramidale, a căror extremitate era un vârf perfect: faţetele erau lungi de câte un deget şi jumătate. Astfel ascuţit, drugul meu era un stilet octangular atât de bine proporţionat, cum l-ai fi putut cere de la orice meşter făurar. Nu-şi poate cineva închipui câtă cazną şi câtă trudă am îndurat, nici ce răbdare mi-a trebuit ca să duc până la capăt munca aceea anevoioasă fără altă unealtă decât o piatră mobilă: a fost pentru mine un chin de un soi necunoscut nici unui tiran, de când lumea. Făcusem scurtă la mâna dreaptă, de n-o mai puteam nici mişca. Palma mi-era ca mortificată şi toată numii o rană, în urma numeroaselor băşici pe care mi le pricinuise asprimea şi lungimea muncii. Ar fi greu de închipuit ce dureri am răbdat ca s-o isprăvesc.

Mândru de opera mea, deşi încă nici nu mă gândisem cum aveam s-o folosesc, cea dintâi grijă a fost s-o ascund astfel încât să n-o poată descoperi nici cea mai amănunţită percheziţie. M-am gândit la o sumedenie de locuri, îndoielnice toate, şi până la urmă mi-am aruncat privirile pe fotoliu, unde am izbutit s-o ascund astfel încât să nu trezească nicio bănuială. Astfel mă ajuta Providenţa să pun la cale o evadare care avea să fie vrednică de admiraţie, dacă nu chiar prodigioasă. Mărturisesc că mă mândresc cu

ea, dar mă mândresc nu că mi-a izbutit, căci norocul a avut un cuvânt greu de spus, mă mândresc că am socotit că treaba se poate face şi că am avut curaj să mă apuc de ea, în ciuda sorţilor potrivnici care, zădărnicindu-mi planul, mi-ar fi înrăutăţit peste măsură situaţia şi m-ar fi împiedicat, poate pentru totdeauna, să mă întorc în libertate.

După ce am chibzuit vreo trei-patru zile ce să încep cu drugul meu ajuns esponton, gros cât un baston şi lung de douăzeci de degete, am tras încheierea că cel mai simplu ar fi să fac o gaură în podea, sub pat.

Eram sigur că odaia de sub celula mea nu putea fi decât aceea unde-l văzusem pe domnul Cavalli; ştiam că o deschideau în fiecare zi şi nu mă îndoiam că, atunci când gaura va fi gata, îmi va fi lesne să cobor prin ea, cu ajutorul cearşafurilor prefăcute în funie şi legate de piciorul patului. Ajuns acolo, aş fi stat ascuns sub masa mare a tribunalului şi dimineaţă, cum s-ar fi deschis uşa, aş fi ieşit şi, înainte de a putea fi urmărit, m-aş fi pus în siguranţă, M-am gândit că poate în odaia aceea se află pus de strajă un arcaş, dar aş fi scăpat repede de el cu espontonul. Podeaua s-ar fi putut să fie dublă, sau chiar triplă; mare bucluc, căci cum să-i împiedic pe arcaşi să măture vreme de două luni cât ar fi putut ţine lucrarea? împiedicându-i, le-aş fi deşteptat bănuielile, cu atât mai mult cu cât, pentru a alunga puricii, cerusem să se măture în fiecare zi, şi însăşi mătura le-ar fi dezvăluit lucrarea. Trebuia găsit un mijloc de a înlătura acest neajuns.

Am început deci prin a-i opri să mai măture, fără să spun pentru ce. Peste opt zile, Lorenzo mă întrebă care-i pricina. I-am spus că praful mă stinghereşte pasămite, căci mă face să tuşesc tare şi mi-ar putea căşuna un accident fatal.

— Am să pun să stropească podeaua, domnule, îmi spuse el.

— Ar fi şi mai rău, domnule Lorenzo, căci umiditatea mi-ar putea pricinui o pletoră.

Am câştigat astfel o săptămână de răgaz, dar la capătul acestui răstimp, mocofanul porunci să se măture. Puse de-mi cărară patul în pod şi, sub cuvânt că trebuie măturat mai cu temei, aprinse o candelă. Cunoseul astfel că a mirosit ceva caraghiosul, dar avui destulă dibăcie ca să mă fac că nu-mi pasă şi departe de a-mi părăsi planul, mă gândii cum să-l ticluiesc mai bine. A doua zi de dimineaţă mă înţepai la un deget, umplui de sânge o batistă întreagă şi-l aşteptai pe Lorenzo în pat. Cum intră, îi spusei că am avut un acces de tuse atât de năprasnic încât mi-am rupt vreun vas şi astfel am pierdut tot sângele pe care-l vede.

— Cheamă-mi un medic.

Medicul sosi, porunci să mi se ia sânqo şi-mi scrise «reţetă. Îi spusei că pricina necazului e Lorenzo, care a ţinut cu tot dinadinsul să pună să se măture. Îl dojeni şi, de parcă l-aş fi rugat anume, ne spuse că tocmai a murit un tânăr din aceeaşi pricină şi adăugă că nimic nu-i mai primejdios decât să înghiţi praf. Lorenzo se jură pe toţi sfinţii că n-a pus să se măture decât gândindu-se că-mi face un bine şi făgădui că n-are să se mai întâmple. Eu îmi râdeam în pumni, căci mai bună slujbă nu mi-ar fi făcut doctorul, nici să fi vorbit cu dânsa. Arcaşii care se aflau acolo de faţă erau în culmea bucuriei şi făgăduiră straşnic să nu mai mături decât celulele celor care aveau să-i înnebunească de cap sau să dea în ei.

După ce plecă medicul, Lorenzo îmi ceiu iertare şi mă încredinţa că toţi ceilalţi prizonieri sunt bine-sănătoşi, deşi se mătură la ei în chip obişnuit.

— Pricina e însă vrednică de luat în seamă, şi am să-i înştiinţez, căci îi socotesc pe toţi ca pe copiii mei.

Mi-a priit că rai s-a luat sânge, căci în felul acesta am început să dorm mai bine şi m-am tămăduit de contracţiile

spasmodice care începuse să mă îngrijoreze. Îmi crescuse pofta de mâncare şi mă înzdrăveneam pe zi ce trecea: dar vremea de a mă apuca de lucru încă nu sosise: frigul era încă prea aspru şi, dacă ţineam puţin mai mult e. s-pontonul, îmi înţepeneau mâinile pe el. Isprava mea ce rea multă prudenţă. Trebuia să mă feresc de tot ce s-ar fi putut lesne prevedea. Îmi trebuia cutezanţă şi curaj ca să înfrunt tot ce se putea prevedea şi tot ce întâmplarea ar* fi putut aduce neprevăzut. La mare nefericire se găseşte un om când e silit să facă ce voiam să fac eu: el va înjumătăţi însă anevoinţele şi primejdia jucind totul pe-o carte.

Nopţile lungi de iarnă mă întristau peste măsură, căci eram silit să petrec în beznă nouăsprezece ceasuri ucigătoare, iar în zilele mohorâte, care nu-s rare la Veneţia, lumina care intra pe fereastră era prea slabă ca să pot citi. N-aveam nimic altceva în cap, aşa că, fără să vreau, ajungeam lot la gândul evadării şi o minte preocupată fără în

6

cotare de unul şi acelaşi lucru ajunge lesne monomană. Să fi avut măcar o prăpădită de lampă de bucătărie, şi aş fi fost fericit; dar cum să fac să ajung la această bucurie? O, nobilă prerogativă de a gândi! Ce fericit am fost când mi s-a părut că am găsit mijlocul de a-mi dobândi această comoară! Ca să făuresc o asemenea lampă, îmi trebuiau elementele care o alcătuiesc: un vas, fitiluri, ulei, amnar, cremene, iască şi chibrituri. Vasul putea fi şi o strachină, şi o aveam pe aceea în care mi se prăjeau ouăle în unt. Sub cuvânt că uleiul obişnuit îmi face rău, dădui să-mi cumpere ulei de Lucea pentru salată; macatul de bumbac putea să-mi aducă „fitiluri. Făcându-mă că mă dor dinţii, îi spusei lui Lorenzo că îmi trebuie o piatră ponce, neînţo-legind însă ce-i cer, îi spusei că o piatră de cremene ar fi la fel de bună dacă ar ţine-o o zi în oţet, după care, pusă la măsea, mi-ar alina durerile.

Lorenzo îmi spuse că oţetul pe care-l am eu e foarte bun, că pot să pun eu însumi o piatră în el, şi îmi şi aruncă vreo trei sau patru pe care le scoase din buzunar. O cataramă de oţel tare pe care o aveam la cingătoare urma să-mi ţină loc de amnar. Rămânea să mai fac rost de pucioasă şi de iască, şi obiectele" acestea două îmi puseră greu mintea la încercare. Până la urmă, îmi veni într-ajutor norocul.

Avusesem o formă de pojar care, uscându-se, îmi lăsas; – pe braţe nişte pete roşii care din când în când îmi dădeau mâncărimi. Îi spun lui Lorenzo să-i ceară medicului un leac şi a doua zi îmi aduse un răvaş pe care secretarul îl citise, şi în care medicul ordona: O zi de dietă şi patru uncii de ulei de – migdale, şi pielea se va vindeca; sau o oncţiune cu pulbere de pucioasă; acest topic e însă primejdios.

— Nu-mi pasă de primejdie, îi spusei eu lui Lorenzo. Cumpără-mi aiifia aceea, sau adu-mi sulf, că am eu unt aici şi am să-mi fac singur alifia: chibrituri ai? dă-mi câteva.

Se întâmpla să aibă chibrituri în buzunar; mi le dădu.

Ce puţin lucru trebuie, când eşti în suferinţă, pentru a-ţi găsi bucuria şi mângâierea! în împrejurările însă în care mă aflam eu, chibriturile acestea nu erau de loc puţin lucru; erau o adevărată comoară.

6

Mi-am frământat po urmă câteva ceasuri mintea ca să găsesc un mijloc de a înlocui iasca, singurul element care-mi mai lipsea şi nu ştiam sub ce pretext s-o cer, când îmi amintii că-i spusesem croitorului să pună iască la subsuorile hainei, pentru a împiedica transpiraţia să strica stofa. Nouă-nouţă, haina era în faţa mea şi inima îmi bătea cu putere; croitorul putea să nu fi pus însă nimic – stam în cumpănă, între nădejde şi teamă. N-aveam a face decât un pas spre a mă lămuri; pasul acesta era însă hotărâtor şi nu îndrăzneam să-l fac. Mă apropii în sfârşit şi, simţindu-mă aproape nevrednic de atâta har, cad în genunchi şi-l rog

fierbinte pe Dumnezeu să nu-mi fi uitat croitorul porunca. După această călduroasă rugăciune, iau haina, îi descos pânza şi găsesc iasca! Eram nebun de bucurie. Era firesc să-i mulţumesc lui Dumnezeu, căci credinţa într-însul îmi dăduse curajul să caut iasca, şi o făcui din toată inima.

Puţin mai târziu, gândindu-mă la această rugăciune de mulţumire, m-am felicitat că am dat ascultare imboldului inimii mele recunoscătoare, dar am râs cu milă gândindu-mă ce nerod am fost când l-am implorat pe Atotputernicul să mă facă să găsesc iasca. Înainte de a fi ajuns la Piombi, n-aş fi făcut rugăciunea aceea caraghioasă şi n-aş face-o nici astăzi; dar întemniţarea trupului te strică la minte. Roagă-l pe Dumnezeu să-ţi hărăzească un sprijin firesc, dar nu-i cere să răstoarne cu minuni rânduielile firii. Să nu fi pus croitorul iasca la subsuori, puteam fi sigur că n-aveam s-o găsesc, şi să fi pus-o, mă puteam bizui că nimic n-a făcut-o să piară de acolo. Şi atunci, ce treabă aveam cu Atoatefăcătorul? înţelesul primei mele rugăciuni se poate tălmăci cu aceste cuvinte: „Doamne, fie că a pus croitorul iasca la subsuori, fie că n-a pus-o, fă ca eu s-o găsesc acolo”. Un teolog, şi nu, numai unul singur, precum şi numeroşi oameni cumsecade mi-ar putea socoti cucernică rugăciunea, căci li s-ar părea întemeiată pe credinţă, şi ar avea dreptate; dar şi eu am dreptate când o socot absurdă, ba chiar hulitoare, căci a cere, de bună-credinţă, lui Dumnezeu un lucru care iese din statornicita rânduială firească, înseamnă să voieşti să-l faci complice la patimile tale. A-i mulţumi însă lui Dumnezeu că nu l-a trădat pe croitor ţinerea de minte nu mi s-a părut o faptă potrivnică unei sănătoase filosofii.

Având toate elementele, am avut curând şi lampa. Închipuiţi-vă mulţumirea mea de a fi adus, ca să zic aşa, lumină în întuneric, şi pe aceea, nu mai puţin dulce, de a călca poruncile jpsnicilor mei asupritori! Nu mai existau nopţi pentru mine, dar nici – salată, căci, deşi aceasta îmi

plăcea mult, nevoia de a păstra uleiul pentru a mă lumina cu el mă făcu s-o jertfesc fără şovăire. Am hotărât atunci să purced la anevoioasa îndeletnicire a găuririi podelei în prima luni din post, căci în forfota din vremea carnavalului mă temeam prea mult de vizite, şi prevederile mele se vădiră înţelepte.

În duminica lăsatului de sec, pe la amiază, aud zgomotul zăvoarelor şi îl văd pe Lorenzo urmat de un burtos pe care-l recunoscui a fi ovreiul Gabriel Schalon, cunoscut pentru dibăcia sa de a le face tinerilor rost de bani făcându-i să facă afaceri proaste 1.

Ne cunoşteam, astfel că firitiselile noastre fură pe măsură. Tovărăşia lui nu putea să-mi placă, dar nu mă întreba nimeni. Îi spuse lui Lorenzo să meargă la el acasă şi să-i aducă prânzul, un pat şi tot ce-i trebuie; temnicerul îi răspunse însă că e vreme de vorbit şi mâine de treaba asta.

Ovreiul ăsta era un zăpăcit, un palavragiu, un ignorant şi un prost, dar numai nu în meseria lui. Întâi şi întâi mă ferici că din toţi pe el l-au ales ca să-mi ţină tovărăşie. Drept orice răspuns, îi oferii jumătate din prânzul meu, pe care îl respinse, spunând că nu mănâncă decât mâncare gătită ritual şi că aşteaptă, ca să cineze mai bine acasă.

— Când?

— Diseară. Aţi văzut doar că, atunci când i-am cerut patul, mi-a spus că vorbim mâine. E deci limpede că n-o să am nevoie de el. Vi se pare cu putinţă să lase flămând un om ca mine?

— Cu mine au făcut la fel.

— În original! „... de faira trouuer de Vargent aux jeunca gens, en teur Jaisant faire de mauvaises affaires”. Spre deosebire de alte locuri, aici a-a tradus întocmai, pentru a învedera spontaneitatea de stil a autorului.

6

— Mă rog; e totuşi oarecare deosebire între noi; şi-apoi, ca să ne oprim aici, inchizitorii s-au înşelat arestându-mă; dau acum, sunt sigur, din colţ în colţ ca să-şi îndrepte; greşeala.

— Vă vor crea, poate, o pensie; căci cu un om de seamă ca dumneavoastră trebuie să te porţi cu mănuşi.

— Drept judecaţi: nu există în toată bursa curtier mai priceput ca mine şi cei cinci înţelepţi au tras destule foloase de pe urma sfaturilor mele. Întemniţarea mea e o întâmplare ciudată, care întâmplător vă va fi făcut fericit.

— A, da? Şi în ce fel, vă rog?

— N-are să treacă nicio lună şi am să vă scot de aici. Ştiu cum şi cui trebuie să-i vorbesc pentru asta.

— Ală bizui, deci, pe dumneavoastră.

— Negreşit.

Dobitocul şi licheaua asta se credea cineva. Voia să mă informeze ce se spune despre mine în târg; îmi repeta însă numai neroziile altora de teapa lui, astfel încât mă plictisi şi, ca să nu-l mai aud, pusei mina pe o carte. Obraznic, mârlanul mă rugă să nu citesc, fiindcă patima lui e să stea de vorbă: nu vorbea însă decât de el.

N-am îndrăznit nici să-mi aprind lampa de faţă cu dobitocul şi, când începu a se înnopta, se hotărî să primească pâine şi vin de Cipru: apoi fu nevoit să se acio-Ibk pe mindirul meu, care ajunsese obişnuitul pat ai tuturor nou-sosiţilor.

A doua zi căpătă un pat şi merinde de acasă. Două luni am avut năpasta asta pe cap, căci înainte de a-l osândi la Patru, secretarul trebui să-i vorbească de câteva ori, spre a limpezi feluriteie-i potlogării şi spre a-l sili să desfacă numeroase contracte ilicite. Îmi mărturisi el însuşi că a cumpărat de la domnul Domenico Michele nişte rente care nu puteau intra în proprietatea cumpărătorului decât după moartea tatălui vânzătorului.

— E adevărat – îmi spuse el – că s-a învoit să piardă

cincizeci la sută în afacerea asta, dar trebuie ţinut seamă că, dacă vânzătorul murea înaintea tatălui, cumpărătorul pierdea tot.

Văzând în cele din urmă că nu mai scap de afurisitul ăsta de tovarăş, m-am hotărât să aprind iar lampa, după ce l-am pus de mi-a făgăduit că va păstra taina. Nu şi-a ţinut făgăduinţa decât atâta cât a rămas cu mine: căci Lorenzo află; din fericire însă", s-a făcut a nu băga de seamă.

Bădăranul acela îmi stătea cu adevărat pe cap, întâi fiindcă mă împiedica să-mi pregătesc evadarea, şi apoi fiindcă mă împiedica să citesc. Era pretenţios, ignorant, plin de eresuri, lăudăros, timid şi câteodată, deznădăjduit. Ar fi vrut să gem de durere o înd frica îl făcea să plângă şi o ţinea vina că întemniţarea are să-i strice numele II linişteam în privinţa asta cu o ironie pe care «n-o înţelegea, spunându-i că numele lui e de prea multă vreme prea bine cunoscut ca să n-aibă a se teme de un nou insucces: o lua drept un compliment. Nu voia să admită că e lacom de arginţi, dar l-am silit într-o zi s-o facă, atunci când, la îndemnul meumi-a mărturisit că, dacă inchizitorii i-ar da o sută de ţechini pentru fiecare zi de temniţă, s-ar învoi să-şi trăiască toată viaţa la Piombi.

Era talmudist, ca toţi ovreii de azi, şi încerca să mă facă să cred că e foarte învăţat în religia lui şi foarte legat de ea; i-am smuls însă un zâmbet de încuviinţare într-o zi când i-am spus că s-ar lepăda de Moise dacă papa s-ar învoi să-l ungă cardinal. Fecior de rabin, cunoştea foarte bine ceremonialul religiei sale; dar, precum am băgat de seamă la cei mai mulţi, socotea că esenţialul în credinţă e disciplina.

Peste măsură de gras, ovreiul acesta îşi petrecea trei sferturi din viaţă în pat şi, cum sforăia adesea ziua, se enerva că noaptea nu poate dormi, cu atât mai mult cu cât mă auzea pe mine dormind un somn adânc. I se întâmplă o dată să mă deştepte când mi-era odihna mai dulce.

— Ce doreşti? îi spusei, tresărind din somn.

— Prietene dragă, nu pot dormi, îndură-te de mine, şi hai să stăm puţin de vorbă.

— Să nu-mi zici mie „prietene”, făptură dezgustătoare! Te cred că insomnia de care suferi e un adevărat chin, dar dacă-ţi mai dă vreodată prin gând să-mi răpeşti singurul bun de care mă biicur, mă scol să te strâng de gât.

Aceste cuvinte le rostii cu un fel de turbare.

— Te rog, iartă-mă, şi fii sigur că n-are să se mai întâmple.

Se prea putea să nu-l fi strâns de gât; sigur e însă că m-a adus să fiu cât pe-aci. Un om închis care are” fericirea de a dormi un somn adânc încetează, în tot acest răstimp, de a mai fi rob şi, cât doarme, nu mai simte, nenorocitul, greutatea lanţurilor. Un om închis trebuie să-l privească, deci, pe nesimţitul care-l trezeşte ca pe un arcaş care vine să-i răpească libertatea pentru a-l scufunda iar în ticăloşie, de vreme ce deşteptarea îl face să-şi simtă iar întreaga nefericire. Să adăugăm că de obicei un întemniţat care doarme visează că e liber, precum nenorocitul care moare de foame se vede, în vis, aşezat la un ospăţ îmbelşugat.

Mă felicitam că n-am început lucrarea cea mare înainte de sosirea lui, cu atât mai mult cu cât ţinea să se măture. Când le-a cerut-o întâia oară, arcaşii-servanţi m-au făcut să râd, spunându-i că asta m-ar ucide. Până la urmă a cerut cu tot dinadinsul să se măture, iar eu m-am ales cu atât, că m-am prefăcut bolnav: era în folosul meu să nu mă arăt prea îndărătnic.

În miercurea mare, Lorenzo ne vesti că după-amiază secretarul va veni să ne facă obişnuita vizită de Paşti, pentru a aduce liniştea în sufletele celor care vor să se împărtăşească, precum şi pentru a afla clacă n-au nimic de spus împotriva temnicerului.

— Aşa că, domnilor, dacă aveţi a vă plânge de mine –

adăugă Lorenzo – plângeţi-vă. Îmbrăcaţi-vă complet, aşa cere eticheta.

Îi poruncii lui Lorenzo să-mi cheme a doua zi un duhovnic.

Mă îmbrăcai din cap până-n picioare, iar ovreiul îmi urmă pilda, nu fără a-şi lua dinainte rămas-bun de la mine, atât era de sigur că secretarul are să-i dea drumul de îndată ce-i va fi vorbit.

— Am o prevestire – îmi spuse el – de soiul acelora care nu m-au înşelat niciodată.

— Te felicit; pune însă şi gazda la socoteală. Nu mă înţelese.

Domnul secretar veni, într-adevăr şi, îndată ce se deschise uşa celulei, ovreiul ieşi şi i se aruncă, în amândoi genunchii, la picioare. N-am auzit decât jelaniile şi ţipetele lui, vreme de patru, cinci minute; căci secretarul nu-i răspundea un cuvânt. Intră, şi Lorenzo îmi spuse să ies. Cu barba mea de opt luni, cu nişte haine croite pentru crailâc şi pentru luna lui august, trebuie să fi arătat tare nostim pe frigul acela. Dârdâiam şi asta nu-mi plăcea de loc, fiindcă mă temeam ca secretarul să nu-şi închipuie că tremur de frică. Silit să mă frâng din şale ca să ies din gaura aceea, plecăciunea era gata făcută şi, îndreptându-mă, îl privii cu un aer liniştit, fără a simula vreo trufie nelalocul ei; aşteptai să-mi vorbească. Secretarul tăcea şi ei, astfel încât stam unul înaintea celuilalt ca două statui. După două minute, văzând că nu-i spun nimic, domnul secretar dădu uşor din cap şi plecă. Mă întorsei în celulă şi, dezbrăcându-mă în grabă, mă băgai în pat să mă încălzesc. Ovreiul se miia că nu-i vorbisem secretarului nimic, deşi tăcerea mea spunea mult mai multe decât gemetele lui mişeinice. Un prizonier ca mine nu trebuia să deschidă gura înaintea judecătorului său decât pentru a răspunde la interogatorii.

În joia mare veni un iezuit să mă spovedească, iar

sâmbătă un preot de la San Marco veni să-mi dea sfânta împărtăşanie. Părându-i-se cam laconică spovedania mea, scumpul fiu al lui Ignaţiu găsi de cuviinţă să mă dojenească înainte de a-mi da dezlegarea.

— Te rogi lui Dumnezeu? îmi spuse el.

— De dimineaţă până seara şi de seara până dimineaţă, căci, în situaţia în care mă găsesc, tot ce se petrece în mine, frământările mele, neliniştile, totul, chiar şi rătăcirile minţii mele, nu poate fi decât rugăciune în ochii dumnezeieştii înţelepciuni care singură vede în inima mea.

Iezuitul zâmbi şi-mi răspunse cu nişte cuvinte mai mult metafizice decât morale şi care nu se potriveau de loc cu ale mele.

— De la noi ai învăţat religia – îmi spuse el – practic-o, deci, ca noi, roagă-te ca noi, şi află că nu vei ieşi de aici decât de praznicul sfântului al cărui nume îl porţi.

După aceste cuvinte îmi dădu dezlegarea şi mă părăsi. E de necrezut ce impresie puternică mi-a lăsat omul acela; orice făceam, nu izbuteam să scap de ea. Mă apucai să iau la rând toţi sfinţii din calendar.

Iezuitul acela era duhovnicul domnului Flaminio Corner, vechi senator, pe atunci inchizitor de stat. Acest bărbat de stat era un om de litere bine cunoscut, mare om politic, foarte cucernic, şi autor al unor lucrări evlavioase şi ascetice. Numele lui era fără pată.

Aflasem acum că am să ies din închisoare de praznicul sfântului meu proiector şi puţind să-mi închipui că omul care mi-a spus-o o ştie din izvor sigur, mă bucurai că am un asemenea sfânt. „D3 r care-o fi?” m-am întrebat. Nici iezuitul n-ar fi ştiut să-mi spună. Giacomol din Composteia, al cărui nume îl purtam, nu putea fi, căci chiar în ziua praznicului acestui sfânt venise Messer Grande să-mi spargă uşa. Luai calendarul şi uitându-mă care altul e mai pe aproape, îl găsii pe sfântul Gheorghe,

sfânt eu nume mare, dar la care nu mă gândisem niciodată, îl luai atunci în braţe pe sfântul Marcu, al cărui praznic cădea la douăzeci şi cinci ale lunii şi căruia, ca veneţian, puteam să-i cer ocrotirea. Începui să mă rog lui, dar zadarnic; praznicul trecu şi tot închis rămăsei, îl luai atunci pe sfântul Iacob, fratele Mântuitorului, care cade înainte de sfântul Filip; văzându-mă însă iar amăgit, îmi îndreptai dragostea spre sfântul Anton care, cum se spune la Padova, face câte treisprezece minuni pe zi. Pentru mine n-a făcut niciuna. Am trecut astfel de la unul la altul şi încetul cu încetul m-am deprins să nu mai nădăjduiesc în ocrotirea sfinţilor „decât aşa cum nădăjduieşti în orice lucru pe care-l doreşti, dar fără niciun temei de credinţă, şi până la urmă n-am mai avut cu adevărat încredere decât în sfântul meu Esponton şi în puterea braţelor mele. Şi totuşi, făgăduinţa iezuitului ac adeveri, căci am ieşit de ia Plombi de Toţi Sfinţii şi e sigur că, dacă unul era al meu, trebuie să fi fost şi e! printre cei ce se prăznuiesc în ziua aceea, de vreme ce se prăznuiesc toţi.

Iacob.

6

Vreo cincisprezece zile după Paşti, mă scăpară de plicticosul meu de ovrei şi bietul om, în loc să fie trimis acasă, fu osândit pe doi ani la Patru; când ieşi de acolo, plecă de se aşeză la Trieste, unde trăi până la sfârşitul zilelor sale.

De îndată ce mă văzui singur, mă apucai cu toată râvna de treabă. Trebuia să-i dau zor, de teamă să nu-mi pice alt musafir la fel de plicticos care, precum ovreiul, să ţină să se măture. Dădui întâi patul deoparte şi, după ce aprinsei lampa, mă trântii pe burtă pe podea, cu espontou-vi în mână şi lângă mine cu un ştergar în care să culeg aşchiile, pe măsură ce scobesc scândura. Trebuia străpunsă scândura, înfigându-mi iar şi iar într-însa vârful uneltei. La început, bucăţile pe care le smulgeam nu erau

mai mari decât o boabă de grâu, curând însă îşi sporiră volumul. A

Scândura era din lemn de zadă, lată de şaisprezece degete. Începui s-o scobesc acolo unde se împreună cu alta şi, cum nu exista niciun cui şi nicio fierărie, lucrarea mergea strună. După şase ceasuri de muncă, inundai ştergarul şi-l pusei de-o parte, ca să-l deşert a doua zi îndărătul maldărelor de hârtii din pod. Ţăndările aveau un volum de vreo patru-cinci ori mai mare decât gaura de unde le scosesem. Curba să tot fi avut vreo treizeci de grade şi diametrul îi vreo zece degete. Pusei patul la loc şi deşertindu-mi, a doua zi, ştergarul, mă încredinţai că n-are să vadă nimeni ţăndările.

A doua zi, după ce străpunsei întâia scândura, care nu se vădi groasă de două degete, mă văzui oprit de o a doua, pe care o socotii asemenea celei dintâi. Bântuit de teama unor noi musafiri, îmi îndoii sforţările şi în trei săptămâni dădui gata cele trei scânduri care alcătuiau podeaua, par în clipa aceea mă crezui pierdut, căci mă pomenii înaintea unui strat de pietre de marmură, cunoscut la Veneţia sub numele de terrazzo marmorin. E pardoseala obişnuită în toate casele din Veneţia, afară de cele ale săracilor, căci chiar marii seniori dau de-o parte cel mai frumos parchet pentru acest terrar.ro. Când am văzut că drugul meu nu muşcă din masticul acela, am încremenit. Întâmplarea aceasta neprevăzută era cât p-aci să mă doboare şi să-mi taie tot avântul. Mi-adusoi aminte atunci de Hannibal care, după Tit-Liviu, ca să-şi deschidă drum în Alpi, a muiat întâi stâncile cu oţet şi pe urmă le-a sfărâmat lovindu-le cu barda şi cu alte unelte. Eu credeam că Hannibal izbutise în treaba asta nu aceto l, ci acela, care în latineasca de Padova putea să fie foarte bine unul şi acelaşi lucru cu ascia 2: şi-apoi cine poate pune mâna-n foc pentru greşelile unui copist? Oricum însă, am turnat în gaură o sticlă de oţet tare pe care o aveam şi, a doua zi, fie

că lucrase oţetul, fie că, înviorat de odihnă, am muncit eu cu mai multă putere şi răbdare, am văzut că voi birui şi greutatea aceasta; căci nu trebuiau sfărâmate bucăţile de marmură, ci numai cu vârful uneltei zobit cimentul care le lega. Mi-am dat seama, de altfel, curând, că anevoinţa cea mare era numai la suprafaţă. În patru zile tot mozaicul era zdrobit, fără ca vârful espontonului meu să fi păţit nici cea mai mică zgârietură.

Sub pardoseală, am găsit încă o scândura, pe care însă mă aşteptam s-o găsesc. Am socotit că trebuie să fie ultima, cea dintâi adică de jos în sus, în construcţia ale cărei grinzi sprijineau plafonul. O atacai cu oarecare anevoinţa, căci gaura ajunsese adâncă de zece degete şi mânuiam foarte greu espontonul. Mă încredinţam într-una milosârdiei dumnezeieşti. Liber-cugetătorii care zic că rugăciunea nu-i bună de nimic nu ştiu ce vorbesc, iar eu cunosc din experienţă că, după ce mă rugam lui Dumnezeu, mă simţeam întotdeauna mai puternic şi atât ajunge spre a-i dovedi folosul, fie că sporul de putere purcede nemijlocit de la Dumnezeu, fie că purcede numai din încrederea într-însul.

La 25 iunie, zi în care, numai în republica Veneţiei, se prăznuieşte miraculoasa apariţie a sfântului Marcu în chip de leu întraripat în biserica ducală, apariţie care s-a produs, după cum cred toţi, spre sfârşitul secolului al Xl-ka şi care a arătat înaltei înţelepciuni a senatului acelui secol de lumină că e vreme să fie înlăturat sfântul Teodor, în care nu mai aveau încredere că-i va putea ajuta în dorinţele lor de mărire şi să fie pus în locul

— Aceto – cu oţet.

Ascia – bardă, teslă.

6

ucenicul sfântului Petru şi al sfântului Pavel, sau al celui dintâi numai, după sfântul Eusebiu; în ziua aceea, zic, pe la trei după-amiază, pe când, despuiat şi lac de

năduşeală, lucram trântit pe burtă la desăvârşirea găurii, cu lampa aprinsă lângă mine ca să-mi lumineze lucrul, aud cu spaimă de moarte zgomotul ţipător al zăvorului şi al uşii de la întâiul coridor. Ce clipă de groază! Sting lampa şi, lăsând espontonul în gaură, arunc în ea ştergarul cu ţăndări şi mă grăbesc să pun iute la loc patul cât mai bine cu putinţă şi mă trântesc ca mort în el, în clipa în care se deschide uşa celulei. Două secunde mai devreme, Lorenzo ar fi dat peste mine. Era cât p-aci să mă calce, dar îl împiedicai, scoţând un ţipăt dureros, care-l făcu să dea înapoi, strigând:

— Doamne, vă plâng domnule, e aici o înăbuşeală de cuptor. Sculaţi-vă şi mulţumiţi-i lui Dumnezeu că vă trimite un tovarăş atât de minunat. Intraţi, intraţi, înălţi-mea-voastră! îi spuse el nefericitului care-l urma.

Fără a ţine seama de goliciunea mea, mirlanul îl băgă înăuntru pe înaltul senior, care, văzându-mă în halul acela, încercă să mă ocolească, în vreme ce eu îmi căutam, zadarnic, cămaşa.

Noul sosit se vedea desigur pătruns în Infern, căci strigă:

— Unde mă aflu? Unde m-aţi adus? Dumnezeule, mare! Ce căldură! Ce putoare! Cu cine mă aflu?

Scoţându-l afară, Lorenzo mă rugă să-mi pun o cămaşă şi să ies o clipă în pod. Adăugă, vorbindu-i noului arestat, că are poruncă să meargă să-i aducă un pat şi tot ce-i trebuie şi că ne lasă în pod până se întoarce; că, în vremea asta, celula se va aerisi de mirosul acela nesuferit, care nu-i decât de ulei. Ce uimit am fost când l-am auzit spunând cuvintele acestea din urmă! în grabă, uitasem să tai mucul după ce am stins lampa. Cum nu mă întreba nimic, socotii că Lorenzo ştie tot, şi numai nenorocitul acela de ovrei mă putuse trăda. Cum mă mai fericeam că nu i-a putut spune mai mult!

În aceeaşi clipă însă, simţii topindu-mi-se sila

ce«aveam în sufletul meu faţă de Lorenzo.

220

După ce-mi pusei o cămaşă şi halatul de casă, ieşii şi-mi găsii noul tovarăş scriind cu un creion ce trebuia să-i aducă temnicerul. Cum dădu ochii cu mine, strigă:

— A! Iată-l pe Casanova!

Îl cunoseul numaidecât pe abatele Fenaroli, din Bresciano, bărbat la vreo cincizeci de ani, drăguţ, bogat şi îndrăgit de toată lumea bună. Mă îmbrăţişa, şi când îi spusei că m-aş fi aşteptat să întâlnesc sus acolo toată Veneţia, numai pe el nu, nu-şi putu stăpâni lacrimile, făcându-mă să plâng şi eu de milă.

De îndată ce rămaserăm singuri; îi spusei că atunci când are să i se aducă patul, am să-i ofer iatacul, dar că îl rog să nu primească. L-am rugat, de asemenea, să nu ceară să se mături, spunându-i că am să-i arăt mai târziu de ce: După ce-mi făgădui să păstreze cea mai deplină taină, îmi spuse că se socoteşte fericit că l-au pus împreună cu mine. Îmi spuse că neştiind nimeni pentru ce fărădelege am fost băgat la Piombi, fiecare încerca s-o ghicească. Unii ziceau că sunt căpetenia unei noi secte; – alţii, că doamna Memmo i-a convins pe inchizitorii de stat că-i incit fiii la ateism; alţii ziceau, în sfârşit, că Antonio Condulmer, inchizitor de stat, m-a închis ca tulburător al liniştii publice, pentru că fluieram comediile abatelui Chiari şi urzisem chiar planul să merg la Padova anume spre a-l ucide.

Toate aceste învinuiri aveau un oarecare temei, care le dădea cumva o înfăţişare de adevăr; în realitate însă, erau, toate, pe deplin neadevărate. Religia nu mă preocupa îndeajuns ca să-mi bat capul să întemeiez una nouă. Feciorii bunei doamne Memmo, foarte deştepţi amândoi, puteau mai curând să ademenească ei pe alţii decât să se lase ademeniţi, iar dumnealui Condulmer n-ar mai fi prididit dacă ar fi stat să-i închidă pe toţi care-l fluierau pe

abatele Chiari; iar în ce-l priveşte pe abatele acela fost iezuit, îl iertasem, căci binecunoscutul părinte Origo, şi el fost iezuit, mă învăţase să mă răzbun pe el vorbindu-l peşte tot de bine, ceea ce îi stârnea pe ascultătorii răutăcioşi să-l atace în tot chipul; astfel eram răzbunat fără să mişc un deget.

Pe seară i se aduse un pat bun, rufărie frumoasă, parfumuri, o cină gustoasă şi vinuri alese. Abatele plăti

6

obişnuitul bir, adică nu mâncă nimic: am cinat eu frumuşel pentru amândoi.

De îndată ce Lorenzo ne dădu seara bună, închizându-ne până a doua zi, mă dusei să-mi dezgrop lampa, pe care o găsii goală, căci ştergarul supsese tot uleiul. Am râs cu poftă, căci înţelegând că mucul incandescent ar fi putut aprinde ştergarul şi stârni un incendiu, îmi închipuiam ce tărăboi s-ar fi iscat şi mă veseleam foarte, li împărtăşii şi tovarăşului meu gândurile mele şi râse şi el împreună cu mine; aprinzându-mi pe urmă la loc opaiţul, am petrecut noaptea stând de taifas. Iată povestea condamnării lui:

— Ieri la trei după-amiază ne urcarăm într-o gondolă, doamna Alessandri, contele Maiiinengo şi cu mine. Ne duceam la Padova, la operă, cu gând ca apoi să ne întoarcem aci. În actul al doilea, duhul meu rău mă împinse să intru o clipă în sala de jocuri, unde avui nefericirea să-l văd pe contele de Rosenberg, ambasadorul Vienei, fără mască, şi lângă el pe doamna Ruzzini, al cărei soţ urmează să plece la Viena ca ambasador al republicii. Mă închinai şi unuia, şi celeilalte şi mă pregăteam să plec, când ambasadorul îmi spuse cu voce tare: „Eşti un om fericit că îi poţi face curte unei cucoane atât de fermecătoare. La ceasul de faţă, personajul pe care îl reprezint eu aci mă face ca, în ţara cea mai frumoasă din lume, să mă simt ca un rob la catargă. Spune-i, te rog, că

legile care mă împiedică să-i vorbesc aici nu vor mai avea putere la Viena, unde o voi vedea la anul şi atunci voi putea să port cu dânsa război”. Văzând că de ea e vorba, doamna Ruzzini mă întrebă ce mi-a spus contele şi-i repetai cuvânt cu cuvânt totul. „Răspunde-i – îmi spuse ea – că primesc declaraţia lui de război şi că vom vedea care din noi îi va purta mai bine”. Nu mi s-a părut că săvârşesc o fărădelege împărtăşjindu-i acest răspuns care nu era, de fapt, decât un compliment. După spectacol, gustarăm ceva uşor şi plecarăm; la miezul nopţii eram acasă. Mă pregăteam să mă culc, când un mesager îmi aduse un răvaş în care mi se poruncea să mă înfăţişez la ceasul unu la Bussola, senior Businello, secretarul Consiliului celor Zece având a-mi vorbi. Uimit de o asemenea poruncă, care nu prevesteşte niciodată ceva bun şi supărat că trebuie s-o ascult, mă înfăţişai la ora şi la locul hotărât, iar domnul seaetar, fără măcar a mă cinsti cu un cuvânt, porunci să fiu luat şi băgat aici.

Nu exista, fireşte, nimic mai puţin nelegiuit decât greşeala pe care o săvârşise domnul conte de Fenaroli, sunt însă legi pe care le poţi călca fără să vrei şi care nu-i fac mai puţin vrednici de pedeapsă pe cei ce le-au călcat, îl fericii că îşi cunoaşte vina şi-i spusei că după ce-au să-l ţină închis opt zile, au să-i dea drumul, rugându-l să meargă să-şi petreacă şase luni la Bresciano.

— Nu cred – îmi spuse el – că au să mă ţină opt zile aici.

Îl lăsai să creadă cum voia el, dar prorocia mea se adeveri. M-am hotărât să-i ţin o tovărăşie plăcută, ca să-i mai îndulcesc puţin amarul pe care i-l pricinuia întemniţarea şi mă pusei atât de bine în locul lui, încât îmi uitai cu desăvârşire de ale mele.

A doua zi în zuri, Lorenzo aduse cafea şi un coş plin cu tot ce trebuie pentru un prânz zdravăn. Abatele fu foarte uimit, căci nu pricepea că cineva îşi poate închipui

că se poate mânca la ora aceea. Ne lăsară să ne plimbăm o oră prin pod, ne închiseră apoi la loc şi cu asta isprăviră cu noi pe ziua cu pricina. Puricii care ne cam chinuiau îl făcură să mă întrebe de ce nu pun să măture. Mi-era cu neputinţă să-l las să creadă că pot să mă simt bine în necurăţenia aceea, nici că pielea mea e mai groasă ca a lui: îi spusei totul, îi arătai totul. Se simţi îngrozitor de prost că oarecum m-a silit să-i fac această însemnată destăinuire; mă îndemnă să-i dau înainte cu toată râvna şi să sfârşesc, dacă se poate, deschiderea găurii în ziua aceea, căci voia să mă ajyte să cobor şi să tragă apoi funia îndărăt şi nu voia, în ce-l priveşte, să-şi înrăutăţească situaţia cu o evadare. Îi arătai un fel de unealtă cu care eram sigur că voi putea trage la mine cearşafurile care-mi vor fi slujit de funie: era un beţişor legat, la un capăt, de o sfoară lungă. Cearşafurile n-aveau să fie prinse de capra patului decât cu beţişorul acesta şi, sfoara atârnând până în podeaua odăii inchizitorilor, aş fi tras, de îndată ce aş fi ajuns acolo, beţişorul, şi cearşafurile ar fi căzut. Se încredinţa că treaba merge şi mă felicită, cu atât mai mult cu cât măsura aceasta de prevedere era neapărat trebuincioasă, căci, dacă cearşafurile ar fi rămas atârnate, ar fi fost cel dintâi semn care m-ar fi dat în vileag. Nobilul meu tovarăş se încredinţa că eram nevoit să-mi întrerup lucrul, căci aveam a mă teme să nu fiu descoperit, trebuindu-mi mai multe zile pentru a sfârşi gaura care avea să-l coste viaţa pe Lorenzo. Să mă fi făcut să dau îndărăt gândul că-mi răscumpăr libertatea cu preţul unei asemenea fiinţe? Aş fi făcut la fel să fi ştiut de bine că evadarea mea îi costă viaţa pe toţi arcaşii republicii şi mai ales, cu siguranţă, pe toţi inchizitorii. Poate chiar dragostea de patrie, cea mai sfântă din toate, precumpăni în inima unui om pe care patria îl asupreşte?

Voioşia mea nu-l împiedica pe tovarăşul meu să aibă din când în când clipe de tristeţe. O iubea pe doamna

Alessandri, cântăreaţa, care era soţia sau ibovnica prietenului lui, Martinengo, şi ar fi trebuit să fie fericit; dar cu cât e mai fericit un îndrăgostit, cu atât e mai nenorocit când e smuls de lângă aceea pe care o iubeşte. Gemea, vărsa lacrimi şi hotăra că e îndrăgostit de o femeie care uneşte într-însa toate virtuţile. Îl plângeam şi mă feream ca spre a-l mângâia, să-i spun că iubirea nu-i decât un fleac, mângâiere deşartă pe care le-o oferă proştii celor îndrăgostiţi; nici măcar nu-i adevărat că iubirea nu e decât un fleac.

Cele opt zile pe care i le vestisem trecură destul de repede. Rămâneam fără un tovarăş drag, dar nu mi-am pierdut vremea cu multe regrete: îşi regăsea libertatea şi atât îmi ajungea ca să fiu mulţumit. M-am ferit să-i cer discreţie: orice îndoială de-a mea în privinţa aceasta ar fi fost o jignire pentru sufletu-i ales. În cele opt zile cât a stat închis cu mine, n-a mâncat decât supă, fructe şi vin de Canare: m-am ospătat eu şi pentru dânsul, şi spre marea-i mulţumire. La despărţire, ne-am făcut cele mai dulci jurăminte de prietenie.

A doua zi, Lorenzo dându-mi socoteală de bani, mă văzui cu patru ţechini rest, şi-l înduioşai spunându-i că i-i dăruiesc nevesti-sii. Nu i-am spus că sunt chiria pentru lampă, dar slobod era să şi-o închipuie.

Reluându-mi lucrul şi urmându-l fără răgaz, îl văzui sfârşit la 23 august. Lungimea aceasta fu pricinuită de un accident foarte firesc. Scobind cea din urmă scândura, mereu eu cea mai mare băgare de seamă ca s-o subţiez, ajuns la suprafaţă, pusei ochiul la o găurică prin care ar fi trebuit să văd odaia inchizitorilor. O şi văzui într-adevăr, dar zării totodată alătyi i o suprafaţă perpendiculară de vreo opt degete. Era lucrul de care cel mai mult mă te & tusem, şi anume una din grinzile care sprijineau plafonul, înlă văzui, dar, nevoit să-mi întind deschiderea de partea cealaltă, căci grinda ar fi îngustat trecerea într-atâta,

încât, voinic cum sunt, nu m-aş fi putut niciodată strecura prin ea. O mării deci cu încă un sfert, plutind între teamă şi nădejde: căci s-ar fi putut ca spaţiul dintre cele două grinzi să fie prea mic. După ce o lărgii, o a doua găurică îmi îngădui să mă încredinţez că Dumnezeu îmi binecuvântase lucrarea. Astupai cu grijă găurelele, ca să împiedic să cadă ceva în sală sau să se zărească vreo rază a lămpii, care să mă, dea în vileag şi să mă prăpădească.

Ceasul evadării l-am hotărât pentru noaptea din ajunul Sfântului Augustin, căci ştiam că, de praznicul acesta, se aduna marele consiliu şi că, prin urmare, n-are să fie nimeni în Hussola, lipită de odaia pe care trebuia neapărat s-o străbat spre a fugi.

Trebuia să fie pe 27; dar pe 23 la amiază mi se întâmplă o nenorocire la care încă tremur când mă gândesc, deşi atâţia ani despart întâmplarea aceea de ziua de azi.

Chiar la miezul zilei, auzii zgomot de zăvoare; credeam că mor, căci o năprasnică bătaie de inimă, care zvâcnea la vreo trei, patru degete sub acest organ, mă făcu să mă tem că mi-a sunat ceasul din urmă. Înnebunit, mă arunc în fotoliu şi aştept. Pătrunzând în pod, Lorenzo îşi puse capul între gratii şi-mi strigă cu veselie în glas:

— Vă felicit, domnule, pentru vestea cea bună pe care v-o aduc.

Crezând întâi că e vorba de eliberare, căci altă veste bună nu-mi puteam închipui, mă cutremurai, căci înţelegeam prea bine că descoperirea găurii mi-ar fi zădărnicit iertarea.

Lorenzo intră şi-mi spune să-l urmez.

— Aşteaptă, să mă îmbrac.

— Lăsaţi, că n-aveţi decât să treceţi din celula asta groaznică într-alta luminoasă şi nouă-nouţă, de unde prin două ferestre mari se vede jumătate din Veneţia; acolo puteţi sta şi în picioare.

Nu mai puteam, simţeam că mă prăbuşesc.

— Dă-mi puţin oţet – îi spusei – şi mergi de-i spune domnului secretar că-i mulţumesc tribunalului de hatâr şi că îl implor să mă lase aici.

— Mă faceţi să râd, domnule, v-aţi pierdut minţile? Vine omul să vă scoată din iad şi să vă ducă în rai şi dumneavoastră ziceţi nu? Haide, haide, trebuie să ascultaţi; sculaţi-vă. Vă iau eu de braţ şi trimit să vă aducă hainele şi cărţile.

Văzând că orice împotrivire e zadarnică, mă scol şi mă simt foarte uşurat când îl aud spunându-i unui arcaş servant să-mi aducă fotoliul, căci espo? itonul avea să mă urmeze, şi nădejdea odată cu dânsul. Grozav aş fi dorit să iau cu mine şi frumoasa mea gaură, ţinta atâtor străduinţe şi nădejdi spulberate. Pot spune că ieşind din acel cumplit lăcaş de suferinţă, inima mi-a rămas, întreagă, acolo.

Sprijinit pe umărul lui Lorenzo care, cu glumele lui prosteşti, credea că mă înveseleşte, străbătui două coridoare strâmte, şi, după ce coborâi trei trepte, intrai într-o sală foarte luminoasă, şi, prin capătul ei din stânga, mă puse să trec, pe o uşă mică, într-un alt coridor lat de două picioare şi lung de vreo douăsprezece, în colţul căruia se afla noua mea celulă. Avea o fereastră cu gratii, care dădea spre alte două ferestre, tot cu gratii, de unde privirea zburda slobodă până la Lido. Nu-mi ardea să mă bucur de toate acestea în ceasul acela de tristeţe. Şi totuşi, băgai de seamă mai târziu că, prin fereastra aceea, venea, când era deschisă, un vânt plăcut şi răcoros care domolea căldura înăbuşitoare, ceea ce era un adevărat balsam pentru nefericitul silit s-o îndure, mai cu seamă vara.

Mă va crede lesne cititorul că toate acestea le-am văzut mai târziu. De îndată ce intrai în noua celulă, Lorenzo îmi aşeză acolo fotoliul şi plecă spunându-mi că-mi trimite şi celelalte lucruri.

Stoicismul lui Zenon, ataraxia pironienilor îi oferă

judecăţii pilde din cele mai nemaipomenite. Unii îi ridică în slăvi, alţii îi batjocoresc, alţii îi admiră, iar înţelepţii nu-i încuviinţează decât cu numeroase rezerve. Eu unul gândesc că orice om chemat să judece dacă un lucru e, moralmente, posibil sau imposibil, are dreptul să nu purceadă decât de la el însuşi, căci, de bună-credinţă fiind, nu poţi admite o putere interioară al cărei germene să nu-l simţi în tine. În mine, în privinţa aceasta, găsesc că, printr-o putere dobândită, printr-un studiu stăruitor, omul poate ajunge să se abţină de a striga când îl doare şi să se împotrivească impulsului celei dintâi clipe. Dar atâta tot. Abstine şi susţine 1 îl caracterizează pe adevăratul filosof; dar durerile fizice care-l copleşesc pe un bun stoic nu vor fi mai mici decât cele care-l chinuie pe epieurean şi necazurile vor fi mai amare pentru cel care le ascunde decât pentru cel care se uşurează cu adevărat jelindu-se. Acela care vrea să pară nepăsător faţă de o întâmplare hotărâtoare pentru soarta lui se preface numai, afară doar dacă e tont sau nebim, iar cel care se făleşte cu o linişte deplină minte, cu voia lui Socrate. Îl pot crede pe Zenon când îmi spune, că a descoperit secretul de a împiedica natura să pălească, să roşească, să râdă, să plângă.

Stam în fotoliu nemişcat ca o statuie şi aşteptam furtuna, fără însă a mă teme de ea. Mă abătea mai ales copleşitoarea idee că toată truda, toate planurile câte le urzisem au fost degeaba; şi, totuşi, n-aveam decât părere de rău şi nicidecum căinţe şi mă sileam, ca singură mângâiere, să nu mă gândesc de loc la viitor.

Înălţându-mi gândul spre Dumnezeu, nu mă puteam împiedica de a socoti noua nenorocire care mă copleşea drept o pedeapsă de la însuşi Dumnezeu, fiindcă n-am fugit de îndată ce căile de fugă mi-au stat la îndemână. Recunoşteam că aş fi putut fugi trei zile mai devreme şi, totuşi, n-o puteam face decât socotind că e prea grea pedeapsa, cu atât mai mult cu cât nu amânasem decât din

pricini de prevedere, ceea ce mi se părea vrednic de răsplată; căci dacă m-aş fi lăsat biruit de nerăbdare, aş fi înfruntat orice primejdie. Pentru a nesocoti temeiul care mă făcuse să-mi înfrânează-te şi stăruie (lat.).

6

amân pentru 27 august fuga, ar fi trebuit un soi de revelaţie, şi citirea Mariei din Agreda nu mă smintise îndeajuns.

CAPITOLUL LI

Lemniţele subterane numite Puţuri

— Răzbunarea lui Lorenzo – Intru în legătură cu alt arestat, părintele Balhi; caracterul acestuia – Plănuim să fugim împreună, în ce fel

— Stratagema pe care o folosesc ca să fac să ajungă laelesponto? i-uZ

— Izbândă – îmi vine un ticălos de tovarăş; portretid acestuia.

În această stare de spaimă şi de deznădejde mă aflam când veniră doi zbiri să-mi aducă patul. Ieşiră numaidecât după celelalte lucruri şi se scurseră mai bine de două ceasuri fără să văd pe nimeni întorcându-se, deşi uşa noii mele celule rămăsese deschisă. Întârzierea aceasta, care nu era de loc firească, zămislea în mintea mea o mulţime de gânduri; nu mă puteam însă opri la niciunul. Ştiam numai că aveam a mă teme de tot ce poate fi mai rău şi siguranţa aceasta mă îndemna să mă silesc cât pot pentru a-mi aduce mintea într-o stare de linişte, capabilă să reziste la toate necazurile care o ameninţau.

În afară de Piombi şi de Patru, inchizitorii de stat mai au la îndemână încă nouăsprezece închisori îngrozitoare, sub pământ, în acelaşi palat ducă], temniţe cumplite, hărăzite nefericiţilor pe care vor să-i cruţe, deşi fărădelegile lor îi fac vrednici de osânda la moarte.

Toţi judecătorii supremi ciin lume au gândit întotdeauna că le fac un mare hatâr anumitor nelegiuiţi

lăsându-le viaţa, în vreme ce, prin faptele lor, ar fi meritat moartea; adesea se substituie unei suferinţe de o clipă situaţia cea mai îngrozitoare, atât de îngrozitoare încât fiecare clipă a a acestei suferinţe, necontenit repetate, e mai rea decât moartea. Judecând lucrurile din punctul de vedere religios şi filosofic, aceste comutări de pedepse nu pot fi socotite ca un hatâr decât în măsura în care nefericitul pe care-l privesc le socoate astfel; se întâmplă însă foarte rar ca vinovatul să fie întrebat şi atunci acest aşa-zis hatâr e o adevărată nedreptate.

Aceste temniţe subterane seamănă foarte bine cu nişte morminte, li se zice însă Puţurile, fiindcă există întotdeauna două picioare de apă care pătrunde din mare, prin acelaşi grătar prin care primesc o lumină puţină; grătarul acesta n-are decât un picior pătrat. Dacă nu vrea să facă o baie de apă sărată, nefericitul osândit să trăiască în aceste cioace murdare e silit să şadă toată ziua pe o capră, pe care se află o saltea de paie şi care-i slujeşte de cămară. Dimineaţa i se dă o cofă de apă, o sărăcie de supă şi o bucată de pâine cazonă, pe care trebuie s-o mănânce numaidecât, dacă nu vrea s-o lase pradă uriaşilor şobolani de mare care mişună prin aceste locuri. De obicei, nenorociţii trimişi la Puţuri sunt osândiţi acolo pe viaţă şi există mulţi care au ajuns până la adânci bătrâneţi. Un ticălos, care a murit în răstimpul cât am stat eu la Piombi, petrecuse treizeci şi şapte de ani în Puţuri şi avea patruzeci şi patru când l-au băgat acolo. Convins că merita moartea, se poate să i se fi părut un hatâr comutarea pedepsei, căci sunt fiinţe care nu se tem decât de moarte. Îl chema Be-guelin. Francez din naştere, slujise în calitate de căpitan în trupele republicii în vremea ultimului război cu turcii, în 171 (3. Era sub ordinele mareşalului-conte de Schulem-bourg, acela care-l sili pl, marele vizir să despresoare Corintul. Beguelin acesta îi slujea mareşalului de spion: se deghiza în turc şi mergea astfel în tabăra

musulmanilor; dar în vreme ce-l slujea pe contele de Schulembourg, îl slujea totodată şi pe marele vizir; dovedit de acest dublu spionaj, e sigur că i s-a făcut un hatâr când a fost trimis să moară în Puţuri. S-a plictisit fireşte acolo şi i-a fost foame; cu un caracter mârşav, a repetat, poate, adesea: Dum i ita superest, bene est K

Atâta vreme eh mai eşti în viaţă e bine (lat.).

6

Am văzut la Spielberg, în Moravia, temniţe mult mai îngrozitoare: clemenţa îi aşeza acolo pe criminalii osândiţi la moarte, şi niciunul n-a rezistat mai mult de un an. Ce mai clemenţă!

În cele două ucigătoare ceasuri de aşteptare, pradă celor mai negre gânduri, celor mai nenorocite perspective, nu se putea să nu-mi închipui că voi fi azvârlit într-una din aceste gropi înfiorătoare, unde nefericitul se hrăneşte cu năluci, unde e ros de temeri paşnice şi nebuneşti. Stăpân pe toate cotloanele palatului, tribunalul putea foarte bine trimite în iad pe unul care încercase să scape din purgatoriu.

Aud, în sfârşit, nişte paşi grăbiţi şi-l văd curând înaintea mea pe Lorenzo, cu chipul schimonosit de furie, înjurând ca turbat de Dumnezeu şi de toţi sfinţii. Începu prin a-mi porunci să-i dau securea şi uneltele de care m-am slujit ca să găuresc podeaua şi să-i spun care din zbiri mi le-a procurat. Îi răspunsei fără să mă clintesc şi cu sânge rece că habar n-am despre ce vorbeşte. Auzind acest răspuns, dă poruncă să fiu căutat; ridicându-mă însă cu toată dârzenia, îi ameninţai pe ticăloşi şi, dezbrăcându-mă în pielea goală, le spusei:

— Faceţi-vă meseria, dar să nu care cumva să mă atingă vreunul.

Cercetează ei saltelele, spintecă mindirul, scotocesc pernele fotoliului: nu găsesc însă nimic.

— Nu vreţi să-mi spuneţi unde sunt uneltele cu care

aţi făcut gaura, se vor găsi însă mijicace care să vă facă să vorbiţi.

— Dacă e adevărat că am făcut pe undeva vreo gaură, am să spun că dumneata mi-ai procurat mijloacele şi că ţi-am dat totul înapoi.

La auzul acestei ameninţări, care le stârni un zâmbet de încuviinţare oamenilor care-l însoţeau şi pe care îi supărase pesemne cu vreo vorbă urâtă, dădu din picior, îşi smulse părul din cap şi ieşi ca apucat. Oamenii se întoarseră şi-mi aduseră toate lucrurile, afară de piatră şi de lampă. Înainte de a pleca din coridor şi după ce-mi încuie celula, închise cele două ferestre duble prin care-mi venea puţin aer. Mă pomenii atunci închis ca într-un ţarc, Unde nu răzbătea nicio adiere de aer, de nicăieri. Şi, to

6

tuşi, împrejurarea nu mă mâhni peste măsură, căci mărturisesc că socoteam că am scăpat ieftin. În ciuda duhului meseriei lui, nu-i dădu, din fericire, prin minte, să răstoarne fotoliul, şi, stăpân mai departe pe drugul meu, mulţumii Proniei şi socotii că mi-era încă îngăduit să-l privesc ca pe o unealtă ce mi-o trimite soarta pentru a-mi aduce, mai devreme sau mai târziu, eliberarea.

Petrecui noaptea fără a închide un ochi, atât din pricina căldurii, cât şi a păţaniei prin care trecusem. În zorii zilei, Lorenzo veni şi-mi aduse o poşircă de vin şi nişte apă care nu se putea bea. Toate celelalte erau şi ele pe măsură: salată veştedă, carne împuţită şi pâine mai uscată ca un biscuit englezesc. Nu puse să se deretice şi, când îl rugai să deschidă ferestrele, se făcu că nu mă aude; un arcaş însă, înarmat cu o rangă de fier, începu că ciocane peste tot, în pereţi, în podea şi cu deosebită stăruinţă sub pat. Priveam nepăsător, dar nu-mi scăpă că în plafon arcaşul nu ciocănise de fel. Pe acolo, îmi spusei, voi ieşi din acest iad. Şi totuşi, pentru ca acest plan să izbutească, era nevoie de unele lucrări care nu atârnau de mine, căci nu

puteam face nimic care să nu se vadă. Celula era nouă-nouţă şi cea mai mică zgârietură le-ar fi sărit paznicilor în ochi.

Am petrecut o zi îngrozitoare, căci era cald ca într-un cuptor şi, pe deasupra, mi-a fost cu neputinţă să mă ating măcar de merindele ce mi se adusese. Transpiraţia şi foamea mă vlăguise într-atâta încât nu mai eram în stare nici să citesc, nici să mă plimb. A doua zi, prânzul îmi fu acelaşi; mirosul împuţit al viţelului pe care mi-l aduse ticălosul mă trăsni.

— Ai primit poruncă – îi spusei – să mă faci să mor de foame şi de căldură?

Încuie celula şi nu-mi răspunse nimic. A treia zi, acelaşi tratament. Cer hârtie şi creion să-i scriu secretarului; niciun răspuns.

Deznădăjduit, mănânc supa şi apoi, muind o bucăţică de pâine în puţin vin de Cipru, iau hotărârea să-mi refac puterile pentru a fi în stare, a doua zi, să mă răzbun pe Lorenzo, vârându-i espontonul în beregată. Sfetnic mi-era mânia şi altă cale mi se părea că n-am. Noaptea mă linişti şi, a doua zi, când se ivi călăul, mă mulţumii să-i spun că am să-l ucid de îndată ce-mi vor da drumul. Ameninţarea mea îi stârni numai râsul, şi plecă tot fără să-şi descleşteze dinţii.

Începeam să cred că se poartă astfel din porunca secretarului, căruia desigur că-i spusese totul. Nu ştiam ce să fac: luptam între răbdare şi deznădejde; împrejurarea era cumplită; simţeam că mor de foame. În sfârşit, în cea de-a opta zi, cu un glas tunător, cu turbarea în suflet şi de faţă cu arcaşii, îi poruncii, dându-i nobila titulatură de călău nemernic, să-mi dea socoteală de banii mei. Îmi răspunse scurt că o voi avea a doua zi. Atunci, văzându-l că e gata să plece, apucai hârdăul şi mă făcui că mă duc să-l deşert în coridor. Mi-o luă înainte şi porunci unui arcaş să pună mâna pe el, iar pentru a alunga, în vremea

dezgustătoarei lucrări, duhoarea, deschise o fereastră, pe care o închise de îndată ce treaba fu gata, şi rămăsei în aceeaşi împuţiciune, în ciuda protestelor mele. Socotind că dezgustătoarea, dar neapărat trebuincioasa slujbă o datoram ocărilor pe care i le adusesem, mă pregătii ca a doua zi să mă port cu el şi mai urât; de îndată ce se ivi, furia mi se domoli însă, căci, înainte de a-mi înfăţişa socoteala, îmi dădu un coş cu lămâi pe care mi-l trimitea domnul de Bragadin, precum şi o sticlă mare de apă, care mi se păru bună, şi un pui fript foarte ispititor; afară de aceasta, unul din arcaşi deschise numaidecât amândouă ferestrele. Când îmi înfăţişă socoteala, nurmi aruncai ochii decât pe total, şi-i spusei să-i dea nevesti-sii restul, afară de un Jechin pe care-i poruncii să-l dea arcaşilor care mă slujeau împreună cu dânsul. Această măruntă mărinimie îi cuceri pe bieţii oameni, care-mi mulţumiră călduros.

Rămas anume singur cu mine, Lorenzo îmi vorbi astfel:

— Mi-aţi mai spus, domnule, că de la mine aţi primit uneltele trebuincioase pentru a face gaura aceea uriaşă: sunt aşadar lămurit; n-aţi binevoit să-mi spuneţi însă cine v-a dat cele de trebuinţă ca să vă faceţi o lampă?

— Dumneata însuţi.

— Ei, de rândul ăsta m-aţi înfundat: nu credeam că a fi inteligent e totuna cu a sfrunta.

— Nu mint de loc. Dumneata mi-ai dat, cu mâna dumitale, tot ce mi-a trebuit: ulei, pietre, chibrituri; restul – îl aveam eu.

— Aveţi dreptate; mă puteţi însă tot aşa lesne convinge că eu v-am procurat uneltele cu care aţi făcut gaura?

— Bineînţeles, fiindcă n-am primit nimic decât de la dumneata.

— Vai mie! Ce aud! spuneţi-mi atunci, cum v-am dat securea?

— Am să-ţi spun tot, şi am să spun adevărul, dar numai de faţă cu secretară:

— Nu mai vreau să aflu nimic şi cred tot ce spuneţi Vă rog să tăceţi însă din gură, gândiţi-vă că sunt un om sărman şi am copii.

Se luă cu mâinile de cap şi ieşi.

Mă felicitai din toată inima că am găsit mijlocul să-l fac să se teamă de mine pe netrebnicul acela, pe care era scris că aveam să-l cost viaţa. Mi-am dat seama că era spre însuşi folosul lui să nu le dezvăluie stăpânilor să-i nimic din cele întâmplate.

Îi poruncisem lui Lorenzo să-mi cumpere operele lui Maffei; cheltuiala asta nu-i plăcea, şi nu îndrăznea să mi-o spună. Mă întrebă ce nevoie mai am de cărţi, că şi aşa am destule.

— Le-am citit pe toate, îi spusei, îmi trebuie altele noi.

— Vă aduc eu cărţi cu împrumut de la cineva care se află aici, dacă vă învoiţi să-i împrumutaţi dintr-ale dumneavoastră. Astfel vă veţi cruţa banii.

— Or fi niscaiva romane, şi nu-mi plac de loc.

— Sunt cărţi de ştiinţă; şi dacă vă închipuiţi că sunteţi singura minte luminată care se află aci, vă înşelaţi.

— Fie; vom vedea. Iată aici o carte cu împrumut pentru mintea cea luminată; adu-mi alta.

Îi dădusem Raţionarium al lui Petau; peste patru minute îmi aduse volumul întâi din Wolff. Destul de mulţumit, îi spusei că nu mai am nevoie de Maffei, ceea ce-i făcu multă plăcere.

Mai puţin încântat că mă voi desfăta cu această învăţată lucrare, decât că se iveşte prilejul de a începe un schimb de scrisori cu cineva care să mă poată ajuta în planul meu de fugă, plan pe care-l schiţasem în mintea mea, deschisei cartea de îndată ce plecă Lorenzo şi mare-mi fu bucuria când citii pe o filă o glosă la aceste cuvinte

ale lui Seneca: Calamitosus est animus fluturi anxius \ alcătuită în şase versuri bine făcute. Alcătuii şi eu numaidecât alte şase, şi iată ce expedient am folosit ca să izbutesc să le scriu. Îmi lăsasem să crească unghia de la degetul mic, spre a mă scobi cu ea în ureche; era foarte lungă; îi făcui, tăind-o, un vârf ascuţit şi întocmii astfel o pană. Cerneală n-aveam de fel şi mă gândeam să mă înţep ca să scriu cu sânge, când mă gândii că zeama de mure – de care aveam – mi-ar ţine foarte bine loc de cerneală. Pe lângă cele şase versuri, mai scrisei şi catalogul cărţilor pe care le aveam şi pusei totul chiar în coperta cărţii. E bine ştiut că îndeobşte în Italia cărţile sunt legate în pergament şi în aşa fel încât, deschizând-o, coperta alcătuieşte un buzunar. În dreptul titlului scrisei: Latet2. Eram nerăbdător să primesc un răspuns, astfel încât a doua zi, de îndată ce se ivi Loienzo, îi spusei că am citit cartea şi că îl rugam pe stăpânul ei să-mi trimită alta. Într-o clipă aveam în mână volumul al doilea.

Cum rămăsei singur, deschisei cartea şi găsii înăuntru o foaie volantă scrisă în latineşte şi cuprinzând următoarele cuvinte:

„Suntem doi în aceeaşi temniţă şi ne face mare plăcere să vedem că ignoranţa unui temnicer lacom de arginţi ne dăruieşte un privilegiu nemaipomenit în aceste locuri. Eu, cel care vă scriu, sunt Marino Balbi, nobil veneţian, mădular al cinului somascilor, iar tovarăşul meu e contele Andrea Asquino din Udin –, capitala Friulului. Mă însărcinează să vă aduc la cunoştinţă că toate cărţile câte le are, şi a căror însemnare o veţi găsi la sfârşitul acestui volum, vă stau la dispoziţie; vă înştiinţăm însă, domnule, că trebuie să luăm bine seama că să-i ascundem lui Lorenzo micile noastre legături”.

În împrejurările în care ne aflam, nu era de mirare că am avut acelaşi gând, şi anume de a ne trimite unul altuia catalogul neînsemnatei noastre biblioteci şi de a alege

pentru acest sfârşit coperta cărţii: un asemenea gând Punedea de-a dreptul din bunul-simţ; ciudat mi se părea

Nefericit e sufletul celui pe care-l îngrijorează viitorul (lat.). E ceva ascuns (lat.).

16*

6

Îndemnul la băgare de seamă scris pe o foaie volantă. Părea cu neputinţă ca Lorenzo să nu deschidă cartea; ar fi văzut deci fila şi, neştiind s-o citească, ar fi pus-o în buzunar ca s-o dea cuiva care să-i spună ce cuprinde: totul ar fi fost dat în vileag încă din faşă. Toate acestea mă făcură să presupun că omul care-mi scrie e un zevzec fără pereche.

După ce citii catalogul, scrisei cine sunt, în ce fel am fost arestat, cum nu ştiu nimic despre fărădelegea pentru care sunt pedepsit, precum şi nădejdea ce-o aveam de a mă vedea curând liber. Balbi îmi scrise pe urmă o scrisoare pe şaisprezece pagini. Contele Asquino nu-mi scrise de loc. Călugărul îmi înşiră povestea tuturor nenorocirilor sale. Erau patru an; de când sta închis, şi anume pentru că se bucurase de hatârurile a trei fete, care-i dăruise trei copii, pe care avusese naivitatea să-i boteze ca pe ai lui. Întâia oară, s-a ales doar cu o mustrare a maimarelui său; a doua oară, l-au ameninţat că va fi pedepsit; a treia oară, în sfârşit, l-au închis. Stareţul mănăstirii lui îi trimitea prânzul în fiecare dimineaţă. Îmi spunea în scrisoarea lui că stareţul şi tribunalul sunt nişte tirani, căci n-au asupra conştiinţei lui nicio autoritate; că, încredinţat că cei trei copii sunt ai lui, a socotit, ca un om cinstit ce e, că n-are voie să-i păgubească de foloasele ce le puteau avea de pe urma numelui său. Încheia spunându-mi că nu s-a putut fofila de a-şi recunoaşte public capii, ca nu cumva gura hunii să-i pună pe seama altora, ceea ce ar fi stricat bunul-nume al celor trei cinstite fete de la care-i avea şi că, pe de altă parte, n-a putut înăbuşi vocea sângelui, care-i vorbea

în sprijinul acestor făpturi nevinovate. Sfârşea cu aceste cuvinte: „Nu-i nicio primejdie ca stareţul meu să cadă în aceeaşi greşeală, fiindcă el nu-i în stare să fie duios decât cu elevii lui”.

Era destul, ca să mă lămuresc cu cine aveam de-a face. Era sucit, pătimaş, cârcotaş, viclean, prost, nesăbuit, nerecunoscător; toate acestea se vădeau din ce scria: căci, după ce-mi spunea cât ar fi de nefericit fără contele Asquino, care avea şaptezeci de ani, cărţi şi parale, umplea două pagini vorbindu-mi-l de rău, şi zugrăvindu-i cusururile şi ciudăţeniile. În lume, nu i-aş fi răspuns unui om cu asemenea caracter, la Fiombi, însă, trebuia să trag folos din orice. Găsii în copertă un creion, pene şi hârtie, ceea ce îmi dădu putinţa să scriu în toată voia.

Îmi mai spunea povestea tuturor celor închişi atunci la Piombi, precum şi a acelora care se perindase în cei patru ani de când trăia el acolo. Îmi spuse că Niccolò e arcaşul care, pe ascuns, îi cumpără tot ce pofteşte, care-i spune numele celor închişi şi tot ce ştie despre ei şi, ca să mă încredinţeze, îmi repetă tot ce-i spusese despre gaura mea. Îmi spuse că am fost scos din celulă ca să fie găzduit în locul meu patricianul Prinli şi că două ceasuri i-au trebuit lui Lorenzo ca să pună să se dreagă stricăciunea pe care o făcusem şi că dăduse poruncă tâmplarului, lăcătuşului şi arcaşilor să-şi ţină gura, ameninţându-i cu moartea dacă suflă vreun cuvânt. Încă o zi, adăugase arcaşul, şi Casanova ar fi fugit într-un chip iscusit, care l-ar fi dus pe Lorenzo la spânzurătoare; căci, deşi acesta a părut foarte uimit văzând gaura, nu încape nicio îndoială că el i-a procurat uneltele trebuincioase pentru înfăptuirea unei lucrări atât de anevoioase. „Niccolò mi-a spus – adăuga corespondentul meu – că domnul Braga din i-a făgăduit o mie de ţechini ca să vă înlesnească evadarea, dai” că, aflând aceasta, Lorenzo trage nădejde să capete el răsplata, fără a înfrunta nicio primejdie, dobândindu-vă

eliberarea de la domnul Uiedo, prin soţia lui. Niciun arcaş nu îndrăzneşte să vorbească despre cele întâmplate, de teamă ca nu cumva Lorenzo să scape şi să se răzbune dându-i afară din slujbă”, Mă ruga să-i povestesc totul în amănunt, să-i spun cum mi-am procurat uneltele, şi să mă bizui pe discreţia lui.

Nu mă îndoiam că e dornic să afle totul, mă îndoiam în schimb de discreţia lui, cu atât mai mult cu cât înseşi întrebările sale îl vădeau a fi din cale afară de indiscret. Gândii totuşi că e bine să mă port cu el cu mănuşi, căci mi se părea anume făcut ca să îndeplinească tot ce i-aş fi poruncit ca să mă ajute să-mi recâştig libertatea. Mă apucai să-i răspund, dar în mintea mea se iscă o bănuială care mă făcu să opresc scrisoarea. M-am gândit că s-ar putea ca schimbul acesta de scrisori să nu fie decât un şiretlic al lui Lorenzo ca să ajungă să afle cine mi-a procurat Uneltele şi ce am făcut cu ele. Ca să-l mulţumesc fără a intra ou la apă, îi scrisei că am făcut gaura cu un cuţit mare pe care-l aveam şi pe care l-am pus pe prichiciul ferestrei clin coridor. În mai puţin de trei zile, această mărturisire mincinoasă mi-a liniştit bănuielile, căci Lorenzo n-a cercetat nicidecum prichiciul, lucru pe care fără greşeală l-ar fi făcut dacă scrisoarea ar fi fost interceptată.

Pe de altă parte, Balbi îmi scrise că ştie că puteam avea un asemenea cuţit, căci Lorenzo îi spusese că n-am fost căutat înainte de a fi întemniţat. Lorenzo nu primise poruncă s-o facă şi împrejurarea aceasta l-ar fi mântuit, poate, dacă aş fi apucat să fug, căci s-ar fi apărat zicând că un om pe care i l-a predat căpetenia arcaşilor se presupune a fi fost percheziţionat. La rândul lui, Messer

— Gramele ar fi spus că m-a văzut sculându-mă din pat şi că, deci, era sigur că nu sunt înarmat, şi controversa aceasta i-ar fi putut scoate pe amândoi basma curată. Călugărul încheia rugându-mă să-i trimit cuţitul prin

Niccolò, în care pot avea toată încrederea.

Uşurinţa acestui călugăr mi se părea că depăşeşte orice margini. Îi scrisei că n-am niciun chef să mă dau pe mâna lui Niccolò şi că taina mea e din acelea care nu se pot încredinţa hârtiei. Scrisorile lui, totuşi, mă distrau. Într-una din ele, îmi spuse de ce îl ţin la Piombi pe contele Asquino, în ciuda halului de neputinţă în care se afla, căci era din cale afară de gras şi, cum avusese un picior rupt care nu i se vindecase cum trebuie, aproape că nu se putea mişca. Îmi spunea că acest conte, care nu era bogat, făcea la Udino meseria de avocat şi că, în această calitate îi apăra pe ţărani în consiliul orăşenesc împotriva nobilimii care, uzurpatoare din instinct, voia să le răpească dreptul de vot în adunările provinciale. Pretenţiile ţăranilor tulburau liniştea publică şi, ca să-i cuminţească prin dreptul celui mai tare, nobilii alergară la inchizitorii de stat, care îi porunciră contelui avocat să-şi părăsească clienţii. Contele răspunse că îl autoriză codul municipal să apere constituţia şi nu voi să asculte: inchizitorii îl ridicară, cu tot codul, şi de cinci ani respiră aerul izbăvitor de la Piombi. Avea ca şi mine cincizeci de parale pe zi, dar putea face ce vrea cu banii. Călugărul, care n-avea niciodată o para chioară, îl bârfea foarte urât pe tovarăşul lui, care, zicea el, era zgârcit. Îmi mai spuse iarăşi că în celula din partea cealaltă a sălii erau doi gentilomi din Şapte-Comune, închişi tot pentru neascultare, că unul din ei înnebunise şi că îl ţineau legat; în sfârşit, îmi arăta că într-altă celulă se aflau doi notari.

Nu-i mai bănuiam de fel, şi iată cum judecai: Vreau să-mi câştig cu orice preţ libertatea. Espontonul pe care-l am e foarte bun, dar mi-e cu neputinţă să mă slujesc de el, căci în fiecare dimineaţă îmi ciocănesc cu o rangă toată celula, afară de tavan. Dacă vreau să ies de aici, prin plafon va trebui, deci, să ies, dar ca să izbutesc, am nevoie de o gaură pe care, de jos în sus, n-am s-o pot face, căci nu

e treabă de o zi. Am nevoie de un ajutor: acesta va putea fugi împreună cu mine.

N-aveam de unde alege şi gândul nu mi se putea opri decât asupra călugăndu-i. Avea treizeci şi opt de ani şi, deşi nu era chiabur la minte, socotii că setea de libertate, această cea dintâi nevoie omenească, îi va da destulă dârzenie spre a îndeplini tot ce-i voi arăta eu să facă. Trebuia întâi să mă hotărăsc să-i destăinuiesc totul şi pe urmă să aflu o cale pe care unealta mea să ajungă la el. Anevoioase lucruri amândouă.

Îl întrebai întâi dacă doreşte libertatea şi dacă se simte în stare să facă orice spre a şi-o câştiga, împreună cu mine. Îmi răspunse că tovarăşul lui şi cu dânsul sunt în stare de orice ca să-şi rupă lanţurile; adăuga însă că nu merită să ne spargem capul cu planuri cu neputinţă de înfăptuit. Umplu patru pagini mari cu piedicile care i se arătau în bicisnica-i minte; căci nu vedea nicăieri, nefericitul, niciun fel de sorţi de izbândă. Îi răspunsei că de greutăţile generale nu-mi pasă şi că, întocmindu-mi planul, nu m-am gândit decât la greutăţile de amănunt; că acestea vor fi biruite, şi încheiam dându-i cuvântul meu de onoare că-l voi elibera, dacă făgăduieşte să îndeplinească întocmai tot ce-i voi da eu să facă.

Mi-o făgădui.

Îi arătai că am un responton lung de douăzeci de degete; că, cu ajutorul acestei unelte, va străpunge celula lui pentru a ieşi dintr-însa, că pe urmă va străpunge peretele care ne desparte, că prin această deschizătură va ajunge deasupra mea, că va sparge plafonul şi că, după aceea, mă va ajuta să ies prin gaură. „Când vom fi ajuns

6

acolo, dumneata îţi vei fi încheiat lucrul şi eu mi-l voi începe pe al meu: vă voi elibera, pe dumneata şi pe contele Asquino”.

Îmi răspunse că degeaba mă va scoate din celulă,

căci tot în închisoare voi fi şi că situaţia noastră de atunci nu se va deosebi de cea ele acum decât prin spaţiu, că vom fi în pod şi atât, care pod e închis cu trei uşi zdravene.

„O ştiu prea bine, cucernice părinte – îi răspunsei – dar nu pe uşă vom fugi. Planul meu e făcut şi sunt sigur de izbândă. Nu-ţi cer decât să faci întocmai ce-ţi spun eu şi să nu-mi ridici nicio împotrivire. Gândeşte-te numai la mijlocul cel mai potrivit ca să ajungă la dumneata unealta eliberării noastre, fără ca în mintea celui care o va duce să se işte vreo bănuială. Până atunci, pune pe temnicer să-ţi cumpere vreo patruzeci de icoane, destul de mari ca să umpli cu ele toţi pereţii celulei. Icoanele acestea nu-i vor da nimic de bănuit lui Lorenzo şi-ţi vor sluji să astupi gaura pe care o vei face în plafon. Îţi vor trebui câteva zile ca să isprăveşti gaura asta şi Lorenzo nu va putea vedea dimineaţă ce ai lucrat dumneata în ajun, de vreme ce totul va fi acoperit cu icoane. Dacă m-ai întreba de ce nu fac eu treaba asta, ţi-aş răspunde că nu pot s-o fac, fiindcă şi aşa paznicul mă bănuieşte şi ai so-cqti, neîndoios, că pricina e întemeiată”.

Deşi îl îndemnasem să cugete la mijlocul cel mai potrivit ca să-i trimit espontonul, mă străduiam fără încetare să-l găsesc eu însumi, şi mi-a venit o idee fericită, pe care n-am lăsat-o să-mi scape. I-am spus lui Lorenzo să-mi cumpere o Biblie in-folio care tocmai ieşise de sub tipar; era Vulgata şi Septuaginta. Trăgeam nădejde să-mi pot pune espo?? tonul în cotorul cărţii aceleia mari şi să i-o trimit astfel călugărului; când o avui însă în mână, băgai de seamă că unealta mea depăşeşte cu două degete lungimea cărţii.

Corespondentul meu îmi scrisese că celula lui e gata căptuşită cu icoane şi eu îi împărtăşisem ideea mea cu Biblia şi necazul pe care mi-l pricinuia prea puţina ei lungime. Fericit că poate arăta şi el ce minte strălucită are, făcu haz pe seama imaginaţiei mele cam sărăcuţe şi-mi

spuse că n-am decât să-i trimit espontonul – învelit în blana mea de vulpe. Îmi spunea că Lorenzo le-a vorbit de frumoasa mea blană şi că domnul conte Asquino nu i-ar stârni nicio bănuială cerându-i s-o vadă şi dânsul, pentru a-şi cumpăra una la fel: „N-aveţi decât – îmi spunea e\; s-o trimiteţi împăturită; Lorenzo n-are s-o despăturească”. Eu eram sigur de contrariul, întâi fiindcă o blană e mai greu de dus când e împăturită decât când nu e; totuşi, ca să nu-i tai avântul şi ca să-i arăt totodată că sunt mai puţin nerod ca el, îi scrisei că n-are decât să trimită după ea. A doua zi, Lorenzo mi-o ceru, şi eu i-o dădui, dar fără drug; după un sfert de ceas mi-o aduse înapoi spunându-mi că li s-a părut foarte frumoasă.

Călugărul îmi scrise o scrisoare plângăreaţă, în care se mărturisea vinovat că m-a sfătuit de rău, dar adăuga că şi eu am greşit ascultându-l. După părerea lui, espontonul se prăpădise, căci Lorenzo adusese blana despăturită. După o asemenea nenorocire, orice nădejde era spulberată. Îl mângâiai arătându-i că nimic nu-i adevărat şi-l rugai ca pe viitor să dea sfaturi mai puţin îndrăzneţe. Trebuia făcut la un fel şi luai hotărârea nestrămutată de a-mi trimite drugul sub ocrotirea Bibliei, folosind un mijloc ajutător care să-l împiedice pe cel ce avea s-o ducă să-l descopere privind marginile uriaşului volum. Iată ce am făcut.

Îi spusei lui Lorenzo că vreau să prăznuiesc zuia de Sfântul Mihai cu macaroane cu brânză, dar că, dorind să-l cinstesc pe cel care avea bunătatea să-mi împrumute cărţi, vreau să-i ofer şi lui o porţie mare, pe care vreau s-o pregătesc eu însumi. Lorenzo îmi spuse că domnul acela pofteşte să citească hârţoaga asta mare care a costat trei ţechini. Treaba era ca şi făcută.

— Prea bine – îi spusei – am să i-o trimit cu macaroanele; numai adu-mi dumneata cel mai mare taler pe care-l ai în casă; vreau să fac lucrurile cum se cuvine.

Îmi făgădui să mă slujească precum pofteam. Învelii espontonul în hârtie şi-l pusei în cotorul Bibliei, luând seama s-o depăşească deopotrivă în amândouă capetele. Aşezând peste Biblie un taler mare plin cu macaroane scăldate în unt topit, eram sigur că Lorenzo n-avea să se uite la capetele ei, privirea rămânându-i aţintită pe marginile talerului, ca nu cumva să curgă grăsimea pe carte. Îi vestit totul părintelui Balbi, sfărlindu-l să bage de seamă cum primeşte talerul şi să aibă mai ales grijă să ia amândouă lucrurile deodată şi nicidecum unul după altul.

În ziua cu pricina, Lorenzo veni mai devreme ca de obicei, cu un castron plin cu macaroane fierbinţi şi cu tot ce trebuia pentru a le drege cupă rânduială. Am topit o bucată mare de unt şi, după ce am aşezat macaroanele, am turnat unt peste ele până la marginile talerului. Talerul era uriaş şi depăşea cu mult mărimea cărţii peste care-l pusesem. Toate acestea se petreceau în uşa celulei mele, iar Lorenzo era afară.

Când totul fu gata, ridicai cu băgare de seamă Biblia şi talerul, având grijă să o întorc cu cotorul spre cel care le ducea şi-i spusei lui Lorenzo să-şi întindă braţele şi să-şi desfacă palmele; să aibă grijă să nu verse cumva grăsime peste carte şi să meargă repede să ducă totul la locul unde era aşteptat. Încredinţându-i preţioasa povară, mă uitam ţintă în ochii lui şi văzui cu multă bucurie că nu-şi ridică privirile de la untul pe care se temea să nu-l verse. Îmi spuse că ar fi mai bine să ducă întâi talerul, şi să vină pe urmă încă o dată să ia cartea; îi răspunsei însă că darul şi-ar pierde din preţ, şi că trebuie să meargă totul împreună. Se plânse atunci că am cam întrecut măsura şi-mi spuse cu o mutră caraghioasă că dacă are să verse din unt, paguba-n-are să fie din vina lui.

Când am văzut Biblia pe braţele mârlanului, am fost sigur de izbândă, căci capetele espontonului nu se zăreau decât dacă ar fi făcut o mişcare largă într-o parte, şi nu

vedeam nicio pricină care să-l îndemne să-şi ridice ochii de deasupra talerului pe care trebuia să se străduie să-l ţină drept. Nu l-am pierdut din ochi până nu l-am văzut păşind pragul celulei călugărului care, suflându-şi nasul de trei ori, îmi dădu semnul hotărât că încărcătura a ajuns cu bine, ceea ce, peste o clipă, îmi întări şi Lorenzo.

Părintele Balbi se apucă fără zăbavă de lucru şi în opt zile izbuti să facă în plafon o gaură destul de mare, pe care o acoperea cu o icoană pe care o lipea cu miez de pâine. La 8 octombrie, îmi scrise că a lucrat toată noaptea la peretele care ne despărţea şi că n-a putut scoate decât o singură dală. Exagera anevoinţa de a desprinde cărămizile legate cu un ciment foarte tare; îmi făgăduia să stăruie însă, spunându-mi totodată că n-o să izbutim decât să ne înrăutăţim situaţia. Îi răspunsei că sunt sigur de contrariul, că trebuie să mă creadă şi să stăruie.

Nu eram, vai! sigur de nimic; trebuia să fac însă aşa, ori să las totul baltă. Voiam să ies din iadul în care mă ţinea închis cea mai cumplită samavolnicie: asta e tot ce ştiam şi alt gând n-aveam decât să fac un pas înainte, şi încă unul hotărât să ajung până la izbândă ori să nu mă opresc decât în faţa unei piedici de netrecut. Citisem şi învăţasem în cartea cea mare a şcolii vieţii că în faptele măreţe trebuie nu să stai să cântăreşti, ci să cutezi, fără a-i tăgădui întâmplării stăpânirea ce-o are peste tot ce făptuieşte omul. Să-i fi împărtăşit părintelui Balbi aceste înalte taine ale filosofiei morale, ar fi zis că sunt nebun.

Nu i-a mers greu cu lucrul decât în prima noapte, căci pe măsură ce lucra, îi venea” mai uşor, şi până la urmă se pomeni că a desprins treizeci şi şase de cărămizi.

Pe 1G octombrie, la ceasurile zece dimineaţă, pe când mă îndeletniceam cu traducerea unei ode de Horaţiu, auzii deasupra capului meu un tropăit şi trei bătăi scurte. Era semnul hotărât spre a ne încredinţa că nu ne-am înşelat. Lucră până seara, şi dimineaţa îmi scrise că, dacă

plafonul meu e numai din două rânduri de scânduri, va fi gata cu treaba chiar în acea zi. Mă asigură că va băga de seamă să facă gaura rotundă, precum îi recomandasem, şi că nu va sparge podeaua. Această din urmă prevedere era mai cu seamă trebuincioasă, căci cea mai slabă urmă de stricăciune ne-ar fi dat în vileag. „Săpătura – îmi spunea el – va fi astfel făcută, încât într-un sfert de oră o pot termina”. Hotărâsem pentru peste trei zile clipa în care să ies, noaptea, din celulă ca să nu mă mai întorc niciodată; căci având un tovarăş, mă simţeam sigur că voi putea face în vreo trei, patru ceasuri o gaură în acoperişul mare al palatului ducal, să trec prin ea spre a mă căţăra deasupra şi să mă folosesc, atunci, de toate mijloacele pe care mi le va pune la îndemână întâmplarea, spre a coborî până la pământ.

Mai era însă până acolo, căci nenorocul meu mai avea încă multe piedici să-mi pună. În aceeaşi zi, era într-o luni, la două ceasuri după-amiază, în vreme ce părintele Balbi lucra, auzii deschizându-se uşa sălii lipite de celula mea. Mi-a îngheţat sângele în vine; m-am ţinut însă cu firea şi am bătut de două ori, semnul de alarmă hotărât, la care părintele Balbi trebuia să treacă repede înapoi prin gaura din zid, să intre la loc în celula lui şi să pună totul în cea mai bună rânduială. În mai puţin de un minut, Lorenzo îmi descuie celula şi-mi cere iertare că mă pune în tovărăşia unui mare ticălos. Era un bărbat între patruzeci şi cincizeci de ani, mărunt, slab, urât, prost îmbrăcat, în cap cu o perucă neagră şi rotundă şi pe care arcaşii îl dezlegară în timp ce îl cercetam. N-aveam nicio îndoială că o un nemernic, de vreme ce Lorenzo mi-l vestea ca atare de faţă cu el, fără ca aceste cuvinte să-i facă nici cald, nici rece.

— Tribunalul – îi răspunsei – e stăpân să facă ce pofteşte.

Lorenzo porunci să i se aducă un mindir, îi spuse că

tribunalul îi acordă zece parale pe zi şi ne încuie apoi pe amândoi împreună.

Adânc mâhnit de această întorsătură nepotrivită, îl priveam pe ticălos, pe care înfăţişarea-i searbădă îl da în vileag. Mă gândeam cum să-l fac să vorbească, dar începu chiar el, mulţumindu-mi că am pus să i se dea un mindir. Dorind să-l câştig, îi spusei că va mânea împreună cu mine; îmi sărută mâna şi mă întrebă dacă în felul acesta va mai căpăta cele zece parale pe care i le dădea tribunalul, îi spusei că da. La aceste cuvinte, se puse în genunchi şi scoţând din buzunar un uriaş şirag de mătănii, îşi roti ochii prin toate ungherele celulei.

— Ce cauţi?

— Vă rog să mă iertaţi, domnule; caut o icoană a Sfintei Fecioare, căci eu sunt creştin: măcar un mic crucifix să fi fost aici! Fiindcă niciodată n-am avut atâta nevoie să cer ocrotirea sfântului Francisc din Assisi, al cărui nume îl port, nevrednicul de mine.

M-am stăpânit cu greu să nu rid; nu din pricina evlaviei lui creştine, căci conştiinţa şi credinţa sunt două însuşiri pe care nu-i e. dat nimănui să le controleze, ci din pricina întorsăturii pe care o dăduse dojanei sale. Mi se părea că m-a luat drept evreu şi, ca să-i arăt că greşeşte, m-am grăbit să-i dau Slujba. Sfintei Fecioare, al cărei chip îl sărută şi, dându-mi-o înapoi, îmi spuse cu sfială în glas că taică-său, alguazil pe o galeră, nu se îngrijise să-l înveţe carte.

— Sunt – adăugă el – un devotat al sfântului rosariu, şi începu să-mi povestească o mulţime de minuni pe care le ascultai cu o răbdare îngerească.

Mă rugă să-i îngădui să-şi rostească rugăciunea privind la icoana Sfintei Fecioare. Când sfârşi, îl întrebai dacă a prânzit: îmi spuse că moare de foame. Îi dădui tot ce, aveam şi mâncă sau mai bine zis înfulecă totul, îmi bău tot vinul şi, după ce se îmbătă, începu să plângă şi apoi să

turuie vrute şi nevrute. Întrebându-l care e pricina nefericirii lui, iată ce-mi răspunse:

— Singura mea patimă a fost întotdeauna slăvirea lui Dumnezeu şi a acestei sfinte republici şi ascultarea întocmai a legilor ei. Luând necontenit seama la uneltirile ticăloşilor, a căror meserie e să înşele lumea, să-i răpească stăpânului lor drepturile şi să lucreze într-ascuns, m-am străduit într-una să le dezvălui tainele-şi i-am raportat cu credinţă lui Messer Grande tot ce am putut descoperi. E adevărat că am fost întotdeauna plătit, dar banii care mi s-au dat nu mi-au făcut niciodată atâta plăcere cât mulţumirea pe care o simţeam de a lucra întru slava sfântului şi preafericitului Marcu. Am râs întotdeauna de prejudecata acelora care înveşmântează meseria de spion cu un sentiment de ruşine. Numele acesta nu sună rău decât la urechile acelora care nu iubesc elrmuirea, căci spionul este prietenul binelui statului, biciul nelegiuiţilor şi un credincios supus al conducătorului. Când a fost să-mi pun râvna la încercare, sentimentul prieteniei, care poate avea o oarecare putere asupra altora, n-a avut asupra mea niciuna, şi mai puţin încă ceea ce se numeşte recunoştinţa. Am jurat de multe ori să tac, ca să-i smulg cuiva o taină însemnată, pe care, cu sfinţenie, am dezvăluit-o numaidecât. Puteam s-o fac liniştit, căci duhovnicul meu, un sfânt iezuit, m-a încredinţat că pot dezvălui taina, nu numai fiindcă nu avusesem de gând s-o păstrez, ci şi fiindcă, atunci când e vorba de binele de obşte, eşti dezlegat de orice jurământ. Îmi dau seama că, rob al râvnei mele, aş fi înăbuşit vocea sângelui şi aş fi fost în stare să-l vând şi pe tata. „Urmăream de trei săptămâni la Isola, o mică insulă

6

banii şi al

13

de 4 încu!
1
mii
Îi
Parl II
pric voajli Tatii mi-Friij adt s-o I facil bur buc potJH
Şi toafli sig {
ter
pe niş
de:
Per]
pe
HI mă e 1

unde locuiam, o legătură deosebită între vreo patru sau cinci oameni de vază din oraş. Ştiam că sunt nemulţumiţi de cârmuire, din pricina unei contrabande care fusese descoperită şi confiscată şi pe care cei mai de vază dintre aceşti domni trebuise s-o ispăşească în închisoare. Primul capelan, născut supus austriac, făcea parte din uneltire. Se adunau seara, într-o odaie a unui han, unde se afla un pat; beau şi vorbeau acolo între ei şi pe urmă plecau. Hotărât să descopăr uneltirea ce-o puneau ia cale, mi-am luat inima în dinţi şi m-am ascuns sub patul acela, într-o zi când am fost sigur că nimeni nu m-a văzut. Pe seară, oamenii mei sosesc şi se aşază la vorbă; spuneau, printre altele, că oraşul Isola nu ţine de jurisdicţia Sfântului Marcu, ci de cea a principatului Trieste, căci nu poate fi nicidecum considerat ca o parte a Istriei veneţiene. Capelanul îi spuse căpeteniei uneltirii, un anume Pietro Paolo, că dacă ar semna împreună cu ceilalţi o hârtie, ar merge el însuşi cu ea la ambasadorul imperial şi că împărăteasa nu numai că ar pune mâna pe oraş, dar le-ar da şi o răsplată. Spuseră toţi că sunt gata s-o facă, iar capelanul făgădui să aducă a doua zi hârtia şi să plece numaidecât ca să vină încoace să i-o dea ambasadorului.

Am hotărât să spulber mârşava uneltire, deşi unul din uneltitori mi-era cumătru, iar înrudirea aceasta spirituală îl făcea să-mi fie mai sfânt decât dacă mi-ar fi fost frate bun.

După plecarea uneltitorilor, am avut vreme destulă să mă strecor de acolo şi n-am socotit că e nevoie să mă mai primejduiesc ascunzându-mă şi a doua oară: descoperisem destul. Am plecat chiar în noaptea aceea pe un vas, şi a doua zi, înainte de amiază, eram aci. Am rugat pe cineva să-mi scrie numele celor şase răzvrătiţi şi am venit şi i-am dat pe mână secretarului tribunalului, povestindu-i tot ce auzisem. Îmi porunci să mă duc a doua zi de dimineaţă la Messer Grande, care îmi va da un om; mă voi întoarce cu el la Isola şi i-l voi arăta pe capelan, care desigur nu va fi plecat încă. „După asta – adăugă ilustrul secretar – nu mai ai ce să te amesteci”. I-am îndeplinit porunca şi, după ce i l-am arătat omului lui Messer Grande pe capelan, am plecat să-mi văd de treburi.

După cină, cumătrul meu mă chemă să-l rad, fiindcă eu sunt bărbier, şi, după ce-mi făcui meseria, îmi dădu un pahar minunat de refosco cu câteva felioare de cârnat, şi stăturăm prieteneşte împreună la masă. Trezindu-mi-se atunci în suflet dragostea de cumătru, îi luai mâna şi, plângând din toată inima, îl sfătuii să rupă legătura cu capelanul şi mai ales să se ferească de a semna hârtia ştiută. Îmi spuse că n-are legături mai strânse cu capelanul decât oricare altul şi-mi jură că habar n-are de ce hârtie vorbesc. Începui să râd, spunându-i că am glumit şi plecai, supărat foarte că, ascultând de un imbold de duioşie, am săvârşit o atât de grea greşeală. A doua zi, nu l-am mai văzut nici pe om, nici pe capelan şi peste opt zile, venind încoace, m-am dus să-l vizitez pe Messer Grande care, fără multă vorbă, m-a închis, şi iată-mă-s cu dumneavoastră, cinstite stăpâne. Mulţumesc sfântului Francisc că mă aflu în tovărăşia unui bun creştin, care e aci pentru pricini pe

care nu-i treaba mea să le ştiu, căci nu sunt un om iscoditor. Numele meu e Soradaci, iar nevastă-mea e născută Legrenzi, fiica unui secretar al Consiliului celor Zece, care, dispreţuind prejudecăţile, s-a măritat cu mine trecând peste orice. Trebuie să fie disperată că nu ştie ce s-a făcut cu mine; trag însă nădejde să nu rămân închis mai mul Cde câteva zile, căci nu mă pot afla aci decât pentru înlesnirea secretarului, care va fi poruncit să fiu arestat pentru a mă putea cerceta mai în voie.

Mă cutremuram văzând cu ce monstru am fost însoţit; dându-mi seama însă că situaţia mea e destul de gingaşă şi că n-am voie să-l supăr, l-am plâns şi, lăudându-i patriotismul, i-am prevestit că în puţine zile va fi liber. Peste câteva clipe adormi şi mă folosii de somnul lui pentru a-i istorisi totul părintelui Balbi, arătându-i că suntem nevoiţi să ne întrerupem lucrul până la ivirea unor împrejurări mai prielnice. A doua zi, îi spusei lui Lorenzo să-mi cumpere un crucifix de lemn, o icoană a Sfintei Fecioare, chipul sfântului Francisc şi să-mi aducă două sticle cu apă sfinţită. Soradaci îi ceru cele zece parale ale lui, iar Lorenzo îi zvârli în scârbă douăzeci. Îi poruncii să-mi cumpere de patru ori mai mult vin, usturoi şi sare, ospăţ care-l incinta pe odiosul meu tovarăş. După plecarea temnicerului, scosei cu băgare de seamă scrisoarea pe care mi-o scria Balbi şi în care-şi zugrăvea spaima ce-l eu-prinsese. Socotea că totul e pierdut şi nu mai isprăvea să arate ce fericire a căzut pe capul nostru că Lorenzo l-a pus pe Soradaci în celula mea. „Căci dacă ar fi venit – spunea – să-l pună într-a noastră, nu m-ar fi găsit, şi Puţurile ne mâncau, drept răsplată pentru încercarea noastră”.

Povestirea lui Soradaci nu-mi lăsa nicio îndoială că va fi dus la interogatoriu, căci mi se părea limpede că secretarul nu l-a închis decât, bănuindu-l de calomnie. Mă hotărâi, deci, să-i încredinţez două scrisori care, ajunse la destinaţie, nu-mi puteau face nici bine, nici rău, dar care

aveau să-mi fie prielnice dacă, precum eram sigur, trădătorul avea să i le dea secretarului, spre a-i dovedi cât îi e de credincios.

Două ceasuri mi-au trebuit ca să scriu, cu creionul, aceste două scrisori. A doua zi, Lorenzo îmi aduse crucifixul, cele două icoane şi apa sfinţită şi, după ce-mi hrănii bine puşlamaua, îi spusei că aştept de la dânsul o slujbă de care atârnă fericirea mea.

— Mă bizui – îi spusei – pe prietenia dumitale şi pe inima dumitale vitează: iată aici două scrisori pe care te rog să le duci de îndată ce vei fi liber. Fericirea mea de credinţa dumitale atârnă; serisorile trebuie însă ascunse, căci dacă te-ar găsi cineva ieşind cu ele de aici, am fi pierduţi amândoi. Trebuie să-mi juri pe acest crucifix şi pe aceste sfinte icoane că n-ai să mă vinzi.

— Sunt gata, stăpâne, să jur tot ce doriţi, şi-apoi vă sunt prea îndatorat ca să vă pot vinde.

Şi dă-i cu lacrimi, cu oftaturi şi cu jelanii: era de-a dreptul nenorocit că poate fi bănuit că l-ar trăda pe un om pentru care şi-ar da viaţa. Ştiam prea bine cum stau lucrurile, dar jucam teatru. După ce-i dădui, deci, o cămaşă şi o scufie, mă descoperii; stropind apoi celula cu apă sfinţită şi scăldându-l şi pe el din belşug cu acelaşi lichid, îl pusei să rostească un jurământ înfricoşat, legându-l cu nişte blesteme fără nicio noimă şi care erau, astfel, şi mai potrivite ea să-i vâre spaima în suflet. După ce, în cadrul acestei caraghioase ceremonii, s-a legat să-mi ducă scrisorile la adresă, i le-am dat, A stăruit el însuşi să şi le coasă în spatele vestei, între stofă şi căptuşeală: îl lăsai să facă precum dorea.

Eram moralmente sigur că-i va da secretarului scrisorile cu cel dintâi prilej, aşa că folosisem toată iscusinţa de care eram în stare pentru ca stilul să nu-mi dea de gol şiretlicul; scrisorile nu-mi puteau aduce decât stima şi, poate, indulgenţa tribunalului. Una era către

domnul de Bragadin, cealaltă către abatele Grimani; le spuneam să nu-şi facă griji despre soarta mea, căci aveam bune temeiuri să nădăjduiesc că în curând voi fi liber; că atunci când voi ieşi vor găsi că pedeapsa aceasta mi-a făcut mai mult bine decât rău, căci nimeni n-avea mai mult ca mine în Veneţia nevoie să se îndrepte.

Îl rugam pe domnul de Bragadin să aibă bunătatea de a-mi trimite nişte cizme îmblănite pentru iarnă, căci celula mea e destul de înaltă ca să pot să stau în picioare şi să mă plimb. M-am ferit cu grijă să-i dau lui Soradaci vreo bănuială că scrisorile sunt atât de nevinovate, ca nu cumva să-i vină pofta de o faptă cinstită şi să le ducă, şi eu nu asta voiam. Vei vedea, iubite cititorule, în capitolul următor, dacă jurămintele aveau vreo putere asupra fiorosului suflet al groaznicului meu tovarăş; am văzut cât adevăr e în dictonul: In vino veritas l, Făptura aceea mâr-şavă se zugrăvise aşa cum era în povestirea pe care am amintit-o mai sus.

CAPITOLUL LII

Trădarea lui Soradaci – Ce fac ca să-l smintesc – Părintele Balbi îşi sfârşeşte cu bine lucrarea – Ies din celulă – Cugetări intempestive ale contelui Asquino – Clipa plecării.

Trecuse vreo două, trei zile de când avea Soradaci scrisorile mele, când veni, într-o după-amiază, Lorenzo, să-l ducă la secretar. Lipsi câteva ceasuri, în aşa fel încât

— În vin e adevărul Cât.).

nădăjduiam să nu-l mai văd; spre marea mea trimire, îl aduseră însă, pe seară, înapoi. Cum ieşi Lorenzo, cumplitul meu tovarăş îmi spuse că secretarul îl bănuia că i-a dat de veste capelanului, căci preotul cu pricina nu se mai dusese de loc la ambasador şi asupra lui nu se găsise nicio hârtie. Adăugă că, după un lung interogatoriu, îl pusese într-o carceră unde-l lăsase câteva ceasuri; pe urmă îl legase iar, şi aşa legat îl dusese din nou înaintea

secretarului, care dorea ca el să mărturisească precum că i-a spus cuiva, la Isola, că preotul n-are să se mai întoarcă niciodată acolo, dar că asemenea mărturisire el n-a putut face, de vreme ce n-a spus nimănui nimic. Ostenit, secretarul i-a sunat pe arcaşi, care l-au adus iar lângă mine.

Istorisirea aceasta mă pătrunse de mâhnire, căci vedeam limpede că nenorocitul avea să mai stea cu mine vreme îndelungată. Trebuind să-l înştiinţez pe părintele Balbi de această blestemată de piedică, i-am scris noaptea şi, nevoit s-o fac de mai multe ori, m-am obişnuit să scriu destul de citeţ pe întuneric.

A doua zi, dorind să mă încredinţez că bănuielile mele nu m-au înşelat, îi spusei spionului să-mi dea înapoi scrisoarea pe care o scrisesem domnului de Bragadin, ca să mai pot adăuga ceva.

— Vei putea – adăugai – s-o coşi pe urmă la loc.

— E primejdios – îmi răspunse el – căci ar putea să dea peste noi temnicerul şi am fi pierduţi.

— Nu-i nimic, dă-mi înapoi scrisorile.

Monstrul mi se aruncă atunci la picioare şi-mi jură că, înfăţişându-se a doua oară la secretar, l-a cuprins un asemenea tremurici şi a simţit în spinare, chiar pe locul unde avea scrisorile mele, – o asemenea apăsare, încât întrebându-l secretarul ce l-a apucat, n-a avut puterea să-i ascundă adevărul; că, atunci, secretarul a sunat, Lorenzo a intrat şi, dezlegându-l şi scoţându-i vesta, i-a descusut căptuşeala şi că, secretarul, după ce a citit amândouă scrisorile le-a pus într-un sertar la el în birou.

— Domnul secretar mi-a spus – adăugă ticălosul – că dacă aş fi dus scrisorile, s-ar fi aflat şi asta m-ar fi costat viaţa.

M-am prefăcut că-mi vine rău şi, ascunzându-mi obrazul în palme, căzui în genunchi lângă pat înaintea icoanei Fecioarei, cerându-i cu glas solemn să-mi ajute să

mă răzbun pe nemernicul care şi-a călcat cel mai înfricoşat jurământ. M-am culcat pe urmă în pat, cu faţa la perete, şi am avut tăria să rămân aşa toată ziua, fără să mă clintesc, fără să scot niciun cuvinţel, ca şi cum nici n-aş fi auzit tânguielile, gemetele şi mărturisirile de căinţă ale ticălosului. Mi-am jucat de minune rolul într-o comedie al Cărei plan îl aveam, întreg, în cap. Noaptea, îi scrisei părintelui Balbi să vină la ora nouăsprezece 1 tocmai, niciun minut mai devreme sau mai târziu, să-şi urmeze lucrul, şi să nu lucreze decât patru ceasuri, niciun minut mai mult.

„De această straşnică punctualitate – îi spuneam – atârnă libertatea noastră; n-ai a te teme de nimic”.

Eram în 25 octombrie şi răstimpul în care trebuia să-mi îndeplinesc planul ori să-l părăsesc cu desăvârşire nu mai era departe. Inchizitorii de stat, împreună cu secretarul, mergeau în toţi anii să petreacă întâile trei zile de noiembrie într-un sat pe continent. Folosindu-se de lipsa stăpânilor lui, Lorenzo se îmbăta fără greşeală seară de seară şi, dormind mai târziu ca de obicei, se ivea mai târziu la Piombi.

Cunoscând aceste amănunte, prevederea mă îndemna să aleg pentru a fugi răstimpul cu pricina, încredinţat că evadarea mea nu se va descoperi decât târziu, spre amiază. Un alt temei, care mă făcu să iau această hotărâre într-o vreme când nu mă mai puteam îndoi de nemernicia tovarăşului meu, mi se pare destul de însemnat ca să nu i-l ascund cititorului.

Cea mai mare uşurare pe care-o poate avea un om aflat în suferinţă e nădejdea că scapă curând. Tânjeşte după clipa când se va vedea la capătul nenorocirii, îşi închipuie că şi-o apropie derind-o şi ar face orice pe lume spre a cunoaşte întocmai ceasul care-i va curma chinurile; nimeni nu poate însă şti când se va întâmpla un lucru care atârnă de voinţa altcuiva, afară doar dacă acesta nu i-a

spus-o. Şi totuşi, ajungând nerăbdător şi slab, omul care suferă se pomeneşte fără să vrea predispus la eresuri. Dumnezeu, îşi spune el, trebuie să cunoască ceasul sorocului suferinţei mele; Dumnezeu poate îngădui ca

— Ora 12 la amiază.

acest ceas să-mi fie dezvăluit, într-un fel sau într-altul. Când a ajuns să judece astfel, omul nu mai şovăie să-şi ispitească ursita, oricare ar fi chipul pe care i l-ar arăta propria lui fantezie, şi oricât ar fi mai mult sau mai puţin gata de a da crezare dezvăluirilor oracolului pe care şi-l alege. Felul acesta de a gândi nu se deosebeşte prea mult de cel al majorităţii celor care o cercetau pe Pitia, sau stejarii din pădurea Dodonei1; ai celor care încă în zilele noastre cercetează cabala sau se duc să-şi caute dezlegarea întrebărilor care-i frământă într-un verset din Biblie sau într-un vers de Virgiiiu, ceea ce a adus atâta faimă „Virgilianelor" de care atâţia autori ne vorbesc; sau, în sfârşit, al celor care cred cu tărie că-şi găsesc limpezirea tuturor îndoielilor în felul cum le cad, la noroc sau cu vreo anume socoteală, nişte biete cărţi de joc.

Într-această stare de cuget mă aflam şi eu; dar, neştiind ce metodă să folosesc pentru a sili destinul să-mi dezvăluie cu ajutorul Bibliei soarta care mă aşteaptă, adică ceasul când îmi voi recâştiga acest bun fără seamăn pe lume, libertatea, mă hotărâi să cercetez divinul poem Orlando furioso al lui messer Lodovico Ariosto, pe care-l citisem de o sută de ori, pe care-l ştiam pe dinafară şi care încă şi acolo sus mă încânta. Aveam o adevărată evlavie pentru geniul acestui mare poet şi-l socoteam mult mai potrivit ca Virgiiiu spre a-mi prezice fericirea.

Cu acest gând, scrisei o întrebare pe care o adresai aşa-zisei inteligenţe, cerându-i să-mi răspundă în care cânt al lui Ariosto se află prezicerea zilei eliberării mele. Întocmii pe urmă o piramidă răsturnată alcătuită din numerele ce rezultau din cuvintele întrebării şi, scăzând

numărul nouă din fiecare pereche de cifre, găsii ca număr final nouă. Stabilii atunci că prezicerea pe care o căutam se află în cântul al nouălea. Folosii aceeaşi metodă spre a afla în ce vers şi în ce stanţă anume se găseşte oracolul şi dobândii numărul şapte pentru stanţă şi numărul unu pentru vere.

1 Pădure în Epir, unde în antichitate oracolul folosea ca suprem mijloc de divinaţie foşnetul vântului printre stejarii sacri, crezând a desluşi astfel şoaptele lui Zeus.

Iau poemul şi, cu inima bătându-mi, de parcă aş fi avut toată încrederea în acest oracol, deschid cartea, îi întorc filele şi găsesc: v

Tra il fin d'ottobre e il capo di novembre.

Limpezimea acestui vers şi potriveala lui mi se părură atât de minunate încât n-aş spune că m-am încrezut orbeşte în el; mă va ierta însă cititorul dacă mi-am dat toate silinţele ca să verific oracolul. Cu adevărat uimitor în împrejurarea aceasta e amănuntul că între sfârşitul lui octombrie şi începutul lui noiembrie nu e decât clipa de la miezul nopţii şi că tocmai când bătea clopotul miezul nopţii de 31 octombrie am ieşit şi eu din celulă, precum va vedea în curând cititorul.

Îl rog, pe de altă parte ca, în ciuda acestei explicaţii, să nu mă socotească mai plin de eresuri decât pe oricare altul, căci s-ar înşela. Povestesc întâmplarea fiindcă e adevărată, fiindcă e extraordinară şi fiindcă, dacă n-aş fi luat-o în seamă, poate n-aş fi scăpat. Faptul acesta îi învaţă pe toţi cei care n-au ajuns încă s-o ştie, că, fără preziceri, numeroase fapte remarcabile care s-au petrecut n-ar fi avut loc niciodată. Faptul îi aduce prezicerii serviciul de a o verifica. Dacă faptul nu se întâmplă, prezicerea e nulă; îl trimit însă pe cititorul binevoitor la istoria generală, unde va găsi numeroase evenimente care nu s-ar fi petrecut niciodată dacă n-ar fi fost prezise. Rog să fiu iertat pentru această digresiune.

Iată cum îmi petrecui dimineaţa, până către prânz, ca să-i zdruncin mintea dobitocului aceluia prost şi viclean, ca să-i smintesc puţina judecată, ca să-l înnebunesc, în sfârşit, cu nişte arătări uluitoare şi să-l fac să nu-mi mai poată dăuna.

De îndată ce Lorenzo ne lăsă, îi spusei lui Soradaci să vină să mănânce supa. Era culcat ticălosul şi lui Lorenzo îi spusese că e bolnav. N-ar fi îndrăznit să vină la mine, dacă nu l-aş fi chemat. Se sculă şi, aruncându-mi-se, pe burtă, la picioare, mi le sărută şi-mi spuse plângând cu lacrimi fierbinţi că, dacă nu-l iert, va muri chiar în ziua aceea, căci simte de pe acum urmările blestemului răzbunător al Sfintei Fecioare pe care o conjurasem împotrivă-i. Avea nişte colici care-i sfâşiau măruntaiele şi gura îi era năpădită de bube. Mi-o arătă şi văzui că era plină de afte: nu ştiu dacă nu le avea şi în ajun. Nu mi-am bătut prea mult capul ca să văd dacă vorbeşte sau nu adevărat; interesul meu era să mă prefac a-l crede şi să-i strecor în suflet nădejdea iertării. Întâi şi întâi trebuia să-l fac să mănânce şi să bea. Avea poate de gând să mă înşele vânzătorul; fiind însă hotărât să-l înşel eu, rămânea de văzut care din noi va fi mai dibaci. Îmi pregătisem un atac pe care era greu să-l apere.

— Aşază-te colea – zic, luându-mi un chip inspirat – şi mănâncă supa asta; pe urmă am să-ţi dau o veste fericită; află că Sfânta Fecioară din rosariu mi s-a arătat în zori şi mi-a poruncit să te iert. N-ai să mori şi ai să ieşi de aici odată cu mine.

Năuc şi stând în genunchi, în lipsa unui scaun, mâncă supa cu mine şi pe urmă se aşeză pe mindir, ca să mă asculte. Iată cam ce i-am spus:

— Suferinţa pe care mi-a pricinuit-o groaznica ta trădare m-a făcut să nu dorm toată noaptea, căci scrisorile acelea ale mele mă vor osândi să putrezesc în temniţa asta. Singura mea mângâiere era, o mărturisesc, că vei

muri aici, sub ochii mei, în mai puţin de trei zile. Cu sufletul plin de acest simţământ, nevrednic de un creştin, căci Dumnezeu ne porunceşte să iertăm, osteneala m-a făcut să aţipesc şi în vreme ce dormeam acest somn binefăcător, am avut o vedenie adevărată. Am văzut-o pe această sfânta Fecioară, pe Maica Domnului a cărei icoană o priveşti, am văzut-o aievea în faţa mea, deschizând gura şi vorbindu-mi astfel:

„Soradaci este un credincios al rosariului meu şi îl ocrotesc; voi să-l ierţi, îndepărtând astfel blestemul pe care şi l-a abătut asupra capului său. Drept răsplată pentru mărinimoasa-ţi faptă voi porunci unui înger de-al meu să ia chip omenesc, să se pogoare din cer spre a sparge acoperişul temniţei în care te afli şi să te scoată afară, în cinci sau şase zile. Îngerul acesta îşi va începe lucrarea astăzi la ceasurile nouăsprezece tocmai, şi va lucra până la douăzeci şi trei şi jumătate, căci trebuie să urce înapoi la ceruri cât mai e ziuă. Ieşind, îl vei lua cu tine pe Soradaci şi vei avea grijă de el, cu condiţia să se lepede de meseria de spion. Îi vei spune totul”.

Şi zicând acestea, sfânta Fecioară a dispărut şi eu m-am trezit.

Păstrându-mi necontenit seriozitatea şi tonul inspirat, priveam cu luare-aminte la chipul trădătorului, care părea înmărmurit. Luai atunci ceaslovul, stropii cu apă sfinţită temniţa toată, şi începui să mă fac că mă rog lui Dumnezeu, sărutând din când în când icoana Fecioarei. Peste un ceas, dobitocul, care nu deschisese gura până atunci, mă întrebă nitam-nisam la ce oră va cobori îngerul din cer şi dacă vom auzi zgomotul pe care-l va face spărgând temniţa.

— Sunt încredinţat că va sosi la ceasurile nouăsprezece, că-l vom auzi lucrând şi că va pleca la ceasul pe care i-a spus Sfânta Fecioară.

— Şi dacă aţi visat?

— Sunt sigur că n-am visat. Te simţi în stare să-mi juri că vei părăsi meseria de spion?

În loc să-mi răspundă, adormi şi se trezi de-abia peste două ceasuri, ca să mă întrebe dacă poate amâna jurământul pe care i-l ceream.

— Îl poţi amâna – îi zisei – până va pătrunde aici îngerul ca să mă elibereze; dar dacă atunci nu te vei lepăda cu jurământ de meseria mârşavă din pricina căreia te afli aici şi care te va duce până la urmă la spânzurătoare, te las aici, căci aşa e porunca Maicii Domnului, care va înceta să te mai ocrotească.

Cercetându-l cu luare-aminte, citii pe chipu-i slut mulţumirea ce-o simţea, căci era sigur că îngerul nu va veni. Avea aerul că mă compătimeşte. Abia aşteptam să bată ceasul hotărât: comedia asta mă distra peste măsură, căci eram sigur că la sosirea îngerului, mintea-i bicisnică va fi cuprinsă de ameţeală. Eram încredinţat că lucrurile se vor petrece întocmai, afară doar dacă Lorenzo ar fi uitat să dea cartea, ceea ce era cu neputinţă.

O oră înainte de clipa hotărâtă, am poftit să prânzesc; am băut numai apă, iar Soradaci a băut tot vinul, şi a mâncat ca desert tot usturoiul pe care-l aveam – era dulcele care-i plăcea cel mai mult şi care i-a sporit şi mai mult enervarea. În clipa în care auzii bătând întâia oară de ora nouăsprezece, mă aruncai în genunchi, poruncindu-i cu glas înfricoşat să facă la fel. Mă ascultă, privindu-mă cu ochi rătăciţi.

— Vine îngerul, îi spusei când auzii zgomotul uşor al trecerii prin zid şi, trântindu-mă pe burtă, îi dudui un pumn zdravăn ca să-l silesc să ia aceeaşi poziţie.

Zgomotul spargerii era puternic şi trecuse un sfert de ceas de când stam răbdător în aceeaşi stânjenitoare poziţie, şi, dacă altfel ar fi fost lucrurile, aş fi râs din toată inima văzându-l pe dobitoc încremenit; nu râdeam însă, căci nu-mi uitam gândul cel vrednic de laudă de a-i scoate

din minţi pe dobitoc, sau măcar de a-i rătăci cugetul. Sufletu-i înrăit nu putea fi readus în circuitul omeniei decât năpădindu-l de groază. Când mă ridicai, mă pusei în genunchi, îngăduindu-i să facă la fel, şi vreme de trei ceasuri şi jumătate îl pusei să rostească iarăşi şi iarăşi rosariul. Aţipea din când în când, ostenit mai mult de poziţia în care se afla decât de monotonia rugăciunii; nu mă întrerupse însă niciodată. Din când în când îşi lua inima în dinţi şi arunca o privire furişă spre plafon, dând din cap, cu chip uluit, către icoana Fecioarei, şi toate astea erau caraghioase cum nu se mai află.

— Cazi cu faţa la pământ – îi spusei cu glas solemn şi cucernic totodată, când auzii bătând de douăzeci şi trei şi jumătate – îngerul va să plece.

Balbi coborî la loc în celula lui şi nu mai auzirăm nimic. Mă sculai şi-l privii ţintă pe ticălos: văzui pe chipul lui tulburarea şi groaza şi rămăsei încântat. Mă distrai o clipă vorbindu-i, ca să-l văd cum judecă. Vărsa şiroaie de lacrimi şi cuvintele lui n-aveau nici şir, nici noimă. Vorbea de păcatele lui, de deosebita lui evlavie, de râvna lui pentru sfântul Marcu, de datoriile lui faţă de republică şi punea pe seama tuturor acestor merite harul cu care-l învrednicea Maria.

Am fost nevoit să rabd cu un aer de reculegere o poveste lungă despre minuniie săvârşite de rosariu, pe care i le povestise nevastă-sa, al cărei duhovnic era un tânăr dominican. Îmi spunea că nu înţelege ce am să pot face cu un ignorant ca el.

— Vei rămâne în slujba mea şi vei avea tot ce îţi trebuie, fără să mai fi nevoit să faci primejdioasa meserie de spion.

— La Veneţia însă nu vom mai putea rumâne?

— Fireşte că nu. Îngerul ne va călăuzi într-o ţară care nu ţine de sfântul Marcu. Eşti gata să-mi juri că te laşi de hâda ta meserie? şi dacă da, ai să juri şi a doua oară

strâmb?

— Dacă voi jura, îmi voi ţine cu siguranţă jurământul; nu încape nicio îndoială; mărturisiţi însă că, fără jurământul meu strâmb, sfânta Fecioară nu şi-ar fi pogorât asupră-vă hainii. Necredinţa mea e pricina fericirii dumneavoastră; trebuie deci să mă iubiţi, să fiţi mulţumit că v-am trădat.

— Pe Iuda îl iubeşti, care l-a vândut pe Cristos?

— Nu.

— Vezi aşadar că oamenii îi urăsc pe vânzători şi adoră totodată Pronia care se pricepe să facă să ţâşnească binele din rău. Până acum n-ai fost decât un nemernic, ai păcătuit înaintea lui Dumnezeu şi a Maicii sale Neprihănite, şi n-am să-ţi primesc jurământul până când nu-ţi ispăşeşti păcătui.

— Ce păcat am săvârşit?

— Păcatul trufiei l-ai săvârşit, Soradaci, când ai cugetat că m-ai îndatorat dând secretarului scrisorile mele.

— Cum l-aş putea ispăşi?

— Iată cum. Mâine, când va veni Lorenzo, ai să rămâi culcat pe mindirul tău, eu faţa la perete şi fără să te clinteşti, fără măcar să-l priveşti pe Lorenzo. Dacă-ţi vorbeşte, îi răspunzi, fără să te uiţi la el, că n-ai putut, dormi şi că ai nevoie de odihnă. Îmi făgăduieşti să faci întocmai?

— Vă făgăduiesc să fac întru totul ce-mi spuneţi.

— Jură-te pe această sfânta icoană, repede.

— Îţi făgăduiesc, preasfântă Născătoare de Dumnezeu, că, venind Lorenzo, n-am să mă uit la el şi n-am să mă mişc de pe mindir.

— Iar eu, preasfintă Fecioară, îţi jur, pe prdasfintele măruntaie ale sfântului tău fiu că, dacă-l văd pe Soradaci făcând cea mai mică mişcare şi uitându-se la Lorenzo, mă reped la el şi-l strâng fără milă de gât, întru cinstea şi slava ta.

— Mă bizuiam tot atât pe efectul ameninţării cât pe jurământul lui. Dorind, totuşi să fiu cu desăvârşire sigur, îl întrebai dacă n-are nimic împotriva jurământului; şi, după o clipă de gândire, îmi răspunse că nu, şi că-l mulţumea pe deplin. Foarte mulţumit eu însumi, îi dădui să mănânce; pe urmă îi poruncii să se culce, fiindcă mi-era somn.

Cum adormi, mă aşternui pe scris, vreme de două ceasuri. Îi istorisii lui Balbi toată tărăşenia şi-i spusei că, dacă a înaintat îndeajuns cu lucrarea, nu mai are decât să vină pe acoperişul celulei mele, să spargă scândura şi să pătrundă înăuntru, îi arătai că trebuie negreşit să ieşim în noaptea de 31 octombrie şi că vom fi patru, socotindu-l pe tovarăşul lui şi pe al meu. Eram în 28.

A doua zi, călugărul îmi scrise că micul canal e gata şi că nu mai trebuie să se suie pe acoperişul celulei mele decât ca să spargă ultimul strat, treabă de patru minute. Soradaci îşi ţinu jurământul, făcându-se că doarme, iar Lorenzo nici nu-i vorbi. Nu l-am pierdut o clipă din vedere şi cred că l-aş fi strâns de gât dacă măcar ar fi dat din cap către Lorenzo; căci pentru a mă vinde ar fi fost de ajuns să-i facă odată cu ochiul.

Ceasurile câte au mai rămas din zi le-am închinat unor cuvinte măreţe, unor fraze umflate pe care le rosteam cât mai solemn puteam; şi mă topeam de plăcere văzându-l cum se face mereu mai pătimaş. N-am uitat să chem, în sprijinul misticelor mele cuvântări, aburii vinului, dându-i din când în când să tragă pe gât câte o duşcă zdravănă, şi nu l-am lăsat decât când l-am văzut că pică de somn şi de beţie.

Deşi căpăţâna lui era străină de orice speculaţii metafizice, şi deşi nu-şi folosise niciodată judecata decât pentru a scorni şiretlicuri de spion, necioplitul ăsta mă puse o clipă în încurcătură, întrebându-mă cum se face că un înger are nevoie să muncească atâta ca să deschidă o temniţă. După ce-mi ridicai însă privirea spre cer, sau mai

bine zis spre plafonul tristei noastre celule, îi spusei:

— Necunoscute le sunt oamenilor muritori căile Domnului; şi apoi solul ceresc nu lucrează ca un înger ce e, căci atunci i-ar fi fost de ajuns numai să sufle o dată; lucrează ca un om, întru care fără îndoială s-a întrupat, fiind noi nevrednici de chipu-i cel ceresc. Şi prevăd, de altfel – adăugai ca un adevărat iezuit care ştie să tragă folos din orice – că, spre a ne pedepsi pentru gândul tău cel rău care a mâniat-o pe sfânta Fecioară, îngerul nici n-are să mai vină azi. Vai ţie, nenorocitul! Gândeşti într-una nu ca un om drept, cucernic şi credincios, ci ca un viclean de păcătos care îşi închipuie că se tocmeşte cu Messer Grande şi cu zbirii lui.

Voisem să-l aduc la disperare; izbutisem. Începu să plângă cu lacrimi fierbinţi şi se îneca sughiţând când auzi bătând ora nouăsprezece şi nu auzi niciun zgomot al îngerului. Departe de a-l linişti, încercam să-i sporesc deznădejdea jelindu-mă amarnic. A doua zi fu la fel de ascultător, căci întrebându-l Lorenzo de sănătate, îi răspunse fără a-şi întoarce capul. Asemenea se purtă în ziua următoare, până când, în sfârşit, îl văzui, pentru cea din urmă oară, pe Lorenzo în dimineaţa zilei de 31 octombrie. Îi dădui cartea pentru Balbi şi-i vesteam călugărului să vină la ora şaptesprezece să spargă plafonul. Nu mă mai temeam, acum, de nicio piedică, fiindcă aflasem chiar de la Lorenzo că inchizitorii şi secretarul erau de pe-acum plecaţi la ţară. Nu-mi mai era frică de vreun tovarăş nou şi nici nu mai aveam nevoie să mă port cu mănuşi cu puşlamaua aceea nemernică.

E cu putinţă ca aceste memorii să cadă în mâna unor cititori dintr-aceia cărora le place să despice firul în patru, care se aprind din te miri ce şi care s-ar putea foarte bine să mă blesteme că am abuzat de sfintele taine şi mai ales că i-am băgat în cap dobitocului aceluia înrăit că am văzut-o pe Maica Domnului: cum însă n-am poftă să fiu mai

blestemat ca oricare altul, cel puţin în opinia oamenilor cinstiţi, a căror inteligenţă nu e mărginită de o prea meticuloasă conştiinţă, trebuie să fac aici un fel de apologie, pentru care îi rog pe cititori să binevoiască a mă ierta.

Scopul meu fiind de a-mi povesti evadarea, cu toate amănuntele ei, m-am socotit dator să nu las deoparte nimic din ce a ajutat la izbânda planului meu. Nu spun că mă spovedesc, căci nu mă simt apăsat de nicio căinţă; sunt însă departe de a mă mândri cu ce am făcut, căci n-am folosit decât în silă şarlatania şi, dacă aş fi avut de ales între mijlocul acesta şi un altul mai puţin josnic, mi se va face cinstea să fiu crezut că n-aş fi şovăit pe care să-l aleg. De altfel, pentru a-mi recâştiga libertatea, aş facă astăzi la fel, ba poate chiar mai mult decât atât.

Firea mă îmboldea să-mi dobândesc libertatea şi religia nu-mi putea porunci să rămân rob. N-aveam vreme de pierdut şi trebuia să pun unui spion o piedică morală de a mi dăuna înştiinţându-l pe Lorenzo că cineva sparge acoperişul celulei, or, mi-era cu atât mai frică de el cu cât mă mai trădase o dată. Ce era să fac? N-aveam decât două căi, sau să fac ce am făcut, să înlănţuiesc adică sufletul acestui netrebnic cu lanţurile groazei, sau să-l ucid sufocându-l, cum ar fi făcut orice om curajos şi cu judecată, dar mai crud decât mine. Mi-ar fi venit mult mai lesne şi n-ar fi fost de loc primejdios, fiindcă aş fi spus că a murit de moarte bună şi un om de teapa lui preţuia desigur prea puţin la Piombi ca să stea cineva să cerceteze dacă am spus adevărul sau nu. Se va găsi oare un singur cititor în stare să creadă că aş fi făcut mai bine să-l sugrum? dacă se va găsi vreunul, fie el şi iezuit, şi iezuit de bună-credinţă, ceea ce e cam anevoie, mă rog să-l lumineze Dumnezeu: credinţa lui nu va fi niciodată, a mea. Socot că mi-am făcut datoria şi biruinţa care mi-a încununat isprava poate fi o dovadă că Proniei nu i-a fost silă de mijloacele pe

care le-am folosit spre a o dobândi. Cât despre jurământul pe care l-am pus pe nemernic să-l facă, nu era decât o vorbă goală, ca unul care venea de la un om lipsit de conştiinţă; iar cât despre cel pe care i l-am făcut eu lui, să-i port necontenit de grijă, m-a dezlegat însuşi de el, şi nu am a cerceta dacă l-aş fi ţinut, deşi nu cred că aş fi făcut o: i-a fost frică să mă urmeze şi să fugă cu mine. Un om stricat e rar curajos. Pe de altă parte, puteam fireşte bănui că exaltarea lui avea să se topească la ivirea părintelui Balbi care, nepreaarătând a înger, i-ar fi vădit limpede că l-am înşelat. În felul acesta şi-ar fi pierdut toată încrederea în mine. În sfârşit, ca să închei, am să spun că un om are mult mai mult temei să jertfească totul pentru mântuirea lui decât au suveranii să jertfească cea mai mică părticică din statele lor pentru a se mântui pe dânşii.

După ce plecă Lorenzo, îi spusei lui Soradaci că la ora şaptesprezece îngerul va veni să facă o gaură în acoperişul celulei noastre.

— Va avea cu el nişte foarfeci, şi ai să ne tai bărbile, şi mie, şi îngerului.

— Un înger cu barbă?

— Da, ai să vezi. După operaţia asta vom ieşi şi vom merge să spargem acoperişul palatului şi vom coborî în Piaţa San-Marco, de unde vom pleca în Germania.

Nu-mi răspunse nimic. Mâncă singur, căci mie mi-erau prea grele şi inima, şi sufletul pentru a putea mânca. Nici să dorm nu fusesem în stare.

Este ceasul hotărât: iată şi îngerul. Soradaci voia să se arunce cu faţa la pământ, dar eu îi spusei că nu e nevoie. În trei minute canalul era desfundat; bucata de scândura mi se prăbuşi la picioare şi mă pomenii cu părintele Balbi în braţe.

— Iată – îi spusei – treaba dumitale s-a încheiat. A mea începe.

Ne sărutarăm şi îmi dădu espontonul şi o pereche de

foarfeci. Îi spusei lui Soradaci să ne taie bărbile, dar nu m-am putut ţine de râs văzându-l pe dobitoc cum se uită, cu gura căscată, la îngerul acela care aducea mai curând cu un diavol.

Nerăbdător să cunosc locurile, îi spusei călugărului să stea cu Soradaci, căci nu voiam să-l las singur, şi ieşii. Gaura din zid mi s-a părut cam îngustă, dar până la urmă am trecut prin ea. Eram pe acoperişul celulei contelui, intrai înăuntru şi-l îmbrăţişai din toată inima pe nobilul moşneag. Vedeam în faţa mea un bărbat de o statură cu totul nepotrivită pentru a înfrunta greutăţile ce ne aşteptau, primejduindu-se la o fugă ca aceea, pe un acoperiş foarte povârnit, alcătuit în întregime clin plăci de plumb. Mă întrebă care mi-e planul şi-mi spuse că so-coate că m-am cam pripit.

— Nu vreau altceva – îi spusei – decât să fac încă un pas înainte şi încă unul, până voi găsi libertatea sau voi muri.

— Dacă gândeşti – Îmi spuse el strâr, gându-mi mâna – să mergi să străpungi acoperişul şi să cauţi, pe acoperiş, un drum pe care să poţi coborî, nu văd cum ai să izbuteşti, afară doar dacă ai avea aripi; eu n-am curaj să vă însoţesc: rămân aici şi mă rog Domnului pentru voi.

Ieşii spre a cerceta acoperişul cel mare, apropiindu-mă Pe cât puteam de marginile laterale ale podului. Ajung, mă într-un loc unde puteam atinge partea de dedesubt a acoperişului în unghiul lui cel mai ascuţit, mă aşezai între căpriorii, foarte numeroşi în podurile tuturor palatelor mari. Pipăii scândurile cu vârful drugului şi mă bucurai să văd că sunt pe jumătate putrede. Cum le înţepam cu espontonul tot ce atingeam se prefăcea în pulbere. Încredinţat că voi putea face o gaură destul de mare în mai puţin de o oră, mă întorsei în celulă şi petrecui patru ceasuri tăind cearşafuri, pături, saltea şi mindir pentru a face dintr-însele funii. Am avut grijă să fac nodurile cu

mâna mea şi să mă încredinţez că ţin; căci un singur nod prost făcut ne-ar fi costat viaţa. Până la urmă mă văzui stăpân pe o sută de braţe de funie.

Există, în marile isprăvi, amănunte hotărâtoare, pe care un căpitan vrednic de izbândă nu le lasă în seama nimănui. Când funia fu gata, făcui un balot cu haina mea, cu mantaua de mătase, cu câteva cămăşi, ciorapi şi batiste, şi trecurăm tustrei în celula contelui. Om de treabă, contele îl firitisi întâi pe Soradaci că a avut fericirea de a fi fost pus cu mine împreună şi că se află atât de aproape de a-şi recâştiga libertatea. Mutra lui năucă îmi stârnea râsul. Nu mă mai stăpâneam s-o fac, căci aruncasem masca de făţărnicie care mă stingherise grozav de când mă silise ticălosul s-o pun. Îl vedeam că ştie bine că l-am înşelat, numai că nu pricepea nimic, căci nu putea ghici cum de am avut asemenea legături cu aşa-zisul înger, încât să-l fac să vină şi să plece la anume ceasuri. Îl asculta cu luare-aminte pe conte care ne spunea că mergem la pieire şi, ca un adevărat mişel, rumega în mintea lui cum să scape de primejdioasa călătorie. Îi spusei călugărului să-şi facă balotul, în vreme ce eu aveam să găuresc podul.

La. două ceasuri de noapte, fără să fi avut nevoie de niciun ajutor, eram gata cu gaura: prefăcusem în praf scândurile şi spărtura era de două ori mai largă decât trebuia. Ajunsesem la tabla de plumb, toată dintr-o bucată. Singur n-o puteam sălta, căci era prinsă: călugărul mă ajută, şi, tot împingând cu espontonul între streaşină şi tablă, izbutii s-o desprind; cu umărul, pe urmă, o îndoirăm atât cât trebuia ca deschiderea prin care să trecem să fie destul de mare. Scoţându-mi atunci capul prin gaură, văzui cu durere lumina strălucitoare a lunii, aflată la începutul primului pătrar. Era o întorsătură neprielnică, pe care trebuia să avem răbdare s-o biruim, aşteptând spre a ieşi miezul nopţii, ceas în care luna avea să meargă să lumineze la antipozi. Pe o asemenea noapte minunată,

toată lumea bună se plimba desigur în piaţa San-Marco şi nu mă puteam arăta pe acoperiş; prelungindu-se până în piaţă, umbra ar fi atras toate privirile asupra noastră şi nemaipomenitul spectacol pe care l-am fi dat ar fi stârnit desigur curiozitatea tuturor, şi mai cu seamă pe cea a lui Messer Grande şi a zbirilor săi, singurii paznici ai Veneţiei, şi frumosul nostru plan ar fi fost curând năruit de cumplitele lor fapte. Luai atunci neclintita hotărâre să nu ieşim de acolo decât după ce apune luna. Căutam sprijin la Dumnezeu, dar nu ceream nicio minune. Aflat în voia toanelor norocului, eram dator să le strunesc pe cât puteam şi, dacă încercarea mea dădea greş, trebuia să mă pun la adăpost de învinuirea de a fi făcut cel mai mic pas greşit. Luna avea să apună la orele cinci şi soarele să răsară la treisprezece şi jumătate; ne rămâneau şapte ceasuri de întuneric deplin, în care puteam lucra şi, deşi treaba noastră era foarte anevoioasă, în şapte ceasuri trebuia să-i dăm de capăt.

Îi spusei părintelui Balbi că avem trei ceasuri de stat de vorbă cu contele Asquino şi să meargă întâi să-l vestească precum că am nevoie să-mi împrumute treizeci de ţechini, care aveau să-mi fie, poate, tot atât de trebuincioşi pe cât îmi fusese espontonul spre a înfăptui tot ce înfăptuisem. Făcu ce-l rugasem şi, peste patru minute, veni să-mi spună să mă duc eu, căci contele voieşte să-mi vorbească fără martori. Bietul bătrân îmi spuse întâi cu blândeţe că spre a evada n-am nevoie de bani, că nici el n-are, că are o familie numeroasă şi că, dacă m-aş prăpădi, banii aceştia ar rămâne pierduţi; adăugă în sfârşit o sumedenie de fleacuri asemănătoare spre a-şi ascunde zgârcenia sau faptul că nu-i venea să se despartă de bani. Răspunsul meu ţinu o jumătate de oră. Argumente foarte trainice, dar care, de când lumea, n-au avut niciodată vreo putere, pentru că toate figurile oratorice îşi tocesc tăişul izbindu-se de oţelul celei mai

indestructibile patimi.

E împrejurarea în care nolenti baculust, nu eram însă destul de crud spre a folosi violenţa împotriva unui biet moşneag. Încheiai spunându-i că, dacă vrea să fugă cu noi, am să-l duc pe umeri, ca Enea pe închise, dar că, dacă vrea să rămână spre a-l ruga pe Dumnezeu să ne călăuzească, îl înştiinţez că rugăciunea lui va fi fără temei, de vreme ce îl va ruga pe Dumnezeu să ne ajute să izbutim într-o faptă la care el n-a vrut să ne dea nici cel mai obişnuit sprijin.

Îmi răspunse plângând cu lacrimi care mă mişcară. Mă întrebă dacă am ce face cu doi ţechini; îi răspunsei că nici aceia nu-mi strică. Mi-i dădu, rugându-mă să i-i înapoiez dacă, dând un ocol pe acoperiş, am să socotesc că e mai înţelept să intru la loc în celulă. I-o făgăduii, puţin uimit că-şi poate închipui că aş fi în stare să mă hotărăsc să mă întorc de unde am plecat. Nu mă cunoştea, iar eu eram sigur că mai degrabă voi muri decât să mă întorc într-un loc de unde n-aş mai fi ieşit niciodată.

Îmi chemai tovarăşii, şi ne puserăm tot calabalâcul lângă gaură. Împărţii în două pachete cele o sută de braţe de funie pe care le pregătisem şi petrecurăm două ceasuri tăifăsuind şi amintindu-ne, nu fără plăcere, anevoinţele încercării noastre. Cea dintâi [dovadă] pe care mi-o dădu părintele Balbi despre caracterul lui ales fu aceea că-mi spuse de zece ori că l-am minţit încredinţându-l că am planul gata şi că e sigur, în vreme ce nimic nu era adevărat, îmi spunea fără ruşine că, să fi ştiut că aşa stau lucrurile, nu m-ar fi scos din celulă. Cu gravitatea celor şaptezeci de ani ai săi, contele îmi spuse şi el că cel mai bine ar fi să nu stărui într-o ispravă cutezătoare, a cărei izbândă e cu neputinţă şi care e limpede că ne primejduieşte viaţa. Fiind avocat, iată pledoaria pe care o ţinu: eu însă ghiceam lesne că îl însufleţeau cei doi ţechini pe care ar fi trebuit să i-i înapoiez dacă m-ar fi convins să rămân.

— Acoperişul e din plăci de plumb şi atât de povârnit, încât nu vă va îngădui nici să staţi în picioare, darămite să umblaţi pe el. Acoperişul are opt lucarne, dar sunt

Nărăvaşului – bifa (lat.).

toate cu gratii de fier şi e cu neputinţă să stai în picioare în faţa lor, fiindcă sunt toate depărtate de margini. Funiile le luaţi degeaba, fiindcă nu veţi găsi de ce le lega, şi chiar dacă veţi găsi, un om care coboară de atât de sus nu poate nici să-şi păstreze siguranţa şi nici să ţină calea până jos. Unul din voi trei ar trebui, aşadar, să-i lege de-a curmezişul, unul câte unul, pe ceilalţi doi şi să-i coboare aşa cum cobori o găleată sau o legătură de vreascuri; iar cel care ar face această lucrare ar trebui să rămână şi să intre la loc în celulă. Care din voi trei se simte înclinat să săvârşească această milostivă şi primejdioasă faptă? şi hai să zicem că unul din voi vă avea eroismul s-o facă, spuneţi-mi pe ce parte veţi coborî. De partea coloanelor, înspre piaţă, nu se poate, fiindcă aţi fi văzuţi; de partea bisericii, cu neputinţă, fiindcă v-aţi peSaeni încercuiţi; iar de partea curţii nici nu vă gândiţi, fiindcă le-aţi pica în mină acelor arsenalotti1, care patrulează necontenit. Nu puteţi, deci, coborî decât de partea canalului şi aveţi, mă rog, acolo, o barcă, o gondolă, care vă aşteaptă? Nu, aşa că va trebui să vă aruncaţi în apă şi să răzbiţi înot până la Santa-Apollonia, unde veţi ajunge într-un hal fără de hal, neştiind încotro s-o apucaţi pentru a fugi mai departe. Gândiţi-vă că plumbul e alunecos şi că, dacă se întâmplă să cădeţi în canal, vă înecaţi la sigur, măcar de-aţi înota ca nişte rechini, căci veţi cădea de sus şi apa nu-i adâncă. Veţi muri zdrobiţi, căci trei, patru picioare de apă nu alcătuiesc un volum fluid destul de puternic pentru a anula greutatea unui corp care cade de atât de sus. În sfârşit, cel mai mic necaz ar fi să ajungeţi jos cu braţele şi picioarele rupte.

Cuvântarea aceasta, foarte nepotrivită în împrejurarea cu pricina, mă scotea din sărite; am avut

totuşi tăria s-o ascult cu o răbdare care nu-mi semăna. Învinuirile călugărului, zvârlite aşa, în obraz, mă revoltau şi mă ispiteau să le resping cu toată asprimea; îmi dădeam seama însă că mă aflu într-o poziţie gingaşă şi că aş putea strica totul, fiindcă tovarăşul meu era un mişel, în stare să-mi

1 Gardienii Arsenalului şi ai Marelui Consiliu al Republicii, înarmaţi cu săbii şi cu bastoane roşii.

răspundă că nu e destul de disperat ca să înfrunte moartea şi că, aşadar, n-am decât să plec singur; şi singur nu-mi puteam închipui să răzbesc: Mă stăpânii aşadar şi, luându-i cu duhul blândeţii, le spusei că sunt sigur de izbândă, deşi amănunte nu le pot da.

— Înţeleaptă judecată a domniei tale – îi spusei contelui Asquino – mă va ajuta să fiu cât se poate de socotit; pe de altă parte, credinţa în Dumnezeu şi în propriile mele puteri mă va face să birui orice piedică.

Din când în când întindeam mâna să mă încredinţez că Soradaci e acolo, căci nu scotea nicio vorbă. Râdeam gândindu-mă ce putea să-i umble în cap, acum că era sigur că l-am înşelat. La patru şi jumătate, îi spusei să meargă să se uite în ce loc pe cer mai e luna. Ascultă şi se întoarse spunându-mi că într-un ceas şi jumătate n-are să se mai vadă, şi că o ceaţă foarte deasă făcea desigur ca plumbul să fie foarte primejdios.

— E bine că ceaţa nu-i ulei, îi zisei. Fă-ţi un balot cu mantaua şi cu o parte din funii, pe care trebuie să le împărţim în chip egal.

Zicând acestea, rămăsei uluit simţind cum omul acesta îmi cade în genunchi, îmi apucă mâinile, le sărută şi-mi spune plângând că mă roagă din suflet să nu-l duc la moarte.

— Sunt sigur – spunea – că am să cad în canal, n-am să vă pot fi de niciun folos. Lăsaţi-mă aci, vai mie, şi toată noaptea am să mă rog sfântului Francisc pentru

dumneavoastră. Sunteţi slobod să mă şi ucideţi; eu însă nu mă pot nicidecum hotărî să vă urmez.

Nu ştia, dobitocul, că tocmai asta voiam şi eu!

— Ai dreptate – îi spusei – rămâi, dar cu condiţia să te rogi sfântului Francisc; şi du-te întâi şi-mi adu toate cărţile, pe care doresc să i le las domnului conte.

Ascultă fără să crâcnească şi desigur foarte bucuros. Cărţile mele făceau pe puţin o sută de scude. Contele îmi spuse că mi le va înapoia când mă voi întoarce.

— Nu mă mai vedeţi pe aici – îi răspunsei eu – puteţi fi sigur. Cărţile vă vor despăgubi de cei doi ţechini pe care i-aţi cheltuit. Cât despre secătura asta, sunt încântat că se teme să vină cu noi; ne-ar încurca şi, pe de altă parte, e nevrednic, ticălosul, să împartă cu părintele Balbi şi cu mine cinstea unei atât de frumoase evadări.

— Asta aşa e, răspunse contele; numai să nu fie, mâine, fericit că n-a făcut-o.

Îi cerui contelui pană, cerneală şi hârtie; avea de toate, deşi nu era voie, căci legile şi opreliştile nu însemnau nimic pentru Lorenzo care, pentru un scud, l-ar fi vândut şi pe Sfântul Marcu. Scrisei atunci alăturata scrisoare, pe care i-o dădui lui Soradaci, şi pe care n-o putui reciti, fiindcă o scrisesem pe întuneric. Începui cu un motto sublimat, pe care l-am scris în latineşte şi pe care-l voi reda în franceză cu aceste cuvinte:

Nu voi muri, voi trăi şi voi lăuda pre Domnul.

„Seniorii inchizitori de stat trebuie să facă totul pentru a ţine cu forţa un vinovat la Piombi; vinovatul, care, din fericire pentru el, nu e prizonier pe cuvânt, trebuie să facă, la rându-i, tot ce-i stă în putere pentru a-şi dobândi libertatea. Dreptul lor are ca temei justiţia; dreptul vinovatului e natura; şi precum nu i-au cerut, lui, consimţământul, atunci când l-au închis, tot astfel n-are nici el ce face cu al lor spre a-şi redobândi libertatea.

Giacomo Casanova, care scrie aceste rânduri cu

amărăciunea în suflet, ştie că poate avea nenorocul să fie prins înainte de a putea ieşi din stat şi a se pune la adăpost într-o ţară ospitalieră; că se va afla atunci sub sabia celor de care se pregăteşte să fugă; dar, dacă acest nenoroc i se întâmplă, face apel la omenia judecătorilor să-i să nu-i înrăutăţească mai mult crunta soartă de care încearcă să fugă, pedepsindu-l că s-a lăsat biruit de îndemnul firii. Se roagă ca, dacă e prins, să i se dea înapoi toate lucrurile care sunt ale lui şi pe care le lasă în celulă; dacă are însă fericirea de a-şi duce planul la capăt, le dăruieşte pe toate lui Francesco Soradaci, care rămâne închis, fiindcă i-a fost frică de primejdie: el nu pune, ca mine, libertatea înaintea vieţii. Casanova roagă pe excelenţelelor să nu-i tăgăduiască această neînsemnată danie. Scrisă un ceas înainte de miezul nopţii, fără lumină, în celula contelui Asquino, la 31 octombrie 1756".

Îi pusei în vedere lui Soradaci ca scrisoarea aceasta să n-o dea lui Lorenzo, ci secretarului în mână, căci era neîndoios că avea să-l cheme, dacă nu cumva avea să urce el însuşi, ceea ce era şi mai cu putinţă. Contele îi spuse că scrisoarea mea nu poate să-şi greşească ţinta, dar că trebuie să-mi dea totul înapoi, dacă mă întorc. Nerodul îi răspunse că ar dori să mă revadă, pentru a-mi dovedi că mi-ar înapoia totul din toată inima.

E însă vremea să plecăm. Luna nu se mai vedea. Îi legai de gât părintelui Balbi funiile de-un capăt şi balotul cu lucrurile pe celălalt umăr. Făcui la fel şi cu mine şi, în veste amânddi cu pălăriile pe cap, merserăm la deschizătură.

E quindi uscimrno a rhnirar le stelle 1

CAPITOLUL LIII

Ies din temniţă – Mă aflu în primejdia de a-mi pierde viaţa pe acoperiş – Ies din palatul ducal, mă urc într-o barcă şi ajung pe uscat – Primejdia în care mă pune părintele Balbi – Stratagema pe care sunt nevoit s-o

folosesc spre a mă despărţi deocamdată de el.

Ieşii eu cel dintâi, şi părintele Balbi după mine. Soradaci, care ne urmase până la deschiderea din acoperiş, primi porunca să pună placa de plumb la locul ei şi să meargă pe urmă să se roage sfântului Francisc. În genunchi şi în patru labe, apucai zdravăn espontonul şi, întinzând i şi-opoi ieşirăm, stelele să le-admirăm. Dante, Infernul.

mâna, îl înfipsei pieziş în lipitura dintre două plăci, astfel încât, apucând cu patru degete marginea plăcii pe care o ridicasem, izbutii să mă înalţ până în vâxâul acoperişului. Pentru a mă urma, călugărul îşi pusese cele patru degete de la mâna dreaptă în cureaua pantalonilor mei. Aveam astfel soarta jalnică a dobitocului care şi trage, şi cară, şi asta pe un acoperiş foarte povârnit, pe care o ceaţă deasă îl făcea alunecos.

La jumătatea acestui primejdios urcuş, călugărul hm spuse să mă opresc, fiindcă i s-a desprins unul din baloturi, care trage nădejde să nu fi trecut peste streaşină. Mi-a venit întâi să-i dau una cu piciorul şi să-l trimit cât colo cu balotul lui cu tot; m-am stăpânit însă, slavă Domnului, îndeajuns ca să n-o fac; ar fi fost prea grea pedeapsă, şi pentru el, şi pentru mine, căci, singur, mi-ar fi fost cu neputinţă să izbutesc să scap, li întrebai dacă funiile le-a pierdut şi, răspunzându-mi el că e vorba de legăturica lui cu boarfe, unde se afla un manuscris pe care-l găsise în pod la Piombi şi de la care aştepta lucru mare, îi spusei să aibă răbdare, căci un pas înapoi putea să strice tot. Bietul călugăr oftă şi, tot agăţat de cureaua mea, ne căţărarăm mai departe.

După ce, cu multă trudă, trecurăm peste vreo cincisprezece, şaisprezece plăci, ajunserăm pe creasta de sus, pe care mă aşezai comod călare, şi părintele Balbi făcu la fel. Aveam în spate insuliţa San Giorgio Maggioro şi, la două sute de paşi înaintea noastră, erau numeroasele

cupole ale bisericii San-Marco, care face parte din palatul ducal, căci San-Marco nu e, la drept vorbind, decât capela dogelui şi nu există monarh care să se poată mândri cu una mai frumoasă. Cel dintâi îmi dădui jos povara şi-l poftii pe tovarăşul meu să-mi urmeze pilda. Cum-necum, îşi puse legătura de funii sub şezut, când să-şi scoată însă pălăria, care-l supăra, făcu o mişcare greşită şi, rostogolindu-se din placă în placă se duse şi ea binişor după celelalte catrafuse în canal. Tovarăşul meu era disperat.

— Rea prevestire – strigă el – iată-mă-s dintru început fără cămaşă, fără pălărie şi fără un manuscris preţios, care cuprindea istoria curioasă şi de nimeni cunoscută a tuturor serbărilor palatului republicii.

Mai puţin fioros în clipele acelea decât atunci când ne căţăram, îi spusei liniştit că cele două accidente n-au într-însele nimic extraordinar care să-i îngăduie unei minţi pline de eresuri să le numească prevestiri, că eu nu le socotesc astfel şi că mie îmi sunt departe de a-mi tăia avântul.

— Asta, dragul meu, e o învăţătură de minte ca pe viitor să fii mai cu băgaie de seamă şi mai puţin zănatec, şi ca să înţelegi că Dumnezeu fără îndoială ne ocroteşte, fiindcă dacă pălăria, în loc să cadă la dreapta, cădea la stânga, eram pierduţi, căci ar fi căzut în curtea palatului, unde ar fi dat peste ea paznicii palatului, cărora fără doar şi poate le-ar fi vădit că trebuie să fie cineva pe acoperiş: ar fi pus mâna pe noi cât ai clipi.

După ce petrecui câteva minute uitându-mă în stânga şi în dreapta, îi spusei călugărului să stea acolo nemişcat până mă întorc şi o luai oblu înainte, numai cu espontonul în mină şi mergând cu toată înlesnirea de-a-ncălarele pe creasta acoperişului. Mi-a trebuit aproape un ceas să străbat întreg acoperişul, umblând încoace şi încolo, cercetând, luând aminte, zadarnic însă căci nu vedeam la nicio margine nimic de care să pot lega un capăt de funie:

o încurcasem rău de tot. Nu mă mai puteam gândi nici la canal, nici la curtea palatului, iar în partea de deasupra bisericii nu mi se arătau înaintea ochilor, între cupole, decât prăpăstii la capătul cărora nu se afla nicio deschizătură. Pentru a trece peste biserică, la Canonica 1, ar fi trebuit să urc nişte povârnişuri atât de aspre, încât nu mă simţeam în stare să le dau de capăt; era firesc să înlătur tot ce mi se părea cu neputinţă de înfăptuit. Împrejurarea în care mă aflam cerea îndrăzneală, dar fără cea mai măruntă nesăbuinţă. Nici în etică nu există, cred, cumpănă mai grea decât aceea în care eram eu atunci.

Trebuia totuşi făcut la un fel ca să ies de acolo, sau să mă bag la loc în temniţă, de unde n-aş mai fi ieşit, poate, niciodată, sau să mă arunc în canal. Într-o alternativă ca

— Cartier în Veneţia, în apropiere de San-Marco.

aceea, trebuia dat norocului ce era al lui şi făcut un început, îmi oprii ochii pe o lucarnă dinspre canal, la a doua treime a pantei. Era destul de îndepărtată de locul de unde plecasem ca să-mi îngăduie să cred că podul pe care-l lumina nu era cel al ocolului temniţei pe care o spărsesem. Nu putea lumina decât alt pod, locuit sau nu, pe deasupra vreunui apartament al palatului, ale cărui uşi le-aş fi găsit, în chip firesc, deschise în zorii zilei. Eram încredinţat în sufletul meu că, dacă ne-ar fi zărit slujitorii palatului, fie chiar cei ai familiei dogelui, s-ar fi grăbit să ne înlesnească fuga, în loc să ne dea pe mâna justiţiei inchizitoriale, chiar dacă ne-ar fi cunoscut că suntem cei mai mari tâlhari din republică, într-atâta le era tuturor de hidoasă Inchiziţia.

Cu aceste gând un în minte, trebuia să cercetez partea din faţă a lucarnei şi, alunecând uşurel în linie dreaptă, mă aflai curând călare pe micul ei acoperiş. Sprijinindu-mă atunci cu mâinile de margini, îmi întinsei capul înainte şi izbutii să văd şi chiar să ating un mic grătar, în spatele căruia se afla o fereastră prevăzută cu

câteva ochiuri de geam montate în nişte plăcuţe de plumb. Fereastra nu-mi făcea griji, gratiile însă, deşi subţirele, mi se păreau o greutate de netrecut căci socoteam că, fără o pilă, nu le puteam da de hac, şi altceva decât espontonul n-aveam.

Eram tare încurcat şi începeam să-mi pierd curajul, când lucrul cel mai simplu şi cel mai la îndemână îmi oţeli din nou, ca să zic aşa, sufletul.

Cititorule filosof, dacă vrei să te pui o clipă în locul meu, dacă vrei să pătrunzi suferinţele de care am avut parte vreme de cincisprezece luni, dacă ţii seama de primejdiile care mă pândeau pe un acoperiş de plumb unde aş fi plătit cu viaţa cel mai mic pas greşit; dacă te gândeşti, în sfârşit, că aveam doar câteva ceasuri pentru a birui toate greutăţile care puteau spori cu fiecare pas şi că, la o neizbândă, mă puteam aştepta, din partea unui tribunal samavolnic, la o îndoită asprimă, mărturisirea pe care ţi-o voi face cu toată curăţenia adevărului nu mă va putea înjosi în sufletul tău, mai cu seamă dacă nu uiţi că e firesc ca din omul hărţuit de teamă şi de nevoie să nu rămână decât jumătate din acela care e el, când hălăduieşte liniştit şi departe de orice tulburări.

Clopotul de la San-Marco, care în clipa aceea sună mâezul nopţii, fu agentul care declanşa fenomenul care-mi izbi înţelegerea şi care, printr-o violentă zguduitură, mă scoase din dezorientarea care mă copleşea. Clopotul acela îmi aminti că ziua care sta să înceapă era ziua de Patruzeci de sfinţi, praznicul ocrotitorului meu, dacă aveam vreunul, şi prezicerea duhovnicului iezuit îmi răsări iar în minte. Ceea ce m-a făcut să prind însă cu adevărat la inimă şi mi-a dat apă vie, întremându-mă trupeşte, a fost, mărturisesc, oracolul păgân pe care-l primisem de la dragul meu Ariosto: Tra il fin d’ottobre e il capo di novembre.

Dacă un mare necaz face o minte şubredă să cadă în doaga credinţei, e aproape cu neputinţă ca eresurile să nu

vină şi ele să dea o mână de ajutor. Sunetul clopotului mi se părea un talisman vorbitor care mă îndemna la faptă, făgăduindu-mi biruinţa. Întins pe burtă, cu capul plecat spre gratii, îmi vârî drugul în tocul în care erau prinse, hotărât să le scot cu totul. Într-un sfert de ceas le dădui de capăt; grătarul se afla, întreg, în mâinile mele, şi punându-l lângă lucarnă, spărsei foarte lesne toată fereastra cu geamuri, în ciuda sângelui care-mi curgea dintr-o rană ce mi-o făcusem la mâna stângă.

Cu ajutorul espontonului şi urmând metoda de la început, ajunsei înapoi pe creasta acoperişului unde-mi lăsasem tovarăşul. Îl găsii deznădăjduit, mânios: mă ocări cumplit că l-am lăsat atâta vreme acolo. Mă asigură că nu aştepta decât să se facă şapte ca să se întoarcă în temniţa lui.

— Ce-ţi închipuiai despre mine?

— Credeam că ai căzut în vreo prăpastie.

— Şi nu-ţi rosteşti decât cu ocări bucuria ce desigur o ai de a mă revedea?

— Ce-ai făcut atâta vreme?

— Hai după mine şi ai să vezi.

Luându-mi baloturile, pornii spre lucarnă. Ajunşi înaintea ei, îi arătai în amănunt părintelui Balbi tot ce făcusem, cerându-i să-mi dea o părere cam cum ar trebui s-o luăm ca să ne strecurăm şi să pătrundem în pod.

Treaba era uşoară pentru unul din noi, care, cu ajutorul funiei, putea fi coborât de celălalt; nu vedeam însă cum ar fi putut pe urmă coborî al doilea, căci nu exista niciun loc de care să legăm funia în pragul lucarnei. Strecurându-mă şi dându-mi drumul, puteam să-mi rup mâinile şi picioarele, căci nu cunoşteam distanţa de la lucarnă până la podea. La această judecată cuminte rostită prieteneşte în vederea unui folos comun, mârlanul meu îmi răspunse cu următoarele cuvinte:

— Coboară-mă până una-alta pe mine şi, când voi fi

jos, îţi va rămâne răgaz destul ca să chibzuieşti cum să mă urmezi.

Mărturisesc că, indignat, eram cât p-aci să-i înfig espontonul în piept. Mă opri însă un duh bun şi nu suflai o vorbuliţă de dojana pentru josnicia şi egoismul lui. Desfăcând, dimpotrivă, numaidecât, balotul meu de funie, i-l încinsei zdravăn subsuoară şi, punându-l să se culce pe burtă, cu picioarele în jos, îl coborâi până pe acoperişul lucarnei. Când ajunse acolo, îi spusei să se vâre până la mijloc în lucarnă, sprijinindu-se în braţe de pervazuri. Când treaba asta fu gata, mă târâi de-a lungul acoperişului cum făcusem şi întâia oară şi, de îndată ce mă văzui pe acoperişul cel mic, mă pusei pe burtă şi ţinând zdravăn de funie, îi spusei călugărului să-şi dea drumul fără frică. Ajuns pe podeaua podului, dezlegă funia şi, trăgând-o la mine, aflai că înălţimea era de cincizeci de picioare. Era prea mult pentru o săritură la nimereală. Cât despre călugăr, sigur acum pe picioarele lui, după ce vreme de două ceasuri se aflase în frigurile spaimei pe un acoperiş unde, mărturisesc, poziţia nu era din cele mai tihnite, îmi strigă să-i arunc funia, că are el grijă de ea; nici nu m-am gândit, precum lesne se poate ghici, să urmez acest sfat prostesc.

Nemaiavând răbdare să aştept să-mi vină o idee nouă, mă urcai din nou pe creasta acoperişului şi îndreptându-mi privirea spre un loc de lângă o cupolă pe care încă nu-l cercetasem, pornii într-acolo. Văzui o terasă în chip de platformă, acoperită cu plăci de plumb, lângă o lucarnă închisă cu două obloane. Se aflau acolo o cadă plină cu ipsos diluat în apă, o mistrie şi o scară care mi s-a părut destul de lungă pentru a putea coborî pe ea până în podul unde mi-era tovarăşul. Atât mi-a fost de ajuns ca să mă hotărăsc. Petrecându-mi funia pe după întâia treaptă, târâi stânjenitoarea povară până la lucarnă. Trebuia deci băgată înăuntru această masă greoaie, lungă de

douăsprezece braţe dintr-ale mele şi anevoinţele pe care le întâmpinai ca să-i dau de capăt mă făcură să mă căiesc că m-am lipsit de ajutorul călugărului.

Împinsesem scara astfel încât unul din capete atingea lucarna, iar celălalt depăşea cu o treime din lungimea ei streaşină. Dându-mi atunci drumul pe acoperişul lucarnei, târâi scara deoparte şi, trăgând-o la mine, îmi legai capătul de funie de a opta treaptă şi pe urmă o lăsai să lunece iar până ajunse paralelă cu lucarna. Acolo, mă străduii s-o fac să intre în lucarnă, dar îmi fu cu neputinţă s-o bag mai adânc de a cincea treaptă, căci capătul oprindu-se în acoperişul interior al lucarnei, nicio putere din lume n-ar fi făcut-o să pătrundă mai adânc, decât spărgând ori acoperişul, ori scara. Alt leac nu era decât s-o salt din celălalt capăt; înlăturând astfel piedica, înclinaţia ar fi făcut scara să lunece datorită propriei ei greutăţi. Aş fi putut pune scara de-a curmezişul, să-mi leg funia de ea şi să mă cobor fără nicio primejdie; scara ar fi rămas însă acolo şi dimineaţă i-ar fi vădit lui Lorenzo locul unde, poate, încă ne-am fi aflat.

Nu voiam să risc să prăpădesc, printr-o nesăbuinţă, rodul atâtor cazne şi primejdii şi, pentru a şterge orice urmă, scara trebuia să intre, toată, înăuntru. Neavând pe nimeni care să mă ajute, hotărâi să mă duc eu însumi pe streaşină ca s-o ridic şi să-mi ating ţinta. Ceea ce şi făcui, dar înfruntând o asemenea primejdie încât, fără un fel de minune, aş fi plătit această cutezanţă cu viaţa. Am îndrăznit să dau drumul scării slăbind funia, fără teamă că va cădea în canal, căci era ca agăţată de streaşină cu cea de-a treia treaptă a sa. Mă propteam cu vârful picioarelor drept în streaşină de marmură, căci eram culcat pe burtă. Din această poziţie, am avut destulă putere să salt scara cu o jumătate de picior şi s-o împing înainte, şi am avut mulţumirea de a vedea că a intrat cu un picior în lucarnă; înţelege cititorul că astfel greutatea îi scădea simţitor.

Trebuia acum s-o fac să intre cu încă două picioare, ridicând-o tot pe atât, căci pe urmă eram sigur că, urcându-mă la loc pe acoperişul lucarnei, aş fi făcut-o să intre de tot, cu ajutorul funiei. Ca s-o pot sălta cât trebuia, mă ridicai în genunchi; puterea de care avui însă nevoie spre a izbuti mă făcu să alunec, astfel încât mă pomenii deodată proiectat în afara acoperişului până, la piept, sprijinit numai în coate.

Cumplită clipă, de care şi astăzi mă cutremur şi care e aproape de neînchipuit în toată grozăvia ei. Firescul instinct de conservare mă îndemnă ca aproape fără să-mi dau seama să-mi folosesc toată puterea spre a mă sprijini şi a mă opri în coaste şi, aproape ca prin minune, aş zice, izbutii. Luând seama să nu scap, izbutii să mă salt, ajutându-mă cu toată puterea antebraţului, până la încheieturi şi sprijinindu-mă totodată în burtă. N-aveam, din norocire, nicio grijă pentru scară căci, în nefericita, sau mai curând nefasta sforţare care fusese cât p-aci să mă coste atât de scump, avusesem bucuria s-o fac să intre cu peste trei picioare înăuntru, imobilizând-o.

Sprijinit pe streaşină numai şi numai în încheietura mâinilor şi în părţile inghinale, între vintre şi pulpe, înţelesei că, ridicându-mi pulpa dreaptă şi izbutind să-mi pun pe streaşină un genunchi şi pe urmă pe celălalt, m-aş afla cu totul în afara primejdiei; dar nu eram încă la capătul necazurilor. Sforţarea pe care o făcui spre a izbuti îmi pricinui o asemenea contracţiune nervoasă, încât un cârcel deosebit de dureros îmi paraliza aproape în întregime toate membrele. Nu mi-am pierdut capul şi am stat nemişcat până a trecut: ştiam că împotriva cârceilor artificiali cel mai bun leac e imobilitatea; îl încercasem adesea. Grozavă clipă! După două minute, reluând treptat efortul, izbutii să-mi proptesc cu bine amândoi genunchii de streaşină şi, după ce-mi trăsei puţin sufletul, săltai uşurel scara şi o adusei în punctul unde era paralelă cu

lucarna. Cunoscând destul de bine legile echilibrului şi ale pârghiilor, apucai iar espontonul şi, urmând să mă caţăr cum ştiam, mă înălţai până la lucarnă şi izbutii să bag cu uşurinţă înăuntru toată scara, al cărei capăt îl primi în braţe tovarăşul meu. Aruncai atunci în pod boarfele, funiile şi ţăndările rămase şi coborâi în pod, unde tovarăşul meu mă întâmpină cu bucurie şi avu grijă să tragă scara. Ţinându-ne de braţ, începurăm să cercetăm locul acela întunecos unde ne aflam: avea vreo treizeci de paşi lungime pe vreo douăzeci lăţime.

La unul din capete, dădurăm peste o uşă cu două canaturi, alcătuită din bare ele fier. Nu era semn bun; punând însă mâna pe zăvorul de la mijloc, acesta cedă la apăsare şi uşa se deschise. Dădurăm întâi ocolul acestei noi încăperi şi, voind s-o străbatem, ne lovirăm de o masă înconjurată de scaune fără spătar şi de fotolii. Ne întoarserăm spre locul unde simţeam că sunt nişte ferestre, descinserăm una şi, la lumina stelelor, nu zărirăm decât prăpăstii între cupole. Nu m-am oprit nicio clipă la gândul de a coborî: doream să ştiu încotro merg şi nu recunoşteam locul unde mă aflu. Închisei la loc fereastra, ieşirăm din sală şi – ne întoarserăm în locul unde ne lăsasem calabalâcul. Istovit cu desăvârşire, mă trântii pe jos şi, punându-mi o legătură de funii sub cap, sleit cum eram de orice putere trupească şi sufletească, simţii cum mă fură un dulce somn. Mă lăsai atât de supus în voia lui, încât să fi ştiut de bine că trezindu-mă mă aşteaptă moartea, şi tot mi-ar fi fost cu neputinţă să mă împotrivesc; şi mi-aduc aminte foarte bine de fermecătoarea plăcere ce-o simţeam dormind.

Dormii vreme de trei ceasuri şi jumătate. Strigând şi scuturându-mă tare, abia mă trezi călugărul. Îmi spuse că a bătut de douăsprezece şi că nu înţelege cum, în asemenea împrejurări, eu pot dormi. El nu înţelegea, eu însă, da: nu voisem să dorm; nu făcusem decât să mă las

biruit de trupu-mi vlăguit şi încolţit, ca să zic aşa. Osteneala mea n-avea nimic uimitor: erau două zile de când frământările nu-mi îngăduise să pun ceva în gură şi nici să închid un ochi, iar sforţările pe care le făcusem şi care depăşeau aproape tot ce poate face un om ar fi fost de ajuns spre a istovi pe oricine de puteri. Pe de altă parte, somnul acesta binefăcător mă făcuse să-mi recâştig puterile dintâi şi fui încântat văzând că întunericul se destramă de ajuns ca să pot acţiona mai sigur şi mai iute.

Cum îmi aruncai privirile în jur, strigai:

— Locul acesta nu e o temniţă; trebuie să existe o ieşire lesne de găsit.

Ne îndreptarăm atunci spre capătul dimpotrivă al porţii de fier şi, într-un cotlon foarte îngust, mi se păru că desluşesc o uşă. Pipăi şi mă opresc până la urmă cu degetele pe o gaură de broască. Îmi înfig într-însa espontonul, din câteva mişcări o deschid, şi iată-ne într-o odaie mică, unde, pe o masă, găsesc o cheie. O încerc la uşa din faţă şi văd, răsucind-o, că era descuiată, spun călugărului să se ducă după lucruri şi, punând cheia la loc pe masa de unde o luasem, ieşim şi dăm într-o galerie cu nişte firide pline de acte. Era o arhivă. Descopăr o scăricică de piatră, cobor pe ea; găsesc alta, o cobor şi pe aceea şi găsesc la capăt o uşă cu geamuri, pe care o deschid, şi iată-mă într-o sală cunoscută: ne aflam în cancelaria ducală. Deschid o fereastră; mi-ar fi lesne să cobor pe ea; m-aş fi pomenit însă în labirintul micilor curţi care înconjoară biserica San-Marco. Doamne fereşte de asemenea nebunie! Văd pe un birou o unealtă de fier, cu vârful rotund şi cu mâner de lemn, aceea de care se slujesc secretarii pentru a găuri pergamentul de care leagă, cu o sfoară, peceţile de plumb; o iau. Deschid biroul şi găsesc copia unei scrisori care-i vesteşte proveditorului insulei Corfu trimiterea a trei mii de ţechini pentru restaurarea vechii cetăţi. Caut ţechinii, nu-s. Numai Dumnezeu ştie cu

ce plăcere aş fi pus mâna pe ei, şi cum aş mai fi râs de călugăr dacă m-ar fi învinuit de furt! Aş fi primit suma aceasta ca pe un dar al cerului; m-aş fi socotit deplin stăpân pe ea cu singurul drept al cuceritorului.

Mă duc la uşa cancelariei, îmi înfig espontonul în gaura cheii, dar dându-mi seama în maţ puţin de un minut că-mi va fi cu neputinţă s-o sparg, mă hotărăsc să fac iute o gaură într-unul din cele două canaturi. Am ales cu grijă un loc unde scândura avea mai puţine noduri şi, apucându-mă numaidecât de treabă, dam într-una cu espontonul, spărgând şi despicând cum mă pricepeam mai bine. Călugărul, care mă ajuta şi el pe cât putea cu sula aceea groasă pe care o luasem de pe masă, tremura la zgomotul răsunător pe care-l făceam cu espontonul de câte ori încercam să-l înfig în scândura; zgomotul acesta se auzea desigur de departe: înţelegeam că primejdia e mare, dar eram nevoit s-o înfrunt.

Într-o jumătate de oră, gaura era destul de mare, spre norocul nostru, căci mi-ar fi fost greu s-o mai lărgesc fără ajutorul unui fierăstrău. Marginile găurii erau înfiorătoare, căci erau înţesate cu ţepi, numai buni să rupă veşmintele şi să sfâşie carnea. Se afla la o înălţime de cinci picioare. Punând dedesubt două scăunele, unul lângă altul, ne suirăm pe ele şi călugărul se vârî în gaură, cu braţele încrucişate şi cu capul înainte; şi, apucându-l de pulpe, apoi de picioare, izbutii să-l împing afară şi; deşi era întuneric, n-aveam nicio teamă, căci cunoşteam clădirea, Când îl văzui afară pe tovarăşul meu, îi aruncai lucruşoarele noastre, afară de funii, pe care le lăsai acolo şi, punând un al treilea scăunel peste primele două, mă urcai pe el şi, ajuns cu pulpele la marginea găurii, mă băgai înăuntru până la vintre, deşi foarte anevoie, căci gaura era foarte strâmtă; şi neavând niciun punct de sprijin de care să mă agăţ cu mâinile, nici pe cineva care să mă împingă cum îl împinsesem eu pe călugăr, îi spusei

să mă apuce de mijloc şi să mă tragă la el fără a se opri, măcar de m-ar fi scos de acolo făcut bucăţi. Ascultă şi avui tăria să rabd durerea cumplită care mă chinuia, căci ţepii îmi sfâşiau coastele şi pulpele şi sângele curgea şiroaie.

De îndată ce mă văzui cu bine afară, mă grăbii să-mi ridic de jos lucrurile şi, coborând două scări, deschisei fără nicio greutate uşa care dă în aleea unde e uşa cea mare a scării regale şi lângă ea uşa cabinetului lui savio alla scrittura l. Uşa aceasta mare era încuiată, ca şi aceea de la Arhivă, şi mi-a fost de ajuns să mă uit numai la ea ca

— Prim grefier (it.).

zg înţeleg că, fără o catapultă ca s-o sparg sau o bombă ca s-o arunc în aer, mi-era cu neputinţă să-i fac ceva. În mâna mea, drugul părea să-mi zică: Hic fines posuitnu mai ai ce face cu mine: poţi să mă arunci. Era unealta libertăţii mele, mi-era drag; era vrednic de a fi atârnat în chip de ex-voto pe altarul Dezrobirii şi al Libertăţii.

Calm, resemnat şi pe deplin liniştit, mă aşezai, spunându-i călugărului să facă la fel.

— Lucrarea mea e gata, îi spusei; rămâne acum s-o ducă la capăt Dumnezeu ori norocul.

Abbia chi regge il ciel cura del resâţ o la fort tata se non tocca a lui”.

Nu ştiu dacă măturătorilor palatului are să le dea prin gând să vină aici astăzi, în ziua de Patruzeci de sfinţi, sau mâine, de ziua morţilor. Dacă intră cineva, fug cum văd că se deschide uşa şi dumneata te iei după mine l dacă nu vine nimeni, nu mă mişc de aici, să ştiu de bine că mor de foame.

Cuvintele acestea îl mâniară grozav pe bietul om. Mă făcu nebun, disperat, ademenitor, înşelător, mincinos. Îl lăsai să vorbească, fără să-mi pese. Între-acestea, sună de ora treisprezece. De când mă trezisem în pod, trecuse doar un ceas.

Cel dintâi lucru de care m-am îngrijit a fost să mă schimb. Părintele Balbi arăta ca un ţărănoi, dar era teafăr; nu-l vedea nimeni nici în zdrenţe, nici plin de sânge: vesta de flanelă roşie nu-i era ruptă şi nici pantalonii de piele liliachie, în vreme ce, uitându-te la mine, te apuca groaza şi mila, plin de sânge şi flenduros cum eram. Smulgându-mi ciorapii de pe genunchi, ţâşni sângele din două zdrelituri pe care mi le făcusem la streaşină, gaura din uşă îmi sfâşiase vesta, cămaşa, pantalonii, coapsele şi pulpele: eram îngrozitor de julit peste tot. Rupând câteva batiste, făcui din ele feşi şi mă legai cât putui mai bine* Îmbrăcai haina cea bună, care pe o zi de iarnă părea de

1 Aici s-a pus hotar (lat,).

— Acel ce-i domn în cer s-o ducă mai departe. Ori întâmplarea, dacă nu e treaba lui cumva (It.).

sigur destul de caraghioasă, îmi îndesai, de bine, de rău, peruca în pungă, încălţai o pereche de ciorapi albi, îmi pusei, în lipsă de altceva, o cămaşă cu horbotă şi încă două la fel pe deasupra, îmi umplui buzunarele cu batiste şi ciorapi şi aruncai într-un colţ tot ce mai rămăsese. Aruncai frumoasa mea manta pe umerii călugărului care arăta ca şi cum ar fi furat-o, nenorocitul. Semănăm, cred, destul de bine cu unul care, după bal, a chefuit toată noaptea în nişte locuri deocheate, de unde a ieşit cam jumulit. Numai feşile de la genunchi îmi feşteleau toată această anapoda eleganţă.

Astfel împodobit, în cap cu pălăria mea cu fir de aur spaniol şi cu pană albă, deschisei fereastra. Cel dintâi le sări în ochi chipul meu câtorva cască-gură care erau în curtea palatului şi care, nepricepând ce caută unul cu asemenea mutră aşa devreme la acea fereastră, se duseră să-i dea de ştire celui care avea cheile locului. Portarul îşi închipui că a încuiat poate pe cineva înăuntru în ajun, şi, ducându-se să-şi ia cheile, sosi. Îmi părea rău că m-am arătat la fereastră, neştiind că de rândul acesta

întâmplarea mă slujise cum nu se putea mai bine; şedeam lângă călugăr, care mă tot boscorodea, când îmi sună la ureche un zăngănit de chei. Emoţionat, mă ridic şi, punându-mi ochiul la o crăpătură aflată din fericire între două blăni în uşă, văd un bărbat singur, cu perucă în cap, fără pălărie, urcând încetişor scara, cu un inel mare de chei în mână. Îi spusei foarte serios călugărului să nu sufle o vorbă, să se ţină după mine şi să-mi calce pe urme. Apuc cu dreapta espontonul, ascunzându-l sub haină şi mă duc de mă pun în locul de lângă uşă de unde, de îndată ce s-ar fi deschis, aş fi putut să ies şi s-o tulesc pe scări în jos. Mă rugam lui Dumnezeu ca omul acela să nu arate nicio împotrivire; căci altminteri aş fi fost nevoit să-l dau gata, şi eram hotărât s-o fac.

Uşa se deschise şi, văzându-mă în halul acela, bietul om încremeneşte. Fără nicio şovăială, fără niciun cuvânt, o zbughesc pe scări în jos, cu călugărul după mine. Fără să par că fug, dar mergând repede, o luai pe măreaţa scară zisă a Uriaşilor; făcându-mă că nici nu-l aud pe părintele Balbi, care-mi striga într-una: „Haidem în biserică”, îmi urmai drumul.

Uşa bisericii era la nici douăzeci de paşi; la Veneţia, bisericile nu mai erau însă adăpost pentru tâlhari şi nimeni nu se mai refugia în ele. Călugărul o ştia, dar frica îl făcuse să-şi piardă ţinerea de minte.

Mai târziu îmi spuse că îl îndemnase să-mi dea ghes să intru în biserică un simţământ religios care îl chema la picioarele altarelor.

— De ce nu te-ai dus singur?

— N-am vrut să te părăsesc.

Ar fi trebuit să spună: „N-am vrut să rămân fără dumneata”.

Imunitatea pe care o căutam eu era dincolo de legile preaserenisimei republici şi către ea pornisem: mă şi aflam într-însa cu duhul, rămânea să-mi duc acolo îi trupul. O

luai drept spre poarta regală a palatului ducal; şi, fără să mă uit la nimeni, ca nimeni să nu se uite la mine, străbat mica piaţă, merg la mal şi intru în cea dintâi gondolă pe care o găsesc, spunându-i tare de tot gondolierului aflat la pupă:

— Voi să merg la Fusino, cheamă iute încă un vâslaş.

Era gata de plecare şi, în vreme ce se dezleagă gondola, mă tolănesc pe perna din mijloc, iar călugărul se aşază pe banchetă. Mutra ciudată a lui Balbi, fără pălărie şi cu o frumoasă manta pe umeri, îmbrăcămintea mea chisnovată, totul mă făcea desigur să trec drept un şarlatan sau un astrolog.

După ce trecurăm de vamă, gondolierii începură să spintece zdravăn apele canalului Giudecca pe care trebuia să-l străbaţi, de mergeai fie la Fusino, fie la Mestre, unde în adevăr voiam să ajung. Când mă văzui la jumătatea canalului, scosei afară capul şi-i spusei barcagiului de la pupă;

— Crezi că ajungem la Mestre până la patru?

— Dar, domnule, mi-aţi spus că mergeţi la Fusino!

— Eşti nebun, la Mestre ţi-am spus.

Al doilea barcagiu îmi spuse că mă înşel şi prostul meu de călugăr, însufleţit de o prea-creştină râvnă pentru adevăr, nu înceta să repete şi el că n-am dreptate. Aveam poftă să-i trag una cu piciorul, ca să-l pedepsesc că e atât de tâmpit; cugetând însă că nu-i deştept cine vrea, începui să râd cu hohote, încuviinţând că s-ar putea să mă fi înşelat, dar că eu la Mestre vreau să merg. Nu-mi răspunse nimeni nimic şi, după o clipă, stăpânul gondolei îmi spuse că e gata să mă ducă şi în Anglia, dacă poftesc.

— Bravo! Mergi la Mestre.

— Suntem acolo în trei sferturi de ceas, căci ne mână şi vântul şi curentul.

Foarte mulţumit, privesc înapoi pe canal, care mi se pare mai frumos ca niciodată, mai ales că nicio barcă nu

venea după noi. Dimineaţa era minunată, aerul curat, razele răsăritului străluceau, tinerii mei barcagii vâsleau amândoi uşor şi puternic: gândindu-mă la noaptea cumplită pe care o trecusem, la primejdiile din care scăpasem, la locul unde fusesem întemniţat în ajun, la toate prielnicele urzeli ale întâmplării, la libertatea de care începeam să mă bucur şi pe care o vedeam, deplină, înainte, toate acestea mă înduioşară atât de adânc încât, plin de recunoştinţă fată de Dumnezeu, simţii cum mi se topeşte sufletul şi izbucnii în plâns.

Fermecătorul meu tovarăş, care până atunci nu deschisese gura decât ca să le dea dreptate gondolierilor, socoti că e dator să se ostenească a mă mângâia. Se înşela asupra pricinii lacrimilor mele şi o luă în aşa chip încât mă făcu să trec cu adevărat de la plăcuta-mi întristare la un râs cu totul ciudat, care-l aruncă într-o greşeală contrarie, căci crezu că am înnebunit. Sărmanul călugăr era, cum am mai spus-o, prost, şi răutatea numai din prostie i se trăgea. Mă găsisem în aspra nevoie de a trage folos de pe urma lui; dar, deşi fără să vrea, era cât p-aci să mă piardă. Mi-a fost cu neputinţă să-l conving că le-am poruncit barcagiilor să meargă la Fusino cu gând de a merge la Mestre: spunea că gândul acesta nu se putea să-mi fi venit decât pe Canal-Grande.

Ajunserăm la Mestre. Poştalion n-am găsit, dar erau vizitii destui care umblă îndeajuns de bine şi mă învoii cu unul din ei să mă ducă în cinci sferturi de ceas la Trevisi. În trei minute caii erau puşi şi, crezându-l pe părintele Balbi în spate, mă întorsei să-i spun: „Haidem sus”; când colo, ia-l de unde nu-i. Îi spusei unui băiat de grajd să meargă să-l caute, hotărât să-l cert, chiar dacă s-ar fi dus să-şi vadă de nevoile fireşti; căci ne găseam într-o împrejurare în care trebuia să ne înfrânăm orice nevoie, oricât de firească. Veniră să-mi spună că nu-l găsesc nicăieri. Eram furios. Îmi veni în gând să-l las acolo şi să

plec J ar fi trebuit s-o fac, dar un simţământ de omenie mă opri. Cobor, cercetez; toţi l-au văzut, dar nimeni nu ştie să-mi spună nici unde e, nici unde ar putea fi. Străbat arcadele de pe strada mare şi, venindu-mi aşa ca din senin un gând să bag capul pe fereastra unei cafenele, îl văd, nenorocitul, stând în picioare la tejghea, bând o şocolată şi trăgându-i clopotele unei fete. Mă vede, îmi arată fata, spunându-mi că e drăguţă şi mă îndeamnă să iau o ceaşcă de şocolată, spunându-mi să i-o plătesc pe a lui, căci el n-are un ban.

— N-am poftă! spun, stăpânindu-mi indignarea – şi hai, dă-i bătaie.

Îl strâng totodată de braţ atât de tare încât se îngălbeni de durere. Plătesc şi plecăm. Tremuram de mânie. Ajungem, ne suim în trăsură; nu făcusem însă nici zece paşi când îl recunoscui pe Balbi Tomasi, un locuitor din Mestre, un om cumsecade, dar despre care se spunea că se învârteşte pe lângă Sfântul oficiu inchizitorial al republicii. Mă cunoştea şi, apropiindu-se, îmi strigă: – Dumneavoastră aici, domnule? încântat să vă văd. Aşadar aţi fugit? cum aţi făcut?

— N-am fugit, domnule, mi s-a dat drumul.

— E cu neputinţă; abia aseară am fost acasă la domnul Grimani, şi aş fi aflat-o.

Îţi va fi mai lesne să ghiceşti, cititorule, ce am simţit în clipele acelea decât mi-ar fi mie să ţi-o descriu. Mă vedeam descoperit de un om pe care mi-l închipuiam plătit să mă aresteze şi care în acest scop n-avea decât să facă semn cu ochiul primului dintre zbiri, de care Mestre era plin. Îl rugai să vorbească mai încet şi, coborând din trăsură; îl rugai să vină puţin la o parte. Îl duc în spatele casei şi, văzând că nu mă vede nimeni şi aflându-mă lângă un şanţ dincolo de care se întindea o câmpie şeaţă, mă înarmez cu espontonul şi-l iau de gât. Ghicindu-mi gândul, se smuceşte, îmi scapă şi sare şanţul. Fără să se mai

întoarcă, o ia numaidecât la sănătoasa drept înainte, mâncând pământul. Când se îndepărtă ceva, îşi încetini puţin fuga, îşi întoarse capul şi-mi trimise bezele, în semn de urări de bună călătorie. Când nu-l mai văzui, adusei mulţumiri Domnului că, prin sprinteneala lui, omul acela m-a ferit să săvârşesc un omor, căci era cât p-aci să-l dau gata, şi se pare că n-avea gânduri rele.

Situaţia mea era îngrozitoare; eram singur, în război făţiş cu toate puterile republicii. În cinstea prevederii, nicio jertfă nu era prea scumpă şi propria mea siguranţă îmi prescria legea să nu cruţ niciun mijloc de a-mi ajunge ţinta.

Ursuz ca unul care tocmai a scăpat dintr-o grea încercare, îl fulgerai cu dispreţ pe mişelul de călugăr care vedea în ce primejdie ne băgase şi mă urcai la loc în trăsură. Mă gândeam cum să scap de ţopârlanul acela, care nu îndrăznea nici să deschidă gura. Ajunserăm la Trevisi fără să mai întâlnim pe nimeni şi-i spusei căpitanului de poştă să-mi pregătească doi cai şi o trăsură pentru ora şaptesprezece; nu mă gândeam să merg însă mai departe cu poştalionul, întâi fiindcă n-aveam cu ce şi apoi fiindcă mă temeam să nu fiu urmărit. Hangiul mă întrebă dacă nu vreau să mănânc: aş fi avut mare nevoie s-o fac, ca să-mi ţin viaţa, căci muream de foame; mi-a fost însă frică să primesc, căci orice sfert de ceas pierdut putea să-mi fie fatal. Mă temeam să nu fiu prins şi să-mi fie pe urmă ruşine toată viaţa, căci în câmp deschis un om cuminte trebuie să înfrunte patru sute de mii de oameni: dacă nu ştie să se ascundă, e un prost.

Ieşii pe poarta San-Tomaso ca şi cum aş fi mers la plimbare şi, după ce făcui o milă pe drumul mare, o luai prin arătură, cu gândul să nu mai ies de acolo câtă vreme voi fi încă în statele republicii. Cel mai drept ar fi fost s-o apuc prin Bassano; o apucai însă pe ocolite, fiindcă n-ar fi fost cu neputinţă să fiu aşteptat la cel mai apropiat

debuşeu, în vreme ce era mai puţin de crezut că, pentru a ieşi din stat, am luat drumul prin Feltre care, pentru a ajunge în jurisdicţia episcopului de Trente, era dramul cel mai lung.

După ce am umblat trei ceasuri, m-am prăbuşit la pământ: nu mai puteam. Dacă nu îmbucam ceva, puteam să mă gătesc de moarte. Îi spusei călugărului să pună lângă mine mantaua şi să meargă la o fermă pe care o vedeam, să facă rost, pe parale, de ceva merinde şi să mi le aducă, îi dădui banii trebuincioşi. Plecă spunându-mi că mă credea mai curajos. Nefericitul habar n-avea ce-i acela curaj, era însă mai voinic ca mine şi înainte de a ieşi din temniţă îşi pusese desigur zdravăn burta la cale. Băuse apoi şi şocolata, era slab, era călugăr şi prudenţa şi onoarea nu-i frământau sufletul pe socoteala trupului.

Deşi casa aceea nu era un han, buna fermieră îmi trimise, cu o ţărancă, un prânzişor îmbelşugat, care nu mă costă decât treizeci de parale veneţiene. După ce-am mâncat pe săturate, simţind că e cât p-aci să mă fure somnul, mă grăbii s-o iau la drum, ştiind destul de bine încotro. După patru ceasuri de mers, mă oprii în spatele unui cătun şi aflai că sunt la douăzeci şi patru de mile de Trevisi. Eram spetit de oboseală, mi se umflaseră gleznele şi încălţările mi-erau rupte. Mai rămăsese un singur ceas de zi.

Întinzându-mă într-un tufiş, îl aşezai pe părintele Balbi lângă mine şi-i vorbii astfel:

— Trebuie să mergem la Borgo di Valsugana, îi spusei; e cel clintii oraş aflat dincolo de hotarele republicii. Acolo cum şi la fel de siguri ca la Londra şi ne vom putea odihni; ca să ajungem, însă, trebuie să luăm câteva măsuri de care atârnă totul, şi cea dintâi e să ne despărţim. Dumneata ai s-o iei prin pădurea Montello, şi eu peste munte; dumneata pe drumul cel mai uşor şi mai scurt, eu pe cel mai lung şi mai greu; în sfârşit, ai bani şi eu n-am de

loc. Îţi dăruiesc mantaua pe care ai s-o schimbi pe o zeghe şi o pălărie, şi toată lumea are să te ia drept un ţăran căci, clin fericire, aşa arăţi. Iată tot ce mi-a rămas din cei doi ţechini pe care i-am luat de la contele Asquino: şaptesprezece livre; ia-le. Poimâine seară vei fi la Borgo; douăzeci şi patru de ore mai târziu ajung acolo şi eu. Aşteaptă-mă la ultimul han de pe mâna stângă şi fii Sigur că ai să mă Vezi sosind. În noaptea asta, am nevoie să dorm într-un pat bun şi Pronia mă va ajuta să-l găsesc undeva; am nevoie însă şi de linişte şi, cu dumneata, lucrul acesta ar fi cu neputinţă. Am încredinţarea că la ceasul, rota suntem căutaţi peste tot şi că semnalmentele noastre au fost atât de bine arătate, încât am fi arestaţi în cel clintii han în care am îndrăzni să ne arătăm împreună. Vezi în ce hal sunt şi ce neapărată nevoie am să mă odihnesc zece ore. Aşadar, la revedere; du-te şi lasă-mă să mă duc şi eu singur în drumul meu: am să găsesc eu un culcuş prin împrejurimi.

— Mă aşteptam la tot ce mi-ai spus, îmi răspunse Balbi; în loc de orice răspuns am să-ţi amintesc însă ce mi-ai făgăduit când m-am lăsat înduplecat să sparg temniţa în care te găseai. Mi-ai făgăduit că nu ne vom mai despărţi; nu trage, aşadar, nădejde că te voi părăsi: vom rămâne împreună, şi la bine, şi la rău. Vom găsi, pe banii noştri, un culcuş bun şi nu vom merge pe la hanuri; nu ne vor aresta.

— Eşti aşadar hotărât să nu urmezi sfatul cel bun pe care m-a îndemnat prevederea să ţi-l dau?

— Da, foarte hotărât.

— O să vedem.

Mă ridicai, nu fără sforţări; îi luai măsura trupului şi măsurai apoi pământul; scoţându-mi pe urmă espontonul din buzunar, mă încovoiez şi, aproape culcat pe partea stângă, încep a săpa, cu cel mai desăvârşit sânge rece şi fără a răspunde la niciuna din întrebările pe care mi le punea. După un sfert de ceas de lucru, îl privii cu întristare

şi-i spusei că mă simt dator, ca un bun creştin ce mă aflu, să-i spun că ar trebui să-şi gătească sufletul de moarte.

— Fiindcă am de gând să te îngrop aci, mort sau viu şi, dacă eşti mai tare, ai să mă îngropi dumneata pe mine. Iată la ce acte de violenţă mă împinge prostească dumitale încăpăţânare. Mai poţi, totuşi, fugi, căci n-am să alerg după dumneata.

Văzând că nu-mi răspunde, mă apucai iar de lucru; mărturisesc însă că mă temeam ca dobitocul acela să nu mă scoată din răbdări, şi eram hotărât să mă descotorosesc de el.

Până în cele din urmă, fie că-i era frică, fie că chibzuise, se trânti lângă mine. Îi arătai vârful drugului: n-aveam însă a mă teme de nimic.

— Voi face – îmi spuse – tot ce doreşti.

Îl îmbrăţişai atunci şi, dându-i toţi banii pe care-i aveam, îi întării făgăduiala de a veni după el la Borgo.

6

Deşi rămas fără o para chioară şi nevoit să trec peste două ape, mă fericii că am izbutit să scap de tovărăşia unui om cu un asemenea caracter, căci, singur, mă simţeam sigur că voi izbuti să trec hotarul scumpei mele republici.

CAPITOLUL 11

Trag la căpetenia zbirilor, unde petrec o noapte încântătoare şi-mi regăsesc pe deplin puterile şi sănătatea – Merg la biserică: întâlnire stingheritoare – Mijlocul silnic pe care sunt nevoit să-l folosesc pentru a dobândi şase ţechini – Sunt în afară de primejdie – Sosesc la München – Episod cu Balbi – Plec către Paris – Sosesc acolo – Asasinarea lui Ludovic al XV-lea.

Cum văzui că părintele Balbi s-a îndepărtat binişor, mă ridicai şi, zărind destul de aproape un cioban care păzea câteva oi pe un deluşor, mă îndreptai către dânsul spre a dobândi câteva Lămuriri de care avem nevoie.

— Cum se numeşte, prietene, satul acesta?

— Valdepiadene, domnule.

Am rămas uimit, căci făcusem un drum mai lung decât crezusem. Îl întrebai pe urmă de numele stăpânilor celor cinci-şase case pe care le vedeam în jur şi, din întâmplare, toate cele pe care le rosti erau ale unor inşi pe care-i cunoşteam, dar ale căror case nu le puteam tulbura dând buzna înăuntru. Întrebându-l şi de stăpânul unui palat care se vedea, îmi spuse numele Grimani; capul familiei era în vremea aceea inchizitor de stat şi se afla cu siguranţă

1 Vol. II Ed. de la Pleiade.

acasă atunci; trebuia aşadar neapărat să mă feresc să mă vadă cineva. În sfârşit, îi pusei o ultimă întrebare, rugându-l să-mi spună a cui e casa cea roşie care se vedea în depărtare, iar el îmi răspunse că e a zisului căpitan din sat, care era căpetenia zbirilor. Eram uimit la culme; luându-mi însă rămas-bun de la ciobanul cel cumsecade, începui să cobor aşa, într-o doară, dealul, şi nici azi n-am izbutit să pricep ce instinct m-a făcut să mă îndrept tocmai spre casa aceea, de care ar fi trebuit să mă îndepărteze deopotrivă şi judecata, şi frica. Mergeam aţă într-acolo şi pot spune cu temei de adevăr că n-am făcut-o în urma unei hotărâri inconştiente. Dacă e adevărat că avem cu toţii o inteligenţă nevăzută, un duh binefăcător care ne împinge spre fericire, aşa cum i se întâmpla câteodată lui Socrate, acestui duh trebuie să-i pun pe seamă îndemnul fără putinţă de împotrivire care m-a mânat în casa omului pe care cel mai mult ar fi trebuit să mă tem să-i văd. Oricum, a fost fapta cea mai cutezătoare din viaţa mea.

Intrai fără nicio şovăială, ba chiar cu aerul unuia căruia nu-i pasă de nimic şi, văzând în curte un copil care biciuia o sfârlează, mă apropiai de el întrebându-l unde e taică-său. În loc de răspuns, copilul se duse s-o cheme pe maică-sa şi peste câteva clipe văzui ivindu-se o femeie foarte frumoasă, însărcinată, care mă întrebă cât se poate

de curtenitor, ce doresc de la bărbatu-său, adăugând că-i pare rău că nu-i acasă.

— Şi mie – îi spusei eu – îmi pare la fel de rău că nu-i acasă cumătrul, pe cât sunt de încântat să fac cunoştinţă acum cu frumoasa lui soţie.

— „Cumătrul 1? Vorbesc aşadar cu excelenţa sa domnul Vetturi? Mi-a spus că aţi avut bunătatea să-i făgăduiţi să fiţi naşul copilului pe care-l port în pântece. Sunt încântată să vă cunosc şi lui are să-i fie tare ciudă că n-a fost acasă.

— Trag nădejde că n-are să zăbovească, fiindcă vreau să-i cer adăpost pentru noaptea aceasta. În halul în care mă vedeţi nu îndrăznesc să mă duc nicăieri.

— Veţi avea cel mai bun pat din casă şi vă voi pregăti o cină minunată; soţul meu va veni să mulţumească excelenţi voastre pentru cinstea ce ne-o faceţi de îndată ce se va înapoia. Nu-i niciun ceas de când a plecat cu toţi oamenii lui şi nu-l aştept înainte de trei sau patru zile.

— Şi de ce întârzie, mă rog, atâta, cumătră dragă?

— Cum, nu ştiţi că au evadat de la Piombi doi prizonieri? Unul e patrician, iar celălalt un oarecare Casanova. Soţul meu a primit o scrisoare de la Messer Grande în care-i porunceşte să-i caute: dacă dă peste ei, îi duce la Veneţia; dacă nu, se întoarce acasă; are să-i caute însă cel puţin trei zile.

— Îmi pare rău că am căzut prost, cumătră dragă, n-aş vrea să vă stingheresc, cu atât mai mult cu cât aş dori să mă culc numaidecât.

— Într-o clipă va fi totul gata şi mama mea vă va sluji. Dar ce aveţi la genunchi?

— Am căzut, la o vânătoare în munţi, m-am zdrelit rău de tot şi am pierdut sânge, ceea ce m-a istovit.

— O, bietul senior! mama vă va tămădui.

O chemă pe maică-sa şi, după ce-i spuse tot ce-mi trebuie, plecă. Era frumoasă nevasta arcaşului, clar habar

n-avea de meşteşugul lui, căci nimic n-arăta mai mult a basm decât istoria pe care i-o spusesem. Călare cu ciorapi de mătase albă! La vânătoare în haină de tafta! Fără manta, fără niciun slujitor! Tare trebuie să fi râs de ea bărbatu-său, când s-a întors; Dumnezeu s-o răsplătească însă pentru inima ei bună şi pentru sfânta-i naivitate! maică-sa mă îngriji cu toată curtenia la care m-aş fi putut aştepta de la cineva din societatea cea mai aleasă. Femeie vrednică de respect şi făcătoare de bine, îmi vorbea ca o mamă şi, oblojindu-mi rănile, din „fiule” nu mă scotea. Numele acesta îmi dezmierda auzul şi a avut o parte însemnată la vindecarea mea, prin plăcutele simţăminte pe care le stârnea în mine. Să fi fost mai puţin preocupat de starea în care mă aflam, i-aş fi răsplătit îngrijirile cu mai limpezi semne de curtenie şi recunoştinţă; locul însă unde mă aflam şi rolul pe care-l jucam nu-mi lăsau gândul slobod pentru altceva.

După ce îmi cercetă genunchii şi şoldurile, blânda măicuţă îmi spuse cu glas drăgăstos că trebuie să mă hotărăsc să sufăr un pic, dar că pot fi încredinţat că a doua zi voi fi vindecat. Trebuia numai să rabd nişte ştergare umezite pe răni şi să stau cât mai liniştit în pat, să nu mă mişc până a doua zi. Am făgăduit să rabd cuminte totul şi să fac întocmai precum zice ea.

Mi s-a slujit o cină bună; am mâncat şi am băut cu poftă; pe urmă am lăsat-o să facă ce ştie şi am adormit în mâinile ei. M-a dezbrăcat de bună seamă ca pe un copil, căci trezindu-mă nu-mi amintii de nimic: nu vorbeam şi nici nu gândeam. Am mâncat zdravăn, e adevărat, dar n-am făcut-o decât din nevoia de a-mi îndestula stomacul şi de a mă întrema, iar când am adormit, m-am lăsat biruit de o putere căreia nu mă puteam împotrivi, căci trupul mi-era atât de sleit de vlagă, încât nu-mi mai îngăduia să amestec nicicum judecata în ceea ce făptuiam. Când am cinat era ceasul unu noaptea (vreo şase seara), iar când m-am

deşteptat am auzit bătând treisprezece (şase dimineaţa). Credeam că-i o vrajă. Trezindu-mă de-a binelea şi venindu-mi în fire, îmi scosei degrabă ştergarele şi rămăsei uluit de fericire văzând că toate julituriIe s-au uscat şi că nu mă mai doare nimic. Mă pieptăn, mă îmbrac în mai puţin de cinci minute şi, găsind uşa odăii deschisă, cobor scara, străbat curtea şi părăsesc casă, făcându-mă că nici nu-i văd pe cei doi inşi care stăteau înfipţi acolo şi care nu puteau fi decât doi zbiri. Mă îndepărtai în grabă de locul acela unde aflasem cea mai călduroasă întâmpinare, cea mai neprefăcută curtenie, cele mai mărinimoase îngrijiri, unde, mai mult decât atâta, îmi aflasem sănătatea şi-mi redobândisem puterile, şi o făcui cu o cumplită strângere de inimă, împotriva căreia nu puteam lupta, cugetând la pericolul de care ca prin minune scăpasem. Fără să vreau, tremuram şi tremur încă şi azi, după atâţia ani, la gândul primejdiei în care cu atâta nesăbuinţă mă băgasem. Eram uluit că am putut pătrunde în casa aceea, ba că am putut să şi ies dintr-însa. Mi se părea cu neputinţă să nu fiu urmărit. Am umblat cinci ceasuri prin codru şi prin munţi fără să întâlnesc decât vreo câţiva ţărani şi fără să întorc capul niciodată.

Nu era încă amiază când, tot umblând aşa, mă opri în loc un zvon de clopot. Mă aflam pe o înălţime; privind dincotro venea zgomotul, văzui o bisericuţă în vale şi multă lume care intra să asculte liturghia: îmi dădu în gând să merg s-o ascult şi eu; sufletul meu era încercat de nevoia de a-şi arăta recunoştinţa pentru ocrotirea pe care se vedea cu ochii că Pronia mi-o dăruieşte; şi, deşi mie natura întreagă mi se înfăţişează ca un templu vrednic de Atoatefăcătorul, obişnuinţa mă trăgea la biserică. Când omul se aflăla strâmtoare, tot ce-i trece prin închipuire i se pare o inspiraţie divină. Era Ziua morţilor. Cobor, intru în biserică şi, spre marea mea uimire, îi văd acolo pe domnul Marc-Antonio Grimani, nepotul inchizitorului de

stat, cu doamna Maria Pisani, soţia lui. N-au fost mai puţin miraţi ca mine. Le făcui o închinăciune, pe care mi-o întoarseră şi, după ce ascultai liturghia, ieşii. Domnul Grimani veni, singur, după mine. Se apropie puţin şi mă opri, zicând:

— Ce faci aici, Casanova? Şi unde ţi-e tovarăşul?

— I-am dat puţinii bani pe care-i aveam ca să fugă pe alt drum, iar eu, fără un gologan, încerc să răzbesc pe aici. Dacă excelenţa voastră ar binevoi să mă ajute cu ceva, m-aş descurca mai uşor.

— Eu nu-ţi pot da nimic; vei găsi însă în drumul domniei-tale sihaştri care nu te vor lăsa să mori de foame. Mai bine istoriseşte-mi cum ai izbutit să spargi temniţa.

— Povestea ar fi interesantă, dar lungă; până atunci s-ar putea prea bine ca sihaştrii să mănânce merindele care m-ar împiedica să mor de foame.

Încheind această zeflemitoare tiradă, îi făcui o plecăciune până la pământ şi-mi văzui de drum. Deşi mă aflam la mare ananghie, nemilostenia aceasta mi-a făcut plăcere, îmi păream mai gentilom decât excelenţa aceea care mă trimitea să cer de pomană la sihaştri. Am auzit mai târziu la Paris că nevastă-sa, aflând întâmplarea, l-a ocărit, dojenindu-l aspru pentru cruzimea ce mi-o arătase. B neîndoios că sentimentele de bunăvoinţă şi de mărinimie sălăşluiesc mai adesea în sufletul femeilor decât într-al nostru.

Mi-am urmat calea până-n asfinţit. Scârbit, istovit, şi mort de foame, m-am oprit la o casă singuratică: arăta destul de bine. Spun că vreau să vorbesc cu stăpânul, portăreasa îmi răspunde că nu-i acasă, că e dus la o nuntă dincolo peste râu, că nu se întoarce decât după vreo două zile, dar că, plecând, a poruncit ca prietenii lui să fie întâmpinaţi cum se cuvine. Providenţă! Noroc! întâmplare! Spuneţi-i cum veţi pofti.

Intru, mi se dă o masă bună şi un pat bun. Am băgat

de seamă, după adresa câtorva scrisori, că mă găsesc la domnul Rombenchi, consul al nu ştiu cărei naţiuni. I-am scris o scrisoare pe care i-am lăsat-o, închisă. După ce am mâncat bine şi am dormit foarte bine, m-am sculat şi, după ce m-am dichisit în toată voia, am plecat, fără să-i pot lăsa portăresei niciun semn de recunoştinţă şi am trecut gârla, plimbându-mă, făgăduind să plătesc la întors. După cinci ore de drum, am prânzit la o mănăstire de capucini care mi s-au părut nişte inşi foarte folositori în asemenea împrejurări. După ce m-am ospătat, am pornit-o iar, proaspăt şi voios, şi am mers zdravăn până la ora douăzeci şi două (vreo trei după-amiază). Mă oprii la o casă al cărei stăpân mi-era prieten; de la un ţăran am aflat-o. Intru, întreb dacă stăpânul e acasă, mi se arată odaia în care sta singur, scriind; fac un pas să-l sărut; văzându-mă în ce hal sunt, se dă înapoi îngrozit şi-mi spune să plec numaidecât, arătându-mi nişte pricini care de care mai şubrede şi mai jignitoare. Îi arăt împrejurările în care mă aflu, nevoile care mă împresoară şi-i cer şaizeci de ţechini, în schimbul unui înscris al meu, care-l garanta că domnul de Bragadin i-i va întoarce. Îmi răspunde că nu mă poate ajuta cu nimic, nici măcar un pahar de apă nu-mi poate, da, fiindcă de când m-a văzut la el în casă, tremură de spaimă ca urgia tribunalului să nu se reverse asupră-i. Era un bărbat la şaizeci de ani, curtier de meserie, şi care-mi era foarte îndatorat. Hainul lui refuz avu asupră-mi o cu totul altă urmare decât cel al domnului Grimani. Fie mânia, fie indignarea, fie turbarea, fie dreptul raţional sau cel natural, îl apucai de guler şi, scoţându-mi espontonul, îl ameninţai, strigând, că-l ucid. Tremurând tot, scoase o cheie din buzunar şi-mi spuse arătându-mi un sertar că banii sunt acolo şi că n-am decât să iau câţi poftesc: îi spusei să-l deschidă el cu mâna lui. Ascultă, şi, deschizându-mi un sertar în care era aur, îi poruncii să-mi numere şase ţechini.

— Mi-ai cerut şaizeci.

— Da, când mă aşteptam să mi-i împrumute prietenia, dar când sunt pus să i-i datorez doar silniciei, nu-mi trebuie mai mult de şase, pentru care nu-ţi dau niciun înscris. Îţi vor fi întorşi la Veneţia, unde voi scrie ce m-ai nevoit să fac, făptură mişelnică şi nevrednică de a trăi pe lume.

— Iartă-mă, ia tot, mă rog dumitale.

— Niciun ban. Mă duc, şi pe tine te sfătuiesc să mă laşi să plec netulburat, fiindcă altminteri mă tem ca, disperat cum sunt, să nu mă întorc să-ţi dau foc la casă.

Am ieşit şi am făcut drum de două ceasuri până când noaptea şi osteneala m-au silit să mă opresc în casa unui plugar. Am mâncat prost şi am dormit pe paie. Dimineaţă mi-am cumpărat o redingotă veche, am închiriat un măgar pe care să călăresc, şi aproape de Feltre mi-am cumpărat o pereche de cizme. În acest echipaj am străbătut şandramaua pe care o numeau Scala. Era ocolo o strajă care nu mi-a făcut nici măcar cinstea să mă întrebe cum mă cheamă, şi i-am fost mulţumitor, precum lesne mă va crede cititorul. De acolo am luat o căruţă cu doi cai şi curând am ajuns la Borgo di Valsugano, unde l-am găsit pe părintele Balbi la hanul pe care i-l indicasem. Să nu fi venit el la mine, nu l-aş fi cunoscut. O redingotă largă, o pălărie cu borurile lăsate, pusă peste o tichie groasă de bumbac, îl deghizau de minune. Îmi împărtăşi că toate acestea i le dăduse un fermier în schimb pe mantaua mea, că a ajuns fără încurcături şi că a mâncat bine. Îmi spuse gingăşia că nici nu mă aştepta, fiindcă nu credea că de bună-credinţă i-am făgăduit să-l întâlnesc. Poate că aş fi făcut bine să nu-i fi înşelat aşteptările.

A doua zi mi-am petrecut-o în hanul acela unde, fără să mă scol din pat, am scris peste douăzeci de scrisori la Veneţia, dintre care zece sau douăsprezece aidoma, unde arătam ce fusesem nevoit să fac pentru a dobândi cei şase

ţechini.

Călugărul scrise câteva scrisori neobrăzate părintelui Barbarigo, mai-marele său, fraţilor acestuia, patricienii, şi câteva scrisori de amor slujnicelor care-i pricinuise nenorocirea. Eu îmi scosei galoanele de la haină şi îmi vându-i pălăria, lepădându-mă de un lux care nu se potrivea cu împrejurările în care mă aflam, căci prea sărea în ochi.

În ziua următoare dormii la Pergino, unde veni să mă vadă un tânăr conte Dalberg care, nu ştiu cum, aflase că suntem fugiţi de la închisoarea de stat din Veneţia. De la Pergino plecai la Trento şi de acolo la Bolzano, unde, având nevoie de bani să mă îmbrac, să-mi cumpăr rufe şi să-mi urmez drumul, mă înfăţişai unui bătrân banca iar, Menz, şi acesta îmi dădu un om sigur pe care-l trimisei la Veneţia cu o scrisoare pentru domnul de Bragadin. Bătrânul bancher mă puse într-un han bun, unde mi-am petrecut stând în pat cele şase zile câte i-au trebuit trimisului să se întoarcă. Omul îmi aduse o sută de ţechini şi, după ce-l îmbrăcai pe tovarăşul meu, mă îngrijii aşijderea şi pentru mine. Nefericitul acela de Balbi îmi dădea în fiecare zi noi temeiuri ca tovărăşia lui să mi se pară insuportabilă. O ţinea una că fără el n-aş fi scăpat niciodată şi că, potrivit făgăduinţei ce i-o dasem, îi datoram jumătate din averea mea eventuală. I se aprindeau călcâiele după toate slujnicele şi, cum nici statul, nici mutra nu-l ajutau să placă, era întâmpinat cu nişte palme zdravene, pe care le îndura cu o pilduitoare răbdare, fără însă să-l înveţe minte nici pe douăzeci şi patru de ore. Toate acestea mă distrau, deşi mă durea să mă văd laolaltă cu un om aşa mârşav la suflet.

Am luat poştalionul şi în trei zile am sosit la München, unde am tras la hotelul la cerb. Am dat acolo peste doi tineri veneţieni din familia Contarini, care se găseau de mai multă vreme la hotel, însoţiţi de un conte

Pompei, veronez; ei însă necunoscându-mă şi eu nemaiaflându-mă nevoit să-mi caut sihaştri ca să pot vieţui, nu m-am sinchisit să mă duc să-mi fac închinăciunea. Altfel stăteau lucrurile cu contesa Coronini, pe care o cunoscusem la Veneţia, la mănăstirea Santa Giustina, şi care era foarte bine văzută la curte.

Ilustra doamnă, în vârstă pe atunci de şaptezeci de ani, m-a primit foarte bine şi mi-a făgăduit să-i vorbească electorului ca să-mi acorde drept de azil. Se ţinu de cuvânt şi a doua zi îmi spuse că alteţa-sa n-are împotriva mea nimic care să-l împiedice să-mi acorde azil în statele sale, dar că pentru Balbi nu poate exista siguranţă în Bavaria căci, în calitatea lui de somase fugar, putea fi revendicat de somascii din München; alteţa-sa nu vrea încurcături cu călugării. Contesa mă sfătui, aşadar, să-l scot cât mai curând din oraş ca să meargă să se adăpostească aiurea şi să se ferească astfel de un renghi pe care cinstiţii lui fraţi, călugării, nu vor întârzia să i-l joace.

Simţindu-mă dator în conştiinţă să mă îngrijesc de nepricopsitul acela, mă dusei la duhovnicul electorului, spre g-i cere o recomandare pentru el într-un oraş oarecare din Suedia. Duhovnicul cu pricina, iezuit, nu dezminţi nobilele purtări ale fraţilor să-i întru Loyola; mă primi cum nu se poate mai rău. Îmi spuse, cam din vârful buzelor, că la München mă cunosc toţi foarte bine. Îl întrebai verde dacă înţelege să-mi dea această înştiinţare ca pe d veste bună sau ca pe una proastă; nu-mi răspunse nimic şi ieşi din odaie. Un alt preot îmi spuse că a plecat să verifice o minune de care tot oraşul vorbeşte.

— Ce minune, părinte? întrebai eu.

— Împărăteasa, văduva lui Carol al VII-lea, al cărei cadavru se află încă în sală, expus privirilor publicului, aure picioarele calde, deşi ea e moartă.

— Poate că e ceva care i le încălzeşte.

— Puteţi merge înşivă să vă încredinţaţi de miracol.

Nu vezi în fiecare zi minuni şi, lăsând să-mi scape un asemenea prilej, l-aş fi pierdut pe acela de a mă lămuri sau de a râde, şi eram la fel de năsăţios de amândouă. Dorind să mă pot lăuda că am văzut o minune, şi anume una de un soi cu atât mai interesant pentru mine cu cât din nefericire picioarele mi-au fost întotdeauna reci ca gheaţa, alerg să văd pe augusta moartă, care cu adevărat avea picioarele calde; am văzut însă că lucrurile erau foarte simple, căci răposata maiestatea sa era îndreptată spre o’s) bă fierbinte, aflată foarte aproape. Un dansator care mă cunoştea, şi pe care curiozitatea îl atrăsese aici laolaltă cu gloata, se apropie de mine, mă felicită pentru izbutita mea evadare şi-mi spuse că tot oraşul vorbeşte cu interes de ea. Ştirea îmi plăcu, căci nu e rău niciodată ca lumea să se intereseze de tine. Ucenicul Terpsihorei mă pofti la prânz, ceea ce primii cu plăcere. Se numea Michele de l’Agata, iar soţia lui era frumoasa Gardela, pe care cu şaisprezece ani în urmă o cunoscusem la bătrânul Malipiero, care mă lovise cu bastonul fiindcă mă hârjoneam cu Tereza. Gardela, care ajunsese o vestită dansatoare şi care era la fel de frumoasă, fu încântată să mă vadă şi să audă din gura mea povestirea anevoioasei mele evadări. Se interesă de călugăr şi se arătă gata să-mi dea o scrisoare de recomandare pentru la Augsburg, către canonicul Bassi, bolonez, prieten cu ea şi decan al consiliului din Saint-Maurice. Primii şi pe loc o şi scrise, încredinţându-mă că nu mai trebuie să-mi fac griji pentru călugăr, căci decanul îl va lua cu siguranţă asupra lui şi că se va pricepe chiar să-l împace cu Veneţia.

Încântat că scap de el într-un chip atât de onorabil, alerg la han, îi povestesc întâmplarea şi-i dau scrisoarea, făgăduindu-i să nu-l părăsesc dacă decanul nu l-ar primi bine. Găsindu-i o trăsură bună, îl pornesc a doua zi în zori: După patru zile, Balbi îmi scrise că decanul l-a primit cu toată căldura, că l-a găzduit la el acasă, că l-a îmbrăcat în

abate, că l-a prezentat principelui episcop de Darmstadt şi că, datorită lui, magistraţii oraşului i-au acordat azil. Pe de altă parte, decanul i-a făgăduit să-l ţină la dânsul până-i va dobândi de la Roma secularizarea şi voia de a se întoarce la Veneţia; căci de îndată ce nu va mai fi călugăr, nu va mai fi nici vinovat în faţa tribunalului inchizitorilor de stat. Părintele Balbi îşi încheia scrisoarea spunându-mi să-i trimit vreo câţiva ţechini pentru măruntele lui plăceri, căci el avea prea multă nobleţe sufletească pentru a-i cere bani decanului care, zicea nerecunoscătorul, n-avea destulă pentru a-i oferi singur. Nu i-am răspuns.

Rămas singur şi liniştit, m-am gândit serios să-mi caut de sănătate, căci toate câte le pătimisem îmi dăduse nişte contracţiuni nervoase care puteau să ia o întorsătură alarmantă. M-am pus la regim şi în trei săptămâni eram pe deplin înzdrăvenit. Într-acestea, sosi de la Dresda doamna Riviere cu fiul ei şi cu cele două fiice; se ducea la Paris s-o mărite pe cea mare. Feciorul dobândise bună învăţătură şi putea fi socotit un tânăr desăvârşit. Fata cea mare, care urma să se mărite cu un comediant, îmbina talentul la dans cu chipul cel mai frumos cu putinţă, cânta la clavecin ca un virtuoz, şi avea lustrul lumii, laolaltă cu cea mai dulce gingăşie şi cu toate farmecele tinereţii. Deosebit de drăguţi, tuspatru, se arătară încântaţi de revedere şi doamna Riviere mă făcu fericit venind în întâmpinarea propriei mele dorinţe şi dându-mi să înţeleg că le-ar face multă plăcere să călătorim împreună până la Paris. Despre cheltuielile melc de drum nici nu m-au lăsat să deschid gura; a trebuit să primesc darul întreg. Planul meu fiind să mers să mă statornicesc la Paris, întâmplarea aceasta fericită mă făcu să prevăd că voi avea parte de noroc în cariera de aventurier în care aveam de gând să mă avânt în singurul oraş din lume unde zeul cel orb îşi împarte hatârurile celor ce i se încredinţează şi se pricep să nu le irosească. Nu greşesc de fel, precum cititorul va vedea la

timpul şi locul potrivit; darurile norocului au fost însă zadarnice, fiindcă purtările-mi nebuneşti au risipit totul. Cele cincisprezece luni de la Piombi m-au ajutat să-mi cunosc toate metehnele sufleteşti; ar fi trebuit să rămân însă acolo un răstimp şi mai îndelungat pentru a găsi şi preceptele în stare să mă tămăduiască de ele.

Doamna Riviere m-ar fi luat bucuroasă cu clinsa; nu-şi putea însă cu niciun chip amâna plecarea, iar mie îmi trebuia vreo săptămână, ca să aştept să-mi vină de la „Veneţia scrisori şi bani. Îmi făgădui să mă aştepte o săptămână la Strasbourg şi ne înţeleserăm să merg să-i întâlnesc, dacă-mi va fi cu putinţă, acolo. Plecă din Munchea în 18 ale lunii decembrie.

Două zile după plecarea ei, primii de la Veneţia scrisoarea de schimb pe care o aşteptam. Mă grăbii să-mi plătesc datoriile şi pornii de îndată spre Augsburg, mai puţin pentru a-l vedea pe părintele Balbi, cât pentru a avea prilejul să-l cunosc pe bunul decan care mă scăpase de el. Ajunsei în oraşul acela şapte ore după plecarea de la München şi mă dusei de îndată la mărinimoasa faţa bisericească. Nu era acasă, dar îl găsii în schimb pe părintele Balbi, îmbrăcat în abate, cu capul gol şi părul lung, dat cu pudră albă, ceea ce-i scotea altcumva în relief, şi de Ioq spre folosul lui, pielea de culoarea castanei de India. Balbi nu împlinise patruzeci de ani, dar era urât, având zugrăvite pe chip josnicia, laşitatea, obrăznicia şi făţărnicia; pe deasupra mai avea şi un glas şi nişte purtări făcute să respingă orice bunăvoinţă. L-am găsit bine găzduit, bine hrănit, bine îmbrăcat. L-am firitisit pentru soarta lui şi i-am spus că e fericit, precum eu însumi sunt că i-am putut înlesni toate binefacerile de care se bucură, şi nădejdea de a ajunge în curând preot de mir. Inima aceea haină, departe însă de a-mi mulţumi, mă învinui că am fost dibaci şi m-am descotorosit de dânsul şi până la urmă îmi spuse că, de vreme ce merg la Paris, n-am decât

să-l iau cu mine, căci la Augsburg se plictiseşte de moarte.

— Şi ce-ai voi să faci la Paris?

— Dar dumneata ce vei face?

— Îmi voi pune în lucrare iscusinţa.

— Şi eu pe a mea.

— Prin urmare n-ai nevoie de mine, poţi zbura cu propriile dumitale aripi. Cei care mă duc pe mine acolo m-ar izgoni, poate, dacă m-ai însoţi dumneata.

— Mi-ai făgăduit să nu mă părăseşti.

— Se poate socoti cineva părăsit când e lăsat cu tot ce-i trebuie şi cu un viitor asigurat?

— Cu tot ce-i trebuie! N-am un ban.

— Ce-ţi trebuie bani? Ai masă bună, casă bună, haine, rufe, slujitori şi tot ce urmează. Şi-apoi, dacă ai nevoie de bani pentru micile dumitale berbantlâcuri, de ce nu ceri de la fraţii dumitale, călugării?

— Să cer bani de la călugări? Călugării iau, nu dau.

— Cere de la prieteni.

— N-am.

— Eşti de plâns; asta se întâmplă, cred, fiindcă n-ai fost dumneata prieten cu nimeni, niciodată. Ai putea să mai slujeşti câte o liturghie cu plată: e un mijloc bun de câştig.

— Nu sunt cunoscut

— Aşteaptă să fii, şi atunci ai să-ţi scoţi paguba pentru timpul pierdut.

— Vorbe în vânt: vreo câţiva ţechini tot ai să-mi laşi.

— N-am de prisos.

— Aşteaptă-l pe decan, mâine se întoarce, poţi să-i vorbeşti şi să-l convingi să-mi împrumute ceva bani. Poţi să-i şi spui că am să i-i dau înapoi.

— N-am să-l aştept de loc, căci plec chiar acum, şi de altminteri chiar de-ar fi aici în clipa asta, n-aş avea neobrăzarea să-i spun să-ţi mai dea şi bani, după toate câte le-a făcut pentru dumneata omul ăsta mărinimos, care-şi

dă prea bine seama că ai tot ce-ţi trebuie.

După schimbul acesta acru de vorbe, l-am lăsat şi, luând poştalionul, am plecat foarte nemulţumit că i-am înlesnit o situaţie atât de fericită unui ticălos care era atât de nevrednic de ea. În martie următor am primit de la nobilul şi mărinimosul decan Bassi o scrisoare în care îmi arăta cum a fugit Balbi de la el cu una din slujnice, furându-i o sumă de bani, un ceas de aur şi douăsprezece tacâmuri de argint; încotro a luat-o nu ştia.

Către sfârşitul acelui an, am aflat la Paris că pungaşul acela s-a dus de s-a oploşit la Coire, capitala cantonului Grisons, unde a cerut să fie primit în biserica lui Calvin şi recunoscut ca soţ legitim al doamnei care era cu el când însă comunitatea a băgat de seamă că proaspătul convertit nu ştie să facă nimic, l-au dat afară din sânul bisericii calviniste.

Când rebelul nostru a rămas fără bani, nevastă-sa, slujnica, l-a bătut măr şi l-a părăsit, iar el, nemaiştiind ce să facă, a luat hotărârea disperată de a merge la Brescia, oraş ţinând de republică, unde, prezentându-se la guvernator, îi spuse cum îl cheamă, cum a evadat şi cât se căleşte şi-l rugă fierbinte să-l ia sub ocrotirea sa ca să-i dobândească iertarea.

Cea dintâi urmare a ocrotirii acelui podesta 1 a fost că l-a aruncat pe pocăit la puşcărie; pe urmă a scris tribunalului să-i spună ce să facă cu el. Tribunalul trimise poruncă să fie adus la Veneţia în lanţuri părintele Balbi şi, când ajunse, Messer Grande îl dădu pe mâna tribunalului, care îl băgă la loc la Piombi. Nu-l mai găsi acolo pe contele Asquino, pe care tribunalul, luând în seamă vârsta lui înaintată, îl pusese la Patru, două luni după evadarea noastră.

După vreo cinci sau şase ani am aflat că tribunalul după ce l-a ţinut pe nenorocitul de călugăr doi ani la Piombi, l-a trimis înapoi la mănăstirea lui, unde stareţul,

temându-se de atingerea acestei oi râioase, l-a surghiunit la mănăstirea ordinului, lângă Feltre, mănăstire izolată, clădită pe o înălţime, unde însă Balbi n-a rămas decât şase luni. Spălând puţina, se duse la Roma să se arunce la picioarele papei Rezzonico, care îl iertă de păcate şi îl dezlegă de jurământul monahicesc. Ajuns preot de mir.

1 Potentat (it.).

6

Balbi se întoarse la Veneţia, unde trăi în desfrâu şi sărăcie. Muri ca un Diogene, mai puţin duhul sinopeanului, în anul 1783.

La Strasbourg m-am întâlnit cu doamna Riviere şi cu încântătoarea ei familie, care mă întâmpină arătându-mi cea mai făţişă bucurie. Am tras la excelentul Hotel de l'Esprât şi am petrecut câteva zile în oraşul acela, în mijlocul voioşiei şi al celei mai cordiale înţelegeri şi pe urmă am pornit spre oraşul unic, spre universalul Paris, într-o excelentă berlină, în care, spre a înveseli călătoria, mi-am luat îndatorirea să risipesc cât mai (multe vorbe de duh, de vreme ce din pungă n-aveam a risipi nimic. Farmecele domnişoarei Riviere mă încântau; mă sfiam însă şi aş fi crezut că nesocotesc toată stima şi recunoştinţă ce le datoram unei respectabile familii, dacă aş fi lăsat să răzbată o singură privire drăgăstoasă ori dacă un singur cuvânt de-al meu ar fi lăsat să se bănuie cumva sentimentul care mă încerca. Deşi vârsta mea nu se cam potrivea cu asemenea lucru, m-am crezut dator să mă mărginesc a juca un rol de părinte, şi n-am precupeţit, faţă de amabila familie, niciuna din drăgălăşeniile cu putinţă într-o călătorie lungă în care vrei să te arăţi vrednic de o însoţire plăcută, de o berlină comodă, de o masă aleasă şi de un pat excelent.

Am ajuns la Paris în ziua de miercuri 5 ianuarie 1757 şi am tras la prietenul meu Balletti, care m-a primit cu braţele deschise, încredinţându-mă că, deşi nu i-am scris,

mă aştepta, căci evadarea mea silindu-mă să plec cât mai departe de Veneţia, era sigur că altundeva n-aş fi putut alege să vieţuiesc decât la Paris, unde mai petrecusem doi ani la rând, cu toate desfătările ce ţi le poate oferi marele oraş. Odată cu sosirea mea, o mare bucurie intră în toată casa lor. Nimeni nu m-a iubit vreodată mai sincer decât această interesantă familie. Am îmbrăţişat cu căldură pe tată şi pe mamă, pe care i-am găsit neschimbaţi, întocmai cum îi lăsasem în 1752; am fost însă de-a dreptul izbit văzând-o pe fiica lor, pe care o lăsasem un copil şi pe care o regăseam mare şi frumos dezvoltată. Domnişoara Balletti avea cincisprezece ani, se făcuse frumoasă, şi maică-sa, care o crescuse cu grijă, îi dăduse dascălii cei mai buni şi tot ce o mamă plină de duh, de farmec şi de însuşiri îi poate dărui unei fiice iubite şi înzestrate cu cele mai alese înclinaţii: virtute, faiinec şi iscusite însuşiri, precum şi acea artă de a te purta în lume care, în orice tagmă e, împreună cu tactul şi buna-cuviinţă, cea mai de seamă însuşire.

După ce mi-am găsit un apartament foarte aproape de această interesantă familie, am luat o trăsură de piaţă şi m-am dus la Hotel de Bourbon, cu gândul de a mă prezenta domnului abate de Bernis, care era pe atunci cap sau ministru al departahientului afacerilor străine: aveam bune temeiuri să-mi pun nădejdea în ocrotirea acestui ministru. Sosesc, nu-i acolo: e la Versailles. La Paris mai mult ca oriunde aiurea trebuie s-o iei clin pripă şi, cum zice o vorbă proastă, dar înţeleaptă, să baţi fierul cât e cald. Nerăbdător să văd ce primire îmi va face acest îngăduitor ibovnic al frumoasei mele M.-M., merg la Pont-Royal, iau o cabrioletă şi ajung la Versailles la şase ceasuri şi jumătate. Nenoroc! Echipajele noastre se încrucişase pe drum, iar al meu, foarte puţin arătos, nu atrăsese de loc privirile excelenţei sale. Domnul de Bernis se înapoiase la Paris cu contele de Cantillana, ambasadorul Neapolelui:

mă pregăteam să fac cale întoarsă. Mă urc în trăsură, dar, când ajungem la gard, văd o mulţime de lume zăpăcită şi înnebunită, tălăzuindu-se încoace şi încolo, şi aud strigându-se din toate părţile: „Regele a fost asasinat! L-a asasinat pe rege!”

Înspăimântat, vizitiul meu n-are alt gând decât să-şi urmeze drumul; trăsura e însă oprită, sunt pus să cobor şi băgat la corpul de gardă, unde mai văd şi pe alţii, şi în mai puţin de trei minute eram peste douăzeci de inşi, toţi foarte miraţi că sunt arestaţi, şi toţi deopotrivă de vinovaţi ca mine. Stam acolo mohorâţi şi tăcuţi şi ne uitam unul la altul, fără a îndrăzni să scoatem o vorbă. Uimirea era zugrăvită pe toate chipurile, căci, deşi se ştia nevinovat, fiecăruia îi era frică.

N-am rămas prea mult în această neplăcută situaţie, căci peste cinci minute intră un ofiţer şi, după ce ne ceru curtenitor scuze, ne spuse că suntem liberi.

— Regele e rănit – ne spuse el – şi a fost dus în apartamentul său. Asasinul, pe care nu-l cunoaşte nimeni, a fost arestat. Îl căutăm peste tot pe domnul de la Martiniere.

Mă întorsesem în trăsura mea şi eralm foarte bucuros că mă văd acolo, când un tânăr foarte bine îmbrăcat şi cu un chip pe care era zugrăvit darul convingerii se apropie şi mă rugă stăruitor să-i acord un loc, pentru jumătate de preţ: în ciuda tuturor legilor politeţii, l-am refuzat. Poate că am făcut rău; în orice altă împrejurare, aş fi fost bucuros să-i ofer locul; sunt însă clipe în care prudenţa nu-ţi îngăduie să fii politicos.

Mi-au trebuit vreo trei ceasuri ca să fac drumul şi în acest scurt răstimp m-au depăşit cel puţin două sute de curieri care călăreau mâncând pământul. În fiecare minut vedeam altul şi fiecare striga şi răspândea în tot văzduhul ştirea pe care o ducea. Cei dintâi spuneau ce ştiam şi eu; până la urmă aflai că regelui i s-a luat sânge, că rana nu e

mortală, în sfârşit că e o rană uşoară şi că maiestatea sa poate chiar să meargă la Trianon, dacă-i vine pofta.

Înarmat cu această minunată veste, mă dusei la Silvia, unde-i găsii pe toţi la masă, căci nu era nici unsprezece.

— Vin de la Versailles, zic.

— Regele a fost asasinat?

— Nicidecum: e în stare să meargă la Trianon sau chiar la ciutăria 1 imăriei-sale dacă are chef. Domnul de la Martiniere i-a luat sânge şi l-a găsit foarte bine. Asasinul – a fost arestat şi va fi ars pe rug nenorocitul, jupuit de viu şi sfârtecat în patru.

Auzind această veste, pe care slujitorii Silviei se grăbiră s-o răspândească, o mulţime de vecini veni să mă audă; am fost nevoit să repet de zece ori acelaşi lucru, şi datorită mie cartierul a petrecut o noapte liniştită. În vremea aceea, parizienii îşi închipuiau că îşi iubesc regele; mai luminaţi, nu vor mai iubi astăzi decât pe acel suveran care va dori cu adevărat fericirea naţiunii şi care nu va fi decât primul cetăţean al unui mare popor; şi astfel cetăţenii Franţei întregi, şi nu numai cei ai Parisului şi ai mahalalelor lui se vor întrece care mai de care să-l iubească şi să-i arate recunoştinţa. Existenţa unor regi ca Ludovic al XV-lea a devenit cu neputinţă, şi chiar dacă s-ar mai găsi vreunul, oricare ar fi partidul interesat să-l proslăvească, opinia publică n-ar întârzia să-şi facă dreptate, iar năravurile lui

Ciutăria („parc-aux-cer/s”) – pavilion de petrecere al lui Ludovic al xv-lea.

vorba de Robert Damiens şi de tentativa lui de asasinat din 1757.

ar fi înfierate înainte ca mormântul să-l petreacă pe tărâmul istoriei, pe care regii şi bărbaţii de stat ar trebui s-o aibă veşnic înaintea ochilor.

CAPITOLUL X

Noi incidente – J.-J. Rousseau [...]

Trecuse o lună de când era la mănăstire domnişoara de K.C.V. şi nu mai vorbea nimeni de povestea aceasta l, pe care o socoteam încheiată; mă înşelam însă. În vremea aceasta petreceam, şi bucuria de a cheltui cu mână spartă mă împiedica să mă gândesc la viitor.

Abatele de Bernis, la care mă duceam fără greşeală o dată pe săptămână să-mi prezint omagiile, îmi spuse într-o zi că îl întreabă foarte des de mine inspectorul general şi că rău fac că-l neglijez. Mă sfătui să-mi las de-o parte pretenţiile şi să-i împărtăşesc mijlocul de care-i vorbisem pentru a spori veniturile statului. Sfaturile unui om căruia îi datoram starea mea aveau prea multă greutate pentru mine ca să nu le urmez fără nicio împotrivire. Mă dusei, deci, la inspector, şi, încrezându-mă în buna-i credinţă, îi dădui proiectul meu. Ar fi fost să se promulge o lege în puterea căreia orice moştenire alta decât din tată în fiu să-i verse statului tot venitul ei pe un an. Orice donaţie între vii înregistrată la notariat urma să fie supusă aceleiaşi redevenţe. Mi se părea că e o lege care n-ar supăra pe nimeni, căci moştenitorul n-avea decât să-şi închipuie că a moştenit un

1 Justinienne Wynne, fiica doamnei Wynne. Ajunsă la Parit, se în drăgosteşte de ea intendentul general La Popeliniere, dar familia lui se opune la căsătorie, deoarece Justinienne era însărcinată în urma legătu» iilor pe care le întreţinuse la veneţia cu patricianul Andrea Memmo.

După un proces intentat unei moaşe care încercase să-l provoace un avort, Justinienne s-a dus să nască la o mănăstire şi a plecat de la Paris la Londra.

Rolul jucat de Casanova în această intrigă rămâne destul de tulbure. Vezi mal Jos, cap. XI.

an mai târziu. Ministrul gândi la fel ca mine şi, spunându-mi că proiectul meu nu ridică nicio dificultate, îl

puse în portofoliul lui secret şi-lmi spuse că sunt un om făcut. Peste opt zile fu înlocuit cu domnul de Silhouette şi, când mă înfăţişai noului ministru, acesta îmi răspunse rece că atunci când o fi să promulge legea, are să-mi dea de veste. Legea a apărut în Franţa după doi ani şi au râs toţi de mine atunci când, arătându-mă ca autor al ei, mă hotărâi să cer recompensa ce mi se cuvenea.

Puţin după aceea, murind papa, se alese urmaş veneţianul Rezzonico, care îl făcu cardinal pe ocrotitorul meu Bernis, care din graţia maiestăţii sate Ludovic al XV-lea fu surghiunit la Soissons două zile după ce a plrimit bareta din regeştile-i mâini: iată prietenia regilor.

Dizgraţia încântătorului meu abate mă lăsa fără ocrotitor; aveam însă arginţi şi împrejurarea aceasta mă făcu să rabd cu destulă resemnare nenorocirea.

Domnul de Bernis, aflat în culmea gloriei, fiindcă a nimicit tot ce a făcut cardinalul de Richelieu, fiindcă, în înţelegere cu prinţul Kaunitz, s-a priceput să metamorfozeze străvechea ură a caselor de Austria şi de Bourbon într-o fericită alianţă, care mântuia Italia de grozăviile războiului al cărui teatru ajungea de câte ori cele două case aveau ceva de împărţit; faptă bună care pe dreptate i-a adus pălăria de cardinal, de la un papă care, în vremea tratatului, era episcop de Padova şi, deci, în stare să-l preţuiască; acest nobil abate, mort acum un an la Roma, unde Pius al VI-lea îl stima în chip deosebit, fu surghiunit de la curte pentru că i-a spus regelui, care-i ceruse părerea, că nu crede că domnul prinţ de Soubise e omul potrivit pentru a comanda oştirea. De îndată ce a aflat doamna Pompadour, şi a aflat-o chiar de la rege, a avut destulă putere ca să-i aducă dizgraţia, ceea ce i-a nemulţumit pe toţi; lumea se mângâie însă curândeu cuplete piperate şi noul cardinal fu fără zăbavă uitat. Aşa-i firea acestui neam: vioi, plin de duh şi îndatoritor, nu-l mai dor nici nenorocirile lui, nici ale altora, de îndată ce ai

descoperit lesnicioasa taină de a-l face să râdă.

Pe vremea mea, autorii de epigrame şi de cuplete care batjocoreau guvernul şi (miniştrii, sau chiar numai pe ibovniicele regelui, erau băgaţi la Bastilia; ceea ce nu-i împiedica însă pe oamenii de duh să înveselească mai departe societatea şi erau unii care socoteau drept o cinste faptul de a fi prigoniţi pentru o vorbă cu haz. Unul al cărui nume l-am uitat, dar care voia să se facă cunoscut cu orice preţ, îşi însuşi următoarele versuri ale lui Crebillon-fiul şi primi să ia gazdă la Bastilia mai curând decât să se lepede de ele. Crebillon, care nu era omul să-şi tăgăduiască lucrările, îi spuse ducelui de Choiseul că a făcut nişte versuri întocmai ca acelea, dar că se prea putea ca deţinutul să fi făcut şi el altele la fel cu ale lui. Vorba aceasta de duh stârni râşul şi autorul lui Sofa nu păţi nimic.

Doamne! Toate s-au schimbat;
Joe dă din cap că da (regele).
Venus parte ia la sfat (doamna de Pompadour)
Plutus e un crai sadea (domnul de Boulogne)
Mercur în zale s-a-mbrăcat (mareşalul de Richelicu)
Şi Marte cântă-aleluia (ducele de Ciermont, abate de St. Germain-des-Prés.)

Strălucitul cardinal de Bernis petrecu zece ani în surghiun, porcul negotiis 1, însă nu fericit, precum am aflat-o chiar de la dânsul, la Roma, după cincisprezece ani. Zic unii că e mai plăcut să fii ministru decât rege; eu însă, caieteris paribus 2, socotesc prostească judecata aceasta când o cercetez, cum se cuvine, asupra mea însumi. Înseamnă să te întrebi dacă independenţa preţuieşte mai mult sau mai puţin decât contrariul ei. Într-o cârmuire despotică, cu un rege slab şi netrebnic, care poartă coroana numai pentru a acoperi cu ea un ministru atotputernic, se poate, la o adică; pretutindeni aiurea e însă cu neputinţă.

Cardinalul de Bernis nu fu rechemat la curte, căci nu s-a mai văzut ca Ludovic al XV-lea să recheme vreodată un ministru dizgraţiat; la moartea lui Rezzonico trebui să meargă însă la Roma pentru a lua parte la conclav, şi rămase toată viaţa acolo ca ministru al Franţei.

1 Departe de treburile publice (lat.). La fel cu alţii (lat.).

6

În vremea aceea, doamna d'Urfe dorind să-l cunoască pe J.-J. Rousseau, ne duserăm la Montmorency să-i facem o vizită, sub cuvânt că-i aducem să copieze nişte note, treabă pe care o făcea cum nu se poate mai bine. I se plătea îndoit decât oricărui alt copist, dar garanta desăvârşita execuţie a lucrării. Pe atunci, celebrul scriitor numai din asta trăia.

Găsirăm un om cu purtări simple şi modeste, cu o judecată dreaptă, dar care nu se deosebea de ceilalţi nici ca înfăţişare, nici ca scânteiere a minţii. Rousseau nu ni se păru a fi ceea ce se numeşte un om drăguţ, iar faptul că era departe de a stăpâni acea fermecătoare curtenie a cercurilor alese, fu de ajuns ca doamna d'Urfe să-l găsească grosolan.

Văzurăm acolo pe femeia cu care trăia şi de care auzisem vorbindu-se; abia dacă îşi ridică însă ochii la noi. Plecând, ciudăţeniile filosofului ne înveseliră convorbirea.

Voi însemna aci vizita pe care i-a făcut-o prinţul de Conţi, tatăl aceluia numit pe atunci conte de la Marche. Îndatoritor, prinţul se duce singur la Montmorency anume spre a petrece o după amiază plăcută stând de vorbă cu filosoful care, la vremea aceea, ajunsese celebru. 11 găseşte în parc, merge cu dânsul şi-i spune că a venit pentru a avea plăcerea de a lua masa cu el şi a-şi petrece toată ziua stând de taifas.

— Alteţa voastră va mânca prost, îi spuse Rousseau; am să spun să mai pună însă un tacâm.

Filosoful pleacă, merge să dea poruncile trebuincioase şi se întoarce la prinţ cu care se plimbă vreme de două, trei ceasuri. Când vine ceasul prânzului, îl duce pe prinţ în salon, unde, văzând trei tacâmuri, acesta îi spune:

— Pe cine ai mai poftit oare să prânzească cu noi? Socoteam să fim între patru ochi.

— Al treilea, monseniore, îi spuse Rousseau, e un alter ego al meu. E o fiinţă care nu mi-e nici nevastă, nici ibovnică, nici slugă, nici mamă, nici fiică, şi care e toate astea la un loc.

— Cred, dragul meu; cum am venit însă pentru a prinzi numai ca dumneata, nu voi prinzi cu acest alter-tu şi te voi lăsa la un loc cu toate astea ale dumitale.

6

Zicând acestea, prinţul salută şi plecă. Rousseau nu încercă să-l oprească.

Cam tot în vremea aceea am fost martorul căderii unei comedii franţuzeşti intitulată Fiica lui Aristide; era de doamna de Graffigny, femeie plină de însuşiri, care muri de durere cinci zile după ce-i căzu piesa. Abatele de Voi-senon rămase înmărmurit, căci el avusese nenorocirea de a-şi îndemna prietena să-şi reprezinte piesa în public şi unii I anuiau că pusese şi el condeiul la ea, precum la Scrisori peruviene şi la Cente. Cam tot pe atunci, printr-o ciudată potriveală, mama lui Rezzonico muri, dimpotrivă, de bucurie văzându-şi feciorul ajuns papă. Durerea şi bucuria ucid mult mai multe femei decât bărbaţi, ceea ce arată că, dacă sunt mult mai simţitoare, femeile sunt totodată şi muii mai slabe de înger.

CAPITOLUL XI

Sunt hiat la interogatoriu – îi sau trei sute de ludovici grefierului – Moaşa şi Castelbajac sunt arestaţi – Domnişoara naşte un băiat şi o sileşte pe maică-sa să-mi ceară scuze – Procesul meu e suspendat – Domnişoara

pleacă la Bruxelles şi merge cu maică-sa ca Veneţia unde ajunge o doamnă din lumea mare – Lucrătoarele mele – Doamna Barei – Sunt prădat, arestat şi eliberat – Plec spre Olanda – „Spiritul” lui Helvetius [...]

A doua zi după prima mea întrevedere cu domnul de Sartine, m-am dus de dimineaţă la doamna de Rumain. Treaba nesuferind întârziere, mi-am îngăduit să pun s-o trezească şi, de îndată ce m-a putut primi, i-am spus totul PQ larg. I

213

— Nu-i vreme de stat pe gânduri, dragă Casanova – îmi spuse fermecătoarea doamnă – trebuie să-i mărturisim totul domnului de Sartine şi am să-i vorbesc negreşit chiar astăzi.

Se aşeză în aceeaşi clipă la pupitru şi-i scrise magistratului penal cerându-i o audienţă pentru ora trei după-amiază. Slujitorul se înapoie în mai puţin de un ceas, cu un răvaş care-i vestea că e aşteptată. Ne-am înţeles să ne vedem din nou seara, când îmi va spune ce a isprăvit.

La ceasurile cinci eram la ea; n-am aşteptat nici câteva clipe şi s-a întors acasă.

— Am dat totul în vileag, îmi spuse ea; ştie că domnişoara e gata să nască, ştie că nu dumneata eşti tatăl odraslei, ceea ce te face să apari cât se poate de mărinimos. I-am spus că, de îndată ce se va uşura şi se va înzdrăveni, domnişoara se va înapoia la maică-sa, fără să-şi mărturisească însă păcatul şi că pruncul va fi dus într-un loc sigur. N-ai a te teme de nimic şi poţi sta liniştit; acţiunea pornită trebuie să-şi urmeze însă cursul, aşa că vei fi citat pentru poimâine la grefă. Te sfătuiesc să te duci a-l vezi pe grefier sub un cuvânt oarecare şi să găseşti un mijloc să-i strecori ceva bani.

Am fost citat şi m-am înfăţişat. L-am văzut pe domnul de Sartine sedentem pro tribunali1. La sfârşitul şedinţei, îmi spuse că e silit să ordone să mă prezint personal în faţa

tribunalului la o dată ulterioară până la care nu mi-e îngăduit nici să lipsesc din Paris, nici să mă însor, fiindcă puterea procesului penal suspendă orice drept civil. I-am răspuns că nu voi face niciuna, nici cealaltă.

Am recunoscut, la interogatoriu, că am fost în domino negru la balul Operei, în noaptea arătată în actul de acuzaţie, dar încolo am tăgăduit totul. Cât despre domnişoara K.C.V., am spus că nici eu, nici altcineva dintre ai ei n-am bănuit vreodată că e însărcinată.

Calitatea mea de străin putea să facă să-i dea prin gând lui Vauversin să ceară să fiu arestat, sub cuvânt că s-ar putea să fug, aşa că socotii prielnic prilejul de a-l câştiga pe grefier de partea mea şi mă dusei să-l văd. După ce

— Prezidând tribunalul (lat.).

6

I-am împărtăşit temerile mele, i-am pus în mină un fâşie de trei sute de ludovici, pentru care m-am ferit să-i cer chitanţă, spunându-i că sunt pentru acoperirea cheltuielilor de judecată, în cazul că-mi vor cădea în seamă. Mă sfătui să cer cauţiune de la moaşă, acţiune pe care l-am însărcinat pe împuternicitul meu s-o facă; iată însă ce s-a întâmplat peste patru zile.

Mă plimbam pe jos pe bulevardul du Temple, când veni la mine un comisionar, care-mi strecură un răvaş unde citii că cineva care se afla pe o alee la cincizeci de paşi de acolo doreşte să-mi vorbească. „Asta – îmi zic eu – e sau o aventură de dragoste, sau o provocare, hai să vedem”. Opresc trăsura care venea după mine şi mă duc la locul cu pricina.

Mi-ar fi anevoie să zugrăvesc mirarea ce m-a cuprins când l-am văzut înaintea mea pe ticălosul de Casteibajac.

— N-am – îmi spuse el când mă zări – a vă spune decât două vorbe. Ne aflăm aici în siguranţă. Vin să vă propun un mijloc sigur pentru a pune capăt procesului şi a

vă cruţa mulţi bani şi multe tulburări. Moaşa e încredinţată că dumneavoastră şi nu altul aţi fost la ea cu o doamnă însărcinată; acum însă îi pare rău că sunteţi învinuit că aţi răpit-o. Daţi-i o sută de ludovici; va merge să declare la grefă că s-a înşelat, şi veţi isprăvi toată povestea. Nu-i veţi plăti această sumă decât după ce-şi va face declaraţia: cuvântul dumneavoastră îi ajunge. Veniţi cu mine să vorbim cu Vauversin, şi sunt sigur că vă va convinge să faceţi ce vă propun eu. Ştiu unde e; haidem, urmaţi-mă de departe.

Îl ascultasem fără a scoate un cuvânt şi eram încântat să văd ce lesne se dau potlogarii aceia pe faţă.

— Haidem – îi spusei spionului din Gascogne – condu-mă.

Iese, şi îl urmez până la al treilea cât al unei case din rue aux Ours, unde dăm peste avocatul Vauversin. De îndată ce mă văzu, intră fără niciun preambul în miezul lucrurilor.

— Moaşa – spuse el – va veni cu un martor la dumneavoastră, anume ca să vă spună în faţă că dumneavoastră i-aţi adus o femeie, rugând-o să-i facă un avort, şi nu vă va recunoaşte. Va merge pe urmă cu martorul la grefă, unde va declara că s-a înşelat, ceea ce-i va fi destul magistratului penal pentru a stinge orice urmărire. În felul acesta, sunteţi sigur că veţi câştiga procesul cu mama şi cu domnişoara.

Toate acestea părându-mi-se destul de bine ticluite, îi spusei că voi fi la Temple în fiecare zi până la amiază.

— Dar moaşa are nevoie de o sută de ludovici.

— Va să zică ăsta e preţul pe care-l cere ca să jure strâmb. Mă rog, treaba ei; făgăduiesc să-i dau, şi te poţi bizui pe cuvântul meu, dar nu-i dau decât după ce confuzia ei se va înregistra la grefă.

— E bine, domnule, cu condiţia să vă învoiţi să plătiţi înainte un sfert din sumă, care mi se cuvine mie pentru

cheltuieli şi onorariu.

— Sunt gata să fac precum spuneţi, dacă sunteţi de acord să-mi daţi o chitanţă în regulă.

Şovăi o clipă; dar, după o îndelungată frământare, ahtiat după bani, făcu precum doream şi îi numărai douăzeci şi cinci de ludovici. Îmi mulţumi călduros şi până la urmă îmi spuse că, deşi doamna X.C.V. e clienta lui, îmi va da în taină sfaturile cele mai potrivite pentru a-i zădărnici toate demersurile. Îi mulţumii din toată inima, de parcă aş fi vrut într-adevăr să mă folosesc de oferta lui şi am plecat, ca să-i scriu domnului de Sartine tot ce s-a întâmplat.

Peste trei zile, mi se spune că mă caută o femeie şi un bărbat. Ies şi, îndreptându-mă spre femeie, o întreb ce pofteşte.

— Aş dori să vorbesc cu domnul Casanova.

— Eu sunt.

— Înseamnă, domnule, că m-am înşelat. Vă rog să mă iertaţi.

Tovarăşul ei zâmbi şi plecară amândoi.

În aceeaşi zi, doamna contesă de Rumain primi o scrisoare de la stareţă, care-i vestea că protejata ei a adus pe lume un prunc de toată frumuseţea şi că a rânduit să fie trimis într-un loc unde va fi îngrijit cum nu se poate mai bine. Îi spunea că domnişoara nu va părăsi mănăstirea decât după şase săptămâni şi că se va întoarce la maică-sa înarmată cu un certificat care o va pune la adăpost de orice neplăceri.

Puţină vreme după aceea, moaşa fu închisă şi încarcerată; Castelbajac trimis la Bicêtre şi Vauversin radiat din barou. Urmărirea pornită împotriva mea de doamna X.C.V. continuă până se întoarse fiica ei acasă; ştiam însă că n-am de ce să-mi fac griji. Domnişoara se întoarse la casa ei din Bretagne spre sfârşitul lui august şi-i arătă maică-sii un certificat al stareţei, care declara că a

găzduit-o patru luni, vreme în care n-a ieşit niciodată şi n-a primit nicio vizită. Era adevărul adevărat; stareţa mai spunea însă că domnişoara se întoarce acasă fiindcă nu mai are nimic de temut de pe urma stăruinţelor lui La Popeliniere, şi aici călugărita minţea.

Domnişoara X.C.V. se pricepu să tragă foloase de pe urma mulţumirii maică-sii că o revede neprihănită, spre a o face să-i arate ea însăşi domnului de Sartine certificatul stareţei, să declare că renunţă la orice urmărire împotriva mea şi că e gata să-mi dea orice satisfacţie, spunându-mi că mă aflu îndreptăţit să cer despăgubiri şi că, spre a nu dăuna bunului ei nume, trebuie să învăluie întreg trecutul în tăcere.

Maică-sa mi-a trimis o scrisoare cât se poate de satisfăcătoare, pe care am înregistrat-o fără zăbavă la grefă, punând astfel în toată regula capăt blestematului meu de proces. I-am scris şi eu la rândul meu spre a o felicita, dar n-am mai pus piciorul acolo, ca să mă feresc de vreo scenă neplăcută, care ar fi putut ieşi dintr-o întâlnire cu Farsetti.

La Paris, domnişoara nu mai putea rămâne, căci toată lumea îi cunoştea povestea, aşa că Farsetti o duse la Bruxelles, împreună cu Madeleine. Peste puţină vreme, maică-sa se duse şi ea la dânsa, şi plecară la Veneţia unde, după trei ani, ajunse o doamnă în rândul lumii. Cincisprezece ani mai apoi, când am revăzut-o, era văduvă şi destul de fericită, şi se bucura de mare cinste datorită rangului ei, datorită minţii ei isteţe şi virtuţilor sociale; n-am mai avut însă cu ea niciun fel de legătură.

Peste patru ani, cititorul va vedea cum l-am reîntâlnit pe Castelbajac. Spre sfârşitul aceluiaşi an 1759, înainte de a pleca spre Olanda, am cheltuit câteva sute de franci spre a dobândi punerea în libertate a moaşei.

Duceam o viaţă de prinţ, şi lumea m-ar fi putut socoti fericit; eram însă departe de a fi. Cheltuiam nebuneşte,

zvârleam banii pe fereastră şi eram atât de darnic încât, fără să vreau, întrezăream tot felul de neplăceri într-un viitor mai mult sau mai puţin apropiat. Manufactura mea mi-ar fi îngăduit s-o duc aşa vreme îndelungată, dacă necazurile războiului nu i-ar fi zăgăzuit vânzarea; era cu neputinţă să nu sufăr însă şi eu de strâmtorarea care cuprinsese de sus şi până jos toată Franţa. Aveam în prăvălie patru sute de bucăţi de stofă vopsită, dar nu era de crezut să le pot vinde înainte de a se face pace, şi pacea aceasta atât de dorită nefiind cu putinţă decât într-un viitor încă destul de îndepărtat, mă ameninţa cumva prăbuşirea.

Cu această teamă în suflet, îi scrisei Estherei să-l înduplece pe taică-său să-mi subscrie jumătate din capital, să-mi trimită un funcţionar isteţ şi să se prindă tovarăş cu mine. Domnişoara d'O. îmi răspunse că, dacă mă învoiesc să-mi mut manufactura în Olanda, taică-său e gata să ia totul pe seama lui şi să-mi dea jumătate din câştig; iubeam însă Parisul şi am rămas nepăsător la o atât de avantajoasă propunere. Am avut apoi de ce mă căi.

Casa din Petite-Pologne mă ţinea parale destule, cheltuiala cea mai însemnată însă, care mă ducea de râpă şi pe care nimeni n-o ştia, era aceea pe care o făceam cu lucrătoarele, căci pentru firea mea şi pentru înclinarea mea spre variaţie, douăzeci de fetiţe, aproape toate drăguţe şi fermecătoare toate, cum sunt pariziencele, erau o stâncă de care, izbindu-se, virtutea mea păţea în fiecare zi câte un naufragiu. Nu mă lăsa rece mai niciuna şi, cum n-aveam răbdare să mă îngrijesc pe îndelete să le fac să-mi împărtăşească sentimentele, trăgeau foloase" de pe urma nerăbdării mele şi-şi vindeau hatârurile cât puteau mai scump. Pilda celei dintâi ajunse lege pentru toate, care-mi cereau casă, mobilă, bani, giuvaeruri, iar eu cunoşteam prea puţin preţul banului pentru ca o sută de ludovici să poată fi o stavilă în calea de a-mi dobândi mulţumirea. Mi

se năzărea câte o toană care nu mă ţinea nicio săptămână, ba chiar adesea îmi trecea în trei sau patru zile

6

şi bineînţeles ultima sosită îmi părea cea mai vrednică de luare-aminte. Cum îmi puneam ochii pe câte una nouă, nici nu le mai vedeam pe cele vechi, dar nu conteneam să mă îngrijesc de nevoile lor, ceea ce mă ducea departe. Doamna d'Urfe, care mă credea bogat, nu mă stingherea. G făceam fericită ajutând-o cu oracolele mele la operaţii-le-i magice, de care era pe zi ce trecea mai împătimită, deşi experienţele nu-i izbuteau niciodată. Manon Balletti mă îndurera cu gelozia ei şi cu dreptele-i mustrări. Nu înţelegea, şi avea dreptate, cum de puteam amâna căsătoria, dacă într-adevăr o iubeam. Mă învinuia că o înşel. Maică-sa se stinse, de năduf, în braţele noastre. Zece minute înainte de a-şi da sufletul, mi-o încredinţa pe fiica ei şi-i făgăduii din toată inima s-o iau de nevastă; ursita însă, cum într-una se spune, s-a pus mereu împotrivă. Silvia îmi sădise în inimă cele mai călduroase simţăminte de prietenie; o respectam ca pe o femeie deasupra tuturor, a cărei inimă binefăcătoare şi ale cărei purtări fără prihană erau vrednice de stima şi preţuirea tuturor. Am rămas vreme de trei zile în sânul familiei, împărtăşind din străfundurile inimii mâhnirea tuturor celor care o alcătuiau.

Peste câteva zile, prietenul meu Tiretta îşi pierdu ibovnica, la capătul unei lungi suferinţe. Patru zile înainte de a muri, simţindu-şi sfârşitul aproape şi dorind să închine Domnului cele ce oamenilor nu le mai putea oferi, îşi luă rămas bun de la ibovnicul ei, dăruindu-l cu un inel de preţ şi cu o pungă cu două sute de ludovici. Tiretta îşi strânse catrafusele şi veni la Petite-Pologne să-mi aducă trista veste. Îi găsii gazdă în Temple şi, după o lună, încuviinţându-i chemarea de a se duce să-şi caute norocul în Indii, îi dădui o scrisoare de recomandare către d. d'O.

la Amsterdam, care, în mai puţin de cincisprezece zile, îi numi diac pe un vas al societăţii care se îndrepta către Batavia. Să se fi purtat cum trebuie, ar fi făcut avere; se băgă însă într-o răzmeriţă, fu silit să fugă şi îndură apoi cele mai aspre nevoi. De la un neam de-al lui am aflat că în 1788 era în Bengal, bogat, dar neînstare să-şi realizeze averea ca să se întoarcă în patrie şi să-şi sfârşească zilele acolo. Mai încolo, nu ştiu ce s-a mai ales de el.

La începutul lui noiembrie, un stolnieel al ducelui d'Elbeuf veni la mine la manufactură cu fata lui, să-i cumpere o rochie de mireasă. Frumuseţea ei mă ului. Alese o bucată de satin lucios şi chipu-i frumos se însufleţi de toată văpaia plăcerii când văzu că taică-său se învoieşte la preţ; mare îi fu însă necazul când îl auzi pe vânzător spunându-i tătâne-său că nu poate tăia din bucată şi că trebuie s-o cumpere întreagă. Nu puteam îndura s-o văd cum suferă şi, ca să nu fiu silit să fac pentru ea o excepţie, m-am grăbit să trec în birou. Ferice aş fi fost să-mi fi dat prin gând să ies din prăvălie, căci mulţi bani aş fi cruţat! Dar de câte bucurii, de câte desfătări nu m-aş fi lipsit! în culmea deznădejdii, fermecătoarea fată îl roagă pe director s-o conducă la mine, ceea ce acesta nu cutează a-i refuza. Intră; două lacrimi cât nuca îi umpleau ochii, domolindu-i cumva focul din priviri.

— Dumneavoastră – îmi spuse ea încă din prag – sunteţi destul de bogat, domnule, ca să puteţi cumpăra toată bucata şi să-mi cedaţi din ea de-o rochie care mă va face fericită.

Mă uitai la taică-său şi văzui că-mi cere, parcă, iertare pentru cutezanţa copilei.

— Spuneţi lucrurilor pe nume, domnişoară, şi asts-mi place. Dacă de hatârul ăsta atârnă fericirea dumneavoastră, veţi avea rochia.

Îmi sări de gât şi mă sărută în chip de recunoştinţă, în vreme ce soldăţoiul de tată-său se prăpădea de râs.

Sărutările ei desăvârşeau vălul de vrajă pe care-l ţesuse în juru-mi. După ce plăti rochia, taică-său îmi spuse:

— Duminică o mărit pe zănateca asta; are să fie ospăţ şi petrecere şi vom fi fericiţi dacă ne veţi face cinstea să veniţi la zaiafet. Numele meu e Gilbert şi sunt intendent al domnului duce d'Elbeuf.

Îi făgăduii să vin negreşit, iar tânăra logodnică sări în sus de bucurie, într-un fel care o făcu să-mi apară şi mai încântătoare.

M-am dus duminică la locul hotărât, dar n-am putut nici mânca, nici dansa. Frumoasa Gilberte mă ţinea într-un soi de vrajă, din care nu m-am putut dezrobi cât am stat în societatea aceea, cu al cărei fel de a fi nu m-aş fi putut împăca niciodată. Erau tot ofiţeri ai unor mari familii» împreună cu nevestele şi fetele lor, oameni care maimuţăreau purtările alese ale stăpânilor lor, purtări din care nu se lipea de ei decât ce era caraghios; nu cunoşteam pe nimeni şi nimeni nu ştia cine sunt eu; mă potriveam acolo ca nuca în perete. În adunări de soiul acesta, omul cel mai subţire pare cel mai neghiob. Fiecare o firitisca pe mireasă, ea le răspundea tuturor şi râdeau adesea fără măcar să audă ce spun. Nătâng, slăbănog şi posac, mirele era mândru de nevastă-sa care, cu voioşia ei, întreţinea toată societatea. Deşi mă îndrăgostisem de soţia lui, nu-l pizmuiam de loc, dimpotrivă: îmi făcea milă. Ghiceam că nu se însoară decât în nădejdea de a-şi îmbunătăţi soarta şi-i şi vedeam podoaba frontală pe care negreşit avea s-o poarte, cu o femeie frumoasă şi plină de foc, el care era slut şi care părea să nu cunoască de loc cât preţuieşte o asemenea femeie. Mi se năzări s-o trag de limbă pe tânăra nevestică şi îmi dădu ea însăşi prilejul s-o fac, venind să se aşeze lângă mine după un contradans. Îmi mulţumi întâi pentru ceea ce făcusem pentru ea, şi îmi spuse ce mulţi au admirat-o pentru frumoasa rochie.

— Sunt totuşi încredinţat că abia aşteptaţi s-o

scoateţi – făcui eu – căci ştiu ce înseamnă dragostea şi cunosc neastâmpărul pe care-l pricinuieşte.

— E nostim că toată lumea se încăpăţânează să mă creadă îndrăgostită, când nu-s nici opt zile de când l-am văzut întâia oară pe domnul Baret; până atunci nici nu ştiam că trăieşte pe lume.

— Şi de ce vă mărită aşa cu zorul, fără să vă îngăduie măcar răgazul să vă cunoaşteţi mai îndeaproape?

— Aşa le face tata pe toate, cu zorul.

— Soţul dumneavoastră e bogat?

— Nu, dar poate ajunge bogat, Deschidem poimâine o prăvălie de ciorapi de mătase, pe strada Saint-Honofe colţ cu Prouvaires. Trag nădejde, domnule, că vă veţi aproviziona de la noi; vă vom servi ca pe nimeni altul.

— Bizuiţi-vă pe mine; ba chiar vă făgăduiesc să vă fac safteaua, măcar de-ar trebui să veghez toată noaptea acolo în prag ca să fiu eu primul.

— Vai, ce drăguţ sunteţi! Domnule Baret, îi spuse ea soţului ei, care era la doi paşi de noi – domnul ne-a făgăduit să ne facă safteaua.

— Sunteţi cât se poate de îndatoritor, domnule – spuse, apropiindu-se, soţul – are să ne aducă noroc, şi veţi fi mulţumit de mine, fiindcă ciorapii noştri nu există să se scămoşeze.

Marţi, în zorii zilei, am stat şi-am învârtit din deşte în colţul străzii Prouvaires, până când a venit o slujnică să deschidă prăvălia. Intru.

— Ce doriţi? mă întreabă fata.

— Să cumpăr nişte ciorapi.

— Stăpânii nu s-au sculat încă, reveniţi mai târziu.

— Ba nu, aştept până se scoală. Uite – îi zic întinzându-i zece franci – du-te de-mi adu o cafea, am s-o beau aici.

— Să mă duc să vă aduc o cafea, da’ ce, sunt proastă, să vă las singur în prăvălie?

— Ţi-e frică să nu fur ceva?

— Ei, domnule, s-au mai văzut d-astea, şi-apoi nici nu vă cunosc.

— Ai dreptate; totuşi rămân.

Nu trecu mult şi coborî şi Baret, care o certă pe biata fată că nu i-a dat de veste numaidecât.

— Du-te spune-i cucoanei să vină, îi spuse el şi totodată se grăbi să desfacă tot felul de pachete, ca să am de unde alege.

Erau acolo veste, ciorapi, pantaloni de tricot de mătase; am răscolit tot, m-am uitat, dar nu m-am oprit la nimic, până când am văzut-o coborând pe nevastă-sa, proaspătă ca o fragă, şi strălucitor de albă. Îmi zâmbi în chipul cel mai fermecător, îşi ceru iertare că nu e îmbrăcată cum se cuvine şi-mi mulţumi că mi-am ţinut cuvântul.

— Mi-l ţin întotdeauna – îi spusei – şi mai ales când e vorba de o coniţă atât de drăguţă ca dumneavoastră.

Doamna Baret avea şaptesprezece ani, era potrivită la stat şi avea un mijlocel cum nu se poate mai bine făcut; şi, fără a fi o frumuseţe desăvârşită, Rafael însuşi n-ar fi putut născoci sau înfăptui ceva mai atrăgător, ceva mai în stare să-ţi învăpăieze inima. Doi ochi vioi şi căscaţi a mirare, nişte pleoape lungi, care-i dădeau privirii un

6

u ştiu ce de sfială şi de voluptate, o guriţă mereu îmJ\ clo Dită cu un zâmbet cât se poate de plăcut, o dantură splendidă, nişte buze trandafirii, o strălucitoare albeaţă, ingaa luare-aminte cu care te asculta vorbind, un glas cu sunet de argint, o scăpărătoare şăgălnicie, o vioiciune cam îndoielnică, lipsa ei de pretenţii, sau mai curând neînsemnatul preţ ce-l punea pe farmecele ei, de a căror putere părea să n-aibă habar, în sfârşit, toată această negrăită alcătuire mă scufunda, ca într-un fel de extaz, în contemplarea acestei minunate capodopere a firii, peste

care întâmplarea sau cine ştie ce josnică socoteală îl făcuse stăpân pe bietul Baret, pe care-l vedeam stând acolo, firav, palid, şubred şi neavând ochi decât pentru ciorapii lui, de care îi păsa mai mult decât de jucăria cu care pe nedrept îl dăruise căsătoria, de vreme ce nu-i pricepea preţul şi nu-i gusta dulceaţa.

Am ales ciorapi şi veste de douăzeci şi cinci de ludovici şi i-am plătit fără să mă tocmesc. Bucuria pe care o \ a zui zugrăvită pe chipul frumoasei negustorese îmi dădu bune nădejdi pentru izbânda dragostei mele, care mi se părea totuşi destul de îndoielnică, fiindcă luna de miere nu e, pasămite, prielnică unei aventuri. Îi spusei apoi fetei că-i dau şase franci să-mi aducă târguiala în Petite-Pologne şi plecai.

Duminica următoare, Baret veni el însuşi să-mi aducă pachetul. Îi dădui şase franci ca să i-i dea fetei; îmi răspunse însă că va fi foarte bucuros să-i păstreze pentru el. Mi s-a părut cam murdară lăcomia asta, cu atât mai mult cu cât o lipsea pe slujnica lui de un câştig cinstit, după ce câştigase el însuşi destul de frumuşel la cei douăzeci şi cinci de ludovici; aveam însă nevoie să-l pun de partea mea şi numi părea rău că am găsit un mijloc atât de lesnicios ca să-l leg la ochi.

Aşadar, făgăduindu-mi în sinea mea s-o despăgubesc Pe fată, m-am purtat cât am putut mai frumos cu soţul, spre a-l mlădia cât mai bine. L-am poftit la masă şi l-am întrebat de ce n-a luat-o cu dânsul şi pe nevastă-sa.

— M-a rugat şi ea destul, dar nu mi-am îngăduit această îndrăzneală, de teamă să nu vă supăr, ti 7¥i ar „făcut, dimpotrivă, multă plăcere, căci so-ua dumitale mi se pare fermecătoare.

— Sunteţi prea îngăduitor, domnule, e însă foarte tânără încă.

— Nu văd nimic rău într-asta, iar dacă-i place să se plimbe, am să fiu încântat ca data viitoare s-o iei cu

dumneata.

Îmi spuse că-i va face multă plăcere şi lui.

Când treceam în trăsură pe dinaintea prăvăliei ei, îi trimiteam bezele, clar nu mă opream, căci nu mai aveam nevoie de ciorapi. De altminteri, m-aş fi şi plictisit cu toată adunătura aceea de flutură-vânt care-i ticseau la orice vreme dugheana. Începea lumea să se intereseze de ea în oraş; se vorbea de dânsa la Palais Royal şi eram foarte bucuros când auzeam spunându-se că nu-i atât de rezervată decât fiindcă aşteaptă să-i pice un guguştiuc cu bani. Asemenea vorbe îmi arătau că nu se înfruptase încă nimeni dintr-însa, şi trăgeam nădejde că guguştiu-cui acela aş putea foarte bine să fiu eu…

Peste câteva zile, zărindu-mi de departe trăsura, îmi făcu semn cu mâna. Cobor, şi bărbatu-său, după ce-mi cere de o mie de ori iertare, îmi spune că ar dori să fiu primul care să vadă nişte pantaloni croiţi după o modă nouă şi pe care tocmai i-a primit. Erau nişte pantaloni pestriţi şi niciun bărbat elegant şi cu gust nu ieşea dimineaţa fără să se împopoţoneze cu ei. Era o modă ciudată, dar foarte frumoasă pentru un tânăr bine făcut. Deoarece trebuiau să fie foarte pe corp, îi spusei să-mi facă şase perechi şi mă arătai gata să-i plătesc înainte.

— Am marfă pentru toate măsurile, îmi spuse el. Urcaţi în odaia nevesti-mii şi-încercaţi.

Clipa era preţioasă; primii, mai cu seamă când îl auzii spunându-i nevesti-sii să vină să-mi ajute. Urc; mă urmează, şi mă apuc să mă dezbrac, cerându-i iertare că fac treaba asta de faţă cu ea.

— Hai să zicem – îmi răspunde ea – că sunt acum valetul dumitale şi să ne facem că îndeplinesc slujba lui.

N-am crezut că trebuie să fac mofturi şi, lăsându-mă în voia curteniei ei, mi-am descălţat pantofii şi i-am dat pantalonii, având grijă să nu-mi scot, totuşi, şi izmenele, ca să nu-i pun ruşinea la prea grea cumpănă. Ajunşi aici, luă

câteva perechi de pantaloni, mi-i încercă, mi-i scoase, îmi încercă alţii, totul în cea mai deplină bună-cuviinţă de amândouă părţile, căci mă legasem s-o păstrez până la sfârşitul acestui joc fermecător, trăgând nădejde la ceva mai bun. Găsi că toate patru perechi îmi vin de minune, şi neavând poftă s-o contrazic, îi dădui cei şaisprezece ludovici câţi îmi ceru pe ei şi-i spusei că m-aş socoti fericit dacă ar vrea să mi-i aducă ea însăşi, într-o clipă de răgaz. Coborî fudulă nevoie mare să-i arate soţului ei ce bine se pricepe să vândă; o urmam de aproape, iar Baret îmi spuse că duminica viitoare va avea cinstea ca, împreună cu nevestica lui, să-mi aducă târguiala.

— Am să mă bucur mult, domnule Baret, îi spusei, mai cu seamă dacă veţi rămâne şi la prânz.

Îmi răspunse că are la ceasul două o treabă care nu suferă amânare şi că nu-mi poate făgădui să vină decât dacă-i îngădui să meargă să şi-o îndeplinească, încredinţându-mă că se va întoarce pe la cinci, ca s-o ia pe nevastă-sa. Nu-mi mai încăpeam în piele de bucurie! Ştiu însă să mă stăpânesc şi-i răspunsei liniştit că, deşi treaba asta mă păgubeşte de însoţirea lui, e slobod să facă precum pofteşte, cu atât mai mult cu cât nu trebuie să ies înainte de orele şase.

Abia aşteptam duminica, iar perechea de burghezi se ţinu de cuvânt. Cum ajunseră la mine, am dat poruncă să se spună la toată lumea că nu-s acasă toată ziua şi, cum ardeam să văd ce are să se întâmple după-amiază, pusei de se sluji prânzul foarte devreme. Mâncarea a fost gustoasă şi vinurile minunate. Omul nostru se ospăta cu poftă şi nici paharul nu-l ducea la ureche, astfel încât curtenia mă sili să-i amintesc că are o treabă grabnică la ceasurile două. Şampania îi dăruise o excelentă dispoziţie, şi aşa se face că avu fericitul gând de-ai spune nevesti-sii să nu-l aştepte, dacă treburile îl vor sili să zăbovească mai târziu decât ar dori; la rândul meu, mă grăbii să adaug că o voi petrece eu

însumi cu trăsura mea, după ce vom face o plimbare pe bulevarde. Îmi mulţumi şi, mărturisindu-şi cumva teama de a nu întârzia la întâlnire, îi înveselii inima spunându-i că o birjă tocmită cu ziua îl aşteaptă la poartă. Plecă şi rămăsei în sfârşit singur cu giuvaerul care eram sigur că până la şase seara va fi al meu.

De îndată ce auzii închizându-se poarta cea mare în urma blajinului soţ, îi spusei nevesti-sii:

— Vă felicit, doamnă, că aveţi un soţ atât de cumsecade, căci cu un bărbat cu o asemenea fire nu se poate să nu fiţi fericită.

— E cam devreme să i-ostim cuvântul acesta; pentru a fi însă fericită, trebuie să simţi că eşti şi să te bucuri de linişte sufletească. Soţul meu are o sănătate atât de şubredă, încât nu mă pot socoti decât infirmiera lui, şi-apoi mai sunt şi datoriile pe care le-a făcut ca să-şi înfiripeze negustoria şi care ne silesc să fim cât se poate de strânşi la pungă. Am venit pe jos ca să cruţăm douăzeci şi patru de parale. Câştigul pe care ni-l aduce prăvălioara ne-ar ajunge, dacă n-am avea datorii; aşa însă totul se duce pe dobânzi şi nu vindem cât ar trebui.

— Aveţi, totuşi, muşterii destui, căci de câte ori trec pe acolo, văd prăvălia plină.

— Muşteriii ăştia sunt nişte crai care vin numai să caşte gura, să facă glume proaste şi să-mi umfle capul cu bazaconii care-mi fac greaţă. N-au o para chioară şi nu-i slăbim din ochi ca nu care cumva să şterpelească ceva. Să fi vrut noi să le dăm pe datorie, s-ar fi golit de câteva zile prăvălia. Sunt cât pot mai ciufută, doar – doar oi scăpa de ei, dar degeaba. Au o dârzenie care mă descumpăneşte. Când e bărbatu-meu acasă, mă trag în iatac, adesea însă lipseşte şi atunci sunt nevoită să-i rabd; Pe de altă parte, criza de bani ne stânjeneşte vânzarea şi totuşi lucrătorii trebuie plătiţi în fiecare sâmbătă. Prevăd că în curând vom fi nevoiţi să le dăm drumul, căci avem poliţe a căror

scadenţă se apropie. Sâmbătă trebuie să facem plăţi de şase sute de franci, şi n-avem decât două sute.

— În cele dintâi zile de căsnicie, mă uimeşte strâmtorarea asta. Tata cunoştea doar ce are şi ce n-are soţul dumitale, şi-apoi cu zestrea ce s-a făcut?

— O bună parte din zestre s-a dus pe edecurile prăvăliei şi pe datorii. Avem marfă de trei ori mai multă decât suntem datori, dar când nu-i vânzare, capitalul e mort.

— Mă întristează ce-mi spui, fiindcă, dacă nu se pune pace, veţi ajunge din rău în mai rău; căci nevoile vor creşte odată cu timpul.

— Da, fiindcă dacă soţul meu se face bine, se poate să avem şi copii.

— Cum? dar ce, sănătatea îl împiedică să te facă, mamă? Nu e cu putinţă!

— Nu cred să pot fi mamă rămânând fată mare; e însă o treabă de care nu-mi pasă.

— Nu-mi vine să cred. E cu putinţă ca un bărbat, afară doar dacă e în agonie, să fie bolnav lângă dumneata? Dar ce, e mort?

— Mort nu e, dar nici semne de viaţă nu dă. Vorba asta de duh mă făcu să râd şi, tot lăudind-o, o sărutai, fără mare împotrivire. Prima sărutare fu ca o scânteie electrică; mă aprinsesem; o luai de la capăt încă o dată şi încă o dată, până o făcui blinda ca un mieluşel.

— Am să te ajut, fermecătoare prietenă – îi spusei ca s-o încurajez – să te descurci sâmbătă.

Şi tot vorbindu-i astfel, o trăsei uşurel într-un iatac unde un divan de toată frumuseţea alcătuia un altar cât se poate de plăcut pentru a săvârşi o jertfă de amor.

Eram încântat s-o văd atât de supusă la dezmierdările şi iscodirile mele, dar mă uimi la culme atunci când, gata de a desăvârşi ce începusem şi după ce pătrunsesem în ţinuta de rigoare între cele două coloane,

făcu o mişcare care mă dezdrumă astfel încât zădărnicea totul. Am crezut întâi că nu-i decât o şiretenie din acelea pe care adesea le obişnuieşte iubirea pentru a face mai dulce biruinţa, silindu-te s-o dobândeşti prin doborârea unor piedici care sporesc plăcerea; văzând însă că se fereşte de-adevărat, îi spusei cu dojana în glas:

— N-aş fi crezut să mă lovesc de o împotrivire tocmai în clipa când credeam a-ţi citi în ochi că-mi împărtăşeşti arzătoarele dorinţe.

— Ochii mei nu te-au înşelat; ce-am să-i spun însă bărbatului meu când m-o găsi altfel decât m-a zămislit Dumnezeu?

— Nu se poate să te fi lăsat nevătămată.

— Îţi grăiesc adevărul prietene, şi-ţi îngădui să te încredinţezi. N-am voie să înstrăinez un fruct care e al nunţii, înainte de a-i fi dat lui să guste întâi dintr-însul.

— Aşa e, dumnezeiască făptură, aşa e: păstrează fructul pentru o gură nevrednică de a-i preţui dulceaţa. T «e plâng şi te ader. Vino în braţele mele, lasă-te în voia dragostei mele şi nu te teme de nimic. N-am să muşc din fruct, dar pot să mă desfăt cu coaja lui, fără a-l vătăma nicidecum.

Petrecurăm împreună trei ceasuri amăgindu-ne cu o mie de fermecătoare nebunii, numai bune să ne aţâţe focul, în ciuda noilor şi noilor libaţii pe care unul altuia ni le închinarăm. Îmi făgădui de o mie de ori că va fi toată a mea de îndată ce Baret va putea să creadă că a fost toată a lui, ceea ce îmi mai domoli ciuda; şi, după ce o plimbai pe bulevarde, o petrecui până la poartă, unde o lăsai punându-i în palmă un fişic de douăzeci şi cinci de ludovici.

Îndrăgostit de ea cum mi se părea că nu mai fusesem niciodată, de nicio femeie, treceam de trei sau de patru ori pe zi pe dinaintea prăvăliei ei, cu preţul unor destul de largi ocoluri, spre marea neplăcere a vizitiului, care nu mai contenea să-mi spună că-mi omor caii. Eram fericit s-o văd

pândind clipa în care aveam să trec, când îmi trimitea bezele ducându-şi la buze vârful frumoaselor oi degete.

Eram înţeleşi că-mi va face semn să cobor atunci când soţul ei va fi biruit nevoia. Sosi în sfârşit şi ziua aceasta atât de fierbinte dorită, atât de înfrigurat aşteptată. Văzând semnul, trag de cordon, iar ea, suindu-se pe scara trăsurii, îmi spune să merg s-o aştept la uşa bisericii Saint-Germain-răuxerrois.

Arzând de dorinţa de a afla ce are să-mi spună şi de a vedea până unde ne va duce această întâlnire, mersei la locul hotărât şi, după un sfert de ceas o văzui sosind, cu frumosu-i căpşor ascuns într-o glugă. Se urcă în trăsura mea, îmi spune că are de făcut câteva târguieli şi mă roagă s-o duc la Palais Marehand.

Aveam treburi şi eu, şi încă treburi destul de grabnice, cum să te împotriveşti însă celei pe care o adori? îi poruncesc vizitiului să mâne în Place Dauphine şi mă pregătesc să-mi dezleg baierele pungii, fiindcă îmi spunea mie ceva că avea să cam dea iama într-însa. Într-adevăr, cum ajunserăm la Palais Marehand, începu să intre în toate prăvăliile, lăsându-se ademenită de cuvintele măgulitoare ale tuturor negustoreselor. Voia numai să vadă toate giuvaerurile, toate zdrăngănelele, toate flecuşteţele de ultima modă, care cât ai clipi i se înşirau dinainte, în vreme ce, numită „prinţesă”, i se spunea cu cele mai dulci cuvinte că cutare şi cutare sculă i-ar veni de minune. Baretiţa mea se uita la mine şi-mi spunea că nu se poate să nu fiu de acord că e foarte drăguţă, şi că i-ar face multă plăcere s-o aibă, dacă n-ar fi aşa scumpă. Iar eu, lăsându-mă de bunăvoie tras pe sfoară, umflam şi mai – tare laudele negustoresei, o încredinţam că un lucru care-i place nu poate fi scump, şi plăteam.

În vreme ce mândra mea alegea, topită de fericire, tot felul de fleacuri, iată şi nenorocul că îmi aduce în cale o întâmplare de pe urma căreia, patru ani mai târziu, aveam

să mă găsesc într-o situaţie îngrozitoare. Neîntreruptă e înlănţuirea împrejurărilor vieţii!

Văd în stânga mea o tânără domnişoară de vreo doisprezece, treisprezece ani, cu un chip cât se poate de nostim, alături de o babă slută, care se uita strâmb la o pereche de cercei de stras pe care fata îi ţinea în frumoasele-i mâini, contemplându-i, cu ochi plini de dorinţe; părea cât se poate de mâhnită că nu-i poate cumpăra. O auzii spunându-i că ar face-o fericită cerceii aceia, baba însă i-i smulge din mâini şi vrea s-o scoată afară, împreună cu dânsa.

— Frumoasă domnişoară – îi spune negustoroasa – vă dau alţii mai ieftini, şi aproape la fel de frumoşi.

Mititica îi răspunde însă că nici nu vrea să audă şi dă să iasă, făcându-i „prinţesei" mele o adâncă plecăciune»

Măgulită fără îndoială de această dovadă de respect, „prinţesase apropie de ea, o numeşte „domniţă", o sărută, spunându-i că e frumoasă coz şi o întrebă pe babă cine e.

— E domnişoara de Boulainvilliers, nepoţica mea.

— Cum puteţi fi, doamnă, atât de crudă – îi spusei eu mătuşii – să-i refuzaţi fermecătoarei dumneavoastră nepoate un giuvaer care ar face-o fericită? îngăduiţi-mi, doamnă, să i-i ofer eu.

Şi zicând acestea, îi pun cerceii în palmă fetiţei, a cărei frunte roşeşte în chipul cel mai plăcut şi care o priveşte pe mătuşă-sa cerându-i parcă încuviinţarea.

— Primeşte-i, nepoată, de vreme ce domnul e atât de drăguţ, şi-ţi face un dar atât de frumos, şi sărută-l ca să-i mulţumeşti.

— Cerceii – face negustoreasa – nu costă decât trei ludovici.

Aici treaba începe să ia o întorsătură ca la teatru, căci baba, mânioasă, îi spuse:

— Cum poţi să minţi în halul ăsta? Doar mi i-ai lăsat la doi ludovici.

— Vă înşelaţi, doamnă, trei v-am cerut.

— Nu-i adevărat, şi n-am să-ţi îngădui să-i bagi domnului mâna în buzunar. Nepoată, pune jos cerceii; cucoana n-are decât să şi-i ţină.

Până aici toate bune şi frumoase, baba strică însă totul spunându-mi că, dacă vreau să-i dau nepoatei ei cei trei v ludovici, are să meargă să-i cumpere din altă parte alţi cercei de două ori mai frumoşi. Mie mi-era totuna, aşa că pusei zâmbind trei ludovici înaintea domnişoarei, care nu se îndura să lase din mână giuvaerul. Sprintenă, negustoreasa înhaţă banii, zicând că târgul s-a încheiat şi că cei trei ludovici sunt ai ei, iar cerceii ai domnişoarei.

— Eşti o escroacă! îi strigă, mânioasă, baba.

— Şi dumneata o cod... bătrână, îi întoarce negustoreasa. Ce, nu te cunosc eu?

Atrasă de răcnetele celor două zgripţuroaice, gloata începuse să se adune în faţa prăvăliei. Vedeam că e gata-gata să se întâmple ceva neplăcut, aşa că o luai de braţ pe mătuşă şi o dusei binişor afară. Mulţumită că a dobândit frumoşii cercei pe care şi-i dorea şi păsându-i prea puţin că mă costă trei ludovici în loc de doi, nepoata o urmă. O vom întâlni din nou, la timpul şi locul potrivit.

După ce mă făcu să arunc pe fereastră vreo douăzeci de ludovici, după care săracul bărbatu-său ar fi plâns mult mai amar decât mine, mă urcai cu mândra mea în trăsură şi o dusei înapoi la uşa bisericii de unde o luasem. Pe drum, îmi spuse că va veni să petreacă vreo cinci, şase zile la Petite-Pologne şi că soţul ei mă va ruga să fiu atât de drăguţ să-i fac acest hatâr.

— Când se va întâmpla asta?

— Mâine, dacă dai pe la noi. Vino să cumperi câteva perechi de ciorapi; eu voi avea o migrenă şi vei vorbi cu Baret.

Vă puteţi închipui că n-am zăbovit să merg la amicul şi, nevăzând-o de loc pe doamna în prăvălie, am întrebat

prieteneşte cum o duce cu sănătatea.

— E bolnăvioară şi stă în pat, îmi spuse el. Are nevoie să meargă câteva zile la aer, la ţară.

— Dacă nu v-aţi oprit încă asupra unui loc anume, vă ţin la dispoziţie un apartament la Petite-Pologne.

Îmi răspunse printr-un zâmbet de încuviinţare.

— Mă duc s-o rog să primească, până atunci împachetaţi-mi vă rog o duzină de perechi de ciorapi.

Urc şi o găsesc în pat râzând, în ciuda migrenei aceleia de porunceală.

— Treaba s-a făcut – îi spusei – vei fi înştiinţată de îndată.

Într-adevăr, soţul ei suie cu ciorapii şi o vesteşte că eu sunt atât de drăguţ să-i ţin gata o încăpere la mine acasă. Şireata mititică îmi mulţumeşte, încredinţându-l pe bărbatu-său că aerul acela curat o va înzdrăveni curând.

— Nu vă va lipsi nimic, doamnă, veţi binevoi numai să mă iertaţi clacă n-am să vă pot ţine de urât, din pricina treburilor. Domnul Baret va putea veni să-şi petreacă noaptea cu dumneavoastră, şi să plece destul Qe devreme ca să poată deschide prăvălia.

După călduroase mulţumiri, Baret hotărî s-o cheme pe soră-sa să vină să stea la el cât va locui nevastă-sa la mine şi plecai spunându-le că începând chiar din seara aceea voi da poruncă să fie primiţi, dacă nu voi fi acolo când vor sosi.

A doua zi, ajunsei acasă abia după miezul nopţii şi bucătăreasa mă înştiinţa că cei doi soţi au cinat cu poftă şi s-au dus să se culce. Am vestit-o că voi prinzi în fiecare zi acasă şi am dat poruncă să se spună la toată lumea că sunt plecat.

A doua zi m-am sculat de dimineaţă şi, întrebând dacă soţul s-a trezit, mi s-a răspuns că a plecat în zori şi că nu se va întoarce înainte de cină. Doamna mai dormea. M-am gândit că de bună seamă pentru mine n-are să doarmă

şi m-am dus să-i fac cea dintâi vizită. Se deşteptase într-adevăr şi, ca un preludiu la mai dulci desfătări, i-am dat o mie de dulci sărutări pe care mi le-a întors cu deasupra. Am glumit amândoi pe seama amicului care venise să-mi încredinţeze cu mâna lui un giuvaer de care atât de frumos aveam să mă folosesc şi ne-am socotit fericiţi că suntem slobozi de a ne jertfi unul altuia, răstimp de o săptămână încheiată.

— Hai, sufleţelule, scoală-te şi trage ceva pe tine; fă-te gata, că ne aşteaptă o gustare la mine în odaie.

Nu zăbovi prea mult cu dichisitul; o rochiţă de dimineaţă din pânză de bumbac, o boneţică împodobită cu horbotă fină, o băsmăluţă de linou… dar cât de tare erau înfrumuseţate aceste puţine veşminte de prospeţimea şi trandafirii din obrajii ei!

Mâncarăm destul de repede; ne grăbeam; şi când isprăvirăm, încuiai uşa şi ne lăsarăm în voia fericirii.

Mirat că o găsesc aşa cum o lăsasem ultima oară, îi spusei că trăgeam nădejde că… dar ea, nedându-mi răgaz să-mi închei fraza, îmi spuse:

— Scumpule, Baret crede sau se face a cr-ede că şi-a împlinit slujba de bărbat, dar nu-i adevărat şi sunt gata să ajung, cu ajutorul tău, într-o stare care să nu-i mâi lase nici cea mai mică îndoială.

— Înseamnă, îngeraşule, că-i voi face o mare îndatorire, şi te asigur că-l voi îndatora cum se cuvine.

Spunând acestea, păşii pragul templului şi deschisei poarta într-un chip care spărgea orice împotrivire. Un strigăt uşor, apoi câteva suspine mă vestiră că jertfa e deplină şi într-adevăr altarul lui Amor era înecat în sângele victimei. După o abluţiune foarte de trebuinţă, sacrificatorul se înverşuna iar asupra victiinei care, fără să se mai teamă acum de nimic, îl stârnea, şi abia după cea de-a patra jertfă amânarăm întrecerea pe mai târziu. Ne făcurăm o mie de jurăminte de dragoste şi de credinţă şi

făgăduielile noastre erau poate şi sincere, de vreme ce eram beţi de fericire.

Ne despărţirăm doar atât cât să ne îmbrăcăm; pe urmă, după ce dădurăm un ocol prin grădină, prânzirăm între patru ochi, încredinţaţi că, la o masă bună, stropită cu vinuri alese, ne vom regăsi puterile trebuincioase pentru a ne alina arzătoarele dorinţe şi a le adormi întru cele mai dulci desfătări.

La desert, în vreme ce-i turnam şampania, o întrebai cum a izbutit, cu un temperament atât de focos, să se păstreze nevătămată până în ziua aceea.

— Dragostea – îi spusei eu – ar fi putut culege mai degrabă un fruct de care căsătoria n-a ştiut a se bucura. Ai şaptesprezece ani şi sunt cel puţin doi de când para s-a copt.

— Da, aşa cred, dar n-am iubit niciodată, iată dezlegarea la toate întrebările.

— N-ai avut niciun curtezan drăguţ?

— M-au dorit mulţi, dar degeaba Inima mea rămânea mută. Tata a crezut poate dimpotrivă când l-am rugat, acum o lună, să mă mărite mai repede.

— N-ar fi de mirare; dar dacă nu iubeai, de ce l-ai zorit?

— Ştiam că ducele d'Elbeuf nu va întârzia să se întoarcă de ia ţară şi că dacă m-ar fi găsit încă slobodă, m-ar fi silit să mă mărit cu un bărbat pe care nu-l pot suferi şi care mă voia cu tot dinadinsul.

— Şi cine e, mă rog, bărbatul de care ţi-e atât de scârbă?

— Unul din ticăloşii de puşti ai ducelui, un adevărat monstru care trăieşte cu stăpânu-său.

— Dar ce, ducele are asemenea gusturi?

— Bineînţeles. Are optzeci şi patra de ani şi îşi închipuie că a devenit femeie; pretinde că are nevoie de un soţ.

Râdeam pe înfundate.

— Dar măcar e băiat frumos, curtezanul ăsta?

— Eu îl găsesc îngrozitor, dar-toată lumea zice că e frumos.

Fermecătoarea doamnă Baret petrecu opt zile la mine şi în fiecare zi luam de câteva ori de la capăt o bătălie în care eram mereu biruiţi şi mereu biruitori. Am mai văzut femei frumoase şi atrăgătoare ca ea, dar ca ea de proaspete şi de albe n-am văzut niciodată. Pielea ei era o catifea alcătuită din petale de trandafir; răsuflarea ei avea o mireasmă care le dădea sărutărilor o deosebită gingăşie. Avea un piept întocmit de minune şi cele două globuri care îl încununau, împodobite cu două perle de mărgean, aveau o tărie de marmură. Mijlocul îi era subţirel, şi linia rotundă care îl încheia era de o desăvârşire în stare să înfrunte penelul celui mai iscusit pictor. Găseam în a o contempla o bucurie de nespus, şi, în mijlocul fericixii mele, eram nefericit că nu pot face faţă tuturor dorinţelor pe care atâtea farmece le deşteptau în mine. Friza care încununa coloanele era alcătuită din mici cârlionţi de un aur palid şi de o deosebită gingăşie, iar degetele mele zadarnic se străduiau să le dea altă linie decât cea care le era firească. Deprinsese cât se poate de lesne mişcările acelea vioaie şi graţioase care îndoiesc plăcerea; natura, la dânsa, luase asupră-şi toată această educaţie şi nu cred că alta mai desăvârşită se mai poate găsi.

Văzurăm sosind ziua plecării ei cu aceeaşi silă amândoi, şi nu ne mângâiaim de această nefericire decât cu nădejdea de a ne întâlni cât mai des cu putinţă. Trei zile după ce s-a întors acasă, mai îndrăgostit ca oricând, m-am dus la ea şi i-am dărait două bancnote de câte cinci mii de franci fiecare. Bărbatu-său o fi crezut ce-o fi poftit, dar s-a bucurat că şi-a plutut plăti datoriile şi că pleaşca asta l-a adus în stare să-şi ducă mai departe negoţul şi să aştepte sfârşitul războiului. Câţi bărbaţi n-ar fi bucuroşi să aibă o

femeie atât de productivă!

La începutul lunii noiembrie, am vândut acţiuni de cincizeci de mii de franci unui anume Garnier, din rue du Mail, cedându-i o treime din materialele imprimate pe care le aveam în prăvălie, acceptând un controlor ales de el şi plătit în comun de societate. Trei zile după semnarea contractului, am încasat banii; noaptea însă, medicul paznic al magazinului goli casa de bani şi fugi. N-am crezut niciodată că furtul ar fi fost cu putinţă fără complicitatea pictorului. Era o pierdere dureroasă, căci treburile prăvăliei începeau să se cam încurce, şi, colac peste pupăză, Garnier, printr-o hârtie oficială pe care mi-o înmână prin portărei, mă somă să-i întorc cei cincizeci de Imii de franci, îi răspunsei că nu-i datorez nimic, căci controlorul lui îşi luase slujba în primire, contractul şi vânzarea erau încheiate în bună regulă şi, asociat fiind, avea a suferi paguba deopotrivă cu mine. Deoarece stăruia, fui sfătuit să mă adresez judecăţii; Gamier însă începu prin a declara contractul nul, învinuindu-mă indirect de a-mi fi însuşit, zicea el, suma de care mă plângeam că am fost furat. I-aş fi tras bucuros o mamă de bătaie, ca să-l învăţ minte, dar era om bătrân, şi apoi asta n-ar fi îndreptat treburile. Am luat-o, deci, cu binişorul. Negustorul care-l garanta pe medic nu mai fu de găsit nicăieri: dăduse faliment. Garnier puse sechestru pe tot ce era în prăvălie, şi puse sechestru, în numele regelui biştarilor, la Petite Pologne, pe caii mei, pe trăsurile mele şi pe tot avutul meu.

Cu atâtea boclucuri pe cap, le-am dat drumul lucrătoarelor; cruţam oricum o mare cheltuială; le-am dat drumul şi lucrătorilor şi slujitorilor de la manufactură. Ră\ mase numai pictorul; nu avea nimic de cerut, căci câştigul lui îi venea din vânzarea stofelor.

Procuratorul meu era un om cinstit, lucru rar de găsit avocatul însă, care mă încredinţa că procesul se apropie de

sfârşit, era o lichea la un moment dat, Garnier îmi trimise o afurisită de somaţie prin care eram condamnat să plătesc. I-o dusei numaidecât avocatului, care făgădui să ueciare apel chiar în ziua aceea şi care nu făcu nimic, însuşindu-şi astfel toate cheltuielile pe care le făceam sau îmi închipuiam că le fac pentru a duce un proces pe care pe dreptate n-ar fi trebuit să-l pierd. Se pricepură să rătăcească vreo două citaţii şi, fără să am habar de nimic, mă pomenii cu un ordin de arestare dat în lipsa mea. La opt dimineaţă, mă arestară, în strada Saint-Dénis, în propria mea trăsură. Căpetenia zbirilor se aşeză lângă mine, un al doilea se puse lângă vizitiu şi un al treilea se urcă în spate; în felul acesta îl siliră pe vizitiu să ia drumul spre Fort-VÉvêque.

De îndată ce oamenii dreptăţii mă încredinţară temnicerului, acesta îmi spuse că dacă plătesc cincizeci de mii de franci sau clacă aduc o cauţiune solidă mă pune numaidecât în libertate.

— Nu mi-ţi – îi răspunsei – niciuna, nici alta la îndemână.

— Veţi rămâne atunci în închisoare.

După ce mă duse într-o încăpere destul de curăţică, îi spusei temnicerului că n-am primit decât o singură citaţie.

— Nu mă miră – îmi răspunse el – treaba asta se întâmplă foarte des; e însă foarte anevoie s-o dovedeşti.

— Adu-mi tot ce trebuie pentru scris şi fă-mi rost de un comisionar sigur.

Scrisei avocatului, procuratorului, doamnei d’Urfe şi tuturor prietenilor mei, încheind cu frate-meu, care tocmai se însurase. Procuratorul se înfăţişă numaidecât, dar avocatul se mulţumi să-mi scrie, asigurându-mă că el a depus apelul şi că arestarea mea fiind ilegală, puteam să-i fac pe potrivnicii mei s-o plătească scump. Încheia rugându-mă să-l las să facă ce ştie şi să am răbdare câteva zile.

Manon Balletti mi-l trimise pe frate-său cu cerceii ei cu diamante. Doamna de Rumain mi-l trimise pe avocatul ei, un om deosebit de cinstit, şi-mi scrise un răvaş prietenesc, în care-mi spunea că, dacă am nevoie de cinci sute de ludovici, mi-i va trimite a doua zi. Frate-meu nu-mi răspunse şi nici nu veni să mă vadă. Cât despre scumpa mea doamnă d'Urfe, îmi trimise vorbă că mă aşteaptă la prânz. Mi-am închipuit că a înnebunit, căci nu-mi venea să cred că vrea să-şi bată joc de mine.

La unsprezece, încăperea mea era plină de lume. Bietul Baret alergase cu lacrimi în ochi, oferindu-mi toată prăvălia lui. Omul acesta cumsecade mă mişcă adânc. În sfârşit, mi se vesteşte o doamnă venită cu birja. Aştept, nu vine nimeni. Pierzându-ani răbdarea, îl chem pe portar, care-mi spune că a luat câteva lămuriri de la grefierul închisorii şi pe urmă a plecat. După cum o zugrăvi pe cucoana cu pricina, o ghicii lesne pe doamna d'Urfe.

Suferam cumplit văzându-mă lipsit de libertate. Îmi aminteam de Piombi şi, deşi situaţia nu se putea nicidecum potrivi cu aceea de odinioară, eram nefericit, căci întemniţarea aceasta avea să-mi strice obrazul în tot Parisul. Aveam treizeci de mii de franci bani gata şi bijuterii de încă de două ori pe atât, aşa că aş fi putut depune suma şi ieşi fără zăbavă; nu mă puteam însă hotărî la o asemenea jertfă, în ciuda stăruitoarelor îndemnuri ale avocatului doamnei de Rumain, care voia, să mă convingă să ies cu orice preţ.

— N-aveţi decât să depuneţi jumătate din bani – îmi spunea omul acela cinstit – eu voi consemna suma la grefă şi vă făgăduiesc ca în scurtă vreme să dobândesc o hotărâre care să vă îngăduie s-o retrageţi.

Dezbăteam aprig treaba asta, când temnicerul intră spunându-mi foarte politicos:

Domnule, sunteţi liber, şi o doamnă vă aşteaptă la poartă, în trăsura ei.

Îl chem pe Le Duc, valetul meu, şi-i poruncesc să meargă să vadă cine e doamna. Se întoarce: era doamna d’Urfe. Îmi iau frumuşel rămas-bun de la toată lumea şi, după patru ore de foarte neplăcută întemniţare, iată-mă-s din nou liber, într-un falnic rădvan.

Doamna d’Urfe mă primi cu multă strălucire; un magistrat cu toca în cap, care se afla cu ea în berlină, îmi ceru iertare pentru ţara lui, unde samavolnicii strigătoare la cer fac ca străinii să se vadă adesea victima unor asemenea jigniri, îi mulţumii în puţine cuvinte doamnei d’Urfe spunându-i că mă văd cu plăcere datornicul ei, dar că foloasele de pe urma nobilei ei mărinimii le trage Garnier. Îmi răspunse cu un zâmbet fermecător că nu-i va fi aşa lesne s-o facă şi că vom mai vorbi despre asta la prânz. Stăruia să mă duc fără zăbavă să mă plimb la Tuileries şi la Palais Royal, ca lumea să se încredinţeze că zvonul că sunt închis e mincinos. Sfatul era bun: făcui precuâm dorea şi-i făgăduii să fiu la două la ea.

După ce m-am arătat cu dinadinsul pe amândbuă promenadele cele mai umblate din Paris, oricum acelea în care se bagă de seamă oamenii, căci pe bulevarde nu se vede decât gloata; după ce am petrecut văzând uimirea zugrăvită pe chipurile câtorva pe care-i ştiam că mă cunosc, m-am dus să-i înapoiez cerceii scumpei mele Manon care, zărindu-mă, sări în sus de mirare şi bucurie. Îi mulţumii din toată inima pentru dovada de dragoste ce mi-o dăduse şi le spusei tuturor din familie că am fost arestat în urma unei capcane pentru care am să-l fac să plătească scump pe cel ce mi-a întins-o. Le făgăduii să-mi petrec seara cu dânşii şi mă dusei la doalmna d’Urfe.

Cam sucită, precum o ştiţi, buna doamnă mă făcu să râd spunându-mi, de îndată ce mă văzu, că i-a şoptit ei o păsărică la ureche că am pus să mă aresteze anume ca să fac lumea să vorbească de mine, pentru pricini numai de mine ştiute.

— Cum am aflat că ai fost închis, m-am dus la Fort-l Évêque şi, de îndată ce am ştiut de la grefier despre ce e vorba, am venit să iau nişte obligaţii Hotel de Ville şi le-am depus drept cauţiune. Dar dacă nu poţi câştiga procesul, Garnier va avea de furcă cu mine până să-şi scoată banii din valorile pe care le-am consemnat. Cât despre dumneata, prietene, trebuie să începi prin a-ţi trimite avocatul în judecată penală, căci e limpede că nu ţi-a înregistrat apelul şi că te-a înşelat şi te-a furat.

O părăsii pe seară, încredinţând-o că în câteva zile îşi va putea retrage cauţiunea, şi mă dusei pe rând la Thcă-tre-Francais şi la Théâtre-Italien, unde mă plimbai prin foaier, astfel încât reapariţia mea să fie deplină; pe urmă mă dusei să cinez cu Manon Balletti, care nu mai putea de fericire că a găsit prilejul să-mi dea o dovadă de iubire, iar eu o încântai spunându-i că mă las păgubaş de manufactură, căci era încredinţată că seraiul acela e singura piedică în calea căsătoriei noastre.

Ziua următoare mi-am petrecut-o, toată, la doamna d'Urfe. Înţelegeam prea bine tot ce-i datorez, în vreme ce ea, cu inima ei de aur, îşi închipuia că nimic nu mă poate răsplăti pentru oracolele cu al căror ajutor era încredinţată că nu poate săvârşi niciodată vreo nesăbuinţă. Nu pricepeam cum, cu o minte atât de ascuţită şi cu o judecată atât de sănătoasă în toate celelalte privinţe, putea avea asemenea rătăciri. Îmi părea rău că nu pot să-i deschid ochii şi-mi părea bine când mă gândeam că de nevoie o înşel şi că în mare parte acestei înşelătorii îi datorez toate atenţiile cu care mă înconjura.

Arestarea mea mă scârbi de Paris şi-mi sădi în suflet o ură împotriva proceselor care nu s-a stins nici azi. Mă vedeam prins într-un îndoit labirint de chichiţe judecătoreşti, şi cu Garnier, şi cu avocatul meu. Mi se părea că sunt târât la cazne de câte ori eram silit să mă duc să fac cereri, să-mi cheltui banii pe avocaţi şi să

prăpădesc un timp preţios, pe care nu-l socoteam folosit cum se cuvine decât căutând desfătări. În această zbuciumată stare sufletească, atât de pfcin potrivită cu caracterul meu, luai înţeleaptă hotărâre dea mă aşterne zdravăn pe făcut avere, astfel încât să nu-mi mai pese de voia întâmplării şi să fiu slobod să-mi rânduiesc desfătările după pofta inimii. M-am hotărât întâi să lichidez totul la Paris, să mă duc a doua oară în Olanda şi să-mi refac capitalul, pe care să-l plasez în rentă viageră pe două nume şi să trăiesc apoi la adăpost de orice nevoi. Cele două nume ar fi fost să fie ai soţiei mele şi al meu; soţia mea ar fi fost să fie Manon Balletti şi planul acesta, pe care i-l împărtăşii, ar fi făcut-o fericită dacă, precum nădăjduia, aş fi început prin a mă însura cu ea.

Am renunţat întâi la Petite-Pologne, care nu trebuia să-mi rămână decât până la sfârşitul anului; am retras apoi de la Şcoalamilitară optzeci de mii de franci, cauţiunea pentru biroul meu de loterie din strada Saint-Dénis. Scăpai astfel de caraghioasa slujbă de casier de loterie şi-i dăruii biroul funcţionarului meu, după ce-l însurai: îl făcui fericit. Cauţiunea o depuse un prieten al nevesti-sii; e un lucru destul de obişnuit.

Nevoind s-o las pe doamna d'Urfe încurcată într-un proces caraghios cu Garnier, mă dusei la Versailles să-l rog pe abatele de la Viile, bunul său prieten, să-l îndemne la o împăcare.

Abatele se învoi cu atât mai bucuros cu cât înţelegea că prietenul lui n-are dreptate şi, peste câteva zile, îmi scrise să merg la Garnier, încredinţându-mă că-l voi găsi gata de împăcare.

Garnier se afla la Rueil; mă dusei la dânsul. Avea, nu departe de satul acela, o căsuţă care-l ţinuse patru sute de mii de franci: o proprietate frumuşică pentru un om care agonisise avere în furnituri de alimente în vremea ultimului război. Omul se scălda în belşug; dar la şaptezeci

de ani se prăpădea, nenorocitul, după femei, şi neputinţa îl împiedica să fie fericit. Îl găsii înconjurat de trei tinere domnişoare, frumoase şi de casă bună, după cum am aflat-o mai apoi; erau sărace însă şi numai singură sărăcia le putea sili să fie drăguţe şi să îndure dezgustătoarele intimităţi cu craiul acela bătrân. Am rămas la prânz şi am avut prilejul ca dedesubtul acelei umilinţe pe care ţi-o dau întotdeauna lipsurile, să întrezăresc cât erau de modeste. După-masă, Garnier se culcă şi-mi Lăsă mie grija de a le ţine de urât acelor tinere şi nostime domnişoare, pe care bucuros le-aş fi smuls din nefericirea în care se aflau, dacă aş fi putut. Când s-a trezit, am trecut amândoi într-un iatac, spre a sta de vorbă despre daravera noastră. L-am găsit la început pretenţios şi îndărătnic; când i-am spus însă că mă pregătesc ca în câteva zile să plec din Paris şi când văzu că nu mă poate opri, înţelese că, dacă rămâne să se judece cu doamna d'Urfe, aceasta poate tărăgăna procesul cât vrea ea, făcându-l chiar să-l piardă până la sfârşit. Căzu pe gânduri şi mă pofti să-mi petrec noaptea la el. A doua zi, după gustarea de dimineaţă, îmi spuse:

— M-am hotărât; vreau douăzeci şi cinci de mii de franci, sau mă judec până în pânzele albe.

Îi răspunsei că va găsi banii la notarul doamnei d'Urfe, şi că-i va putea încasa de îndată ce va dispune liberarea cauţiunii de la Fort-FÉvêque.

N-am izbutit s-o conving, pe doamna d'Urfe că bine am făcut că am ajuns la o împăcare decât spunându-i că oracolul meu îmi cerea să nu părăsesc Parisul decât după ce-tai rânduiesc toate treburile, ca să nu mă poată nimeni învinui că am plecat pentru a scăpa de urmărirea unor datornici pe care nu i-aş fi putut mulţumi.

După vreo două, trei zile, m-am dus să-mi iau rămas bun de la domnul de Choiseul, care-mi făgădui să-i scrie domnului d'Affry să-mi stea într-ajutor în toate neguţările, dacă pot înlesni un împrumut cu cinci la sută, fie pentru

Statele generale, fie pentru o societate particulară.

— Poţi asigura pe toată lumea – îmi spuse el – că în iarna asta se pune pace, şi-ţi făgăduiesc că nu voi îngădui să fii păgubit de drepturile dumitale când te vei întoarce în Franţa.

Domnul de Choiseul mă înşela, fiindcă ştia bine că nu se va încheia pacea; n-aveam însă niciun plan anume şi mă căiam destul că am avut prea multă încredere în domnul de Boulogne, ca să mişc măcar un deget pentru guvern, afară doar dacă aş fi avut un câştig neîndoios şi neîntârziat.

Mi-am vândut caii, trăsurile, mobilele, m-am pus chezaş pentru frate-meu care fusese nevoit să facă unele datorii pe care era sigur că le va putea plăti în scurtă vreme, căci avea pe şevalet mai multe tablouri aşteptate cu nerăbdare de câţiva bogaţi seniori care i le poruncise.

Încheindu-mi în sfârşit toate pregătirile, plecai din Paris cu o sută de mii de franci în poliţe solide şi cu încă o dată pe atâta în giuvaeruri. Eram singur în poştalion: Le r>un umbla înainte călare, căci îi plăcea mai bine, caraghiosului, să se hâţâne în şa decât să şadă pe capră.

Le Duc acesta era un spaniol de optsprezece ani, foarte isteţ la minte, care mi-era drag mai cu seamă pentru că mă pieptăna ca nimeni altul; nu-l lipseam de o plăcere pe care i-o puteam oferi fără prea multă cheltuială. În afară de el, mai aveam un bun lacheu elveţian, pe care-l foloseam de curier.

Era 1 decembrie 1759: era destul de frig, dar eram înarmat împotriva asprimii lui. Bine închisă, trăsura îmi îngăduia să citesc în voie şi luai lucrarea despre Spirit a lui Helvetius, pe care n-avusesem încă răgazul s-o citesc. După ce am citit-o, am fost mai mirat de zarva pe care a făcut-o decât de prostia parlamentului care o condamnase; căci această înaltă instanţă judecătorească se afla sub înrâurirea bisericii şi a curţii şi, pusă la cale de una şi de

cealaltă, făcuse tot ce trebuie ca să-l distrugă pe Helvetius, un om foarte drăguţ şi, sigur, mai de spirit decât cartea lui. N-am găsit nimic nou, nici în partea istorică privitoare la moravurile naţiunilor, unde nu-s decât fleacuri, nici în morala care atârnă de judecată. Lucruri spuse şi răsspuse, de veacuri încoace, şi Blaise Pascal spusese mult mai mult, dar o spusese mai bine şi cu mai multă îngrijire. Voind să rămână mai departe în Franţa, Helvetius fu nevoit să se retracteze. Între cinstea lui şi a sistemului lui, adică a însuşi spiritului său şi traiul dulce pe care îl ducea, îl alese pe acesta din urmă. Soţia lui avea suflet mai mare decât dânsul, căci ar fi fost gata să vândă tot ce aveau şi să se refugieze în Olanda, mai bine decât să îndure pângărirea unei palinodii. Helvetius ar fi urmat, poate, gândul ales al consoartei sale, dacă ar fi putut prevedea că neînţeleasa-i retractare îi va preface cartea într-o înşelătorie; căci retractarea lui apărea ca o mărturisire că şi-a scris fără convingere lucrarea, e? n „a Pus în ea decât vorbe de clacă şi că toate judecăţile lui nu-s decât nişte sofisme. Pe de altă Parte numeroase minţi luminate n-au aşteptat acea întristătoare palinodie ca să judece precum se cuvine jalnicul sau sistem. Alta acum! Fiindcă, în tot ce face, omul e ne din i Propriului său interes, reiese că niciuna laptele noastre nu ne poate aduce nici cinste, nici

6

necinste? Un tâlhar şi un om cumsecade ar putea fi cântăriţi în acelaşi talger. Dacă un sistem atât de dezolant n-ar fi absurd, adevărul n-ar fi decât o amăgire şi, dacă ar fi adevărat, societatea ar trebui să-l proscrie, căci n-ar putea supravieţui corupţiei care ar fi inevitabila lui consecinţă; cu atât mai vârtos trebuie să-l spulbere atâta vreme cât totul îi vădeşte monstruoasa sluţenie.

I s-ar fi putut demonstra lui Helvetius că e neadevărat că, în tot ce facem, interesul e singurul nostru ţel, şi că e numai lucrul pe care trebuie cu precădere să-l

cercetăm. Ar fi fost ciudat să nu admită existenţa virtuţii, el care o practica atât de strălucit! Să fie cu putinţă să nu se fi socotit nicicând drept un om de onoare, el care-şi punea pecetea cinstei pe toate faptele sale? Ar avea haz ca numai sentimentul modestiei să-l fi stârnit să-şi publice lucrarea! Dar însuşi faptul acesta ar fi spulberat adevărul sistemului ce-l propovăduia. Şi, chiar dacă aşa e, făcut-a oare bine ajungând să fie dispreţuit, de teamă să nu fie învinuit de trufie? Modestia nu-i o virtute decât atunci când e firească; dacă e făţarnică sau pusă în lucrare numai în urma unei educaţii anume, e hidoasă. N-am cunoscut niciodată pe nimeni care să fie cu adevărat atât de modest ca celebrul d'Alembert.

CAPITOLUL XIV

Anul 1760 – Madame Gardela – Portretul ducelui de Wilrtemberg – Primesc la Gardela; urmările acestui prânz – Întâlnirea nefericită – Pierd la joc patru mii de ludovici – Proces – Izbutesc să fug – Ajung la Zürich [...]

Curtea ducelui de Württemberg era, în vremea aceea, cea mai strălucită din Europa. Însemnatele subsidii pe care i le plătea Franţa pentru un corp de oaste de zece mii de oameni „pe care prinţul îl întreţinea la ordinele acelei puteri, îi dădeau mijloacele trebuincioase de a evârli banii pe lux şi desfrâu. Corpul de oaste era foarte falnic: în tot războiul n-a strălucit însă decât prin greşelile pe care le-a făcut.

Ducelui îi plăcea tot ce era grandios; clădiri superbe, echipaje de vânătoare, un grajd măreţ, toane de tot felul; sume uriaşe îl costau însă mai ales lefurile mari, şi, mai iult decât orice, teatrul şi ibovnicele. Întreţinea o trupă franceză de comedie, o trupă italiană de operă seria şi buffa şi douăzeci de dansatori italieni, şi fiecare din ei fusese prim balerin într-unul din marile teatre din Italia. Coregraf şi maestru de balet era Noverre, care folosea câteodată până la o sută de figuranţi. Un maşinist dibaci şi

cei mai buni pictori decoratori lucrau pe întrecute şi cheltuind din gros spre a-i face pe spectatori să creadă că se aflã în plină magie. Toate dansatoarele erau frumoase şi toate se lăudau că l-au desfătat, măcar o dată, pe monsenior, cu farmecele lor. Cea mai de seamă dintre ele era o veneţiancă, fata unui gondolier, Gardela. Era cea pe care o crescuse pentru teatru, plătindu-i un profesor de dans, senatorul Malipiero, de care cititorii îşi amintesc că de cel dintâi care „mi-a dat o bună educaţie. O găsisem la München, după evadarea mea de la Piombi, măritată cu Michele de 1 Agata. Găsind-o pe plac, ducele o ceru de la soţul ei, care se socoti bucuros să i-o poată ceda; după un an însă, sătul de farmecele ei, ducele o scoase la pensie, cu titlul de Madame.

Cinstea aceasta stârni pizma tuturor celorlalte dansatoare, căci fiecare din ele se socotea destul de bine pregătită pentru a ajunge ea ibovnică oficială, cu atât mai mult cu cât Gardela n-avea decât rangul şi leafa. Trăgeau, toate, tot felul de sfori ca să-i ia locul, dar veneţiancă stăpânea cu măiestrie arta de a cuceri şi nicio uneltire n-o putuse doborî. Departe de a-l dojeni pentru necontenitele – trădări, se socotea fericită că ducele îi dă pace în ce priveşte distracţiile. Cea mai mare bucurie a ei era când câte o dansatoare care aştepta să-i cadă batista venea să-i ceară ocrotirea. O întâmpina călduros, îi dădea sfaturi şi o îndemna să facă astfel încât să-i placă prinţului. La rândul lui, găsind că îngăduinţa favoritei e minunată şi foarte comodă, prinţul se credea dator să-şi arate recunoştinţa. Îi aducea, de faţă cu lumea, toate cinstirile cuvenite unei principese.

Nu mi-a trebuit mult ca să bag de seamă că marea patimă a prinţului era să facă să se vorbească de el. Ar fi urmat bucuros pilda lui Erostrat, dacă i s-ar fi părut că e bine s-o facă, spre a-şi nemuri cumva numele. Ar fi dorit să se spună despre el în lume că niciun principe nu e mai

ager la minte decât el, mai plin de gust, mai iscusit în a născoci plăceri noi, mai bun cârmuitor; râvnea, în sfârşit, să fie socotit un al doilea Hercule în muncile lui Bacus şi Amor, fără însă ca ceasurile închinate desfătărilor să dăuneze întru nimic grijii pentru toate ale cârmuirii. Dizgraţia fără milă pe slujitorul care nu izbutea să-l trezească după trei, patru ore de somn, de care avea, ca tot omul, nevoie; îi îngăduia să folosească însă orice mijloc spre a-l sili să iasă din pat.

S-a întâmplat că, după ce i-a dat să înghită o bărdacă de cafea, slujitorul a fost nevoit să-l arunce într-o baie de apă rece, unde vrând-nevrând, alteţea-sa trebuia să se trezească, dacă n-avea poftă să se înece.

De îndată ce se îmbrăca, ducele îşi aduna miniştrii şi expedia treburile curente; pe urmă primea în audienţă pe primul venit care i se înfăţişa. Nimic nu era, de altfel, mai caraghios decât audienţele acestea pe care le dădea bieţilor supuşi. Erau adesea nişte ţărănoi, nişte cârpaci de ultima teapă, şi bietul om năduşea şi îşi spărgea pieptul încercând să se înţeleagă cu ei, dar nu întotdeauna izbutea; căci plecau adesea înspăimântaţi, deznădăjduiţi şi mânioşi. Cât despre ţărăncuţele mai chipeşe, le cerceta plângerile între patru ochi şi, deşi de obicei nu le dădea nimic, plecau mângâiate.

Subsidiile pe care regele Franţei era destul de prost să le plătească pentru o slujbă fără niciun folos nu-i ajungeau pentru nebuneştile-i cheltuieli. Îşi încărca supuşii cu biruri şi corvezi, până într-acolo încât poporul acela răbdător, nemaiputându-i îndestula cerinţele, se plânse la Camera din Wetzlar, care-l sili să-şi schimbe sistemul. Nebunia lui era aceea de a voi să cârmuiască după pilda regelui Prusiei, care se prăpădea de râs pe socoteala ducelui, numindu-l maimuţica lui. Se însurase cu fiica margrafului de Baireuth, principesa cea mai frumoasă şi cea mai desăvârşită din toată Germania. Nu se afla la Stutt-

gart când am fost eu acolo: se adăpostise pe lângă taică-său, în urma unei cumplite jigniri ce i-o adusese un soţ nevrednic de dânsa. Greşit s-a spus că principesa a fugit de la soţul ei fiindcă n-a mai putut îndura s-o tot înşele.

După ce am prânzit singur la mine în odaie, m-am dichisit şi m-am dus la spectacolul de operă, pe care ducele îl oferea fără nicio plată publicului în frumosul teatru pe care-l clădise. Principele era în faţa orchestrei, înconjurat de strălucita-i curte. M-am dus şi m-am aşezat într-o lojă de rangul întâi, singur şi foarte mulţumit că pot asculta netulburat de nimeni o bucată a celebrului Jommeli, care era în slujba ducelui. Necunoscând obiceiurile de la toate curţile mărunte ale Germaniei, mi s-a întâmplat să aplaud un solo cântat dumnezeieşte de un castrato al cărui nume l-am uitat; peste o clipă, intră un ins în loja mea şi-mi spuse ceva pe un ton necuviincios, la care n-am putut răspunde decât Nicht verstand, „nu înţeleg”.

Plecă, şi, curând, văzui intrând un ofiţer care, într-o bună franţuzească, îmi spuse că, deoarece suveranul se află în sală, nu-i voie de aplaudat.

— Prea bine, domnule, am să vin altă dată când n-o fi suveranul în sală, căci mie dacă îmi place o arie, mi-e cu neputinţă să nu-mi rostesc plăcerea aplaudând.

După acest răspuns, îmi chem trăsura; când să mă urc însă, acelaşi ofiţer vine să-mi spună că ducele vrea să-mi vorbească. Îl urmez în cercul curtenilor.

— Sunteţi aşadar domnul Casanova?

— Da, monseniore.

— De unde veniţi?

— Din Colonia.

— Sunteţi prima oară la Stuttgart?

— Da, monseniore.

— Aveţi de gând să staţi mult?

voali3Vre0 Cinci şase 7Ălc dacă-mi îngăduie alteţa

— Bucuros, cât poftiţi, şi vă este îngăduit să

aplaudaţi cât vă place.

— Am să mă folosesc de îngăduinţă, monseniore.

— Bine.

Mă aşezai pe o banchetă şi toată lumea privea cu luare-aminte la jocul actorilor. La un moment dat, un actor cântă o arie, ducele aplaudă şi toţi curtenii cei cu urechi lungi făcură ca monseniorul; eu unul găsii destul de slabă cântarea şi statui liniştit: fiecare cu gustul lui. După balet, ducele se urcă în loja favoritei, îi sărută mâna şi plecă. Un ofiţer care se afla lângă mine şi care nu ştia că o cunosc pe Gardela îmi spuse că e Madame şi că, fiindcă avusesem cinstea de a-i vorbi principelui, o pot dobândi şi pe aceea de a merge să-i sărut ei mâna în lojă.

Grozav îmi venea să râd, dar m-am stăpânit şi nu ştiu ce toană neînţeleasă şi necugetată mă împinse să-i răspund că mă pot lipsi, fiindcă mi-e rudă. Abia mi-a scăpat vorba din gură şi mi-a venit să-mi muşc limba, căci minciuna asta nedibace nu putea să-mi facă decât rău; era însă scris că, la Stultgart, aveam să fac numai prostii mai mari decât mine. Ofiţerul, pe care răspunsul meu părea să-l fi uimit, mă salută şi se duse în loja favoritei s-o înştiinţeze că sunt acolo. Întorcându-şi capul spre mine, Gardela în. i făcu semn cu evantaiul şi mă grăbii să răspund la chemarea ei, râzând în sine-mi de rolul prostesc pe care aveam să-l joc, Cum intrai, îmi întinse graţios mâna, pe care i-o sărutai zicându-i verişoară.

— I-ai spus ducelui că-mi eşti văr?

— Nu, făcui eu.

— Ei bine – răspunse ea – am să-i spun eu, şi te poftesc pentru mâine la prânz.

Plecă, iar eu mă dusei să vizitez pe dansatoarele care se dezbrăcau. Anna Binetti, una din cele mai vechi cunoştinţe ale mele, fu în culmea bucuriei când mă văzu şi mă pofti să mănânc la dânsa în fiecare zi. Kurz, buâi violonist, cu care fusesem împreună în orchestra din San-

Samuele, mi-o prezentă pe fiica lui, o fată foarte frumoasă, zicându-mi cu glas de stăpân:

— Asta nu-i făcută pentru ochii frumoşi ai ducelui; n-are să fie a lui niciodată.

Bietul om nu era proroc, căci fata a fost, puţină vreme după aceea, a prinţului, şi l-a iubit, I-a dăruit doi oconi fără ca acest zălog de dragoste să poată stăvili nestatornicia alteţei sale. Fermecătoarea făptură avea, cu toate acestea, tot ce-i trebuia pentru a cuceri un bărbat, căci unea cu cea mai desăvârşită frumuseţe o gingăşie plină de vino-ncoa’, o isteţime firească foarte şlefuită şi o bunătate, o blândeţe care o făceau dragă tuturor. Ducele era însă, blazat şi nu găsea plăcere decât în nestatornicie.

După tânăra Kurz, o văzui pe mica Vulcani, pe care o cunoscusem la Dresda şi care mă uimi prezentându-mi-l pe soţul ei, care-mi sări de gât. Era Balletti, fratele necredincioasei mele, tânăr plin de talent pe care-l iubeam nespus.

Eram în mijlocul tuturor acestor cunoştinţe, când sosi ofiţerul la care făcusem nebunia să mă dau drept rudă a Gardelei şi se apucă să istorisească povestea. După ce îl ascultă, Anna Binetti îi spuse:

— Domnule, e o minciună.

— Dar, draga mea – îi spusei eu – nu poţi şti mai multe decât mine în privinţa asta.

Nu-mi răspunse decât printr-un hohot de râs; Kurz însă, luând cuvântul, spuse cu foarte mult haz:

— Gardela nefiind decât o fiică de gondolier, ca şi ea, Anna Binetti socoteşte, pe bună dreptate, că dacă tot era vorba de o verişoară, puteai s-o fi ales pe dânsa.

A doua zi luai un prânz voios la favorită, deşi îmi spuse că încă nu l-a văzut pe duce şi că nu ştie cum a luat gluma, pe care maică-sa o găseşte foarte nelalocul ei. Născută în sărăcie, mama aceasta a ei era fudulă nevoie mare că fiică-sa se bucură de cinstea de a fi ibovnica unui

principe şi înrudirea cu mine i se părea o pată. Avu îndrăzneala să-mi spună că niciunul din părinţii ei n-a fost comediant, fără să cugete că, dacă socotea atât de nevrednică de cinste această breaslă, era mult mai ruşinos să cobori la ea decât să urci. Ar fi trebuit să-mi fie milă de trufia ei, nefiind însă prea răbdător de felul meu, îi întorsei rugând-o să-mi spună dacă sora ei mai trăieşte, întrebare la care răspunse cu o strâmbătură, şi atât. Sora aceasta era o oarbă grasă, miloacă la un pod la Veneţia.

După ce mi-am petrecut cu multă voioşie ziua întreagă cu favorita, care era cea mai veche cunoştinţă a mea de acest fel, o lăsai, făgăduindu-i să vin să prânzesc cu ea a doua zi; când să ies, portarul îmi puse însă în vedere să nu mai calc pe acolo, şi nu voi să-mi spună din partea cui îmi transmite această gingaşă poruncă. Înţelesei atunci că mai bine ar fi fost să-mi ţin gura, căci lovitura nu putea veni decât la mamă, sau, ştiu eu, şi de la fiică, căreia îi rănisem poate mândria; era destul de bună comediantă ca să-şi fi ascuns cum trebuie pica.

Eram nemulţumit de mine; plecai cam întors; eram umilit văzându-mă bruftuluit de o stricată de actriţă, în vreme ce, purtându-mă mai bine, puteam fi primit în cea mai aleasă societate. Să nu-i fi făgăduit Annei Binetti să prânzesc a doua zi cu dânsa, aş fi luat pe loc poştalionul şi aş fi scăpat astfel de toate neplăcerile câte mă mai aşteptau în nefericitul acela de oraş.

Locuia la ministrul Vienei, care era ibovnicul ei, şi partea din casă unde trăia avea zidul lipit de zidul oraşului. Amănuntul acesta e bine să fie cunoscut, precum se va vedea. Prânzii între patru ochi cu drăguţa mea compatrioată şi, dacă în clipele acelea m-aş fi simţit în stare să mă îndrăgostesc, aş fi regăsit toată gingăşia cu care o iubisem cândva, căci se ţinea foarte bine şi dobândise multă graţie şi acel lustru pe care ţi-l dă buna însoţire.

Solul vienez era drăguţ, mărinimos şi îngăduitor; cât despre soţul ei, era o secătură nevrednică de ea şi care n-o vedea niciodată. Petrecui cu dânsa o zi încântătoare, răscolind amintiri de demult şi, cum nimic nu mă mai ţinea la Würtemberg, hotărâi să plec a treia zi, căci îi făgăduisem Luizei Toscani şi fiică-sii să merg a doua zi cu ele la Luisburg. La cinci dimineaţa trebuia să plecăm: iată însă ce mi s-a întâmplat.

Ieşind de la Anna, mă opriră foarte curtenitor trei ofiţeri pe care-i cunoscusem la cafenea şi făcurăm împreună o mică plimbare.

— Mergem – îmi spuseră ei – să petrecem cu câteva fetiţe fără mofturi; ne-ar face plăcere să ne însoţiţi.

— Nu ştiu boabă nemţeşte, domnilor – le răspunsei eu – şi dacă aş primi, m-aş plictisi.

Asta e – îmi întoarseră dumnealor – că doamnele micina sunt italience, e tocmai ce vă trebuie. Mi-era grozav de silă să merg cu ei; împins însă de duhul meu cel rău să nu fac, în oraşul acela blestemat, decât prostii peste prostii, mai de voie, mai de nevoie, mă lăsai dus.

Intrăm în oraş şi mă trag după ei la al treilea cât al unei case cu înfăţişare deocheată, unde dau, într-o odaie mai mult decât sărăcăcioasă, peste amândouă aşa-zisele nepoate ale lui Pocchini. Peste o clipă intră şi el şi îmi sare cu obrăznicie de gât, numindu-mă cel mai bun prieten al lui. Nepoatele lui mă copleşesc cu dezmierdările, întărind astfel că ne cunoaştem de când lumea. Le las în voia lor şi tac din gură.

Ofiţerii se puseră pe chiolhan; nu le urmai pilda, dar reţinerea mea nu-i stingheri de loc. Văzând în ce loc deocheat m-am lăsat târât, mi-am dat seama ce tare am greşit, dar un fel de falsă ruşine mă împiedică să mă scol şi să plec. Am făcut rău, dar mi-am făgăduit să fiu mai cuminte altă dată.

Curând se sluji un fel de cină de birt prost; n-am

mâncat nimic, dar, ca să nu fiu nepoliticos, băui două sau trei păhărele de vin unguresc. După cină, care nu ţinu mult, aduseră cărţi de joc, unul din ofiţeri dă un banc de faraon, pontez şi pierd cincizeci sau şaizeci de ludovici, câţi aveam la mine. Simţeam că m-am îmbătat, capul îmi vâjâia; voii să mă opresc şi să plec; dar niciodată n-am fost aşa de neînţeles de slab ca în ziua aceea, fie dintr-o falsă ruşine, fie din pricina băuturii prefăcute pe care mi-o dăduse. Nobilii mei ofiţeri, mâhniţi pasămite că am pierdut, doreau neapărat să mă refac şi mă siliră să dau un banc de o sută de ludovici, în fise, pe care mi le şi numărară. Mă las înduplecat, pierd. Mai dau un banc, pierd iar. Cu mintea încinsă, cu aburii beţiei clocotind tot mai tare, şi orbit de ciudă, ridicai iar şi iar banca, pierzând într-una până când, la miezul nopţii, preacinstiţii mei pungaşi, pierindu-le grija să nu mă supere, spuseră că nu mai vor să joace. Adunară ce s-a scris şi ieşi că am pierdut aproape cinci sute de mii de franci. Eram atât de beat, fără să mai fi băut nicio picătură, încât trebuiră să trimită după o lectică spre a mă duce la han. Dezbrăcându-mă, slujitorul îmi spuse că-mi lipsesc şi ceasurile, şi tabachera de aur.

— Nu uita – îi spusei – să mă trezeşti la patru dimineaţă.

Şi mă culcai, dormind cât se poate de liniştit.

Îmbrăcându-mă dimineaţă, găsii în buzunar vreo sută de ludovici, ceea ce mă uimi foarte tare, căci îmi trecuse ameţeala şi-mi aduceam foarte bine aminte că nu-i aveam în ajun; având însă în cap numai vesela plimbare care mă aştepta, amânai să mă gândesc mai târziu la acest incident şi la uriaşa pierdere din ajun. Plec să mă întâlnesc cu Luiza Toscani şi o pornim la Luisburg, unde luarăm un prânz minunat, în vremea căruia am fost atât de vesel, încât comesenii mei n-ar fi putut niciodată ghici nenorocirea care căzuse pe capul meu.

Întors acasă, spaniolul meu îmi spuse că în casa

unde-mi petrecusem seara nu ştie nimeni nimic despre ceasurile şi tabachera mea şi că au venit să mă vadă trei ofiţeri care, negăsindu-mă, i-au poruncit să mă înştiinţeze că vor veni să prânzească cu mine a doua zi. Şi veniră.

— Domnilor – le spusei când intrară la mine – am pierdut o sumă pe care n-o pot plăti şi pe care sigur că n-aş fi pierdut-o dacă jiu mă îmbătăm de otrava pe care mi-aţi turnat-o în vinul acela unguresc. M-aţi dus într-o casă mârşavă unde mi s-au furat în chip ruşinos scule de preţ, de peste trei sute de ludovici. N-am să mă plâng la nimeni, fiindcă trebuie să îndur o pedeapsă pentru nebunia ce mi-a cuprins mintea. Să fi băgat de seamă, nu mi se întâmpla nimic.

Protestară cu înverşunare şi-mi vorbiră de rolul pe care obrazul şi onoarea i-ar sili să-l joace. Toate cuvintele lor rămaseră zadarnice, căci eram de mult hotărât să nu plătesc nimic.

În vreme ce ne sfădeam şi începusem a ne înfuria, sosiră Balletti, Luiza Toscani şi Anna Binetti, care auziră tot. Poruncii să se slujească prânzul pentru toată lumea şi, după-masă, prietenii mei plecară.

Gând rămaserăm iar singuri, una din cele trei puşlaniale îmi făcu următoarea propunere:

— Suntem prea cinstiţi, domnule, pentru a abuza de avantajul pe care ni-l dau împrejurările. Aţi păţit un necaz, dar asta i se poate întâmpla oricui şi nu dorim altceva decât să găsim o cale de împăcare. Ne declarăm mulţumiţi cu toate hainele dumneavoastră, cu giuvaerurile, cu diamantele, cu armele şi cu trăsura, pe care le vom preţălui şi, dacă astfel nu se acoperă suma ce ne-o datoraţi, primim poliţe pentru rest, şi rămânem prieteni.

— Nu doresc nicidecum, domnilor, prietenia unor inşi care mă jupoaie şi nu vă pot plăti în niciun chip.

Auzind acestea, trecură la ameninţări.

— Domnilor – le spusei cu cel mai desăvârşit sânge

rece – nu mă înspăimântă ameninţările dumneavoastră şi nu văd decât două căi pe care să vă dobândiţi plata: una e calea judecăţii şi cred că aş găsi lesne atunci un avocat care să mă apere; a doua ar fi să vă plătesc cu trupul meu, cu toată cinstea, cuvenită, cu toată discreţia, fiecărma în parte şi cu spada în mână.

Îmi răspunseră, precum mă aşteptam, că-mi vor face cinstea să mă ucidă, dacă pofteam, după ce-i voi fi plătit. Plecară înjurând şi încredinţându-mă că aveam să mă căiesc.

Peste câteva clipe ieşii spre a merge la Luiza Toscani, unde mi-am petrecut ziua într-o voioşie care, în împrejurarea în care mă aflam, era vecină cu nebunia. O puneam, totuşi, pe seama puterii farmecelor fiicei ei şi pe seama nevoii de veselie pe care o simţea sufletul meu ca de o doftorie întăritoare.

Şi totuşi, nu fiica, ci mama, care fusese de faţă la izbucnirea de mânie a celor trei tâlhari, îmi arătă cea dintâi ea trebuie negreşit să-mi iau măsuri de apărare împotriva planurilor lor viclene, dându-i în judecată.

— Dacă-i laşi s-o ia ei înainte – îmi spuse ea – îşi vor spori sorţii de izbândă, deşi dreptatea e a dumitale.

— În vreme ce mă lăsam cu fiica ei în voia unor dulci desfătări, trimise după un avocat care, după ce auzi despre ce e vorba, îmi spuse că cel mai drept mijloc e să-i momesc totul suveranului, cât mai curând cu putinţă.

— Ei v-au dus în locul acela deocheat; ei v-au dat să beţi un vin prefăcut care v-a tulburat mintea; ei v-au silit să jucaţi, în ciuda opreliştilor prinţului, căci jocul e cu străşnicie oprit; în societatea lor vi s-au furat giuva-erurile, după ce v-au făcut să pierdeţi o sumă uriaşă. Căzui e grav şi ducele e interesat să vă dea satisfacţie, căci o asemenea capcană, pusă la cale de nişte ofiţeri aflaţi în slujba lui, e în stare să-l dezonoreze în faţa întregii Europe.

Mi-era oarecum să fac acest demers, căci, deşi era un

desfrânat fără ruşine, n-avem chef să-i povestesc ducelui poznele mele. Totuşi, strâns de nevoie şi după o maturi chibzuinţă, m-am hotărât să merg să-l văd a doua zi.

„Ducele – îmi spuneam – acordă audienţă primului venit, de ce nu m-ar primi şi pe mine ca pe oricare locuitor?”

Socotii, deci, că nu era nevoie să-i mai scriu, şi o pornii spre curte 5 la douăzeci de paşi însă de poarta castelului, îi întâlnesc pe cei trei domni, care îmi strigă în chip necuviincios că ar trebui să mă gândesc să-i plătesc, că de unde nu, îmi arată ei.

Încerc să-mi urmez drumul fără a le răspunde, când mă simt apucat tare de braţul stâng. O firească pornire de apărare mă făcu să-mi duc dreapta la spadă, şi s-o scot miriios din teacă. Dă fuga ofiţerul de gardă, mă plâng că domnii aceia m-au atacat şi că vor să mă împiedice să merg să-i vorbesc prinţului. Întrebată, santinela declară, de faţă cu o mulţime de oameni, că n-am tras sabia decât ca să mă apăr şi ofiţerul hotărăşte că nimeni nu mă poate opri să urc.

Pătrund fără nicio împiedicare până la cea din urmă anticameră. Mă adresez şambelanului, cer audienţă: mă încredinţează că voi fi primit. După o clipă însă, măgarul care mă apucase de braţ vine şi-i spune ceva în nemţeşte Ofiţerului cu slujbă de şambelan. I-a spus tot ce a poftit, fără să-l pot contrazice, şi fireşte că nu în folosul med – a vorbit. De altminteri, era foarte cu putinţă ca Sambelanul-ofiţer să facă şi el parte din gaşcă şi ajungeam astfel de la Caiafa la Pilat. Trecu un ceas fără să pot răzbi la prinţ şi ofiţerul, după ce lipsi o clipă, se în Oarse, ei re mă încredinţase că suveranul mă va primi, să-mi cnă că pot pleca acasă, că ducele ştie tot şi că fără nici rândoială mi se va face dreptate.

Am înţeles numaidecât că n-am să dobândesc nimic şi, nlecând, mă gândeam cum să fac să ies din încurcătură,

când mă întâlnii cu Binetti, care cunoştea împrejurările şi mă pofti să prânzesc la el, încredinţându-mă că solul Vienei mă va lua sub ocrotirea lui şi că astfel voi fi apărat de noile samavolnicii care, în ciuda asigurărilor ofiţerului din anticameră, mă aşteaptă din partea acelor pezevenghi. Primesc poftirea, şi fermecătoarea lui soţie, Inimoasă cum nu se mai poate, nu pierdu nicio clipă şi merse de-i spuse tot solului, ibovnicul ei.

Diplomatul veni cu dânsa şi, după ce mă puse să-i povestesc în amănunt pătârania, îmi spuse că ducele nu ştie cu siguranţă nimic.

— Arătaţi pe scurt în scris cum aţi fost ademenit în această capcană; am să fac să ajungă hârtia în mâinile prinţului şi nu mă îndoiesc că vi se va face dreptate.

Mă aşezai la măsuţa de scris a Annei şi, încheindu-mi povestirea mea adevărată, i-o dădui, deschisă, solului, care mă încredinţa că în mai puţin de un ceas ducele va cunoaşte daravera.

În vremea prânzului, compatrioata mea mă încredinţa din nou cu tărie că ibovnicul ei mă va ocroti şi ne petrecurăm ziua îndeajuns de voioşi; pe seară însă, spaniolul veni să mă înştiinţeze că, dacă mă întorc la han, am să fiu arestat:

— Fiindcă – îmi spuse omul – a intrat în odaia dumneavoastră un ofiţer care, negăsindu-vă, s-a pus la poarta dinspre stradă şi are, în capul de jos al scării, doi ostaşi la porunca lui.

Anna Binetti îmi spuse:

„N-ai să te întorci acasă; ai să dormi aici, unde n-ai ale, teme ele nicio jignire. Trimite după tot ce-ţi trebuie, şi să vedem ce-o mai fi.

Îi poruncii deci spaniolului să meargă şi să-mi aducă lucrurile de care aveam nevoie.

La miezul nopţii veni solul; încă nu ne culcasem, şi u «aşi (f, draga lui a făcut rău adăposlindu-mă. Mă

încredinţă că jalba mea a ajuns la suveran; vreme de trei zile însă cât am stat la ei în casă, n-am mai auzit pomenindu-se de ea.

A patra zi, pe când mă sfătuiam cu toată lumea ce trebuie să fac, solul primi de la ministrul de stat o scrisoare în care acesta îl ruga, din partea suveranului, să mă poftească să plec din casa lui, având eu o pricină de descurcat cu câţiva ofiţeri ai alteţei sale şi ţinând seama că, găzduindu-mă la dânsul, împiedică justiţia să-şi urmeze cursul. Solul îmi dădu scrisoarea, în care citii că ministrul îi făgăduia că se va face deplină dreptate. N-aveam încotro, trebuia să mă hotărăsc să mă întorc la han; Anna era însă atât de furioasă încât îl ocărî pe sol, care se mărgini să râdă, spunându-mi că nu mă poate găzdui împotriva voinţei suveranului. Avea dreptate, căci nu eram supus al împăratului.

Mă întorsei la han, unde nu văzui pe nimeni; după ce prânzii însă şi pe când mă gândeam să mă duc să mă întâlnesc cu avocatul meu, soseşte un portărel cu o citaţie pe care mi-o tălmăci hangiul şi care mă poftea să mă înfăţişez de îndată la un ştiu care notar, însărcinat să-mi primească declaraţia. Mă dusei cu portărelul la omul acela care scria în nemţeşte tot ce-i spuneam eu în latineşte. Când sfârşi, îmi spuse să iscălesc, îi arătai că nu pot semna un înscris pe care nu-l pot nici citi, nici înţelege. Stărui, dar rămăsei neclintit. Se înfurie, spunându-mi că nu se cade să pun la îndoială buna-credinţă a unui notar, îi răspunsei liniştit că nu-i pun de loc la îndoială buna-credinţă, dar că aşa e cuminte să fac – şi că, de vreme ce eu nu înţeleg ce a scris, mi se pare foarte firesc ca şi el să se poată lipsi de iscălitura mea. Îl părăsii şi mă dusei la avocat, care îmi spuse că bine am făcut şi-mi făgădui să vină a doua zi la mine să-i dau procura.

— Şi atunci – îmi zise – îţi voi lua în mână procesul.

Mângâiat de omul acesta care-mi inspira încredere,

mă întorsei la han şi, după ce cinai bine, mă culcai şi dormii cât se poate de liniştit. Când mă trezii însă, spaniolul îmi vesti pe un ofiţer, care, intrând îndată după dânsul, îmi spuse, rostindu-se într-o bună franţuzească, să nu mă uimească faptul că mă aflu arestat în odaia mea, căci

6

…străin, e firesc ca partea adversă să se asigure că nu ţ înainte de încheierea procesului. Îmi ceru cuviincios bia Pe care cu mare părere de rău, fui nevoit să i-o dau Era un d31” de la doamna d’Urfe, o splendidă lucrătură în oţel, care făcea pe puţin cincizeci de ludovici.

Îi scrisei avocatului meu un răvaş în care-l înştiinţam de cele întâmplate; veni să mă vadă şi mă încredinţa că, în câteva zile voi fi liber.

Silit să rămân acasă, îmi înştiinţai prietenii şi primii în vizită numeroşi dansatori şi dansatoare, singurii oameni cumsecade pe care i-am cunoscut în nefericitul acela de Stuttgart, unde mai bine ar fi fost să nu-mi calce niciodată piciorul. Aşa cum stăteau lucrurile, nu mă putea nimeni pizmui: otrăvit cu un pahar de vin, trişat, p-adat, jignit, mă vedeam şi lipsit de iibertate, dator să plătesc o sută de mii de franci, pe care pentru a-i împlini aş fi trebuit să-mi dau şi cămaşa de pe mine, de vreme ce nimeni nu ştia ce am în pungă. Trimisesem o scrisoare la Madame Gardela, fără izbândă însă, căci nu primii niciun răspuns. Anna, Luiza Toscani şi Balletti, care prânzeau ori cinau la mire, erau singura mea mângâiere. Cei trei pezevenghi venise să mă vadă unul câte unul, îndemnându-mă să le dau bani fără să ştie ceildţi doi şi făgăduindu-mi, fiecare în parte, să mă scoată din încurcătură. S-ar fi mulţumit fiecare cu trei, patru sute de ludovici, dar chiar dacă i-aş fi dat unuia din ei, n-aş fi avut nicio siguranţă că ceilalţi doi s-ar fi depistat. N-aş fi făcut decât să le întemeiez pretenţiile şi să ajung din rău în mai rău. Le spusei că mă plictisesc şi că le-aş fi

recunoscător dacă m-ar scuti să-i mai văd.

Într-a cincea zi de când eram arestat, ducele plecă la f rankfurt şi în aceeaşi zi veni Anna Binetti să-mi spună, am partea ibovnicului ei, că ducele le-a făgăduit ofiţeri-lar să nu se amestece în treaba asta şi că mă vede astfel primejduit de o judecată samavolnică. Mă sfătuia aşadar ca jertfindu-mi hainele, giuvaerurile şi diamantele, să încerc să scap de bucluc şi să iau o chitanţă de la potrivnicii mei. Anna Binetti, femeie cu şcoala vieţii, nu-i încuviinţa sfatul şi mie îmi plăcea şi mai puţin decât ei; făgăduise însă să mi-l transmită.

Aveam giuvaeruri şi dantele de peste o sută de mii de franci, dar nu mă puteam hotărî să le jertfesc. La această grea cumpănă mă aflam, când intră avocatul. Iată ce-mi spuse:

— Domnule, tot ce am făcut n-a dus la nimic. Există împotriva dumneavoastră o gaşcă, gaşca pare să aibă sprijin de sus şi e în stare să înăbuşe dreptatea. E de a mea datorie să vă înştiinţez că, dacă nu găsiţi un mijloc să vă împăcaţi cu escrocii aceia, sunteţi pierdut, Hotărârea judecătorului de poliţie, alt escroc şi el, va fi absolut sumară, căci fiind străin nu trebuie să vă aşteptaţi să beneficiaţi de procedura obişnuită. Ar trebui în acest scop să depuneţi o cauţiune. S-au priceput să-şi facă rost de martori care să declare că sunteţi jucător de meserie, că dumneavoastră i-aţi ademenit pe cei trei ofiţeri la compatriotul dumneavoastră Pocchini, că nu-i adevărat că v-au îmbătat şi că nu v-aţi pierdut nici ceasurile, nici tabachera, căci susţin că toate acestea se vor găsi în cufe-rele dumneavoastră, când se va face inventarul lucrurilor. Aşteptaţi-vă ca treaba aceasta să se întâmple mâine sau poimâine şi mai cu seamă nu puneţi la îndoială că tot ce vă spun e adevărul adevărat: v-aţi căi prea târziu. Vor veni aici, vă vor goli cuferele, sipetul şi buzunarele; vor inventaria totul şi în aceeaşi zi vor scoate totul la licitaţie.

Dacă produsul licitaţiei va depăşi datoria, prisosul va sluji pentru plata cheltuielilor de judecată şi de rămas n-are să vă rămână mai nimic; dacă suma nu va putea acoperi totul, datoria, cheltuielile de procedură, de investire a sentinţei, de licitaţie, vă vor înrola, domnule, ca soldat prost în trupele alteţei sale serenisime. L-am auzit pe ofiţerul care vă e cel mai însemnat creditor spunând că se vor pune la socoteală şi cei patru ludovici care vi se cuvin pentru angajare şi că ducele va fi foarte mulţumit să aibă ca recrut un aşa chipeş bărbat.

Nici n-am băgat de seamă când a plecat avocatul, într-atâta mă înmărmurise cuvintele lui. Mă aflam într-un asemenea orgasm, încât mi se părea că, în mai puţin de Un ceas, toate fluidele caută o ieşire spre a-şi părăsi loculu să ajung ostaş al unui prinţişor ca ducele acela care cu trăia decât de pe urma mârşavului trafic de carne viş pe care îl făcea, după pilda Electorului de Hesse! Eu, să ajung să fiu jupuit de nişte escroci şi ameninţat cu o hotarâre samavolnică! Nu, asemenea lucru n-avea să se în – tâmple. Să încercăm deocamdată să câştigăm timp.

Cel dintâi îi scrisei celui mai însemnat creditor că „m-am hotărât să cad la o împăcare dreaptă; dar că doresc să fie toţi trei de faţă la notar, cu martori, ca să li se autentifice desistarea şi să pot pleca.

Socoteam că e cu neputinţă ca măcar unul din ei să nu fie de gardă a doua zi, ceea ce mă făcea să câştig cel puţin douăzeci şi patru de ore. Până atunci, trăgeam nădejde să pot găsi un mijloc de a ieşi din încurcătură.

Îi scrisei apoi preşedintelui poliţiei, numindu-l „excelenţă” şi „monseniore” şi cerându-i puternica lui ocrotire. Îi spuneam că, deoarece m-am hotărât să-mi vând lucrurile pentru a opri procesul cu care vor să mă copleşească, îl rog să suspende procedura, ale cărei cheltuieli n-ar face decât să mă înfunde şi mai rău. Îl mai rugam de asemenea să-mi trimită un om cinstit care să-mi

preţăluiască lucrurile la adevărata lor valoare, de îndată ce voi fi ajuns la o înţelegere cu creditorii mei, ofiţerii pe lângă care îl rugam să pună un cuvânt bun. O dată încheiate scrisorile, îl trimisei pe spaniol să le ducă la adresele lor.

Ofiţerul căruia îi scrisesem şi care pretindea că are de luat de la mine două mii de ludovici veni după prânz să mă vadă. Eram în pat şi-i spusei că mi se pare că am friguri. Mă luă pe coarda sentimentală şi, fie că juca sau nu teatru, îmi făcu plăcere. Îmi spuse că tocmai a vorbit cu preşedintele poliţiei, care-i dăduse să-mi citească scrisoarea.

— Aţi luat – adăugă – cea mai înţeleaptă hotărâre învoindu-vă la o împăcare; n-aveţi însă nevoie să fim tustrei la un loc. Voi avea o împuternicire de la ceilalţi °oi şi va fi destul pentru notar.

— Sunt destul de amârit, domnule – îi spusei – ca să mă lipsiţi şi de mulţumirea de a vă vedea pe toţi trei împreună; nu cred că puteţi spune nu.

— Mă rog, fie precum doriţi; dacă însă vă grăbiţi, vă spun de pe acum că nu vă vom putea face pe plac înainte de luni, căci fiecare din noi e de gardă în următoarele patru zile.

— Îmi pare rău, dar am să aştept până luni. Daţi-mi cuvântul de onoare că suspendaţi până atunci orice acţiune procedurală.

— Vi-l dau – şi-mi întinse mâna – vă puteţi bizui pe el. La rândul meu vă rog şi eu să-mi faceţi o plăcere îmi place trăsura dumneavoastră; vă rog să mi-o cedaţi cu preţul cu care aţi plătit-o.

— Bucuros.

— Binevoiţi să chemaţi hangiul şi să-i spuneţi, de faţă cu mine, că trăsura e a mea.

Ilchem sus pe hangiu şi fac precum dorea pungaşul; hangiul îi spuse că va avea trăsura după ce îl voi plăti pe

ei, după care îi întoarse spatele şi ieşi.

— Sunt sigur că o voi avea, spuse râzând ofiţerul. Mă îmbrăţişa pe urmă şi plecă.

Întrevederea aceasta îmi făcuse atâta plăcere, încât mă simţeam pe jumătate înzdrăvenit. Patru zile în faţă i Un noroc chior, nu alta!

Peste câteva ceasuri, un bărbat arătos, care vorbea bine italieneşte, veni să-mi spună din partea şefului poliţiei că lunea viitoare creditorii mei vor fi întruniţi şi că el însuşi va avea sarcina să-mi preţăluiască lucrurile. Mă sfătui să stipulez în actul de împăcare că lucrurile nu se vor vinde la licitaţie şi că toţi creditorii mei vor lua de bun preţul statornicit de el. Îmi făgădui că n-avea să-mi pară rău dacă-i voi urma sfatul. 1

După ce îi spusei că şi el va fi mulţumit de mine, mă sculai rugându-l să fie drăguţ să-mi cerceteze cuferele şi sipetul cu giuvaeruri. Se uită la toate şi-mi spuse că numai dantelele fac douăzeci de mii de franci.

— Aveţi, domnule – adăugă – lucruri de peste o sută de mii de franci; vă dau însă cuvântul meu, fără teamă de a mi-l călca faţă de potrivnicii dumneavoastră, să le şoptesc ofiţerilor în taină contrariul. Încercaţi, aşadar, să-i convingeţi să se mulţumească cu jumătate din ce le datoraţi, şi veţi pleca astfel cu jumătate din lucruri.

— Dacă aşa se întâmplă, vă făgăduiesc cincizeci de ludovici; până atunci, poftim şase arvună.

— Îi primesc cu recunoştinţă şi vă rog să vă bizuiţi pe devotamentul meu. Tot oraşul ştie ce puşlamale sunt creditorii dumneavoastră şi o ştie la fel de bine şi ducele; are însă temeiurile lui să închidă ochii la hoţiile lor.

Răsuflai şi nu mă mai gândii decât cum să-mi folosesc mai bine timpul spre a-mi asigura fuga, cu toate lucrurile, mai puţin biata trăsură. Uşor nu era, dar nu mă aflam la Piombi şi amintirea marii mele evadări îmi oţe-lea inima.

Cei dintâi îi poftii la cină pe Luiza Toscani, pe Balletti

şi pe dansatorul Binetti, căci aveam nevoie de oameni care să nu se teamă de mânia celor trei lichele şi pe a căror prietenie să mă pot bizui.

După ce am cinat bine, le-am arătat întocmai comesenilor mei cum stă treaba, precum şi hotărârea ce o luasem de a fugi fără a mă lipsi de niciunul din lucruri.

— Şi acum – le zisei – prieteni, spuneţi-mi ce părere aveţi.

După o clipă de tăcere, Binetti îmi spune că, dacă aş izbuti să ies din han şi să vin la el, aş putea coborî pe una din ferestrele casei lui şi că, odată ajuns la pământ, m-aş găsi în afară de oraş, la o sută de paşi de drumul mare, de unde aş putea lua poştalionul şi ieşi din statul ducelui înainte de zori. La aceste cuvinte, Balletti se scoală, descinde fereastra şi găseşte că nu mă pot primejdui să ies pe acolo, din pricina acoperişului de scânduri al unei prăvălii. Mă uit şi eu şi, văzând că are dreptate, îi spun că găsesc eu altă cale de a ieşi din han, dar că ce mă încurcă sunt lucrurile. Luiza Toscani îmi spune atunci:

— Trebuie să laşi cuferele, pe care e cu neputinţă să le cari fără a fi văzut, şi să-ţi trimiţi toate lucrurile la mine Iau pe seama mea să fac să ajungă tot ce mi-ai încredinţat în locul unde te vei opri. Duc eu totul sub rochie, în mai multe rânduri, începând chiar de astă seară.

Planul i se păru bun lui Balletti care-mi spuse că va veni şi nevastă-sa, ca să grăbim trimiterea. Ne oprim la planul acesta şi-i făgăduiesc lui Binetti să fiu la el în noaptea de duminică spre luni la douăsprezece tocmai, măcar de ar trebui să înjunghii santinela care-mi stătea necontenit la uşă ziua, dar care noaptea pleca, după ce mă încuia cu cheia, şi nu se întorcea decât dimineaţă. Balletti îmi făgădui un slujitor credincios şi mă asigură că voi găsi pe drumul mare o trăsură de poştă cu cai buni şi în care vor fi lucrurile mele, în alte cufere. Spre a nu pierde timpul, Luiza Toscani începu să se încarce, legându-şi două

haine sub rochie. În zilele următoare, cele trei femei şi cei doi prieteni ai mei mă slujiră atât de bine, încât sâmbătă la miezul nopţii cuferele şi trusa de călătorie erau goale; giuvaerurile le păstrai, spre a le duce cu mine în buzunare.

Duminică, Luiza Toscani veni să-mi aducă cheile de la cele două cufere în care îmi împachetase cu grijă toate lucrurile, şi Balletti veni şi el să mă înştiinţeze că a făcut tot ce trebuie pentru ca o trăsură bună, însoţită de slujitorul lui, să mă aştepte pe drumul mare îndată după miezul nopţii. Mulţumit de toate acestea, iată cum făcui ca să ies din han.

Ostaşid care mă păzea stătea într-o micuţă anticameră prin care se plimba, fără să intre niciodată la mine, decât dacă-l chemam şi, de îndată ce mă ştia în pat, încuia uşa şi pleca până a doua zi dimineaţă. Obişnuia, de asemeni, să cineze la o măsuţă aşezată într-un colţ al anticamerei, cu ce-i trimiteam eu din ce-mi rămânea. Potrivit acestor obiceiuri, pe care le cercetasem cu luare aminte, îi poruncii spaniolului următoarele:

— După cină. În loc să mă culc, voi sta gata de a ieşi din odaie şi voi ieşi de îndată ce nu voi mai vedea lumi; afară: voi avea grijă ca şi lumina mea să fie astfel aşezată încât să nu-mi reflecte umbra sau să arunce vreo rază către uşă. Odată ieşit, voi ajunge fără nicio greutate la scară, şi cu asta basta. Mă voi duce la Binetti şi de la el voi ieşi din oraş şi voi merge la Fiirstenberg, unde te aştept. Nimeni n-are să te poată împiedica mâine sau poi-mâine să pleci. Aşadar, de îndată ce mă vezi gata îmbrăcat în odaie, ceea ce se va întâmpla în vremea cinei santinelei, stingi luminarea de pe masă; îţi va fi lesne s-o faci, mucărind-o. O iei numaidecât ca s-o aprinzi la loc, iar în clipa în care tu intri, eu ies, ocrotit de întuneric. Când socoti că am ieşit din anticameră, te întorci la ostaş cu lumânarea aprinsă şi îl ajuţi să-şi golească încetişor sticiuţa. Eu voi fi atunci în siguranţă şi, când îi vei spune că m-am culcat, va intra, îmi

va spune noapte-bună, va încuia, îşi va pune cheia în buzunar şi va pleca împreună cu tine. Nu cred să vină să-mi vorbească, dacă ai să-i spui că m-am culcat.

Totuşi, fiindcă era cu putinţă să-i vină pofta să intre să mă vadă, am avut grijă să pun pe pernă un cap cu o perucă împodobită, cu o scufie de noapte cu panglică şi am ridicat plapuma astfel încât să amăgească, de departe, privirea.

Totul a mers ca pe sfoară, precum am aflat-o pe urmă de la spaniolul meu. În vreme ce acesta bea cu paznicul meu, eu mă îmbrăcasem cu blana, îmi pusesem la cingătoare cuţitul de vânătoare, căci sabie nu mai aveam, şi două pistoale încărcate în buzunar. De îndată ce întunericul mă vesti că Le Duc a stins candela, ieşii tiptil şi ajunsei la scară fără să se audă nici cel mai mic scârţâit. De acolo a fost lesne mai departe, căci scara dădea în alee şi poarta de la intrare era întotdeauna deschisă până după miezul nopţii.

O iau grăbind pasul înainte pe stradă şi la douăsprezece fără un sfert intru la Binetti, unde femeia mă aşr tepta la fereastră. Când ajunsei în odaia din care trebuia pornită evadarea, nu mai stăturăm pe gânduri; îi aruncai blana pe fereastră lui Balletti, care era în şanţ, Băgat în noroi până peste glezne şi, încingându-mă cu o funie zdravănă, o sărutai pe Anna şi pe micuţa Balletti care, cu ajutorul funiei, petrecute în jurul unei mobile rotunde, mă lăsară jos, domol cum nu se mai poate. Balletti mă Primi în braţe, tăiai funia, şi, după ce-mi îmbrăcai iar olana, îl urmai pe scumpul meu Balletti.

Înfruntând mocirla în care ne înfundam până la genunchi şi străbătând cu multă trudă tufişurile, ajunserăm în cele din urmă la drumul mare, foarte osteniţi, deşi nu era, în linie dreaptă, mai departe de patru sute de paşi de casă. Puţin mai încolo, la poarta unei cârciumioare, găsirăm trăsura în care se afla slujitorul lui Balletti. Coborî

să ne spună că vizitiul a intrat în cârciumă să bea o bere şi să-şi aprindă luleaua. Îl răsplătii pe credinciosul slujitor şi, după ce-i luai locul şi-l îmbrăţişai pe stăpânu-său, îi rugai să plece, spunându-le ca mai departe să lase totul în grija mea.

Era în 2 aprilie 1760, ziua mea de naştere, zi însemnată în istoria vieţii mele, căci niciuna n-a trecut fără o întâmplare fericită sau nefericită.

Eram de vreo două, trei minute în trăsură, când vizitiul veni să mă întrebe dacă mai aşteptăm mult. Credea că vorbeşte cu acelaşi pe care-l lăsase în trăsură şi nu m-am grăbit încă să-i arăt că se înşală.

— Dă-i drumul – îi spusei – şi mână tare la Tiibin-gen, fără să mai schimbi caii la Waldenbuch.

Făcu întocmai şi merserăm întins; grozav îmi veni să râd însă la Tübingen de mutra pe care o făcu văzându-mă. Valetul lui Balletti era tânăr şi mărunt, eu eram înalt şi om în toată firea. Căscă ochii şi-mi spuse că el cu alt domn a plecat.

— Erai beat, îi spusei punându-i în palmă un bacşiş, de patru ori mai mare decât era el deprins să primească şi bietul băiat nu mai suflă un cuvânt.

Cine n-a băgat de seamă că cel mai adesea mijlocul de a avea dreptate e să nu te uiţi la bani? Plecai numaidecât mai departe, fără să mă opresc până la Fiirstenberg, unde eram în deplină siguranţă.

Nu luasem nimic pe drum şi muream de foame când am ajuns la han. Poruncii o cină bună şi pe urmă mă culcai şi dormii somn lin. Când mă trezii, spusei să mi se aducă hârtie şi le scrisei celor trei puşlamale o scrisoare în trei exemplare. Le făgăduiam să-i aştept vreme de trei zile acolo unde eram şi-i provocam cu cea mai mare asprime la duel, jurând pe onoarea mea că voi face să afle toată lumea ce laşi sunt, dacă refuză să vină să se măsoare cu mine. Îi scrisei pe urmă Luizei Toscani, lui Balletti şi fermecătoarei

ibovnice a solului vienez, dându-le în grijă pe Le Duc şi mulţumindu-le pentru ajutorul lor prietenesc.

Cele, trei puşlaihale nu veniră; cele două fete ale hangiului însă, foarte frumuşele şi una, şi cealaltă, mă făcură să-mi petice în chipul cel mai plăcut cele trei zile de aşteptare.

A patra zi, spre amiază, văzui cu plăcere sosindu-mi credinciosul spaniol, călărind pe dăulate şi cu cufărul pe şa.

— Domnule – îmi spuse el – toată lumea ştie la Stuttgart că sunteţi aici şi tare mi-e teamă că cei trei ofiţeri, prea mişei ca să primească să se bată în duel, să nu tocmească pe cineva să vă ucidă. Dacă aţi fi cuminte, aţi pleca numaidecât spre Elveţia.

— Nu prea ai inimă în tine, băiete, îi spusei; nu te teme pentru mine şi mai bine povesteşte-mi ce s-a întâmplat după ce am plecat.

— De îndată ce aţi plecat, am făcut, domnule, precum mi-aţi spus; l-am ajutat pe bietul băiat să-şi golească sticluţa, treabă pe care ar fi dovedit-o foarte bine şi singur; i-am spus pe urmă că v-aţi culcat, a încuiat uşa ca de obicei şi s-a dus strângându-mi mâna. După ce a plecat, am mers să mă culc. A doua zi, nătărăul era la nouă ceasuri în post şi la zece sosiră ofiţerii care, când le spusei că mai dormiţi, plecară poruncindu-mi să-i chem de la cafeneaua de peste drum de îndată ce vă veţi trezi. Urându-li-se să tot aştepte, se întoarseră la amiază şi-i porunciră ostaşului să deschidă uşa. Am petrecut atunci de minune, cu toată primejdia în care mă aflam înconjurat de cei trei pungaşi. Intră şi, văzând capul cu perucă pe care-l cred al dumneavoastră, se aprob, le şi vă spun curtenitor bună dimineaţa. Neprimind niciun răspuns, unul dintr-înşii merge să vă scuture şi momâia se rostogoleşte pe podea. Izbucnesc într-un hohot de râs, pe care „p-l? 1 l-am Put” t stăpâni văzându-i ce trăsniţi au rămas.» Hizi, ai,

ticăloşiile? Spune unde ţi-e stăpânul!” Şi îşi însoţiră aceste mânioase cuvinte cu vreo două lovituri de baston. Nefiind eu omul care să rabde asemenea purtări, le spusei înjurând că, dacă nu încetează, am să fiu nevoit să mă apăr şi că nu-s paznicul stăpânului meu: n-au decât să întrebe santinela. Cercetată, santinela se jură pe toţi sfinţii că n-aţi putut ieşi decât pe fereastră, dar, deşi o spunea sus şi tare, chemară un caporal şi bietul om fu băgat, nevinovat, la puşcărie. La zarva care se iscase în odaie, se urcă hangiul, deschise cuferele, şi, găsându-le goale, spuse că se va despăgubi îndeajuns cu trăsura dumneavoastră şi-i răspunse doar cu un zâmbet ofiţerului care pietindea că i-aţi cedat-o lui. Într-acestea, sosi un ofiţer superior, care hotărî că numai pe fereastră aţi fi putut fugi şi porunci ca aşadar santinelei să i se dea drumul numaidecât; atunci însă îşi dezlănţuiră împotriva mea samavolniciile; căci neputându-mi stăpâni râsul şi nerăs-punzând, la toate întrebările lor, decât cu „Habar n-am*, domnii aceia îşi îngăduiră să mă bage la închisoare, spunându-mi că au să mă ţină acolo până mărturisesc unde vă aflaţi dumneavoastră, sau, de unde nu, măcar lucrurile dumneavoastră. A doua zi, unul dintr-înşii veni la închisoare să-mi spună că dacă mă încăpăţânez să tac voi fi negreşit trimis la catargă. „Pe legea mea de spaniol – le zisei eu – nu ştiu nimic, şi chiar dacă aş şti nu veţi scoate niciodată de la mine o asemenea mărturisire, căci nimeni nu poate sili o slugă cinstită să-şi vândă stăpânul. Auzind acestea, ticălosul îi porunci temnicerului să mă bată cu cureaua pe urmă îmi dădură drumul. Îmi cam sfârteeaso spinarea; mândru însă că mi-am făcut datoria şi că m-am ales numai cu atât, m-am dus să mă culc la han, unde am fost bine primit. A doua zi, tot Stuttgartul ştia? a sunteţi aici şi că i-aţi chemat la duel pe cei trei pungaşi; toţi spuneau însă că nu vor fi atât de nebuni încât să răspundă. Totuşi, doamna Balletti vă roagă din suflet să plecaţi de

aici, fiindcă oamenii ăştia ar putea să pună pe cineva să vă ucidă. Hangiul i-a vândut trăsura şi cuferele dumneavoastră solului vienez, care v-a ajutat, zice-se, să fugiţi pe ferestrele apartamentului în care locuieşte ibovnica lui. Cât despre mine, am ajuns aci fără nicio împiedicare.

Trei ceasuri după sosirea lui Le Duc, am luat poştalionul, am plecat la Schaffhausen şi de acolo la Zürich cu cai de chirie, căci în Elveţia nu există poştă, şi trăsei la LEpee, un han fără cusur.

CAPITOLUL XX /…/

— Tânăra teologă

A doua zi de dimineaţă, m-am dus la bancherul Tronchin, care avea toţi banii mei. După ce mi-a verificat contul, mi-a dat o scrisoare de credit pentru Marsilia, Genova, Florenţa şi Roma; numerar n-am luat decât douăsprezece mii de franci. Nu-mi mai rămâneau decât cincizeci de mii de scude, adică trei sute de mii de franci francezi; cu ei puteam însă ajunge departe. Cum mi-am depus scrisorile, m-am întors la Balances, nerăbdător să-l văd pe domnul de Voltaire.

Îl găsii pe tovarăşul meu de călătorie la mine în odaie. Mă pofti la prânz, spunându-mi că va mânca împreună cu noi şi domnul Villars Chandieu care, după-masă, mă va duce la domnul de Voltaire, unde sunt aşteptat de câteva zile. Îl urmai pe curtenitorul domn şi aflai la dânsul o însoţire aleasă şi pe tânăra teologă, căreia unchiu-său îi dădu prilejul să vorbească abia la desert.

Am să repet cât mai întocmai cuvintele acestei tinere.

— Ce-ai făcut astăzi dimineaţă, dragă nepoată? L-am citit pe sfântul Augustin, pe care l-am găsit absurd; cred că-l pot spulbera în câteva cuvinte.

— Despre ce e vorba?

— Despre Maica Domnului.

— Ce spune sfântul Augustin despre ea?

— Un lucru care poate ţi-a scăpat, unchiule dragă. Spune că Fecioara Maria l-a zămislit pe Cristos prin urechi.

— Şi nu l-ai crezut f

— Nu, fireşte, şi anume pentru trei pricini foarte temeinice. Întâi pentru că, nefiind materie, Dumnezeu n-ar fi avut nevoie de nicio gaură spre a intra sau a ieşi; apoi pentru că trompele auzului nu comunică pe nici unde cu locul unde sălăşluieşte un făt în pântecele maică-sii şi, în sfârşit, dacă l-ar fi zămislit prin urechi, Maria ar fi trebuit să-l şi nască tot prin acelaşi canal. Ar fi foarte bine pentru catolici, căci atunci ar avea dreptate s-o socotească fecioară înaintea zămislirii, în timpul sarcinii şi după naştere.

Eram uluit, ca de altminteri toţi mesenii. Spiritul divin al teologiei ştie să se ridice deasupra oricărei senzaţii carnale şi, după cele ce le auzisem, trebuia ori să-i recunoaştem acest privilegiu, ori s-o luăm pe tânăra teologă drept o stricată. Învăţata nepoată nu se sfii să abuzeze de acest privilegiu, căci mă întrebă care-i părerea mea

— Dacă aş fi teolog şi dacă mi-aş îngădui să cercetez cu judecata minunile, s-ar putea, domnişoară, să fiu de aceeaşi părere cu dumneavoastră; cum însă lucrurile stau cu totul altfel, mă mărginesc să vă admir pe dumneavoastră şi să-l condamn pe sfântul Augustin că a încercat să analizeze taina Bunei Vestiri. Sigur e că dacă Fecioara ar fi fost surdă, sfântul Augustin ar fi spus o prostie evidentă, căci întruparea ar fi fost cu neputinţă, deoarece, cele trei perechi de nervi auditivi neavând nicio comunicare cu mitra, nu, s-ar înţelege cum s-au putut petrece lucrurile; întruparea, domnişoară, e însă o minune.

Îmi întoarse foarte drăguţ că răspunsul meu mă vădeşte a fi mai mare teolog decât dânsa şi unchiu-său îmi mulţumi că i-am dat nepoatei o lecţie. Mai vorbirăm cu că

şi despre altele, dar nu străluci de loc. Subiectul ei era Noul Testament. Voi mai avea prilej să vorbesc despre această tânăra când mă voi întoarce la Geneva.

După prânz ne duserăm la Voltaire, care, când intrarăm noi, tocmai se ridica de la masă. Era înconjurat, ca de nişte curteni, de numeroşi seniori şi doamne, ceea ce dădu prezentării mele un aer solemn; cu eminentul bărbat n-aveam să trag însă cine ştie ce foloase de pe urma acestei solemnităţi.

CAPITOLUL XXI

Domnul de Voltaire; convorbirile mele cu eminentul bărbat – O scenă, la dânsul, în legătură cu Ariosto – Ducele de Villars, [...]

— Iată, domnule de Voltaire – îi spusei – cea mai frumoasă clipă din viaţa mea. De douăzeci de ani sunt discipolul dumneavoastră şi inima îmi saltă de bucurie văzându-mi magistrul.

— Cinsteşte-mă, domnule, încă douăzeci de ani şi făgăduieşte-mi să-mi aduci, atunci, şi cuvenitul onorariu.

— Bucuros, numai să-mi făgăduiţi că mă aşteptaţi. Această vorbă de duh a lui Voltaire stârni hohotele de râs ale tuturor; aşa-i rânduiala, căci oamenii aceştia care rid sunt făcuţi să-i ţină mereu treji pe unii, în paguba celorlalţi, şi cei care-i au pe oamenii care râd de partea lor sunt sigur câştigători: asta e sforăria în societatea aleasă.

Eram, de altfel, pregătit; mă aşteptam la una ca asta şi trăgeam nădejde să mă pot plăti.

Într-acestea, i se prezentară doi englezi nou-sosiţi.

— Domnii sunt englezi – zise Voltaire – mi-ar plăcea şi mie să fiu englez.

Mie complimentul mi se păru fără ţintă şi nelalocul lui, căci însemna să-i sileşti pe domnii aceia ca, din curtenie, să-ţi răspundă că ar vrea şi ei să fie francezi, iar dacă n-aveau chef să mintă, i-ar fi încurcat să spună adevărul. Cred că unui om de onoare îi este îngăduit ca,

dacă e de ales, să-şi pună propriul lui neam mai presus de oricare altul.

Peste o clipă, Voltaire îmi vorbi iar, spunându-mi că, de vreme ce sunt veneţian, trebuie să-l cunosc pe contele Algarotti.

— Îi cunosc, dar nu ca veneţian, căci printre iubiţii mei compatrioţi, şapte din opt habar n-au că există.

— Ar fi trebuit să spun ca om de litere.

— Îl cunosc fiindcă am petrecut cu dânsul două luni la Padova, acum şapte ani, şi ce am remarcat în mod deosebit la dânsul a fost admiraţia pe care o arăta pentru domnul de Voltaire.

— E măgulitor pentru mine, dar el n-are nevoie să admire pe nimeni spre a fi vrednic de stima tuturor.

— Dacă n-ar fi început admirând, Algarotti n-ar fi ajuns niciodată cineva. Admirându-l pe Newton, a fost în stare să le facă pe doamne să vorbească despre lumină.

— Şi a izbutit?

— Nu aşa bine ca domnul de Fontenelle în a sa Pluralitate a lumilor; totuşi, se poate spune că a izbutit.

— Adevărat. Dacă-l vezi la Bologna, te rog să-i spui că-i aştept scrisorile despre Rusia. Le poate trimite la Milano, la bancherul meu, Bianchi, care le va face să ajungă la mine.

— Dacă-l văd, îi spun, negreşit.

— Am auzit că italienii nu sunt mulţumiţi de limba lui

— Cred şi eu; în tot ce a scris, italieneasca lui e plină de galicisme. Are un stil jalnic.

— Dar oare întorsăturile franţuzeşti nu vă înfrumuseţează limba?

— O fac de necitit, la fel cum ar fi o franţuzească împănată cu italieneşte şi nemţeşte, măcar de-ar scrie-o însuşi domnul de Voltaire.

— Ai dreptate; trebuie scris într-o limbă curată, oricare ar fi ea. Tit-Liviu a fost criticat: s-a spus că

latineasca lui aduce a patavină.

— Când am început eu să-mi însuşesc această limbă, abatele Lazzarini mi-a spus că îi place mai mult Tit-Liviu decât Salustiu.

— Abatele Lazzarini „autorul tragediei Ulisse îl gio-eine 1? Dumneata trebuie să fi fost foarte tânăr pe atunci, şi eu tare aş fi vrut să-l cunosc. În schimb l-am cunoscut foarte bine pe abatele Conţi, care a fost prieten eu Newton şi ale cărui patru tragedii cuprind toată istoria Romei.

— L-am cunoscut şi eu şi l-am admirat. Eram tânăr, ceea ce însă mă bucura când eram primit printre oameni

Vlise cel măr (lt.), atât de deosebiţi. Mi se pare că a fost ieri, deşi au trecut ani mulţi, şi acum în faţa dumneavoastră, inferioritatea mea nu mă umileşte; aş dori să fiu un fel de prâslea al întregii seminţii omeneşti.

— Ai fi fără îndoială mai fericit decât ca decan al ei, pot să te întreb cărui gen de literatură i te-ai dedicat?

— Nici unuia; poate mai târziu. Până atunci, citesc cât pot şi-mi place să studiez, călătorind, oamenii.

— E un bun mijloc de a-i cunoaşte, numai că e cam mare cartea. Ajungi mai lesne la ţintă citind Istorie.

— Da, dacă n-ar spune minciuni. Nu eşti sigur pe fapte, e plictisitoare, şi mă distrează să studiez lumea străbaţind-o. Horaţiu, pe care-l ştiu pe dinafară, mi-e itinerariul şi-l găsesc pretutindeni.

— Şi Algarotti îl ştie pe de rost pe Horaţiu din scoarţă în scoarţă. Îţi place desigur poezia.

— E marea mea patimă.

— Ai făcut multe sonete?

— Vreo zece sau douăsprezece care-mi plac şi vreo două, trei mii pe care cred că nici nu le-am recitit.

— În Italia bântuie furia sonetului.

— Da, mă rog, dacă furie se poate numi năzuinţa de a-i da unei cugetări o măsură armonioasă, care s-o scoată în evidenţă. Sonetul e anevoios fiindcă nu îngăduie nici să-

ţi lungeşti, nici să-ţi scurtezi cugetarea pentru a împlini cele paisprezece versuri.

— E patul lui Procust şi de aceea aveţi aşa puţir. e bune. Cât despre noi, n-avem niciunul, dar vina e a limbii.

— Şi a spiritului francez, căci dumneavoastră vă închipuiţi că o cugetare dilatată îşi pierde toată tăria şi strălucirea.

— Şi dumneata eşti de altă părere?

— Iertaţi-mă. Să ne mărginim la cugetări. Pentru în sonet n-ajunge, bunăoară, o vorbă de duh, care, în italieneşteca şi în franţuzeşte, ţine de epigramă.

— Ce poet italian îţi place mai mult?

Ariosto; dar n-aş putea spune că-mi plar e mai mult w cât ceilalţi, fiindcă nu-mi place decât el.

— Dar îi cunoşti totuşi şi pe ceilalţi?

— Cred că i-am citit pe toţi, dar toţi pălesc înaintea lui Ariosto. Atunci când, acum cincisprezece ani, am citit toate lucrurile rele pe care le-aţi rostit despre el, am spus că o să vă schimbaţi părerea după ce o să-l citiţi.

— Îţi mulţumesc că ţi-ai închipuit că nu-l citisem. Îl citisem, dar eram tânăr, cunoşteam numai pe deasupra limba dumneavoastră şi, influenţat de învăţaţii italieni care-l adorau pe Tasso, am avut nefericirea să public o judecată pe care o credeam a mea, când ea nu era decât ecoul prejudecăţii celor care mă influenţase. Îl ador pe Ariosto al dumneavoastră.

— Uf, răsuflu, domnule de Voltaire. Dar, vă rog din suflet, de ce nu excomunicaţi lucrarea unde aţi batjocorit un asemenea om de seamă?

— La ce bun! Toate cărţile mele sunt excomunicate; am să-ţi dau însă o bună dovadă că mi-am schimbat părerea.

Am rămas încremenit. Omul acesta mare se apucă să recite pe dinafară cele două pasaje întinse din chitul al treizeci şi patrulea şi al treizeci şi cincilea, unde divinul

poet povesteşte convorbirea lui Astolfo cu sfântul apostol Ioan, şi anume fără a sări un singur vers, fără a săvârşi cea mai mică greşeală de prozodie. Îmi vădi pe urmă de ce e frumos şi o făcu cu agerimea care-i era proprie şi cu geniala exactitate a unui om deosebit. Zadarnic ai fi căutat ceva mai bun la cei mai pricepuţi glosatori italieni. Îl ascultam cu toată luarea-aminte, cu răsuflarea tăiată, doar – doar l-oi prinde pe undeva cu o greşeală: degeaba. Mă întorsei spre lumea care era acolo spunându-le că sunt cu desăvârşire uluit şi că am să fac ca toată Italia să afle dreapta mea admiraţie.

— Iar eu, domnule – urmă marele om – voi face să afle toată Europa de satisfacţia pe care i-o datorez celui mai mare geniu pe care l-a rodit vreodată.

Veşnic nesătul de laude, pe care le merita în atâtea privinţe, Voltaire îmi dădu a doua zi, în traducerea lui, stanţa pe care angsto o începe cu acest vers:

Quindi avvien: che tra principi e signori.

Iat-o:

Cezarii şi papii acum se-mpăcară, O veşnică pace pe Biblie jurară; Dar vrajba-ntre ă înşii-o vedeţi şi-i aşa: De-aceea s-au strâns, spre a se-nşela. Acordu-i făţarnic ţi strâmb jurământul E una în inimi şi-i altul cuvântul. Stârnindu-i mânia, iau cerul de martor. Şi banul le e preaputernicul tartor.

La sfârşitul recitării, care-i aduse domnului de Voltaire aplauzele tuturor celor de faţă, deşi niciunul nu ştia italieneşte, doamna Denis, nepoata lui, mă întrebă dacă socot că pasajul pe care l-a recitat unchiu-său e unul din cele mai frumoase din marele poet.

— Da, doamnă, dar nu cel mai frumos.

— Cred şi eu, altminteri n-ar fi fost apoteozat senior Lodovico.

— A fost trecut în rândul sfinţilor? Nu ştiam.

La aceste cuvinte, cei care râd, cu Voltaire în frunte,

se dădură toţi de partea doamnei Denis. Toată lumea râdea, afară de mine, care eram cât se poate de serios.

Iritat, Voltaire mă întrebă de ce nu râd şi eu la fel cu toţi.

— Socoteşti – îmi spuse el – că i s-a spus „divinul” pentru alt pasaj, mai uman?

— Da, fireşte.

— Şi care e acel pasaj?

— Ultimele treizeci şi şase de stanţe din cântul al douăzeci şi treilea, unde poetul descrie în amănunt cum îşi pierde minţile Rolando. De când lumea, n-a ştiut nimeni cum îşi pierde cineva minţile, afară de Ariosto care şi le-a pierdut pe ale lui spre sfârşitul vieţii. Stanţele acestea îţi fac părul măciucă, domnule de Voltaire, şi sunt sigur că v-au cutremurat şi pe dumneavoastră.

Da, mi le amintesc, abia aştept să le recitesc.

— Domnul va fi, poate, atât de drăguţ, să ni le recite, zise doamna Denis furindu-l pe unchiu-său cu coada ochiului.

— Bucuros, doamnă – îi spusei – dacă aveţi bunătatea să mă ascultaţi.

— Ţi-ai dat, aşadar, osteneala să le înveţi pe de rost? – 1 Spuneţi mai bine că mi-am făcut plăcerea de a le învăţa, căci n-a fost nicio osteneală pentru mine. De când aveam şaisprezece ani, n-a trecut an în care să nu-l citesc de două sau de trei ori pe Ariosto; e marea mea patimă, şi mi s-a cuibărit în memorie fără să-mi dau cea mai mică osteneală. Îl ştiu în întregime pe de rost, afară de lungile genealogii şi de tiradele istorice care îţi obosesc mintea fără a-ţi cuceri inima. Numai Horaţiu şi-a mai întipărit toate versurile în sufletul meu, în ciuda întorsăturilor adesea prozaice din epistole, care sunt mult mai prejos de ale lui Boileau.

— Boileau e adesea prea admirativ, domnule de Casanova; Horaţiu, fie, mă farmecă şi pe mine, dar cât

despre Ariosto, patruzeci de cânturi lungi, e cam mult.

— Sunt cincizeci şi unu, domnule de Voltaire.

Marele om rămase mut, dar doamna Denis era acolo

— Hai – zise – hai să auzim acele cutremurătoare treizeci şi şase de stanţe, pentru care i s-a spus divinul Ariosto.

Începui de îndată, cu un ton liniştit, dar nu declamându-le cu monotonia aceea pe care şi-au însuşit-o italienii şi de care pe bună dreptate ne învinuiesc francezii. Francezii ar fi cei mai buni declamatori dacă nu i-ar stingheri rima, căci din toate popoarele ei simt cel mai bine ce rostesc. N-au nici tonul pătimaş şi monoton al compatrioţilor mei, nici tonul sentimental şi excesiv al germanilor, nici maniera obositoare a englezilor: îi dau fiecărei perioade tonul şi sunetul de glas care i se potriveşte, dar revenirea obligată a aceloraşi sunete îi face să piardă o parte din aceste avantaje. Am recitat frumoasele versuri ale lui Ariosto ca pe o proză frumoasă şi cadenţată, pe care am însufleţit-o cu sunetul glasului meu, cu mişcarea ochilor şi mlădundu-mi intonaţia potrivit sentimentului pe care voiam să-l transmit celor-ce mă ascultau. Se vedea, se simţea că-mi stăpânesc cu greu lacrimile şi tuturor le sta plânsul în gât; când ajunsei însă la stanţa:

Poiche allargare îl freno al dolor puote, Che resta sola senza altrui rispetto, Giu dagli occhi rigando per le gote Sparge un fiume de lacrime sul petto mă podidiră lacrimile, astfel încât toţi ascultătorii începură să plângă cu hohote. Domnul de Voltaire şi doamna Denis îmi săriră de gât, dar îmbrăţişările lor nu-mi putură curma vorba, căci, înainte de a-şi pierde minţile, Orlando trebuia să bage de seamă că se află în patul unde odinioară Angelica fusese în braţele preafericitului Medor şi trebuia să ajung la stanţa următoare. După un ton jalnic şi lugubru, făcui glasul să-mi răsune de groaza pe care în chip firesc o

zămisleşte nebunia cu care uriaşa lui putere îl face să pustiască totul în jur, asemenea unei furtuni cumplite, sau unei erupţii vulcanice însoţite de un cutremur.

Când am încheiat, am primit cu un chip întristat felicitările tuturor. Voltaire exclamă

— Am spus-o întotdeauna: taina de a-i face pe alţii să plângă e să plângi tu însuţi, trebuie însă lacrimi adevărate şi pentru asta o nevoie ca sufletul să fie adânc mişcat, îţi mulţumesc, domnule, adăugă el îmbrăţişându-mă, şi îţi făgăduiesc ca mâine să recit şi eu aceleaşi stanţe şi să plâng întocmai ca dumneata.

Se ţinu de cuvânt.

— E de mirare – spuse doamna Denis – că aspra Romă nu l-a pus niciodată la index pe cântăreţul lui Orlando.

— Dimpotrivă – zise Voltaire – Leon al X-lea a luat-o el înainte, excomunicând pe oricine ar îndrăzni să-l osândească. Cele două mari familii d'Este şi de Medici erau interesate să-l sprijine. Fără această ocrotire, e cu putinţă ea versul în care Constantin îi dăruieşte Roma lui Sives

Fără se teamă, doar singură ea cu necazul. Poate durerii /în slobod să-i dea. Ţâşnmdui din ochi, brăzdindu-i obrazul, Vn fluviu de lacrimi pe p («>pe îi <bd-a (It.)

tru, vers unde poetul zise puzza forte 1 să fi fost singur de ajuns pentru a pune tot poemul sub interdicţie.

— Cred – zisei eu – că versul care a stârnit cea mai mare zarvă e cei în care Ariosto pune la îndoială reînvierea şi sfârşitul lumii. Vorbind despre sihastrul care voia să-l împiedice pe Rodomonte s-o răpească pe Isabella, văduva lui Zerbino, Ariosto – adăugai – îl zugrăveşte pe african care, sastisit de predicile lui, pune mâna pe el şi-l zvârle atât de departe, încât merge de se zdrobeşte de o stâncă, şi rămâne mort acolo, ca şi cum ar fi dormit, în aşa fel che al novissimo di forse fu desto 2. Acest forse, pe care poetul

nu l-a pus, poate, acolo, decât ca pe o podoabă de retorică, sau ca pe o umplutură ca să nu rămână versul şchiop, i-a stârnit pe mulţi şi, fără îndoială, l-ar fi făcut straşnic să râdă, dacă ar fi avut vreme de o asemenea treabă.

— E păcat – spuse doamna Denis – că Ariosto n-a fost mai cumpătat cu soiul acesta de hiperbole.

— Taci, nepoată, sunt toate pline de duh şi de miez. Sunt nişte aluniţe pe care un bun-gust desăvârşit le-a presărat prin toată lucrarea.

Mai tăifăsuirăm despre o sumedenie de lucruri, toate din domeniul literaturii şi până la urmă veni vorba despre VEcossaise, pe care o jucasem la Soleure.

Ştiau tot.

Domnul de Voltaire îmi spuse că, dacă aş vrea să vin să joc la el, i-ar scrie domnului de Chavigny s-o poftească pe Lindana să vină să joace cu mine şi că rolul lui Monrose l-ar face el. Îmi cerui iertare, spunând că doamna de... e la Basel, unde trebuie să plec eu însumi a doua zi. La aceste cuvinte, protestă cu înverşunare, îmi ridică toată lumea în cap şi, în cele din urmă îmi spuse că vizita mea ar fi pentru el o jignire dacă nu i-aş jertfi măcar o săptămână împlinită.

— Pute Tău (it.).

Încât se va deştepta, poate, la Judecata de apoi (it.).

378

— Domnule – îi spusei – n-am venit la Geneva decât pentru cinstea de a vă vedea; acum că am dobândit acest hatâr, nu mai am ce face aici.

— Ai venit ca să-mi vorbeşti sau ca să-ţi vorbesc eu?

— Ca să vă vorbesc, fireşte, dar mai mult încă pentru ca să-mi vorbiţi dumneavoastră.

m2** Rămâi aşadar cel puţin trei zile; vino să prânzeşti în fiecare zi cu mine, şi vom sta de vorbă.

Poftirea era atât de stăruitoare şi atât de măgulitoare încât ar fi fost urât s-o refuz. Am primit-o deci, şi pe urmă m-am retras să scriu.

Nu era niciun sfert de oră de când mă întorsesem, când unul din sindicii oraşului, un bărbat foarte drăguţ, pe care n-am să-l numesc şi pe care-l cunoscusem la domnul de Voltaire, veni să mă roage să-i îngădui să cineze cu mine.

— Am fost de faţă – îmi spuse el – la controversa dumneavoastră cu acest om eminent şi nici n-am deschis gura; doresc însă din suflet să-mi petrec un ceas cu dumneavoastră între patru ochi.

Îndatoritor de felul lui, stătu două ceasuri cu mine, fără să vorbim o clipă despre literatură; n-avea însă nevoie de ea ca să-mi placă, fiindcă era un discipol al lui Epicur şi Socrate şi ne petrecurăm seara cu istorioare subţiri, râzând cu poftă şi povestindu-ne desfătările de tot felul ce se puteau găsi la Geneva. Înainte de a pleca, mă pofti pentru a doua zi la cină, înci-edinţându-mă că n-aveam să ne plictisim.

— Vă aştept, îi spusei.

— Prea bine, dar nu mai spuneţi la nimeni de petrecerea noastră.

Îi făgăduii.

A doua zi dimineaţă, veni la mine tânărul Fox însoţit de cei doi englezi pe care-i văzusem la domnul de Voltaire. Mă îmbiară la o partidă de cincisprezece, primii şi, după ce pierdui vreo cincizeci de ludovici, mă ridicai şi merserăm să hoinărim prin oraş până la ceasul prânzului.

La Deliees dădurăm peste ducele de Villars; venise să-l vadă doctorul Tronchin, care de zece ani îi prelungea artificial viaţa.

Am fost tăcut în timpul mesei, la desert însă, domnul de Voltaire, care ştia că n-am de ce să fiu mulţumit de cârmuirea veneţiană, mă ispiti să vorbesc despre ea; îi dezamăgii însă aşteptările, căci încercai să-i demonstrez că nu există nicio ţară în lume unde să te poţi bucura de o mai desăvârşită libertate.

— Da – îmi spuse el – dar numai dacă te resemnezi să faci pe mutul.

Şi, văzând că nu-mi place subiectul acesta, mă luă de braţ şi mă duse în grădină, spunându-mi că o opera lui. La capătul aleii principale curgea un frumos pârâu.

— Iată – îmi spuse el – trimit Ronul în Franţa

— E o expediţie care nu vă cere mare cheltuială. Zâmbi cu blândeţe şi îmi arătă pe urmă frumoasa stradă

Geneve şi La Dent-Blanche, vârful cel mai înalt din Alpi.

Aducând iarăşi vorba apoi despre literatura italiană, începu să bată câmpii, cu mult duh şi cu multă erudiţie, dar încheind întotdeauna cu o judecată greşită. Îmi vorbi de Homer, de Danie, de Petrarca şi toată lumea ştie ce părere avea el despre aceste geniale personalităţi; şi-a făcut însă sieşi un rău punându-şi părerile pe hârtie. Mă mulţumii să-i spun că dacă toţi oamenii aceştia mari n-ar fi fost vrednici de stima tuturor celor care-i studiază, de mult ar fi coborât de pe înălţimile unde încuviinţarea veacurilor i-a aşezat.

Ducele de Villars şi vestitul medic veniră şi ei după noi. Înalt, bine legat, chipeş, curtenitor, vorbind frumos fără să fie palavragiu, învăţat fizician, om de duh, discipol al lui Boerhaave care-i era deosebit de drag, lipsit de jargonul, de şarlatania şi de trufia tovarăşilor lui de facultate, doctorul mă încântă. Practica lui medicală se bizuia pe un anume tratament şi, pentru a-l prescrie, trebuia să ştie multă carte. Am fost încredinţat, deşi mi vine greu să cred, că a vindecat un pulmonar de o boală ascunsă cu laptele unei măgăriţe căreia îi administrase cu ajutorul a patru hamali vânjoşi treizeci de frecţiuni zdravene cu mercur.

Cât despre Villars, mă ispiti să-l cercetez cu multă luare-aminte, dar într-un fel cu totul contrariu decât pe Tronehin. Privindu-i chipul şi ţinuta, mi se părea că văd o

femeie de vreo şaptezeci de ani îmbrăcată bărbăteşte, slabă, descărnată, crezând că mai poate plăcea şi care va fi fost frumoasă în tinereţele ei. Avea obrajii vineţi, tencuiţi cu suliruan, buzele date cu cârmâz, sprâncenele vopsite în negru, dinţi falşi, o perucă uriaşă care răspândea un purnic miros de mosc şi, la cheotoare, un mănunchi de flori re-i ajungea până la bărbie. Făcea nişte gesturi alinte şi vorbea atât de încet încât adesea abia îl auzeai ce pune. Altminteri foarte curtenitor, afabil, cu purtări alese în acelea de pe vremea regenţei. Era întru totul o făptură caraghioasă la culme. Mi s-a spus că în vremea tinereţii şi a bărbăţiei îi plăcuse sexul frumos dar că, atunci când n-a mai fost bun de nimic, a luat modesta hotărâre e a deveni femeie şi că-şi ţinea, eu leafă, patru puşti frumuşei, care aveau pe rând dezgustătoarea fericire de a-i încălzi, noaptea, bătrânele ciolane.

Villars era guvernatorul Provenţei şi avea spinarea roasă de cancer. După rânduiala firii, ar fi trebuit să fie mort şi îngropat de vreo zece ani; dar, cu tratamentul lui, Tronchin îl ţinea în viaţă, hrănindu-i rănile cu felii de carne de viţel. Fără această hrană, cancerul ar fi murit, luând cu sine leşul ducelui. Iaia ce înseamnă să trăieşti în chip artificial.

Îl însoţii pe domnul de Voltaire în dormitor, unde îşi schimbă peruca şi îşi puse altă scufie, căci purta necontenit scufie, pentru a se feri de răcelile la care era foarte predispus. Văzui pe o masă Summa sfântului Toma şi, printre alţi poeţi italieni, Secchia rapita a lui Tassoni.

Iată – îmi spuse Voltaire – singurul poem tragicomic pe care îl are Italia. Tassoni a fost călugăr, o minte luminată şi un poet învăţat şi plin de talent.

— Poet ca poet, le, dar învăţat nu; căci, râzând de sistemul lui Copernic a spus că, cu ajutorul lui, nu s-ar putea stabili nici teoria lunaţiilor, nici cea a eclipselor.

— Unde a spus prostia asta?; – În cuvântările lui

academice.

— Nu le am, dar mi le voi procura. Puse mâna pe o pană, ca să-şi facă o însemnare despre Ssta şi îmi spuse:

Dar pe Petrarca Tassoni l-a criticat cu multă agerime”.

— Da, însă în felul acesta şi-a necinstit şi gustul, şi pana, la fel ca Muratori.

— Iată-l. N-ai să spui că erudiţia lui nu e uriaşă.

— Est ubi peccatl.

Voltaire deschise o uşă, şi văzui o sumedenie de teancuri groase de hârtii.

— Aici – îmi spuse el – e corespondenţa mea. Uite! am răspuns la aproape cincizeci de mii de scrisori.

— Aţi păstrat copii?

— După cele mai multe. Am un valet plătit anume pentru treaba asta.

Cunosc mulţi librari care ar da parale frumoase ca să intre în stăpânirea acestei comori.

— O fi, dar păzeşte-te de librari când vei voi să publici ceva; sunt nişte piraţi mai înspăimântători decât cei din Maroc.

— Nu voi avea a face cu aceşti domni decât când voi fi bătrân.

— Îţi vor fi atunci plaga bătrâneţelor.

În legătură cu aceasta, i-am citat un vers macaronic din Merlino Coccai.

— Ce-i asta?

— E un vers dintr-un celebru poem în douăzeci şi patru de cânturi.

— Celebru?

— Da, şi mai mult încă, pe bună dreptate; ca să-l preţuieşti trebuie să cunoşti însă dialectulmântovan.

— Eu am să-l înţeleg, dacă mi-l poţi procura.

— Voi avea cinstea să vi-l ofer mâine.

— Mă vei îndatora peste măsură.

Veniră să ne ia de acolo şi petrecurăm, în mijlocul lumii, două ceasuri, vorbind despre tot felul de lucruri. Voltaire dădu la iveală tot ce putea mintea lui sclipitoare şi fecundă, fermecându-ne pe toţi, în ciuda înţepăturilor lui care nu-i cruţau nici pe cei care erau de faţă; se pricepea însă ca nimeni altul să-şi arunce săgeţile astfel încât să nu rănească. Când îşi însoţea ironia cu un zâmbet

— Tocmai aici păcătuieşte (lat.).

fermecător, nu se putea ca cei ce rid să nu fie de partea lui Ţinea casă mare şi se mânca bine la poetul acesta, împrejurare foarte rară la confraţii lui întru Apollo, care rar se bucură, ca dânsul, şi de hatârurile lui Plutus. Avea pe atunci şaizeci şi şase de ani şi o sută douăzeci de mii de livre venit. S-a spus în chip răutăcios că eminentul bărbat a făcut avere păcălindu-şi librarii; adevărul e că din acest punct de vedere, n-a fost mai favorizat ca oricare alt scriitor şi că, departe de a-şi înşela librarii, a fost el adesea înşelat de dânşii. Trebuie lăsaţi deoparte fraţii Cramer, pe care i-a îmbogăţit. Voltaire s-a priceput să strângă bani altfel decât cu pana şi, cum era lacom de glorie, îşi ceda adesea lucrările cu singura condiţie să fie tipărite şi difuzate. În scurtul răstimp cât am stat pe lângă dânsul, am fost martow. Îl unei asemenea mărinimii: îşi dărui Prinţesa din Babilon, o povestire. Încântătoare pe care o scrisese în trei zile.

CAPITOLUL XXXVII

Ce păţesc la Augsburg cu numele meu /…/

Osteneala şi excesele, într-o vreme când încă nu mă înzdrăvenisem pe deplin, mă scufundase thtr-un somn adânc. Abia mă trezisem, când îmi veni o citaţie să mă înfăţişez la primărie, înaintea burgmaistrului de serviciu. M-am îmbrăcat repede ca să plec într-acolo, căci ardeam de nerăbdare să văd ce vor de la mine. Ştiam că n-am a mă teme de nimic. Când ajunsei înaintea lui, magistratul îmi vorbi în nemţeşte, dar eu făcui pe surdul, şi nu chiar pe

degeaba, căci abia învăţasem câteva cuvinte cu care să mă descurc. Aflând că nu cunosc limba, îmi vorbi în latineşte, dar nu într-o latină ciceroniană, ci într-una pedantă, aşa cum o găseşti îndeobşte în universităţile din Germania.

— De ce purtaţi – mă întrebă el – un nume fals?

— Numele meu nu e fals de loc. Încredinţaţi-vă întrebând de el pe bancherul Carii, care mi-a numărat cincizeci de mii de florini.

— Ştiu, cunosc, dar vă numiţi Casanova, şi nu Seingalt de ce vă luaţi acest nume?

— Îmi iau acest nume, sau mai bine-zis mi l-am luat, fiindcă e al meu. Îmi aparţine cu atâta dreptate, încât dacă cineva ar cuteza să-l poarte, i l-aş contesta pe toate căile şi cu toate mijloacele.

— Ia uite! Şi cum a ajuns să vă aparţină?

— Fiindcă cu mi l-am făcut; ceea ce nu mă împiedică să fiu însă totodată şi Casanova.

— Ori fina, ori alta, domnule. Nu puteţi purta două nume1 deodată.

— Spaniolii şi portughezii poartă adesea şi o jumătate de duzină de nume.

— Dar dumneavoastră nu sunteţi nici portughez, nici spaniol; sunteţi italian şi, la urma urmelor, cum poate cineva să-şi facă singur numele?

— E cel mai lesnicios lucru din lume şi cei mai simplu.

— Lămuriţi-mă şi pe mine.

— Alfabetul e proprietatea tuturor; n-o poate nimeni tăgădui. Am luat opt litere şi le-am aşezat astfel încât să dea numele de Seingalt. Numele astfel alcătuit mi-a plăcut şi mi l-am luat ca să mă chem aşa, fiind deplin încredinţat că, deoarece nu l-a mai purtat nimeni înaintea mea, n-are rumeni dreptul să mi-l tăgăduiască, şi cu atât mai puţin să-l poarte fără încuviinţarea mea.

— E o idee foarte ciudată şi o sprijiniţi pe o judecată

puţin temeinică, dar foarte amăgitoare, căci numele dumneavoastră nu poate fi altul decât cel al latului dumneavoastră.

Socot că greşiţi; căci numele pe care înşivă îl pur-ţi din tată în fiu n-a existat nici el deicând lumea; va fi t şi el scornit cândva de unul din strămoşii dumnca-oastră, care nu l-a primit de la tatăl lui, chiar dacă v-aţi unii Adam. Aşa e, domnule burgmaistor?

Sunt silit s-o recunosc; e însă un lucru nou pentru

Iată că greşiţi iarăşi. Departe de a fi o noutate, e lucru cât se poate de vechi, şi vă făgăduiesc să vă ne mâine un pomelnic de nume născocite de nişte oameni foarte cumsecade aflaţi încă în viaţă şi care se bucură tihnă de ele, fără ca să-i dea nimănui prin gând să-i teze la primărie ca să dea socoteală cuiva, decât doară dacă se leapădă ei înşişi de ele după bunul lor plac şi spre paguba obştească.

Recunoaşteţi însă că există legi împotriva numelor false?

— Da, a numelor false; dar vă spun încă o dată că nu există niciun nume mai adevărat decât al meu. Al dumneavoastră, pe care, fără a-l cunoaşte, îl respect, nu de fi mai adevărat decât al meu, căci este cu putinţă să nu fiţi fiul aceluia pe care-l socotiţi că vă e tată.

Zâmbi, se ridică şi mă petrecu până la uşă, spunându-mi că se va informa despre mine la domnul Carii.

Trebuia tocmai să mă duc şi eu acolo; şi mă dusei de lată. Povestea îl făcu să râdă. Îmi spuse că burgmais „rul era catolic, om cinstit, bogat şi cam nerod; una peste alta, o plămadă pe care puteai s-o „modelezi cum vrei.

A doua zi dimineaţă, domnul Carii veni să prânzească cu mine şi mă pofti să cinez cu el chiar la burgmaistorul cu pricina.

— L-am văzut ieri – îmi spuse – şi într-o lungă

convorbire pe care am avut-o amândoi, atâta i-am despicat firul de păr în patru în ce priveşte numele, încât acum e cu desăvârşire de părerea dumneavoastră.

CAPITOLUL V111

Sosesc la Londra – Lady Cornelis – Sunt prezentat la curte.

— Închiriez o locuinţă mobilată – Leg numeroase cunoştinţe – Morala englezilor.

Cum am ajuns la Calais, mi-am gaiat trăsura la hotelul du Bras-d or şi am închiriat un vas care să fie gata la porunca mea la ceasul pe care-l voi dori. Nu era liber decât unul singur, şi un al doilea pentru public, cu şase franci de persoană. Plătii şase guinee arvună, având grijă să iau chitanţă în regulă, căci ştiam că de la Calais încolo începi să nu mai ai în nicio daraveră dreptate dacă nu ţi-o poţi dovedi în scris.

Până a nu se porni refluxul, Clairmont puse să mi se îmbarce tot calabalâcul şi poruncii să se slujească cina. Atrăgându-mi luarea-aminte ca în Anglia ludovicii nu merg, hangiul se arătă gata să mi-i schimbe pe guinee, ceea ce primii; am rămas însă foarte uimit văzând că-mi dă tot atâtea monezi de aur englezeşti câte franţuzeşti îi dădeam eu. Am vrut să-l fac să primească diferenţa, care e de patru la sută; o refuză însă, spunând că nici el n-o plăteşte când îi dau englezii guinee pentru ludovici. Nu ştiu dacă el câştiga la afacerea asta; eu însă nu pierdeam.

Micuţul d'Aranda, căruia trebuie să-i dau înapoi mă-runtu-i nume de Trenti, se resemnase; era liniştit, dar mândru că mi-a dovedit cumva iscusinţa lui călărind pe dăuâate. Tocmai ne aşezasem la masă, mulţumiţi unul de celălalt, când auzii la uşă zvon de cuvinte englezeşti şi hangiul intră să-mi spună despre ce era vorba.

— E curierul ducelui de Bedford, ambasadorul Angliei, care-şi vesteşte stăpânul şi care se ceartă cu căpitanul de vas. Pretinde că el l-a afretat în scris şi

susţine

— Voi. În Ed. de la PliMade.

381

că patronul nu mai avea dreptul să-l dea altcuiva. Acesta gustine că n-a primit nicio scrisoare şi nimeni nu-l poate convinge de contrariul.

Foarte mulţumit că am închiriat şi am arvunit vasul, m-am dus să mă culc. În zorii zilei, gazda veni să-mi spună – că a sosit la miezul nopţii ambasadorul şi că feciorul lui cere să-mi vorbească.

Dându-i eu drumul înăuntru, îmi arătă că lordul, stăpânul lui, e foarte grăbit să se întoarcă la Londra şi că l-aş îndatora mult cedându-i vasul.

Fără a mă osteni să scot un singur cuvânt, luai pana şi scrisei următoarele rânduri:

„M şi or dul duce ponte dispune de tot vasul meu, afară de locul care-mi trebuie pentru mine, pentru încă doi inşi, şi pentru micul meu bagaj. Sunt bucuros să nu pierd prilejul de a-i veni la îndemână ambasadorului Angliei”.

Purtătorul scrisorii se întoarse să-mi mulţumească din partea ducelui, spunându-mi însă că stăpânul lui nu poate primi decât dacă plăteşte.

— Spune-i că e cu neputinţă, fiindcă s-a plătit.

— Vă va întoarce cele şase guinee.

— Spune-i stăpânului dumitale că poate face cu vasul ce pofteşte, fără a plăti şi altminteri nu, căci nu revând marfa pe care o cumpăr.

Peste o jumătate de oră ducele se anunţă şi-mi spuse cu nobleţe că am dreptate, dar că şi el are dreptate să zică nu.

— Este o cale de mijloc – adăugă el – primiţi-o şi nu vă voi rămâne mai puţin îndatorat.

— Care e aceea, milord?

— Să plătim pe din două.

— Dorinţa de a vă fi pe plac mă împiedică să zic nu,

milord; vă voi rămâne însă cu îndatorat pentru cinstea pe care binevoiţi a mi-o face. Vom pleca de îndată ce veţi porunci, căci îmi pot rândui treburile după ale înălţimii voastre.

trei – părăsi dându-mi mâna şi, când plecă, găsii pe scrin sean p „PS C3 re le Pusese acolo fără ca eu să bas de şefui13 tte un ceas. Îi întorsei vizita şi-i trimisei vorbă U1 echipajului să-l îmbarce pe ambasador şi bagajele lui şi să se învoiască singur cu ofiţerii lui, treaba asta nemaiprivindu-mă pe mine.

Nu ne-au trebuit mai mult de două ceasuri şi jumătate pentru a străbate Canalul Mânecii; vântul bătea tare clar ajunserăm cu bine.

Punând piciorul pe pământul Angliei, străinul trebuie să se înarmeze cu multă resemnare. Vameşii au fost cusurgii, jignitori, indiscreţi, ba chiar neobrăzaţi; cum însă ducele ambasador nu spunea nimic, eram fireşte silit să-i urmez pilda; şi de altfel, la ce mi-ar fi folosit să mă împotrivesc sau să bombănesc? închis între marginile drepturilor pe care i le dau legile, neîngăduindu-şi decât ce nu-i oprit de legi, englezul e tăios, încăpăţânat şi grosolan; iar slujbaşii nu se pot, în nicio privinţă, potrivi cu francezii care cunosc meşteşugul de a-şi exercita curtenitor şi cu discreţie drepturile.

În Anglia, totul e ca niciunde aiurea în Europa; pă – mântui însuşi are altă culoare şi apa Tamisei are un gust pe care nu-l găseşti în niciun alt râu: totul, în Albion, are un ce deosebit: peştii, vitele cornute, caii, bărbaţii şi femeile, toate poartă o pecete pe care numai acolo o găseşti. Nu-i de mirare că nici felul de trai nu seamănă de loc cu cei al altor neamuri şi cu atât mai puţin bucătăria. Cât despre trăsătura cea mai de seamă a acestor trufaşi insulari, e mândria naţională care-i face să se socotească mult mai presus de toate celelalte popoare. Trebuie să recunoaştem însă că e un cusur pe care-l au deopotrivă

toate neamurile: fiecare se crede a fi el cel dintâi şi abia cine vine al doilea e anevoie de hotărât.

Cel dintâi mi-au atras luarea-aminte curăţenia ce domneşte pretutindeni, frumuseţea satelor şi belşugul holdelor, hrana consistentă, frumuseţea drumurilor, a trăsurilor de poştă, ieftinătatea călătoriilor cu trăsura, uşurinţa de a le plăti cu un petic de hârtie, iuţeala cailor de ham, deşi nu merg niciodată decât la trap, în sfârşit felul cum sunt clădite oraşele, de la Dover şi până la Londra, ca de pildă Cânterbury şi Rochester, care ar putea fi desenate ca nişte uriaşe intestine, căci sunt nesfârşit de lungi şi n-au lăţime aproape de loc.

Ajunşi la Londra – pe seară, ne duserăm să tragem la doamna Cornelis, nume pe care şi-l luase Tereza, nevasta pliantului Imer şi apoi a dansatorului Pompeaţi, care-şi curmase zilele la Viena tăindu-şi burta cu briciul.

Această doamnă Pompeaţi care, în Olanda, îşi luase* urnele de Trenti. Îl purta, la Londra, pe cel al lui Cor-nelius Rigerboos, ibovnicul ei, de care am mai vorbit în Memoriile mele şi pe care a făcut ce a făcut şi l-a adus la sapă de lemn.

Doamna Cornelis locuia în Soho Square, aproape peste drum de rezidentul Veneţiei. Ajuns la ea, făcui precum îmi spusese în ultima scrisoare. Îl lăsai pe fiul ei în trăsură şi, anunţându-mă, credeam că am s-o văd zburând să mă întâmpine; un portar îmi spuse însă să aştept şi, peste: două minute, un fecior în mare livrea veni să-mi dea un răvaş în care doamna Cornelis îmi spunea să merg să trag1 în casa unde avea să mă călăuzească slujitorul. Îmi ascunsei necazul, căci mi se părea o purtare cam ciudată; poate îşi avea însă şi ea cuvintele ei. Ajunşi la casa cu pricina, o cucoană grasă, doamna Raucourt, şi doi feciori ne întâmpinară sau mai bine-zis îl întâmpinară pe tânărul meu tovarăş; căci cucoana îl îmbrăţişa pe micuţul Cornelis, îi ură bun sosit şi se făcu că nici nu bagă de seamă că sunt

şi eu pe lume.

Dezlegară cuferele, le urcară sus şi întrebând care e al lui Cornelis, doamna Raucourt îl trimise într-un apartament frumos de trei odăi şi-i spuse, ai stându-i apartamentul şi pe cei doi feciori:

— Aceşti doi feciori şi apartamentul sunt ai dumneavoastră, ca şi mine, supusa dumneavoastră slugă.

Cât despre mine, Clairmont veni să-mi spună că mi-a dus cuferele într-o odaie care dădea în apartamentul lui Cornelis. Urcai s-o văd şi înţelesei dintr-o ochire că sunt tratat pur şi simplu ca un mărunt subaltern. Eram cât p-aci să izbucnesc, dar, minune mare, mă stăpânii, şi nu spusei niciun cuvânt.

Odaia dumitale unde e? îl întrebai pe Clairmont. Sus. Şi trebuie s-o împart cu unul din cei doi ţo-Pulani pe care i-aţi văzut.

Cunoscându-mă, cinstita slugă rămase uimită de liniştea cu care-i spusei:

— Du-ţi cufărul acolo.

— Pe ale dumneavoastră să le desfac?

— Nu, lasă, vedem noi mâine.

Purtând aceeaşi mască, intrai în odaia celui pe care fără îndoială îl luau drept stăpânul meu şi care, cu o mutră nătângă, de obosit şi uimit ce era, o asculta pe doamna Raucourt care, foarte îndatoritoare, îi împuia capul cu amănunte despre uriaşa avere a maică-sii, despre afacerile ei înfloritoare, despre creditul nemărginit pe care-l are, despre casa splendidă care a clădit-o, despre cei treizeci şi trei de slujitori ai ei, cei doi secretari, cei şase cai şi căsuţa de la ţară.

— Ce mai face soră-mea, Sofia? întrebă puştiul.

— Sofia o cheamă? Noi nu-i spunem decât miss Cornelis. E o frumuseţe, o minune; cântă la prima citire la mai multe instrumente, dansează ca Terpsihora, vorbeşte la fel de bine englezeşte, franţuzeşte şi italieneşte; într-un

cuvânt, e un copil cum nu s-a mai văzut. Are guvernanta ei şi jupâneasa ei şi e păcat că e cam scundă pentru cei opt ani ai ei.

Avea zece; cum însă coana Raucourt vorbea fără a mă cinsti măcar cu o privire, îmi păstrai pentru mine observaţia.

Domnişorul Cornelis, care avea mare nevoie de odihnă, întrebă la ce oră se cinează.

— Nu înainte de zece – spuse hârca – fiindcă doamna Cornelis nu e niciodată liberă până atunci. Are într-una treabă cu avocatul ei, din pricina unui mare proces cu sir Frederic Fermer.

Chibzuind că, fără s-o întreb, mare lucru n-aveam să aflu din pălăvrăgeala coanei Raucourt, îmi luai pălăria şi bastonul şi plecai să mă plimb în oraşul acela uriaş, fără altă ţintă decât, aceea de a nu mă rătăci.

Erau ceasurile şapte şi, peste un sfert de ceas, văzând multă lume într-o cafenea, intrai şi eu. Era cafeneaua cea mai deocheată din Londra, unde se aduna toată drojdia derbedeilor italieni care trecuse Mâneca. Ştiam de ea încă de la Lyon şi eram foarte hotărât să nu pun piciorul pe acolo. Întâmplarea, care îşi bagă însă adesea coada şi ne face să o luăm la stânga când vrem să o luăm la dreapta, îmi jucă şi renghiul acesta, fără să am habar. N-am mai călcat pe acolo.

Mă aşezasem mai la o parte şi cerusem o limonadă, când veni lângă mine un necunoscut, ca să citească mai la lumină o gazetă care văzui că e tipărită în italieneşte. Înarmat cu un creion, omul ştergea anumite litere şi scotea, pe margine, corectura; ceea ce mă făcu să presupun că e ion autor. Neavând ce face, trăgeam cu coada ochiului şi văzui că îndreaptă cuvântul ancora, punând un h în margine, ca şi cum ar fi vrut să-l tipărească anchora. Această barbarie mă scoase din sărite şi-i spusei că de patru secole se scrie ancora fără h.

— Aşa e, îmi spuse el, dar eu îl citez pe Boccaccio şi când citezi trebuie s-o faci întocmai.

— Vă cer iertare că v-am jignit, domnule, bag de seamă că sunteţi un om de litere.

— Dintre cei mai mărunţi. Numele meu e Martinelli.

— Atunci sunteţi dintre cei mai însemnaţi şi nicidecum dintre cei mărunţi. Vă cunosc după nume şi, dacă nu mă înşel, sunteţi neam cu Calzabigi, care mi-a vorbit de dumneavoastră. V-am citit câteva satire.

— Pot îndrăzni să întreb cu cine am cinstea de a vorbi?

— Numele meu e Seingalt. Aţi terminat ediţia Decameronului?

— Lucrez încă la ea şi încerc să sporesc numărul prenumeranţilor.

— Dacă doriţi, puneţi-mă, vă rog, şi pe mine.: – E o mare cinste.

Îmi dădu un bilet şi, văzând că-i numai de o guinee, îi luai patru şi mă ridicai apoi să plec, spunându-i că trag nădejde să-l revăd la aceeaşi cafenea, al cărei nume îl rugai să mi-l spună. Mi-l spuse, mirat că nu-l ştiu. Îi aratai că nu-i nimic de mirare, fiindcă sunt prima oară la Londra şi n-am sosit decât de un ceas.

O să vă fie greu să vă întoarceţi acasă – îmi spuse el – îngăduiţi-mi să vă însoţesc.

Cum ieşirăm, îmi spuse că întâmplarea m-a adus la cafeneaua d’Orange, cea mai deocheată din Londra.

— Văd că dumneavoastră intraţi.

— Eu pot intra, escortat de versul lui Iuvenai:

Cantabil racuns coram latrone viator1!

Mie pungaşii n-au ce să-mi facă; îi cunosc, mă cunosc, nu ne vorbim niciodată.

— Sunteţi desigur de mult la Londra.

— De cinci ani.

— Cunoaşteţi multă lume?

— Da, dar nu-l curtenesc decât pe lordul Spencer; mă îndeletnicesc cu literatura, trăiesc singur, câştig puţin, dar mă întind cât mi-e plapuma. Locuiesc într-o cameră mobilată, am douăsprezece cămăşi şi hainele de pe mine. Atâta am şi mă socotesc fericit.

Nec ttitra deos lacesso.

Omul acesta, care se rostea în cea mai curată toscană, îmi plăcu, mai ales pentru aerul lui cinstit.

Tot mergând împreună, îl întrebai ce ar trebui să fac ca să găsesc o locuinţă bună. Aflând ce doresc, cum vreau să trăiesc şi câtă vreme am de gând să stau la Londra, mă sfătui să iau o casă întreagă, mobilată şi cu tot ce trebuie, de la bucătărie până la dormitor şi sufragerie.

— Veţi primi un inventar de toate lucrurile şi, de îndată ce veţi avea un chezaş, veţi fi stăpân ca la dumneavoastră acasă, locuind ca un englez şi neascultând decât de legi.

— Ceea ce-mi spuneţi e foarte pe placul meu, numai arătaţi-mi o asemenea casă.

— Nu e greu.

Intră într-o prăvălie, o roagă pe stăpână să-i împrumute un Advertiser, scoate de acolo câteva adrese şi-mi spune:

— Iată ce ne trebuie.

Erau felurite adrese.

Cea mai apropiată de locul unde ne aflam era în Pall-Mail; merserăm acolo. O femeie bătrână veni să ne des-Lefter, cânta-va drumeţu-ntâlnit cu tâlharul.

Înv. Lat. X, 22» Nu-i sâcâi pe zel cu mal mult (lat.).

chidă poarta şi ne arătă parterul şi trei etaje; fiecare etaj avea câte două camere la faţadă, closet, care la Londra e de la sine înţeles, şi câte două paturi. Totul strălucea de curăţenie în casa aceea, lenjeria, mobilele, covoarele, oglinzile, porţelanurile, până la sonerii şi ia clanţele de la uşi. Un dulap mare cuprindea toată lenjeria

trebuincioasă, într-altul se găseau argintăria şi mai multe servicii de porţelan şi de faianţă. Bucătăria era alcătuită dintr-o bogată baterie, strălucitoare şi în cea mai desăvârşită stare. Într-un cuvânt, nimic nu lipsea din casa aceea pentru confortable-ul unei familii înstărite. Preţul era de douăzeci de guinee pe săptămână şi, fără să mă tocmesc, lucru altminteri destul de zadarnic la Londra, îi spusei lui Marti-nelli că iau casa numaidecât, spre a intra într-însa când voi dori eu.

De îndată ce compatriotul meu îi tălmăci cuvintele mele, bătrâna îmi spuse, prin el, că dacă vreau s-o păstrez ca housekeeper L n-am nevoie de cauţiune şi că va fi destul să plătesc în fiecare săptămână înainte. Răspunsei că o păstrez, dar cu condiţia să ia o slujnică pe care s-o plătesc eu şi care va fi cu desăvârşire la porunca ei, dar care să ştie negreşit, în afară de englezeşte, şi franţuzeşte sau italieneşte. Îmi făgădui că va găsi chiar mâine ce vreau eu, şi plătii pe loc pe patru săptămâni înainte. Îmi dădu pentru bani chitanţă pe numele de cavalerul dj Seingalt. Alt nume n-am purtat la Londra.

Şi astfel mi-am găsit, în mai puţin de două ceasuri, o locuinţă după pofta inimii într-un oraş despre care se spune că e un haos, mai cu seamă pentru un străin. La Londra totul e însă uşor pentru cine are bani şi nu se uită la cheltuială. Eram încântat că am dobândit putinţa de a părăsi de îndată o casă unde fusesem atât de rău primit şi unde aveam dreptul să nădăjduiesc că voi fi, dimpotrivă, Primit cum nu se poate mai bine; şi de asemenea şi de întâmplarea care mă făcuse să-l întâlnesc pe Martinelli, despre care, de şase ani, aveam o foarte bună părere.

Când mă întorsei la doamna Cornelis, încă o aşteptau, ieşi trecuse de zece şi domnul fiul, ci dormea întins pe

Îngrijitoare (engl.).

canapeaua lui. Oricât mă jignise femeia aceasta, o

aşteptam cu nerăbdare, hotărât să-mi ţin însă cumpătul.

Curând trei lovituri puternice (aşa cum bat stăpânii) o vestiră pe doamna Cornelis, sosită în lectică, şi o auzii urcând zgomotos scara. Intră, se arată bucuroasă că mă vede dar nu se apropie de mine ca să mă dezmierde precum mă aşteptam. Alergând la fiu-său, lucru foarte firesc, şi-l aşază în poală, îl acoperă cu sărutări; adormit, copilul răspunde însă destul de rece la dezmierdările ei.

— E foarte obosit – îi spusei – şi eu la fel; iar pentru nişte oameni care au nevoie de odihnă, te-ai lăsat cam mult aşteptată.

Aşteptam să văd dacă îmi răspunde şi ce îmi răspunde, când ni se vesti că masa e gata. Ridicându-se atunci, îmi făcu cinstea să se spânzure de braţul meu, pentru a merge să cinăm într-o încăpere pe care încă n-o văzusem. Erau patru tacâmuri; porunci să se scoată unul şi nu mă putui stăpâni să întreb pentru cine fusese pus.

— Era pentru fiica mea, dar am lăsat-o acasă, fiindcă de îndată ce a aflat că ai sosit cu fratele ei, a întrebat ce mai faci.

— Şi ai pedepsit-o pentru asta?

— Fireşte, fiindcă socot că ar fi trebuit să întrebe întâi de fratele ei, şi pe urmă de dumneata. Nu crezi că am dreptate?

— Săraca Sofia! O plâng. Recunoştinţa are mai multă putere asupra sufletului ei decât vocea sângelui.

— Aici nu e vorba de sentimente, e vorba să-i deprinzi pe tineri să gândească aşa cum se cuvine.

— Cum se cuvine nu e întotdeauna cum s-ar cuveni. Doamna Cornelis îi spuse fiului ei că se străduie să-l lase bogat când o muri ea şi că m-a silit să-l a. iuc înapoi acasă fiindcă e destul de vârstnic ca s-o ajute şi să împartă cu dânsa grijile în casa pe care o ţine.

— Şi care ar fi, mamă, grijile pe care ar trebui să le împart?

— Dau câte douăsprezece mese pe an şi douăsprezece baluri pentru nobilime şi alte douăsprezece pentru burghezie, cu două guinee de cap şi vin adesea cinci şi chiar şase sute de inşi. Se trec bani mulţi şi singură cum sunt e cu neputinţă să nu mă fure unul şi altul, căci nu cot fi

6

codată pretutindeni. Acum că eşti aici, ai să supraveghezi totul scumpul meu fiu, ai să ţii toate cheile şi casa de bani ai să faci plăţi, ai să primeşti chitanţe şi ai să străbaţi încăperile ca să vezi dacă e lumea mulţumită; într-un cuvânt, ai să fii bărbat la casă.

— Şi crezi, mămico, că am să le pot face pe toate?

— Da, fiindcă ai să înveţi. Mi se pare destul de greu.

— Unul din secretarii mei va veni să locuiască împreună cu tine şi-ţi va explica tot. Vreme de un an de zile altceva n-ai să faci decât să înveţi limba engleză şi să iei parte la adunări, ca să te ajut să cunoşti tot ce e mai de soi în Londra. Încetul cu încetul ai să ajungi englez.

— Mie mi-ar plăcea să rămân francez.

— Prejudecăţi, fiule, ai să te lepezi de ele şi toată lumea are să vorbească de domnul Cornelis.

— Cornelis?

— Da, ăsta ţi-e numele.

— Mi se pare cam ciudat.

— Am să ţi-l scriu ca să nu-l uiţi.

Crezând că scumpu-i fiu glumeşte, doamna Cornelis mă privi puţin mirată şi-i spuse să meargă să se culce, ceea ce el se grăbi să facă. Rămaşi singuri, îmi spuse că fiul ei i se pare prost crescut şi prea mărunt pentru anii lui.

— Mă tem – adăugă ea – să nu trebuiască să începem cam târziu să-i dăm o altă creştere. Ce-a învăţat în şase ani?

— Ar fi putut să înveţe multe, căci a fost la cel mai bun pensionat din Paris, dar n-a învăţat decât ce a vrut el

şi ce a vrut nu-i mare lucru: să cânte din flaut, să călărească, să mânuiască armele, să danseze bine menuetul, să-şi schimbe în fiecare zi rufele, să răspundă cuviincios, să se prezinte cu eleganţă, să povestească frumos tot felul de fleacuri şi să se îmbrace cu gust. Asta-i tot ce ştie. Cum n-a vrut să-şi dea niciodată nicio silinţă, n-are nici urmă de pricopseală: abia dacă ştie să scrie, fără ortografie, cele Patru operaţiuni aritmetice nu le cunoaşte cum trebuie şi Prea puţin îi pasă dacă Anglia e o insulă în Europa.

— Iată aşadar şase ani întrebuinţaţi cu folos.

— Sau şase ani pierduţi, dacă pofteşti; are să-şi mai piardă însă şi mulţi alţii de acum înainte.

— Fiică-mea are să râdă de el. Pe ea însă am crescut-o eu. Are să se ruşineze când o vedea-o, la opt ani ai ei, ce învăţată e.

— N-are s-o vadă niciodată la opt ani, dacă mai ştiu eu să socotesc; fiindcă are zece.

— Asta o ştiu eu mai bine. Cunoaşte geografie, istorie limbi străine, muzică; judecă cu multă chibzuială şi se poartă cu un discernământ mult mai presus de vârsta ei. Toate doamnele se bat pentru ea. O ţin toată ziua la o şcoală de desen şi vădeşte pentru această artă o deosebită înzestrare; vine acasă abia seara. Duminica prânzeşte la mine şi dacă ai să-mi faci plăcerea să vii şi dumneata duminică la prânz, ai să vezi că n-am umflat lucrurile.

Era într-o luni. N-am zis nimic, dar mi s-a părut ciudat că nu mă crede nerăbdător s-o văd şi că nu mă pofteşte să-mi împlinesc această plăcere venind să cinez a doua zi cu ea.

— Ai sosit la vreme – îmi spuse ea – ca să vezi ultima petrecere pe care o dau anul acesta pentru noeilime, care în două, trei săptămâni, va goli oraşul spre a merge să-şi petreacă toată vara la ţară. Bilet nu-ţi pot da, căci nu pot da bilete decât nobililor, vei putea însă veni, stând pe lângă

mine, ca prieten, vei vedea lotul. Dacă mă întreabă cineva cine eşti, am să spun că l-ai oblăduit pe fiul meu la Paris şi că mi l-ai adus acasă.

— E prea mare cinstea.

Stăturăm de vorbă până la două noaptea şi îmi povesti în amănunt procesul pe care-i avea cu domnul Fermer. Casa – pretindea el – pe care ea şi-a clădit-o e a lui, fiindcă el a dat banii. În fapt, avea dreptate, dar potrivit codului englez „n-avea dreptate, căci lucrătorii, materialele, arhitecţii îi plătise ea; ea dăduse şi primise chitanţe, pentru ea şi în numele ei personal. Casa era, deci, a ei, şi Fermer nu putea zice nu; susţinea însă că el i-a procurat mijloacele trebuincioase şi aici era punctul gingaş al pricinii, căci ea îl înfrunta cerându-i să arate măcar o singură chitanţă. „E adevărat – mărturisea prea cinstita femeie – că mi-ai dat de mai multe ori câte o mie de guinee

6

Heodată, era însă o mărinimie a dumitale, ca prieten ce-TTtl erai; Şi mărinimia aceasta nu-i de loc de mirare la un englez bogat, de vreme ce ne iubeam şi trăiam laolaltă. Procesul acesta, în care doamna Cornelis câştigase de patru ori în doi ani şi pe care Fermer îl redeschidea necontenit, în puterea procedurii engleze, o ţinuse multe parale şi, în vremea când vorbeam noi despre el, ajunsese la ultima instanţă de recurs, dar hotărârea mai putea întârzia şi cincisprezece ani.

— Procesul acesta – îmi spuse prea cinstita Cornelis → îi strică obrazul lui Fermer.

— Ua, înţeleg prea bine, dar socoteşti că dumitale ţi-l drege?

— Da, aşa socotesc, şi cu toată buna-credinţă

— Asta înţeleg mai greu.

— Am să-ţi explic.

— Mai vorbim noi şi altă dată.

Trei ceasuri am stat de vorbă şi femeia asta nu m-a întrebat o dată cum o duc cu sănătatea, dacă sunt mulţumit de găzduire, dacă socotesc să zăbovesc mai mult la Londra, dacă sunt mulţumit ele felul cum îmi merg treburile, nimic, în sfârşit, în legătură cu fiinţa mea, şi îmi spuse numai, râzând, şi cam hodoronc-tronc, dar nu fără gând anume, că n-are niciodată un gologan. Îi intră în casă peste optzeci de mii de lire sterline pe an, dar cheltuielile sunt uriaşe şi are datorii.

Mă răzbunai pentru nepăsarea ei nespunându-i nimic cu privire la mine; altminteri eram curăţel îmbrăcat, dar simplu, fără niciun diamant şi fără nicio sculă de preţ.

Am plecat să mă culc, jignit, dar nu supărat, căci la urma urmelor îmi părea foarte bine că am descoperit ce inimă neagră are. Aşa se face că, deşi ardeam de nerăbdare să-mi văd fiica, m-am hotărât să nu încerc nimic pentru a-mi Împlini această plăcere înainte de duminică.

A doua zi de dimineaţă îi spusei lui Clairmont să-mi încarce tot calabalâcul într-o trăsură şi când totul fu gata mă dusei la tânărul Cornelis care era încă în pat, şi-i spusei la mă mut în Pall-Mall, dându-i şi adresa.

— Cum! Nu rămâi cu mine?

6

— Nu, fiindcă maică-ta a uitat să mă găzduiască şi să mă primească.

— Ai dreptate. Vreau să mă întorc la Paris.

— Să nu cumva să faci o asemenea prostie. Gândeşte-te că aici eşti acasă şi că la Paris poate n-ai să mai găseşti adăpost. La revedere, pe duminică.

În puţină vreme eram instalat în noua mea locuinţă şi ieşii ca să mă duc la domnul Zuccato, rezidentul Veneţiei, îi înmânai scrisoarea domnului Morosmi; o citi şi-mi spuse rece că-i pare bine de cunoştinţă. Rugându-l să mă prezinte la curte, prostul acela obraznic nu-mi răspunse decât printr-un rânjet în care aş fi găsit, fără multă

osteneală, un iz de dispreţ. Era şi asta tot o aroganţă aristocratică, şi, întorcându-i cu aceeaşi trufie, mă înclinai cu răceală şi nici nu mai căleai pe la dânsul.

Plecând de la Zuccato, mă dusei la lordul de Egremont, dar găsindu-l bolnav, îi lăsai scrisoarea pe care o aduceam. Lordul acesta muri peste câteva zile, în aşa fel încât amândouă scrisorile domnului Morosini nu-mi folosiră ia nimic; n-a fost însă vina acelui senior. Vom vedea ce succes a avut micul lui răvaş.

Ducându-mă pe urmă la domnul conte de Guerchy, ambasadorul Franţei, cu o scrisoare de la domnul marchiz de Chauvelin, fui întâmpinat eu multă căldură. Seniorul acela mă pofti pentru a doua zi la cină şi-mi spuse că, dacă doresc, mă va prezenta la curte duminica următoare, după slujbă. La masă la ambasador l-am cunoscut pe cavalerul d'Eon, secretar de ambasadă, care a făcut pe urmă să vorbească toată Europa de el. Cavalerul acesta d'Eon era o femeie frumoasă care, înainte de a intra în diplomaţie, fusese avocat şi căpitan de dragoni; îl sluji pe Ludovic al XV-lea ca un ostaş viteaz, şi ca un desăvârşit negociator, în ciuda agerimii sale de diplomat şi a purtărilor bărbăteşti, am cunoscut într-un sfert de ceas femeia; căci avea un glas prea limpede pentru un glas de castrato şi forme prea rotunde pentru un bărbat, fără să mai pun la socoteală lipsa bărbii, cusur care poate fi din întâmplare al oricărui bărbat altminteri foarte bine clădit.

Încă din primele zile, mă înfăţişai la toţi bancherii în mâinile cărora aveam pe puţin trei sute de mii de franci. Primiră toţi poliţele pe care le aveam asupra mea şi

39G

pentru a cinsti cum se cuvine scrisorile domnilor Tourton şi Baur, îmi oferiră, toţi, deosebitele lor servicii. Nu m-am folosit de ele.

Am fost la teatru la Covent Garden şi la Drury Lane, fără să mă cunoască nimeni şi fără să-mi piară prea mult,

căci nu ştiam boabă englezeşte. M-am dus şi am prânzit în toate cârciumile mai scuturate şi mai deocheate, pentru a mă deprinde cu moravurile acestor insulari atât de mari şi atât de mici. Dimineaţa mă duceam la Bursă, unde legam noi cunoştinţe. Acolo îmi dădu un negustor căruia îi vorbisem un negru care ştia englezeşte, franţuzeşte şi italieneşte, şi de a cărui fidelitate mă încredinţa. Tot el îmi dădu un foarte bun bucătar englez care vorbea franţuzeşte şi care intră în slujba mea cu toată familia lui. Am dorit de asemenea, în cea dintâi săptămână, să cunosc locurile vesele unde un bărbat înstărit merge să cineze, să se culce şi să facă baie cu o curvuliţă mai curăţică, seminţie destul de numeroasă la Londra. E o falnică destrăbălare care nu costă decât şase guinee. Cu economie, poţi micşora cheltuiala la o sută de franci: economia care strică plăcerea n-a fost însă niciodată pe gustul meu.

Duminică mă îmbrăcai cu straie bogate şi elegante şi mă dusei pe la unsprezece la curte, unde îl întâlnii pe contele de Guerchy, precum ne înţelesesem. Mă prezentă lui George al III-lea, care îmi vorbi, dar atât de încet, încât neînţelegând nimic, nu-i putui răspunde decât cu o plecăciune. Vorbi regina şi pentru el şi fui încântat văzându-l printre curteni pe neghiobul de rezident al scumpei mele republici. Când domnul de Guerchy îmi rosti numele de cavaler de Seingalt, văzui cum i se lungeşte obrazul de mirare, căci, în scrisoarea lui, domnul procurator Morosmi nu pomenise alt nume decât Casanova. Întrebându-mă din ce loc sunt din Franţa şi aflând răspunsul meu că sunt veneţian, regina se uită la rezidentul Veneţiei care, printr-o plecăciune, arătă că nu tăgăduieşte nimic. Maiesta-ea-sa mă întrebă atunci dacă îi cunosc pe ambasadorii are au venit să-l felicite pe rege; îi răspunsei că îi cu-osc chiar foarte bine şi că, în cele trei zile pe care le-am Petrecut prieteneşte împreună la Lyon, domnul Morosini rW3, scrisori pentru lordul de Egremont

şi pentru domnul Zuccato.

6

— Tare m-a făcut să râd domnul Querini – îmi spuse maiestatea-sa – când mi-a spus că sunt un drăcuşor.

— A vrut să spună, doamnă, că maiestatea voastră e age ră la minte ca un spiriduş.

Grozav aş fi vrut să mă întrebe regina de ce nu m-a prezentat rezidentul Veneţiei, căci îmi stătea pe limbă un răspuns care i-ar fi stricat opt zile somnul seniorului Zuccato, şi eu aş fi dormit cu atât mai liniştit, căci a te răzbuna, încă pe un prost fudul, e o desfătare dumnezeiască; convorbirea nu fu însă alta decât e întotdeauna la curte: un mănunchi de nimicuri.

De la curte, mă urcai la loc în lectica mea şi cei doi bipezi mă duseră în Soho Square la dumneaei doamna Cornelis, unde eram poftit ia prânz. Dacă un bărbat în costum de curte ar îndrăzni să umble pe jos pe străale Londrei, gloata l-ar umple de noroi de sus şi până jos şi 5 fe? rt/emera-ii i-ar râde în nas. Bune-rele, obiceiurile trebuie respectate, căci fiecare e şi vrednic de respect şi caraghios totodată.

Ajuns la doamna Cornelis, sunt poftit sus împreună cu Jarbe, negrul meu, şi, după ce străbat vreo douăsprezece încăperi mari şi frumoase, intru într-un salon unde se afla stăpâna casei cu două doamne şi doi domni englezi. Mă primi curtenitor şi prieteneşte ca pe unul de-ai casei şi, după ce porunci să mi se dea un fotoliu lângă dânsa, urmă să vorbească în englezeşte, fără a-mi rosti numele şi fără a-mi spune cu cine mă aflu împreună. Veni un mmtre d’hôtel şi o înştiinţa că masa e gata, şi dânsa porunci să fie poftiţi jos copiii.

Inima mea ardea de dorul acestei clipe, aşa că, atunci când o văzui pe Sofia ivindu-se, alergai mişcat spre dânsa; pusă însă la cale de maică-sa, fata se dă un pas înapoi, face o adâncă reverenţă şi îmi spune câteva vorbe drăguţe

învăţate pe de rost. Am fost destul de discret să nu-i răspund, ca să n-o pun în încurcătură, dar mi se rupea inima.

Doamna Cornelis îl prezentă atunci pe fiul ei, spunându-le celor de faţă că i l-am adus acasă după ce m-am îngrijit vreme de şase ani de educaţia lui. Rosti aceste cuvinte în franţuzeşte şi văzui cu plăcere că toată lumea înţelege această limbă.

6

jsje aşezarăm la masă: doamna Cornelis între cel noi copii ai ei, şi eu în faţa ei, între cele două englezoaice, clin care una, deşi femeie, cum se zice, în toată firea, îmi plăcu de la început fiindcă era foarte drăguţă şi plină de voie bună. Cu ea legai vorbă când văzui că stăpâna casei nu-mi spune niciun cuvânt decât din întâmplare şi că Sofia, ca-rc-şi rotea peste tot ochii ei frumoşi, nu şi-i oprea niciodată pe mine. Îmi semăna, bucăţică ruptă. Era limpede yi nu se purta astfel cu mine decât fiindcă aşa o silise maică-sa să facă, şi comedia aceasta mi se părea pe cât de caraghioasă pe atât de neobrăzată. Mi-era ciudă şi-mi părea rău că mi-e ciudă: nu voiam să las să se vadă nimic şi începui atunci să glumesc pe seama unor obiceiuri pe care le observam în Anglia, având însă grijă să nu las să străbată nicio săgeată critică, din acelea care rănesc întotdeauna mândria naţională, când pornesc de la un străin. Voiam să-i fac să râdă şi să le placă însoţirea mea şi am izbutit; nelăsând însă nicio clipă deoparte grija răzbunării, nu-i vorbii niciodată doamnei Cornelis; nici nu mă uitam ia ea.

După ce admiră frumuseţea dantelelor mele, vecina mea mă întrebă ce e nou pe la curte.

— Pentru mine totul a fost nou, doamnă, căci am văzut-o astăzi pentru prima oară.

— Pe rege l-aţi văzut? mă întrebă sir Joseph Cornelis.

— Fiule – îi spuse maică-sa – asemenea întrebări nu de pe n niciodată.

— De ce, mămico?

— P'iindcă s-ar putea ca domnului să nu-i placă întrebarea.

— Ba dimpotrivă, doamnă, îmi place foarte mult. Sunt şase ani de când l-am deprins pe fiul dumneavoastră să întrebe întruna, fiindcă numai aşa poate învăţa ceva. Cine nu întreabă rămâne prost.

Nimerisem drept la ţintă; doamna Cornelis lăsă nasul io jos şi nu mai spuse nimic.

Şi tot nu mi-aţi spus – făcu iar piciul – dacă l-aţi văzut sau nu pe rege.

Da, prietene, i-am văzut şi pe rege şi pe regină şi maiestăţile lor mi-au făcut cinstea să-mi vorbească.

6

— Cine v-a prezentat?

— Ambasadorul Franţei.

— Foarte bine, zise maică-sa; veţi mărturisi însă că întrebarea asta nu mai trebuia s-o pună.

— Unui străin, nu; mie însă, care-i sunt prieten, da. Vedeţi bine că răspunsul pe care m-a silit să i-l dau îmi face cinste. Dacă n-aş fi vrut să se ştie că am fost la curte, n-aş fi venit să prânzesc aici astfel îmbrăcat.

— Prea bine, şi dacă tot vă place să fiţi astfel cercetat cu întrebări, spuneţi-mi şi mie de ce v-a prezentat ambasadorul Franţei şi nu rezidentul Veneţiei.

— Fiindcă rezidentul Veneţiei n-a vrut şi a avut dreptate, ştiind că am ceva de împărţit cu guvernul lui.

Ajunsesem la desert şi biata Sofia nu suflase un cuvinte!

— Copila mea – îi spuse maică-sa – spune-i ceva domnului de Seingalt.

— Nu pot, mămico. Roagă-l, dacă vrei, pe domnul de Seingalt să-mi vorbească, şi am să-i răspund cum am să mă pricep mai bine.

— Ei bine, dragă Sofia, spune-mi ce înveţi acum.

— Desenul şi, dacă doriţi, am să vă arăt câteva lucrări.

— Am să le văd pe toate, cu cea mai mare plăcere, dar spune-mi te rog cu ce crezi că m-ai supărat, de pari aşa vinovată?

— Eu, domnule? cred că nu v-am supărat cu nimic.

— Şi eu cred la fel, frumoasă copilă; dar îmi vorbeşti într-una fără să mi te uiţi în ochi şi mi-am închipuit că te ruşinezi de ceva. Nu cumva ţi-e ruşine că ai ochi atât de frumoşi? Şi mai şi roşeşti Ce greşeală ai făcut oare?

— O puneţi în încurcătură, îmi spuse maică-sa. Răspunde-i, scumpa mea, că n-ai a te dojeni pentru nicio greşeală, dar că din respect şi sfială nu te holbezi la cei cu care vorbeşti.

— Dar dacă sfiala – adăugai eu – o face pe o tânără să stea cu ochii plecaţi, buna-cuviinţă îi porunceşte să şi-i ridice din când în când.

Nu răspunse nimeni la întâmpinarea mea, care era o mustrare pentru pedanta Cornelis; după o clipă de tăcere

6

e ridicarăm însă de la masă, şi fetiţa se duse şi-mi aduse desenele. e r.

— Nu vreau să văd nimic, Solia, dacă nu te uiţi la

Iun jjaj – îi spuse maică-sa – uită-te la domnul.

O ascultă cu o iuţeală de fulger şi văzui cei mai frumoşi ochi ce se pot închipui.

— Te-am recunoscut dintr-odată, draga mea Sofia, dar dumneata îţi mai aminteşti să mă fi văzut?

— Da, domnule, deşi sunt de atunci şase ani, v-am recunoscut de îndată ce v-am văzut.

— Şi cum ai izbutit, fără măcar să te uiţi la mine?

Dacă ai şti, îngeraşule, ce necuviincios e să nu te uiţi în faţa celui cu care, vorbeşti! Cine ţi-a dat oare o învăţătură atât de greşită?

Mititica privi către maică-sa, care se îndreptase spre

fereastră şi-i citii în ochi de unde-i venea lecţia.

Mă simţeam îndeajuns de răzbunat şi, văzând că şi englezii sunt lămuriţi, m-am apucat să-i cercetez desenele, s-o laud pentru cutare amănunt şi s-o felicit pentru talentul ei. O fericii că are o mamă care-i asigură o atât de frumoasă creştere. Complimentul acesta pieziş o făcu pe maică-sa să se umfle în pene şi micuţa mea Sofia, foarte mulţumită că a scăpat de constrângere, nu înceta să mă privească, cu o expresie de duioşie copilărească de-a dreptul fermecătoare. Avea întipărite pe chip toate trăsăturile unui suflet ales şi mi se rupea inima că un asemenea înger trebuie să trăiască ascultând de o mamă nebună. Sofia se aşeză la clavecin, cântă cu multă simţire şi, luând apoi o chitară, cântă câteva arii intaliene, cu un gust prea desăvârşit pentru vârsta ei: dovedea o precocitate de simţire care ar fi avut nevoie de o călăuză mai pricepută decât pe una ca maiă-sa.

După ce sfârşi de cântat şi fu aplaudată de toţi cei de faţă, maică-sa dori ca fata să danseze un menuet cu frate-sau, care-l învăţase la Paris, dar care-l dansa foarte prost, căci n-avea nicio ţinută. Soră-sa îi făcu acest compliment şi, sărutându-l ca pentru a-i alina arsura, mă pofti să dansez cu ea, ceea ce făcui fără să mă las prea mult rugat. Găsind că dansează minunat, şi era adevărat, mai-a-sa îi spuse să-mi îngăduie s-o sărut. Veni la mine şi

aşezânevo în poale, o acoperii cu sărutări, iar ce le făcea mai dulci decât se poate rosti în cuvinte era că mi le întorcea cu cea mai caldă duioşie. Aflată în toane bune, maică-sa râdea din toată inima, dar Sofia, de parcă ar fi avut o mustrare de cuget, mă părăsi şi se duse s-o întrebe pe maică-sa clacă nu e supărată. O sărutare o încredinţa de contrariul.

După cină şi cafea, care fu slujită ca în Franţa,

doamna Cornelis îmi arătă un salon splendid pe care-l construise şi unde putea da un ospăţ de patru sute de persoane, şezând fiecare la largul său, la o singură masă în chip de potcoavă. Îmi spuse, şi-mi fu lesne s-o cred, că în toată Londra, cât e ea de mare, nu există niciun salon de asemenea dimensiuni.

Era cea din urmă petrecere de dinainte de închiderea Parlamentului care urma să aibă loc peste patru, cinci zile. O slujeau vreo douăzeci de fete, toate îndeajuns de frumuşele, şi vreo doisprezece feciori în mare livrea.

— Toate secăturile astea mă fură, îmi spuse ea; dar nu mă pot lipsi de ei. Mi-ar trebui un bărbat isteţ şi harnic care să supravegheze totul împreună cu mine şi pe care să-l doară de binele meu: atunci – adăuga ea – aş face cu siguranţă avere în câţiva ani, căci englezii nu ştiu socoti când e vorba de plăceri.

Îi ciorii să-şi găsească şi bărbatul, şi averea şi o lăsai, lăudându-i inima vitează.

Plecai de la ea şi mă dusei în pai cui Saint James, s-o vizitez pe milady Harrington, pentru care aveam, cum am mai spus, o scrisoare. Doamna aceasta locuia în incinta curţii, pricină pentru care venea lume la dânsa în fiecare duminică. Acolo, jocul de cărţi era îngăduit, parcul aflându-se în jurisdicţia regelui. Pretutindeni aiurea, duminica, nu îndrăzneşte nimeni nici să joace cărţi, nici să cânte. Numeroasele iscoade care împânzesc străzile acelei capitale ascultă ce soi de zgomot străbate din saloane şi, dacă ajung la încheierea că se joacă undeva cărţi sau că se cântă, se pitesc cum pot şi, de îndată ce văd deschizându-se poarta, se strecoară înăuntru şi-i înhaţă pe toţi răii-creştini care cutează să spurce duminica distrându-se într-un chip care pretutindeni aiurea e cât se poate de nevinovat; în schimb însă, englezul e slobod să cinstească

nepedepsit sfânta duminică prin nenumăratele

cârciumi sau bordeie din oraş.

Urcai la lady Harrington şi, după ce făcui să-i ajungă scrisoarea ce-o aveam, mă pofti înăuntru. O găsii în mijlocul a vreo treizeci de inşi, bărbaţi şi femei, dar îmi fu lesne s-o desluşesc după expresia de gazdă pe care şi-o luă de îndată ce mă văzu intrând.

După ce-mi făcui plecăciunea, îmi spuse că m-a văzut la regină şi că, fără a mă cunoaşte, dorise să mă vadă şi la ea. Stăturăm de vorbă vreo trei sferturi de ceas, numai despre fleacuri şi nimicuri, în jurul unor întrebări din acelea fără nicio ţintă care i se pun unui călător.

Avea patruzeci de ani doamna aceea, dar era încă frumoasă. Era vestită la Londra pentru creditul de care se bucura şi pentru dărnicia ei. Îmi făcu cunoştinţă cu soţul ei şi cu cele patru fete mari, toate fermecătoare. Mă întrebă de ce am venit la Londra într-o vreme când toată lumea părăseşte oraşul spre a pleca la ţară. Îi spusei că, ne-cătind, de obicei, decât la ce-mi vine mie bine, aş fi încurcat să-i răspund deocamdată; dar că socotesc să stau un an, şi că, deci, amânat nu înseamnă pierdut.

Îi plăcu pesemne răspunsul meu, căci era foarte englezoaică prin firea ei independentă şi-mi oferi cu multă îndatorinţă să-mi vină la îndemână cu tot ce-i va sta în putere.

— Până una-alta – adăugă ea – primul lucru pe care-l veţi face va fi să vedeţi, joi, toată nobilimea adunată în Soho Square, la doamna Cornelis. Vă pot da un bilet. E pentru bal şi cină: costă două guinee.

I le dau, şi îşi ia înapoi biletul ca să scrie pe el: „Achitat. Harrington.

— Era neapărat nevoie de această formalitate, doamnă?

— Bineînţeles, altminteri vi s-ar fi cerut să plătiţi la intrare.

Mă ferii să-i spun că tocmai din Soho Square vin.

În vreme ce punea la cale un ivhist, lady Harrington mă întrebă dacă am scrisori către ceva doamne.

— Am una, cumva mai ciudată, şi socotesc s-o înminez mâine. Scrisoarea aceasta nu-i altceva decât chiar Portretul doamnei.

26”.

6

— I] aveţi la dumneavoastră?

— Da, milady.

— Aş putea a-l văd? x

— Nimic mai lesne. Poftim.

— E ducesa de Northumberland. Hai să i-l dăm.

— Bucuros.

— Aşteptaţi numai puţin să se încheie rober i-ul. Lord Percy îmi dăduse portretul spunându-mi că-mi va sluji drept mijlocitor şi scrisoare de „recomandare pentru a ajunge la maică-sa.

— Scumpă ducesă – îi spuse lady Harrington – iată o scrisoare de recomandare pe care domnul are sarcina să v-o înmâneze.

— A, da! E domnul de Seingalt. Mi-a scris fiul meu. Sunt încântată să vă văd, domnule cavaler, şi nădăjduiesc că veţi veni pe la mine. Primesc de trei ori pe săptămână.

— Îmi îngăduie milady să vin să-i înmânez acasă preţioasa scrisoare?

— Cu plăcere. Aveţi dreptate.

Am jucat un ivhist la miză foarte mică şi am pierdut cincisprezece guinee, pe care le-am plătit pe loc. Cu prilejul acesta, lady Harrington mă luă deoparte şi-mi dădu o lecţie pe care o cred vrednică de a fi însemnată aci.

— Aţi pierdut – îmi spuse ea – şi aţi plătit cu aur. Îmi închipui că n-aveţi la dumneavoastră bilete de bancă.

— Vă rog să mă iertaţi, milady, am bilete de câte cincizeci şi de câte o sută de lire sterline.

— Trebuia să schimbaţi unul, sau să plătiţi altă dată,

căci la noi a plăti în bani de metal e o lipsă de consideraţie, care i se iartă unui străin, desigur necunoscător al obiceiurilor noastre. Faceţi însă astfel încât să nu se mai întâmple. Aţi văzut că doamna a zâmbit.

— Da, cine e?

— E lady Coventry, sora ducesei de Hamilton.

— Trebuie să-mi cer iertare?

— A, nu, nicidecum; nu-i o asemenea jignire. De altminteri, a fost poate mirată, dar nu şi jignită, căci câştigă astfel cincisprezece şilingi.

— Partidă, la jocul de whist (engl.).

6

Această mică poznă, adevărată lecţie pentru un provincial, mă durea, fiindcă lady Coventry era o brunetă patimă, fermecător de frumoasă. Mă mângâiai însă destul de lesne.

Făcui tot în ziua aceea cunoştinţă cu lordul Hervey, acela care cucerise Havana, un om îndatoritor şi plin de duh. Se însurase cu raiss Chudleigh, dar anulase căsătoria. Această vestită Chudleigh era domnişoară de onoare a bătrânei principese de Galles şi ajunse pe urmă ducesă de Kingston. Nemaipomenitele ei aventuri fiind foarte cunoscute, voi vorbi despre dânsa la locul său. Mă întorsei acasă destul de mulţumit de felul cum mi-am petrecut ziua.

A doua zi, începui să iau masa de prânz acasă şi rămăsei foarte mulţumit de bucătarul meu englez, căci afară de mâncărurile îndrăgite de englezi pe care mi le slujea în fiecare zi, cunoştea bine bucătăria franceză şi gătea fără cusur găină îndopată, friptură împănată, cotlete şi rasol şi gustoasa supă franţuzească mai ales, care ar fi singură de ajuns pentru a-i făuri Franţei gloria naţională, dacă neamul acesta n-ar fi adunat atâta glorie din atâtea puncte de vedere. Ea păleşte însă, din păcate „din pricina multelor cusururi care întunecă prea tare tabloul.

Masa şi casa nu-mi ajungeau ca să fiu fericit. Eram

singur, şi cititorii mai ştiu că firea nu m-a plămădit de loc din aluat de sihastru. N-aveam nici ibovnică, niciun prieten voios; şi, la Londra, pe un om cumsecade poţi să-l pofteşti să mănânce cu tine la birt, unde îşi plăteşte partea, aşa e obiceiul, dar nu la tine acasă. Am fost poftit într-o zi în parcul Saint-James de un mezin al ducelui de Beaufort, să mâncăm stridii şi să bem şampanie. Am primit şi, ajuns la birt, porunci stridii şi o sticlă de şampanie; am băut însă încă una şi m-a pus s-o plătesc pe din două cu el. Acestea sunt moravurile dincolo de Mâneca! îmi râdeau în nas când le spuneam că mănânc acasă fiindcă la birturi n-au supă. „Eşti bolnav? mă întreba câte unul. Supa e mâncare de om bolnav". Englezul e întâi şi întâi carnivor; pâine nu mănâncă aproape de loc şi se crede parte cumpătat fiindcă nu cheltuie pe supă şi pe desert, cea ce m-a făcut să spun că prânzul englezesc n-are nici aP, nici coadă. Supa e socotită ca o mare cheltuială, fiindcă nici slugile n-ar mânca o carne din care s-a fiert zeama. Ei zic că rasolul nu-i bun decât pentru câini. Adevărul e că vaca sărată cu care îl înlocuiesc e foarte gustoasă. Nu e însă la fel şi cu berea, cu care mi-a fost cu neputinţă să mă învăţ, căci mi s-a părut din cale-afară de amară. Pe de altă parte, m-au dezgustat mai tare de bere şi minunatele vinuri franţuzeşti pe care mi le vindea negustorul meu; erau foarte curate, dar foarte scumpe.

Era o săptămână de când locuiam în casa aceea frumoasă şi nu-l văzusem niciodată la mine pe Martinelli; veni luni dimineaţă şi-l poftii la prânz. Îmi spuse că se duce la Muzeu, unde va zăbovi până la orele două şi-mi veni pofta să merg şi eu să văd vestitul cabinet care-i face Angliei atâta cinste. L-am cunoscut acolo pe doctorul Maty, pe care mai târziu aveam să-l preţuiesc în chip deosebit. Voi vorbi despre el la timpul potrivit.

La prânz, Martinelli îmi ţinu foarte bună tovărăşie, căci era învăţat şi cunoştea adânc obiceiurile englezeşti pe

care trebuia şi eu să le cunosc, dacă voiam să mă simt bine în ţara aceea. Cum pusesem la inimă nepoliteţea ce-o săvârşisem plătind cu bani buni de aur o sumă pe care ar fi trebuit s-o plătesc în hârtie, îmi făcu un savant raţionament despre creditul unei naţiuni, demonstrându-mi că e un semn sigur de înflorire naţională; căci preferinţa englezilor pentru hârtie, faţă de aur, dovedeşte ce deplină încredere au în banca lor; încredere orbească poate, dar care e un izvor de bogăţie. E adevărat că încrederea aceasta poate fi spulberată de uşurinţa cu care elrmuirea îşi poate spori, abuzând, artificiala bogăţie; şi dacă aceasta s-ar întâmpla vreodată, lucru foarte cu putinţă în cazul unui război nefericit sau al oricărui alt eveniment, un crah ar fi inevitabil şi nimeni nu i-ar putea socoti urmările.

După ce am vorbit îndelung despre politică, obiceiuri şi literatură, subiecte în care Martinelli strălucea, ne duserăm la teatrul din Drury Lane, unde avui parte de o mostră a obiceiurilor cam aspre ale insularilor. Din nu ştiu ce întâmplare, de care nu-mi mai amintesc, trupa nu putea juca în ziua aceea piesa anunţată, şi publicul făcu tărăboi. Garrick, vestitul comediant, care fu înmormântat douăzeci de ani mai târziu la Westminster, ieşi zadarnic la rampă pentru a-i linişti: fu silit să se retragă. Nu ştiu ce ieşit

6

clin minţi strigă atunci: Ajutor! Fugiţi!” Regele, regina, toată lumea se grăbi să părăsească teatrul, şi, în mai puţin de un ceas, totul fu făcut praf, afară de ziduri, pe care nu le putea doborî turbarea unei gloate care pustiia astfel totul numai din plăcerea de a-şi exercita puterea.

După, această ispravă, pe care niciun om al cârmuirii nu încercă să o stăvilească, mânioşii se duseră să se ghiftuiască cu bere şi cu rachiu de ienupăr.

În vreo cincisprezece zile, sala fu refăcută şi piesa pusă pe afiş, iar la ridicarea cortinei arătându-se Garrick

spre a cere indulgenţa publicului, un glas de la parter strigă: „În genunchi!” O mie de glasuri repetară atunci „în genunchi!” Şi acest Roscius al Angliei, care preţuia de o sută de ori mai mult decât toţi smintiţii care zbierau, fu silit să îndoaie genunchii şi să ceară iertare în poziţia aceea umilitoare. Se auzi atunci un tunet de aplauze şi totul se sfârşi. Aşa e poporul englez, şi mai ales poporul londonez, îi batjocoreşte fără milă pe rege, pe regină, pe principi, când îi vecie în public, unde, de aceea, ei nu se arată niciodată decât la marile ceremonii, când sute de agenţi de poliţie veghează la păstrarea ordinii publice.

Pe când mă plimbam într-o zi, singur, în parcul Saint-James, îl zării pe sir Auguste Hervey, pe care-l cunoscusem; vorbea cu un ins pe care-l părăsi spre a veni la mine. Curios, îl întrebai cine e acel gentleman pe care l-a părăsit.

— E fratele lordului Ferrers – îmi spuse el – căruia acum vreo două luni i s-a tăiat capul fiindcă a ucis pe unul din oamenii lui.

— Şi-i vorbiţi?

— De ce nu?

— Moartea rudei sale nu l-a dezonorat?

— Să-l dezonoreze? glumiţi! Nici fratele lui nu e dezonorat. A călcat legea, clar a plătit cu viaţa şi clin clipa aceea societatea nu mai are nicio pretenţie, el nu-i mai este dator cu nimic. E un om de onoare, care a jucat tare şi a pierdut: asta-i tot. Nu cunosc, în constituţia noastră, nicio pedeapsă care să dezonoreze: ar fi samavolnică, şi n-am răbda-o. Mi-este îngăduit să calc orice lege care mă stinghereşte, dacă sunt gata să îndur pedeapsa cuvenită. E Puţin ciudat, nu zic nu, dar e un lucru cu care ne mândrim.

6

căci suntem slobozi să alegem. Nu-l socotim dezonorat decât pe criminalul care, spre a scăpa de pedeapsă, săvârşeşte mişelii sau mârşăvii nevrednice de

un gentleman.

— De pildă?

— Să-l roage pe rege să-l graţieze, să ceară iertare poporului, sau alte asemenea fapte.

— Şi dacă încearcă să evadeze?

— Nu, fiindcă a evada e un act de curaj; omul nu face altceva decât să calce mai departe legea şi cu atât mai rău pentru lege dacă nu-i destul de dibace şi nu ştie să se facă ascultată. Băgaţi bine de seamă că, pentru a evada, n-ai nevoie decât de puterea ta trupească ori sufletească. Dumneavoastră nu v-aţi dezonorat, ci dimpotrivă, fugind de samavolnicia magistraţilor, evadarea dumneavoastră de la Piombi e un act de virtute. În cazul acesta, omul luptă cu moartea cu preţul trupului său: o înfruntă fugind. Vir fugiens denuo pugnabit 1.

— Şi despre tâlharii la dumul mare ce credeţi?

— Sunt nişte ticăloşi pe care îi urăsc, fiindcă sunt stânjenitori pentru societate; îi plâng însă când mă gândesc că, cu meseria lor, îi pândeşte la tot pasul spânzurătoarea. Ai ieşit, într-o trăsură, ca să te duci la un prieten, la trei sau patru mile de Londra. Un bărbat sprinten şi hotărât sare pe scara trăsurii şi, în mână cu un pistol pe care ţi-l pune în piept, îţi cere punga: ce faci?

— Dacă aş avea un pistol în mână, i-aş zbura creierii; dacă nu, i-aş da punga, numindu-l ucigaş nemernic.

— V-aţi înşela şi într-un fel, şi într-altul. Dacă l-aţi ucide, v-ar spânzura oamenii legii, căci n-aveţi dreptul să atentaţi la viaţa unui englez, şi dacă l-aţi numi cum aţi spus, v-ar spune că nu-i un ucigaş nemernic, fiindcă, atacindu-vă din faţă, v-a lăsat să alegeţi. Şi aici vi s-ar dovedi că fapta lui e mărinimoasă, căci putea să vă ucidă. Aţi putea, dându-i punga, să-l învinuiţi că face o meserie urâtă şi el vă va răspunde că aveţi dreptate, că va îndepărta de la sine, pe cât va putea, spânzurătoarea, pe care o socoteşte inevitabilă. Vă va mulţumi pe urmă şi vă

va sfătui să nu mai ieşiţi niciodată din Londra neînsoţit de un fecior

— Bărbatul care Juge va lupta iar (lat.).

6

că are, căci atunci niciun hoţ nu va mai îndrăzni să vă atace. Noi, englezii, care ştim că în ţara noastră această drojdie există, avem două pungi: una mică pentru împrejurarea în care s-ar ivi un hoţ şi a doua pentru nevoile noastre.

Ce să răspunzi la asemenea cuvinte, întemeiate pe obiceiurile naţionale? Mi s-au părut întemeiate. Anglia e o mare bogată, dar semănată cu stânci. Cei care, din interes sau curiozitate, se avântă pe ea, trebuie să-şi ia măsuri de prevedere. Lecţia lui sir Auguste Hervey îmi făcu mare plăcere.

Trecând de la una la alta, cum se întâmplă întotdeauna când vorbeşti, cum se spune, degeaba şi fiindcă n-ai altă treabă, sir Auguste plânse soarta unui nefericit de englez care, după ce a furat şaptezeci de mii de lire sterline ia bursă, a fugit în Franţa, unde se credea la adăpost, şi a fost apoi spânzurat la Londra.

— Cum se poate una ca asta? îi zisei eu.

— Regele – îmi spuse el – a cerut la ducele de Ni

ernais extrădarea omului, şi Ludovic al XV-lea i-a acordat-o, ca să-şi câştige priinţa Angliei în legătură cu câteva ticole ale tratatului de pace. E o josnicie nevrednică de un rege, căci a călcat în felul acesta dreptul ginţilor. E adevărat că a făcut-o în fiinţa unui ticălos, dar fapta rămâne faptă.

— Anglia şi-a recuperat desigur în felul acesta cele prezeci de mii de lire sterline?

— Niciun şiling.

— Cum asta?

— Fiindcă n-au găsit o guinee la el. După câte se pare, „— a lăsat mica comoară nevesti-sii care trăieşte

foarte la largul ei şi care se va putea remărita, căci e, încă, tânără şi frumoasă.

— Mă mir că nu s-au legat şi de ea.

— Nici pomeneală. Ce puteau să-i facă? Să fi mărturisit că soţul ei i-a lăsat banii furaţi ar fi fost greu de crezut. Legea împotriva hoţilor prevede ca hoţii să fie spânzuraţi, dar nu zice nimic despre lucrul furat, care se presupune că a dispărut. Şi apoi, dacă s-ar face deosebire între hoţul care a restituit lucrul furat şi cel care l-a înstrăinat, ar trebui făcute două legi, statornicite două pe, depse şi apoi urmărite nuanţele circumstanţelor şi nuanţele restituirilor. Ar fi un adevărat labirint în care te-ai rătăci. Noi englezii socotim că nu trebuie date două pedepse pentru o singură faptă; pedeapsa cu spânzurătoarea ni se pare destul de grea ca să o mai înăsprim şi cu pedeapsa restituirii lucrului furat, afară doar dacă e lichid şi dacă poate fi cerut anume de păgubaş. Proprietar a devenit hoţul, printr-o samavolnicie, e adevărat, dar samavolnicia nu-l împiedică să fie proprietar real şi stăpân de fapt, căci poate face ce vrea cu lucrul furat. În felul acesta, fiecare trebuie să-şi păzească cu grijă avutul, căci dacă se lasă furat, rămâne păgubaş, fiindcă ştie că restituirea e aproape cu neputinţă. Eu i-am luat Spaniei Havana. E un furt săvârşit cu sila şi pe faţă, şi lucrul furat va fi restituit, căci n-am putut băga Cuba în pungă, aşa cum am băgat, pentru folosul guvernului, în pungă patruzeci de milioane de piaştri, despre care nici măcar nu se pomeneşte.

Iată ce înseamnă să vorbeşti ca un filosof şi ca un credincios supus al ţării tale.

Urmând să vorbim despre lucruri care de care mai interesante, merserăm la ducesa de Northumberland, unde făcui cunoştinţă cu (ac/j7 râtochefort, al cărei soţ tocmai fusese numit ambasador în Spania. Doamna aceasta era una din cele trei doamne de vază pe seama cărora cronica

galantă le dădea în fiecare zi sămânţă de vorbă trândavilor din marele oraş.

În ajunul petrecerii din Soho Square, Martinelli prinzi cu mine şi-mi vorbi despre doamna Cornelis şi despre datoriile în care era înglodată şi care o sileau să nu iasă din casă decât duminica, singura zi privilegiată când creditorii n-au niciun drept asupra debitorilor lor.

— Cheltuiala nemăsurată pe care o face fără niciun rost – îmi spuse – a adus-o într-o asemenea strâmtoare, încât în curândă vreme are să i se înfunde. E datoare de patru ori mai mult decât are, chiar cu casă cu tot, care rămâne oricum o avere îndoielnică, de vreme ce e încă în litigiu.

Situaţia ei nu mă mâhnea decât pentru copii, căci ea nu mi se părea vrednică de o soartă mai bună.

CAPITOLUL VIII

Petrecerea de la doamna Cornelis – O aventură la Ranelagh-house – Curtezanele engleze nu-mi plac [...]

M-am dus la petrecere şi secretarul ele la uşă mi-a primit biletul şi mi-a înscris numele. De îndată ce mă zări, doamna Cornelis veni la mine şi-mi spuse că e încântată să mă vadă acolo intrat cu bilet şi că era sigură că râu voi lipsi.

— Nu era lucru greu de ghicit – îi spusei eu – căci o dată ce ai ştiut că am fost primit la curte, trebuia să-ţi închipui că nu două guinee aveau să mă împiedice să vin. Îmi pare rău pentru vechea noastră prietenie că nu ţi le-am înmânat dumitale, căci puteai să înţelegi că n-aş fi primit, niciodată mult prea modestul rol pe care mi-l rezervaseşi.

Aceste câteva cuvinte, rostite nu fără puţină ironie, o cam pusese în încurcătură pe doamna Cornelis, când îi veni în ajutor milady Harrington, principala ei protectoare.

— Am, dragă Cornelis, să-ţi dau o grămadă de guinee, printre care şi pe ale domnului de Seingalt, pe care am bănuit că-l cunoşti. Şi totuşi, n-am îndrăznit să i-o

spun, adăugă ea, aruncându-mi o privire şireată.

— De ce, milady? E lungă vreme de când am cinstea s-o cunosc pe doamna Cornelis.

— Cred – zise ea râzând – şi vă felicit pe amândoi. Îmi închipui, cavalere, că o cunoşti şi pe drăguţa miss Sofia.

— E limpede, milady, cine cunoaşte pe mamă trebuie să cunoască şi pe fiică.

— Da, da.

Sofia era lângă dânsa şi după ce o sărută drăgăstos, nilady îmi spuse:

Dacă te iubeşti pe dumneata, trebuie s-o iubeşti şi Pe dânsa, căci e icoana dumitale.

— Una din nenumăratele toane ale firii.

— Da, dar de rândul acesta a fost o toana cu tâlc. Şi spunând acestea, milady o luă pe Sofia de mână şi sprijinindu-se de braţul meu, ne călăuzi în mijlocul lumii unde fui nevoit să ascult cu toată răbdarea o sumedenie de întrebări pe care i le puneau cei care încă nu mă văzuse.

— Iată-l dar pe soţul doamnei Cornelis!

— A sosit desigur domnul Cornelis?

— A, iată-l fără îndoială pe domnul Cornelis.

— Nu, nu, nu, le spunea curioşilor lady Harrington. Întrebările acestea mă cam plictiseau, căci nu izvorau decât clin aceea că mititica îşi purta pe obraz obârşia şi toată lumea ghicea că i-a tată. Aş fi vrut ca milady să-i dea drumul fetiţei, dar jocul o distra prea mult ca să-mi facă plăcerea aceasta.

— Stai pe lângă mine – îmi spuse ea – dacă vrei să cunoşti pe toată lumea.

Se aşeză, mă puse să mă aşez lângă dânsa şi o ţinu şi pe mititică alături.

Venind s-o curtenească şi maică-sa şi cercetând-o toţi cu aceleaşi întrebări cu care atâta mă plictisise pe mine, îşi luă inima în dinţi şi spuse verde că sunt cel mai bun, cel mai vechi prieten al ei, şi că nu întâmplător se minunează

lumea ce tare seamănă fiică-sa cu mine. Râseră cu toţii şi spuseră că nu e nicio minune, că e ceva foarte firesc. Ca să schimbe vorba, doamna Cornelis spuse că micuţa Sofia a învăţat menuetul şi că-l dansează fără cusur.

— Hai, zise lady Harrington, hai, cheamă un violonist, ca s-o admirăm pe frumoasa virtuoază.

Ne aflam într-una din odăi şi balul încă nu începuse, aşa că, de îndată ce sosi violonistul, dorind ca mititica să-i cucerească pe toţi, o luai şi dansarăm un menuet, spre marea mulţumire a tuturor celor care făcuse roată în jurul nostru”.

Balul începu şi ţinu toată noaptea fără întrerupere, căci mergeau la masă pe rând şi într-una: era o adevărată risipă, vrednică de o casă de prinţ. Am făcut cunoştinţă cu toată nobilimea şi cu toată familia regală, căci erau acolo toţi, afară de maiestăţilelor şi de principele de Walles. Doamna Cornelis primise peste o mie două sute de guinee.

6

r cheltuiala era uriaşă, fără socoteală şi fără nici ana în măsurile care trebuie luate ca să nu te fure toţi. Se ostenea să-şi prezinte feciorul ia toată lumea, bietul băiat rata însă de parcă l-ar fi dus la tăiere şi nu ştia să facă altceva decât nişte adânci reverenţe, care în Anglia par o tângăcie fără niciun rost. Mi se rupea inima de el.

Întors acasă, am stat toată ziua în pat şi a doua zi – am dus să prânzesc la Star Tavern unde mi se spusese a se găsesc fetele cele mai frumoase şi mai alese din ondra. De la lord Pembroke aveam această ştire: era 3 lo un oaspe obişnuit. Ajungând la birt, cer să mi se a un separeu şi stăpânul, văzând că nu ştiu englezeşte, ne să-mi ţină de urât, vorbindu-mi franţuzeşte, veghează capăt tot ce am poftit, şi mă uimeşte cu purtările lui este, grave şi cât se poate de cuviincioase, astfel încât nici – am îndrăznit să-i spun că doresc să prânzesc cu o en-iezoaică drăguţă. I-am spus la sfârşit, foarte cu sfială şi parte pe ocolite, că nu

ştiu dacă lordul Pembroke m-a acălit spunându-mi că la el se pot găsi cele mai frumoase ete din Londra.

— Nu v-a păcălit de loc, domnule, şi, dacă doriţi, pueţi avea una după pofta inimii.

— Cu gândul acesta am venit.

Strigă, vine un băiat foarte curăţel şi-i porunceşte – mi aducă o fată, la fel cum i-ar fi spus să-mi aducă o ielă de şampanie. Băiatul iese şi peste câteva minute văd trând o fată zidită ca un zdrahpn.

— Nu mă împac, domnule – zic – cu felul cum arată ita asta.

— Daţi un şiling pentru comisionar şi trimiteţi-o îna-oi. La Londra, domnule, nu se umblă cu mofturi.

Asemenea vorbe îmi plăceau, astfel încât poruncii să dea un şiling şi să mi se aducă alta mai drăguţă. Veni lta, mai rea ca cea dintâi şi o trimisei la plimbare, la fel a pe alte zece care veniră după ea, încântat să văd că azurile mele îl distrează pe jupânul care îmi ţinea mai eparte tovărăşie.

— Nu mai vreau nicio fată – zic – nu mai vreau de-l o masă bună. Sunt sigur că patronul şi-a bătut joc de mine ca să le facă plăcere comisionarilor.

6

— Se prea poate, domnule, şi asta se întâmplă adesea când nu li se dă numele şi adresa fetei dorite.

Seara, pe când mă plimbam prin parcul Saint James îmi amintii că e ziua lui Ranelagh şi, dorind să cunosc locul acesta, luai o trăsură şi, singur, neînsoţit de niciun slujitor, mă dusei acolo cu gândul să petrec până la miezul nopţii şi să-mi găsesc vreo frumoasă care să-mi placă.

Rotonda lui Ranelagh mi-a plăcut; am cerut ceai şi am dansat câteva menuete; n-am întâlnit însă nicio cunoştinţă şi, deşi am găsit mai multe fete şi femei foarte drăguţe, n-am îndrăznit să intru în vorbă cu niciuna, aşa, nitam-nisam. Sastisit, m-am hotărât să plec; era aproape

douăsprezece şi mă dusei la poartă, gândind că trăsura de piaţă, pe care nici n-o plătisem, mă aşteaptă; când colo, ia-o de unde nu-i. Nu mai ştiam ce să fac. O femeie foarte frumoasă, care sta în poartă aşteptându-şi trăsura, văzu în ce încurcătură mă aflu şi-mi spuse în franţuzeşte că, clacă nu locuiesc departe de White Hall, mă duce până acasă. Îi mulţumesc şi, spunându-i unde locuiesc, primesc cu recunoştinţă. Îi vine trăsura, un lacheu deschide portiera şi, sprijinindu-se de braţul meu, femeia urcă, mă pofteşte să mă aşez lângă ea şi porunceşte să mâne la mine acasă.

De îndată ce mă văzui în trăsură, mă strădui; să-mi arăt recunoştinţa şi, spunându-mi numele, îmi rostii părerea de rău că n-am întâlnit-o ia ultima petrecere din Soho Square.

— Nu eram în Londra – îmi spuse ea – abia azi m-am întors de la Bath.

Mă fericesc pentru norocul de a o fi întâlnit, îi acopăr mâinile cu sărutări, îndrăznesc s-o sărut şi pe obraz, şi, neintimpinând, în loc de orice împotrivire, decât blândeţe şi un zâmbet drăgălaş, îmi lipesc buzele de ale ei, şi simţindu-mă înţeles, mă avânt şi îi dau curând dovada cea mai grăitoare a văpăii ce o aprinsese în mine.

Măgulindu-mă cu gândul că nici ei nu i-a fost silă de mine, căci prea o găsisem dulce şi blândă, o rugai fierbinte să-mi spună unde să vin s-o găsesc pentru ca, atât cât aveam de gând să mai stau la Londra, să-i fiu neclintit şi credincios curtean; ea însă îmi răspunse:

6

Ne mai vedem noi, şi pune-ţi strajă gurii. Îi jurai că aşa voi face şi nu mai stârnii. Încă o clipă, trăsura se opreşte, îi sărut mânuţa şi iată-mă-s ajuns acasă, pe deplin mulţumit de zâmbitoarea faţă pe care mi-o arătase norocul.

Trecură două săptămâni fără s-o mai văd, când, în sfârşit, mă întâlnii din nou cu dânsa într-o casă unde lady

Harrington îmi spusese să mă duc şi să mă recomand în numele ei. Era la lady Betty Germain, o vestită vârstnică doamnă. Nu era acasă, dar fui poftit s-o aştept în salon. Care nu-mi fu plăcuta uimire, când o văzui, şezând şi citind o gazetă, pe frumoasa mea însoţitoare de la Ranelagh. Îmi trăsni în minte s-o rog să mă prezinte ea. Vin la dânsa şi, întrebând-o clacă ar dori să aibă bunăvoinţa să mă recomande, îmi răspunde politicos că n-o poate face, deoarece n-are cinstea să mă cunoască.

— V-am spus numele meu, doamnă, oare nu vă mai amintiţi de mine?

— Ba-mi amintesc foarte bine, dar o mică nebunie nu e o datorie de recunoştinţă.

Ciudat răspuns care mă lăsă cu gura căscată. Îşi luă gazeta citind-o liniştit mai departe şi nu-mi mai spuse nicio vorbă până când sosi lady Germain.

Frumoasa filosoafă stătu vreme de două ceasuri cu noi la taifas, da parcă nu m-ar fi cunoscut în viaţa ei, vorbindu-mi însă cu toată curtenia ori de câte ori o întorsătură prielnică îmi îngăduia să-i spun un cuvânt. Era o lady de foarte mare neam şi care se bucura de bun nume la Londra.

Aflându-mă într-o zi la Martinelli, întâia oară când îi eram musafir, îl întrebai cine este fata aceea tânăra şi frumoasă care îmi trimite bezele din casa de peste drum şi spre plăcuta mea uimire, aflai că era o dansatoare, anume doamna Binetti. Nu erau nici patru ani de când, la Stutt-gart. Îmi dăduse marele ajutor de care, poate, îşi mai aminteşte cititorul. N-o ştiam la Londra. Îmi luai rămas bun de la Martinelli ca să mă duc la ea, cu atât mai multă nerăbdare cu cât, după cum îmi spusese prietenul meu, nu locuia cu soţul ei, deşi trebuiau să danseze amâncloi la teatrul din Haymarket.

41S

Mă primi cu braţele deschise, spunându-mi că m-a

recunoscut de îndată ce m-a văzut.

— Mă mir, scumpul meu decan, să te văd la Londra.

Mă numea decan fiindcă eram cea mai veche cunoştinţă a ei.

— Nici eu, draga mea, nu ştiam că eşti aici şi nu te-am putut vedea dansând, fiindcă am ajuns după ce s-a închis Opera. Cum se face că nu locuieşti cu soţul dumitale?

— Fiindcă joacă, pierde, şi-mi ia toţi banii. Şi-apoi, dacă locuieşte cu soţul ei, o femeie ca mine îşi iroseşte orice nădejde să-i mai calce pragul câte un îndrăgostit bogat; în vreme ce, trăind singură, îşi poate primi fără nicio piedică toţi prietenii.

— Cine ar avea să se teamă de Binetti? Nu l-am ştiut niciodată nici gelos, nici damblagiu.

— Nu-i altfel nici azi; află însă, scumpul meu decan, că există în Anglia o lege în puterea căreia soţul îl poate băga la puşcărie pe ibovnicul nevesti-sii, dacă-l găseşte în flagrant delict cu ea. Nu-i trebuie decât doi martori. Ajunge chiar să-l găsească şezând pe aceiaşi pat cu ea, lucru pe care singur soţul e socotit în drept a-l face. Ibovnicul cu pricina e osândit să-i plătească soţului care i-a dat în vileag neruşinarea jumătate din tot avutul lui. Mai mulţi englezi bogaţi au căzut astfel în capcană şi aşa se face că nu mai merge niciunul la femei măritate, mai cu seamă la italience.

— Aşadar, departe de a te plânge de ea, îndatorinţa asta pe care ţi-o face bărbatul tău nu poate decât să-ţi placă, căci bucurându-te în voie de toată libertatea, poţi primi pe cine pofteşti şi strânge o avere frumoasă.

— Stai, prietene dragă, că încă nu ştii tot. Cum bănuieşte că am primit un dar de la unul care a fost pe la mine, şi o află numaidecât de la iscoadele lui, vine noaptea în lectică şi mă ameninţă că mă aruncă în stradă dacă nu-i dau toţi banii pe care-i am. Nu-l cunoşti pe nemernicul

ăsta.

Am plecat de la ea, sărăcuţa, dându-i adresa mea şi poftind-o să vină să cineze la mine când doreşte, vestindu-mă însă din ajun. A fost încă o lecţie pe care am primit-o în ce priveşte vizitele la doamne. Există în Anglia foarte bune legi, ele sunt însă astfel făcute încât îndeobşte

6

se poate prea lesne abuza de ele. Fiind legaţi cu jurământ să le împlinească întocmai, juraţii le tălmăcesc pe cele mai multe, care nu sunt destul de limpede redactate, cu totul anapoda decât era în intenţia legiuitorului şi-i pun astfel în cea mai cumplită încurcătură pe judecători. Şi aşa se întâmplă că sunt siliţi să facă într-una legi noi şi noi glose pentru a le explica pe cele vechi.

Văzându-mă la fereastră, milord Pembroke veni la mine şi, după ce îmi cercetă casa şi bucătăria, unde bucătarul era în plină desfăşurare, îmi făcu cinstea să-mi spună că nu există niciun lord, afară de cei care locuiesc statornic la Londra, care să îndrăznească să ţină o casă atât de bine rânduită cu tot dichisul ca a mea. Făcând o mică socoteală, îmi spuse că, dacă aş dori să primesc prieteni şi să-i poftesc la cină, mi-ar trebui trei sute de lire sterline pe lună.

— Nu poţi trăi aici, Seingalt „fără a găzdui o fată frumoasă şi cei care te ştiu că eşti holtei te vor lăuda, căci îţi vei găsi cu ea o siguranţă şi vei cruţa multe parale.

— Dumneavoastră găzduiţi vreuna, milord?

— Nu, căci am nefericirea de a mă dezgusta de orice femeie după o singură zi.

— Vă trebuie aşadar zilnic alta?

— Da, şi fără să am o casă atât de frumoasă ca a dumitale, cheltuiesc de patru ori mai mult. Ţine seama că sunt holtei şi trăiesc la Londra ca un străin, luând toate mesele în oraş. Mă mir că mănânci singur.

— Nu vorbesc-englezeşte; îmi place supa şi îmi plac

vinurile bune; e destul ca să fug de birturile dumneavoastră.

— Înţeleg foarte bine; cu gusturile dumitale franţuzeşti.

— Nu puteţi spune că sunt rele.

— Nu pot spune decât că nu sunt, căci, deşi bun englez, mă împac destul de bine cu traiul parizian.

Izbucni într-un hohot de râs când îi spusei că la Star Tavern am trimis la plimbare vreo douăzeci de fete fiindcă nu mi-a fost niciuna pe plac şi că pricina dezamăgirii mele a fost el.

— Nu ţi-am spus după care anume trimit eu, şi rău am făcut.

fac fericită, fiindcă e sigură că bărbatul ei şi-ar vinde sufletul diavolului ca să ghicească unde a prânzit.

Femeia asta îmi plăcea încă şi, deşi avea pe atunci treizeci şi cinci de ani, nimeni nu i-ar fi dat mai mult de douăzeci şi cinci. Era o fiinţă plină de graţie, din toate punctele de vedere. Gura, puţin cam mare, îi era împodobită de două şiraguri de perle din cel mai frumos email şi buzele ei aveau prospeţimea unei petale de trandafir. Un obraz fraged şi curat, nişte ochi de o negrăită strălucire şi o frunte pe care nevinovăţia n-ar fi fost de fel nelalocul ei; toată această împerechere şi adunare dădea un căpşor cu adevărat fermecător. Mai adăugaţi un piept desăvârşit aşezat, nici prea bogat, nici prea sărac, şi o nesmintită voie bună şi veţi înţelege lesne că un bărbat mai mofturos chiar decât mine ar fi putut s-o găsească încântătoare.

Nu venise nici de o jumătate de oră, când intră lordul Pembroke. Văzându-se, rămaseră amândoi cu gura căscată şi aflai de la lord că era îndrăgostit de ea de şase luni, că îi scrisese nişte scrisori pline de foc, clar că ea nici nu le băgase în seamă.

— Nici n-am vrut să aud de el – îmi spuse ea – fiindcă

e cel mai mare crai din toată Anglia; şi p păcat – adăugă – fiindcă e seniorul cel mai drăguţ.

Lămurirea aceasta fu urmată de o mie de sărutări şi văzui că se împăcau.

Ne ospătarăm împărăteşte cu bucate franţuzeşti şi Pembroke îmi jură că de un an n-a mai mâncat o masă atât de bună.

— Te plâng – îmi spuse el – că n-ai în fiecare zi cu cine mânca.

Anna fiind pofticioasă şi tot atât de lacomă ca englezul, ne ridicarăm de la masă voioşi şi gata să trecem de la cultul lui Comus la cel al lui Cypris; mândra noastră era însă destul de meşteră ca să-i dea englezului doar câteva sărutări şi atât.

Îmi trecui vremea frunzărind nişte cărţi pe care le cumpărasem în ajun şi-i lăsai astfel să se şoptească în taină cât au dorit; ca nu cumva însă să mi se poftească împreună la prânz pentru într-altă zi, mă grăbii să le spun că trag nădejde să mă mai învrednicească întâmplarea de o asemenea sărbătoare.

La şase, după ce m-au părăsit musafirii, m-am îmbrăcat să merg la Vaux-Hall, unde am dat peste Malingan, un ofiţer francez pentru care îmi deschisesem punga la Aix-la-Chapelle şi căruia, spunându-mi el că are să-mi vorbească, îi dădui adresa mea. Tot acolo îl găsii pe unul, anume cavalerul Goudar, cunoscut ca un cal breaz, care-mi vorbi de joc şi de femei. Malingan îmi prezentă un ins ca pe un om preţios care mi-ar putea fi de mare folos la Londra. Era un bărbat la vreo patruzeci de ani, cu un chip grecesc, şi care se numea Frederic, feciorul răposatului Teodor, pretins rege al Corsicii care, în urmă cu paisprezece ani ieşise din închisoare, unde îl ţinuse şase sau şapte ani încheiaţi nişte datornici neomenoşi. Mai bine aş fi făcut să nu mă fi dus ia Vaux-Hall în ziua aceea.

Intrarea la Vaux-Hall costa pe jumătate, cât la

Ranelagh şi cu toate acestea puteai găsi acolo desfătările cele mai felurite, o masă bună, muzică, promenade întunecoase şi însingurate, alei împodobite cu mii de lampioane şi tot acolo găseai adunate laolaltă cele mai vestite mândre ale Londrei, de la teapa cea mai de sus până la cea mai de jos.

În mijlocul tuturor acestor plăceri, mă plictiseam, fiindcă aveam o masă bună şi o casă încântătoare pe care nu le împărţeam cu nicio prietenă care să mă facă să le îndrăgesc. Şi totuşi, mă aflam la Londra de şase săptămâni. Una ca asta nu mi se mai întâmplase niciodată, şi lucrul mi se părea mie însumi de neînţeles.

Casa mea părea făcută anume pentru a adăposti cum se cuvine o prietenă; şi, cum nu-mi lipsea virtutea statorniciei, era singurul lucru care-mi trebuia ca să fiu fericit. Dar cum să găsesc la Londra o femeie care să-mi placă şi care, ca fire, să semene cumva cu cele pe care atâta le iubisem? Văzusem până acum vreo cincizeci de fetişcare pe care toată lumea le socotea frumoase şi care mie nu mi s-au părut nici măcar vrednice de luat în seamă. Cum nu mă gândeam decât la asta, îmi veni o idee ciudată, la care mă oprii.

O chemai pe bătrâna housekeeper (femeie de serviciu) şi-i spusei, prin mijlocirea fetei care ne slujea de tălmaci, că doresc să dau cu chirie al doilea sau al treilea cât şi că, deşi sunt stăpân pe el, doresc să-i dăruiesc o jumătate de guinee pe săptămână; şi pe loc îi poruncii să lipească pe fereastră următorul anunţ:

„De închiriat ieftin catul al doilea sau al treilea, unei domnişoare singure şi libere, care să vorbească englezeşte şi franţuzeşte şi care să nu primească nicio vizită, nici ziua, nici noaptea”.

Când fata îi tălmăci anunţul, bătrâna englezoaică, femeie trecută prin ciur şi prin dârmon, începu să râdă cu asemenea Sughiţuri, încât credeam că are să se înece.

— De ce râzi aşa tare, cocoană dragă?

— Cum să nu râzi de un asemenea anunţ?

— Socoteşti desigur că n-o să vină nimeni să închirieze apartamentul?

— Ba bine că nu! N-am să mai scap de muşterii din zori şi până în seară. Am să i-i las însă lui Fanny pe cap. Binevoiţi numai să-mi spuneţi ce să cer.

— Preţul voi să-l fac eu însumi stând de vorbă cu domnişoara. Nu cred că vor veni chiar atât de multe fete, căci vreau ca domnişoara să fie tânăra, să vorbească engleşete şi franţuzeşte, şi să fie şi fată cinstită; fiindcă nu trebuie să primească în ruptul capului nicio vizită, nici pe taică-său sau pe maică-sa, dacă are.

— Se vor înghesui oricum o mulţime de oameni la noi la poartă ca să citească anunţul.

— Cu atât mai bine. Ciudăţenia nu strică nimic. Precum bine spusese bătrâna, de îndată ce se lipi anunţul, toţi se opreau să-l citească şi, după ce-l comentau în fel şi chip, se îndepărtau râzând. Chiar a doua zi, Jarbe harapul îmi vesti că anunţul meu a fost tipărit cuvânt cu cuvânt în Saint James Chronicle, cu un comentariu nostim. Pusei să mi se aducă foaia cu pricina şi Fanny mi-o tălmăci astfel:

„Stăpânul catului al doilea şi al treilea este de bună seamă şi stăpânul primului. Trebuie să fie un bărbat de gust şi care nu dispreţuieşte plăcerea, căci îşi doreşte desigur o chiriaşă singură şi liberă; şi, cum fata nu va avea voie să primească nicio vizită, va trebui vrând-ne-vrând să meargă el să-i ţină de urât”. Şi adăuga:

„Ce e de temut, e ca proprietarul să nu se păcălească la târgul acesta; căci s-ar putea ca tânăra să nu închirieze casa decât ca să vină să doarmă „şi poate nici asta decât din când în când; pe de altă parte, fata cea tânăra şi drăguţă s-ar putea împotrivi, dacă pofteşte, să primească vizita proprietarului”.

Glosa aceasta, foarte bine chibzuită, mi-a plăcut, căci

mi-a atras atenţia să mă feresc de vreo surpriză.

Iată de ce sunt încântătoare ziarele englezeşti. Se pălăvrăgeşte slobod în ele despre tot ce se întâmplă şi au talentul să facă interesant” toate fleacurile. Ferice de popoarele care pot spune şi scrie tot ce poftesc.

Lordul Pembroke veni cel dintâi să-mi laude născocirea, şi apoi şi Martinelli; acesta însă se temea să nu mă dea de râpă, căci, spunea el, la Londra sunt destule fetişcane iscusite care ar putea foarte bine să vină anume spre a-mi suci capul.

— Vom vedea – îi întorsei eu – care pe care. Dacă voi ieşi eu cel păcălit, lumea va avea dreptate să-şi bată îndoit joc de mine; căci am fost prevenit să mă apăr.

CAPITOLUL X

…/ Charpillon

Peste câteva minute, văzui intrând o femeie în vârstă cu o fată tânăra. Ofiţerul mă prezentă, spunându-le că sunt domnul cavaler de Seingalt, de care adesea le vorbise. Făcând pe mirata, tânăra spuse că a cunoscut pe un domn Casanova, care-mi semăna grozav. Îi răspunsei că mă cheamă şi aşa, dar că n-am fericirea să-mi amintesc de dânsa.

423

— Mă numeam pe atunci Augspurgher, astăzi însă mă numesc Charpillqn; nu m-aţi văzut şi nu mi-aţi vorbit decât o singură dată, aşa că nu e greu să mă fi uitat, cu atât mai mult cu cât n-aveam decât treisprezece ani pe atunci. Puţin mai pe urmă am venit la Londra cu mama şi cu mătuşile mele şi iată sunt patru ani de când ne aflăm aici.

— Dar unde am avut, domnişoară, plăcerea de a vă vorbi?

— La Paris.

— Şi în ce loc, mă rog?

— La Palais Marehand. Eraţi cu o coniţă fermecătoare, şi mi-aţi dăruit aceşti cercei (mi-i arătă la

pantofi); apoi, îndemnat de mătuşa mea, mi-aţi făcut cinstea să mă sărutaţi.

Îmi amintii atunci împrejurarea şi cititorii mai ştiu poate că eram pe vremea aceea cu frumoasa Baret, negustoreasa de ciorapi.

— Îmi amintesc acum foarte bine de dumneavoastră, domnişoară – îi spusei – dar n-o recunosc pe doamna, mătuşa dumneavoastră.

— Aceasta de aici e sora aceleia care era atunci cu mine; dar, dacă veţi avea bunătatea să veniţi să luaţi ceaiul la noi, o veţi vedea.

— Unde locuiţi, domnişoară?

— Locuim în Danemark street, Soho. Am să vă arăt în scris măgulitorul compliment pe care mi l-aţi făcut.

CAPITOLUL XI

Charpillon şi cumplitele urmări ale acestei cunoştinţe

Numele de Charpillon îmi aminti că am pentru ea o scrisoare. Îmi scosei portofelul şi, arătându-i-o, îi spusei că ai est mic răvaş avea să ne întărească cunoştinţa.

— Cum! strigă ea, un bilet ne la scumpul meu ambasador, de la domnul procurator Morosini! Ce plăcere!

Şi sunteţi de trei luni la Londra, domnule, şi nu v-aţi gândit să-mi înmânaţi mai degrabă acest zălog de amintire?

— Mărturisesc că sunt foarte vinovat, domnişoară; dar răvaşul n-are adresă şi apoi, domnul Morosini nu arăta cine ştie ce grabă… Mulţumesc întâmplării care-mi îngăduie să-mi împlinesc astăzi această datorie.

— Veniţi dar să prânziţi mâine la noi.

— Cu neputinţă! I-am făgăduit lordului Pembroke să-l aştept cu masa.

— Veţi fi singuri?

— Aşa cred. Era vorba să prânzim între patru ochi.

— Foarte bine. Voi veni şi eu cu mătuşa (Unde locuiţi?

— Iată adresa mea, domnişoară, şi-mi veţi face mare plăcere.

O luă şi, citind-o, rămăsei uimit văzând-o că zâmbeşte.

— Dumneavoastră sunteţi, aşadar – spuse ea – italianul care a pus anunţul acela de care a râs tot oraşul?

— Eu însumi.

— Am auzit că v-a costat cam scump gluma aceasta.

— Dimpotrivă, îi datorez una din cele mai dragi amintiri.

— Acum însă, când aceea de care se leagă nu mai e, trebuie să fiţi tare nefericit.

— Aşa e; există însă suferinţe atât de dulci încât nu te-ai învoi să te lepezi de ele.

— N-o cunoaşte nimeni, dumneavoastră însă ştiţi cu siguranţă cine e.

— Da.

— Şi faceţi din asta o taină?

— Fireşte, şi mai curând aş muri decât s-o dezvălui.

— Întrebaţi-o pe mătuşa dacă n-am vrut să vin să închiriez o odaie; nu m-a lăsat însă mama.

— Ce nevoie aveaţi dumneavoastră de o locuinţă atât de ieftină?

— Niciuna, simţeam însă nevoia să râd şi săpedepsesc pe cutezătorul autor al unui asemenea anunţ.

— Şi cum m-aţi fi pedepsit?

— Făcându-vă să vă îndrăgostiţi de mine şi chinuindu-vă pe urmă îngrozitor. Ce-aş mai fi râs!

— Vă credeţi aşadar în stare să aduceţi pe oricine poftiţi să se îndrăgostească de dumneavoastră, urzind ticălosul plan de a vă face călăul celui care s-a închinat farmecelor dumneavoastră astfel precum li se cuvine şi pe care dumneavoastră l-aţi solicitat? Un asemenea plan e vrednic de un monstru şi din nefericire pentru bărbaţi, nu arătaţi de loc a monstru. Totuşi, vă sunt recunoscător

pentru inima deschisă cu care mi-aţi vorbit şi voi trage folos păzindu-mă.

— Ar trebui să vă siliţi să nu mă vedeţi; altminteri, orice osteneală e de prisos.

Cum în tot timpul dialogului acestuia, Charpillon nu încetă să zâmbească, îl luai drept o glumă şi aşa era şi firesc; nu mă putui însă împiedica să nu admir la dânsa o anume deşteptăciune care, îmbinată cu frumuseţea ei, o făcea desigur să-i vină foarte lesne să înrobească un bărbat. Oricum, ziua în care am cunoscut-o pe femeia aceea a fost pentru mine o zi nefastă, precum cititorii îşi vor da singuri seama.

Era pe la sfârşitul lui septembrie 1763 când am făcut cunoştinţă cu Charpillon şi din ziua aceea am început să mor. Dacă perpendiculara urcuşului e egală cu linia coborârii, şi altfel nu poate fi, pare-mi-se că astăzi, întâi noiembrie 1797, mă mai pot bizui pe patru ani de viaţă, care se vor scurge destul de repede, potrivit axiomei motus în ţine în locior 1.

Charpillon, pe care toată Londra a cunoscut-o şi care, cred, mai trăieşte; încă, era una din acele frumuseţi căreia anevoie îi poţi descoperi cel mai mic cusur fizic. Părul ei, de un frumos castaniu-deschis, era uimitor de lung şi de bogat; ochii ei, albaştri, erau totodată şi galeşi, cum sunt toţi ochii albaştri, şi focoşi ca nişte ochi de andaluză; pielea, uşor trandafirie, era de o albeaţă strălucitoare, iar talia, înaltă, făgăduia să ajungă, la douăzeci de ani, zvelteţea Paulinei. Pieptul îi era poate puţin cam mic, clar desăvârşit alcătuit; avea mâinile grăsuţe şi albe, puţin mai mari decât ar fi fost firesc; avea în schimb un picioruş mititel şi umbletul acela mobil şi graţios care dă atâta far

Spre sjirşit mişcarea se iuţeşte (lat.).

42C

mec chiar şi unei femei oarecare. Chipu-i blând şi luminos pe care era întipărită nevinovăţia părea să

vestească gingăşia aceea de simţire şi sensibilitatea aceea minunată care sunt, întotdeauna, armele de nebiruit ale sexului frumos. Numai aici pe obrazul ei îi plăcuse firii să mintă. Ar fi trebuit mai curând să spună adevărul aici şi să mintă pretutindeni aiurea.

Sirena aceasta îmi premeditase nenorocirea, înainte chiar de a mă cunoaşte şi mi-o şi spuse, ca să-şi sporească triumful.

Plecai de la Malingan nu ca un bărbat focos şi pătimaş de sexul frumos, care trebuie să se simtă fericit că a cunoscut o frumuseţe deosebită, peste care poate nădăjdui că va ajunge stăpân, spre deplina mulţumire a dorinţelor sale; ci uluit că icoana Paulinei, pe care o aveam neîncetat înaintea ochilor şi care îmi răsărea imperios în minte ori de câte ori vedeam o femeie a cărei frumuseţe îmi tulbura cât de cât simţurile, uluit zic, că această icoană era neînstare să zădărnicească puterea uneia ca Charpillon, pe care nu mă puteam împiedica s-o dispreţuiesc.

Mă împăcai cu mine însumi, închipuindu-mi că n-am fost descumpănit decât de puternicul magnet al noului şi de împrejurări şi cu nădejdea că dezamăgirea va veni curând. „Nu mi se va mai părea neasemuită de îndată ce va fi fost a mea, treabă care nu poate întârzia”.

Aci, scumpe cititorule, te-ai putea crede îndreptăţit să mă învinuieşti de trufie: dar cum să mi-o închipui năzuroasă? Se poftise singură la prânz la mine: fusese, toată, a domnului procurator Morosini, care nu cred că a tânjit mult după ea, căci nu era el omul acela şi care de bună seamă o plătise, căci nu era nici tânăr şi niciun bărbat frumos care să înnebunească o femeie. Fără a mă măguli voind să-i plac, aveam bani şi zgârcit nu eram, aveam deci, cuvânt să-mi închipui că nu mi se va putea împotrivi.

Pembroke se împrietenise cu mine de când cu fapta bună ce o săvârşisem cu Schwerin, nerevendicând

jumătatea de bani a generalului. Îmi spusese că vom pune la cale o plimbare afară din oraş, undeva unde să petrecem o zi plăcută. Aşa se face că, văzând a doua zi patru tacîmuri, mă întrebă cine sunt ceilalţi doi meseni. Fu foarte uimit când află că e vorba de Charpillon şi de mătuşa ei şi că fata se poftise ea însăşi de îndată ce auzise că va prinzi singur cu mine.

— Hoţoaica asta – îmi spuse lordul – îmi stârnise o poftă năprasnică s-o folosesc câteva clipe, când într-o seară, întâlnind-o la Vaux-Hall cu mătuşă-sa, îi spusei că-i dau douăzeci de guinee dacă vrea să se plimbe cu mine pe aleea cea întunecoasă.

Primi, dar cu condiţia să-i dau banii înainte, ceea ce avui slăbiciunea să fac. Mă însoţi pe alee, dar, de îndată ce făcurăm câţiva paşi, fugi de la braţul meu şi nu mai putui s-o întâlnesc toată noaptea.

— Trebuia s-o plesneşti de faţă cu toţi.

— Aş fi stârnit zarvă în jurul meu, şi-apoi tot de mine ar fi râs lumea. Am preferat să dispreţuiesc şi fata, şi suma pe care mi-a şterpelit-o. Eşti îndrăgostit de ea?

— Nu, dar mă zăciărăşte cum te-a zădărât şi pe dumneata.

— Păzeşte-te, căci va face tot ce poate ca să-i cazi în palmă.

Intră şi, câtuşi de puţin încurcată, îi vorbeşte lordului, îi spune cele mai drăgălaşe lucruri din lume şi pare să nici nu bage de seamă că sunt şi eu pe-acolo. Râde, glumeşte, istoriseşte şotia pe care i-a făcut-o la Vaux-Hall şi-l ceartă că n-a fost destul de viteaz şi a părăsit-o, din pricina unei zburdălnicii care, dimpotrivă, ar fi trebuit să-l stârnească s-o dorească şi mai mult.

— A doua oară – îi spuse ea – nu-ţi mai scap.

— Te cred, frumoaso, fiindcă a doua oară sigur nu te mai plătesc înainte.

— Plătesc! Ptiu! Urât cuvânt şi care nu-ţi face cinste.

— Şi dumitale desigur îţi face?

— E un lucru de care nu se vorbeşte niciodată. Lord Pembroke îi lăudă isteţia şi se mărgini să râdă de toate obrăzniciile pe care i le spunea, jignită că îi răspundea într-una de parcă i-ar fi fost lene să deschidă gura.

Curând după masă plecă, punându-mă să-i făgăduiesc că voi veni să prânzesc cu ea a treia zi.

Îmi petrecui ziua următoare cu îndatoritorul lord, care mă ajută să cunosc acel bagno 1 englezesc, petrecere foarte scumpă şi pe care n-am să mă opresc s-o descriu, fiindcă o cunosc toţi cei care au avut chef să cheltuie şase guinee pentru a-şi câştiga această desfătare. Am avut, la petre –, cerea aceea, două surori foarte drăgălaşe, numite surorile Garrick.

În ziua hotărâtă mă dusei, mânat de steaua mea cea rea, la Charpillon. Mi-o prezentă pe maică-sa de care, deşi bătrâna, slăbănogită şi bolnavă, îmi adusei totuşi aminte.

În 1759, un genovez, anume Bolomay, mă convinsese să-i vând nişte giuvaeruri de şase mii de franci, iar ea îmi dăduse două poliţe trase de ea şi de cele două surori ale ei asupra zisului Bolomay: se numeau pe atunci Augspurgher. Genovezul dădu faliment înainte de scadenţă, iar cele trei surori pieriră fără urmă. Vă puteţi închipui uimirea mea de a le întâlni acum în Anglia şi mai ales de a le fi recomandat de Charpillon care, necunoscând matrapazlâcui maică-sii şi al celor două mătuşi, nici nu le spusese măcar că Seingalt e unul şi acelaşi cu Casanova, căruia ele îi şterpelise şase mii de franci.

— Am plăcerea, doamnă, să-mi amintesc de dumneavoastră, iată cele dintâi cuvinte pe care i le-am spus.

— Şi eu îmi amintesc, domnule, de dumneavoastră; pungaşul de Bolomay…

— Lăsaţi-l, doamnă, şi-om vorbi altă dată despre asta. Văd că sunteţi bolnavă.

— Era să mor; acum însă mi-e puţin mai bine. Fiica mea nu v-a prezentat cu numele dumneavoastră.

— Vă cer iertare, chiar numele meu vi i-a spus. Mă numesc Seingalt la fel ca şi Casanova, nume pe care-l purtam la Paris în vremea când am cunoscut-o pe domnişoara, fără să ştiu că e fiica dumneavoastră.

În clipa aceea, mama mare, care se numea Augspurgher ca şi fiică-sa, intră cu cele două mătuşi; şi peste un sfert de ceas sosiră trei bărbaţi, dintre care unul era cavalerul Goudar, pe care-l cunoscusem la Paris. Pe ceilalţi doi nu-i cunoşteam şi-mi fură prezentaţi Rostaing şi Caumon.

Baie (it.).

Erau trei prieteni ai casei, trei puşlamale a căror slujbă era să ademenească muşteriii, ajutându-se astfel unii pe ceilalţi.

Astfel era mâr, şava casă în care intrasem, şi deşi i-am văzut din prima clipă câte parale fac, n-am luat-o la sănătoasa şi nici nu mi-am făgăduit să nu mai calc pe acolo. Există fascinaţii de neînţeles! Mi-am închipuit desigur că, păzindu-mă, nu pot păţi nimic, şi, cum alt gând n-aveam decât să înnod o legătură cu fata, am socetit că înţi ceilalţi n-au nimic de-a face cu ce urmăresc eu.

La masă am cântat şi eu în cor cu ei, ba chiar am dat şi tonul; îi tachinam, mă tachinau şi eram sigur că voi ajunge fără trudă la ţintă. Singurul lucru care nu mi-a plăcut a fost rugămintea pe care mi-a făcut-o Charpillon, după ce şi-a cerut iertare pentru sărăcia mesei, să-i poftesc pe toţi la mine la cină, într-o zi anume pe care s-o hotărăsc eu. Neputând da îndărăt, o rugai fără ocol s-o hotărască ea însăşi, ceea ce şi făcu, după ce se consultă cu vrednicii-i sfetnici.

După cafea, jucarăm patru robere de whist; am pierdut şi, la douăsprezece, am plecat plictisit, nemulţumit de mine însumi, nu însă şi îndreptat, căci fluşturatica

aceea îmi făcuse vrăji.

Avui totuşi puterea să las să treacă două zile fără s-o văd. Într-a treia, care era ziua ce-o hotărâse pentru blestemata ei de cină, o văd intrând la nouă dimineaţă împreună cu mătuşă-sa.

— Am venit – îmi spune cu glasul cel mai ademenitor – să iau gustarea de dimineaţă cu dumneata şi să-ţi vorbesc despre o afacere.

— Acum, sau după gustare?

— După, căci trebuie să fim singuri.

Gustarăm ceva, şi apoi, mătuşa trecând în altă odaie, Charpillon îmi spuse, după ce îmi arătă situaţia familiei ei, că ar ieşi din încurcătură dacă mătuşă-sa ar avea o sută de guinee.

— Şi cum ar face?

— Ar fabrica balsamul de viaţă lungă a cărui taină o cunoaşte şi sigur ar strânge avere.

Şi-mi amănunţi, îndatoritoare, minunatele însuşiri ale acestui balsam, îmi vorbi despre căutarea pe care de bună

scamă ar avca-o într-un oraş ca Londra, precum şi despre foloasele pe care le-aş trage eu însumi, căci aveam să fiu, fireşte, părtaş la tot câştigul. Mai adăugă că, de altfel, maică-sa şi mătuşile s-ar îndatora în scris să-mi întoarcă suta de guinee în şase ani.

— Îţi dau un răspuns hotărât după cină. Recurgând atunci la toate mângâierile şi la cutezanţa unui bărbat îndrăgostit care doreşte să atingă apogeul desfătării, fac strădanii zadarnice şi n-ajung la nimic, deşi izbutisem s-o întind pe larga sofa. Mlădie ca un şarpe şi dedată la jocul în foi de viţă, Charpillon îmi scapă din mâini şi fuge, râzând, la mătuşă-sa. O urmez şi, silit să râd ca ea, îmi întinde mina, spunându-mi: < – La revedere! Pe diseară.

Rămas singur, această primă scenă mi se păru cât se poate de firească şi nu văzui într-însa nicio prevestire rea,

mai ales când mă gândeam la cele o sută de guinee de care avea nevoie şi pe care mi le ceruse. Înţelegeam prea bine că de la una ca ea nu puteam nădăjdui nimic fără a cheltui banii cu pricina; n-aveam de gând, deci, să mă tocmesc, dar trebuia ca şi ea, la rândul ei, să ştie că nu-i va avea dacă stăruie să facă pe mironosiţa. Atârnă de mine să rânduiesc astfel lucrurile încât să nu ies păcălit.

Seara, musafirii sosiră şi domnişoara mă îmbie să dau un mic banc, până e gata masa: izbucnind însă într-un hohot de râs, la care nu se aştepta, spusei nu.

— Să facem măcar un whist, îmi spuse ea.

— După câte mi se pare – îi întorsei eu – nu eşti de loc grăbită să afli răspunsul la treaba cu pricina.

— A, fiindcă veni vorba! Te-ai hotărât, cred?

— Da, vino.

Mă urmă în încăperea alăturată şi, după ce o aşezai pe sofa, îi spusei că cele o sută de guinee îi stau la dispoziţie.

— Îi vei da mătuşii, căci domnii aceia şi-ar putea închipui că i-am dobândit făcându-ţi cine ştie ce ruşinoase concesii.

— Nu te îndoi de asta.

După ce-i dădui această încredinţare, voii s-o iau în braţe, iar încercările mele rămaseră din nou zadarnice şi încetai când îmi spuse:

431

— N-ai să capeţi niciodată nimic de la mine, nici cu bani, nici cu sila; poţi nădăjdui, însă, totul de la prietenia mea, atunci când între patru ochi te voi găsi blând ca un mieluşel.

Mă întorsei în salon, şi simţind o umoare drăcească circulându-mi în toate vinele, spre a o ascunde, mă băgai şi eu în whistul pe care-l rânduise în vreme ce noi lipseam. Cât despre ea, era de o veselie scăpărătoare, dar mă plictisea. La cină şedea în dreapta mea şi mă sâcâi în

glumă cu o mie de zburdălnicii, care m-ar fi urcat într-al şaptelea cer dacă nu m-ar fi respins de două ori în aceeaşi zi.

După cină, pe când se pregăteau de plecare, mă luă deoparte şi îmi spuse că, dacă vreau să dau cele o sută de guinee. Îi spune mătuşă-sii să treacă în încăperea alăturată.

— Trebuie să stăm să scriem şi asta ar cere timp; s-o lăsăm pe altă dată.

— Vrei să hotărăşti ceasul?

Scoţând o pungă plină cu aur şi arătându-i-o, îi spusei:

— Ceasul va veni când îi vei porunci dumneata să vină. După ce plecară dezgustătorii mei musafiri, cugetai că tânăra intrigantă şi-a pus ochii pe mine ca să mă facă să ajung caraghiosul ei şi să-mi ia banii, fără să-mi dea nimic în schimb, şi hotărâi să mă las păgubaş. Lupta aceasta mă umilea şi totuşi mă simţeam viu atras de frumuseţea fetei, în vreme ce, altminteri, totul la dânsa îmi displăcea.

Simţeam că am nevoie să mă distrez şi să-mi schimb gândurile, îndreptându-mi spre alte ţeluri disponibilităţile sufleteşti. În acest scop, mă dusei a doua zi să-mi văd fiica, înarmat cu un uriaş coşuleţ de cofeturi.

Odată cu mine se ivi în mijlocul tinerei cete şi bucuria, căci Sofia era fericită că le poate oferi bomboane tovarăşelor ei, care le primeau cu expresia aceea de mulţumire atât de lesnicioasă la vârsta lor şi cu acea prietenească recunoştinţă care pare să rostească atât de lămurit: „Ne vine şi nouă rândul!”

Ziua aceasta mi se păru încântătoare şi mersei acolo de câteva ori la rând. Le duceam tot felul de fleacuri şi flecuşteţe, care le încântau. Milady mă copleşea cu politeţea, iar fiica mea, care nu-mi mai zicea decât tăticule scump.

mă încredinţa în fiecare zi mai deplin că în mine bate pentru dânsa inima duioasă a unui părinte.

În mai puţin de trei săptămâni, mă feriiceam că am uitat-o pe Charpillon, îniocuind-o cu o dragoste nevinovată, deşi una din tovarăşele fiicei mele îmi plăcea prea mult ca să mă lase rece.

În starea aceasta mă aflam când, într-o dimineaţă la ora opt, o văzui intrând la mine pe mătuşa cea mai drasă a lui Charpillon, care-mi spuse că nepoată-sa şi toată familia sunt foarte amărâte că nu m-au mai văzut de când cu cina de la mine şi mai cu seamă ea, pe care nepoată-sa o lăsase să tragă nădejde că o voi ajuta să facă balsamul vieţii.

— E adevărat, doamnă, că v-aş fi dat o sută de guinee, dacă nepoata dumneavoastră s-ar fi purtat cu mine prieteneşte, ea însă a fost mai aspră decât ar fi fost până şi o vestală şi ştiţi bine că nu e de loc o vestală.

— Daţi-mi voie să râd. Ştrengăriţă asta mică e cam nebunatică şi zăpăcită, mânca-o-ar tuşica, şi nu se dăruieşte decât atunci când e sigură că e iubită. Mi-a povestit tot. Vă iubeşte, dar se teme ca dragostea dumneavoastră să nu fie numai aşa, o toană. E în pat acum din pricina unei răceli zdravene şi crede că are şi puţină febră. Veniţi s-o vedeţi: sunt încredinţată că n-o să plecaţi nemulţumit.

Cuvântarea aceasta amăgitoare şi dinainte pregătită, care ar fi trebuit să-mi facă doar silă, trezi în mine cea mai năprasnică poftă. Începui să râd împreună cu bătrâna, şi în cele din urmă o întrebai la ce ceas ar trebui să mă duc ca să fiu sigur că o găsesc în pat.

— Veniţi chiar acum şi ciocăniţi numai o dată.

— Duceţi-vă şi mă aşteptaţi.

Mă mândream că sunt gata să-mi ating ţinta şi că am ştiut să mă feresc de capcană; căci tălmăcindu-mă cu mătuşa şi având-o de partea mea, nu mă mai îndoiam de nimic.

Trag pe mine o redingotă şi în mai puţin de un sfert de ceas bat în chipul hotărât la poarta lui Charpillon. Mătuşica vine tiptil, îmi deschide şi îmi spune:

— Reveniţi peste o jumătate de ceas, căci i s-a prescris o baie şi tocmai s-a băgat în cadă.

— Încă o josnică înşelătorie. Sunteţi o mincinoasă, la fel ca ea, care e o nemernică de intrigantă.

433

— Sunteţi aspru şi nedrept; dar dacă-mi făgăduiţi că veţi fi cuminte, vă duc la al treilea cât, unde face baie. N-are decât să zică ce-o vrea, dar măcar veţi fi dumneavoastră încredinţat că nu v-am înşelat.

— Dacă aşa e cum spuneţi, haidem.

Urcă, şi eu uşurel după ea; deschide o uşă şi mă împinge într-o odaie, închizând uşa în urma mea. Charpillon era într-o cadă mare, cu capul întors spre uşă şi, făcându-se a crede, afurisita, că e mătuşă-sa, îmi spune, fără a face nicio mişcare:

— Tuşică, dă-mi, te rog, prosoapele.

Se afla aşezată cum nu se poate mai ispititor şi, cada nefiind decât pe jumătate plină, mă puteam bucura de toate farmecele unui trup vrednic de Venus, fără ca apa care-l acoperea ca un văl subţire să poată ascunde nimic privirilor mele lacome.

De îndată ce mă zări, scoase un ţipăt, se făcu ghem şi-mi spuse cu prefăcută mânie:

— Pleacă de-aici!

— Degeaba ţipi, frumoaso, că nu mă păcăleşti.

— Pleacă!

— Ba nu, lasă-mă să-mi vin în fire.

— Ţi-am spus să pleci.

— Nu; dar stai liniştită şi nu te teme de nicio silnicie; prea ţi-ar prinde bine.

— Mătuşa mi-o va plăti, te asigur.

— Cum ai să vrei, eu însă o voi sprijini. Nu te ating,

dar desfăşoară-te.

— Cum adică să mă desfăşor?

— Da, aşază-te cum erai când am intrat.

— A, nu şi nu. Pleacă.

— Ţi-am mai spus că nu plec şi că n-ai a te teme cu nimic... pentru fecioria dumitale.

— Eşti un monstru.

Atunci, pentru a se strânge mai tare, îmi înfăţişă privirilor un tablou mai fermecător decât cel dintâi şi, făcându-se că mă ia cu duhul blândeţii:

— Te rog, prietene, du-te; am să-ţi fiu recunoscă – toare mai târziu.

Văzând însă că nu câştigă nimic, şi că, nevoind s-o ating de loc, începusem să sting focul pe care mi-l aprinsese în simţiri, se întoarse cu spatele, spre a mă împiedica să gândesc că găseşte vreo plăcere văzându-mă şi gândul acesta să-mi sporească, cumva, brutala desfătare. Toate acestea le ştiam, dar trebuia să-mi redobândesc judecata şi eram silit să mă aplec pentru a-mi potoli simţurile a căror văpaie mă stăpânea. Pe de altă parte, n-am fost de foj supărat văzând la ce sfârşit m-a adus simpla amăgire, căci mulţumirea aceasta brutală îmi dovedi că răul nu e adânc, de vreme ce nu ţine decât de mulţumirea animală.

Mătuşa intră când tocmai sfârşeam şi ieşii fără a scoate un cuvânt, mulţumit că nu simt altceva decât dispreţ pentru o fire alcătuită numai din socoteli băneşti, fără nicio fărâmă de sentiment.

Mătuşa veni după mine la poartă şi, întrebându-mă dacă sunt mulţumit, mă pofti să intru în salonaş.

— Da – îi spusei – sunt foarte mulţumit, şi anume că v-am cunoscut bine pe amândouă. Iată răsplata.

Şi zicând acestea, scosei o bancnotă de o sută de guinee pe care făcui prostia să i-o arunc, spunându-i că poate să-şi facă balsamul cu ea şi că nici nu-mi pasă de

înscrisurile ei, ştiind prea bine câte parale fac. N-am avut puterea să plec fără a-i da nimic, cum ar fi trebuit, şi iscusita co-doaşă avea nasul destul de ascuţit ca să mă miroasă.

Ajuns acasă, cercetai amănunţit întâmplarea şi simţindu-mă biruitor, încercai un sentiment de bucurie şi de mulţumire. Regăsindu-mi astfel întreaga voie bună. m-am socotit sigur că n-am să mai calc niciodată în casa aceea de neamuri proaste. Erau şapte, cu cele două slujnice; şi nevoia de a trăi îi făcuse să-şi însuşească sistemul de a nu se da în lături de la niciun mijloc; şi când, în sfaturile lor, se vedeau nevoite să folosească bărbaţi, li se destăinuiau celor trei pramatii pe care le-am numit şi care, la rândul lor, n-ar fi putut trăi fără ele.

Nemaiavând alt gând decât să mă distrez, şi bătând în acest scop, locurile unde-mi puteam găsi desfătările, o întâlnii, peste vreo cinci, şase zile pe pungăşoaică la Vaux-Hall, cu mătuşă-sa şi cu Goudar. O ocolii întâi, dar veni ea la mine dojenindu-mă, cu o mutrişoară de sirenă, pentru urâta-mi purtare, îi răspunsei aspru; făcându-se însă a nu băga de seamă, intră într-un boschet poftindu-mă să beau cu dânsa o ceaşcă de ceai.

— Nu vreau ceai, îi răspunsei, aş dori mai curând să cinez.

— Atunci primesc să cinez cu dumneata şi nici dumneata n-ai să zici nu, dacă nu mai păstrezi supărare.

Poruncesc să se pună patru tacâmuri şi iată-ne aşezaţi împreună la masă de parcă am fi fost cei mai buni prieteni.

Vorbele dulci pe care mi le spunea, veselia, nurii ei, reînnodară farmecul, şi băutura moleşindu-mi sufletul i-am propus să facem o plimbare pe aleile întunecate nădăjduind, îi spusei, că nu se va purta cu mine cum s-a purtat cu lord Pembroke. Îmi răspunse cu blândeţe şi cu o părelnică sinceritate, de care era cât p-aci să mă las

păcălit, că doreşte să fie în întregime a mea, dar pe lumină, şi cu condiţia, totodată, să aibă mulţumirea de a mă vedea în fiecare zi la ea, ca pe un adevărat prieten al casei.

— Ţi-o făgăduiesc, dar vino şi dă-mi deocamdată o mică mostră de duioşie.

— Nu, nici în ruptul capului.

Mă ridicai să plătesc nota, ieşii apoi fără a-i spune un cuvânt, şi împotrivindu-mă s-o petrec. Mă întorsei acasă puţin ameţit şi mă culcai.

Cea dintâi senzaţie, trezindu-mă dimineaţă, a fost aceea de fericire că nu m-a luat de cuvânt, atât de tare simţeam, instinctiv, că trebuie să rup orice legătură între fiinţa asta şi mine. Simţeam că influenţa ce-o are asupră-mi e de nebiruit şi că singurul mijloc de a mă păzi să nu ajung iar caraghiosul ei era să fug stăruitor de dânsa, sau, văzând-o, să renunţ categoric de a mă mai bucura de farmecele-i viclene.

A doua condiţie părându-mi-se cu neputinţă de îndeplinit, hotărâi să mă ţin neclintit de cea dintâi; nemernica îşi jurase însă să-mi năruie toate planurile. Calea pe care a ales-o ca să-şi ajungă ţelul trebuie să fi fost rezultatul unui sfat ţinut cu toată gaşca.

Câteva zile după cina de la Vaux-Hall, veni la mine Goudar şi întâi mă lăudă pentru înţeleaptă hotărâre ce o luasem de a nu mai merge pe la Augspurgheri.

— Fiindcă – îmi spuse el – mergând mai departe pe acolo, v-aţi fi îndrăgostit până peste urechi de fată, care v-ar fi adus în cele din urmă în sapă de lemn.

— Mă crezi aşadar tare prost? S-o fi găsit îndatoritoare, m-ar fi găsit recunoscător, dar fără a depăşi, în dovezile ce i le-aş fi dat, puterile mele, şi s-o fi găsit neînduplecată, în loc să fie caraghioasă, aş fi putut face în fiecare zi ceea ce am şi făcut, fără a ajunge pentru atâta lucru în sapă de lemu. J.

— Vă felicit, asta dovedeşte că sunteţi bine oţelit şi sunteţi aşadar straşnic hotărât să n-o mai vedeţi?

— Foarte hotărât.

— Nu sunteţi, aşadar, îndrăgostit de ea?

— Eram, dar am învăţat să nu mai fiu, şi în câteva zile am s-o uit cu desăvârşire. Mai alaltăieri când am întâlnit-o cu dumneata la Vaux-Hall nici nu mă mai gândeam la ea.

— Asta dovedeşte că nu sunteţi vindecat. Fiţi sigur că leacul împotriva dragostei nu e să fugi de fiinţa iubită, când trăieşti în aceiaşi oraş cu ea: e prea lesne s-o întâlneşti şi praful de puşcă se aprinde repede.

— Cunoşti dumneata alt leac mai bun?

— Bineînţeles, acela de a-ţi împlini pofta. Se prea poate ca Charpillon să nu vă iubească; sunteţi însă bogat şi ea n-are nimic. Ar fi fost a dumneavoastră pentru o anume sumă de bani şi v-aţi fi vindecat într-un chip mai plăcut când aţi fi văzut că e nevrednică să-i rămâneţi credincios; căci, ce mai, o ştiţi cine e.

— Aş fi folosit bucuros acest leac, dacă n-aş fi văzut limpede ce plan are.

— L-aţi fi destrămat, cu ajutorul unei bune învoieli. N-ar fi trebuit niciodată să plătiţi înainte. Ştiu tot.

— Ce poţi şti dumneata?

— Că vă ţine o sută de guinee şi că n-aţi căpătat nici măcar o sărutare. Or, scumpe domn, pe banii ăştia aţi fi avut-o în pat, în toată voia dumneavoastră. Se laudă că v-a păcălit, aşa ager cum vă credeţi.

— I-am făcut o milostenie mătuşi-şi.

— Da, ca să-şi facă balsamul vieţii; veţi fi însă de acord că, fără nepoată, mătuşa n-ar fi primit nimic.

— Sunt; dar spune-mi, ce te face să-mi spui astăzi asemenea cuvinte, dumneata care faci parte din gaşca lor?

— Nimic altceva, vă jur, decât un simţământ de prietenie pentru dumneavoastră; şi fiindcă mă socotiţi că

fac parte din gaşca lor, am să vă arăt că vă înşelaţi, – povestindu-vă întâmplarea care m-a adus s-o cunosc pe fată, pe maică-sa, pe bunică-sa şi pe cele două mătuşi Acum un an şi jumătate – urmă el – mă aflam la Vaux-Hall, când îl văzui pe domnul Morosini, procuratorul Veneţiei, plimbându-se de unul singur. Tocmai sosise să-l felicite, în numele republicii sale, pe rege pentru urcarea pe tron. Văzându-l pe acest senior încântat şi nemaidezlipindu-şi ochii de ia frumoasele Londrei, îmi dădu prin cap să mă duc la el şi să-i spun că toate nimfele acestea sunt la porunca lui şi că n-are decât să-şi arunce batista celei pe care-i va plăcea lui s-o aleagă. Cuvintele acestea stârnindu-i râsul, îi spusei că nu glumesc şi atunci, arătându-mi pe una cu ochiul, mă întrebă dacă şi aceea poate fi la porunca lui. N-o ştiam, aşa că îi spusei să-şi urmeze plimbarea, căci îi aduc curând răspunsul. N-aveam vreme de pierdut şi, cunoscând după înfăţişare că nu unei vestale trebuia să-i vorbesc, mă apropii de fată şi de însoţitoarea ei şi îi spun că ambasadorul o place şi că, dacă vrea să-l primească, i-l aduc. Mătuşa îmi spuse că un senior cu un asemenea rang nu-i poate face nepoatei ei decât o deosebită cinste. Le luai adresa şi, pe când mă îndreptam spre ambasador, întâlnii un cunoscut, mare pricepător la soiul acesta de marfă; şi arătându-i adresa pe care o aveam în mână, aflai de la el că e vorba de Charpillon.

— Şi era ea?

— Ea însăşi. Prietenul meu îmi spuse că e o tânără elveţiană, care n-a ajuns încă chiar pe piaţă, dar care curând va ajunge, căci are o liotă întreagă în spinare. Mă întorsei la veneţian şi vestindu-i că treaba s-a făcut, îl întrebai la ce oră îi convine să-l prezint a doua zi, înştiinţându-l că, având mamă şi două mătuşi, fata nu-l va primi singură. „Nu mă supără de loc – îmi spuse ambasadorul – dimpotrivă, îmi pare bine că nu e o târfă pentru toată lumea. 1 Îmi dădu întâlnire pentru a doua zi şi

ne despărţirăm. După ce le-am arătat cucoanelor ora la care avea să vină seniorul şi cum să se poarte cu el, făcându-se că nu ştiu, adică, cine e, mă întorsei acasă. A doua zi mă dusei la domnul Morosini şi, luând o birjă, îl dusei tiptil la acele femei, unde petrecurăm un ceas în toată buna-cuviinţă, fără să se fi făcut nicio propunere; pe urmă plecarăm. În drum, ambasadorul îmi spuse că doreşte să aibă fata în condiţiile pe care mi le va da a doua zi în scris, la reşedinţa lui, şi altcum nu. Condiţiile erau ca domnişoara să meargă să locuiască singură o căsuţă mobilată, care n-o va costa nimic, şi unde nu va primi pe nimeni. Excelenţa sa avea să-i dea cincizeci de guinee pe lună şi va plăti cina de câte ori va avea chef să-şi petreacă noaptea cu ea. Mă însărcina să-i găsesc o casă, dacă se primesc condiţiile. Mama trebuia să semneze contractul. Ambasadorul se grăbea şi în trei zile târgui era încheiat; cerui însă un înscris prin care mama se îndatora să-mi dea mie fata pentru o noapte, de îndată ce va fi plecat ambasadorul: se ştia că nu va rămâne la Londra decât un an.

Goudar scoase din buzunar înscrisul cu pricina şi mi-l arătă; îl citii o dată şi încă odată cu uimire şi cu plăcere deopotrivă.

Urmă apoi astfel:

— După ce plecă ambasadorul, rămânând slobodă, Charpillon îi înşiră pe lordul Baltimore, pe lordul Grosvenor, pe ministrul Portugaliei, pe domnul Saa, şi pe mulţi alţii, dar n-a avut niciun ibovnic oficial. Stărui la maică-sa să-mi dea noaptea ce mi se cuvenea, potrivit făgăduielii, degeaba; îşi bate joc de mine, iar fata, căreia nu-i plac, îmi râde în nas când îi vorbesc de asta. Nu pot s-o trimit la închisoare, fiindcă e încă minoră, dar într-o bună zi am s-o bag la puşcărie pe maică-sa şi atunci să vedeţi ce-o să mai râdă Londra. Acum ştiţi ce caut pe la femeile acelea şi vă înşelaţi dacă vă închipuiţi că iau parte la sfatul lor. Cu

toate acestea, vă pot încredinţa că se gândesc cum să vă bage în cofă, şi vor izbuti, dacă nu vă veţi păzi bine.

— Spune-i mamei că mai am o sută de guinee la dispoziţia ei, dacă-mi poate asigura o singură noapte cu fiica ei.

— Vorbiţi serios?

— Cât se poate de serios, dar înţeleg să nu plătesc decât după operaţie.

— Numai aşa veţi izbuti să nu fiţi păcălit. Vă fac cu plăcere acest serviciu.

O oprii la masă pe pramatia asta, care în felul de viaţă pe care-l duceam eu la Londra nu putea să-mi fie decât de folos. Ştia tot, şi-mi povesti o sumedenie de anecdote galante pe care le ascultai cu plăcere. Deşi uns cu toate alifiile, Goudar nu era prost altminteri. Era autorul mai multor lucrări care, deşi rele, dovedeau că nu-i lipsit de minte. Îşi scria pe atunci Spionul chinez şi întocmea în fiecare zi câte cinci sau şase scrisori, prin cafenelele unde-l mâna întâmplarea. Îi întocmii şi eu câteva, care-i făcură multă plăcere. Va vedea cititorul în ce hal l-am găsit la Neapole câţiva ani mai târziu.

Chiar a doua zi, în clipa când mă aşteptam mai puţin, o văzui ivindu-se pe Charpillon care, cu o mutră serioasă, mutră pe care, la alta decât ea, ai fi putut-o lua drept modestă, îmi spuse:

— N-am venit să mă poftesc la gustare; poftesc doar o lămurire şi v-o prezint pe miss Lorenzi.

O salutai, pe ea şi pe tovarăşa ei, pe urmă îi spusei:

— Ce lămurire doriţi, domnişoară?

La aceste cuvinte, miss Lorenzi, pe care o vedeam pentru întâia oară şi care era ca nelipsitul satir din tablourile ce o înfăţişează pe Venus, socoti că e bine să ne lase singuri, şi-i spusei harapului că nu-s acasă pentru nimeni. Pentru ca însoţitoarea nimfei să nu se plictisească, poruncii să i se slujească o gustare.

— E adevărat, domnule – îmi spuse Charpillon, că l-aţi însărcinat pe cavalerul Goudar să-i spună mamei că-i daţi o sută de guinee ca să-mi petrec o noapte cu dumneavoastră?

— Nu ca să petreceţi o noapte cu mine, ci după ce o veţi fi petrecut. E limpede?

— Lăsaţi gluma. Nu-i vorba de tocmeală; e vorba numai să ştim dacă vă închipuiţi că aveţi dreptul să mă insultaţi şi dacă socotiţi că jignirile nu mă dor.

— Dacă vă socotiţi jignită, m-aş învoi, poate, să zic că-mi pare rău; dar nu mă aşteptam, mărturisesc, să vă credeţi îndreptăţită să-mi cereţi socoteală. Goudar face parte din prietenii dumneavoastră apropiaţi şi nu e cea dintâi propunere de acest fel pe care v-o face cavalerul. Nu puteam să vă vorbesc de-a dreptul, căci ştiu cât mă pot bizui pe dumneavoastră, de vreme de nu triumfaţi decât neţinându-vă de cuvânt.

— Trec peste cuvintele puţin măgulitoare pe care mi le spuneţi, dar vă amintesc numai că v-am spus că nu mă veţi avea niciodată nici cu sila, nici pe bani, ci numai când vă veţi purta astfel încât să mă îndrăgostesc de dumneavoastră. Dovediţi-mi că nu mi-am ţinut cuvântul. Dumneavoastră nu vi l-aţi ţinut, întâi când aţi năvălit peste mine în baie şi ieri când m-aţi cerut de la mama ca să vă potoliţi cu mine poftele dumneavoastră sălbatice. Asemenea vorbă numai cu un nemernic ca Goudar aţi fi putut-o trimite.

— Goudar, nemernic! E cel mai bun prieten al dumitale. Ştii că te iubeşte şi că nu ţi l-a adus pe ambasador decât în nădejdea că vei fi a lui. Înscrisul pe care-l are la mână dovedeşte că n-ai dreptate. Eşti datornica lui; plăteşte-i întâi şi pe urmă zi-i nemernic, dacă te poţi socoti nevinovată de pe alte poziţii decât ale lui. Nu plânge, fiindcă îţi cunosc izvorul lacrimilor şi nu e din acelea care se mărturisesc cu mândrie. E murdar.

— Nu-l cunoşti: află că te iubesc şi că-mi vine foarte greu să văd cum te porţi cu mine.

— Dacă mă iubeşti, nu te-ai priceput de loc să mi-o arăţi.

— Precum nici dumneata ca să-mi dovedeşti cât mă stimezi. Ai început cu mine de parcă aş fi fost ultima târfă şi ieri m-ai tratat ca pe un dobitoc lipsit de orice voinţă, ca pe roaba ticăloasă a mamei. Mi se pare că puţin să fi ştiut să te porţi, şi mi te-ai fi adresat mie, şi nu cum ai făcut-o, ci în scris: n-ai fi avut nevoie de un mişel de mijlocitor; ţi-aş fi răspuns la fel, şi nu te-ai fi temut că te înşel.

— Să zicem că ţi-aş fi scris, ce mi-ai fi răspuns?

— Ia seama ce deschis îţi vorbesc. Ţi-aş fi făgăduit tot, fără a pomeni de cele o sută de guinee, cu condiţia să-mi faci întâi curte vreme de două săptămâni, venind să mă vezi acasă la mine fără să ceri nici atâtica. Am fi râs, am fi trăit ca în familie, am fi mers seara la teatru, la plimbare, şi aş fi ajuns nebună după dumneata. M-ai fi avut atunci aşa cum ai fi fost vrednic să mă ai, nu dintr-un hatâr oarecare, ci din dragoste. Nu-mi pot stăpâni uimirea că un bărbat ea dumneata se poate mulţumi ea o femeie pe care o iubeşte să i se dea aşa, făcându-i un hatâr, sau numai pentru bani. Nu ţi se pare umilitor pentru amândoi? Mi-e ruşine să mă gândesc, şi poţi să mă crezi, că numai hatâruri am făcut până acum. Vai mie! Şi totuşi mă simt născută pentru a iubi şi o clipă am crezut că dumneata eşti bărbatul pe care steaua mea norocoasă l-a adus în Anglia ca să-mi amintească ce înseamnă fericirea de a trăi un sentiment adevărat. Şi mi-ai sporit, dimpotrivă, nenorocirea! Eşti cel dintâi bărbat care mă vede plângând. Mi-ai adus nefericirea şi în casă, căci mama nu va avea niciodată banii pe care te-ai arătat gata să i-i dai, să ştiu de bine că pentru asta n-ar trebui decât să te sărut.

— Îmi pare rău că te-am necăjit, deşi am făcut-o fără să vreau; nu văd însă niciun leac.

— Vino la noi, iată leacul, şi păstrează-ţi banii de care mi-e silă. Dacă mă iubeşti, vino să mă cucereşti ca un îndrăgostit cuminte şi nu ca un sălbatic: te voi ajuta s-o faci, fiindcă acum nu te mai poţi îndoi că te iubesc.

Cuvântarea aceasta mi se păru prea venită clin inimă ca să ascundă vreo capcană. M-am lăsat prins şi i-am făgăduit să fac precum pofteşte, dar numai atât cât a hotărât ea: vreme de două săptămâni. Îşi întări făgăduinţa înnoind-o şi fruntea i se însenină iar. Charpillon era o actriţă desăvârşită, înnăscută.

Se ridică să plece şi, cerându-i eu o sărutare ca zălog al împăcării noastre, îmi răspunse cu un zâmbet în care ştia să pună tot farmecul că nu trebuie să începem prin a ne călca învoiala. Se duse lăsându-mă îndrăgostit, şi deci plin de căinţă pentru felul cum mă purtasem cu ea.

Dacă, în loc să vină să mă mustre prin viu grai, sirena asta mi-ar fi trimis în scris teoria ei, de bună seamă că tot basmul m-ar fi lăsat rece; căci într-o scrisoare nu i-aş fi văzut nici lacrimile, nici trăsăturile-i vrăjite, nici privirile care pledau atât de călduros în faţa unui judecător dinainte corupt de patimă. Le prevăzuse fără îndoială pe toate, căci femeia e atât de sigur minată de instincte încât, în treburile de inimă, simpla inspiraţie a sentimentului o învaţă, într-un minut, mai mult decât am învăţa noi o viaţă întreagă.

Chiar din aceeaşi seară, îmi începui şirul de vizite şi, din felul cum eram întâmpinat, îmi închipuiam că văd triumfându-mi eroismul.

Quel che l'uom vede, amor gli fă invisibile, E l'invisibil fă vedere amor 1

Două săptămâni trecură fără ca măcar să-i iau mâna ca să i-o sărut şi nu intram o dată în casă fără a aduce un dar scump, al cărui preţ îl înzecea prin graţiile ei pline de vrajă şi recunoştinţa-i ce părea fără de margini, în afară de aceasta, pentru a-mi scurta cumva timpul, în fiecare zi câte

o plimbare în împrejurimile Londrei sau un spectacol nu lipseau din program. Pot socoti că aceste două săptămâni de nebunie m-au costat pe puţin patru sute de guinee.

Sosind ultima zi, o întrebai, maică-sa fiind şi ea de faţă, dacă doreşte să ne petrecem noaptea la ea sau la mine. Maică-sa spuse că vom hotărî după cină. Nu cârtii de loc, nevoind să-i spun că la mine cina ar fi fost mai aleasă, mai gustoasă, şi, deci, mai potrivită cu felul de bătălie pentru care mă pregăteam.

După ce cinarăm, mama ei mă luă deoparte, îmi spuse să plec cu toată lumea şi pe urmă să mă întorc. Deşi râdeam pe sub mustăţi de această taină fără niciun rost, făcui întocmai şi, când mă întorsei, mă pomenii în salonaş cu mama şi cu fata şi un pat aşternut pe jos.

Deşi dichisul acesta nu prea era pe gustul meu, eram destul de îndrăgostit ca să mă mulţumesc cu el şi mă socotii în sfârşit în afară de primejdia oricărei dezamăgiri; rămăsei totuşi foarte uimit când, urându-mi noapte bună, mama mă întrebă dacă nu vreau să plătesc înainte cele o sută de guinee.

— Ptiu! strigă fata

Şi mama ieşi.

Ne încuiarăm.

Era clipa când dragostea mea, atât de îndelung zăgăzuită, împotriva obiceiului meu, avea să-şi dea în sfârşit

— Toate ce le vezi cu ochii, amorul ţi le face nevăzuta şi nevăzutele te face-amorul să le vezi (it).

frâu liber. Mă apropii, deci, cu braţele deschise; dar ea se fofilează, cu blândeţe, e adevărat, de dezmierdările mele, rugându-mă să merg să mă culc eu întâi, în vreme ce ea avea să se gătească a mă urma.

Resemnat, făcui precum voia, mă dezbrăcai şi mă dusei să mă culc, arzând de dragoste. O văd cu încântare dezbrăcându-se; dar, când sfârşi, stinse luminările.

Plângându-mă de treaba asta, îmi spuse că nu poate dormi cu lumină. În clipa aceea, ştiind prea bine că ruşinea n-are nimic de-a face cu această toană, începui să bănuiesc piedicile pe care mi le-ar putea pune spre a-mi aţâţa plăcerea; resemnat însă pe deplin, mă măgulii că le voi birui.

De îndată ce simt că s-a culcat, mă apropii de ea ca s-o strâng în braţe; o găsesc însă făcută ghem şi acoperită cu o cămaşă lungă, cu braţele încrucişate şi cu capul proptit în piept. În poziţia aceea, degeaba mă rog, degeaba mă supăr, degeaba ocărăsc; mă lăsa să vorbesc fără să scoată un cuvinte 1.

Am crezut întâi că jocul acesta e o glumă, dar m-am încredinţat curând că nu e glumă de fel şi mi-am apărut mie însumi caraghios, prost şi mişel, cu atât mai mult cu cât mă înjosisem pentru o scârbavnică de târfă.

Într-o asemenea împrejurare, dragostea se preface lesne în ură. O apucai ca pe un balot, o rostogolii, o lovii, zadarnic; rezista şi nu scotea un cuvânt. Văzând că puterea cea mare îi stă în cămaşă, făcui ce făcui şi i-o sfâşiai până mai jos de şezut, dar s-o despoi de tot nu izbutii. Furia crescând în mine odată cu piedicile, mâinile mi se făcură gheare şi n-o cruţai de cele mai neomeneşti violenţe; n-ajunsei însă la nimic. Mă hotărâi să-i dau drumul când, simţindu-i gâtul sub mâna mea, mă trecu ispita s-o sugrum.

Cruntă noapte, jalnică noapte, în care-i vorbii monstrului pe toate glasurile: blândeţe, mânie, judecată, dojeni, ameninţări, furie, deznădejde, rugăminţi, lacrimi, josnicii şi sudălmi cumplite. Rămase împietrită trei ceasuri încheiate, fără să-mi răspundă măcar o dată, fără să iasă din poziţia aceea supărătoare, în ciuda violenţelor pe care o făceam să le îndure.

La trei dimineaţa, simţindu-mi capul în flăcări, trupul mânjit, doborât, sufletul ticăloşit, luai hotărârea să mă

îmbrac pe dibuite. Găsind pe urmă deschisă uşa salonaşului şi poarta încuiată, făcui gălăgie şi o slujnică veni să-mi deschidă. Mă întorsei acasă şi mă culcai; stârnită, însă, natura îmi refuza odihna de care aveam nevoie. Băui o ceaşcă de şocolată dar nu fui în stare s-o mistui şi curând câteva frisoane îmi vestiră o febră care nu se potoli decât dimineaţă, lăsându-mă olog de mâini şi de picioare.

Silit să rămân câteva zile în pat, ştiam bine că în curând am să mă înzdrăvenesc pe deplin; ceea ce îmi răspândea însă ca un balsam în vine era siguranţa că în sfârşit m-am tămăduit de nebunia mea, de vreme ce niciun gând de răzbunare nu-mi încolţea în minte. Ruşinea mă făcuse să-mi fie silă de mine însumi.

Încă din dimineaţa în care mă apucase frigurile, îi poruncisem slujitorului să spună la toată lumea că nu sunt acasă, să nu-mi anunţe pe nimeni şi să pună în secretar toate scrisorile care ar veni, nevoind să ştiu de nimic înainte de a mă fi însănătoşit pe deplin.

A patra zi, simţindu-mă bine, îi spusei harapului să-mi dea scrisorile. Una era de la Paulina, care-mi scria de la Madrid că i-a salvat viaţa Clairmont pe când trecea un râu şi că, fiind sigură că nu mai găseşte un slujitor ca el, s-a hotărât să-l păstreze până la Lisabona, de unde mi-l va trimite pe mare. Mi-a părut foarte bine atunci că a luat această hotărâre; ea i-a fost însă fatală credinciosului Clairmont şi, indirect, şi mie. Am aflat după patru luni că vasul pe care s-a îmbarcat a naufragiat şi, nemairevăzându-l, nu m-am îndoit că buna şi cinstita slugă a pierit în valuri.

Printre scrisorile de la Londra, am găsit două de la nemernica mamă a nemernicei de Charpillon şi una de la ea însăşi. În cea dintâi, scrisă chiar în dimineaţa de după noaptea aceea de groază, mama, neştiind că sunt bolnav, îmi spunea că fiică-sa e în pat scuturată de friguri şi plină

de vânătăi de pe urma loviturilor primite de la mine, fapt care o silea să mă dea în judecată. În cealaltă, scrisă a doua zi, îmi spunea că a aflat că sunt bolnav ca şi fiica ei şi că-i pare rău, căci fiica ei i-a mărturisit că am, poate, cuvânt să mă plâng de ea, dar că se va îndrepta faţă de mine la prima noastră întrevedere. Scrisoarea de la Charpillon era scrisă a doua zi şi-mi spunea că îşi recunoaşte deschis greşeala, că se miră că n-am ucis-o când am apucat-o de gât şi-mi jură că nu mi s-ar fi împotrivit, căci astfel îi era datoria în cumplita cumpănă în care se găsea. Adăuga că, sigură fiind că sunt hotărât să nu mai calc pe-îa ea, mă imploră s-o primesc la mine o singură dată, trebuind neapărat să-mi împărtăşească un un lucru care mă va interesa şi pe care nu mi-l poate arăta decât prin viu grai. Într-un răvaş pe care mi-l scrisese chiar în dimineaţa aceea, Goudar îmi spunea că are a-mi vorbi şi că va trece pe la amiază. Dădui poruncă să fie primit.

Omul acesta ciudat mă uimi la început povestindu-mi în amănunt tot ce păţisem cu Charpillon. Îmi spuse că a aflat toată scena de la mamă, căreia fiică-sa i-o povestise.

— Charpillon – îmi spuse el – n-a avut friguri, trupul îi e însă plin de vânătăi, semne neîndoielnice ale loviturilor pe care le-a primit: marea părere de rău a bătrânei codoaşe e însă că n-a pus mâna pe suta de galbeni pe care sigur i-aţi fi dat înainte, dacă fata ar fi vrut.

— I-ar fi avut dimineaţă – îi spusei eu – dacă n-ar fi fost nărăvaşă.

— I-a făgăduit cu jurământ maicii-şi să fie aşa, şi nu trageţi nădejde să fie a dumneavoastră fără învoirea bătrânei.

— Şi de ce, mă rog, nu se învoieşte?

— Fiindcă susţine că, de îndată ce vă veţi face pofta cu ea, o veţi părăsi.

— S-ar putea, dar n-aş fi părăsit-o înainte de a o

copleşi cu daruri, pe când acum iată că tot părăsită e, dar fără să poată nădăjdui nimic.

— Sunteţi pe deplin hotărât să vă ţineţi de cuvânt?

— Foarte hotărât.

— E judecata cea mai înţeleaptă şi vă încuviinţez din toată inima; totuşi, vreau să vă arăt ceva care vă va uimi. Vin îndată.

Se întoarse urmat de un hamal care-mi urcă în odaie un fotoliu îmbrăcat cu o husă. De îndată ce rămaserăm singuri.

446

Goudar descoperi fotoliul şi mă întrebă dacă vreau să-l cumpăr.

— Ce vrei să fac cu el? Nici măcar nu e o mobilă frumoasă.

— Şi, totuşi, se cere pe el o sută de guinee.

— N-aş da nici trei.

— Fotoliul acesta are cinci arcuri care sar toate deodată, cum se aşază cineva pe el. Declanşarea lor e fulgerătoare. Două din ele apucă braţele şi le ţin foarte strâns; alte două înhaţă genunchii şi silesc coapsele să se depărteze cât se poate, iar al cincilea saltă şezutul, în aşa fel încât persoana de pe fotoliu e silită să stea arcuită.

Încheindu-şi descrierea, Goudas se aşeză în chipul cel mai firesc şi, arcurile sărind, îl văzui în poziţia unei femei care stă să nască.

— Aşezaţi-o aici – îmi spuse – pe frumoasa Charpillon, şi gata treaba.

Nu mă putui împiedica să râd de născocirea asta, care mi se părea inscusită şi drăcească totodată; totuşi mi-era silă să mă folosesc de un asemenea mijloc.

— Nu-l cumpăr – îi zisei – dar fă-mi plăcerea şi lasămi-l până mâine.

— Nici măcar un ceas, căci stăpânul lui mă aşteaptă la o sută de paşi de aici.

— Du-te atunci şi dă-i-l înapoi şi întoarce-te să prânzim. Îmi arătă ce trebuie să fac ca să-l scot de acolo, puse apoi husa pe fotoliu, îl chemă sus pe hamal şi plecă.

Efectul acestui mecanism era fără greş şi nu zgârcenia m-a împiedicat să-l cumpăr. Am spus-o, născocirea mi se părea drăcească şi-mi făcuse silă din prima clipă; pe de altă parte însă, gândindu-mă puţin, chibzuii că mă putea duce şi la spânzurătoare într-o ţară unde judecătorii judecă mai mult moralitatea delictului decât delictul în sine. De altimin-teri, nu m-aş fi putut niciodată cu sânge rece hotărî s-o birui cu sila pe Charpillon, şi mai puţin încă punând în lucrare acest aparat înfiorător, aparat care ar fi făcut-o să moară de frică.

La prânz, îi spusei lui Goudar că Charpillon mi-a scris ca să-mi ceară o întrevedere la mine acasă şi că aş fi vrut să păstrez fotoliul ca să-i arăt că aş fi putut să fac ce vreau cu ea, dacă aş fi dorit. Îi arătai scrisoarea şi mă sfătui să primesc, fie şi numai aşa, ca să văd despre ce e vorba.

Neîmboldindu-mă zorul s-o revăd pe făptura aceea cu petele pe care le avea pe obraz şi pe piept, pete pe care negreşit mi le-ar fi arătat ca să mă înduioşeze şi să mă facă să roşesc de brutalitatea mea, lăsai să treacă opt sau zece zile fără a mă hotărî s-o primesc, vreme în care Goudar venea în fiecare zi să mă informeze despre încheierile trase de soborul ţaţelor acelora care se legase cu jurământ să nu trăiască decât din găinării.

Aflai de la dânsul că bunica era o berneză care-şi luase numele de Augspurgher fără niciun drept, nefiind decât ibovnica unui cetăţean cumsecade pe care-l chema aşa şi de la care a avut patru fete; mama lui Charpillon era mezina şi, cum fusese destul de frumuşică şi de destrăbălată, cârmuirea o surghiunise, împreună cu maică-sa şi surorile ei. Se aşezase, toate, întâi în Franche-Comte unde trăise vânzând balsamul de viaţă lungă. Acolo veni pe

lume Charpillon, iar maică-sa o pune pe seama unui conte de Boulain-Villiers. Fata asta făcându-se frumoasă, maică-sa chibzui că o aşteaptă o carieră strălucită la Paris şi merse de se aşeză acolo; peste patru ani însă, văzând că negoţul cu balsamul de viaţă lungă nu-i ajunge pentru a trăi şi că Charpillon, prea tânăra încă, nu găseşte pe nimeni care să vrea s-o întreţină, că, pe de altă parte, o ameninţa închisoarea pentru datoriile pe care le făcuse, se hotărî, după sfatul lui Ros-taing, pe atunci ibovnicul ei, să plece la Londra.

Goudar îmi arătă şi matrapazlâcurile pe care le făcea familia aceea pentru a trăi; pe atunci mă interesau, dar pe cititor nu-l pot interesa; îmi va fi recunoscător, cred, să-l scutesc.

Neavând nimic de făcut, într-o ţară a cărei limbă n-o cunoşteam, mă socoteam aproape fericit că-mi vine la îndemână Goudar, care mă ajută să cunosc cele mai vestite curtezane din Londra, şi mai ales pe celebra Kitty Fischer, care nu mai stârnea, pe atunci, atâta vâlvă. Îmi prezentă, de asemenea, într-o berărie unde beam o sticluţă de strong-beer 1, oricum mai bună decât vinul, o slujnicuţă de şaispre-Bere tare (engl.).

zece ani, o adevărată minune de frumuseţe. Era irlandeză şi catolică şi o chema Sarah. Am vrut s-o cuceresc sau s-o achiziţionez, dar Goudar îşi pusese el ochii pe ea şi o şi răpi în anul următor. Până la urmă se însura cu ea şi ea e acea Sarah Goudar care străluci la Neapole, la Florenţa şi aiurea, şi pe care o vom regăsi peste patru, cinci ani, tot cu soţul ei. Goudar acesta urzise planul să i-o substituie doamnei Du Barry, ibovnica lui Ludovic al XV-lea, dar o lettre de cachet îl sili să meargă să-şi caute aiurea norocul. Fericite vremuri ale acestor lettres de cachet. Vai! Cum aţi trecut!

Plictisindu-se să tot aştepte un răspuns la scrisoarea

ei, şi văzând că au trecut două săptămâni fără să audă de mine, Charpillon se hotărî de atac. Asta s-a întâmplat desigur în urma unui sfat de taină, căci Goudar nu-mi spusese nimic.

Veni la mine, singură în lectică, ceea ce mă făcu s-o primesc, îmi beam şocolata, o primii fără să mă ridic şi fără s-o poftesc la masă. Se pofti, sfioasă, singură, şi se aşeză lângă mine, întinzându-mi obrazul să i-l sărut, lucru pe care nu-l făcuse niciodată. Întorsei capul, dar această nemaipomenită tăgadă n-o descumpăni de fel.

— Obrazul meu ţi se pare desigur respingător – îmi zise – din pricina semnelor, care încă se văd, rămase în urma loviturilor pe care mi le-ai dat.

— Minţi, nu te-am lovit.

Totuna, ghearele dumitale de tigru mi-au lăsat contuzii pe tot trupul. Priveşte, nu-i nicio primejdie să te ducă în ispită ce-ţi arăt acum. De altminteri, nu-i nimic nou pentru dumneata.

Şi zicând acestea, ndmernica se descoperă şi-mi înfăţişează privirilor toată suprafaţa trupului ei, pe care, deşi vechi, se mai vedeau încă vreo câteva pete gălbui.

Mişelul de mine! De ce nu mi-am întors ochii! De ce? Am să ţi-o spun, cititorule: fiindcă era frumoasă de ziceai că-i făcătură, şi fiindcă făcătura n-ar fi făcătură dacă n-ar avea puterea să orbească judecata. Mă prefăceam că nu mă uit decât la pete, dar, Doamne! Tare caraghios trebuie să mai fi fost. Mi-e şi ruşine când mă gândesc. O fetiţă neumblată pe la scoli, care nu stârnise, ca mine, colbul de pe toate vechile hârţoage, o fată oarecare ştia mai multe decât imine. Da, ştia că pătrunde în mine otrava prin toţi porii. Atunci când, la un moment dat, socoti că sunt destul de plin de veninul poftelor înflăcărate, se înveşmântă la loc şi veni să se aşeze lângă mine, încredinţată că mi-ar fi plăcut să nu întrerupă acest îmbătător spectacol.

Stăpânindu-mă însă cât îmi sta în putinţă, îi spusei

rece că nu i-am adus atâtea vătămări decât din vina ei, ceea cee atât de adevărat, încât aş putea jura că nu eu le sunt făptaşul.

— Ştiu – zise ca – că totul a fost din vina mea, căci dacă eram supusă, cum ar fi trebuit să fiu, ai fi fost duios în loc să fii sălbatic. Căinţa şterge însă jignirea şi am venit să-ţi cer iertare. Pot trage nădejde?

— Nu pot să nu te iert, şi nici pică nu-ţi port; îmi pare numai rău că nu tată pot ierta pe mine însumi. Acum însă poţi să te duci, şi nu te mai bizui pe mine: nădăjduiesc că pe viitor nu-mi vei mai tulbura liniştea.

— Va fi precum doreşti, dar încă nu ştii tot, şi te rog să mă asculţi o clipă.

— Tot n-am nimic de făcut; rămâi şi vorbeşte; te ascult.

În ciuda rolului mândru şi trufaş pe care judecata şi onoarea mă sileau să-l joc, eram din cale-afară de mişcat şi, ce era mai rău, era că mă sitmţeam gata să cred că fata asta n-a venit încă o dată la mine decât fiindcă dorea în sfârşit să se învrednicească să-i fiu prieten şi ibovnic.

Ce-avea ea să-mi spună se putea spune într-un sfert de ceas: raznele însă, lacrimile, dibacele repetări, pe scurt, îi trebuiră două ceasuri ca să-mi spună că maică-sa o pusese să jure pe sufletul ei să-şi petreacă noaptea cu mine aşa cum a făcut-o. Până la urmă îmi spuse că s-a săturat de robie şi-mi arătă că doreşte să fie a mea aşa cum fusese a domnului „Morosini, locuind la mine, nemaivăzându-se nici cu maică-sa, nici cu vreuna din rudele ei şi nemergând decât acolo unde mi-ar fi plăcut mie s-o duc, dar să-i dau o sumă lunară de bani pe care să-i trimită maică-sii, ca aceasta să nu se apuce s-o certe cu judecata, neavând ea încă vârsta de a se declara independentă.

Prinzi cu mine şi-mi făcu această propunere seara, când, văzând că m-am liniştit, socoti că sunt gata să mă las

iarăşi dus de nas. Îi spusei că am putea trăi amândoi aşa cum propunea, dar că doresc săimă înţeleg cu maică-sa, pentru care sfârşit mă va vedea chiar a doua zi la ei. Vorbele acestea părură s-o uimească.

E de crezut că în ziua aceea Charpillon nu mi-ar fi dat tot ce-aş fi putut dori şi atunci n-ar mai fi fost vorba nici de împotriviri, nici de dezamăgiri în viitor. De ce oare n-am cerut totul? Fiindcă dragostea, care te face îndemânatie, are câteodată urmări contrarii; fiindcă am socotit că, ajungând cumva, în ziua aceea, judecătorul nemernicei aceleia, ar fi fost o josnicie din partea mea să mă răzbun săturându-mi poftele de amor şi iarăşi, poate, fiindcă, cititorule, am fost în clipele acelea un prost, aşa cum am mai fost de atâtea ori în viaţa mea.

Charpillon trebuie să mă fi părăsit mânioasă şi fără îndoială dornică de a se răzbuna pentru dispreţul ce-l arătasem în ziua aceea faţă de fiinţa ei.

Goudar fu foarte uimit, când, a doua zi, îi vorbi de musafirul meu şi de jalnicul fel în care-mi petrecusem timpul în ajun. Îl rugai să – (mi facă rost de o căsuţă mobilată, aşa ca kii Morosini, şi seara mă dusei acasă la făţarnica, vorbindu-i însă într-un chip ţeapăn al cărui caraghioslâc l-a gustat, cred, pe de-a-ntregul.

Fiind numai ea cu maică-sa, mă grăbii să-mi turui planul.

— O casă în Chelsea, îi spusei mamei, fiica dumitale va merge să locuiască acolo şi casa va fi a mea, apoi cincizeci de guinee pe lună cu care va face ce va pofti.

— Nu vreau să ştiu – spuse mama – de ce ai să-i dai pe lună; vreau însă ca ieşind din casa mea spre a merge să locuiască într-altă parte, să-mi dea suta devguinee pe care ar fi trebuit s-o primească atunci când şi-a petrecut noaptea cu dumneata.

— Deşi e vina dumitale că n-a căpătat-o, s-o retezăm, are să ţi-o dea.

— Trag nădejde – făcu fata – că mai vii să mă vezi până găseşti casa.

— Da.

Chiar a doua zi, Goudar mă duse să văd o locuinţă drăguţă în Chelsea şi o închiriai, plătind zece guinee pe o lună înainte, după ce mi-am arătat condiţiile şi am primit chitanţă. După-amiază, mă dusei să închei târgul cu mama, de faţă cu fata, care era gata să mă urmeze: mama îmi cere suta de guinee, şi eu i-o dau, nemaitemându-mă că mă înşală, căci tot micul trusou al fetei se şi găsea la mine.

Plecăm, şi iată-ne la Chelsea. Lui Charpillon plăcându-i foarte mult casă, făcurăm o plimbare şi pe urmă cinarăm voioşi. După cină, merserăm să ne culcăm şi fataimă dezmierdă şi ne jucarăm ca de început; când să ajung însă la ţintă, dau peste o piedică la care nu mă aşteptam. Îmi invocă nişte pricini fireşti; nefiind eu omul să mă las oprit de atâta lucru, voii să trec peste ele: zadarnic însă, se împotrivi, dar într-un chip atât de blând şi de mângâietor încât mă hotărâi să adorm.

Trezindu-mă înaintea ei, voii săimă încredinţez dacă m-a păcălit şi, descoperind-o binişor, desfac rufa şi văd că iar m-a înşelat. Se trezi, încercă să mă oprească; era însă prea târziu. Şi totuşi o dojenii cu blândeţe pentru noua ei viclenie şi gata s-o iert, şi mă pregătii să recâştig timpul pierdut; ea însă se burzuluieşte şi se supără că am încercat s-o surprind. Încerc să-i domolesc mânia hărţuind-o să se dea bătută; trăgând încă folos de pe urma blândeţii mele, nevrednica fiinţă se înţepeneşte şi mai tare şi nu-mi îngăduie să isprăvesc nimic. Cunoscându-i jocul, mă hotărăsc s-o las în pace, îl mproşcând-o însă, indignat, cu nişte epitete vrednice de ea. Neruşinata zâmbi întâi dispreţuitor şi, ridicându-se în capul oaselor în pat, începu să se îmbrace, apoi îşi îngădui cele mai neobrăzate replici. Scos din sărite de tonul ei înfipt şi vulgar, îi trăsnii o palmă şi-i dădui un picior de-o întinsei lată pe parchet. Începe

atunci să zbiere, bate din picior, face un tărăboi îngrozitor. Proprietarul urcă, se apucă să-i vorbească englezeşte; sângele îi curgea şiroaie pe nas.

Proprietarul cu pricina care, din fericire pentru mine, vorbea italieneşte, îmi spuse că fata vrea să plece şi mă sfătui să nu mă împotrivesc, fiindcă ar putea să-mi facă una urâtă de tot şi el ar fi silit să depună mărturie împotriva mea.

— Faceţi-o – îi spusei – să dispară cât mai repede şi, dacă se poate, să n-o mai văd niciodată.

Îmbrăcă ce mai avea de îmbrăcat, îşi opri sângele, şi plecă în lectică; eu rămăsei lipit locului, mut şi înmărmurit, simţindu-mă nevrednic de a mai trăi şi părându-mi-se de neînţeles şi de necrezut purtarea nenorocitei aceleia.

Când, după un ceas, îmi ieşii puţin din toropeală, mă hotărî! să-i pun cufărul într-o birjă şi să i-l trimit; pe urmă mă dusei acasă şi, poruncind să nu dea drumul la nimeni, mă băgai în pat.

Douăzeci şi patru de ore mă frământară cele mai amare gânduri şi, într-un licăr de judecată, recunoscui până la urmă ca vinovatul sunt eu şi că mi-e silă de mine însumi. De la ce simţeam eu şi până la sinucidere nu e decât un pas. Pasul acesta nu l-am făcut, şi bine am făcut.

Eram în pragul uşii când sosi Goudar care mă băgă înăuntru, având a-mi vorbi despre o treabă însetmnată. După ce-mi spuse că Charpillon e acasă la ea, cu o falcă tare umflată, care o împiedică să se arate în lume, mă sfătui să părăsesc orice pretenţii faţă de ea ori faţă de maică-sa, că de unde nu, e hotărâtă să mă zdrobească printr-o calomnie pe care aş putea s-o plătesc cu viaţa. Celor care cunosc Anglia, şi Londra mai ales, n-am nevoie să le spun ce fel ar fi putut fi această calomnie, care atât de uşor biruie la englezi şi al cărei obiect a năruit cândva Sodoma.

— Sunt – îmi spuse Goudar – împuternicit de (mamă,

care, clacă o lăsaţi în pace, nu vrea să vă dăuneze, să mijlocesc între dumneavoastră.

După ce mi-am petrecut toată ziua cu mijlocitorul acesta, şi m-am jelit ca un prost, i-am spus că-i poate duce mamei renunţarea mea, dar că aş râvni să ştiu dacă mama şi fata ar avea curajul să (mă asculte pe mine însumi întărindu-le-o.

— Mă însărcinez să le întreb – îmi spuse el – dar vă plâng, căci veţi da iarăşi în mrejele lor şi vă vor zdrobi, fără a vă mulţumi întru nimic. Mi-e milă de dumneavoastră.

Îmi închipuiam că cele două podoabe nu vor avea curaj să mă primească, dar le cunoşteam prea puţin, căci Goudar veni să-mi spună că mama nădăjduieşte că voi rălmâne şi mai departe prietenul casei. Aş fi dorit, cred, să nu fiu primit, căci nu mai voiam s-o văd pe nefericita aceea care atâta mă învrăjbea cu mine însumi, dar n-am avut puterea să mă port ca un bărbat şi să mă folosesc de singurul avantaj pe care mi-l lăsa lăcomia lor. Mă dusei la ele pe seară şi petrecui un ceas fără a rosti un singur cuvinţel, faţă în faţă cu Charpillon, care-şi ţinea ochii pironiţi pe o broderie, făcându-se ici şi colo că-şi şterge o lacrilmă şi rotindu-şi din când în când capul, ca să pot cu contempla stricăciunile îngrozitoare pe care i le făcusem pe obraz.

Urmam s-o văd în fiecare zi, şi tot pe muteşte, până când semnul blestematei aceleia de palme se şterse cu desăvârşire; în răstimpul vizitelor acestora nesăbuite, veninul poftelor mă otrăvise însă într-atâta, încât fata m-ar fi putut jupui de tot ce aveam pentru cel mai mic hatâr.

Văzând-o iar firulmoasă şi murind de pofta de a o vedea din nou în braţele mele, blinda şi dulce cum, deşi nu până la capăt, fusese, cumpărai un superb trumeau 1 şi un splendid serviciu pentru micul dejun din porţelan de Saxa şi i le trimisei cu un răvaş de dragoste care trebuie să mă

fi făcut să apar în ochii ei ca bărbatul cel mai trăsnit din lume sau cel mai mişel. Îmi răspunse că mă aşteaptă să cinăm între patru ochi la ea în odaie, pentru a-mi da, precum vrednic sunt să le primesc, cele mai duioase dovezi de recunoştinţă.

Scrisorica aceasta mă făcu să-mi pierd cu desăvârşire capul, până-ntr-acolo încât, într-un paroxism de entuziasm, luai hotărârea să-i încredinţez cele două poliţe de câte şase mii de franci pe care Bolomay le trecuse la ordinul meu şi care-mi dădeau dreptid să le bag la închisoare pe maică-sa şi pe mătuşile ei.

Încântat de fericirea care mă aştepta şi din cale-afară de bucuros să mă arăt vrednic de ea, prin prosteasca-mi vitejie de care aveam să-i dau aşa bună dovadă lui Charpillon, mă dusei la ora cinei la dânsa. Mă primi cu maică-sa în salonaş şi văzui cu bucurie trumejau-u [expus pe cămin şi serviciul frumos rânduit pe un gheridon. După o ploaie de cuvinte duioase, mă pofti să urc la ea în odaie şi maică-sa ne ură o noapte bună. Eram în culmea bucuriei. Ciugulirăm cu poftă din bucatele aşezate pentru cină, după care scosei din portofel cele două poliţe, a căror poveste i-o spusei, adăugând că i le încredinţez, spre a le trece la ordinul ei de îndată ce mi se va dărui pe deplin şi spre a-i dovedi că n-am niciun gând să mă răzbun pe maică-sa şi pe mătuşile ei. O pusei doar să-mi făgăduiască

— Panou de sticlă decorativ aşezat deasupra căminului sau în spaţiul dintre două ferestre.

să nu le înstrăineze nicicum. Le luă cu recunoştinţă şi, după ce-mi făgădui tot ce-i cerusdm, le încuie cu grijă în sipetul ei.

Socotii atunci că mă pot încumeta să-i arăt patima ce mă mistuia, şi o aflai supusă, când să culeg însă fructul, mă strânge tare în braţe, îşi încrucişa picioarele şi începe să plângă cu lacrimi fierbinţi.

Mă strădui şi izbutesc să mă stăpânesc şi o întreb dacă atunci când vom fi culcaţi o să-şi schimbe purtarea. Oftează, şi, după ce tace o clipă, îmi răspunde că nu. Răspunsul acesta mă lasă încremenit. Preţ de un sfert de ceas n-am fost în stare să fac o mişcare, să scot un cuvânt. Mă ridicai părând liniştit, şi-mi luai mantaua şi sabia.

— Cum? Nu vrei să rămâi aici în noaptea asta?

— Nu.

— Mâine ne vedem?

— Aşa cred. La revedere.

Plecai din iadul acela şi mă dusei să mă culc.

CAPITOLUL XII

Urmarea celui precedent, dar mult mai ciudat.

A doua zi, pe la opt dimineaţă, harapul veni să mi«anunţe pe Charpillon, spunându-mi că i-a dat drumul lecticii.

— Spune-i că nu vreau s-o primesc.

În clipa însă când sfârşisem aceste cuvinte, fata intră şi harapul ieşi.

— Te rog – îi spusei prefăcându-mi glasul cât mai liniştit – să-mi înapoiezi cele două poliţe pe care ţi le-am încredinţat aseară.

— Nu le am la mine; dar de ce vrei să ţi le înapoiez? La întrebarea asta, începu sângele să fiarbă în mine, mânia rupse zăgazul şi dădu pe dinafară în valuri de ocări. Era o izbucnire de care firea mea avea nevoie pentru a-şi recăpăta echilibrul şi care se încheie fără voia mea cu e

revărsare de lacrimi de care, raţional, mi-era ruşine. Cât despre infama seducătoare, liniştită ca nevinovăţia însăşi, apucă momentul în care, cu glasul înăbuşit de sughiţuri, nu eram în stare să scot un singur cuvânt, pentru a-ini spune că n-a fost atât de neînduplecată decât fiindcă îi jurase maică-sii să nu i se dăruiască nimănui în casa lor şi că n-a venit acum la mine decât ca să mă

încredinţeze ce darg îi sunt, dăruindu-mi-se pe deplin şi ca să nu mai iasă de aici, dacă vreau eu să rămână la mine.

Cititorul care îşi închipuie că auzind această declaraţie, toată mânia mi s-a topit şi că, fără să mai pierd vremea, cum pus stăpânire pe un bun la care atâta râvnisem nu cunoaşte ce e patima, aşa cum o cunoştea nevrednica fiinţă a cărei paiaţă eram. El nu ştie că trecerea de la dragostea contrariată la mânia cea mai neagră e promptă şi rapidă şi că drumul de întors e încet şi anevoios. Mânia, singură, mai poate fi potolită cu vorba bună, cu lacrimi, cu supunere şi chiar numai cu îngăduinţa; dar când la mânie se adaugă indignarea şi când sălbaticul resentiment al unei amare dezamăgiri se aimestecă şi el într-acest îndoit sentiment, omul nu mai e în stare de nicio întoarcere bruscă la duioşie, de niciun sentiment de voluptate. E o ură năprasnică, a cărei durată e direct proporţională cu iritabilitatea temperamentului; nu scapi de ea decât atunci când încetează de a mai exista. La firea mea, mânia, singură, n-a ţinut mult niciodată; dar când i s-a adăugat şi indignarea, trufaşa mea judecată m-a făcut întotdeauna să rălmân de neînduplecat până în clipa când uitarea m-a adus iar în starea mea normală.

Atunci când, într-o clipă ca aceea, a venit să mi se pună pe tavă, Charpillon ştia bine că mânia sau mândria mea rănită mă va împiedica s-o iau de cuvânt, iar cunoştinţa aceasta care la dumneata, cititorule e, poate rodul cui –, tivat al filosofiei, era o floare de câmp în sufletul acelei dezmăţate. În privinţa aceasta, instinctul le învaţă pe femei mai multe decât îi poate învăţa ştiinţa şi experienţa pe bărbaţi.

Pe seară, tânărul monstru mă părăsi; era jignită, pasămite, tristă şi copleşită, şi-mi spuse doar aceste câteva cuvinte j

456

— Trag nădejde că ai să revii la mine când ai să-ţi

revii însuti în fire.

Petrecuse cu mine opt ceasuri, vreme înecare nu m-a întrerupt decât pentru a-mi tăgădui unele ipoteze adevărate, dar pe care nu le putea încuviinţa. Nu pusesem nimic în gură toată ziua, anume ca să nu fiu silit să-i o-fer nimic şi să nu trebuiască să mănânc cu ea.

După ce plecă, luai o supă; culcându-mă pe urmă, dor-mii un somn foarte lin, şi, trezindu-mă, mă simţii revenit pe deplin la starea mea normală. Cugetând atunci la scena din ajun, o socotii pe Charpillon adusă la căinţă, dar mi se părea că am ajuns eu nepăsător faţă de tot ce o privea.

Mărturisesc aici, cu toată umilinţa, metamorfoza la care m-a supus iubirea la Londra, la vârsta de treizeci şi opt de ani. Atunci s-a săvârşit primul act al vieţii mele. Al doilea s-a încheiat când am plecat în 1783 de la Veneţia, iar al treilea se va sfârşi de bună seamă aici, unde, petrec scriindu-mi aceste Memorii. Atunci se va sfârşi co media mea în trei acte şi, dacă va fi fluierată, cum s-ar putea să fie, nădăjduiesc să nu aud, şi e o mulţumire pe care şi alţi autori ar putea, ca mine, să şi-o pregătească. Dar nu i-am arătat încă cititorului ultima scenă a acestui prim act, şi o socot mai interesantă.

Ducându-mă să mă plimb în Green Park, mă opri Goudar. Îmi făcu plăcere să-l văd, căci aveam nevoie de haimanaua aceea.

— Vin de la Charpillon – îmi spuse – unde domneşte veselia. Degeaba am încercat să aduc vorba despre dumneavoastră, n-am izbutit să scot nimic de la ele.

— O dispreţuiesc – îi spusei – împreună cu tot ce o priveşte, de aproape sau de departe.

Mă lăudă, îndemnându-mă să stărui în această hotărâre. L-am luat să prânzească cu mine şi pe urmă ne-am dus la codoşa Walch, unde o văzurăm pe vestita curtezană Kitty Fischer, care-l aştepta acolo pe ducele de

*** să vină s-o ia la bal. Frâneea aceasta era falnic împodobită şi cred că nu umflu lucrurile când preţuiesc la cinci sute de mii de franci diamantele pe care le purta în seara aceea. Goudar îmi spuse că pot apuca prilejul şi, folosindu-mă de timpul cât îl aşteaptă pe duce, să mă bucur eu de ea, pe zece guinee. N-am vrut-o, fiindcă, deşi era fermecătoare, nu vorbea decât englezeşte, or, deprins să sorb plăcerea cu toate simţurile, nu mă puteam hotărî ca, lăsându-mă în voia dragostei, să păgubesc simţul auzului. Când plecă fetişcana, madam Walch ne spuse că într-o zi Kitty a înghiţit o bancnotă de o mie de guinee pe o felie de pâine cu unt. Era un dar pe care tocmai i-l făcuse cavalerul Atleins, fratele frumoasei doamne Pitt. Nu ştiu dacă banca i-a mulţumit pentru acest dar.

Am petrecut un ceas cu Kennedy, o frumoasă irlandeză care o rupea pe franţuzeşte şi care, însufleţită de şampanie, făcu mii de nebunii; icoana lui Charpillon mă urmărea însă fără să vreau şi-mi strica toată plăcerea. Mă întorsei acasă trist şi nemulţumit. Judecata îmi spunea că trebuie să mă stăpânesc şi să-mi izgonesc din minte această femeiuşcă; un nu ştiu ce însă, care mi se părea un simţ al onoarei, îmi spunea că nu trebuie să-i las triumful de a-mi fi smuls pe nimic cele două poliţe, şi mă hotărâi să le capăt înapoi, cu voia sau fără voia ei. Rămânea să văd cum.

Domnul Malingan, acelaşi la care o cunoscusem pe drăcească făptură, veni să mă poftească la prânz. Mă mai poftise de câteva ori şi mi se părea că nu pot să-l tot refuz. N-am primit, totuşi, decât după ce mi-a spus numele celor care mai erau poftiţi; nefiind printre dânşii niciun cunoscut, n-am avut nimic împotrivă.

Le-am întâlnit la dânsul pe cele două tinere din Liège, din care una mă interesă de la bun început şi care-mi prezentă pe soţul ei, pe care Malingan nu mi-l prezentase, şi pe un alt tânăr care părea s-o curtenească

pe cealaltă doamnă, care, îmi spuse ea, îi era vară.

Îmi plăcea însoţirea şi trăgeam nădejdea să petrec o zi bună, când duhul meu cel rău o aduse pe Charpillon. Intră veselă cum nu se mai poate şi, îndreptându-se către Malignan, îi zise:

— N-aş fi venit să mă poftesc la prânz, dacă aş fi ştiut că aveţi atâta lume; dacă sunt cumva de prisos, plec.

Protestară cu toţii, afară de mine, care intrasem la cazne. Şi, ca să-mi facă parcă în ciudă, o puseră în stânga mea.

Să fi venit înainte de a ne fi aşezat, aş fi găsit lesne un cuvânt sub care să mă strecor de la masă; cum îmi începusem însă supa, m-ar fi arătat toţi cu degetul dacă aş fi plecat. Luai hotărârea să nici nu mă uit la ea, îndreptându-mi toată curtenia către doamna din dreapta mea. Când ne ridicarăm de la masă, Malingan se jură pe cinstea lui că Charpillon nu fusese poftită; jurămintele lui nu m-au convins însă de loc, deşi, din politeţe m-am făcut că le cred.

Cele două tinere din Liège împreună cu cavalerii lor trebuiau să se îmbarce peste trei sau patru zile pentru Ostende şi, vorbind de plecare, aceea care-mi stârnise interesul îmi spuse că îi pare rău că părăseşte Anglia fără a fi văzut Richmondul. O rugai să-mi îngăduie cinstea să i-l arăt cu a doua zi şi, nemaiaşteptând să-mi răspundă, îl poftii pe soţid ei şi apoi pe toţi ceilalţi, mai puţin Charpillon, pe care m-am făcut că nici n-o văd.

Primind ei poftirea:

— Două trăsuri de câte patru locuri – zisei – vor fi gata la orele opt, şi tocmai opt suntem şi noi.

— Ba suntem nouă, fiindcă vin şi eu, făcu Charpillon, privindu-mă ţintă în chipul cel mai neobrăzat; şi trag nădejde, domnule, că nu mă veţi goni.

— N-am s-o fac, fiindcă ar fi o mojicie; am să merg călare în fruntea alaiului.

— Nicidecum, fiindcă o iau eu pe genunchi pe domnişoara Emilie.

Era fiica lui Malingan, şi, găsind cu toţii că ideea asta e încântătoare, n-am îndrăznit să mă împotrivesc. Câteva clipe mai pe urmă, trebuind să ies, o găsii, întorcându-mă, pe odihna scării pe nevrednica făptură, care mă probozi spunându-mi că am jignit-o de moarte şi că ori fac cumva ca să dreg ce am stricat, ori se răzbună într-un chip care are să mă doară.

— Începe deci – zic – prin a-mi înapoia poliţele.

— Le vei avea mâine, dar caută să mă împaci. I-am lăsat pe seară, hotărând că vom gusta ceva a doua zi înainte de plecare.

La opt dimineaţă fiind gata trăsurile, Malingan, nevastă-sa şi fiică-sa se urcară cu cei doi domni în cea dintâi şi eu rămăsei să mă urc într-a doua, cu fetele din Liège şi cu Charpillon, care părea să fi legat o strânsă prietenie cu ele. Treaba asta nu-mi plăcea, şi fui posac t» t drumul, pe care-l făcurăm într-un ceas şi un sfert. Poruncii întâi un prânz bun, pe urmă merserăm să vedem apartamentele şi grădinile: ziua era minunată, deşi eram pe toamnă.

În timp ce ne plimbam, Charpillon se apropie de mine şi-mi spuse că vrea să-mi înapoieze poliţele acolo unde i le-am dat. Cum ne aflam destul de departe de ceilalţi, o copleşii cu ocări, aruncându-i în faţă că e făţarnică şi stricată până la os, la o vârstă la care te-ai mai putea încrede într-un fel de firească nevinovăţie, zicându-i pe numele pe care-l merita şi amintindu-i pe toţi cu care a preacurvit. O ameninţai în sfârşit că am să mă răzbun, dacă mă scoate din răbdări. Era însă ferecată cu gheaţă şi punea un calm plat în calea furtunii de ocări pe care-o abăteam asupra capului ei. În vremea aceasta, ceilalţi apropiindu-se îndeajuns ca să mă audă, mă rugă să vorbesc mai încet: mă auzeam însă şi-mi părea foarte bine.

Merserăm în sfârşit să prânzim şi, făcându-şi rost de un loc lângă mine, nevrednica făptură făcu şi spuse mii de nebunii anume potrivite ca să creadă lumea că suntem cei mai apropiaţi prieteni sau cel puţin că e îndrăgostita de mine, nesinciiisindu-se că ar fi putut trece drept nefericită, căci prea stăteam de lemn la toate cu câte mă îmbia. Mi-era o ciudă nemaipomenită, căci lumea credea desigur ori că sunt un dobitoc, ori că îşi bate joc făţiş de mine.

După ce prânzirăm, ne întoarserăm în grădină şi Charpillon, încăpăţânându-se să iasă biruitoare, mi se agaţă de braţ şi, după câteva ocoluri, mă duse în labirint, unde voi să-şi încerce puterea. Acolo, după ce mă trase pe iarbă, începu să mă atacecu cele mai viclene cuvinte de iubire, cu dezmierdările cele mai dulci şi mai pătimaşe, şi, desfăşurându-mi înaintea ochilor nurii ei cei mai ademenitori, izbuti să mă vrăjească; şi totuşi, nu ştiu dacă iubirea sau dorul de răzbunare m-a făcut să mă dau bătut; s-ar putea ca, fără să ştiu, să fi fost la mijloc şi una şi cealaltă.

Altminteri, în clipele acelea, totul părea într-însa gata să se lase în voia dragostei; pupila-i înflăcărată şi umedă, obrajii îmbujoraţi, sărutările-i aţâţătoare, pieptul umflat şi răsuflarea gâfâită, totul trebuia să mă facă să cred că nevoia înfrângerii e la dânsa la fel de poruncitoare ca la mine nevoia biruinţei; şi nu exista, cu siguranţă, nimic care să-mi strecoare frica unei împotriviri, şi încă a unei împotriviri dinainte chibzuite.

În această credinţă, mă îmblânzesc şi mă înduioşez t îmi retrag cuvintele şi-mi cer iertare, aruncând vina mâniei pe seama prea marii mele iubiri... Sărutările-i înflăcărate răspunzând alor mele, şi pecetluindu-ne împăcarea, mă cred poftit, de privirile el. Şi de uşoara apăsare a trupului, să culeg laurii celor mai dulci hatâruri...; dar în clipa în care pun mâna să întredeschid uşa altarului, o mişcare mă trimite la zece paşi de ţintă.

— Ce, iar vrei să mă amăgeşti?

— Nu, dar gata, ajunge, scumpul meu prieten. Îţi făgăduiesc să-mi petrec noaptea în braţele tale, la tine acasă şi pe deplin a ta.

Zbuciumul simţurilor îmi gonise judecata şi nu mai eram stăpân pe mine. N-o vedeam decât pe vicleana care de atâta ori îşi bătuse joc de prostească mea încredere: voiam să apuc prilejul şi să-mi aflu mulţumirea sau răzbunarea. Ţintuind-o aşadar cu stânga sub mine, scot din buzunar un cuţitaş şi, punându-i-l în gât, o ameninţ cu moartea la cea mai mică împotrivire.

— Fă tot ce doreşti, îmi spuse ea cu tonul cel mai liniştit cu putinţă; nu-ţi cer decât să-mi laşi viaţa; după ce însă îţi vei potoli poftele, eu nu mă mai mişc de aici, doar pe sus au să mă ducă la trăsură, şi nimic n-are să mă împiedice să spun de ce.

Ameninţarea aceasta nu mai avea niciun rost, căci îmi venisem în minţi şi mi se rupea inima de mine că am putut ajunge atât de jos din pricina unei fiinţe pe care o dispreţuiam împărăteşte, în ciuda influenţei aproape magice pe care o avea asupră-mi prin poftele năprasnice pe care se pricepea să mi le stârnească. Mă ridicai fără a sufla un cuvânt şi, luându-mi pălăria şi bastonul, mă grăbii să plec dintr-un loc unde dezlănţuirea patimii mă dusese la un pas de pieire.

Nu mă vor crede cititorii, şi totuşi e adevărul adevărat, neobrăzata se grăbi să mă ajungă din urmă şi mi se agăţă de braţ într-un chip atât de firesc de parcă nu s-ar fi întâmplat între noi nimic. E cu neputinţă ca o fată de şaptesprezece ani să fie atât de meşteră ia acest mârşay joc în foi de viţă, fără să-şi fi încercat puterile într-o sută de bătălii de acest soi. De îndată ce îşi birui ruşinea, îşi alcătui un temei de glorie dintr-un lucru care o scufunda în mocirlă. Când ne întâlnirăm cu ceilalţi, mă întrebară dacă nu mi-a fost cumva rău „în vreme ce pe obrazul ei nu văzu

nimeni nici cea mai neînsemnată schimbare.

Ne înapoiarăm la Londra şi, sub cuvânt că mă doare îngrozitor capul, îmi luai rămas bun şi mă dusei acasă.

Întâmplarea aceasta mi se întipărise cu groază în minte şi îmi apăru cât se poate de limpede că, dacă n-am să fug de prilejurile de a o întâlni pe fata asta, sunt un om pierdut. Avea în ochii mei un prestigiu ciudat, Căruia nu mă puteam împotrivi. Luai deci hotărârea să n-o mai văd; fiindu-mi însă ruşine de slăbiciunea ce-o avusesem de a-i încredinţa cele două poliţe, şi de a mă fi lăsat de atâtea oi i înşelat, îi scrisei mamei un răvaş, în care o sfătuiam să o silească pe fiică-sa să mi le înapoieze, ameninţând-o că altminteri voi purcede la un demers care n-o să-i placă.

În după-amiaza aceleiaşi zile, primii următorul răspuns:

„Sunt foarte uimită, domnule, că vă adresaţi mie ca să vă recăpătaţi cele două poliţe de câte şase mii de franci pe care le-aţi încredinţat fetei mele. Mi-a spus că vi le va înmâna ea însăşi când vă veţi fi cuminţit şi veţi fi învăţat să o respectaţi”.

Citind acest neobrăzat răvaş, mi se urcă sângele la cap, într-atâta încât uitai de hotărârea ce-o luasem dimineaţă, îmi băgai două pistoale în buzunare şi o pornii spre locuinţa ticăloasei aceleia de muieri ca s-o croiesc cu bastonul până mi-o înapoia poliţele.

Nu-mi luasem pistoalele decât ca să le ţin la respect pe cele două puşlamale care cinau în fiecare zi la dânsa. Ajung furios, dar trec dincolo de poartă şi îl văd intrând pe tânărul frizer, un băiat frumuşel, care venea să-i pună părul pe moaţe în fiecare sâmbătă seara.

Nedorind să mai fie un al treilea de faţă la scena pe care o puneam la cale, o întinsei până la colţul străzii, unde mă oprii spre a pândi plecarea frizerului. Aşteptam de o jumătate de oră, când îl văzui pe Rostaing şi pe Caumon, cei doi pezevenghi ai stabilimentului, şi-mi păru

foarte bine. Aştept mai departe; bate de unsprezece şi frumosul frizer nu mai iese. Puţin înainte de miezul nopţii, văd deschizându-se poarta, pe care cu o luminare în mână iese o slujnică şi caută un lucru ce trebuie să fi căzut pe geam. Mă apropii tiptil, intru şi deschid uşa salonaşului care se afla la doi paşi de poartă şi văd... pe Charpillon şi pe frizer întinşi pe canapea şi făcând, cum zice Shakespeare, „pe lighioaia cu două spinări” l. Văzându-mă, nemernica se sperie, ţipă, îl aruncă jos din şa pe caraghiosul care dă fuga să se îmbrace şi căruia îi măsor zdravăn spinarea cu bastonul, până când, sosind aduse de zarvă slugile, mătuşile, mama, se folosi de zăpăceală şi spălă puţina. Cât a ţinut învălmăşeala asta, Charpillon, tremurând ca varga, pe jumătate goală, sta pe vine în spatele canapelei, cu răsuflarea tăiată, necutezând să înfrunte grindina care putea să cadă şi pe spinarea ei la fel ca pe cea a făt-frumosului domniei sale. În vremea aceasta, cele trei babe tabără ca nişte furii pe mine; ocările lor neizbutind însă decât să-miestârnească mai tare mânia, fac ţăndări trumeau-ul, porţelanurile şi sparg mobila; pe urmă, cum nu conteneau să zbiere, mă întorc spre ele, am eninţându-le că le crap scăfârlia dacă nu încetează să mă zăpăcească de cap.

Aruncându-mă, istovit, pe blestemata aceea de canapea, îi poruncesc mamei să-mi înapoieze poliţele. În clipa aceea, iată că se iveşte paza de noapte.

Paza aceasta de noapte se alcătuieşte dintr-un singur om, care se plimbă toată noaptea în toată mahalaua lui, cu o lanternă într-o mină şi cu un baston lung în cealaltă. Pe acest singur om se sprijină pacea mahalalei şi liniştea marelui oraş. Îl vezi pretutindeni şi nimeni nu în

1 Othelo, I, 1; expresia apare întâi la Rabelais (Garg. m): împrumutam traducerea lui Comulus Vulpescu (Gnrganttici, E.L.U., Bucureşti, 1962, P. 28).

târăzneşte să nu i se supună. Îi băgai în palmă vreo trei, patru coroane, spunându-i:

— Go auay (du-te) şi încuiai poarta după el.

După ce mă aşezai la loc pe canapea, îi cerui încă o dată mamei poliţele mele, iar ea îmi spuse:

— Vai, nu sunt la mine, le ţine fata mea.

— Pune s-o cheme.

Cele două slujnice spuseră atunci că, în vreme ce spărgeam porţelanurile, a fugit pe poartă şi că habar n-au unde s-a dus. La cuvintele acestea, mama şi mătuşile se pun pe zbierat şi pe bocit:

— La miez de noapte, sărăcuţa de ea, fetiţa mea, singură pe străzile Londrei! Nepoţica mea scumpă, în starea în care se află, biata copilă, e pierdută! Blestemată fie clipa în care ai venit în Anglia ca să ne nenoroceşti pe toate!

Găsind mijlocul să se reverse, mânia mi se potolise şi liniştea aducând cu sine judecata, mă cutremurai închipuindu-mi-o pe fata asta înspăimântată bătând singură străzile Londrei la ceasul acela.

— Haideţi – le spusei celor două slujnice – mergeţi de-o căutaţi prin vecini; cu siguranţă că o veţi găsi. Cine vine să-mi aducă vestea că e în afară de primejdie capătă câte o guinee.

Când cele trei gorgone văzură că mă interesează s-o găsim pe Charpillon, o luară de la început şi mai vârtos cu bocetele, cu învinuirile şi cu ocările; iar eu, mut, şi încremenit, păream a le zice că ele au dreptate şi că toată vina e de partea mea. Aşteptam cu nerăbdare să se întoarcă slujnicele. Sosiră în sfârşit la un ceas după miezul nopţii, gâfâind şi cu deznădejdea zugrăvită pe obraz:

— Am căutat-o peste tot – îmi spuseră ele – dar degeaba; n-am găsit-o nicăieri.

Le-am dat două guinee, ca şi cum ar fi adus-o, şi am rămas înmărmurit şi speriat, gândindu-mă cât de greu ar

trage în cumpănă, în pieirea fetei, spaima îngrozitoare pe care desigur mânia mea i-o pricinuise. Ce slab e omul, şi prost, când e îndrăgostit!

Deosebit de mişcat de jalnica întâmplare, am fost destul de naiv spre a le arăta nemernicelor acelora cât măcăiesc. Le implorai să pună s-o caute peste tot de îndată ce se va face ziua, şi să-mi dea de veste când s-a întors, ca să pot să vin să mă arunc la picioarele ei şi să-i cer iertare, apoi să n-o mai revăd cât oi mai trăi. Le mai făgăduii să plătesc tot ce am stricat şi să le las lor poliţele, iscălindu-le ca achitate cu numele meu. După aceste fapte, săvârşite spre veşnica ruşine a judecăţii mele, după această cinstită pocăinţă în faţa unor codoaşe cărora puţin le păsa şi de cinste şi de mine, plecai, făgăduind două guinee slujnicei care va veni să-mi aducă vestea că tânăra ei stăpână a fost regăsită.

Ieşind, îl găsii la poartă pe uatchman l-ul care mă aştepta ca să mă petreacă acasă. Erau ceasurile două. Mă trântii pe pat, unde şase ore de somn, deşi tulburate de visuri lugubre, mă feriră de bună seamă să-mi pierd minţile.

La opt dimineaţă, aud pe cineva ciocănind şi, alergând la fereastră, o zăresc pe una din slujnicele duşmancelor mele. Îmi bătea inima în piept când strigai să-i dea drumul înăuntru şi răsuflai aflând că miss Charpillon s-a întors chiar atunci, în lectică, dar într-un hal fără de hal şi că au băgat-o numaidecât în pat.

— Am dat fuga să vă aduc vestea – îmi spuse iscusita slujnică nu pentru cele două guinee, ci fiindcă v-am văzut ce nefericit eraţi.

Dovada aceasta de interes mă băgă în cofă cât ai clipi din ochi. Îi dau cele două guinee, o aşez lângă patul meu şi o rog să-mi povestească în amănunt toate împrejurările întoarcerii. Eram departe de a bănui că fata asta o pusă la cale de stăpânele ei! Străbăteam o vreme de nerozie şi de

amăgire.

Tânăra ei stăpână mă iubeşte, începu să-mi spună paţachina, şi nu m-a înşelat decât fiindcă aşa a vrut maică-sa.

— Ştiu asta – îi spusei eu – dar unde şi-a petrecut noaptea?

— La o negustoreasă a cărei prăvălie a găsit-o deschisă şi care o cunoaşte, fiindcă i-a vândut fel de fel de lucruri.

1 Poznic (engl.).

S-a culcat cu fierbinţeală şi mă tem să nu iasă ceva rău de aici, căci se află în perioada critică.

— Nu-i adevărat, căci am prins-o în fapt cu frizerul.

— Aş! Asta nu dovedeşte nimic, n-a stat bietul tânăr să se uite aşa de-aproape.

— Dar îl iubeşte.

— Nu cred, deşi îşi petrece multe ceasuri cu dânsul.

— Şi mai zici că mă iubeşte pe mine!

— Una n-o împiedică pe cealaltă; cu acela e numai aşa, o toană.

— Spune-i că vin să stau toată ziua la căpătâiul ei şi întoarce-te să-mi aduci răspunsul.

— O trimit pe tovarăşa mea, dacă vreţi.

— Nu, fiindcă nu ştie decât englezeşte.

Plecă, şi văzând că nu se mai întoarce, pe la trei, mort de nerăbdare, mă hotărâi să mă duc eu la dânsa ca să văd ce face. Bat, şi se iveşte una din mătuşi care mă roagă să nu intru, căci cei doi prieteni sunt acolo, furioşi pe mine, iar fiică-sa are fierbinţeală mare şi aiurează: alta nu spune decât strigă într-una: „Uite-l-pe Seingalt, uite-l pe călăul meu, vrea să mă ucidă. Scăpaţi-mă. Pleacă, domnule, pentru Dumnezeu”.

Mă întorsei acasă deznădăjduit, nebănuind că mi s-au spus minciuni. Copleşit de amărăciune, n-am mâncat nimic toată ziua, căci mi se oprea totul în gât. N-am închis ochii

până dimineaţă: aveam friguri. Înghiţii câteva păhărele de rachiu tare, nădăjduind să mă ameţesc şi să aţipesc; degeaba.

doua zi la nouă, mă înfăţişai la Charpillon la poartă, care, ca şi în ajun, nu mi se deschise decât pe jumătate. Aceeaşi mătuşă bătrâna veni să-mi spună, oprindu-mă să intru, că bolnavei i-a crescut fierbinţeala, că aiurează, necontenind să-mi rostească cu groază numele în clipele de pierdere a cunoştinţei şi că medicul a spus că, dacă boala se înrăutăţeşte, nu mai are de trăit nici douăzeci şi patru de ore. Spaima i-a oprit lunaţia; e într-o stare mai mult decât îngrijorătoare.

— Blestemat să fie frizerul! strigai.

— Slăbiciuni de tinereţe; ar fi trebuit să vă faceţi cât n-aţi băgat de seamă»…

— Pe toţi dracii, vrăjitoare bătrâna! Crezi că ar fi fost eu putinţă? Na, vezi să nu-i lipsească nimic.

Şi zicând acestea, îi dădui o bancnotă de zece guinee şi plecai ca smintit. În drum, îl întâlnii pe Goudar care se sperie de mutra mea. Îl rugai să meargă să vadă ce face Charpillon şi să vină pe urmă să-şi petreacă ziua cu mine. Se întoarse peste un ceas şi-mi spuse că i-a găsit pe toţi pe culmile deznădejdii şi că fata e în pragul morţii.

— Ai văzut-o?

— Nu, mi s-a spus că nu se poate.

— Crezi că-i adevărat?

— Nu ştiu ce să zic; o slujnică însă, care de obicei îmi spune adevărul, m-a încredinţat că şi-a pierdut minţile fiindcă i s-a oprit menstruaţia; afară de asta, are într-una friguri şi convulsiuni. Sunt, toate, de crezut, căci acestea sunt obişnuitele urmări ale unei spaime mari, când femeia se află în perioada critică. Mi-a spus că dumneavoastră sunteţi pricina întregii nenorociri.

I-am istorisit atunci toată tărăşenia. M-a plâns din inimă, dar aflând că de douăzeci şi patru de iore n-am

putut nici mânca, nici dormi, mi-a spus foarte cuminte că suferinţa aceasta ar putea să mă coste viaţa ori minţile. O ştiam, dar nu vedeam niciun leac. Stătu toată ziua cu mine şi-mi fu de folos. Neputând mânca, am băut mult şi mi-am petrecut noaptea plimbându-mă şi vorbind la pereţi, ca unul căruia îi lipseşte o doagă.

A treia zi, neputând afla nimic sigur despre Charpillon, ieşii pe la şapte dimineaţă spre a merge la ea. După ce aşteptai un sfert de oră în stradă, se întredeschise poarta şi, scăldată în lacrimi, se ivi mama care-mi spuse, fără a mă lăsa să intru, că fiica ei e în agonie. În clipa aceea, un bărbat în vârstă, costeliv, palid şi plăpând, ieşi spunându-i într-o nemţească elveţiană că trebuie să se plece voinţei Domnului. O întrebai pe nemernica de codoaşă dacă fusese medicul.

— Nu mai poate fi vorba de medic, îmi spuse făţarnica plângând şi mai amar; e un slujitor al sfintei evanghelii, şi încă unul e sus. Săraca fetiţa mea! în cel mult o oră se duce.

Simţii atunci cum îmi trece un fior de gheaţă prin inima. Izbucnind în lacrimi, o părăsesc pe muierea aceea, spunându-i:

— Eu sunt, e adevărat, cauza finală a morţii, dar dumneata ai ucis-o, nefericito.

Plecând, îmi tremurau picioarele şi mă întorsei acasă hotărât să-mi curm zilele în chipul pe care-l voi socoti cel mai sigur.

Pentru înfăptuirea grozavului plan, zămislit cu desăvârşit sânge rece, poruncii să se spună că nu sunt acasă pentru nimeni. De îndată ce ajunsei în odaie, îmi pusei ceasurile, inelele, tabacherele, punga şi portofelul în sipet şi-l încuiai în secretar. Scrisei pe urmă o scrisoare către rezidentul Veneţiei, arătând că las după moarte tot avutul meu domnului de Bragadin. Pecetluiesc scrisoarea şi o încui în sertar, unde-mi ţineam şi diamantele şi

bijuteriile, şi pun cheia în buzunar, împreună cu câteva guinee de argint. Mă înarmez cu straşnicele mele pistoale şi ies, eu hotărârea nestrămutată de a mă duce să mă înec în Tamisa, la Turnul Londrei.

Cu gândul acesta, născut şi nutrit nu de mânie sau de dragoste, ci de cea mai rece judecată, mă dusei la un negustor să cumpăr nişte gloanţe de plumb, cu care să-mi umplu buzunarele atâta cât să pot să duc până la Turn, unde trebuia să ajung pe jos. Mergând într-acolo şi cugetând, mă simţii şi mai întărit în gândul meu, căci îmi spuneam că, trăind mai departe, aş îndura de o mie de ori pe zi chinurile iadului văzând icoana lui Charpillon care m-ar învinui pe dreptate că am ucis-o.

Mă lăudam chiar că împlinesc fără nicio sforţare o hotărâre care mi se părea întemeiată pe cea mai riguroasă judecată. Şi mai simţeam şi un fel de tainică mândrie că am găsit în mine destulă inimă pentru a mă pedepsi eu însumi pentru nelegiuirea de care mă socoteam vinovat.

Umblam încet, din pricina uriaşei greutăţi pe care o duceam în buzunare şi care mă asigura că, odată ajuns în apă, aveam să mor la fund înainte de a putea fi scos afară.

La jumătatea podului Westminster, duhul meu cel bun mi-l aduse înainte pe cavalerul Edgard, un tânăr englez foarte drăguţ, bogat, care trăia bucurându-se de viaţă şi gustând-o din plin. Îl cunoscusem la lordul Pembroke şi fusese de câteva ori la mine la prânz. Ne potriveam; nu-i era silă de taclale, avea haz, şi petrecusem amândoi clipe plăcute, schimbând vorbe de duh. Cum îl zării, voii să-l ocolesc, mă văzuse însă şi veni să mă ia prieteneşte de braţ.

— Încotro? Hai cu mine, afară doar dacă te duci să scoţi pe cineva din puşcărie. Hai, o să petrecem.

— Nu pot, dragul meu, lasă-mă.

Ce ai? nu te mai cunosc cu mutra asta ciufută.

— N-am nimic.

— N-ai nhâiic? Nu te vezi. Sunt sigur că te duci să faci vreo boroboaţă.

— Te înşeli.

— Degeaba tăgăduieşti.

— Ţi-am spus că n-am nimic. La revedere. Am să vin altă dată cu dumneata.

— Lasă, dragă Seingalt, te văd eu că eşti cătrănit. Nu te slăbesc de loc. Haidem, merg cu dumneata.

Aruncându-şi privirea pe buzunarul pantalonilor mei, zăreşte culasa unuia din pistoale şi, fără să se sfiască, pune mâna pe celălalt buzunar, îl simte pe al doilea şi-mi spune:

— Te duci cu siguranţă să te baţi în duel, vreau să vin şi eu: nu mă împotrivesc la luptă, dar singur nu te las.

Silindu-mă atunci să zâmbesc, îl încredinţai că nu mă duc la niciun duel şi, fără să mă gândesc la ce spun, adăugai că am plecat numai aşa, să mă plimb ca să mă distrez.

— Prea bine – spuse Edgard – trag atunci nădejde că tovărăşia mea îţi va fi la fel de plăcută ca mie a dumitale. După ce ne plimbăm, mergem să prânzim la Cannon. Îi dau de veste unei fetiţe care trebuia să prânzească cu mine să vină să ne întâlnească acolo însoţită de o franţuzoaică fermecătoare, şi facem o partidă în patru.

— Te rog, dragă prietene, scuteşte-mă; sunt amărât şi simt nevoia să merg singur undeva să-mi risipesc gândurile negre.

— Ai să te duci mâine, dacă ai să mai simţi nevoia, sunt sigur însă că în trei ceasuri îţi vei risipi toate gândurile negre; şi dacă n-o fi aşa, o să ne plictisim împreună. Sau socoteai să prânzeşti dincolo?

— Nicăieri, fiindcă nu simt nevoia, nefiindu-mi foame de loc. N-am mâncat nimic de trei zile: nu pot decât să beau.

— Toate acestea nu sunt fireşti, şi încep să văd

limpede despre ce e vorba. Cine ştie ce necaz ţi-a făcut sânge rău şi ai putea să înnebuneşti, sau să mori, cum i s-a întâmplat unui frate de-al meu. Trebuie să pun eu rânduială în treaba asta.

Edgard stăruind, judecând, îmbinând adevărul cu gluma, îmi spusei în sinea mea: „Încă o zi. Am să-mi pot împlini planul după ce ne vom despărţi. Singura primejdie e să mai trăiesc câteva ceasuri”.

Sunt sigur că aceia pe care un mare necaz i-a dus la sinucidere n-au făcut decât să preîntâmpine ceasul în care şi-ar fi pierdut minţile, precum e în afară de orice îndoială că aceia care au înnebunit n-ar fi putut scăpa de această nenorocire decât luându-şi viaţa. Eu n-am ales sinuciderea decât în clipa în care nebunia mi-ar fi distrus judecata, dacă mai zăboveam o singură zi să mă hotărăsc. Şi totuşi, iată şi corolarul: omul nu trebuie niciodată să-şi curme zilele, căci s-ar putea ca pricina suferinţei lui să dispară înainte ca nebunia să fi sosit. Vreau să spun că sunt fericiţi aceia cu inimă destul de vitează ca să nu-şi piardă niciodată nădejdea. Inima mea îşi pierduse, în împrejurarea aceea, vitejia; prăpădisem orice nădejde şi m-aş fi sinucis ca un om cuminte, orice ar putea crede cititorul. Nu-mi datorez viaţa şi întoarcerea speranţei decât întâmplării.

Când află că nu trec podul decât fiindcă aşa poftesc eu, Edgard îmi spuse că mai bine să ne înapoiem şi mă lăsai convins; peste o jumătate de ceas, nemaifiind însă în stare să mă car din pricina plumbului aceluia care-mi umplea buzunarele, îl rugai să mă ducă undeva unde să-l pot aştepta, căci nu mai pot de sfârşeală. Îi dădui cuvântul meu că-l aştept la Cannon.

De îndată ce rămăsei singur, îmi deşertai buzunarele şi pusei gloanţele într-un dulap; odihnindu-mă puţin pe urmă, chibzuii că băiatul acesta drăguţ ar putea să-mi năruie cu desăvârşire planul sinuciderii, de vreme ce o şi

împiedicase, amânând-o.

Judecam nu ca un om care nădăjduieşte, ci ca unul care prevedea că ar fi cu putinţă ca Edgard să fi fost menit de Pronie să mă împiedice să-mi iau viaţa, măcar în acea împrejurare. Trăgeam încheierea că peste acţiunile absolute şi hotărâtoare, nu suntem stăpâni decât până într-un anumit punct. Şedeam acolo în cârciumă şi mă socoteam constrâns cumva cu forţa să-l aştept pe tânărul englez, căci socotind forţa morală a amândurora, e sigur că trebuia să mă dau bătut.

Edgard se întoarse curând şi îi păru bine când mă văzu.

— M-am bizuit pe făgăduinţa dumitale, îmi spuse el.

— Doar nu ţi-ai închipuit că am să-mi calc cuvântul de onoare.

— Simţământul acesta mă linişteşte; amărăciunea o să treacă.

Cuvintele drepte, glumeţe şi întotdeauna atât de îndatoritoare pe care mi le spunea tânărul îmi făceau bine; începeam să o simt, când cele două zăpăcite, dintre care una era franţuzoaică, sosiră, cu veselia întipărită pe fermecătorul lor obraz. Erau parcă făcute anume pentru desfătări şi firea le înzestrase din belşug cu tot ce poate aprinde poftele în cel mai de gheaţă bărbat. Le-am dat ce era al lor, fără a le întâmpina însă precum erau deprinse. Mă luară la început drept un tăntălău: deşi aflat însă în agonie, simţii o pornire de amor propriu care mă îndemnă să le arăt că nu sunt de lemn. Le dădui mai mult în silă câteva sărutări leşinate şi-l rugai pe Edgard să-i spună compatrioatei lui că, să nu mă fi aflat în pragul morţii, i-aş fi dovedit că o găsesc fermecătoare. Mă căinară amândouă. Pe un bărbat care a petrecut de trei ori câte douăzeci şi patru de ore fără să mănânce şi să doarmă îl lasă destul de rece imboldurile dragostei; cuvintele însă nu le-ar fi convins pe cele două preotese, dacă Edgard nu le-

ar fi spus cum mă cheamă. Aveam un nume şi de îndată ce aflară cine sunt, le văzui pătrunse de respect. Nădăjduiau câteşitrei că Bacus şi Comus vor pleda în favoarea lui Amor, îi lăsam să zică ce vor, ştiind bine că nădejdile lor sunt deşarte.

Am luat un prânz englezesc, adică fără ce e mai de seamă, fără supă; astfel încât înghiţii numai câteva stridii cu un vin de Graves delicios; mă simţeam însă bine căci îmi plăcea să-l văd pe Edgard ţinându-le cu îndemânare de urât nimfelor amândouă.

Ajuns în culmea voioşiei, zănatecul tânăr îi propuse englezoaicei să danseze rompaipe îmbrăcată în veşmintele maicii Eva, iar ea se învoi cu condiţia să ne îmbrăcăm şi noi ca taica Adam şi să găsim muzicanţi orbi. Le spusei că, spre a le fi pe plac, am să le ţin şi eu isonul dar că, în halul de toropeală în care mă aflu, e slabă nădejde că mă vor putea aduce să fac precum şarpele ispitei. Mă scutiră de osteneala costumaţiei, cu condiţia ca, de îndată ce voi simţi înţepându-mă ghimpele voluptăţii, să mă despoi şi eu ca dânşii. Făgăduii. Trimiseră după orbi, încuiară uşile, se dichisiră cât îşi acordară artiştii instrumentele – şi orgia începu.

A fost o clipă în care am cunoscut multe adevăruri. Atunci am văzut că plăcerile dragostei sunt urmarea şi nu pricina veseliei. Aveam în faţa ochilor trei trupuri superbe, minunat de proaspete şi de bine făcute, mişcările, graţia, gesturile lor, şi până şi muzica, totul era încântător, fermecător; nicio emoţie nu veni să mă vestească însă că toate acestea îmi zic şi mie ceva. Dansatorul rămase ca un biruitor chiar în timpul dansului şi m-am mirat că n-am încercat eu însumi niciodată o asemenea ispravă. După dans, le prăznui pe cele două mândre, trecând de la una la cealaltă, până când urmările fireşti îi răpiră dibăcia şi-l siliră să se odihnească. Franţuzoaica veni să se încredinţeze dacă dau vreun semn de viaţă; văzându-mi

însă bicisnicia, mă declară olog.

Sfârşindu-se orgia, îl rog pe Edgard să-i dea patru guinee franţuzoaicei şi să plătească cheltuiala, căci n-aveam decât prea puţini bani la mine.

Aş fi putut oare ghici, dimineaţă, că, în loc să mă înec, am să iau parte la o atât de frumoasă petrecere?

Datoria ce-o făcusem la tânărul englez mă îndemnă să-mi amân pe a doua zi sinuciderea. După ce plecară nimfele, voii să mă despart de Edgard, clar fu cu neputinţă; o ţinea sus şi tare că arăt mai bine ca dimineaţă; că stridiile pe care le-am înghiţit şi nu le-am vărsat dovedesc că am nevoie să mă distrez şi că aş putea a doua zi să fiu om şi să prânzesc cum trebuie, dacă aş merge să-mi petrec noaptea cu dânsul la Ranelagh. Eram sastisit şi nu-mi prea păsa de nimic; m-am lăsat convins. Mă urcai cu Edgard într-o birjă, urmând învăţătura stoicilor pe care mi-o însuşisem în anii mei tineri şi fericiţi: sequere deum

Intrarăm în frumoasa rotondă cu pălăriile trase pe ochi. Era lume multă şi ne plimbam cu mâinile la spate, în chipul obişnuit al englezilor, cel puţin în vremea aceea.

Se dansa menuetul şi, aruncându-mi plivirile pe o femeie care dansa foarte bine şi care era cu spatele la mine, mă oprii ca să aştept să se întoarcă. Mă îndemnau s-o văd la obraz o rochie şi o pălărie cu totul şi cu totul la fel cu cele pe care, cu câteva zile în urmă i le dăruisem lui Charpillon; pe de altă parte, aceeaşi statură şi mişcările ei; crezând-o însă pe nefericita aceea moartă sau în agonie, asemănarea nu-mi trezi nicio bănuială. În vremea aceasta, dansatoarea traversează, îşi ridică fruntea şi o văd... pe Charpillon în carne şi oase.

Edgard îmi spuse mai târziu că a crezut că am să mă prăbuşesc trăsnit de ducă-se-pe-pustii, atât erau de cumplite tremurăturile care m-au apucat.

Şi totuşi, eram atât de încredinţat că fata e bolnavă,

încât nu-mi crezui ochilor şi îndoiala mă ajută să-mi vin în fire... E cu neputinţă – îmi spuneam – să fie Charpillon; trebuie să fie alta care seamănă cu ea şi, slăbite, simţurile m-au înşelat”. Ocupată cu partenerul ei, dansatoarea nu privea spre cerc, dar aveam vreme să aştept, în clipa aceea îşi ridică braţele pentru a face reverenţa de la sfârşitul menuetului şi, aproape fără să vreau, mă apropii de dânsa ca şi cum aş fi dorit s-o iau la dans; se uită la mine şi fuge.

Mă stăpânii, dar siguranţa făcu să mă apuce iar tremurăturile şi mă gândii să mă duc să mă aşez. Cât ai clipi din ochi, o sudoare rece îmi scaldă obrazul şi tot trupul. Văzând această criză, Edgard mă sfătui să iau un ceai;

Urmează-ţi, norocul (lat.).

Îl rugai să mă lase însă singur câteva clipe şi să meargă să se distreze.

Răvăşeala iscată în mine mă făcu să mă tem de cine ştie ce urmări fatale, căci tremuram din toate mădularele şi o năprasnică bătaie de inimă nu mi-ar fi îngăduit nici să mă ţin pe picioare, dacă aş fi dorit să mă ridic.

Neputând să mă ucidă, criza îmi dărui până la urmă e viaţă nouă. Ce minunată schimbare! Simţeam cum liniştea mi se pogoară încetul cu încetul în toate simţurile şi putui contempla cu plăcere razele scăpărate dintr-o sumedenie de luminări, raze care-mi aduceau în retină o lumină care mă făcea să-mi fie ruşine de mine însumi; ruşinea aceasta îmi arăta însă că m-am tămăduit, şi mi-era, din acea clipă chiar, plăcută. Străbătui încetul cu încetul, ca să zic aşa, toate treptele dintre deznădejde şi extaz. Eram atât de uluit de noua stare în care mă aflam, încât, văzând că Edgard nu se mai iveşte, începui să cred că n-am să-l mai revăd niciodată. „Tânărul acesta – îmi ziceam – e duhul meu bun, îngerul meu păzitor, e sufletul strămoşilor mei, care s-a întrupat în făptura pământească a lui Edgard ca să mă facă să-mi vin în simţiri”. Şi m-aş fi întărit într-acest

gând, dacă nu l-aş fi văzut ivindu-se peste câteva clipe.

Întâmplarea i-ar fi putut scoate într-adevăr în cale lui Edgard pe una din făpturile acelea încântătoare care te fac să uiţi de tot pentru o clipă, pentru o noapte, şi prietenul meu ar fi putut pleca de la Ranelagh fără măcar să mai apuce a-mi da de veste; şi atunci m-aş fi întors singur la Londra, sigur însă că nu i-am văzut decât forma exterioară. M-aş fi dezmeticit, oare, văzându-l iar peste câteva zile? Poate, dar n-aş fi în stare să jur. Am avut întotdeauna în mine un grăunte de eres, o înclinare spre spiritualism, cu care nici nu mă gândesc să mă laud; mă spovedesc însă şi cititorul are dreptul să mă dau în vileag şi să nu-i ascund nimic.

Edgard se întoarse în cele din urmă, foarte voios, dar neliniştit în ce mă priveşte şi rămase foarte uluit găsindu-mă plin de însufleţire şi auzindu-mă judecând cât se poate de ager lucrurile care-mi săreau în ochi în circul acela frumos.

— Râzi, scumpe prietene – îmi zise – ţi-a trecut, dar, amărăciunea?

— Nu, duhul meu bun, sunt însă hămesit de foame, şi vreau să te rog să-mi faci o mare plăcere, dacă n-ai mâine cine ştie ce treabă însemnată care să te împiedice.

— Sunt liber până poimâine, şi gata la porunca ta.

— Îţi datorez viaţa; viaţa, mă înţelegi? Pentru ca darul să fie însă deplin, am nevoie să-ţi petreci cu mine noaptea asta şi toată ziua de mâine.

— Sunt al tău.

— Să mergem la mine.

— Bucuros. Haidem.

Pe drum nu-i spusei nimic, ajungând însă acasă, nu găsii decât o nouă scrisoare de la Goudar pe care o băgai în buzunar, amânând pe a doua zi treburile mai însemnate.

Era unu noaptea. Ni se sluji o cină bună şi mâncai cu poftă, sau mai bine zis înfulecai. Edgard mă lăudă şi ne

duserăm la culcare şi dormii somn adânc până a doua zi. Cum mă trezii mersei să-mi iau gustarea de dimineaţă în odaia lui Edgard şi-i istorisii toată povestea, al cărei deznodământ ai fi fost moartea mea, dacă întâmplarea nu m-ar fi făcut să-l întâlnesc pe podul Westminster, şi dacă ochiul lui isteţ nu l-ar fi făcut să-mi ghicească, după chipul meu răvăşit, starea sufletească. Ducându-l pe urmă la mine în odaie, îi arătai secretarul, sipetul şi testamentul. Deschisei apoi scrisoarea lui Goudar, unde găsii următoarele cuvinte:

„Sunt sigur că fata cu pricina, departe de a fi pe moarte, s-a dus la Ranelagh cu lordul Grosvenore”.

Edgar, plin de bun-simţ, deşi mare petrecăreţ, era furios. Convins că mi-a scăpat viaţa, mă îmbrăţişa încredinţându-mă că va socoti întotdeauna drept cea mai frumoasă zi din viaţa lui ziua în care m-a împiedicat să mă omor pentru o făptură atât de nevrednică de un asemenea gest. Nu putea cuprinde cu mintea josnicul caracter al lui Charpillon şi al maică-sii. Îmi spuse că am dreptul să pun s-o aresteze pe mamă, deşi poliţele fiica nu mi le-a înapoiat, fiindcă scrisoarea pe care mama mi-a scris-o mărturiseşte datoria şi recunoaşte că fiica nu deţine poliţele decât cu titlu de depozit.

Fără să-i destăinuiesc gândul, luai chiar atunci hotărârea s-o bag la închisoare. Seara, înainte de a ne despărţi, ne jurarăm prietenie veşnică şi, în ce mă priveşte, i-o datoram. Se va vedea curând ce i-a fost hărăzit îndatoritorului englez săpăţească pentru a-mi fi dat un asemenea ajutor.

A doua zi, mândru ca unul care a câştigat o mare biruinţă, m-am dus la procurorul care mă ajutase în dara-vera cu contele Schwerin. Procurorul acela, după ce-mi ascultă plângerea, îmi spuse că dreptatea mea e de netăgăduit şi că le pot băga în închisoare pe cele trei femei, pe mamă, adică, şi pe cele două mătuşi ale

nemernicei.

Fără a pierde vremea, mă dusei la magistratul care, după ce îmi luă jurământul, îmi dădu verdictul şi acelaşi portărel care-l arestase pe Schwerin luă treaba asupra lui; nu le cunoştea însă pe muieri şi trebuia să le cunoască. Că intră în casă şi dă peste ele n-avea nicio îndoială; trebuia însă ca acelea pe care le arestează să fie negreşit femeile arătate în mandatul de arestare, şi s-ar fi putut să fie multe altele adunate acolo.

Neputând încredinţa nimănui o slujbă atât de gingaşă ca aceea de a i le arăta cu degetul, căci Goudar nu s-ar fi învoit să şi-o ia pe seamă, mă hotărâi să-l călăuzesc eu pe portărel în casă, la ceasul când eram sigur că marţafoaicele se află câteşitrele în salonaş.

Îi dădui întâlnire la orele opt, cu o birjă la porunca lui, în strada Danemarcei, spunându-i să pătrundă în casă de îndată ce i se va deschide poarta şi că în aceeaşi clipă voi intra şi eu şi că va putea să aresteze fără nicio grijă pe cele trei femei pe care i le voi arăta. În Anglia, oamenii dreptăţii sunt foarte punctuali şi toate se petrecură precum le rânduisem eu. Portărelul intră în salonaş, cu un agent subaltern, şi eu după ei. Văzând-o pe mamă şi pe cele două surori, i le arăt şi mă grăbesc să ies, căci Charpillon, îmbrăcată în negru, cu spatele la cămin, şi pe care abia dacă-mi aruncai privirea, mă făcu să mă cutremur. Mă credeam şi simţeam că sunt într-adevăr vindecat; rana adâncă pe care mi-o făcuse însă făţarnica aceea abia se cicatrizase şi nu ştiu, zău, ce s-ar fi întâmplat dacă în clipa aceea Circe ar fi avut prezenţa de spirit să-mi sară de gât şi să mă roage s-o cruţ pe maică-sa şi pe mătuşile ei.

Văzându-le pe cele trei femei atinse cu puternica baghetă, fugii gustând din plin plăcerea răzbunării, plăcere uriaşă, care-i face fericiţi pe cei ce şi-o îndeplinesc şi care-i nefericeşte atâta vreme cât o aşteaptă numai sau

tânjesc după ea. Cu adevărat fericit e cel ce practică ataraxia şi care, necunoscând ura, nu cunoaşte nici setea de răzbunare. Chipul pizmaş în care pusesem să le aresteze pe cele trei codoaşc escroace şi spaima care mă trecu văzând-o pe făţarnica muiere care mă dusese la doi paşi de sinucidere dovedeau că încă nu sunt liber. Ca să fiu liber cu desăvârşire, trebuia să fug de ea şi s-o uit.

A doua zi dimineaţă veni la mine Goudar, foarte vesel, şi-mi spuse că mă felicită pentru curajul ce-l arătasem în ajun, căci se pune chezaş că ori m-am vindecat de patimă, ori sunt mai îndrăgostit ca niciodată.

— Vin de la Charpillon – adăugă – unde n-am găsit-o decât pe bunică, scăldată în lacrimi, cu un avocat pe care de bună seamă îl consulta.

— Cunoşteai deci ce s-a întâmplat?

— Da, am ajuns acolo aseară un ceas după ce aţi plecat dumneavoastră şi am stat până când cele trei tâlhăroaice s-au hotărât să-l urmeze pe agent. Se împotriveau; pretindeau că trebuie să le lase răgaz până dimineaţă şi că, încă în zorii zilei, vor găsi pe cineva care să depună cauţiune pentru ele. Cei doi viteji care între-acestea sosise, se băgară şi ei în treabă, ba chiar traseră sabia ca să-l împiedice pe omul dreptăţii să folosească puterea; acela însă pe care-l adusese agentul îi dezarma şi luă cu sine săbiile, ducându-le şi pe cele trei arestate. Charpillon a vrut să meargă cu ele, dar a socotit că e mai bine să înceapă a lucra pentru eliberarea lor.

Goudar încheie spunându-mi că se va duce să le vadă, ca prieten, la închisoare şi că, dacă mă învoiesc la o împăcare, e bucuros s-o mijlocească, li munţumii, încredinţându-l că singura împăcare la care m-aş învoi cu muierile acelea ticăloase ar fi să-mi dea cei şase mii de franci ai mei şi că trebuie să se socotească fericite că nu mă gândesc să-mi capăt şi dobânzile la care am dreptul, ca să mă despăgubesc cumva de banii de care atât de mârşav

m-au escrocat.

Două săptămâni s-au scurs fără să mai aud vorbindu-se de daravera aceasta. Charpillon se ducea în fiecare zi să prânzească cu arestatele şi ea le întreţinea. Trebuia s-o coste multe parale, căci ocupau două încăperi, iar gazda, adevărat Caron, nu le îngăduia să-şi aducă mâncare dinafară. Goudar îmi spuse că Charpillon i-a declarat maică-sii că nu s-ar hotărî niciodată să vină să mă roage să le eliberez, chiar sigură să fie că ar dobândi tot ce-ar voi numai arătându-mi-se. Eram, în ochii ei, cel mai înfiorător monstru din lume. Că era mai puţin mostru ca mine nu mă pot învoi să zic, dar sunt silit să recunosc, în schimb, că, în împrejurarea aceasta, dădea dovadă de mai mult caracter decât mine; poziţiile noastre erau însă diametral opuse: tot ce-i făcusem eu fusese stârnit de patimă. În vreme ce dânsa fusese stârnită doar de pofta de câştig şi, poate, de nişte toane.

Îl căutasem zadarnic pe Edgard în răstimpul celor două săptămâni, când, spre marea mea mulţumire, îl văzui ivindu-se într-o dimineaţă, cu o faţă veselă şi prietenească.

— Unde te ascunzi, frate, de atâta vreme? îi spusei; te-am căutat peste tot.

— Dragostea, scumpe prietene, m-a ţinut vreme de două săptămâni ascuns în nepătrunsele-i temniţe. Vin să-ţi aduc nişte bani.

— Mie? De la cine, mă rog?

— De la doamnele Augspurgher. Dă-mi, te rog, chitanţă şi cuvenita declaraţie, căci trebuie să merg eu însumi să le călăuzesc în braţele bietei Charpillon, care de două săptămâni nu face altceva decât să plângă.

— Îi înţeleg lacrimile şi o admir că s-a priceput să-şi aleagă ocrotitor pe acela care m-a scăpat din lanţurile ei. Ştie că îţi datorez viaţa?

— Nu ştie nimic, decât că eram împreună la Ranelagh atunci când ai văzut-o dansând şi când o credeai

moartă sau în agonie; i-am povestit însă totul după ce am cunoseut-o.

— A venit desigur să te roage să pui o vorbă bună la mine pentru dânsa?

— Nicidecum. A venit să-mi spună că eşti un monstru de nerecunoştinţa, căci ea te-a iubit şi ţi-a dat dovezi adevărate pentru dragostea ei; acum însă te urăşte.

— Domnul fie lăudat! Nemernica! E ciudat însă că s-a priceput să te cucerească pentru a se răzbuna pe mine; te-a îmbrobodit, amice, şi te pedepseşte pe dumneata.

— O fi, oricum însă, e o dulce pedeapsă.

— Îţi urez să fii fericit, dar bagă de seamă şi păzeşte-te, ticăloasa e meşteră la înşelat.

Edgard îmi numără două sute cincizeci de guinee iar eu îi dădui chitanţă şi declaraţie că-mi retrag plângerea; le luă şi plecă mulţumit.

După această întâmplare, nu trebuia oare să-mi închipui că totul între noi s-a sfârşit? Deşarte amăgiri.

În vremea aceea, principele ereditar de Brunswick, astăzi duce domnitor, se căsători cu principesa soră a. regelui. Common council declarându-l cetăţean englez cu toate prerogativele legate de acest titlu, breasla giuvaergiilor din Londra îl primi în rândurile ei şi îi înmână, prin lord major1 şi aldermen2, diploma respectivă, într-o splendidă cutie de aur. Principele acesta era cel dintâi gentilom clin toată Europa noastră şi totuşi nu s-a simţit înjosit să-şi adauge acest nou titlu la cele vechi de paisprezece secole cu care se împodobea.

Cu prilejul acesta, lady Harrington o făcu să câştige două sute de guinee pe Cornelis, care-şi împrumută casa din Soho unui bucătar care dădu un bal şi o cină de o mie de persoane, cu câte trei guinee de cap. Luară parte cei doi soţi şi toată casa regală, mai puţin regele şi regina. Am fost şi eu poftit pe trei guinee, dar în picioare cu alţi şase sute de inşi, căci locuri la masă nu erau

Primarul Londrei (engl.). Consilieri municipali (engl.).

decât patru sute, şi au fost şi doamne care n-au putut fi aşezate.

În seara aceea am văzut-o pe lady Grafton, care şedea lângă ducele de Cumberland. Era fără perucă, fără pudră şi părul îi cădea, drept, până la jumătatea frunţii- Celelalte doamne strâmbară rău de tot clin nas, căci pieptănătura aceasta urâţea. Nu ştiau cum s-o mai blesteme pe cea care o născocise; şi în mai puţin de şase luni coafura „à la Grafton” se întinse pretutindeni, trecu marca, se răspândi în toată Europa unde, cu desăvâr, şire pe nedrept, numele naşei fu uitat. Moda aceasta mai ţine şi astăzi şi e singura care se poate făli cu o vechime de treizeci de ani, deşi a fost fluierată când s-a născut.

La cina aceea, pentru care cel care o dădea primise trei mii de guinee sau şaptezeci şi cinci mii de franci, cele mai felurite gusturi îşi puteau afla mulţumirea; eu însă nu dansam şi, neîndrăgostindu-mă de niciuna din mândrele care împodobeau serata, plecai la ora unu noaptea. Era într-o duminică, zi în care nimeni, în afară de criminali, n-are, în Anglia, a se teme de închisoare. Şi, totuşi, iată ce mi s-a întâmplat.

Splendid îmbrăcat, mă întorceam acasă în trăsură, cu Jarbe harapul urcat în spate împreună cu încă un slujitor, când, abia intrat pe strada mea, aud pe cineva strigându-mă în trecere: „Noapte bună, Seingalt”. Scoţându-mi capul pe portieră ca să răspund, îmi văd trăsura înconjurată de oameni înarmaţi cu pistoale, iar unul dintr-înşii îmi strigă:

— Din porunca regelui!

Întrebându-i slujitorii mei ce vor de la mine, ei răspund:

— Să-l ducem la închisoarea Newgate, căci pe criminali duminica nu-i ocroteşte.

— Şi ce crimă am făptuit? zic.

— Aveţi s-o aflaţi la închisoare.

— Stăpânul meu – spuse Jarbe – are dreptul s-o ştie înainte de a merge la închisoare.

— Dar judecătorul doarme.

Harapul stăruie, şi trecătorii, aflând despre ce e vorba, strigă toţi că eu am dreptate.

Dându-se bătut, căpitanul îmi spuse atunci că mă duce la el acasă, în City.

— Fie şi în City – zisei – şi să isprăvim odată.

Ajunşi acolo, ne oprirăm înaintea unei case şi mă puseră într-o încăpere mare, la parter, în care nu erau decât nişte bănci şi câteva mese mari. Dând drumul la trăsură, slujitorii mei se întoarseră să-mi ţină de urât. Nevoind nici în ruptul capului să mă părăsească, cei şase zbiri îmi spuseră că trebuie să trimit să le aducă mâncare şi băutură. Îi poruncii lui Jarbe să facă aşa cum spun ei şi să se poarte blând şi cuviincios.

Nu făptuisem nicio crimă, aşa că eram foarte liniştit; nu putusem nimeri acolo decât în urma unei calomnii şi cum ştiam că la Londra dreptatea se face repede şi bine, necazul meu nu putea fi decât trecător. Mă învinuiam totuşi că nu m-am ţinut de buna maximă de a nu răspunde niciodată noaptea, căci aş fi ocolit această neplăcere. Dar greşeala era făcută şi nu-mi mai rămânea decât să am răbdare. Mă distram cu cugetări hazlii asupra răsturnării de situaţii care mă făcea să trec din mijlocul unei strălucite adunări în jalnica tovărăşie unde mă aflam, aşa îmbrăcat ca un prinţ.

Se făcu în sfârşit ziuă şi stăpânul hanului în care mă aflam veni să întrebe unde e criminalul care şi-a petrecut noaptea la el. Nu m-am putut împiedica să nu râd când, văzându-mă el cum arăt, îi înjură cum îi veni la gură pe zbiri care nu l-au trezit să-mi dea o odaie, căci se vedea păgubit de cel puţin o guinee cât mi-ar fi luat pe ea. Veniră în sfârşit să ne dea de veste că judecătorul a deschis

şedinţa şi că e vremea să mă înfăţişez.

Aduseră o lectică, fiindcă aşa cum eram îmbrăcat, gloata m-ar fi împroşcat cu noroi, clacă aş fi îndrăznit să ies în stradă pe jos.

Intrând în sală, mă pomenii în mijlocul a vreo şaizeci de inşi care se holbau toţi la sălbaticul care cutează să se arate în faţa judecăţii într-un asemenea lux deşănţat.

În capătul sălii zării, pe un fotoliu înalt, un om care urma, pare-se, să mă judece. Era într-adevăr judecătorul şi judecătorul acela era orb. Avea capul înfăşurat într-un tulpan lat care-i acoperea şi ochii, căci, nevăzând nimic, puţin îi păsa că-i are acoperiţi. Cineva de lângă mine, ghicind că sunt străin, îmi spuse în franţuzeşte:

— Fiţi liniştit, domnul Fielding1 e un judecător cinstit şi drept.

Îi mulţumii binevoitorului necunoscut şi rămăsei în cântat văzând că am de-a face cu, un om îndatoritor, un om de duh şi strălucitul autor al atâtor lucrări cu care Anglia se mândreşte.

Când îmi veni rândul, secretând, aflat la dreapta lui, îi spuse, după câte înţelegeam, numele meu.

— Signor Casanova – îmi spuse domnul Fielding într-o foarte bună italienească – fiţi bun şi vă apropiaţi, am să vă vorbesc.

Încântat că mi-a adresat cuvântul în limba mea, străbătui mulţimea, şi, venind până la bară, îi spusei:

— Eccomi, signore.

Atunci, vorbindu-mi mai departe italieneşte, îmi spuse:

— Domnule de Casanova, veneţian, sunteţi condamnat la detenţiune pe viaţă în închisorile maiestăţii-sale regelui Marii Britanii.

— Aş dori să cunosc, domnule, pentru ce crimă am fost condamnat. Aţi avea bunătatea să-mi spuneţi?

— Dorinţa dumneavoastră e dreaptă şi foarte

fiească, fiindcă în ţara noastră justiţia nu se socoate îndreptăţită să condamne pe nimeni fără a-i arăta temeiul condamnării. Aflaţi aşadar că sunteţi învinuit, şi învinuirea e sprijinită de doi martori, că vreţi să desfiguraţi o fată frumoasă; ori tânăra aceasta îi cere justiţiei s-o ocrotească de această violenţă, iar justiţia nu găseşte altceva mai bun decât să vă ţină la închisoare în vitam de-ternam3. Pregătiţi-vă s-o porniţi într-acolo.

— Domnule, învinuirea e pe deplin calomnioasă; depun jurământ. S-ar putea ca, examinându-şi propriile ei purtări, fata cu pricina să aibă de ce se teme că mi-ar putea veni o asemenea poftă; vă pot însă asigura că

1 E vorba de John Fielding, fratele celebrului scriitor.

Iată-mă, domnule (it.).

— Pe viaţă (lat.).

până acuma încă nu mi-a venit şi crod că mă pot lega că n-are să-mi vină niciodată.

— Are doi martori.

— Sunt mincinoşi. Dar pot îndrăzni, prea-cinstite jude, să vă întreb numele celei care nu învinuieşte?

— E miss Charpillon.

— O cunosc, dar nu i-am arătat niciodată decât dovezi de duioşie.

— Deci nu e adevărat că vreţi s-o desfiguraţi?

— Hotărât nu.

— Atunci vă felicit. Veţi merge să prânziţi acasă, dar trebuie să aduceţi doi martori. Doi capi de familie trebuie să se declare răspunzători că nu veţi făptui niciodată această crimă.

— Cine ar cuteza să făgăduiască oare că n-am s-o făptuiesc?

— Doi englezi de vază, a căror stimă v-aţi câştigat-o şi care ştiu că nu sunteţi un nelegiuit. Trimiteţi după dânşii şi, dacă sosesc înainte de a pleca eu la masă, vă pun de

îndată în libertate.

Zbirii mă duseră înapoi la închisoare, în locul unde-mi petrecusem noaptea şi mă grăbii să le dau în scris slujitorilor mei toate numele capilor de familie pe care mi le aminteam, poruncindu-le să le spună şi pricina pentru care îi pun pe drumuri, li sfătuiam să se grăbească. Trebuiau să sosească până la amiază; dar Londra e atât de mare! Nu veniră, şi magistratul plecă la masă. Mă mângâiai cu gândul că judecă şi după-amiază: iată însă ceva neplăcut.

Însoţit de un tălmaci, căpetenia arcaşilor veni să-mi spună că vrea să mă ducă la Newgate. E, la Londra, temniţa unde sunt închişi cei mai mişei şi cei mai spurcaţi criminali.

Pusei să-i spună că-mi aştept chezăşii şi că arc să mă poată duce seara la închisoare, dacă n-or veni; se făcu însă că n-aude. Îmi întoarse că, de îndată ce-mi vor sosi oamenii, vor veni să mă ia de la închisoare şi că, deci, trebuie să-mi fie totuna. Tălmaciul îmi şopti că omul acesta e cu siguranţă plătit de potrivnicii mei ca să-mi facă rău, dar că nu atârnă decât de mine să rămân unde sunt, dându-i nişte bani.

— Şi cât ar trebui să-i dau? întrebai.

Tilmaciul, după ce îi vorbi deoparte, se întoarse să-mi spună că zece guinee l-ar hotărî să mă ţină până-n seară la el.

— Spune-i că sunt dornic să văd cum arată închisoarea.

Trimiseră după o birjă şi mă duseră acolo. Ajungând în acel lăcaş de jale, adevărat infern vrednic de închipuirea lui Dante, o sumedenie de nenorociţi, dintre care unii urmau să fie spânzuraţi chiar în săptămâna aceea, îmi sărbătoriră sosirea batjocorindu-mi eleganţa. Văzând pe urmă că nu le vorbesc, se supărară şi începură să mă înjure. Temnicerul îi potoli, spunându-le că sunt străin şi

nu înţeleg boabă englezeşte; apoi mă duse într-o odaie, arătându-mi cât are mă coste şi rânduielile închisorii, de parcă ar fi fost sigur că am să stau acolo cât lumea. După o jumătate de ceas însă, acelaşi ins care voise să-mi ia un bir de zece guinee veni să-mi spună că mă aşteaptă chezăşii la jude şi trăsura mea în faţa porţii.

Îi mulţumii lui Dumnezeu din adâncul inimii, coborâi şi mă aflai curând faţă în faţă cu omul legat la ochi. 11 văzui acolo pe domnul Pegu, croitorul meu, şi pe Maisonneuve, negustorul meu de vinuri, care-mi spuseră că sunt fericiţi că-mi pot face acest neînsemnat serviciu. La câţiva paşi, îi zării pe neruşinata de Charpillon, pe nemernicul de Rostaing cu un avocat şi pe Goudar. Nu m-am pierdut cu firea şi m-am mulţumit să-i fulger dispreţuitor din ochi.

Aflând ce anume trebuie să garanteze, chezăşii mei semnară cu voioşie; judecătorul îmi spuse apoi cu toată curtenia:

— Signor Casanova, poftiţi să iscăliţi pentru îndoitul cauţiunii; pe urmă, vă declar cu desăvârşire liber.

Apropiindu-mă de masa scriitorului, întrebai la cât se ridică suma şi aflai că e vorba de patruzeci de guinee, cea a fiecăruia dintre chezaşi fiind de câte douăzeci. Iscălii, spunându-i lui Goudar că frumuseţea lui Charpillon ar fi putut fi preţuită la zece mii, dacă judecătorul ar fi putut-o vedea. Cerând pe urmă să mi se spună cine erau cei doi martori, mi se rostiră numele lui Rostaing şi al lui Botarcili. Aruncându-i o privire de dispreţ lui Rostaing care sta acolo palid ca un mort, şi fără măcar să mă uit la Charpillon, căci mi-era milă de ea, spusei cu glas tare:

— Martorii sunt vrednici de pus sub acuzaţie.

Înainte de a pleca şi după ce mă închinai cu toată cuviinţa înaintea judecătorului, deşi nu putea să mă vadă, îl întrebai pe grefier dacă datorez ceva pentru procedură. Răspunzându-mi că nu, se iscă o ceartă între el şi avocatul

mândrei, care sta acolo foc de supărată că nu poate pleca înainte de a plăti cheltuielile prilejuite de arestarea mea.

Când să ies, văzui ivindu-se vreo cinci, şase englezi binecunoscuţi, care veneau să se pună chezaşrî pentru mine şi care nu mai puteau de ciudă că au ajuns prea târziu. Mă rugară să nu fiu supărat pe legile englezeşti, adesea cam strâmtorătoare pentru străini.

După ce petrecui una din cele mai plicticoase zile din viaţa mea, mă văzui în sfârşit clin nou acasă, bucuros că mă pot culca, şi râzând de păţania care mi se întâmplase.

CAPITOLUL XIII

Botarcili – Scrisoare de la Pauline prin domnul de Saa – Papagalul răzbunător – Poechini – Guerra, veneţianul – O regăsesc pe Sara: plănuiesc s-o iau de nevastă şi să plec cu ea în Elveţia [...]

Încheindu-se astfel primul act al comediei mele, al doilea începu a doua zi de dimineaţă. Ieşeam din pat când, auzind zarvă la poartă, îmi scot capul pe fereastră şi-i văd pe Poechini, licheaua aceea netrebnică de la Stuttgart, care mă prădase mişeleşte acolo, aşa cum poate îşi mai aminteşte cititorul. Voia să intre înăuntru, fără să aştepte să-mi fie anunţat. Când îl văzui, mă apucară pandaliile şi trântii fereastra, strigându-i că n-am vreme să-l primesc.

Peste câteva clipe, îl văd ivindu-se pe Goudar, în mână cu un număr din Satirii James Chronicle unde se afla, pe scurt, toată povestea arestării şi a eliberării mele pe optzeci pe guinee. Numele meu şi al mândrei nu erau pomenite, al lui Rostaing însă şi al lui Bota-relli erau tipărite negru pe alb, iar gazetarul îi lăuda. Dornic să-l cunosc pe acest Botarcili, îl rugai pe Goudar să mă ducă la el, şi Martinelli, care tocmai picase şi el, voi să ne însoţească.

Într-o nenorocită de odaie, la al treilea cât, mi se înfăţişă înaintea ochilor tabloul celei mai jalnice sărăcii: se alcătuia dintr-o femeie şi patru copilaşi în zdrenţe şi un

biet bărbat, îmbrăcat într-o gioarsă de halat şi îndeletnicindu-se cu scrisul, la o biată măsuţă vrednică de Eilemon şi Baucis. Era Botarcili care, ridicându-se când ne văzu, îmi stârni mila. Îi spusei:

— Mă cunoşti pe mine, domnule?

— Nu, domnule.

— Eu sunt acel Casanova pe care doreai să-l întemniţezi la Nevvgate, sprijinind o calomnie cu mărturia dumitale mincinoasă.

— Îmi pare rău, domnule, dar pentru numele lui Dumnezeu, priviţi la ai mei; n-aveam nici de pâine; altă dată vă servesc bucuros şi pe dumneavoastră, fără niciun ban.

— Nu ţi-e frică de spânzurătoare?

— Nu, fiindcă martorii mincinoşi nu sunt osândiţi la spânzurătoare, şi apoi nimic nu e mai greu la Londra decât să dai în vileag un martor mincinos.

— Mi s-a spus că eşti poet.

— Da, am lungit Didona şi l-am prescurtat pe Demetrio.

— Sunt desigur două lucrări valoroase.

Licheaua asta stârnindu-mi mai curând dispreţul decât ura, îi întorsei spatele şi-i dădui de milă o guinee neves-ţi-şi, care-mi dărui o nenorocită de carte a soţului ei: Dezvăluirea tainei francmasonilor. Botarelli acesta fusese călugăr la Pisa, baştină lui, de unde plecase cu nevastă-sa, care era călugăriţă şi cu care se însurase la Londra.

Cam tot pe atunci, domnul de Saa mă uimi foarte, aducându-mi el însuşi o scrisoare de la frumoasa mea portugheză, care-mi confirma nenorocirea ce i se întâmplase bietului meu Clairmont. Pauline mă vestea că s-a şi măritat cu contele Al. Rămăsei uluit când îl auzii pe domnul de Saa încredinţându-mă că de îndată ce Pauline a ajuns la Londra el a ştiut cine e. E o idee fixă a tuturor diplomaţilor; vor să te facă să crezi că lor nimic nu le

scapă, că pentru dânşii nu există taine. Şi, totuşi, pe lângă că era un om cât se poate de cinstit, domnul de Saa era şi un om plin de însuşiri, astfel încât puteai să-i treci cu vederea această slăbiciune, ca fiind o slăbiciune de breaslă; cei mai mulţi însă, lipsiţi de acest temei de iertare, nu-s decât caraghioşi.

Cu domnul de Saa, Charpillon se purtase aproape la fel de urât ca şi cu mine, ne-am fi putut mângâia unul pe altul; dar nici nu ne-am gândit la una ca asta.

Peste câteva zile, mergând într-o dimineaţă să mă vân-tur şi să casc gura prin oraş, trecui printr-un loc numit târgul de papagali. Mă distram privind la aceste interesante dobitoace, când văzui într-o colivie unul tânăr de tot şi întrebai ce limbă vorbeşte. Mi se răspunse că, fiind foarte tânăr, nu vorbeşte niciuna. Îl cumpărai pe zece guinee. Voind să-l învăţ ceva mai deosebit, îl pusei lângă patul meu şi-i repetai de o sută de ori pe zi: „Charpillon e mai c... ca mă-sa”.

N-o făcusem desigur cu alt gând decât ca să petrec la mine acasă şi, în două săptămâni, micul dobitoc repeta fraza cu cea mai nostimă exactitate, însoţindu-şi-o de fiecare dată cu un hohot de râs, pe care nu eu i-l învăţasem, dar care mă făcea şi pe mine să râd.

Auzindu-l într-o zi şi rămânând încântat, Goudar îmi spuse că, dacă aş trimite la Bursă micul dobitoc, aş putea cu siguranţă să-l vând cu cincizeci de guinee. Însuşindu-mi ideea aceasta ca pe o răzbunare împotriva josnicei făpturi care se purtase atât de urât cu mine şi punându-mă la adăpost de legea care, în această privinţă, era foarte aspră, îi dădui lui Jarbe să facă treaba, căci, fiind indian, papagalul era, ca să zic aşa, o marfă din prăvălia lui.

În primele două, trei zile, papagalul meu, care vorbea franţuzeşte, nu iscă cine ştie ce zarvă; de îndată însă ce unul din cei care o cunoşteau pe eroină înţelese lauda pe care i-o aducea gureşa zburătoare, se făcu roată în jurul ei

şi tocmeala începu. Cincizeci de guinee păreau cam mult şi harapul meu zicea să-l dau mai ieftin. Nu m-am învoit, căci mă îndrăgostisem de răzbunătorul meu.

După vreo şapte, opt zile, Goudar mă făcu să mă prăpădesc de râs venind să-mi vestească la ce urmări au dus isprăvile papagalului meu în familia lui Charpillon. Vânzătorul fiind harapul meu, nu încăpea nu 1 o îndoială că pasărea e a mea şi că eu i-am fost dascălul de limbi străine. Îmi spuse că Charpillon găseşte răzbunarea plină de haz, dar că mama şi mătuşile sunt furioase. Consultase până acum câţiva avocaţi, carespusese toţi că nu există mei o lege care să pedepsească o calomnie al cărei făptaş e un papagal, dar că ar putea să mă silească să plătesc scump această glumă, dacă ar putea dovedi că papagalul a fost elevul meu. Goudar mă sfătui de aceea să nu cumva să mă laud că de la mine a învăţat pasărea şolticăria aceea, fiindcă doi martori ar fi fost de ajuns să mă piardă.

Înlesnirea de a găsi, la Londra, martori mincinoşi, e îngrozitoare şi înjoseşte naţiunea engleză. Am văzut cu ochii mei un lucru de necrezut: un bilet pe un geam, pe care era scris, cu majuscule, acest singur cuvânt: „Martor”, vestind că acolo, adică, poţi să-ţi găseşti, pe bani, un mailor mincinos.

Un articol publicat în Saint James Chronicle spunea că doamnele jignite de papagalul de la Bursă trebuie să fie tare sărace şi lipsite de prieteni, căci altminteri ar fi pus pe cineva să-l cumpere pe frumosul neobrăzat şi n-ar mai fi ştiut nimeni nimic. Şi adăuga: „Acela care l-a învăţat pe papagal a voit de bună seamă să se răzbune pentru ceva şi a făcut-o cu mult haz: ar fi vrednic să fie englez, se întâlnindu-l pe prietenul meu Edgard, îl întrebai de ce nu l-a cumpărat pe micul bârfitor.

— Fiindcă le place – îmi răspunde el – tuturor celor care o cunosc pe aceea pe care o bârfeşte.

Jerbe găsi până la urmă un cumpărător cu cincizeci

de guinee şi Goudar îmi spuse că lord Grosvenor scosese banii aceştia, ca să-i facă plăcere lui Charpillon, care-i ţinea din când în când de urât.

Această poznă întâmplătoare puse capăt legăturilor mele cu fata aceea, care, de câte ori am mai văzut-o pe urmă, m-a lăsat de gheaţă, fără a răscoli în mine nici cea mai mică amintire a tot răului pe care mi l-a făcut.

Intrând într-o zi în parcul Saint James, văzui două fete care beau lapte într-o încăpere de la parter. Mă strigară; necunoscându-le însă, îmi văzui de drum, când un tânăr ofiţer pe care-l mai – zărisem pe undeva îmi spuse că sunt italience. Dorit aşadar să le văd, şi făcui cale întoarsă.

Intrând în odaia aceea blestemată, îl văzui pe nemernicul de Poechini, îmbrăcat în uniformă, care-mi spuse că are cinstea să-mi prezinte pe fetele lui.

— Mi-aduc aminte – îi răspunsei eu rece – de tabachera mea şi cele de două ceasornice, pe care alte două fete de-ale dumitale mi le-au furat la Stuttgart.

— Minţi! îmi spuse neruşinatul.

Fără a-i răspunde niciun cuvânt, pun mâna pe un fund de lapte rămas în paharul uneia din fete şi i-l arunc în obraz, apoi ies.

Eram fără sabie. Tânărul ofiţer de care vorbii şi care mă urmase în odaie, se luă după mine şi, oprindu-mă, îmi spuse că n-am să plec fără a-i da satisfacţie prietenului lui pe care l-am jignit.

— Duceţi-vă şi spuneţi-i să iasă afară şi veniţi cu dânsul în Green Park; vă făgăduiesc să-i dau satisfacţie rupându-i bastonul pe spinare în faţa dumneavoastră, afară doar dacă doriţi să vă bateţi dumneavoastră pentru el. Dacă-i aşa, îngăduiţi-mi, vă rog, un răgaz ca să mă duc să-mi iau sabia. Dar măcar îl cunoaşteţi pe omul pe care-l numiţi prieten?

— Nu, dar e ofiţer şi eu l-am adus aici.

— Prea bine, mă voi bate până la ultima picătură de

sânge ca să vă dau satisfacţie, dar vă înştiinţez că prietenul dumneavoastră e un tâlhar. Şi acum duceţi-vă, vă aştept.

Peste un sfert de ceas, ieşiră tuspatru, dar mă urmară numai englezul şi Poechini. Văzând că tot mai e lume, îi duc în Hyde Park şi, oprindu-mă, Poechini încearcă să-mi vorbească. Iar eu, drept răspuns, ridic bastonul:

— Trage sabia, secătură – îi zic – că-ţi mol oasele.

— N-am să trag niciodată sabia în faţa unui om care n-are şi el una să-mi pună împotrivă.

Drept răspuns, îi eroii una cu bastonul. Mişelul, în loc să mi-o întoarcă, începu să ţipe, numindu-mă provocator. Izbucnind într-un hohot de râs, englezul mă rugă să-l iert şi, luându-mă de braţ, îmi spuse:

— Hai, domnule, să mergem, văd că ştiţi cu cine aveţi de-a face.

Bombănind, mişelul plecă într-altă direcţie.

Pe drum, îi arătai ofiţerului ce temeiuri aveam să-l tratez pe Poechini ca pe un ticălos şi recunoscu şi ol că foarte bine am făcut.

— Din păcate – adăugă – o iubesc pe una din fetele lui.

Când ajunserăm în mijlocul parcului Saint James, le zărirăm şi nu mi-am putut stăpâni un hohot de râs văzându-l pe Goudar între cele două domnişoare.

— De unde le cunoşti pe frumoasele astea? îi spusei oprindu-l.

— Tatăl lor, căpitanul, mi-a vândut nişte giuvaeruri fi mi le-a prezentat.

— Unde l-aţi lăsat? îmi spuse una din ele.

— În Hyde Park, după ce l-am croit cu bastonul.

— Foarte bine aţi făcut.

Indignat că aude din gura lor această încuviinţare, tânărul englez mă ia deoparte, îmi dă mâna şi pleacă, jurându-se că n-am să-l mai văd împreună cu ele.

Dintr-o toană a lui Goudar, la care am fost destul de slab să nu mă împotrivesc, am ajuns să prânzesc cu nefericitele acelea într-o cârciumă afară din Londra. Uns cu toate alifiile, Goudar le ameţi straşnic şi le făcu să spună, în adevărul beţiei, cele mai cumplite lucruri despre aşa-zisul lor tată. Nemernicul acela nu locuia cu ele, dar venea noaptea şi le lua toţi banii pe care-ri câştigau. Era codoşul lor şi le punea să-şi fure muşteriii, întorcând-o şi zicând că a fost doar o glumă de dragoste atunci când hoţia se descoperea. Lucrurile pe care puneau mâna în felul acesta i le dădeau lui şi el nu le spunea niciodată ce-a făcut cu dânsele. Ascultând această spovedanie fără vrerea lor, nu mă putui împiedica să râd, amintindu-mi că Goudar tocmai îmi spusese că i-a vândut căpitanul Poechini nişte giuvaeruri.

După prânzul acela rău, plecai, lăsându-i lui Goudar grija să le petreacă acasă. Veni la mine a doua zi să-mi spună că, intrând în locuinţa dor, au fost arestate şi duse la puşcărie.

— Vin de la Poechini – îmi spuse el – dar gazda mi-a spus că de ieri n-a mai dat pe-acasă.

Cinstitul şi scrupulosul Goudar încheie spunându-mi că i-ar părea rău să nu-l mai vadă pe nenorocitul acela, căci îi datora zece guinee pe un ceasornic, pe care fetele poate îl furase şi care făcea de două ori pe-atât.

Veni iar peste patru zile, ca să-mi spună că licheaua a plecat din Londra cu o slujnică englezoaică, pe care a luat-o dintr-un loc unde se află întotdeauna adunate câteva sute şi care’s° tocmesc la întâiul venit. Omul care ţine biroul răspunde pentru fidelitatea lor.

— Fata pe care a luat-o e frumoasă, după câte mi-a spus omul de la birou, şi Poechini a plecat să se îmbarce cu ea pe Tamisa. Îmi place speculaţia asta – zise Goudar – dar îmi pare rău că a plecat înainte de a fi putut să-i plătesc ceasul, căci tremur gândindu-mă că pot să-l întâlnesc în

orice clipă pe păgubaş.

N-am mai aflat niciodată ce s-a făcut cu cele două fete; peste câţiva ani îl vom întâlni însă din nou pe Poechini.

Duceam o viaţă liniştită şi bine rânduită, la care poate m-aş fi îndulcit, dacă n-ar fi fost împrejurările care-mi erau, fără îndoială, ursite, şi împotriva cărora un filosof şi un creştin n-are niciodată voie să cârtească. Mergeam să-mi văd fata la pension, sau să petrec câteva ceasuri la British Museum cu doctorul Maty. Întâlnii într-o zi la dânsul un preot anglican pe care-l întrebai câte felurite secte sunt în Anglia.

— Nimeni nu poate s-o ştie cu siguranţă, domnule – îmi răspunse doctorul într-o italienească destul de bună – căci în fiecare duminică înfloresc şi pier câteva. E destul ca un om de bună credinţă sau un pungaş setos de avere ori de faimă să se instaleze într-o piaţă şi să înceapă a cuvânta în faţa lumii; într-o clipă câţiva gură cască au şi făcut roată în jurul lui. Tălmăceşte în felul lui cutare text din Biblie şi, dacă le-a plăcut câtorva nătângi care-l admiră, îl poftesc să predice duminica următoare, adesea într-un birt unde îi făgăduiesc că va avea mulţi ascultători. Omul nu uită, fireşte, să se ducă şi îşi turuie furtunos învăţătura. Începe atunci să se vorbească despre el, el îşi susţine tezele; adepţii i se înmulţesc cu cât e mai bun de gură; îşi dau un nume şi secta e gata, întâi fără s-o ştie guvernul, care n-o poate cunoaşte decât atunci când ajunge să înrâurească politica. Aşa, sau cam aşa s-au născut toate sectele care mişună pe pământul patriei noastre.

Tot cam pe atunci, domnul Steffano Guerra, nobil veneţian care călătorea cu îngăduinţa inchizitorilor de stat, un sucit care, la sfârşitul călătoriilor sale, s-a întors în patrie mai prost decât a plecat, pierdu un proces cu un pictor englez care, la comanda lui, făcuse în miniatură portretul uneia dirrcele mai frumoase doamne din Londra.

Guerra acesta se îndatorase în scris să-i plătească pictorului douăzeci şi cinci de guinee.

Când fu gata, portretul nu-i plăcu lui Guerra, care nu voi să-l primească şi se împotrivi să plătească banii. După obiceiul pământului, englezul îl băgă întâi la închisoare, veneţianul însă, depunând cauţiune, aduse pricina în faţa judecăţii care îl condamnă la plata celor douăzeci şi cinci guinee. Făcu apel şi pierdu din nou şi fu în sfârşit silit să plătească. Guerra spunea că el a comandat un portret, că o pictură care n-are nicio asemănare nu e un portret şi că, prin urmare, nu poate fi condamnat să plătească. Pictorul susţinea că pictura lui e un portret, de vreme ce l-a făcut după modelul pe care însăşi ducesa i l-a pus la îndemână. În hotărârea lui, judecătorul spuse că pictorul trebuie să trăiască din munca lui, că, punându-l pe pictor să lucreze, Guerra trebuie să-i dea cu ce să trăiască, de vreme ce pictorul jură că şi-a dat toată strădania ca să prindă asemănarea. Toată Anglia găsi dreaptă această hotărâre şi eu de asemenea; mărturisesc însă că mulţi oameni de bun-simţ ar putca-o socoti sălbatică, şi Guerra fu printre ei, şi avea dreptate, căci procesul şi portretul, bun-rău cum era, îl costară peste o sută de guinee.

Fiica lui Malingan muri de vărsat de vânt chiar în vremea cujd taică-său, care se afla la Bath, căpătă o palmă de la un lord căruia îi plăcea pichetul, dar căruia nu-i plăceau jucătorii care îndreaptă greşelile norocului. Îi dădui nefericitului aceluia cu ce să-şi îngroape fiica şi să plece din insulă. Muri când ajunse la Liège, de unde soţia lui îmi scrise că a murit cu părerea de rău că nu şi-a putut plăti datoriile.

Sosind domnul M.F. de la Berna, ca însărcinat de afaceri al cantonului său, m-am prezentat la dânsul, dar n-am fost primit. Îmi închipuii, că, pricepând unele apropieri care avusese loc la Berna între mine şi drăgălaşa Sara, voia să mă împiedice să le înnoiesc. Omul acesta fiind şi

puţin smintit, nu mi-am pus la inimă purtarea lui şi nici nu mă gândeam la ea, când o toană mă duse într-o seară la teatrul din Marylebone. Intrarea la acest spectacol, unde se şedea la mese miei, nu costa decât un şiling; trebuia să consumi însă ceva, fie numai şi o cană de ale[1].

Intrând în teatrul acela, mă aşezai la întâmplare lângă o tânără la care întâi nici nu m-am uitat; întorcându-mi însă capul peste câteva minute, zării un profil fermecător şi care nu mi se părea de loc străin; pusei însă izul acesta cunoscut pe seama frumuseţii, care nu-i poate niciodată părea străină unui bărbat care-i poartă întipărit în suflet chipu-i zeiesc. Cu cât priveam mai mult acest fermecător profil, cu atât eram mai deplin încredinţat că o văd pentru întâia oară pe fata aceea frumoasă, deşi îi zăream pe buze un zâmbet de o negrăită gingăşie. Căzându-i o mănuşă lângă mine, mă grăbesc să i-o ridic şi, oferindu-i-o, îmi mulţumi într-o foarte bună franţuzească şi în cuvinte foarte alese

— Aşadar doamna nu e englezoaică? îi spusei cu un glas foarte respectuos.

— Nu, domnule, sunt elveţiancă, şi mă cunoaşteţi.

La aceste cuvinte, îmi întorc capul şi, privind la dreapta, o văd pe doamna M.F., cu fiica ei mai mare de-a dreapta, şi mai încolo pe soţul ei. Mă ridic şi, închinându-mă acestei doamne, pe care o stimam mult, îl salutai

1 Bere englezească.

pe soţul ei, care-mi răspunse dând rece din cap. O întrebai pe doamnă ce are soţul ei împotriva mea de se poartă astfel cu mine; îmi răspunse că Passano i-a scris despre mine nişte lucruri înfiorătoare.

Neputând să încep, atunci, cu dânsul o convorbire în care să-i dovedesc că a fost înşelat, îmi pusei la bătaie toată elocvenţa spre a mă îndrepta faţă de fiică-sa care, în trei ani, se făcuse o frumuseţe desăvâr, şită, astfel încât

mi-ar fi fost cu neputinţă s-o recunosc. O ştia prea bine şi, după cum roşea când îi vorbeam, mă încredinţa că-şi aduce aminte de ce s-a întâmplat între noi faţă de guvernanta mea; eram însă grăbit să aflu dacă e de aceeaşi părere sau dacă se socoate îndreptăţită să tăgăduiască totul, punând trecutul pe seama nevinovăţiei ei.

Să fi urzit Sara planul acesta, aş fi dispreţuit-o, căci, cu mintea pe care i-o ştiam, ar fi fost cu neputinţă să încerce s-o folosească pentru a-şi birui cu ea temperamentul. Era încă un copil când o cunoscusem la Berna şi o revedeam atunci în floarea vârstei şi cu atât mai fermecătoare cu cât abia îmbobocise.

— Încântătoare Sara – îi zisei – m-ai uluit, în aşa fel încât nu mă pot împotrivi nevoii de a-ţi pune două întrebări de care am nevoie pentru liniştea mea sufletească. Spune-mi dacă îţi aminteşti de jocurile noastre nevinovate de la Berna?

— Ba.

— Spune-mi repede dacă te supără că-mi amintesc şi eu de ele acum cu o nemărginită bucurie.

— Nu.

Care îndrăgostit ar fi cutezat să înfrunte primejdia de a-i răni gingăşia punându-i o a treia întrebare? Sigur că Sara mă va face fericit, ba chiar măgulindu-mă că abia aşteaptă să vină clipa s-o facă, mă lăsai în voia clocotului dorinţelor mele, hotărât s-o conving că sunt vrednic să mă iubească…

Dându-ne târcoale ospătarul, o rugai pe doamnă să-mi îngăduie să-i ofer stridii proaspete. Primi, după ce făcu micile mofturi obişnuite şi mă folosii de această încuviinţare pentru a aduce pe masă tot ce era mai trufanda pe listă, printre care şi un vătui, bucăţică destul de rară la Londra, dacă nu eşti poftit la ospăţul cine ştie cărui mare senior cu terenuri proprii de vânătoare şi care e foarte mândru de ea; şampania, lichiorurile orientale

curseră gârlă; ciocârlii, silvii, trufe, dulciuri, nu m-am dat înapoi de la nimic; şi nu m-am mirat, când mi-a adus băiatul nota, să văd că am mâncat şi am băut de zece guinee; m-am mirat însă foarte când l-am auzit pe domnul M.F., care, pe muteşte, înfulecase ca un turc şi băuse ca un elveţian, strigând cu o râvnă de economist că e prea scump.

Rugându-l cu blândeţe să se liniştească, plătii şi, ca să-i dovedesc că nu-i împărtăşesc părerile, îi dădui o jumătate de guinee băiatului, care păru să-şi dorească să-i pice mai des asemenea gheliruri. Preacinstitul meu elveţian, palid şi serios până mai acum un ceas, se făcuse rumen şi voios din cale-afară. Sara îl privea pe sub sprâncene şi mă strângea de mină. Triumfam.

Gând se sfârşi spectacolul, domnul M.F. mă întrebă dacă binevoiesc să-i îngădui să vină să-mi facă cuvenita vizită. Drept orice răspuns, îl sărutai. Ploua cu găleata şi, slujitorul lui venind să-i spună că nu-i nicio birjă şi că trebuie să aştepte, puţin uimit că un om ele rangul lui a venit într-un asemenea loc cu toată familia fără a avea trăsura lui, mă grăbii să-l rog să se folosească de a mea, spunându-i totodată harapului să meargă să-mi aducă o lectică.

— Primesc bucuros, îmi spuse el; dar numai cu condiţia să merg eu în lectică.

Fui nevoit să-i fac pe voie şi le petrecui cu trăsura pe mamă şi pe cele două fete.

În drum, doamna M.F. îmi spuse o sumedenie de lucruri care de care mai îndatoritoare, aruncând, deşi în cuvinte măsurate, pe seama soţului, şi necuviinţa de care aveam a mă plânge. Îi spusei că mă voi răzbuna făcându-le de acum încolo o curte stăruitoare, ea îmi tăie însă răsuflarea spunându-mi că sunt gata de plecare.

— Voiam s-o pornim poimâine – îmi spuse doamna cu pricina – şi suntem nevoiţi să golim încă mâine

apartamentul, căci poimâine trebuie să-l ia în primire noii chiriaşi. O treabă pe care soţul meu n-a putut-o duce la capăt ne sileşte să mai rămânem aici o săptămână, aşa că mâine ne aşteaptă două buclucuri: unul să găsim casă şi al doilea să ne mutăm.

6

— Va să zică n-aţi găsit casă până acum?

— Nu, clar soţul meu e încredinţat că vom avea una mâine dimineaţă.

— Mobilată, îmi închipui, căci fiind gata de plecare v-aţi vândut desigur mobilele.

— Da, şi trebuie să le transportăm pe socoteala noastră acasă la cumpărător.

Auzind că domnul M.F. e sigur de casă. n-am crezut că trebuie să le-o ofer pe a mea, de teamă ca doamna aceea să nu-şi închipuie că nu le-o ofer decât fiindcă sunt încredinţat că n-are s-o primească.

Ajunşi la ei la poartă, coborârăm şi mama mă pofti să urc. Locuia la al doilea cât, cu soţul ei, iar fetele stăteau la al treilea. Totul era vraişte, şi, având ceva de vorbit cu gazda, doamna M.F. mă rugă să urc cu fetele.

Era frig şi ne pomenirăm într-o odaie fără foc. Sora ei trecând într-o odaie alăturată, rămăsei singur cu Sara, şi, fără niciun gând precugetat, care nici nu putea exista, strângând-o eu în braţe şi înţelegând, din fierbinţeala sărutărilor ei, că dorinţele mele sunt împărtăşite, căzurăm amândoi pe canapeaua pe care şedeam şi, fără a apuca măcar să ne gândim la acest dar dintâi pe care ni-l făcea iubirea, gustarăm din plin din toată voluptatea lui, contopindu-ne. Fericirea aceasta fu însă o fericire de-o clipă; se mistui cu iuţeala fulgerului; căci, abia ne încununasem lucrarea, că auzirăm pe cineva urcând pe scară; era tatăl; dar totul se săvârşise.

Să fi avut domnul M.F. ochi de văzut, cu siguranţă că nu m-ar fi recunoscut, căci pe chipul meu se săpase toate

semnele unei tulburări a cărei obârşie e lesne de ghicit.

După ce înghiţii o ploaie de mulţumiri, mai plictisitoare ca oricând în clipele acelea, îi strânsei mâna şi plecai ca buimac. Sosii acasă într-un asemenea hal de înflăcărare, încât ajunsei la încheierea să plec din Anglia şi s-o urmez pe Sara în ţara ei. Noaptea, rumegai pe îndelete tot ce am de făcu pentru această călătorie şi mă hotărâi să-i deschid familiei locuinţa mea pentru tot răstimpul cât aveam să mai rămânem la Londra şi, la nevoie, să-i silesc chiar să primească.

Dis-de-dimineaţă, dau fuga la domnul M.F., pe care-l întâlnesc în pragul uşii.

496

Mă duc – zice – să găsesc vreo două odăi în care să stăm o săptămână.

— Sunt gata găsite – îi întorsei eu – am o casă destui de mare şi pretind să-mi daţi întâietate. Haidem sus.

— Ai mei sunt încă toţi în pat.

— Haidem, totuşi. Şi urcarăm.

Doamna M.F. nu mai contenea seuzându-se. Spunându-i soţul ei că vreau să le închiriez un apartament, începui să râd, spunându-i că doresc să primească o locuinţă pe care un prieten le-o oferă. După multe mofturi, domnul M.F. primi, şi căzurăm la învoială ca toată familia să vină seara să-l ocupe.

Întors acasă pentru a da poruncile de trebuinţă, mi se vestesc două domnişoare. Nevoind să le primesc, coborâi eu însumi ca să-mi cer scuze când, spre cea mai plăcută a mea uimire, le văzui înaintea mea pe Sara şi pe sora ei. Le poftii sus numaidecât şi Sara îmi spuse în chipul cel mai cuviincios că, chiriaşa principală nevoind să-i lase să scoată mobilele înainte de a i se fi plătit cele patruzeci de guinee pe care i le datorează tatăl ei, deşi un negustor din City a asigurat-o că i se vor plăti chiar în săptămâna aceea, tatăl ei îmi trimite o poliţă la purtător, întrebându-

mă dacă-i pot face acest serviciu.

Luai poliţa şi îi dădui o bancnotă de cincizeci de lire sterline, spunându-i că are să-mi dea altă dată restul şi, după ce-mi mulţumi în chipul cel mai firesc, plecă, lăsându-mă încântat de câtă încredere îmi arăta.

Faptul că-i lipseau pe moment patruzeci de guinee mă făcu să mă gândesc că domnul M.F. se află la strâmtoare; căci în starea mea sufletească, le vedeam pe toate trandafirii; şi mă socoteam fericit că i-am putut fi de folos, dovedindu-i astfel că s-a înşelat luându-mă atât de puţin în seamă.

Mâncai un prânz uşor, ca să pot cina mai bine cu îngerul helvetic către care se îndrepta atunci toată adoraţia mea şi-mi petrecui toată după-amiaza scriind câteva scrisori. Pe seară, feciorul domnului M.F. veni cu trei cufere mari şi cu o sumedenie de cutii, spunându-mi că îndată soseşte şi familia. Aşteptai însă zadarnic până la ceasurile nouă. Neliniştit de atâta întârziere, mă duc la M.F. şi-i găsesc pe toţi înmărmuriţi. Doi oameni cu nişte mutre destul de strâmbe, care se aflau în încăpere, mă făcură să ghicesc cam despre ce poate fi vorba. Le spusei cu toată voioşia:

— Pun rămăşag că vreun căpos de creditor v-a pus în încurcătura asta.

— Aşa este – răspunse tatăl – dar sunt sigur că am să-l pot plăti într-o săptămână; de aceea mi-am amânat şi plecarea.

— Înseamnă că după ce mi-aţi trimis cuferele v-au arestat.

— După câteva clipe.

— Şi ce-aţi făcut de atunci?

— Am trimis după chezaşi.

— Şi de ce n-aţi trimis la mine?

— Îţi sunt recunoscător, mărinimosul meu prieten, dar eşti străin şi nu se primesc chezaşi decât housekeepers

K

— Ar fi trebuit să mă înştiinţaţi, fiindcă v-am pregătit o cină minunată, şi mor de foame.

Gândind că poate datoria depăşeşte mijloacele mele, nu îndrăzneam să mă arăt prea lat în spate. O luai pe Sara deoparte şi, aflând de la dânsa că pricina întregului tărăboi era o datorie de o sută cincizeci de lire sterline, îl întrebai pe cel care deţinea creanţa dacă, plătindu-se suma, suntem slobozi să mergem să cinăm.

— Fără nicio îndoială, îmi răspunse el, arătându-mi poliţa.

Scot din portofel trei bancnote de câte cincizeci de guinee, i le dau portărelului şi, luând poliţa, îi spun bietului amărât:

— Îmi veţi plăti mie banii aceştia înainte de a pleca din Anglia. Sărutându-i pe urmă pe toţi ai casei, care plângeau de fericire: să mergem la masă – zic – şi să uităm de toate necazurile vieţii.

Alergarăm la mine şi cinarăm veseli cu toţii „mai puţin cinstita mamă, care nu-şi putea birui tristeţea.

După-masă, petrecându-i pe fiecare în încăperile pe care li le gătisem şi de care fură încântaţi, le urai somn uşor, adăugând că mă leg să-i găzduiesc cât voi putea

— Aici: stăpâni de gospodărie (engl.).

mai bine până vor pleca şi că nădăjduiesc să-i însoţesc în Elveţia.

Trezindu-mă, şi cătând la starea mea fizică şi sufletească, mă socotii fericit. Cercetându-mi senzaţiile, le găsii cu neputinţă de stăpânit, dar nici nu mă gândeam la una ca asta. O eroică sensibilitate pe care o simţeam ancorată cu toată curăţia în sufletul meu mă făcea, şi mă face şi azi, foarte iertător faţă de o senzualitate căreia adesea i-am căzut victimă. O iubeam pe Sara şi eram atât de încredinţat că inima ei e a mea, încât goneam departe

de mine orice poftă. Poftele purced din nevoi şi sunt stingheritoare fiindcă sunt îngemănate cu îndoiala, iar îndoiala chinuie mintea omului. Sara era a mea; mi se dăruise în toată voia, şi atunci când nicio umbră de interes nu arunca vreo bănuială asupra obârşiei patimii ei.

Mă urcai la tatăl fetelor, pe care-l găsii îndeletnicindu-se cu despachetarea cuferelor şi, văzând-o tristă pe mamă, o întrebai dacă nu cumva se simte rău. Îmi răspunse că e bine sănătoasă, clar că se teme grozav de tare şi gândul că se află în ajunul îmbarcării o face nefericită. Domnul M.F. mă rugă să-l iert că nu poate rămâne la gustarea de dimineaţă, fiind silit să plece după treburi. Coborând cele două domnişoare, gustarăm ceva şi o întrebai pe mamă de ce mai desface cuferele, dacă tot trebuie să plecăm atât de repede. Îmi răspunse zâmbind că în curând are să-i ajungă unul singur pentru a cuprinde toată zestrea familiei şi că e hotărâtă să vândă tot ce-i de prisos. Văzând câteva veşminte splendide, rufărie foarte frumoasă şi dantele scumpe, nu mă putui împiedica să-i spun că ar fi tare păcat să dea pe nimic nişte lucruri pe care cu greu le-ar putea pune la loc.

— Ai dreptate – îmi răspunse ea – toate acestea sunt foarte frumoase, dar mulţumirea de a-ţi plăti datoriile e şi mai frumoasă.

— Nu trebuie să vindeţi nimic – îi întorsei eu fără a sta pe gânduri – căci, de vreme ce m-am hotărât să vin în Elveţia cu dumneavoastră, voi plăti eu toate datoriile şi-mi veţi înapoia banii când veţi putea.

499

La aceste cuvinte, uimirea i se zugrăvi pe faţă.

— Nu credeam – îmi spuse ea – că aţi vorbit serios.

— Cât se poate de serios, doamnă, şi iată zălogul făgăduinţei mele.

Rostind aceste din urmă cuvinte, luai mina Sarei, acoperind-o cu sărutări.

Sara roşea şi nu zicea nimic; mama ne privea cu blândeţe; după o clipă de tăcere îmi vorbi însă îndelung şi văzui strălucind, în vorbele ei, sinceritatea şi cuminţenia, îmi arătă în amănunt situaţia familiei şi puţinătatea mijloacelor soţului ei, pe care o explică prin datoriile în care se înglodase la Londra pentru a trăi cumpătat şi, totuşi, cum se cuvine; îl învinui însă că i-a adus pe toţi cu sine.

— Ar fi putut trăi singur aici – îmi spuse ea – mărginindu-se la un singur slujitor; cu familia însă, cele două mii de scude pe an pe care i le plăteşte guvernul bernez sunt cu totul neîndestulătoare. Bătrânul meu tată – adăugă vrednica femeie – a avut destulă trecere ca să angajeze guvernul să plătească datoriile făcute aici de soţul meu, dar a luat hotărârea să nu mai întreţină aici niciun însărcinat de afaceri, pentru a cruţa cheltuiala: un simplu bancher, cu procură de încasare, va fi de ajuns pentru ca Republica să-şi primească dobânzile – la capitalurile pe care le are în Anglia.

Îmi mai spuse că o fericeşte pe Sara că a ştiut să-mi placă, dar că nu e sigură că soţul ei se va învoi la căsătorie.

La cuvântul acesta, căsătorie, care mi-a picat ca clin senin, o văzui pe Sara roşind. Îmi plăcea lucrul acesta, dar întrezăream că vor fi greutăţi.

Întorcându-se, domnul M.F. îi spuse soţiei lui că după-amiază vor veni doi telali să cumpere lucrurile; împărtăşindu-i însă planul meu de a-i însoţi în Elveţia, îl adusei să recunoască destul de lesne că e mai bine să-şi păstreze lucrurile şi să se îndatoreze la mine pentru două sute de guinee, la care-mi va plăti dobândă până când va putea să-mi înapoieze banii. La stăruinţa lui, făcurăm şi un contract în toată regula, chiar în aceeaşi zi. Despre căsătorie nu vorbirăm nimic, căci soţia lui îmi spusese că-i va vorbi ea între patru ochi.

A treia zi, coborî singur să-mi vorbească de afaceri.

— Soţia mea mi-a împărtăşit gândurile dumneavoastră, care-mi fac mare cinste; nu pot să v-o dau însă pe Sara, căci plecând de la Berna am făgăduit-o domnului de W. şi interese de familie nu-mi îngăduie să-mi iau cuvântul înapoi. De altminteri, bătrânul meu tată nu s-ar învoi niciodată la o căsătorie, pe care, potrivit asprelor lui principii, deosebirea de religie l-ar face să o socotească neînstare de a-i aduce celei mai îndrăgite nepoate a lui fericirea.

La urma urmelor, explicaţia aceasta nu-mi displăcea, fiindcă, în ciuda iubirii mele pentru Sara, cuvântul „căsătorie”, rostit aşa de-a dreptul, mă înspăimânta. Îi răspunsei că, cu vremea, împrejurările s-ar putea schimba şi că, până atunci, mi-ajunge să-mi dăruiască întreaga lui prietenie şi să lase cu totul pe seama mea grija călătoriei pe care aveam s-o facem. Mi-o făgădui şi mă încredinţai că e încântat că fiica lui s-a priceput să-mi câştige dragostea.

După această explicaţie şi această înţelegere, îi dădui Sarei, de faţă cu taică-său şi eu maică-sa, toate dovezile de duioşie pe care mi le îngăduia buna-cuviinţă şi totul părea să arate că tânăra clocoteşte de dragoste.

A cincea zi, mă urcai la ea în odaie şi, găsind-o încă în pat, mă cuprinseră toate vâlvătăile voluptăţii, căci din clipa aceea întâmplătoare când mă încredinţasem atât de fulgerător de încuviinţarea ei, nu mai rămăsesem niciodată singur cu ea. Mă avânt spre dânsa, o acopăr cu sărutări, ea se arată drăgăstoasă, dar reţinută. Focul în mine înteţindu-se, năzuiesc să-l sting, dar degeaba; mi se împotriveşte cu blândeţe şi, deşi răspunde la dezmierdările mele, mă împiedică să ajung la ţintă.

— De ce te împotriveşti – zic – dumnezeiască Sara, dulcilor mele porniri?

— Te implor, bunul meu prieten, nu cere de la mine nimic mai mult decât îţi dau.

— Aşadar nu mă mai iubeşti?

— Nerecunoscătorule! Te ador.

— Atunci de unde această împotrivire, după ce mi te-ai dăruit pe de-a-ntregul?

— M-am dăruit şi sunt fericită că am făcut-o; te-am văzut deopotrivă de fericit ca mine şi atâta, scumpul meu prieten, trebuie să ne fie de ajuns.

— E cu neputinţă ca această schimbare să n-aibă o pricină. Dacă mă iubeşti, draga mea Sara, trebuie să te doară această renunţare.

— Aşa e, mărturisesc, dulcele meu prieten, dar trebuie să mă supun acestei dureroase jertfe. Pricina care mă sileşte să lupt împotriva patimii mele nu purcede dintr-o slăbiciune, ci, dimpotrivă, din datoria pe care ştiu că o am faţă de mine însămi. Am contractat faţă de dumneata nişte obligaţii pe care nu ţi le-aş putea plăti cu fiinţa mea fără a mă înjosi în propriu mei ochi. Atunci când ne-am dăruit unul altuia, schimbul era pe deplin egal; nu ne-am îndatorat cu nimic, nici dumneata mie, nici cu dumitale. Astăzi însă inima mea, ajunsă în robie în urma obligaţiilor pe care le-am contractat, ar fi dezgustată de o jertfă pe care cu atâta bucurie o aducea pe altarul dragostei.

— Ciudată metafizică, scumpa mea Sara, mai teşi şi dumneata; amăgitoare metafizică, deopotrivă de vrăjmaşă amândurora. Te laşi în voia unor sofisme care îţi rătăcesc mintea şi îmi sfâşie inima. Ai puţină consideraţie pentru gingăşia mea sufletească şi linişteşte-te; de datorat nu-mi datorezi nimic, îngerul meu.

— Recunoaşte că, să nu mă fi iubit, n-ai fi făcut nimic pentru tata.

— Nici nu mă gândesc să recunosc, căci stima ce o am pentru vrednica dumitale mamă m-ar fi adus cu siguranţă să fac tot ce am şi făcut, dacă nu chiar mai mult. Şi nu e cu putinţă ca, făcându-i tatălui dumitale acest mărunt serviciu, să nici nu mă fi gândit la dumneata.

— Se poate, fiindcă ajunge să fii un om săritor l nu mă pot împiedica să cred însă dimpotrivă. Iartă-mă, scumpe prietene, dar nu m-aş putea hotărî să-mi pun inima să-mi plătească datoriile cugetului.

— Mi se pare că, dimpotrivă, simţirea ar trebui să te înflăcăreze mai tare.

— N-aş putea fi mai înflăcărată decât am fost.

— Tare mai sunt nefericit! Oare tot ce am făcut nu e vrednic decât de cea mai aspră pedeapsă? îţi dai seama, scumpă Sara, că mă pedepseşti?

— Mă pedepsesc, vai! pe mine însămi, poate; cru-ţă-mă însă de această cruntă învinuire şi nu-ţi împuţina dragostea ce mi-o porţi. Să ne iubim ca şi până acum.

Vorbele acestea nu-s nici a suta parte din cele pe care le-am schimbat până la ceasul prânzului. Sosind şi văzându-mă aşezat la picioarele patului fetei ei, mama mă întrebă râzând de ce nu-i dau voie să se scoale. Îi răspunsei senin şi foarte liniştit că o convorbire cât se poate de interesantă pentru noi ne-a împiedicat să băgăm de seamă ce târziu s-a făcut.

Mă dusei să mă îmbrac şi cugetând la uimitoarea schimbare care se petrecuse în fiinţa aceea ciudată, crezui că-mi pot făgădui că hotărârea ei n-are să ţină mult, şi aveam nevoie s-o cred, căci altminteri n-aş fi fost în stare să-i încuviinţez toanele şi să mă şi las în voia lor, gata să le găsesc romanţioase.

Prânzirăm foarte veseli, iar Sara, ca şi mine de altfel, aduse, cu tot ce spunea, înaintea părinţilor ei, strălucirea celei mai desăvârşite înţelegeri şi a unei iubiri împărtăşite. Seara, îi dusei la Opera italiană; întorşi acasă, ne desfătarăm cu o cină minunată şi plecarăm la culcare într-o înţelegere desăvârşită.

A doua zi îmi petrecui toată dimineaţă în City, răfuindu-mi socotelile cu bancherii la care mai aveam bani şi luând poliţe pentru la Geneva, căci mă hotărâsem de

plecare: socoteam că mai am doar cinci, şase zile de stat la Londra şi-mi luai un duios rămas-bun de la cinstitul don Bosanquet. După-amiază, îi găsii o trăsură doamnei M.F., care avea să-şi facă vizitele de rămas-bun şi făcui şi eu întocmai la pensionul fiică-mii. Scumpa mititică înota în lacrimi, îmi spunea că nu-i mai rămâne nimic, mă ruga să n-o uit. Eram foarte mişcat. Până la urmă mă hotărâi, la rugăminţile Sofiei, să merg s-o văd pe maică-sa înainte de plecare.

Seara, la cină, vorbirăm de călătoria noastră, care urma să se facă în întregime pe cheltuiala mea şi domnul M.F., fu de aceeaşi părere cu mine că în loc s-o luăm pe la Ostende, am face mai bine să ne îndreptăm spre Dunkerque. Mai avea doar de isprăvit câteva treburi mărunte. După ce-şi plătise datoriile, îmi spunea că socoteşte să ajungă la Berna cu vreo cincizeci de guinee, după ce va fi acoperit două treimi din cheltuielile de călătorie, plan cu care am fost silit să mă învoiesc, deşi eram hotărât să nu-i arăt niciodată socoteala. Trăgeam nădejde că la Berna voi izbuti într-un fel sau într-altul s-o capăt pe Sara de nevastă.

A doua zi, după gustarea de dimineaţă, tatăl ei fiind plecat, îi luai mâna de faţă cu maică-sa şi o întrebai cu toată iubirea în glas, dacă mă pot bizui că-mi va dărui inima dacă voi izbuti, la Berna, să dobândesc încuviinţarea tatălui ei.

— Mama dumitale mi-a făgăduit – adăugai – că mă pot bizui pe încuviinţarea ei, de îndată ce o voi dobândi pe aceea a soţului ei.

La aceste cuvinte, mama, ridicându-se, ne spuse în chipul cel mai îndatoritor că s-ar putea să avem vorbă lungă amândoi şi că, aşadar, ne lasă singuri până la prânz. O luă cu dânsa pe fata mai mare şi plecară amândouă să-şi facă vizitele.

De îndată ce rămaserăm singuri, Sara îmi spuse că

nu înţelege cum de am cea mai mică îndoială că va încuviinţa pe deplin căsătoria noastră, care e cea mai fierbinte dorinţă a ei.

— Dragostea mea ţi-am dovedit-o, prietene – îmi spuse ea cu glasul cel mai duios – şi sunt încredinţată că, măritându-mă cu dumneata, voi fi pe deplin fericită. Te poţi bizui că tot ce voieşti am să voiesc şi eu şi că, oriunde ar fi să te urmez, n-am să las după mine în Elveţia nicio părere de rău. Aceste cuvinte îmi umplură de duioşie şi} nima şi sufletul; o strâng pe iubitoarea Sara la piept şi o văd că-mi împărtăşeşte pornirile; mă imploră să mă stăpânesc însă, când mă vede gata să i le dovedesc pe deplin. Mă strânge în braţe, mă imploră să nu cer de la ea ceea ce era hotărâtă să nu-mi dăruiască înainte de a fi a mea cu legiuită legătură.

— Dar ce, vrei să mă faci să-mi pierd minţile? Nu te-ai gândit, Sara, că împotrivirea asta mă poate costa viaţa? E cu putinţă oare să mă iubeşti şi să nu-ţi fie silă de jalnica prejudecată pe care o pui împotriva dragostei noastre împărtăşite? Şi totuşi, nu mă pot îndoi nici de iubirea dumitale pentru mine, nici de înclinarea ce-o ai către desfătări.

— Da, scumpul şi dragul meu prieten, te iubesc într-adevăr şi mi-ar plăcea să-mi găsesc desfătarea la pieptul dumitale: trebuie să-mi respecţi însă şi să-ţi fie dragi simţămintele mele gingaşe.

Văzându-mi ochii scăldaţi în lacrimi, Sara fu atât de mişcată încât leşină. O luai în braţe şi o pusei binişor pe un pat aflat la doi paşi. Nu era de tot leşinată, mă neliniştii însă văzând-o cât e de palidă. Îi dădui săruri să miroasă, o frecţionai la tâmple cu picături de Savoia din care aveam la mine şi curând, deschizând ochii. Îmi oferi buzele şi păru fericită că, precum i-o dovedeau sărutările mele, simţurile mi se alinase pe deplin.

În împrejurarea aceea, m-ar fi dezgustat să abuzez de

starea în care se afla.

— M-ai încredinţat – îmi spuse ea aşezându-se – de curăţenia sentimentelor dumitale.

— Ţi-ai închipuit oare, cereasca mea prietenă, că aş fi putut fi atât de josnic încât să abuzez de slăbiciunea dumitale? Şi aş fi putut oare să-mi aflu cu dumneata o plăcere pe care n-ai fi împărtăşit-o?

— Cred că nu, dar de împotrivit nu m-aş fi împotrivit; s-ar putea însă ca pe urmă să nu te mai fi iubit.

— Foloseşti, Sara, fără să vrei, nişte vrăji care mă pierd.

După aceste cuvinte, aşezându-mă amărât la căpătâiul patului ei, mă lăsai în voia gândurilor negre, fără ca Sara, care poate ghicea ce se petrece în mine, să încerce să mi le risipească.

Întoarsă acasă, maică-sa o întrebă de ce e în pat, dar întrebarea ei era fără niciun prepus, pe care de altminteri locul unde stăteam şi înfăţişarea mea l-ar fi spulberat cu desăvârşire. Sara îi spuse adevărul.

Întorcându-se curând şi domnul M.F., prânzirăm, dar în tăcere. Cele ce mi se întâmplase şi cele pe care le aflasem chiar din gura fetei aceleia, a cărei inimă era tot atât de neprihănită pe cât îi era patima de fierbinte, mă scufundase în cea mai adâncă tristeţe. Vedeam limpede că nu mai am nimic de nădăjduit şi, cunoscându-mi temperamentul, înţelesei că trebuie să mă gândesc la mine. Nu erau decât şase săptămâni de când, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă scuturasem de robia lui Charpillon, al cărei mârşav caracter îl cunoşteam, şi mă vedeam acum în primejdia de a cădea la o nouă patimă pentru un înger, ale cărui virtuţi nu le puteam tăgădui. Primejdia era de o mie de ori mai mare; or, neprevăzind că m-aş fi putut chiar însura cu ea, întrezăream că-mi voi pierde minţile şi mă voi prăpădi. Pricina ar fi fost ea, iar mie nu mi-ar fi rămas nici trista despăgubire de a mă putea plânge.

Cam acestea erau gândurile care-mi trecuse prin cap în vreme ce Sara era leşinată, şi aveam nevoie să le adâncesc.

Exista, în City, un loc unde se vindeau lucruri de preţ, care se puneau la loterie, Sara citise anunţul şi o poftii să vină cu mama şi cu sora ei să ia parte la joc împreună cu mine. Le dobândii fără greutate încuviinţarea şi găsirăm acolo o sumedenie de oameni de vază, printre care contesa Harrington, milady Stanhope, Emily, cu fetele ei. Mama era pe atunci vârâtă într-o daraveră ciudată. Pusese oamenii dreptăţii să facă cercetări la ea acasă pentru a descoperi pe hoţul celor şase mii de lire sterline care îi fusese furate soţului ei, în vreme ce nimeni din Londra nu se îndoia că ea însăşi îşi însuşise banii.

Doamna M.F. nu voi să joace, dar nu le opri pe fete să primească loturile pe care le îndemnai să le ia, şi avură noroc, căci pentru zece sau douăsprezece guinee plecară cu lucruri de preţ, de peste şaizeci.

Simţindu-mă în fiecare zi mai îndrăgostit de Sara, şi fiind încredinţat că nu voi mai dobândi de la dânsa decât hatâruri din cele mai mărunte, socotii că se cuvine să mă explic fără zăbavă. După cină aşadar şi înainte de a ne ridica de la masă, îi spusei îndatoritoarei familii că, nefiind sigur că încântătoarea Sara va putea fi nevasta mea, m-am hotărât să-mi amân călătoria la Berna. Tatăl îmi încuviinţă spusele, adăugând că fiica lui şi cu mine ne-am putea scrie. Stăpânindu-se, Sara se învoi la această înţelegere, dar era lesne de văzut că o făcea împotriva voinţei ei.

Petrecui o noapte cumplită. Era pentru îDtâia oară în viaţa mea când mă vedeam iubit şi nefericit, din pricina unei toane din cele mai ciudate. Cântărind temeiurile pe care mi le aducea Sara şi găsindu-le cam lipsite de greutate, ajunsei la încheierea că dezmierdările mele nu i-au fost pe plac.

În ultimele trei zile, am rămas de câteva ori singur cu

ea, dar mi-am pus întotdeauna frâu pornirilor pe care fiinţa ei mi le stârnea, dobândind de la dânsa o mie de cuviincioase dezmierdări pe care le-aş fi putut lua drept deosebite hatâruri, dacă n-aş fi dobândit întâi hatârul cel mai de seamă. Aflai astfel un lucru pe care-l ştiam, dar pe care nu-l credeam cu putinţă, fiindcă până atunci nu mi se întâmplase decât dimpotrivă: anume că, dacă de obicei înteţeşte dragostea, înfrânarea poate duce câteodată şi la urmări contrarii. Încetul cu încetul, Sara mă făcuse să ajung nepăsător; căci n-aş fi putut-o găsi nicicând nevrednică de prietenia mea; în vreme ce o fire deosebită, una ca Charpillon, de pildă, care mă amăgea şi mă făcea să-mi ies din sărite, o curvă parşivă care te duce cu zăhărelul şi nu se dă prinsă niciodată, te aduce întâi la deznădejde, tot aţâţându-te, şi, dezamăgindu-te apoi, te face până la urmă s-o dispreţuieşti sau chiar s-o urăşti.

Familia M.F. plecă spre Ostende şi-i însoţii până la gurile Tamâsei. Îi dădui Sarei o scrisoare pentru doamna de W; era învăţata Hedwiga, pe care n-o cunoştea. Doi ani mai târziu, Sara ajunse cumnata ei, măritându-se cu un frate al domnului de W.; şi trăi fericită.

Astăzi, când întreb ce mai face cutare veche cunoştinţă pe câte unul care vine de pe acele meleaguri sau care e de acolo, ascult cu luare-aminte ce-mi spune, ba chiar cu plăcere, interesul pe care-l trezeşte însă în mine e mai puţin puternic decât un amănunt de istorie, decât o anecdotă petrecută acum cinci sau şase veacuri, şi pe care niciun învăţat n-a ştiut-o; e, într-un cuvânt, o poveste de demult. Avem faţă de contemporanii noştri, şi chiar faţă de unii tovarăşi de nebunii de odinioară, un fel de dispreţ, sau măcar de nepăsare, care s-ar putea foarte bine să purceadă din acela pe care în anume momente îl avem faţă de noi înşine.

CAPITOLUL XV

[… JContele de Saint-Germain – Weset.

Sosind la Dunkerque în aceeaşi zi în care plecasem de la Calais, primul om pe care-l zării coborând din trăsură fu negustorul P… soţul acelei Tereze de care poate îşi mai amintesc cititorii, nepoata ibovnicei lui Tiretta, pe care o iubisem cu şapte ani în urmă. Bunul domn P… mă recunoscu şi, mirându-se că mă vede atât de schimbat, îi spusei că abia m-am ridicat după o boală grea; apoi îl întrebai ce mai face nevastă-sa.

— E cum nu se poate mai bine – îmi spuse el – şi trag nădejde că ne veţi face plăcerea să veniţi mâine să prânziţi cu noi.

Îi întâmpinai că trebuie să plec în zori; nu se lăsă însă şi-mi spuse că ar fi foarte supărat dacă nu i-aş vedea soţia şi cei trei prunci. Stăruind eu să-i spun că în zori plec, îmi spune că se duce să-şi aducă toată familia. Dându-mă bătut, îi spusei că vom cina împreună.

Cititorii mei mai ştiu poate că o iubisem pe Tereza într-atâta încât era cât p-aci să mă însor cu ea, şi amintirea aceasta îmi pricinuia o adâncă durere când mă gândeam cu ce jalnic chip aveam să mă arăt înaintea ei.

Peste un sfert de ceas, îl văzui pe P… întorcându-se* cu soţia lui şi cu trei băieţi, dintre care cel mai mare să fi tot avut vreo şase ani. După obişnuitele firitiseli şi după plictisitoare compătimiri privind sănătatea mea, Tereza le dădu drumul celor doi mezini, oprindu-l numai pe cel mare, singurul care mă putea interesa. Copilul acesta era fermecător şi, cum semăna ca două picături de apă cu maică-sa, taică-său nu putea avea nicio îndoială că e al lui.

Râdeam în sinea mea că-mi găsesc feciorii semănaţi prin toată Europa. Tereza îmi dădu, în vremea cinei, ştiri despre Tiretta. Intrase în slujba Companiei Indiilor Olandeze; amestecat însă într-o răzmeriţă în Batavia, nu scăpase de ştreang decât cu fuga. Mă gândeam la asemănarea dintre ursitele noastre, dar nu spuneam nimic. Adevărul e că, vânturând lumea după aventuri, nu e greu

să ajungi în ştreang pentru cine ştie ce fleac, mai ales dacă eşti puţin smintit şi nu iei bine seama la tot ce faci.

Ajuns a doua zi la Tournai, şi văzând nişte grăjdari care plimbau câţiva cai frumoşi, îmi veni chef să-i întreb ai cui sunt.

— Sunt ai domnului conte de Saint-Germain, iniţiatul, care se află aici de o lună şi nu iese niciodată din casă. Toţi cei care trec pe aici vor să-l vadă, dar nu ajunge nimeni la el.

Răspunsul acesta îmi stârni pofta să-l văd şi, de îndată ce ajunsei la han, îi scrisei, arătându-mi dorinţa şi întrebându-l la ce oră mă poate primi. Iată răspunsul lui, căci am păstrat răvaşul.

„Îndeletnicirile mele mă silesc să nu primesc pe nimeni; cu dumneata însă e altceva. Vino la ceasul care-ţi convine mai bine; vei fi condus la mine în odaie. Nu va trebui să rosteşti nici numele meu, nici al dumitale. Nu te îmbii să împarţi prânzul cu mine, căci hrana mea nu-i poate fi pe plac nimănui, şi cu atât mai puţin dumitale, dacă mai ai încă aceeaşi poftă de mâncare”.

Mă dusei acolo la orele nouă şi-l găsii cu o barbă lungă de două degete. Avea vreo douăzeci de tigve de dovleac pline cu licori, din care unele erau puse la fermentat în nisip, la temperatura camerei. Îmi spuse că face culori, ca să se distreze, şi că pune pe picioare o fabrică de pălării, ca să-i facă pe plac contelui de Cobenzi, ambasadorul Mariei-Tereza la Bruxelles. Adăugă că contele nu i-a dat decât o sută cinci mii de forinţi, care nu-i ajung; dar că are să pună de la el ce mai trebuie. Vorbirăm despre doamna d’Urfe:

— S-a otrăvit – îmi spuse el – înghiţind o doză prea puternică de doctorie universală şi testamentul ei arată că se credea însărcinată. Ar fi putut fi, dacă mă consulta pe mine. E o operaţie din cele mai anevoioase, dar sigură, cu toate că ştiinţa n-a ajuns încă să poată garanta sexul

copilului.

Când află care mi-e boala, mă rugă să rămân trei zile la Tournai, vreme în care îmi va dezoxida toate glandele, că pe urmă îmi va da cincisprezece hapuri, care, luate în cincisprezece zile, îmi vor desăvârşi vindecarea şi mă vor înzdrăveni pe deplin. Îmi arătă „arheea1 lui, pe care o numea atoet? r.

Era o licoare albă, cuprinsă într-o fiolă bine astupată. Spunându-mi că licoarea aceea e spiritul universal al naturii, dovadă că spiritul cu pricina ţâşneşte afară, de îndată ce faci cea mai mică înţepătură în ceara fiolei, îl rugai să-mi arate experienţa. Îmi dădu o fiolă şi un ac. Înţepai ceara şi, într-adevăr, fiola se goli cu totul.

— E foarte frumos, îi spusei; dar la ce foloseşte?

— Asta nu pot să-ţi spun: e taina mea.

Râvnind, ca de obicei, să nu mă lase să plec până nu mă dă gata, mă întrebă dacă am ceva bani mărunţi. Scosei câteva monede şi le pusei pe, masă. Ridicându-se apoi, fără să-mi spună ce are de gând să facă, luă un cărbune încins pe care-l puse pe o placă de metal; îmi ceru apoi o monedă de doisprezece soli care era printre celelalte: puse pe ea un grăunte mic, negru, aşeză moneda pe cărbunele peste care suflă cu o ţeavă de sticlă şi în mai puţin de două minute o văzui incandescentă.

— Aşteaptă puţin – îmi spuse atunci alchimistul – să se răcească; ceea ce se întâmplă într-un minut. Pune mina – adăugă el – şi ia-o, căci e a dumitale.

O luai: era de aur. Nu m-am îndoit nicio clipă că a ascuns-o pe a mea şi a înlocuit-o cu cea pe care o aveam acum în mână şi care era cu siguranţă poleită dinainte;

Arhee – în medicina medievală, principiu imaterial al vieţii, deosebit de suflet, şi aflător la baza tuturor fenomenelor vitale.

n-am vrut să-l sâcâi; dar, ca să fie pe deplin

încredinţat că nu m-a păcălit, îi spusei:

— E minunat, conte; altă dată însă, ca să fii şi mai sigur că-l uluieşti pe omul cel mai clarvăzător, va trebui să-l înştiinţezi dinainte că vei opera o transmutaţie; astfel va putea privi cu toată luarea-aminte operaţia şi va vedea moneda de argint înainte de a apuca s-o pui pe cărbunele încins.

— Cei care pot pune ştiinţa mea la îndoială – îmi răspunse şarlatanul – nu sunt vrednici să stea de vorbă cu mine.

Purtarea această semeaţă îi stătea în fire şi nu era nouă pentru mine. A fost cea din urmă oară când l-am văzut pe vestitul impostor: a murit acum vreo şase, şapte ani la Schleswig. Moneda lui era de aur curat şi, două luni mai târziu, plăcându-i feldmareşalului Keith, în răstimpul şederii mele la Berlin, mă lipsii de ea spre a i-o dărui.

Plecând de la Tournai a doua zi dimineaţă, mă oprii la Bruxelles ca să aştept acolo răspunsul la scrisoarea ce i-o trimisesem domnului de Bragadin. Îl primii, cinci zile după sosirea mea, împreună cu o poliţă de două sute de ducaţi.

Gândeam să mă statornicesc la Bruxelles ca să-mi caut boala, când veni Daturi să-mi spună că tocmai a aflat de la un dansator pe frânghie că taică-său, maică-sa şi toţi ai lui sunt la Brunswick, unde mă pofti să mă duc, încredinţându-mă că voi fi îngrijit cum nu se poate mai bine.

M-am lăsat lesne convins, căci doream s-o revăd pe mama finului meu şi o pornii chiar în ziua aceea; la Ruremonde, însă, mi se făcu atât de rău, încât mă văzui silit să mă opresc acolo treizeci şi şase de ore. Ajungând apoi la Wesel, şi voind să daţi trăsura mea de poştă, căci caii din ţara aceea nu-s învăţaţi la hulube, fui foarte uimit când îl văzui răsărind pe generalul Bekw…

După obişnuitele bineţe şi după ce-şi arătă părerea de rău că mă găseşte bolnav, generalul îmi spuse că îmi

cumpără el trăsura de poştă şi-mi dă în schimb o trăsură foarte bună ca să călătoresc cu ea prin toată Germania. Încheiarăm afacerea pe loc; aflând apoi amănunte despre starea bolii mele, bunul englez mă sfătui stăruitor să rămân la Wesel, unde un tânăr medic din şcoala de la Leyda, foarte dibaci şi foarte învăţat, ar şti să mă caute mai bine decât doctorii din Brunswick.

Nimic nu e mai lesne decât să zdruncini hotărârile unui biet bolnav, care n-are niciun plan anume, mai ales când bolnavul cu pricina aleargă să-şi găsească norocul şi, călăuzit de maxima sequere deum, habar n-am undecu hachiţele ei, îl aşteaptă numita zeitate. Domnul Bekw… aflat în garnizoană la Wesel, trimise după doctorul Peipers şi ţinu să fie de faţă la spovedania mea şi chiar la vizita medicală.

Nu voi stârni revolta cititorilor zugrăvindu-le scârbavnicul hal în care mă aflam; e de ajuns să ştie că, după câţiva ani, numai amintindu-mi-l mă cutremur.

Tânărul medic, care era blândeţea întrupată, mă pofti să merg să locuiesc la dânsul, făgăduindu-mi din partea maică-sii şi a surorilor lui toate îngrijirile de care voi avea nevoie şi asigurându-mă că mă va vindeca pe deplin în şase săptămâni, dacă-i făgăduiesc să-i ascult poveţele. Generalul mă îndemna să urmez sfatul tânărului Esculap şi mă notării s-o fac, cu atât mai bucuros cu cât, dorind să petrec la Brunswick, n-aveam nicio poftă să ajung acolo damblagii. Încuviinţai aşadar propunerile generalului, iar doctorul nici nu voi să audă de vreo tocmeală. Îmi spuse că am să-i dau cât am să doresc, când am să plec, şi are să fie foarte mulţumit. Plecă pentru a pregăti odaia pe care mi-o hărăzea şi-mi dădu întâlnire peste un ceas. Îmi trimisei lucrurile şi mă dusei şi eu într-o lectică acasă la dânsul, acoperindu-mi obrazul cu o batistă, căci mi-era ruşine să mă arăt în faţa mamei şi a surorilor medicului, care erau acolo când am sosit, însoţite de câteva domnişoare la care

m-am sfiit să mă uit.

De îndată ce ajunsei în odaie, Daturi mă dezbrăcă şi mă băgai în pat.

CAPITOLUL XVI

Vindecarea – Daturi ciomăgit de soldaţi – Plec la Brunswick – Rede-gonda – Brunswick – Principele moştenitor – Ovreiul – Stau câteva zile la Wolfenbüttel – Biblioteca – Berlinul – Calzabigi şi loteria de la Berlin – Domnişoara Belanger.

La ceasul cinci, doctorul veni la mine în odaie cu maică-sa şi cu una din surori. Oamenii aceştia de ispravă aveau zugrăvită pe faţă dragostea de aproapele lor: mă încredinţară cu toţii că mă vor îngriji cum nu se poate mai bine.

După ce plecară doamnele, doctorul îmi împărtăşi felul cum înţelegea să mă trateze. O infuzie sudorifică şi câteva pilule mercuriale urmau să mă scape de otrava care mă mâna cu paşi repezi spre mormânt; trebuia să mă silesc însă să ţin o aspră dietă şi să mă feresc de orice efort, li făgăduii să păzesc cu sfinţenie aceste rânduieli şi, ca să mă distreze, îmi spuse că va veni el însuşi de două ori pe săptămână să-mi citească gazeta şi, ca să-mi şi dea ultimele ştiri, îmi spuse că vestita doamnă de Pompadour a murit.

Iată-mă, dar, osândit la o odihnă fără de care, potrivit medicului, vindecarea şi succesul tratamentului ar fi fost cu neputinţă; în această aspră încercare, nu leacurile şi opreliştile mă înspăimântau cel mai rău, ci plictiseala, şi mă temeam să nu mă ucidă. Doctorul îmi împărtăşea de bună seamă teama, căci mă rugă să-i îngădui surorii lui să vină să lucreze în odaia mea cu vreo două, trei prietene, îi spusei că, deşi mi-e ruşine să mă arăt aşa bolnav înaintea unor fete drăguţe, îi primesc bucuros propunerea. Sora lui îmi fu foarte recunoscătoare pentru îndatorinţa mea, cum o numea, căci odaia în care stăteam era singura ale cărei

ferestre dădeau în stradă şi tinerelor domnişoare le place foarte mult, precum ştie oricine, să-şi scalde ochii în forfota trecătorilor. Îndatorinţa aceasta fu, din păcate, nenorocul lui Daturi. Bietul tânăr, care nu primise altă creştere decât aceea trebuincioasă unui saltimbanc, se plictisea, fireşte, stând cu mine cât era ziulica de mare. De îndată ce văzu, aşadar, că mă aflu în bună tovărăşie, socoti că mă pot lipsi de a lui şi nu mai avu alt gând decât să se distreze. A treia zi, pe seară, îl aduseră pe sus acasă, frânt în bătaie. Se dusese să petreacă la un corp de gardă cu nişte soldaţi care, iscându-se ceartă, îl bătuse măr. Îţi făcea milă să-l vezi: era cruşit de sânge şi-i lipseau trei dinţi. Îmi povesti plângând tot ce a păţit, rugându-mă să-l răzbun.

Îi trimisei pe medic la generalul Bekw… care veni să-mi spună că e neputincios în împrejurarea aceasta şi că singurul serviciu pe care e în stare să mi-l facă e să-l trimită pe bolnav la spital. Neavând nicio vătămătură, Daturi se vindecă în câteva zile şi-l trimisei la Brunswick, cu un paşaport semnat de generalul Salomon. Dinţii pe care-i pierduse îl puneau la adăpost de a fi luat în armată; era o despăgubire.

Îngrijirile tânărului meu medic au lucrat mai bine sau mai repede decât se aştepta şi el, căci într-o lună eram pe deplin înzdrăvenit, dar slab de te speriai-văzându-mă. Părerea pe care o lăsam în urma mea nu semăna de loc cu adevărul, căci oamenii aceia cumsecade şi-au închipuit, cred, despre mine că sunt insul cel mai cuminte din lume, iar sora şi tinerele ei tovarăşe m-au luat drept modestia întrupată; aceste aşa-zise virtuţi nu mi se trăgeau însă decât din boală şi din starea de prostraţie în care mă aflam. Ca să judeci pe cineva, trebuie să-i cercetezi purtările când e sănătos şi liber, căci bolnav şi încătuşat nu mai e el însuşi.

Îi dăruii surorii doctorului o rochie frumoasă şi lui îi

dădui douăzeci de ludovici şi părură amândoi foarte mulţumiţi.

În ajunul plecării, primii o scrisoare de la doamna de Rumain, care aflând de la prietenul meu Balletti că am nevoie de bani, îmi trimitea o poliţă de şase sute de forinţi pentru Amsterdam. Îmi spunea că am să-i înapoiez banii când am să mă înlesnesc; a murit însă înainte de a mă putea plăti u. e ei.

Hotărât să merg la Brunswick, nu m-am putut împotrivi dorinţei de a trece prin Hanovra, căci îmi aduceam aminte de Gabriela şi tot o mai iubeam. Nu voiam să mă opresc, căci nu mai eram bogat, şi-apoi sănătatea mă silea încă să mă cruţ; voiam numai s-o iau pe neaşteptate pe încântătoarea fată, vizitind-o în treacăt pe moşia pe care, precum îmi spusese, o stăpânea maică-sa lângă Stocken. Se cuvine să mai spun că şi curiozitatea îşi avea partea ei în planul acesta.

Hotărâsem să plec în zori, singur în caleaşca mea cea nouă; era însă scris acolo sus că va fi altfel.

Un răvaş pe care mi-l scrise generalul englez poftindu-mă ia cină şi spunându-mi că vom avea tovărăşia unor compatrioţi de-ai mei mă hotărî să rămân, făgăduindu-i doctorului că voi fi cât se poate de cumpătat.

Vă puteţi închipui ce uimit am rămas când, intrând în salonul generalului, o văzui pe Redegonda din Parma şi pe zgiptoroaica de maică-sa! Nu-şi aduse aminte de mine în prima clipă, dar Redegonda îmi rosti numele numaidecât, spunând:

— Doamne! Cum ai slăbit!

Îi lăudai frumuseţea, şi nu fără temei, căci, la vârsta ei, optsprezece luni îi sporise simţitor farmecele.

— Abia am scăpat dintr-o boală grea – îi spusei – şi plec în zori spre Brunswick.

— Şi noi, strigă ea, privind la maică-sa.

Încântat că ne-am găsit cunoştinţe, generalul adăugă

că am putea merge împreună.

— Ar fi greu – spusei eu zâmbind – afară doar dacă doamna nu şi-a însuşit unele principii contrare celor pe care i le ştiu.

— Nu m-am schimbat de loc, făcu destul de acru urâta de mamă.

Nu-i răspunsei decât cu o privire de dispreţ.

Generalul dădea o bancă la o masă mică de faraon. Mai erau alte două, trei doamne şi câţiva ofiţeri şi se juca destul de mic. Îmi oferi şi mie două cărţi, dar refuzai, sub cuvânt că nu joc niciodată când mă aflu în călătorie.

La sfârşitul doñei, generalul, care nu voia să se recuftoască bătut, îmi spuse:

— Dar, cavalere, maxima dumitale e antisocială; trebuie să joci!

Zicând acestea, generalul scoase din portofel câteva bancnote englezeşti, spunându-mi că sunt chiar acelea pe care i le-am dat eu la Londra, cu şase luni în urmă.

— Ia-ţi revanşa, adăugă el. Sunt patru sute de lire sterline.

— Nu doresc să pierd atâţia bani, îi răspunsei eu; am să pun însă la bătaie cincizeci de lire sterline, ca să vă fac plăcere.

Zicând acestea, scosei din pungă, unde aveam două sute de ducaţi olandezi, poliţa pe care mi-o trimisese doamna de Rumain.

Generalul ţinea mai departe banca şi la al treilea sabot1 mă aflai în câştig cu cincizeci de guinee şi mă ridicai, mulţumindu-mă cu un câştig modest, şi putând face charle-magne 2 fără să fie urât din partea mea.

Chiar în clipa aceea furăm poftiţi la masă şi trecurăm în sufragerie.

Redegonda, care învăţase foarte bine franţuzeşte, distra pe toată lumeft Ducele de Brunswick o angajase virtuosa secundă; venea de la Bruxelles. Se plângea că a

făcut tot drumul în nişte blestemate de poştalioane, în care se călătoreşte îngrozitor şi spunea că-i e frică să nu ajungă bolnavă la Brunswick.

— Uite, îi spuse generalul – cavalerul Seingalt e singur într-o trăsură minunată.

Redegonda zâmbi.

— Câte locuri are trăsura dumitale? mă întrebă mama. Răspunzând în locul meu, generalul îi spuse:

— Numai două.

— Atunci nu-i nimic de făcut, căci n-aş lăsa-o pe fata mea fără mine, să fie cu oricine ar fi.

Toată lumea izbucni într-un hohot de râs şi Redegonda împreună cu dânşii, lăsând-o cumva cam încurcată pe

Pachetul de cărţi din care se împarte la jucători.

— A te retragere din joc când câştigi.

6

mamă; fată bună, Redegonda spuse însă că maică-sii îi e mereu frică să n-o ucidă careva.

Ne petrecurăm voioşi seara cu o sumedenie „de vorbe de duh şi, fără să se lase mult rugată, tânăra cântăreaţă se aşeză la clavecin şi ne cântă câteva arii fermecătoare pe care pe bună dreptate le aplaudarăm cu toţii.

Când să plec, generalul mă pofti la micul dejun, spunându-mi că poştalionul pleacă abia la amiază şi că-i datorez această curtenie frumoasei mele compatrioate. Redegonda se amestecă şi ea, amintindu-mi cu mustrare de cutare şi cutare treabă de la Florenţa şi de la Torino, deşi n-avea a mă mustra pentru nimic. Mă dădui bătut, dar având nevoie de odihnă, mă dusei să mă culc.

A doua zi la nouă dimineaţa, îmi luai rămas-bun de la doctor şi de la preacinstita sa famliie şi mă dusei pe jos la general să iau micul dejun, lăsând poruncă să vină să mă ia trăsura de îndată ce se vor fi înhămat caii.

Redegonda veni peste o jumătate de oră cu maică-sa şi rămăsei foarte uimit văzându-le însoţite de fratele care, la Florenţa, mă slujise ca fecior.

După ce sfârşirăm micul dejun, trăsura mea fiind trasă la scară, îl salutai pe general şi pe toată lumea, care ieşise din salon să mă vadă pierind. Redegonda coborî cu mine şi, întrebându-mă dacă se călătoreşte bine în trăsura mea, se urcă într-însa ca pentru a o încerca şi mă urcai şi eu după dânsa, fără să fi ticluit dinainte nici cel mai mic plan. Văzând trăsura plină, vizitiul dă bici, porneşte în galop, iar Redegonda izbucneşte într-un hohot de râs. Eram cât pe-aci să-i strig vizitiului să oprească, dar văzând ce minunată veselie a cuprins-o pe fermecătoarea zănatecă, îl lăsai să gonească, hotărât totuşi să-i poruncesc să ia calea-ntoarsă de îndată ce fata îmi va spune: „Opreşte”. Cuvântul acesta degeaba îl aşteptam! Şi când deschise gura să vorbească, făcusem o bună jumătate de leghe.

— Vai, ce-am râs – îmi spuse ea – şi-mi vine încă să râd, când m-am gândit ce-o să zică mama de toana asta a mea, căci n-am chitit să mă sui în trăsură decât pentru o clipă; pe urmă am râs de vizitiu, căruia desigur nu dumneata i-ai poruncit să mă răpească.

— Nădăjduiesc că nu te îndoieşti de asta.

— Nu, dar mama are să-şi închipuie altminteri şi întâmplare a mi se pare cu adevărat plină de haz.

— Chiar şi e, şi-mi place foarte mult. Şi-apoi, scumpa mea Redegonda, fiindcă tot ai să te simţi mult mai bine aici decât într-un prăpădit de poştalion, te duc până la Brunswick.

— Aş fi încântată, dar ar însemna să împingem gluma prea departe. Ne oprim la întâiul popas şi aşteptăm acolo poştalionul.

— Va fi precum porunceşti; ai să mă ierţi însă dacă n-am să-ţi fac această îndatorinţă.

— Cum? ai avea inima să mă laşi acolo singură-singurică?

— Ştii bine, fermecătoare Redegonda, că te iubesc de mult; sunt, aşadar, ţi-o spun încă o dată, gata să te duc până la Brunswick.

— Dacă mă iubeşti, ai să mă aştepţi şi ai să mă duci înapoi în braţele mamei, care şi aşa trebuie să fie în culmea deznădejdii.

— Cu tot devotamentul meu, la una ca asta nu mă pot învoi.

Departe de a se întrista, mica nebunatică izbucni iar în râs şi, văzând-o cât e de veselă, urzii planul s-o duc până la Brunswick.

Ajungem la popas, ia cai de unde nu-s. Vorbesc cu vizitiul şi, după ce odihneşte caii, pornim mai departedrumurile erau îngrozitoare şi când ajunserăm la următorul popas, cădea noaptea.

Ne-am fi putut culca acolo; nevoind să întâmpin însă un refuz şi cunoscând că până la miezul nopţii soseşte şi poştalionul şi că atunci mama îşi va înhăţa fata, poruncii alt rând de cai, lăsând-o pe Redegonda să se bocească şi să se roage cât o pofti. Umblarăm toată noaptea şi sosirăm la Lippstadt dis-de-dimineaţă. Acolo, cu toată ora nepotrivită, poruncii să ni se slujească de mâncare. Redegonda avea nevoie de somn, ca şi mine de altfel; trebui să se resemneze însă când îi spusei cu blândeţe că vom dormi la Minden. Departe de a mă ocărî, zâmbi a râde: pricepui că ştie la ce trebuie să se aştepte. Într-adevăr, când sosirăm, cinarăm şi ne culcarăm ca soţ şi soţie şi rămaserăm împreună cinci ceasuri. Fu cât se poate de milostivă şi nu se lăsă rugată decât ca să nu spună că n-a făcut-o.

Plecaţi de la Minden după aceste prea scurte clipe, ne oprirăm la Hanovra, la un han excelent, unde luarăm o masă minunată şi unde dădui peste acelaşi chelar care era la Zürich când le-am avut musafiri la masă pe doamnele de

Soleure. Miss Chudleigh prânzise acolo cu ducele de Kingston şi plecase apoi spre Berlin.

Ni se dădu pentru noapte un superb pat franţuzesc şi abia zarva poştalionului ne trezi dimineaţă. Nevoind să fie găsită în braţele mele, Redegonda sună degrabă feciorul şi-i porunceşte să nu cumva s-o aducă la noi pe femeia oare va coborî din poştalion şi care cu siguranţă va cere să fie numaidecât dusă sus; zadarnică prevedere, căci, în clipa în care feciorul ieşea, mama şi fiul intrară şi ne prinseră flagrante delitto.

Spunându-i băiatului să aştepte afară, mă sculai în cămaşă şi încuiai uşa. Mama ne umplu de bogdaproste pe mine şi pe fiică-sa şi mă ameninţă că mă dă în judecată dacă nu i-o înapoiez. Redegonda izbuti totuşi s-o potolească, istorisindu-i povestea, pe care o crezu, sau se prefăcu a o crede, o toană a întâmplării; îi spuse însă:

— Mă rog, aşa o fi, dar n-ai să tăgăduieşti, ticăloaso, că te-ai culcat cu el.

— Asta-i altă vorbă; dar ştii prea bine, mămico, că toată lumea e cuminte când doarme.

Şi, fără a-i mai lăsa răgaz să răspundă, îi sări de gât, sărutând-o, mângâind-o şi făgăduindu-i să plece cu ea la Brunswick în poştalion.

Ajungând la această împăcare, mă îmbrăcai şi, după ce la poftii la o îmbelşugată gustare, plecai la Brunswick, unde sosii câteva ceasuri înaintea lor.

Redegonda mă făcuse să-mi piară cheful de a. mai merge la Gabriela, precum mi-o făgăduisem; de altminteri, în halul în care eram, mândria mea ar fi avut mult de suferit.

Trăsei la un han bun şi-l înştiinţai numaidecât că am sosit pe Daturi, care se înfăţişă fără a zăbovi, elegant îmbrăcat şi grăbit nevoie-mare să mă prezinte magnificului signor Nicolini, antreprenor al teatrelor curţii şi al celor din oraş. Nicolini acesta îşi însuşise pe deplin duhul breslei

sale; se bucura de toată bunăvoinţa mărinimosului principe, căruia fiică-sa Anne îi era ibovnică, şi trăia la Brunswick cu oarecare măreţie. Mă întâmpină cu toată cinstea şi cu inima deschisă. Voia cu tot dinadinsul să mă facă să primesc să stau în frumoasa lui locuinţă; izbutii să mă apăr însă de această stingheritoare poftire, astfel încât refuzul meu să nu-l jignească. Primii în schimb poftirea la masă, pentru mine foarte vrednică de luat în seamă, datorită unui desăvârşit bucătar şi, mai mult încă, plăcuţilor musafiri care în fiecare zi se strângeau în jurul ei. Nu era nici pomeneală de meseni a căror destoinicie se alcătuieşte din titluri şi decoraţii şi ale căror slugarnice şi trufaşe deprinderi de etichetă de la curte sugrumă şi ucid plăcerea; erau oameni de talent, bărbaţi şi femei, pe care eram încântat să-i privesc adunaţi laolaltă.

Abia mă sculasem după boală şi nici bogat nu eram; să nu fi fost aceste două împrejurări, aş fi zăbovit mai mult la Brunswick, căci era un loc plin de farmec. Dar să dăm rând povestirii, deşi, ajuns la groaznica vârstă a bătrâneţii, omul e, cred, întotdeauna gata s-o ia razna prin viaţă, în ciuda arzătoarei lui dorinţe de a opri în loc nebuna goană a timpului care-l trage după dânsul.

Mă aflam de trei zile la Brunswick când, ştiind că voi fi acolo, Redegonda veni şi ea să prânzească la Nicolini. Cum-necum, aflase toţi că a călătorit cu mine de la Wesel la Hanovra şi fiecare trăgea încheierea care-i plăcea.

Peste două zile, principele regal al Prusiei sosi de la Postdam pentru a face o vizită viitoarei lui soţii, fiica ducelui domnitor, cu care se însura în anul ce urmă.

Curtea dădu serbări măreţe, iar principele moştenitor, astăzi suveran al ducatului, îmi făcu cinstea să mă poftească şi pe mine. Cunoscusem pe alteţa-sa la Soho Square, a doua zi după primirea lui în corpul burgheziei din Londra.

Erau douăzeci şi doi de ani de când o iubisem pe

mama, lui Daturi. Dornic să văd dacă i-a răvăşit trecerea vremii frumuseţea, voii s-o văd şi avui de ce mă căi că am silit-o să mă primească, atât de urâţită am găsit-o. O ştia şi ea şi mi se părea că văd o undă de ruşine trecându-i peste trăsăturile care nu mai erau cele de odinioară. Eu unul socot că, pe chipul unei femei cu o fizionomie foarte personală urâţenia vine repede şi e înfiorătoare.

Principele avea o mică oştire de şase mii de pedestraşi, foarte bine întreţinută. Adunându-se această trupă pentru a fi trecută în revistă, dorit şi eu s-o văd şi mă dusei pe câmpia aceea de lângă oraş şi plecai de acolo murat de ploaie care n-a contenit o clipă.

Era multă lume, lume dalbă, multe cucoane în rochii frumoase, toată nobilimea şi o sumedenie de străini. O văzui pe onorabila miss Chudleigh, care-mi făcu cinstea să-mi vorbească şi care, printre altele, mă întrebă de când am plecat din Londra. Miss Chudleigh era îmbrăcată într-o rochiţă simplă de muselină de India şi n-avea dedesubt decât o cămaşă care trebuie să fi fost de batist; ploaia lipindu-i pe trup aceste uşoare veşminte, arăta mai rău decât despuiată, ceea ce însă nu părea s-o stânjenească de loc. Celelalte doamne se adăposteau de potop în nişte corturi elegante.

Trupele, care n-aveau a se sinchisi de vremea rea, îşi făcură manevrele şi exerciţiile – de tragere, spre marea mulţumire a cunoscătorilor.

Nemaiavând ce face la Brunswick, mă gândeam să plec la Berlin, unde să-mi petrec vara într-un chip mai plăcut decât într-un oraş mic. Având nevoie de un surtuc, cumpărai nişte postav de la un ovrei, care se oferi ca, dacă am ceva poliţe, să mi le sconteze. O aveam la mine pe aceea pe care mi-o trimisese doamna de Rumain şi, gândindu-mă că n-ar fi rău s-o schimb, o scosei din portofel şi i-o dădui israelitului care-mi plăti valoarea ei mai puţin, doi la sută, scontul obişnuit asupra băncii din Amsterdam.

Poliţa fiind la ordinul cavalerului de Seingalt am adresat-o pe numele scontatorului.

Uitasem de treaba aceasta, când, a doua zi, destul de dimineaţă, acelaşi ovrei, intrând la mine în odaie, îmi pune în vedere să-i înapoiez banii ori să-i dau o cauţiune pentru valoarea poliţei, până la întorsul poştei prin care va afla dacă poliţa mea e recunoscută şi acceptată de bancherul asupra căruia a fost trasă.

Jignit de demersul îndrăzneţ şi jignitor al acestui Pilat şi sigur de soliditatea poliţei mele îi spusei că n-are a se teme de nimic, că-l poftesc să mă lase în pace şi că nu-i dau nicio cauţiune.

— Vreau negreşit banii înapoi, ori cauţiune – îmi întoarse neobrăzatul – altminteri pun să vă aresteze, căci sunteţi cunoscut.

Urcându-mi-se sângele la cap la aceste cuvinte, pusei mâna pe baston şi-i eroii vreo câteva pe care cred că le-a ţinut minte. Mă îmbrăcai pe urmă şi prânzii la Nicolini, fără a mă gândi să pomenesc întâmplarea.

A doua zi, mergând să fac o plimbare pe jos afară din oraş, îl întâlnesc pe principe, călare şi însoţit doar de un singur slujitor. Închinându-mă cu în trecere, se apropie de mine şi-mi spuse:

— Sunteţi aşadar gata de plecare, domnule cavaler?

— Socot să plec în două, trei zile, monseniore.

— Am aflat-o azi dimineaţă de la un ovrei care a venit să mi se plângă că l-aţi lovit cu bastonul fiindcă pretindea cauţiune pentru o poliţă de care l-au făcut un Îi să se teamă că e falsă.

— Monseniori –, mi-e greu să răspund de urmările indignării mele faţă de un ticălos care cutează să vină să mă jignească la mine arasă; ştiu însă că onoarea mă opreşte să-mi retrag poliţa şi să dau cauţiune. Neobrăzatul m-a ameninţat că mă va împiedica să plec, ştiu însă că numai o samavolnicie ar putea sprijini sfidarea acestui

nemernic.

— Aşa e, ar fi o nedreptate; se teme însă să nu-şi piardă suta de ducaţi.

— Nu-i va pierle, monseniore, căci poliţa e trasă de un om de onoare şi de rang înalt.

— Sunt încântat. Ovreiul zice că nu v-ar fi scontat-o dacă n-aţi fi pomenit numele meu.

— E o minciună sfruntată, monseniore, nici nu mi-a ieşit clin gură numele alteţei voastre.

— Zice că aţi adnosat poliţa cu un nume care nu-i al dumneavoastră.

— Altă minciună, monseniore, căci am semnat-o Seingalt, care e ou adevărat numele meu.

— În sfârşit, e vorba de un ovrei ciomăgit care se teme să nu fie tras pe sfoară. E un dobitoc de care mi-e milă şi doresc să-l împiedic să caute mijloace pentru a vă sili să rămâneţi aici până află dacă poliţa dumneavoastră a fost acceptată la Amsterdam. Am s-o scot de la el chiar* în dimineaţa asta, fiindcă n-am nicio îndoială că e bună. Sunteţi, aşadar, slobod să plecaţi când poftiţi. La revedere, domnule Seingalt, vă doresc călătorie plăcută.

Încheindu-şi urarea, principele plecă fără a-mi mai lăsa răgaz să-i răspund.

I-aş fi putut spune că, scoţându-mi poliţa de la ovrei, i-ar putea îngădui să creadă că alteţa-sa îmi face mie o graţie şi tot oraşul ar crede la fel, spre marea pagubă a onoarei mele şi că, aşa stând lucrurile, i-aş fi recunoscător să nu facă nimic. N-ajunge însă să fii principe, să ai un suflet de aur, să fii mărinimos şi darnic, cum e ducele de Brunswick: mai trebuie să ai şi un anume tact, un anume simţ al amănuntului, pentru a nu răni susceptibilitatea celui căruia îi dai, totuşi, cele mai neîndoielnice dovezi de stimă şi bunăvoinţă. E un cusur al tuturor principilor, şi purcede din educaţia lor, care foarte rar îi pune la înălţime sau, dacă vreţi, la nivelul a ce se cade sau nu al oamenilor

obişnuiţi.

Socotindu-mă necinstit, ducele de Brunswick nu s-ar fi putut purta mai rău cu mine, dacă ar fi vrut să mă facă să înţeleg că mă iartă, luând pe seama lui toate urmările înşelătoriei de care m-aş fi făcut vinovat. Şi gândul acesta umblându-mi prin cap: „O fi – îmi spuneam – chiar gândul principelui. De ce se amestecă? De cine-i e milă, de ovrei, sau nu cumva de mine? Dacă-i e de mine, atunci mă văd nevoit să-i dau o lecţie, fără însă a-l umili.

Adânc mişcat şi simţindu-mă dureros rănit în mândria mea, mă retrăgeam cu paşi înceţi, cugetând la poziţia mea, la purtarea ducelui şi mai ales la sfârşitul convorbirii noastre. Urarea lui de călătorie plăcută mi se părea cum nu se poate mai nelalocul ei în împrejurarea aceea; socoteam că în gura unui principe aproape domnitor, urarea aceea era o poruncă de plecare, şi mă simţeam indignat.

Stăpânit de gândul acesta, luai hotărârea pe care mi-o dictă minciuna, şi anume să nici nu plec, şi să nici nu rămân. „Dacă rămân – îmi spuneam – s-ar trage încheieri în favoarea ovreiului; dacă plec, ducele se va gândi că am tras folos de pe urma graţiei pe care mi-a făcut-o şi, ca să zic aşa, a darului de cincizeci de ludovici pe care ar trebui să i-i plătească ovreiului, dacă poliţa mea ar fi protestată. Nu voi da nimănui o satisfacţie pe care n-o datorez”.

Chibzuind astfel într-un chip care mi se părea vrednic de o minte mai sănătoasă decât a mea, îmi făcui cufărul, poruncii cai şi, după ce prânzii bine, îi plătii gazdei şi, fără a-mi lua rămas bun de la nimeni, plecai la Wolfen-buttel cu gândul să-mi petrec o săptămână acolo şi sigur că n-am să mă plictisesc, căci la Wolfenbüttel se află a treia bibliotecă din Europa şi de mult doream grozav s-o cercetez.

Învăţatul bibliotecar, cu atât mai curtenitor cu cât curtenia lui era simplă şi fără pretenţii, îmi spuse, prima oară când mă dusei acolo, că nu numai un mânaitor va fi

pus să-mi servească, în bibliotecă, toate cărţile pe care aveam să le cer, dar că ele mi se vor aduce şi acasă, fără a se excepta manuscrisele, care alcătuiesc bogăţia cea mai de seamă a acestui frumos aşezământ.

Am petrecut opt zile la biblioteca aceea, de unde nu ieşeam decât pentru a merge acasă, unde nu stăteam decât noaptea şi atât cât îmi trebuia ca să mănânc, şi pot socoti aceste opt zile printre cele mai fericite din viaţa mea, căci de mine însumi nu mi-a păsat nicio clipă: nu mă gândeam nici la trecut, nici la viitor, şi mintea mea, absorbită de lucru, nici nu-şi mai da seama că există şi un prezent. M-am gândit de câteva ori de atunci că poate cam aşa arată dulceaţa traiului preafericiţilor: şi înţeleg astăzi că, spre a fi fost în lumea aceasta un adevărat înţelept, în loc să fi fost un nebun sadea, nu mi-ar fi trebuit decât o altă întorsătură a unor foarte neînsemnate împrejurări; căci, spre ruşinea întregii mele vieţi, sunt dator să mărturisesc aici un adevăr pe care cititorii anevoie îl vor crede, şi anume că virtutea a avut întotdeauna asupra mea mai mare putere de seducţie decât viciul şi că n-am fost rău, atunci când am fost, decât de bună-voia mea; iată un lucru pe care mulţi îl vor socoti, desigur, vrednic de ocară. Ei şi-apoi? în relaţiile sale intime sau morale, omul n-are de dat socoteală pentru faptele lui decât sie însuşi aici pe acest tărâm şi lui Dumnezeu după ce moare.

Am cules de la Wolfenbüttel o sumedenie de interpretări ale Iliadei şi Odiseii care nu se găsesc la niciun scoliast şi pe care nu le cunoştea nici marele Pope. O parte din ele se găsesc în traducerea ce am dat-o Iliadei; celelalte vor rămâne aici, şi anume pentru a se prăpădi de bună seamă, căci de ars nu voi arde nimic, nici măcar aceste memorii, deşi mă gândesc adesea s-o fac.

Mă întorsei la Brunswick, la acelaşi han şi-i trimisei numaidecât vorbă finului meu Daturi că am sosit.

Am fost încântat când am aflat că n-a bănuit nimeni

că am stat o săptămână la cinci leghe de Brunswick. Daturi îmi spuse că se răspândise în oraş zvonul că înainte de a pleca mi-am scos poliţa de la ovrei, căci de atunci nu mai vorbise nimeni de treaba asta. Eram totuşi încredinţat că răspunsul de la Amsterdam trebuie să fi sosit şi că principele moştenitor nu se putea să nu ştie că am fost la Wolfenbüttel tot timpul cât am lipsit.

Daturi îmi spuse că sunt aşteptat la prânz la Nicolini, şi mă bizuiam pe asta, căci nu-mi luasem rămas-bun de la nimeni. Dar iată ce mi s-a întâmplat la prânzul acela, scutindu-mă de orice altă lămurire mai amănunţită.

Eram la friptură, când intră un fecior al principelui, cu ovreiul pe care-l ciomăgisem. Bietul bărbos se apropie de mine cu chipul cel mai smerit şi-mi spuse:

— Am primit poruncă, domnule, să vin să vă cer iertare că am pus la îndoială valabilitatea poliţei dumneavoastră asupra băncii din Amsterdam. Pedeapsa mi-a fost că am pierdut comisionul pe care mi-l acordaseţi.

— Mi-ar fi părut bine – îi spusei – să te fi ales numai cu atât.

Se înclină până la pământ şi ieşi spunându-mi că sunt prea bun.

Întors la han, găsii un răvaş de la Redegonda, în care-mi aducea dulci învinuiri că, de când mă aflu la Brunswick, n-am fost nici măcar o singură dată s-o văd şi mă poftea să merg să prânzesc cu dânsa într-o căsuţă pe care-o avea afară din oraş. „Nu voi fi cu mama – îmi spunea ea – ci cu o domnişoară pe care o cunoşti şi pe care sunt sigur că-ţi va părea foarte bine s-o revezi”.

O iubeam pe Redegonda şi nu fusesem atât de puţin stăruitor la Brunswick pe lângă dânsa decât fiindcă nu eram în stare să-i fac un dar mai acătării. Îmi făgăduii aşadar să nu lipsesc de la întâlnire, oarecum stârnit şi de dorinţa de a o vedea pe domnişoara de care-mi vorbea.

La ora arătată intram pe uşă şi o găsii pe Redegonda,

fermecătoare, într-un frumos salon de la parter, cu o tânără virtuosa, pe care o cunoscusem copilă, puţin înainte de a fi închis la Piombi. Mă prefăcui foarte bucuros că o revăd; luând-o însă în seamă numai pe Redegonda. O copleşii cu laude, cu scuze, cu felicitări pentru frumoasa locuinţă în care o găsesc trăind. Îmi spuse că a închiriat-o pe şase luni, dar că nu doarme niciodată acolo.

După cafea, ne pregăteam să ieşim puţin la plimbate, când îl văzurăm intrând pe principe, care, zâmbind curtenitor, îşi cere iertare la Redegonda pentru întâmplarea care-l face să ne tulbure convorbirea.

Venirea principelui mă lămuri în ce ape se scaldă drăguţa mea compatrioată şi înţelesei pentru ce, în răvaşul ei, stăruise asupra orei de întâlnire. Redegonda îl cucerise pe acel principe căruia niciodată nu i-a fost silă de femeile frumoase, clar care, în cel dintâi an al căsătoriei sale cu o soră a regelui Angliei, mai socotea că trebuie să-şi învăluie în taină abaterile iubeţe.

Ne plimbarăm vreme de un ceas, vorbind despre Londra, despre Berlin, clar fără a se rosti niciun cuvânt nici despre poliţa mea, nici despre ovrei. Fu încântat ele laudele pe care i le adusei bibliotecii sale de la Wolfenbüttel şi râse din toată inima când îi spusei că, fără hrana intelectuală pe care mi-am scos-o vreme de opt zile de acolo, mesele proaste de la han m-ar fi făcut să slăbesc la jumătate.

După ce-şi luă cu multă curtenie rămas-bun de la nimfa care-i robise inima, ne părăsi şi, încălecând, se depărta zburdând.

Rămas singur cu Redegonda, departe de a o îndemna să-mi dăruiască noi dezmierdări, o sfătuii să-i rămână credincioasă principelui pe care cu farmecele ei se pricepuse să-l cucerească; dar deşi era vădit că, aşa cum se înfăţişau, lucrurile erau cât se poate de limpezi, nu voi să recunoască nimic. Îşi juca rolul ei de femeie tânăra, şi

nu i-am făcut nicio vină din asta.

Întors la han, n-am mai ieşit până seara, iar a doua zi în zori am plecat.

Ajuns la Magdeburg, i-am înmânat unui ofiţer o scrisoare pe care o aveam de la generalul Bekw… Ofiţerul îmi arătă în amănunt, toată cetatea şi mă opri lângă dânsul trei zile, înmulţind pentru mine plăcerile mesei, ale femeilor şi ale jocului. Am fost cumpătat; mi-am cruţat sănătatea din toate punctele de vedere şi mi-am sporit avutul, cu măsură însă, căci îmi statornicisem anume limite foarte cuminţi.

De la Magdeburg, am plecat drept la Berlin, fără să mă gândesc să mă opresc la Potsdam, căci regele nu era acolo. Jalnicele drumuri ale Prusiei, un pământ rău şi nisipos mă făcură să pierd trei zile pentru a străbate optsprezece mile germane. Prusia e o ţară unde industria şi banii vor putea săvârşi minuni, mă îndoiesc însă că vor izbuti vreodată să facă dintr-însa o ţară cumsecade.

Trăsei la Hotel de Paris, unde găsii tot ce-mi puteam dori, atât ca înlesniri de trai, cât şi ca cheltuială. Doamna Rufin, care-l ţinea, îmbina însuşirile unei desăvârşite hangiţe cu cele ale curteniei franţuzeşti; datorită ei, hanul îşi câştigase un nume cât se poate de bun. De îndată ce mă rostuii într-o odaie foarte frumoasă, veni la mine ca să mă întrebe dacă-mi place. Şi ca să ne învoim cu privire la toate. Dădea pensiune, iar cei ce mâncau în odaie plăteau îndoit.

— Socoteala asta – îi zisei – vă mulţumeşte poate pe dumneavoastră, dar mie nu mi-e la îndemână deocamdată. Vreau să mănânc în odaie şi nu vreau să plătesc îndoit: voi plăti ca şi cum aş mânca la masa comună, dar puteţi să nu-mi slujiţi decât jumătate din ce se mănâncă acolo.

— Mă învoiesc, dar cu condiţia să cinaţi cu mine; asta v-o ofer eu pe deasupra, şi veţi găsi numai prieteni drăguţi la micile mele cine.

Propunerea mi se păru atât de ciudată încât grozav îmi veni să râd; părându-mi-se însă totodată şi mulţumitoare, o primii prieteneşte şi cu inima deschisă de parcă ne-am fi cunoscut de când lumea.

Având nevoie de odihnă în seara aceea, nu cinai cu dânsa decât a doua zi. Doamna Rufin avea un soţ care era bucătar şi un fiu care nu venea niciodată la masă. Întâia oară când luai masa cu dânşii, întâlnii acolo un domn în vârstă, un om cu mult bun-simţ, şi un tovarăş plăcut; locuia într-o odaie vecină cu a mea şi îşi spunea domnul Treiden, a cărui soră se măritase cu ducele de Courlande, Jean Ernest Birlen, sau Biron. Foarte îndatoritor, baronul se împrieteni cu mine şi prieteni am rămas de-a lungul celor două luni cât am stat la Berlin. Tot acolo am întâlnit un negustor din Hamburg, anume Greve, cu soţia lui cu care tocmai se însurase şi pe care o adusese la Berlin ca să-i arate minunile ce se pot vedea la curtea unui rege războinic. Tânăra nevastă era la fel de drăguţă ca şi soţul ei şi i-am arătat stăruitor toată curtenia şi îndatorinţa. Un bărbat foarte vesel, care se numea Noel, şi care era bucătarul unic şi îndrăgit al maiestăţii sale prusiene, era al patrulea. Acesta din urmă nu venea decât arareori să cineze cu compatrioata şi buna lui prietenă, fiindcă slujba îl silea să stea în bucătăria regelui, care nu trăia ca un Lucullus, căci, precum am mai spus-o, regele n-avea decât un singur bucătar şi Noel n-avea decât un singur ajutor de bucătar.

Domnul Noel, ministru al Republicii Franceze la Haga e, după cum am fost încredinţat, feciorul acestui bucătar care altminteri era un om foarte drăguţ. Şi, s-o spun în treacăt, în ciuda faptului că Directoire-ul francez mă dezgustă, e departe de mine gândul de a socoti că e rău ca un om destoinic, indiferent de obârşia lui, pentru care n-are nicio vină, să ajungă la dregătorii pe care, în rânduiala întemeiată pe privilegii, le vezi adesea

încredinţate unor nătărăi.

Să nu fi fost Noel-tatăl, sau mai curând măiestria lui de artist culinar, vestitul Lamettrie, medicul acela ateu, n-ar fi murit de indigestie, căci pateul din care a mâncat până n-a mai putut la lordul Tyrconel fusese făcut de Noel.

Lamettrie cina adesea la doamna Rufin şi mi-a fost necaz pe el că şi-a sfârşit atât de repede viaţa, căci mi-ar fi plăcut să-l cunosc, învăţat cum era şi voios din cale afară. A murit râzând, deşi se zice că nu există moarte mai grea decât aceea pricinuită de o indigestie. Voltaire mi-a spus că el crede că n-a existat în lume un ateu mai dârz şi mai sigur de el decât acest Lamettrie, şi m-am încredinţat că aşa e, după ce i-am citit lucrările. La căpă-tâiul acestui medic oraţiunea funebră a rostit-o, la Academie, însuşi regele Prusiei, care a spus că nu e de mirare că Lamettrie nu admitea decât materia, de vreme ce întreg spiritul care ar putea exista îl stăpânea el. Numai un rege poate, când se hotărăşte să se facă orator, să-şi îngăduie să strecoare o glumă în gravitatea unei oraţiuni funebre. Aceasta dovedeşte însă îndeajuns că, prefăcut în retor, strălucitul bărbat nu credea un cuvânt din ce spunea în clipele acelea. Şi totuşi, Frederic cel Mare n-a fost niciodată ateu; nu era decât deist; şi-apoi ce însemnătate are de vreme ce credinţa în Dumnezeu nu i-a înrâurit niciodată nici purtările, nici faptele? Se zice că un ateu pe care îl interesează Dumnezeu e mai bun decât un deist care nici nu se gândeşte la el. Nu eu voi hotărî dacă e aşa ori nu.

Cea dintâi vizită o făcui, la Berlin, lui Calzabigi, mezinul celui cu care mă întovărăşisem la Paris, în 1757, ca să înfiinţăm loteria. Calzabigi acesta, pe care-l întâlnii la Berlin, plecase de la Paris şi de la nevastă-sa, căreia tot generăleasa Lamothe i se zicea, ca să meargă să înfiinţeze loteria la Bruxelles, unde, cheltuind cu mână spartă, dădu faliment în 1762, deşi contele de Cobenzi făcu tot ce putu ca să-l sprijine. Nevoit să fugă de acolo, se duse la Berlin,

destul de bine îmbrăcat, şi se înfăţişă regelui Prusiei. Bun de gură, izbuti să-l convingă pe monarh să înfiinţeze loteria în statele lui, să-i încredinţeze regia şi să-l numească consilier de stat. Îi făgădui maiestăţii sale un venit anual de cel puţin două sute de mii de scude, necerând pentru sine decât zece la sută din încasări şi din cheltuielile de regie.

Loteria se înfiinţase de doi ani şi mergea strună, căci până atunci n-avusese nicio tragere nenorocoasă, regele însă, care ştia că una ca asta se poate oricând întâmpla, sta tot cu frica-n sân. Voind să şi-o aluge, îi puse în vedere lui Calzabigi că nu mai vrea să patroneze loteria: că i-o cedează, mulţumindu-se cu o sută de mii de scude pe an: erau banii pe care-i cheltuia pentru Teatrul lui italian.

Picai la Calzabigi chiar în ziua în care regele îi vestise hotărârea sa. După ce vorbirăm de vechile noastre cunoştinţe şi de necazurile prin care am trecut, îmi împărtăşi întâmplarea, la care nu se aştepta. Îmi spuse că prima tragere va fi încă sub patronajul regelui, dar că e dator să aducă la cunoştinţa publicului că începând din ziua aceea maiestatea-sa nu mai are niciun amestec. Avea nevoie de un capital de două milioane de scude, căci prevedea că altminteri loteria se va prăbuşi, fiindcă n-ar mai fi voit nimeni să joace fără a avea sieuranţa că-şi va primi banii dacă s-ar întâmpla să câştige. Îmi oferi zece mii de scude pe an, dacă izbutesc să-l aduc pe rege să-şi schimbe hotărârea. Ca să mă însufleţească, îmi aminti de zilele când, sosind la Paris, cu şapte ani în urmă, fusesem destul de iscusit ca să conving întreg Consiliul Şcolii Militare de şi, guranţa câştigului.

— Augurul glăsuieşte limpede, adăuga el; şi nu e niciun eres să crezi că duhul cel bun al loteriei te-a adus în aceste clipe la Berlin.

Am râs de amăgirea lui, plângându-l. Îi arătai că e cu neputinţă să convingi o minte care-ţi răspunde cu

argumentul: „Mi-e frică, şi nu mai vreau să-mi fie frică”. Mă pofti să rămân la prânz şi mă prezentă soţiei lui. Prezentarea aceasta mă uimi de două ori: întâi, fiindcă o mai credeam în viaţă pe generăleasa Lamothe, şi al doilea, fiindcă în fiinţa noii doamne Calzabigi o vedeam pe domnişoara Belanger. Îi adusei obişnuitele firitiseli şi o întrebai apoi ce mai face maică-sa. Oftă din adâncul pieptului şi mă rugă să nu-i pomenesc de familia ei, căci n-ar avea să-mi spună decât necazuri.

Pe doamna Belanger o cunoscusem la Paris; era văduva unui agent de schimb, n-avea decât o singură fiică şi treburile păreau să-i meargă destul de bine. Văzând-o pe fata aceasta, destul de frumuşică, măritată şi căinându-şi soarta, nu ştiam ce să cred, dar nici prea curios nu eram. După ce mă ajută să-mi fac o părere foarte bună despre bucătarul lui, Calzabigi dori să-mi dau părerea şi despre străşnicia cailor lui şi despre frumoasa lui trăsură. Mă pofti s-o însoţesc la plimbare pe doamna şi să rămân la cină, căci, zicea el, cina e la el masa cea mai bună.

De îndată ce ne aflarăm în trăsură, nevoia de a mai schimba câte o vorbă mă îndemnă s-o întreb pe doamnă prin ce fericită împrejurare s-a unit cu soţul ei.

— Nevastă-sa mai trăieşte; n-am aşadar nefericirea să-i fiu soţie; la Berlin toată lumea mă crede însă că sunt.

Acum trei ani, m-am pomenit deodată rămasă de mama şi lipsită de orice mijloace, căci mama trăia dintr-o pensie viageră. Neavând nicio rudă destul de bogată de la care să mă aştept la vreun sprijin, şi nevoind să i-l datorez nici unuia dintr-aceia care nu mi l-ar fi dat decât cu preţul cinstei mele, am trăit doi ani din vânzarea mobilelor şi a lucrurilor rămase de pe urma răposatei maică-mii, luându-mi casă cu pensiune la o femeie de treabă care îşi câştiga viaţa brodind. Învăţam să brodez de la ea şi nu ieşeam decât duminica, la biserică. Eram copleşită de amărăciune. Cu cât scădea micul meu avut, cu atât îmi sporea nădejdea

în vreo minune a sorţii; când am ajuns la ultimul sol, am cerut sprijinul domnului Brea, genovez, pe care nu-l credeam în stare să mă înşele. Ajunsesem să-l rog să-mi facă rost de o slujbă de fată-n casă, socotindu-mă destul de pricepută pentru o asemenea treabă. Îmi făgădui să vadă ce poate face şi, peste vreo cinci, şase zile, iată ce veni să-mi propună.

Îmi citi o scrisoare de la Calzabigi, pe care nu-l cunoşteam, şi în care îi spunea să-i trimită la Berlin o domnişoară cinstită, de neam bun, bine-crescută şi chipeşă, fiindcă are de gând să se însoare cu dânsa de îndată ce nevastă-sa, bătrâna şi oloagă, va înceta din viaţă.

Cum o asemenea domnişoară nu putea fi, de bună seamă, bogată, Calzabigi îl ruga pe domnul Brea să-i dea cincizeci de ludovici să-şi completeze garderoba şi încă cincizeci ca să călătorească până la Berlin împreună cu o slujnică. Domnul Brea era de asemenea împuternicit să tăgăduiască solemn în numele lui Calzabigi că domnişoara va fi întâmpinată la Berlin ca soţie şi prezentată ca atare tuturor celor care vin în casă la Calzabigi: că, în afară de aceasta, domnişoara va avea o jupânească pe care ca şi-o va alege, o trăsură, rochii câte îi trebuie şi, lunar, o anume sumă de bani de buzunar, cu care va putea să facă ce va pofti. Făgăduia ca după un an să o lase slobodă, dacă nu-i va plăcea însoţirea cu el şi, dacă aşa se va întâmpla, să-i dea o sută de ludovici lăsându-i şi toate economiile şi lucrurile pe care i le va fi dat pentru folosinţa ei. În sfârşit, dacă domnişoara se învoia să rămână cu dânsul şi să aştepte ziua când o va putea lua de soţie, el îi va dărui, în scris, zece mii de scude care s-ar socoti aduse ca zestre şi, dacă el ar îndri înainte de ziua aceea, ea va avea dreptul să-şi încaseze aceste zece mii de scude din tot ce va rămânea după moartea zisului Calzabigi.

Cu toate aceste frumoase făgăduinţe – urmă tovarăşa mea – s-a priceput Brea să mă convingă să-mi părăsesc

ţara, ca să vin aici să mă scufund în mocirlă: căci, deşi toată lumea îmi dă, e drept, toată cinstirea cuvenită unei femei cumsecade, se ştie desigur foarte bine cine sunt cu adevărat. Au trecut şase luni de când sunt aici şi n-am trăit o singură clipă fericită.

— Dar – îi spusei – Calzabigi nu s-a ţinut de prevederile târgului încheiat între dumneata şi Brea?

— Te rog să mă ierţi, dar sănătatea lui şubredă nu-i îngăduie să-i supravieţuiască neveste-sii; şi dacă se întâmplă să moară înaintea ei, cele zece mii de scude pe care mi le-a făgăduit nemaiputând figura ca zestre, nu voi avea nimic; căci e înglodat în datorii şi creditorii vor fi plătiţi din ce-mi va lăsa cu întâietate mie. Şi mai ţine seamă că nu-l pot suferi, tocmai fiindcă mă iubeşte prea mult. Mă înţelegi cu uşurinţă: se omoară cu încetul şi mă mâhneşte peste măsură.

— Vei putea oricum să te întorci la Paris peste şase luni, ori să faci ce pofteşti la capătul anului prevăzut în contract. Ai să te alegi cu o sută de ludovici şi ar să fii înţolită.

— Şi atunci mă voi scufunda de tot în mocirlă, fie întorcându-mă la Paris, fie rămânând aici. Sunt foarte nefericită, acesta e adevărul, şi numai vrednicul Brea e de vină. Şi totuşi nu pot să am necaz pe el, căci, fireşte, nu ştia că prietenul lui n-are aici altceva decât datorii. Acum că regele îşi va retrage garanţia, prevedem prăbuşirea loteriei, care va trage negreşit după sine falimentul lui Calzabigi.

Nu era nimic exagerat în povestirea bietei femei şi trebuie să recunosc că era de plâns. O sfătuii să încerce să vândă obligaţia de zece mii de scude pe care o avea de la Calzabigi, căci el n-avea de ce se împotrivi.

— M-am gândit şi eu – îmi spuse ea – dar pentru asta aş avea nevoie de un prieten, căci îmi dau seama că n-aş putea-o vinde decât în mare pagubă.

I-am făgăduit să văd ce se poate face.

Furăm patru la cină. Al patrulea era un tânăr care fusese slujbaş la loterie la Paris, apoi la Bruxelles, şi care îşi împărţea şi la Berlin ursita cu cea a lui Calzabigi. O iubea pe domnişoara Belanger, dar nu mi se părea o dragoste cu noroc.

La desert, Calzabigi mă rugă să-mi dau cu părerea despre un proiect pe care-l scrisese şi pe care voia să-l tipărească pentru a-şi găsi capitalul de două milioane de care avea nevoie pentru a-şi păstra creditul.

Doamna ne părăsi pentru a ne lăsa să stăm nestingheriţi de vorbă. Femeia aceasta de vreo douăzeci şi patru, douăzeci şi cinci de ani, avea tot ce trebuie pentru a plăcea; fără a străluci ca isteţime a minţii, ştia să se poarte în lume, însuşire care, la o femeie, e mai bună ca mintea. Spovedania ei nu-mi trezi decât simţiri de stimă şi de prietenie, şi-mi părea foarte bine.

Proiectul lui Calzabigi era scurt, dar limpede şi bine gândit. Îi poftea pe toţi cei a căror avere era îndeobşte bine cunoscută nu să verse la casieria loteriei un capital de bani peşin, ci doar să-şi pună numele pentru o anume sumă care să fie sigur bună de plată. Dacă întâmplarea ar face ca loteria să sufere o pierdere, fiecare ar fi dator să răspundă cu o cotă parte proporţională cu suma pe care a garantat-o, şi tot în aceeaşi proporţie urmau să se împartă, între toţi răspunzătorii, şi câştigurile.

Îi făgăduii să-i dau a doua zi în scris părerea mea despre acest proiect; iată şi planul cu care-l înlocuiam pe al lui:

1 Un capital de un milion trebuia să-i ajungă.

2 Milionul acesta urma să fie împărţit în o sută de acţiuni de câte zece mii de scude fiecare.

3 Fiecare acţionar trebuia să se îndatoreze înaintea unui notar anume, care avea să răspundă de acţiune, adică de solvabilitatea acţionarului.

4 Dividendele se vor plăti întotdeauna a treia zi după tragere.

5 în caz de pierdere, acţionarul va trebui să-şi reîntregească acţiunea, tot în faţa notarului.

6 Un casier ales de patru cincimi dintre acţionari îl va controla pe casierul loteriei, care va păstra, singur, încasările în numerar.

7 Biletele câştigătoare se vor plăti a doua zi după tragere.

8 în ajunul tragerii, casierul loteriei va număra banii încasaţi în faţa casierului acţionarilor, iar acesta va încuia casa cu trei chei, dintre care una va rămânea la el, a doua la casierul secund şi a treia la directorul loteriei

9 Nu se „Vor primi mize decât pe numere simple, duble „şi triple: miza cvardruplă şi cvintuplă se desfiinţează, căci sistemul acesta de joc oferă riscul unor pierderi prea insemnate.

10 Pe cele trei combinaţii, simplă, dublă şi triplă, nu se va putea miza nici mai puţin de patru groşi, şi nici mai mult decât un scud; iar birourile se vor închide douăzeci şi patru de ore înainte de tragere.

11 O zecime din încasări îi va reveni lui Calzabigi, directorul general al loteriei; dar toate cheltuielile vor rămâne în sarcina lui.

12 El va avea dreptul să posede două acţiuni, fără ca niciun notar să trebuiască să răspundă pentru solvabilitatea lor.

Am văzut pe chipul lui Calzabigi că proiectul meu nu-i era pe plac şi i-am prezis că nu va găsi acţionari devii în condiţiile acestea, sau într-altele şi mai puţin avantajoase.

Făcuse din loterie un fel de barbut; luxul deşănţat în care trăia sărea în ochi şi toţi ştiau că e plin de datorii, iar regele nu putea să nu se teamă de o înşelătorie, deşi îşi avea controlorul lui care ştia socoti.

Ultima tragere care avu loc sub patronajul regelui

umplu de voie bună tot oraşul, căci loteria pierdu o mie de scude de Prusia. Regele îi trimise fără zăbavă tonii consilierului său privat Calzabigi, dar se zice că, aflând de rezultatul tragerii, izbucni în râs spunând:

— Ştiam bine că aşa are să se întâmple şi mulţumesc norocului că am se apat atât ele ieftin.

Socotindu-mă dator să merg să cinez cu directorul, ca să-l mingii, îl găsii tare cătrănit. Chibzuia pe bună dreptate că tragerea aceasta nenorocoasă va spori anevoinţa de a găsi câţiva oameni bogaţi dispuşi să alcătuiască un capital pentru loterie. Loteria pierdea întâia dată, dar ac –, ei dentul acesta nu putea să pice mai prost.

Şi totuşi, Calzabigi nu-şi pierdu avântul, ei purcese la treabă chiar de a doua zi, înştiinţând publicul, printr-un afiş tipărit, că birourile rămân închise până când se va asigura un nou capital pentru siguranţa tuturor celor care vor urma să-şi pună banii la bătaie.

CAPITOLUL XVII

Lordul Keith – Întâlnire cu regele Prusiei în grădina de la Sans-Souci – Convorbirea mea cu monarhul – Doamna Denis – Cadeţii1 pomeranieni – Albert – Plec la Mittau – Sunt minunat de bine întâmpinat la curte – Plimbare gospodărească.

Într-a cincea zi de la sosirea mea la Berlin, m-am prezentat la lordul Marshall, care, de când murise frate-său, purta numele de lord Keith. Ultima oară îl văzusem la Londra, pe când se întorcea din Scoţia unde fusese repus în stăpânirea bunurilor familiei sale care-i fusese confiscate când îl urmase pe regele Iacob. Frederic cel Mare avusese destulă trecere ca să-i dobândească reabilitarea. Lordul Keith trăia pe atunci la Berlin, dormind pe lauri, gustându-şi tihna din plin, la fel de drag regelui şi cu desăvârşire retras, la cei optzeci de ani ai lui.

Simplu în purtări, cum fusese întotdeauna, îmi spuse că-i va face plăcere să mă revadă şi apoi mă întrebă dacă

am de gând să zăbovesc mai îndelung la Berlin. Cum cunoştea, în parte, necazurile prin care-mi fusese dat să trec prin viaţă, îi răspunsei că m-aş statornici bucuros acolo, dacă regele ar voi să-mi dea o slujbă pe potriva puterilor mele; când însă îi cerui sprijinul în acest scop.

* 1 Cadet – în sec, al XVIII-len, nobil care servea ca soldat şi apoi ca Ofiţer inferior pentru a învăţa meşteşugul armelor.

Îmi spuse că vorbindu-i regelui despre mine mi-ar face mai mult rău decât bine.

— Fiindcă – adăugă el – de când i-a intrat în cap că pricepe la oameni mai bine ca nimeni altul, maiestăţii sale îi place să-i judece singur; şi aşa se face că descoperă adesea însuşiri acolo unde nu le-ar fi bănuit nimeni că sunt, şi viceversa.

Mă sfătui să-i scriu regelui că râvnesc la cinstea de a-i vorbi.

— Când vei vorbi cu el – îmi spuse nobilul moşneag – vei putea să-i spui, aşa, într-o doară, că mă cunoşti şi nu mă îndoiesc că atunci îmi va da prilejul să-i vorbesc de dumneata: îţi închipui că ce am să-i spun n-are să-ţi dăuneze.

— Eu, milord, să-i scriu unui rege cu care n-am nicio relaţie? Nici nu mă gândesc la un asemenea demers.

— Foarte bine, te cred, dar, mă, rog, nu doreşti să-i vorbeşti?

— Ba da.

— Ei bine, iată şi relaţia. Altceva nu trebuie să pui în scrisoare decât să-ţi rosteşti această dorinţă.

— Şi regele are să-mi răspundă?

— Fără îndoială: răspunde la toată lumea. Îţi va spune unde şi la ce ceas binevoieşte să te primească. Urmează-mi sfatul. Maiestatea-sa se află acum la Sans-Souci. Sunt tare dornic să ştiu ce convorbire vei avea cu monarhul, care, după cum vezi, se poartă astfel încât să

arate că nu se teme că îl poate îmbrobodi cineva.

Ajuns acasă, mă aşezai la birou. Îi scrisei regelui în chipul cel mai simplu şi mai respectuos, întrebându-l unde şi când aş putea vedea faţa maiestăţii sale.

A treia zi primii o scrisoare semnată Frederic, în care mi se confirma primirea scrisorii mele, arătându-mi-se că regele se va afla la orele patru în grădina pe la Sans-Souci.

Cum bine vă puteţi închipui, n-am întârziat la întâlnire. La ceasurile trei eram acolo, îmbrăcat simplu în negru. Intrând în curtea castelului şi nevăzând pe nimeni, nici măcar o santinelă, mă urcai pe o scăricică şi deschisei o portiţă care se afla în faţa mea. Mă pomenii într-o galerie de tablouri. Sosi paznicul, arătându-se gata să mă călăuzească.

— N-am venit – îi spusei – ca să admir aceste capodopere de pictură, ci ca să-i vorbesc regelui, care mi-a scris că va fi în grădină.

— În clipa aceasta se află la micul său concert, unde cântă din flaut: e desertul lui de fiecare zi. V-a dat oră?

— Da, ora patru, dar pesemne că a uitat.

— Regele nu uită niciodată; va fi cât se poate de punctual, şi aţi face bine să mergeţi să-l aşteptaţi în grădină.

Eram de câteva, clipe acolo, când îl văzui ivindu-se, urmat de cititorul lui şi de un frumos prepeliear. De îndată ce mă văzu, veni la mine şi, scoţându-şi pălăria veche şi spunându-mi pe nume, mă întrebă cu un glas tunător ce poftesc de la el. Uimit de această primire, amuţii, holbându-mă la el fără să-i răspund nimic.

— Ci vorbiţi odată. Nu dumneavoastră mi-aţi scris?

— Ba da, sire, dar am uitat tot. Am fost în stare să-mi închipui că nu mă poate orbi maiestatea unui rege; altă dată însă n-am s-o mai fac. Lordul Marshall ar fi trebuit să-mi atragă luarea-aminte.

— Aşadar vă cunoaşte? Hai să ne plimbăm. Despre ce

doreaţi să-mi vorbiţi? Cum vă place grădina aceasta?

Mă întreabă despre ce vreau să-i vorbesc şi totodată îmi porunceşte să-i vorbesc de grădină. Să fi fost oricare altul, i-aş fi răspuns că nu mă pricep; pe un rege însă care-mi făcea cinstea de a mă socoti cunoscător ar fi fost ca şi cum l-aş fi contrazis, lucru pe care niciun rege, fie el şi filosof, nu-l iartă. Primejduindu-mă deci să-i dau o dovadă de prost-gust, îi răspunsei că mi se pare minunată.

— Dar grădinile din Versailles – îmi spuse el – sunt mult mai frumoase.

— Aşa e, sire, dar mai cu seamă datorită apelor.

— Adevărat, dar nu e vina mea; pe aici nu-s de loc. Am cheltuit peste trei sute de mii de scude ca să aduc apă: n-am făcut nicio ispravă.

— Trei sute de mii de scude, sire! Dacă maiestatea voastră i-al fi scos pe toţi deodată, apa ar fi trebui să curgă.

— A, da! Bag de seamă că sunteţi arhitect hidraulic.

Să-i fi spus că se înşală? M-am temut să nu-l supăr, şi am plecat capul: putea să însemneze şi da, şi nu. Regele nu mai stărui, slavă Domnului, să-mi vorbească despre această ştiinţă şi mă scoase din încurcătură: habar n-aveam nici cu ce se mănâncă.

Umblând într-una şi întorcându-şi capul ba la dreapta, ba la stânga, mă întrebă ce oştire are Veneţia pe apă şi pe uscat, în vreme de război. Aici eram, har Domnului, la mine acasă.

— Douăzeci de vase mari, sire, şi foarte multe galere.

— Şi trupe de uscat?

— Şaptezeci de mii de oameni, sire, toţi supuşi ai Republicii, socotind numai câte unui de fiecare sat.

— Asta nu-i adevărat. Doriţi desigur să mă faceţi să râd povestindu-mi basme. Fără îndoială că vă pricepeţi în schimb la finanţe. Spuneţi-mi ce părere aveţi despre impozite.

Era cea dintâi convorbire a mea cu un rege. Gândindu-mă iute la stilul şi la extravaganţele lui, la felul cum sărea de la una la alta, mi se păru că sunt adus să joc o scenă de comedie italiană improvizată, unde dacă actorul rămâne fără replică, parterul se şi porneşte să fluiere. Îi răspunsei aşadar mândrului suveran, fasolindu-mă ca un financiar şi neuitând nici cuvenita grimasă, că aş putea să-i vorbesc despre teoria impozitului.

— Asta vreau şi eu – îmi spuse el – fiindcă practica nu e treaba dumneavoastră.

— Există, din punctul de vedere al efectelor, trei feluri de impozite, unul duce la ruină, al doilea e un rău necesar, iar al treilea e întotdeauna excelent.

— Foarte bine, îmi place. Dă-i înainte.

— Impozitul care duce la ruină e impozitul regal; cel necesar e impozitul militar, iar cel excelent e impozitul popular.

Trebuia să-l zăpăcesc cumva, căci nu chibzuisem la subiectul acesta şi lăsam gândirea să ţâşnească în voie aşa cum se isca din cuvinte; şi totuşi trebuia să mă feresc de vreo nerozie.

— Impozitul regal, sire, e acela care sleieşte punga cetăţeanului pentru a umple vistieria suveranului.

— Şi, ziceţi dumneavoastră, duce întotdeauna la ruină?

— Întotdeauna, sire, fiindcă îi dăunează circulaţiei, sufletul negoţului şi sprijinul statului.

— Dar îl socotiţi necesar pe acela al cărui obiect e oştirea?

— Un rău necesar, căci războiul e un rău cumplit.

— O fi. Şi cel popular?

— E întotdeauna excelent, căci regele li-l ia supuşilor cu o mână şi li-l înapoiază cu cealaltă, îndrumându-l pe calea folosului obştesc, ocrotind ştiinţa şi arta care-i ajută numerarului să se verse la loc în fluxul social; în sfârşit,

regele sporeşte bunăstarea generală chivernisindu-l precum înţelepciunea lui îi porunceşte, astfel încât impozitul cu pricina să fie întrebuinţat spre cel mai mare folos al mulţimilor.

— E ceva adevărat în toate astea. Îl cunoaşteţi desigur pe Calzabigi.

— Fireşte că-l cunosc, sire, căci acum şapte ani am pus amândoi pe picioare la Paris loteria genoveză.

— Şi impozitul acesta unde îl clasaţi? fiindcă veţi recunoaşte că e un impozit.

— Da, sire, şi nu cel mai neînsemnat. E un impozit bun, dacă suveranul alocă unor cheltuieli folositoare câştigurile.

— Regele poate însă pierde.

— O dată la cincizeci de ori.

— E rezultatul unui calcul precis?

— Precis, sire, ca toate calculele politice.

— Sunt adesea greşite.

— Niciodată, sire, când Dumnezeu e neutru.

— De ce-l amestecaţi pe Dumnezeu în treaba asta?

— Prea bine, sire, destinul sau întâmplarea.

— Fie. S-ar putea de altminteri să gândesc şi eu la fel despre calculul moral, clar loteria dumneavoastră genoveză nu-mi place. Mi se pare o potlogărie curată şi nu m-aş atinge de ea, să ştiu de bine că aş dobândi o deplină siguranţă materială să nu pierd niciodată.

— Maiestatea voastră gândeşte ca un înţelept, fiindcă gloata lipsită de prea multă carte n-ar juca niciodată, decât minată de o amăgitoare încredere.

Convorbirea aceasta slobodă, care-i făcea cinste minţii luminate a ilustrului suveran, se poticni puţin, mai apoi, dar nu mă găsi niciodată fără replică. Ajunşi la un peristil cu incintă dublă, se opri înaintea mea, mă măsură din cap până-n picioare, pe urmă, după câteva clipe de tăcere, îmi spuse:

— Ştiţi că sunteţi un bărbat frumos?

— E cu putinţă, sire, ca după o atât de întinsă dizertaţie ştiinţifică, maiestatea voastră să poată vedea la mine cea mai neînsemnată din însuşirile care-i împodobesc pe grenadierii săi?

Regele zâmbi subţire, cu îndatorinţă însă şi cu blândeţe şi îmi spuse:

— Fiindcă mareşalul Keith vă cunoaşte, am să-i vorbesc de dumneavoastră.

Şi zicând acestea, scoţându-şi pălăria pe care n-o cruţa pentru nimeni, mă salută. Mă îndepărtai făcându-i o adâncă plecăciune.

Peste vreo trei, patru zile, lordul Marshall îmi dădu vestea cea bună că i-am plăcut regelui şi-mi spuse că mă-iestatea-sa se gândeşte să-mi hărăzească ceva.

Foarte dornic să văd cărei slujbe mă va meni suveranul, şi nefiind de loc grăbit să plec într-altă parte, m-am hotărât să aştept. De altminteri, nu-mi era urât la Berlin căci, când nu cinam la Calzabigi, petreceam clipe plăcute la masa gazdei mele în tovărăşia baronului de Treiden, iar vremea fiind foarte frumoasă petreceam ceasuri plăcute în parc, unde cel mai adesea mă gândeam mai mult la trecut decât la viitor, deşi unul era sigur şi celălalt foarte îndoielnic.

Calzabigi căpătă lesne îngăduinţa să-şi ducă mai departe loteria pe socoteala lui, sau pe socoteala întâiului venit care s-ar învoi să-i plătească dinainte şase mii de scude pentru fiecare tragere. Vesti cu îndrăzneală că loteria îşi va redeschide birourile pe răspunderea lui însuşi şi norocul îi încunună cutezanţa. Lipsa lui de credit nu împiedică lumea să dea năvală şi să-i aducă un câştig de aproape o sută de mii de scude, ti folosi pentru a-şi plăti o bună parte din datorii şi scoase de la ibovnica lui obligaţia de zece mii de scude, pe care i-o plăti în bani peşin. După tragerea aceasta norocoasă, nu-i mai fu greu de loc să

găsească răspunzători pentru un milion împărţit în o mie de acţiuni şi loteria merse găitan vreo doi, trei ani, fără niciun bucluc. Şi totuşi, Calzabigi dădu faliment până la urmă şi se duse să moară destul de sărac în Italia, îl puteai asemui cu butoiul Danaidelor: cu cât câştiga mai mult, cu atât cheltuia mai din gros. Nelăsind să-i scape vremea prielnică, ibovnica lui fu destul de iscusită ca să realizeze o căsătorie care nu era din dragoste şi se înapoie la Paris, unde trăi înlesnită.

La vremea de care vorbesc, ducesa de Brunswick, sora lui Frederic veni să-i facă o vizită monarhului; o însoţea fiica ei, care în anul următor se mărită cu principele regal al Persiei. Cu prilejul acesta, regele veni la Berlin şi dădu în cinstea ei o operă italiană, la teatrul lui din Charlottenburg. Îl văzui în ziua aceea pe regele Prusiei îmbrăcat într-o haină de lustrin cusută toată în fir de aur şi încălţat cu ciorapi de mătase neagră. Arăta de-a dreptul caraghios şi semăna mai curând cu un bunic de comedie decât cu un suveran. Când intră în sală cu pălăria subsuoară, şi ţinând-o de mână pe soru-sa, toate privirile se aţin – tiră asupra lui, căci numai moşnegii îşi mai aminteau să-l fi văzut fără cizme şi fără uniformă.

Nu ştiam că vestita Denis e la Berlin; aşa că fu pentru mine. O plăcută uimire s-o văd apărând în balet şi dansând un solo fermecător. Mă bucuram, la dânsa, de rangul de veche cunoştinţă şi-mi veni pofta să-i fac o vizită chiar a doua zi.

Îi voi spune cititorului, dacă voi fi vreodată citit, că la vârsta de doisprezece ani, mama, înainte de a pleca la Dresda, unde fusese angajată la teatrul electorului, mă chemă la Veneţia cu bunul meu doctor Gozzi şi văzui acolo la teatru, în vreme ce inima îmi bătea de să mi se spargă, o fetiţă de opt ani care dansa menuetul cu o gingăşie care stârni admiraţia tuturor şi o furtună de aplauze. Această tânără dansatoare, fiica actorului care juca nelipsitul rol al

lui Pantalone, mă încântă în asemenea măsură încât nu putui să mă împotrivesc ispitei de a merge s-o văd în cabina unde se îmbrăca, spre a-i aşterne la picioare laudele mele. Purtam pe atunci anteriu şi rămase foarte uimită când taică-său îi spuse să se ridice şi să mă sărute. Îi îndeplini totuşi cu nestânjenită drăgălăşie porunca, în vreme ce, primind această nevinovată dezmierdare, eu mă fisticisem de tot, dar eram atât de vrăjit încât nu mă putui împiedica să nu-i iau, de la o vânzătoare de giuvaericale aflată acolo, un mic inel pe care i-l dăruii şi pe care ea îl primi cu multă plăcere. Mă alesei cu o sărutare pe care mi-o dădu atunci din toată inima şi cu o călduroasă recunoştinţă.

Nostim în pozna aceasta de amor era că ţechinul De care-l dădusem pe inel era al doctorului; aşa se face că, întorcându-mă în loja lui, eram într-un hai fără ne hal, căci, cu toată iubirea mea pentru mica întruosa, îmi dădeam seama că am făcut o nerozie în toată legea, întâi fiindcă am umblat la nişte bani care nu erau ai mei, şi al doilea fiindcă i-am cheltuit prosteşte, în schimbul unei biete sărutări.

Ştiind că a doua zi va trebui să dau socoteală de banii ce-mi fusese încredinţaţi şi neştiind cum să fac rost de un ţechin, nici ce poveste să spun că l-am pierdut, petrecui o noapte din cele mai zbuciumate. Într-acestea, a doua zi se află tot şi mama îi înapoie ea doctorului ţechinul. Râd astăzi amintindu-mi ce ruşine mi-era pe atunci de o copilărească dărnicie, care dezvăluia înainte de vreme stăpânirea pe care sexul frumos avea s-o aibă cândva asupra întregii mele vieţi.

Negustoreasa oare-mi vânduse inelul la teatru veni la noi la ceasul prânzidui şi, scoţând nişte giuvaericale pe care ai mei le găsiră prea scumpe, începu că-mi aducă laude, zicând că mie nu mi s-a părut prea scump inelul pe care i l-am dăruit micii Jeanette. Mai mult nici nu trebuia

ca să se pună toţi să mă judece. Stam ca pe jar şi crezui s-o sfârşesc cerând iertare şi aruncând vina pe seama iubirii, care – îi făgăduii mamei – va fi ultima oară când mă va mai duce în greşeală. La cuvântul acesta, iubire, izbucniră însă cu toţii în râs şi îşi bătură crunt joc de mine. Aş fi vrut să se deschidă pământul să mă înghită şi-mi făgăduii şi mie solemn, în adâncul cugetului meu, că e ultima dată când săvârşesc asemenea greşeală. Se ştie cum m-am ţinut de cuvânt.

Mititica lui Pantalone era fina mamei şi, tot blestemând, în numele ei, iubirea, oftam gândindu-mă la dânsa. Mama, care o îndrăgea şi care-mi vedea suferinţa, mă întrebă după ce-mi dădu ţechinul dacă vreau s-o poftească la cină. Bunica, mai cuminte ori mai aspră, se împotrivi şi-i fui recunoscător.

A doua zi după scena aceasta burlescă, m-am întors la Padova, unde Bettina mă ajută curând s-o uit pe mica mea dansatoare, pe care n-am mai revăzut-o până la Charlottenburg după douăzeci şi şapte de ani. Abia aşteptam s-o văd între patru ochi ca să aflu dacă îşi aduce aminte de întâmplarea aceea, căci nu mi se părea de crezul să mă poată recunoaşte. Cercetai dacă Denis, soţul ei, e cu dânsa, şi aflai că regele l-a gonit, fiindcă o bătea.

Mă dusei deci la ea chiar a doua zi şi fui primit cu gingaşă curtenie; îmi spuse însă că nu crede să fi avut plăcerea de a mă fi cunoscut până atunci.

Strecurându-i încetul cu încetul toate lucrurile bune pe care le cunoşteam despre familia ei, vorbindu-i de na-şă-sa, de copilăria ei şi de dulcea gingăşie cu care încânta Veneţia dansând menuetul, îi stârnii cel mai viu interes, îmi tăie vorba ca să-mi spună că n-avea pe atunci decât şase ani.

— Nu puteai avea mai mult – îi spusei – căci eu însumi aveam pe atunci abia zece, şi totuşi m-am îndrăgostit de dumneata până peste urechi; nu m-am

priceput să ţi-o spun, dar n-am uitat niciodată sărutarea pe care te-a pus tatăl dumitale să mi-o dai, drept răsplată pentru un mic dar ce ţi l-am făcut.

— Hai, taci din gură, mi-ai dat un inel care mi-a făcut mare plăcere şi sărutarea de atunci nu tata mi-a spus să ţi-o dau. Erai îmbrăcat în abate. Nu te-am uitat niciodată, dar e oare cu putinţă să fii dumneata?

— Eu însumi.

— Sunt încântată. Şi totuşi, dacă eu nu te-am recunoscut, nu se poate să mă recunoşti nici dumneata.

— Cu siguranţă că nu te-aş fi recunoscut, dacă n-aş fi auzit rostindu-ţi-se numele.

— În douăzeci de ani, prietene dragă, te mai schimbi la obraz.

— Spune mai curând, scumpa mea, că la şase ani obrazul nu e încă format.

— Poţi fi un bun martor că n-am decât douăzeci şi şase de ani, în ciuda răutăcioşilor care-mi dau zece mai mult.

— Lasă gurile rele să umble, prietenă dragă. Eşti în floarea vârstei şi plămădită pentru dragoste. Cât mă priveşte, mă socotesc bărbatul cel mai fericit, fiindcă pot spune că eşti cea dintâi femeie care m-a făcut s-o iubesc cu adevărat.

Cu asemenea cuvinte ne înduioşarăm curând; şcoala vieţii ne învăţase însă pe amândoi că trebuie să ne mărginim la atât, deocamdată, şi să aşteptăm.

Tânăra încă, frumoasă şi de loc ofilită, Giovanna Denis îşi ascundea zece ani de vârstă, deşi ştia bine că pe mine uimi nu mă putea amăgi; şi totuşi voia s-o cred, sau măcar să mă fac că o cred. M-ar fi urât, dacă m-aş fi apucat prosteşte să-i demonstrez un adevăr pe care-l cunoştea mai bine decât mine, dar pe care nu voia să-l mărturisească pentru a avea dreptul ca nimeni să nu i-l pomenească. Prea puţin îi păsa desigur de ce puteam eu

gândi şi îşi închipuia, poate, că trebuie să-i fiu recunoscător că, cu ajutorul acestei minciuni, foarte nevinovată din partea unei femei din breasla ei, îmi îngăduie şi mie să mă întineresc cu zece ani, ca să mă potrivesc cu ea. Iată un lucru de care nu mă sinchiseam. A-şi ascunde vârsta e întrucâtva o datorie pentru o actriţă, care ştie că, oricât talent ar avea, publicul n-o iartă că s-a născut prea de timpuriu.

Luând drept o bună prevestire sinceritatea cu care-mi dezvăluise tainica ei slăbiciune, nu m-am îndoit că-mi va îngădui să o şi iubesc, nădăjduind că n-are să mă lase prea mult să tânjesc. Îmi arătă casă, care mi se păru din toate punctele de vedere de o rafinată eleganţă. O întrebai dacă are vreun ibovnic şi-mi răspunse zâmbind că tot Berlinul îşi închipuie că are, dar că se înşală în ce e esenţial: căci prietenul ei îi ţine mai curând loc de tată decât de ibovnic.

— Ai fi totuşi vrednică să ai cu adevărat un ibovnic, mi se pare cu neputinţă să te poţi lipsi de ei.

— Te rog să mă crezi că nici nu mă gândesc la asta. Sufăr de nişte convulsiuni care sunt nefericirea vieţii mele. Voiam să mă duc la băi la Teplitz, care se zice că în bolile nervoase fac minuni, regele însă nu mi-a dat voie să plec i nădăjduiesc să-mi dea voie anul viitor.

Clocoteam, ea o simţea, şi mi se păru că o văd recunoscătoare pentru felul cum mă înfrânam.

— Desele mele vizite – îi spusei – te supără cumva?

— Dacă nu te supără pe dumneata, prietene, am să mă dau drept nepoata sau verişoara dumitale şi astfel vom putea să ne vedem.

— Să ştii, sufleţelule, că s-ar putea chiar să fie adevărat, fiindcă n-aş putea jura că nu mi-eşti soră.

Gluma aceasta aducând vorba despre prietenia pe care tatăl ei i-o arătase întotdeauna maică-mii, ne alintarăm amândoi într-un chip foarte firesc între două rude apropiate; simţind însă că e cât p-aci să merg prea

departe, ne despărţirăm. Mă întrebă, petrecându-mă până la scară, dacă vreau să prânzesc a doua zi la ea, ceea ce bineînţeles m-am grăbit să primesc.

Întorcându-mă numai flăcări la han, cugetam la ciudatele împrejurări care făceau din viaţa mea un lanţ neîntrerupt şi mă socoteam, la urma urmelor, dator să-i aduc un prinos de recunoştinţă proniei celei veşnice, căci eram nevoit să recunosc că m-am născut într-o zoaie fericită.

Când am ajuns a doua zi la doamna Denis, i-am găsit adunaţi pe toţi câţi aveau să prânzească acolo. Cel dintâi care se îndreptă spre mine, cu sărutările nelipsite între vechi cunoştinţe, fu un tânăr dansator, anume Aubry, pe care-l cunoscusem la Paris figurant la Operă şi apoi la Veneţia, unde îşi cucerise un oarecare renume, căci ajunsese ibovnicul uneia din cele mai de vază doamne din Veneţia şi totodată puştiul soţului ei. Se zicea că această scârbavnică legătura era atât de strânsă între cei trei încât Aubry dormea la mijloc între soţii amândoi. La începutul carnavalului, inchizitorii de stat îl trimiseră la Veneţia. Mi-o prezentă pe nevastă-sa, dansatoare ca şi el, şi care se numea Santina. Aubry venea de la San Petersburg, unde se însurase cu ea şi mergeau să-şi petreacă iarna la Paris. După Aubry, văzui că se îndreaptă spre mine un bondoc, care, întinzându-mi mâna, îmi spuse că suntem prieteni de douăzeci şi cinci de ani, dar că eram atât de tineri pe atunci, încât nu se putea să ne recunoaştem.

— La Padova ne-am cunoscut – adăugă el – la doctorul Gozzi: sunt Giuseppe dall’Oglio.

— Mi-aduc aminte; ai fost pe atunci angajat în capela împărătesei Rusiei, ca un iscusit violoncelist.

— Întocmai; şi acum mă înapoiez în patrie spre a mă statornici acolo. Am cinstea să-ţi prezint pe soţia mea, născută la Petersburg, o fiică a prim-violonistului Madonis, cunoscut în toată Europa. Peste opt zile voi fi la

Dresda unde mă bucur de pe acum s-o sărut pe doamna Casanova, mama dumitale.

Eram foarte bucuros de tovărăşia unor oameni care-mi plăceau foarte mult, vedeam însă că asemenea amintiri vechi de-un sfert de veac n-o prea incintă pe fermecătoarea mea Giovanna; curmai aşadar aceste destăinuiri indiscrete şi întorcând vorba la evenimentele din Petersburg care o aşezase pe tron pe Caterina cea Mare, dalFOglio ne spuse că, fiind şi el cumva amestecat în conjuraţie, luase o prea cuminte hotărâre, şi anume ceruse să i se dea voie să plece.

— Mă gândeam din fericire de mult – adăugă el – că s-ar putea să trebuiască să plec într-o zi şi astfel sunt azi în măsură să trăiesc cu înlesnire şi pe picioarele mele în Italia.

Doamna Denis îi spuse atunci:

— Nu-s decât opt zile de când mi-a fost prezentat un piemontez, anume Oddart, care a urzit în bună parte conspiraţia şi a fost. În fruntea ei, iar împărăteasa l-a dăruit cu o sută de mii de ruble şi i-a poruncit să plece de îndată din Rusia.

Am aflat mai pe urmă că acest Oddart şi-a cumpărat o bucăţică de pământ în Piemont şi că şi-a clădit pe el o frumuseţe de casă, în care, după vreo doi, trei ani a murit doborât de trăsnet. Dacă lovitura i-a dat-o o mână atotputernică, aceea n-a fost nicidecum duhul cel bun al Rusiei, doritor să răzbune moartea lui Petru al III-lea, căci, dacă nefericitul monarh ar mai fi trăit, ar fi întârziat cu un secol civilizarea împărăţiei moscovite.

Împărăteasa Caterina, căreia Rusia îi datorează cea mai mare recunoştinţă, îi răsplăti cu toată mărinimia pe toţi străinii care au sprijinit-o să scape de un soţ care era vrăjmaşul ei, vrăjmaşul fiului ei, şi vrăjmaşul întregului popor şi se arătă recunoscătoare faţă de toţi ruşii car, au ajutat-o să se înscăuneze; bună politiciană, îi trimise la

plimbare pe toţi nobilii pe care-i bănuia că-şi au te-i mei urile lor pentru care să nu le placă revoluţiile.

De la dau Oglio şi de la frumoasa lui nevastă îmi veni gândul să plec în Rusia dacă regele Prusiei nu-mi va da o slujbă pe placul meu. Mă încredinţară că voi face avere, acolo şi mă înzestrară cu cele mai bune recomandări.

De îndată ce domnul acesta, cu adevărat îndatoritor! plecă din Berlin, doamna Denis şi cu mine ne apropiarărul şi prinserăm drag unul de celălalt. Apropierea începu într-o seară după cină, când o apucară nişte convulsiuni care o ţinură toată noaptea.

N-o părăsii nicio clipă şi, deplin întremată dimineaţă, recunoştinţa desăvârşi ce începuse iubirea în urmă cu douăzeci şi şase de ani, iar dragostea noastră ţinu până la plecarea mea din Berlin. Ne vom întâlni din nou cu această fermecătoare femeie la Florenţa, peste şase ani.

După câteva zile, doamna Denis avu drăgălăşenia să mă ducă la Potsdam, ca să-mi arate tot ce plăteşte osteneala să fie văzut acolo.

Intimitatea noastră – nu putea supăra pe nimeni, căci trecea îndeobşte drept nepoata mea, iar generalul care o întreţinea era chiar convins, sau, ca om de duh ce era, se făcea că n-are nicio îndoială în această privinţă.

Printre alte lucruri vrednice de luat în seamă, îl văzui la Potsdam pe rege comandând el însuşi primul batalion al grenadierilor săi de gardă, alcătuit din oameni tot unul şi unul, ca vitejie şi frumuseţe.

Odaia în care stam noi la han era în faţa unui coridor pe unde trecea regele când ieşea din castel. Obloanele de la ferestre fiind închise, hangiţa ne spuse că, pe când în odaia în care ne aflam noi acum locuia Reggiana, o foarte frumoasă dansatoare, regele a văzut-o într-o zi goală-goluţă şi că această arătare rănindu-i privirile sfioase, maiestatea-sa a poruncit să se închidă obloanele şi închise au rămas de atunci, deşi frumoasa dansatoare nu mai e de

patru ani acolo. Regelui îi fusese frică, fiindcă îl luase la rost Barbarina. În dormitorul regelui, văzurăm portretul fetei acesteia, pe cel al Marianei Cochois, sora actriţei, care a ajuns marchiză d'Argens, şi pe cei al împărătesei Maria-Tereza, pe când era încă mică, şi de care Frederic se îndrăgostise în dorinţa de a ajunge împărat.

După ce te minunai de frumuseţea şi de eleganţa încăperilor din castel, nu puteai să nu te minunezi de felul cum era găzduit stăpânul. O odaie sărăcăcioasă, un pat îngust ascuns de un paravan. Feciorul ne arătă o scufie veche pe care şi-o punea regele când era răcit şi peste care îşi punea pălăria: trebuie să fi fost foarte comod. O masă în faţa unei canapele, încărcată cu hârtii, cu condeie, cu o călimară şi cu nişte caiete pe jumătate arse, acesta era biroul maiestăţii sale prusiene. Feciorul ne spuse că în caietele acelea se cuprindea istoria ultimului război şi că accidentul care le făcuse să ia foc îl supărase atât de tare pe rege încât acesta părăsise lucrarea. De bună seamă că mai târziu s-a apucat iarăşi de ea, căci lucrarea, care n-a prea făcut vâlvă, a fost tipărită curând după moartea suveranului.

Trecuse vreo cinci, şase săptămâni de la ciudata mea convorbire cu monarhul, când lordul Marshall îmi vesti că maiestatea sa îmi acordă un loc de preceptor în noul corp de cădeţi pomeranieni pe care tocmai l-a înfiinţat. Erau cincisprezece, nici mai mulţi, nici mai puţini, şi dorea să le dea cinci preceptori: în felul acesta fiecare urma să aibă câte trei elevi, cu şase sute de scude leafă şi cu masa ia cădeţi. Preceptorii erau datori să-i urmeze ori să-i însoţească pe cădeţi peste tot, chiar şi la curte, în haine cu ceaprazuri. Trebuia să mă hotărăsc fără zăbavă, căci ceilalţi patru îşi şi luase slujba în primire şi maiestăţii sale nu-i plăcea să aştepte. Îl întrebai pe lordul Keith unde e colegiul şi-i făgăduii să-i dau răspuns a doua zi.

Mi-a trebuit, împotriva firii mele, mult sânge rece, ca

să nu râd la o propunere atât de năstruşnică venită din partea unui om altminteri atât de cuminte; şi mai mare îmi fu însă uimirea când văzui cum erau găzduiţi cei cincisprezece nobili din bogata Pemeranie: vreo trei, patru săli aproape pustii, câteva odăi spoite cu var, cu câte o sărăcie de pătuţ, o masă de brad şi două scaune din acelaşi lemn; tinerii cădeţi, toţi între doisprezece şi treisprezece ani, murdari, nepieptănaţi şi încliftaţi într-o uniformă ponosită care le vădea cât se poate de bine mutrele de ţopârlani şi de ţărănoi. Erau de-a valma cu cei patru preceptori, pe care-i luai drept slujitorii lor şi care se holbară la mine eu nişte mutre tâmpe, neîndrăznind să-şi închipuie că eu aveam să fiu noul lor coleg.

În clipa când era să-mi iau rămas-bun pe vecie de la toată această puştime, unul din preceptori se uită pe fereastră şi strigă: – Vine regele, călare! Nu-l puteam ocoli şi-mi părea şi bine, altminteri, să-l mai văd încă o dată, mai ales aici.

Maiestatea-sa se urcă sus cu prietenul lui, Icilius, îşi aruncă ochii peste tot, mă vede şi nu-mi spune o vorbă. Purtam pe piept strălucitoarea cruce a ordinului meu şi eram îmbrăcat într-o haină elegantă de tafta. A – trebuit să-mi muşc însă buzele ca să nu pufnesc în râs când l-am văzut pe marele Frederic înfuriindu-se că zăreşte o oală „de noapte care ieşea puţin de sub pat şi în care mai erau încă urme ale unor anume necurăţenii.

— Al cui e patul? strigă suveranul.

— Al meu, sire, răspunse tremurând unul din cădeţi.

— Mă rog, dar nu cu dumneata am treabă. Unde ţi-e preceptorul?

Fericitul preceptor se prezintă şi blândul suveran îl face cu ou şi cu oţet, nemaiscoţându-l din dobitoc. Binevoi totuşi să-i spună, încheindu-şi probozeala” că are un slujitor la porunca lui şi că e dator să vegheze asupra curăţeniei.

Scena aceasta dezgustătoare mi-a fost de ajuns: am şters-o frumuşel şi m-am dus la lordul Marshall, arzând de nerăbdare să-i mulţumesc pentru nemaipomenitul noroc pe care era să mi-l hărăzească cerul prin mijlocirea lui. Bunul moşneag începe să râdă când îi povestit în amănunt scena la care fusesem martor. Îmi spuse că bine fac că nu primesc o asemenea slujbă, dar că trebuie totuşi să merg să-i mulţumesc regelui înainte de a pleca din Berlin. Mărturisindu-i că nu-mi face nicio plăcere să mă prezint la un om care fusese atât de ciufut cu mine, luă pe seama lui să-i înfăţişeze maiestăţii sale mulţumirile mele şi refuzul meu.

Hotărându-mă atunci să plec în Rusia, începui să mă pregătesc cu adevărat de drum. Baronul Treiden îmi spori curajul, arătându-se gata să mă recomande surorii lui, ducesa de Courlanda. Îi scrisei domnului de Bragadin să-mi procure o recomandare la un bancher din Petersburg care să-mi plătească lunar banii trebuineioşi pentru a putea trăi liniştit.

Se cădea să nu plec singur, iar întâmplarea se îngriji să mă înzestreze cu un slujitor. Eram la doamna Rufin când veni la dânsa un tânăr loren; îşi purta, ca Bias, toată averea cu sine, şi anume subsuoară. Se prezentă astfel:

— Mă numesc Albert, doamnă, sunt loren şi doresc să stau la dumneavoastră.

— Prea bine, domnule, dar îmi veţi plăti zilnic.

— E cu neputinţă, doamnă, fiindcă sunt lefter; voi avea însă bani de îndată ce voi da de ştire unde mă aflu.

— În felul acesta nu pot, domnule, să vă găzduiesc. Văzându-l cum pleacă zdrobit, înapoi spre uşă, mă simţii înduioşat şi-l chemai îndărăt.

— Rămâi – îi spusei – plătesc eu azi pentru dumneata.

O rază de fericire îi lumină chipul.

— Ce ai în gentuţa aceea?

— Două cămăşi, vreo douăzeci de cărţi de

matematică şi câteva zdrenţe.

Ducându-l în odaia mea şi găsindu-l că are ceva pricopseală, îl întrebai ce întâmplare l-a adus în starea în care-l vedeam.

— Eram la Strasburg, îmi spuse; un cadet clin regimentul care se aflǎ acolo în garnizoană mi-a dat o palmă într-o cafenea; m-am dus a doua zi la el în odaie şi l-am înjunghiat. După această năprasnă, m-am întors acasă, mi-am strâns câteva lucruşoare şi câteva cărţi de care aveam mai mare nevoie şi am plecat din oraş. Umblând numai pe jos şi trăind cu cumpătare, am izbutit să mă descurc până astăzi dimineaţă. Mâine îi scriu mamei, care trăieşte la Lunéville şi sunt sigur că-mi va trimite bani.

— Şi ce te gândeşti să faci?

— Socot să cer o slujbă în corpul de geniu, căci mă cred în stare să le fiu de folos, şi, la nevoie, am să mă fac ostaş.

— Îţi dau eu o odăiţă de slujitor şi-ţi dau şi câţiva gologani ca să ai ce mânca până-ţi vin banii de acasă.

— Cerul – îmi spuse el, sărutându-mi mâna cu toată recunoştinţa – cerul v-a scos în calea mea.

Nu-l bănuiam că minte, deşi se bâlbâia; totuşi, mai mult din curiozitate, îi scrisei domnului de Schaumbourg, care era în vremea aceea la Strasburg, ca să aflu dacă povestea pe care mi-a spus-o tânărul e adevărată.

A doua zi avui prilejul să vorbesc cu un ofiţer de geniu, care-mi spuse că sunt atât de mulţi tineri cu carte în regiment, încât alţii noi nici nu se mai primesc, decât dacă se învoiesc să facă slujbă de simpli ostaşi. Îl plângeam pe tânărul acela că nu-i rămâne altceva mai bun de făcut, începui să-mi petrec cu el ceasuri întregi cu compasul şi rigla în mână şi, găsindu-l destul de învăţat, îmi dădu prin gând să-l iau cu mine la Petersburg, şi-l întrebai dacă i-ar plăcea.

— Aş fi fericit – îmi spuse – şi, ca recunoştinţă pentru

cât sunteţi de bun, vă voi sluji ca fecior în timpul călătoriei.

Vorbea prost franţuzeşte, clar nu mă miram, căci era loren. Mă uimi totuşi că nu ştie boabă latineşte şi că, scriind o scrisoare pe care i-o dictai, făcu cele mai grosolane greşeli de ortografie. Văzându-mă că râd, nu se ruşina, ci îmi spuse că nu s-a dus la şcoală decât ca să înveţe geometria şi matematicile. Şi că e foarte bucuros că plicticoasa gramatică n-are nicio legătură cu ştiinţa cifrelor. Învăţătura lui se mărginea, într-adevăr, la matematici: încolo, habar n-avea de nimic. Nu ştia să se poarte în lume şi era în toate cele un adevărat ţărănoi.

Peste vreo zece – douăsprezece zile, răspunzând la scrisoarea mea, domnul de Schaumbourg mă vesti că numele de Albert e necunoscut la Strasburg şi că în regimentul pe care i-l arătam n-a fost ucis sau rănit niciun cadet.

Când îi arătai scrisoarea, dojenindu-l pentru minciuna pe care mi-o spusese, Albert îmi spuse că, dorind să intre la oaste, i s-a părut că trebuie să facă astfel încât să pară viteaz; adăugă apoi că, minciuna cu pricina nefiind ticluită ca să mă înşele pe mine, trebuie să-l iert.

— Sărăcia – zise – e un dascăl prost, care te învaţă cele mai uiâte lucruri. Nu-s mincinos de felul meu, şi totuşi v-am minţit în legătură cu altceva, mult mai însemnat: nu aştept nimic de la sărmana maică-mea, care ar avea mai curând nevoie să-i trimit eu un ajutor. Vă rog, aşadar, să mă iertaţi, şi fiţi sigur că vă voi sluji bine şi cu credinţă.

Eram de felul meu foarte milostiv cu păcatele mărunte, şi nu întâmplător. Judecata lui Albert îmi plăcu şi, îndemnându-l să-şi vadă de treabă, îi spusei că în cinci-şase zile plecăm.

Baronul Bodissoni, veneţian, care dorea să-i vândă regelui un tablou de Andrea del Sarto, poftindu-mă să-l însoţesc la Potsdam, mă gândii să mă mai înfăţişez o dată suveranului, precum mă sfătuise lordul Keith, şi primii să

fac călătoria. Ajuns la Potsdam, mă dusei să văd parada, de unde Frederic rar se întâmpla să lipsească. Cum mă văzu, veni la mine şi mă întrebă prieteneşte când gândesc să plec spre Petersburg.

— Peste vreo cinci-şase zile, cu îngăduinţa maiestăţii voastre.

— Drum bun; dar ce aţi dori să faceţi în ţara aceea?

— Ce am dorit şi aici, sire, să-i plac cârmuitorului.

— Nu, sire, numai pentru un bancher.

— De fapt e mai bine. Dacă mai treceţi pe aici la întors, îmi veţi face plăcerea să-mi aduceţi veşti din ţara aceea. La revedere.

— La revedere, sire.

Aceasta fu a doua mea convorbire cu marele rege, pe care, de atunci, nu l-am mai văzut.

După ce-mi luai rămas bun de la toate cunoştinţele şi după ce primii de la baronul Treiden o scrisoare pentru domnul de Kaiserling, mare-cancelar la Mittau, şi în care se afla încă una pentru sora lui, ducesa de Courlanda, îmi petrecui ultima seară cu dulcea Giovanna, care-mi cumpără trăsura de poştă, şi plecai cu două sute de ducaţi în pungă. Banii aceştia mi-ar fi ajuns pentru tot drumul, dacă n-aş fi făcut nebunia să-i înjumătăţesc la o petrecere la Danzig cu nişte tineri negustori. Micul acesta necaz mă împiedică să-mi petrec câteva zile la Kocnigsberg, unde aveam o recomandare pentru guvernator, feldmareşalul de Lehwald. N-am rămas acolo decât o zi, când am avut cinstea să prânzesc cu nobilul bătrân, care mi-a dat o scrisoare pentru prietenul lui, generalul Vojejkov, guvernatorul Rigăi.

Socotindu-mă destul de bogat ea să ajung boiereşte la Mittau, luai o trăsură cu patru locuri şi cu şase cai şi în trei zile eram la Memel. La hanul unde trăsei, întâlnii o virtuosa florentină, anume Bregonzi, care mă copleşi cu

dezmierdările ei, spunându-mi că o iubisem pe când eram copil şi mai purtam anteriu. Am revăzut-o peste şase ani la Florenţa, unde locuia împreună cu Giovanna Denis.

Pornisem de o zi din Memel când un om, pe care-l cunoscui că era ovrei, veni, în plin câmp, să-mi spună că mă aflu pe pământ polonez şi că trebuie să plătesc o taxă de tranzit pentru mărfurile pe care le duc cu mine.

— Nu sunt negustor – îi spusei – şi n-am nimic de plătit.

— Am dreptul să vă cercetez, îmi răspunse israelitul, şi mă voi folosi de acest drept.

— Eşti nebun, îi strigai.

Şi-i poruncii vizitiului să dea bici.

Ovreiul însă, dânci fuga şi apucându-i de hăţuri pe înaintaşi, ne opri în loc, iar vizitiul, în loc să-l alunge cu biciui pe golan, sta ca o momâie, neamţul, şi aştepta să merg eu să ne eliberez. Furios, sar jos din trăsură şi, cu bastonul într-o mină şi cu un pistol în cealaltă, îl luai cât ai clipi la goană pe ovrei, după ce-l scărpinai bine pe spinare cu vreo câteva beţe zdravene. Băgai de seamă că, în vremea acestui accident, tovarăşul meu de călătorie, slujitorul meu Arhimede, care dormise într-una tot drumul, nici nu se clintise de la locul lui. Când îl mustrai pentru asta, îmi răspunse că n-a voit ca ovreiul să poată spune că am tăbărât doi pe unul.

Ajunsei la Mittau două zile după această burlescă aventură şi trăsei la hanul din faţa castelului. Nu mai aveam decât trei ducaţi.

Chiar a doua zi dimineaţă, mă dusei la domnul de Kaiserling care, după ce citi scrisoarea baronului de Treiden, mă prezentă soţiei lui şi mă lăsă cu dânsa pentru a merge la curte să-i dea ducesei scrisoarea de la fratele ei.

Doamna de Kaiserling îmi oferi o ceaşcă de ciocolată, pe care mi-o aduse o tânără slujnică poloneză, tulburător

de frumoasă, care sta în faţa mea cu pleoapele lăsate, ca şi cum ar fi vrut să-mi îngăduie s-o cercetez în toată voia. Privind-o, îmi veni o toană, şi în viaţa mea n-am stat să mă lupt cu toanele; în împrejurările acelea însă, era mai mult decât o trăsnaie. Poftiţi de judecaţi. Am spus că nu mai aveam decât trei ducaţi: în vreme ce adulmecam aburii ciocolatei, contemplând-o pe frumoasa poloneză şi schimbând câteva vorbe cu doamna de Kaiserling, îi scosei binişor din buzunar şi, punând la loc ceaşca pe tavă, lăsai racolo şi cei trei ducaţi.

I. Cancelarul se „întoarse şi-mi vesti că ducesa nu mă poate primi numaidecât, clar că mă pofteşte la cină şi la balul pe care îl dădea chiar în seara aceea. Primii poftirea la cină şi o refuzai pe aceea la bai, sub cuvânt că n-am decât haine de vară şi o haină neagră. Era pe la începutul lui octombrie şi frigul începea să înţepe. Cancelarul se întoarse la curte şi eu la mine la han.

Peste o jumătate de oră, veni un şambelan care, salutându-mă în numele alteţei-sale, mă vesti că balul va fi mascat şi că voi putea veni în domino.

— E un lucru pe care îl găsiţi lesne la orice ovrei, îmi spuse.

Mai adăugă că trebuia să fie un bal în ţinută de gală, dar că ducesa a înştiinţat pe toată lumea că va fi bal mascat, deoarece un străin care e şi el poftit şi-a trimis cuferele înainte.

— Îmi pare rău – îi spusei – că sunt pricina acestei tulburări.

— Fiţi liniştit, îmi întoarse şambelanul, căci balul mascat, fiind mai slobod, e mult mai pe placul celor de-aici.

După ce îmi spuse ora, plecă.

Aici cititorul îşi închipuie că eram foarte încurcat şi aş minţi dacă n-aş mărturisi că nu prea mă simţeam, într-adevăr, în apele mele; norocul îmi va veni însă într-ajutor.

Cum banii de argint piusieni, cei mai răi din toată

Germania, nu merg în Rusia, veni un ovrei să mă întrebe dacă am frederici de aur, arătându-se gata să mi-i schimbe pe ducaţi, fără să păgubesc nimic.

— N-am decât ducaţi, îi spusei; astfel încât nu-mi puteţi fi de niciun folos.

— Ştiu, domnule, şi-i daţi foarte ieftin.

Nu pricepeam ce vrea şi mă uitam ţintă la el, când omul urmă spunând că el îmi dă bucuros două sute de ducaţi bătuţi pe muchie, dacă binevoiesc să i-i scontez în ruble asupra unei bănci din Petersburg.

Puţin uimit de uşurinţa pe care-o arăta, şi făcându-mă că stau puţin să chibzuiesc, îi spusei că n-am nevoie, dar, că pentru a-l îndatora, am să-i iau o sută. Mi-i numără pe loc, părând cât se poate de recunoscător şi îi înmânai un ordin de plată pentru bancherul Demetrio Papanelopulo, pentru care îmi dăduse o scrisoare daH” Oglio. Ovreiul plecă imulţumindu-mi şi spunându-mi că are să-mi trimită mai multe dominouri frumoase, ca să am de unde să-mi aleg. Aducându-mi numaidecât aminte că am nevoie de ciorapi de mătase, îl trimisei pe Albert după el să-i spună să-mi aducă. Întorcându-se, îmi spuse că hangiul l-a oprit să-i spună că eu arunc cu banii pe fereastră, că ovreiul i-a povestit că i-am dat trei ducaţi jupânesei doamnei de Kaiserling.

Aceasta mă ajută să dezleg taina, şi iată că totul e uşor sau greu pe lume doar după cum te pricepi sau nu să faci lucrurile cum trebuie, după cum norocul ţi-e prieten sau vrăjmaş. N-aş fi găsit un scud la Mittau, fără cacealmaua aceea cu ultimii mei trei ducaţi. Puţin deprinsă desigur cu asemenea mărinimii, fata o povestise în tot târgul ca pe-o minune, iar ovreiul, gata oricând să apuce un prilej de câştig, se grăbise să vină să-şi ofere, ducaţii marelui boier căruia atât de puţin îi pasă de ei.

Ducându-mă la curte la ora arătată, domnul de Kaiserling mă prezentă numaidecât ducesei, iar aceasta

ducelui, care era vestitul Biron sau Birlen, fostul, favorit al împărătesei Anna Ivanovna, regent al Rusiei după moartea suveranei şi apoi osândit la douăzeci de ani de deportare în Siberia. Era înalt de şase picioare şi se mai vedea că a fost cândva un foarte chipeş bărbat; bătrâneţea însă, care distruge formele cele mai desăvârşite, îşi şi pusese pe dânsul pecetea neîndurătoare. Am stat a doua zi de vorbă cu el vreme îndelungată.

Un sfert de ceas după sosirea mea, balul începu cu o poloneză. Ca străin recomandat ce eram, ducesa mă pofti să dansez acest dans cu ea. Nu-l cunoşteam, dar era atât de uşor, încât făcui faţă cu toată cinstea, fiindcă iasă loc liber oricărei fantezii şi, deşi foarte simplu, îţi îngăduie să-ţi desfăşori toată graţia.

După poloneză, se dansară câteva menuete şi o doamnă cam trecută întrebându-mă dacă ştiu „mărinimosul biruitor”, începui să dansez cu ea acest dans plin de gingăşie. Dansul cu „pricina nu mai era la modă din vremea Regenţei, dar partenera mea va fi fost de bună seamă pe atunci în toată strălucirea ei. Făcând roată în jurul nostru, doamnele mai tinere ne priveau minunate.

După un contradans pe care-l dansai cu domnişoara de Manteuffel, cea mai drăguţă din cele patru doamne de onoare ale ducesei, alteţa-sa mă înştiinţa că cina e gata. Apropiindu-mă, îi dădui braţul şi mă pomenii aşezat lângă dânsa, la o masă de douăsprezece tacâmuri, unde eram singurul bărbat; nu mă pizmui însă, cititorule, mai ales dacă eşti tânăr; căci cele unsprezece tovarăşe ale mele erau, toate, nişte venerabile doamne care pierduseră de mult privilegiul de-a face capetele să se întoarcă după ele. Suverana fu cât se poate de îndatoritoare cu mine şi-mi oferi chiar, după-masă, un pahar cu o băutură pe care o luai drept Tokai şi o lăudai peste măsură: şi nu era decât bere veche englezească. Dar ce nu face omul pentru o ducesă! Ne ridicarăm de la masă şi o petrecui înapoi în

bal. Tânărul şambelan, care venise să mă poftească, îmi făcu cunoştinţă cu toate frumoasele de acolo, dar n-am avut vreme să curtenesc pe niciuna.

A doua zi prânzii la domnul de Kaiserling şi-l dădui pe Albert pe mina unui ovrei care să-l îmbrace cumsecade.

A treia zi prânzii la duce, unde întâlnii numai bărbaţi. Bătrânul prinţ îmi dădea întotdeauna mie rând la cuvânt şi, spre sfârşitul mesei, veni vorba despre bogăţiile ţării, care se alcătuiesc mai eu seamă din minerale şi semimi-nerale. Îmi trecu prin cap să spun că preţul acestor bogăţii, atârnă de felul cum sunt exploatate şi că ar putea ajunge foarte valoroase. Pentru a da un temei vorbelor mele, mă văzui nevoit să stărui asupra acestui subiect, de parcă ar fi fost ţinta cea mai de seamă a cercetărilor mele. După ce mă lăsă să turui tot ce-mi trecea prin minte în focul cuvântării, un şambelan mai vârstnic, care avea în regie toate minele din Courlanda şi Semigalia intră şi el în vorbă, îmi aduse câteva întâmpinări şi încuviinţă toate lucrurile cuminţi pe care întâmplarea mă făcuse să le spun despre economia de care atârnă întreg câştigul unei exploatări.

Dacă, atunci când am început a vorbi ca unul care se pricepe, m-aş fi gândit că s-ar putea să am de-a face cu unul care se pricepe de-adevărat, aş fi spus desigur mult mai puţine; aş fi păgubit însă, căci nu m-ar fi luat nimeni în seamă, iar ducele îşi închipui că ştiu mult mai multe decât am spus. Aşa se face că, de îndată ce, după-masă, am rămas singuri amândoi, lângă o fereastră, mă rugă să-i dăruiesc cincisprezece zile, dacă nu sunt foarte grăbit să ajung la Petersburg. Spunându-i că mă aflu la porunca lui, mă duse în birou, unde îmi spuse că şambelanul cu care am vorbit are să mă însoţească în toate întreprinderile lui din ducat, unde mă roagă să aştern în scris toate observaţiile mele în legătură cu economicitatea regiei. Primii şi hotărârăm pentru a doua zi plecarea.

Încântat de îndatorinţa mea, ducele îl chemă pe

şambelan, îi dădu poruncile trebuincioase şi ne învoirăm ca a doua zi în zori să vină să mă ia de acasă, cu o trăsură cu şase cai.

Întors la han, mă pregătii de drum, şi-i poruncii lui Albert să fie gata să mă însoţească, cu trusa lui de matematici; înştiinţându-l apoi despre ţinta călătoriei noastre, îmi făgădui să mă slujească pe cât va putea mai bine, deşi e cu desăvârşire străin de ştiinţa administraţiei şi de treburile miniere.

Plecarăm la ceasul hotărât, cu un slujitor pe scaun şi cu alţi doi care ne deschideau drumul, călări şi înarmaţi până în dinţi. Schimbam caii la fiecare două sau trei ceasuri, iar şambelanul se îngrijise de vinuri bune din belşug, astfel încât ne răcoream ori de câte ori ne venea poftă.

Călătoria noastră ţinu cincisprezece zile şi ne oprirăm la cinci mine de cupru sau de fier. Nu trebuia să fiu specialist ca să însemnez peste tot câte ceva: era destul să judec cum se cuvine, mai cu seamă cu privire la economie, care îl interesa cel mai mult pe duce. Aici sfătuiam să se facă unele reforme care mi se păreau folositoare, dincolo demonstram că o sprorire a braţelor de muncă ar duce la mărirea câştigului. Iar la una din mine mai ales, unde erau tocmiţi treizeci de salahori, cerui să se construiască un canal foarte scurt care, alimentându-se de la un pârâu aflat la suficientă înălţime şi care nu seca niciodată ar fi putut, cu ajutorul unei simple ecluze, să învârtească trei roţi care ar fi îngăduit să se renunţe la douăzeci de muncitori.

Sub îndrumarea mea, Albert trasă fără greşeală planul lucrării, măsură înălţimile, desenă ecluza şi roţile şi aşeză, în stânga şi în dreapta, martorii elevaţiei terenului, de-a lungul întregului canal proiectat. Cu ajutorul altor canale, secam nişte albii mari, ca să scot din ele mai mult sulf şi vitriol, de care erau pline terenurile pe care le

cercetam.

Mă întorsei la Mittau încântat de călătorie şi că am putut fi de folos cu ceva, nu făcând pe atotştiutorul, ci numai judecând; eram de asemenea încântat că mi-am descoperit un talent – pe care nici nu mi-l bănuiam.

Îmi pe trecui ziua următoare aşternând pe curat observaţiile ce le făcusem şi punând să se copieze la scară mărită desenele care trebuiau să le însoţească.

A treia zi îi dusei totul ducelui, care se arătă foarte mulţumit şi, cum îmi luai totodată şi rămas-bun de la el, îmi spuse că-mi dă o trăsură de-a lui cu care să fac drumul până la Riga, precum şi o scrisoare pentru prinţul Charles, fiul lui, care se află acolo în garnizoană.

Bunul şi înţeleptul bătrân îmi spuse la sfârşit să-i răspund pe şleau dacă prefer un giuvaer sau preţul lui în bani.

— Prinţe, îi spusei, de la un înţelept ca alteţa voastră îndrăznesc să primesc bani, care-mi pot fi mai de folos decât giuvaerurile.

Îmi dădu numaidecât pentru casierul lui un bilet de patru sute de albertstaleri, pe care-i şi primii în ducaţi buni, bătuţi la Mittau. Un albertstaler face o jumătate de ducat. După ce-i sărutai mâna ducesei, mă dusei să prânzesc a doua oară cu domnul de Kaiserling.

A doua zi, tânărul şambelan veni să-mi aducă scrisoarea ducelui, să-mi ureze călătorie fericită şi să mă înştiinţeze că trăsura curţii a tras la scară. Plecai foarte mulţumit cu bâlbâitul meu de Albert şi ajunsei la amiază la Riga, unde mă grăbii să-i trimit prinţului Charles scrisoarea lui taică-său pe care i-o aduceam.

CAPITOLUL XXIV

[…] O lettre de cachet nu sileşte să plec în douăzeci şi patru de ore din Paris.

Statui trei zile la frate-meu fără să ies din casă. Într-a patra, începui s-o curtenesc stăruitor pe principesa Lubo-

mirska: îi scrisese vărului ei, regele, o scrisoare care trebuie să-l fi umilit peste poate, căci îi dovedea suveranului că şi-a plecat urechea la o calomnie. Noroc că regii nu se simt umiliţi dintr-atâta lucru! Pe de altă parte, Sta-nislas-August suferise tocmai o sângeroasă jignire din partea Rusiei. Cei trei senatori răpiţi samavolnic de Repnin fiindcă au vorbit ca nişte oameni liberi în dietă erau o lovitură de pumnal care trebuie să-i fi străpuns inima nefericitului suveran.

Principesa sta departe de Varşovia mai mult din ură decât din dragoste; era însă un adevăr pe care nimeni nu-l credea. Deoarece mă hotărâsem să plec în Spania şi voiam să văd curtea de acolo înainte de a ajunge în Portugalia, principesa îmi dădu o scrisoare pentru contele d'Aranda, care era atotputernic pe atunci, iar marchizul de Caraccioli, care era încă la Paris, îmi dădu trei scrisori, una pentru principele della Cattolica, ministrul Neapolo-lui la Madrid, a doua pentru ducele de Lossada, mare postelnic al regelui şi favoritul său şi a treia pentru marchizul de Mora-Pignatelli.

La 4 noiembrie, mă dusei la un concert în faţa fundăturii de l'Orangerie, cu un bilet pe care mi-l dase principesa Lubomirska. La jumătatea concertului, auzii pe cineva în spatele meu rostindu-mi numele şi râzând. Mă întorsei şi-l văzui pe acela care vorbea dispreţuitor despre mine. Era un tânăr înalt, aşezat între doi" domni în vârstă. Văzând că mă uit ţintă la el, îşi întoarse privirile şi-i dădu înainte cu obrăzniciile. Spuse printre altele că l-am păgubit de cel puţin un milion, bani pe care i-am furat de la răposata mătuşă-sa, marchiza d'Urfe.

— Nu eşti, îi zisei, decât un neobrăzat. Să fii afară, ţi-aş trage un picior în fund ca să te învăţ să vorbeşti.

Şi spunând acestea, mă ridic şi ies; întorcându-mă, îi văd pe cei doi bărbaţi în vârstă ţinându-l pe netot. Mă urc în trăsură şi aştept ia intrarea în fundătură, să văd dacă

vine; văzui că nu vine, mă dusei la teatrul bâlciului, unde mă pomenii în aceeaşi lojă cu actriţa Valville.

— Nu mai joc, îmi spuse ea, şi mă întreţine marchizul de Brunoy.

— Te felicit, îi spusei, şi-ţi doresc mult noroc.

— Ai să vii, sper, să cinezi la mine?

— Nu pot, deşi mi-ar face mare plăcere, dar am să vin să te văd, dacă-mi spui unde locuieşti.

Şi zicând acestea, îi pun în palmă un fişic cu cei cincizeci de ludovici pe care i-i datoram.

— Ce-i asta?

— Banii pe care mi i-ai împrumutat tu la Koenigsberg, draga mea.

— Nu-i nici vremea, nici locul să mi-i înapoiezi. N-am nevoie de ei, cel puţin nu aici. Nu-i primesc decât la mine acasă şi te rog să nu stărui.

Pun fişicul la loc în buzunar, scoate un creion, îmi scrie adresa ei, şi curând o las. Mi-era prea greu sufletul ca să primesc să mă văd între patru ochi cu fata aceea încântătoare.

A treia zi, stam la masă cu frate-meu, cu cumnată-mea şi cu câţiva ruşi care locuiau la el în pensiune spre a învăţa să picteze bătălii, când mi se vesti că un cavaler al ordinului Ludovic cel Sfânt se află în anticameră şi aşteaptă să-mi vorbească. Mă duc să aud ce doreşte şi, fără nicio introducere, îmi înmânează o hârtie. O desfac: e iscălită „Ludovic”. Suveranul îmi poruncea să plec din Paris în douăzeci şi patru de ore şi în trei săptămâni din ţară: temeiul pe care mi-l dădea era că „astfel e bunul lui plac”.

CAPITOLUL XXV

Plec din Paris – Călătoria la Madrid – Contele d’Aranda – Principele della Cattolica – Ducele de Lossada – Mengs – Un bal – Pichona – Doña Ignazia.

— Prea bine, domnule cavaler, am citit şi voi căuta

să-i fac pe plac suveranului cât mai curând cu putinţă. Totuşi, dacă în douăzeci şi patru de ore nu voi izbuti să plec, maiestatea-sa va putea avea plăcerea să facă orice-i va plăcea cu mine.

— Cele douăzeci şi patru de ore nu v-au fost hotărâte, domnule, decât de formă. Supuneţi-vă poruncii, daţi-mi înscris pentru primirea acestei lettre de cachet şi plecaţi când puteţi. Vă cer numai cuvântul de onoare că nici nu veţi merge la spectacole, nici nu vă veţi arăta pe jos în locurile publice de plimbare.

— Vi-l dau, domnule, şi vă mulţumesc că vă bizuiţi pe el.

Îl petrec pe cavaler la mine în odaie, unde-i scriu tot ce-mi dictează el; spunându-mi pe urmă că ar fi foarte bucuros să-l vadă pe frate-meu, pe care-l cunoştea, îl duc în sufragerie, unde era încă la masă şi, fără nazuri, verde şi destul de voios, îi arăt scopul vizitei cavalerului.

Frate-meu începe să râdă, spunându-i cavalerului:

— Vestea asta pică, dragă domnule Buhot, ca martie în post şi nu era de trebuinţă, căci frate-meu socotea oricum să plece săptămâna asta.

— Cu atât mai bine. S-o fi ştiut ministrul, poate că nu s-ar fi ostenit să dea chiar azi-dimineaţă hârtia la semnat.

— Şi pricina se cunoaşte?

— Se vorbeşte despre o ofertă făcută unuia care, deşi tânăr, nu-i făcut să primească picioare în fund.

— Îţi dai seama, domnule cavaler, că vorbele acelea nu-s decât o formă ca şi răgazul de douăzeci şi patru de ore, căci dacă acel tânăr neobrăzat pe care am socotit de cuviinţă să-l ameninţ astfel drept răspuns la cuvintele jignitoare pe care şi le-a îngăduit despre mine ar fi ieşit, avea o spadă cu care lesne ar fi izbutit să-şi apere fundul de ocară.

Mă apucai atunci să-i povestesc de-a fir-a-păr totul şi Buhot recunoscu că am avut toată dreptatea, dar că şi

poliţia preventivă are dreptate să împiedice, pe cât îi stă în putinţă, orice încăierare de felul acesta. Mă sfătui să mă duc a doua zi să-i istorisesc totul domnului de Sartine, care mă cunoştea, şi care ar fi încântat să audă din gura mea povestea. Nu răspunsei nimic, căci ştiam ce predici se pricepe să ţină vestitul locotenent de poliţie.

Porunca regelui era din 6 noiembrie şi nu plecai din Paris decât abia în 20.

Le înştiinţai pe toate cunoştinţele mele de cinstea pe care mi-a făcut-o regele Franţei împărtăşindu-mi care e „bunul lui plac”, crâncenă formulă, care înjoseşte specia omenească, şi mă împotrivii cu dârzenie binevoitoarei râvne a doamnei du Rumain care voia cu tot dinadinsul să meargă la Versailles, socotindu-se sigură că poate obţine revocarea acelei lettre de cachet. Semnat de ducele de Choiseul, paşaportul meu pentru a putea dobândi cai de poştă e din 19 noiembrie, şi-l păstrez până în ziua de azi.

Plecai singur, fără niciun slujitor, la fel de mâhnit de moartea Charlottei, liniştit însă, cu o sută de ludovici în pungă şi cu o poliţă de opt mii de franci pentru Bordeaux. Mă bucuram de o deplină sănătate şi mi se părea că sunt înarmat cu un nou mod de a fi. Mă duceam într-o ţară unde trebuia să fiu cuminte şi cu ochii în patru. Încolo, rămăsesem fără niciun sprijin; moartea mă însingurase şi începeam să mă văd la ceea ce se cheamă „o anume vârstă”, vârstă de care norocului îi e silă şi la care femeilor nu prea le mai pasă de tine.

Pe doamna Valville n-o văzui decât în ajunul plecării şi o găsii bogat rostuită şi bine căpătuită cu diamante. Când voii să-i înapoiez cei cincizeci de ludovici, mă întrebă dacă mai am măcar încă o mi-o şi când află că nu mai am decât cinci sute, îi respinse hotărât, oferindu-mi prieteneşte punga ei „pe care o respinsei la rându-mi. De atunci n-am mai auzit vorbindu-se de această blinda făptură, pe care n-am părăsit-o înainte de a-i da cele mai

bune sfaturi spre a-şi asigura un trai independent pentru ziua în care nurii nu-i vor mai aduce niciun sprijin. Trag nădejde că i-au folosit.

După ce, la şase seara, îi sărutai pe frate-meu şi pe cumnată-mea, mă urcai în trăsură la răsăritul lunii, cu gândul să călătoresc toată noaptea spre a prinzi la Orléans, unde voiam să văd o veche cunoştinţă, şi într-o jumătate de oră eram la Bourg-la-Reine. Acolo începui să moţăi, plictisit că trebuia să mă tot trezesc într-una ca să plătesc poşta: ultima oară mă trezii la Orléans, la şapte dimineaţă.

O, frumoasa şi scumpa mea Franţă, unde toate mergeau atât de bine pe atunci, în ciuda acelor lettre de cachet, în ciuda corvezilor, a sărăciei poporului şi a bunului-plac al regelui şi ai miniştrilor; scumpa mea Franţă! Ce s-o fi ales de tine astăzi? Suveran ţi-e poporul, poporul, cel mai brutal şi cel mai tiran dintre toţi suveranii! Ai scăpat de bunul-plac al regelui, e drept, dar ai în schimb hachiţele norodului şi republica, adevărată catastrofă publică, cumplită cârmuire care nu poate fi bună pentru popoarele de astăzi, prea bogate, prea cultivate şi prea stricate, mai ales, pentru o cârmuire care se întemeiază pe jertfa de sine, pe cumpătare şi pe toate virtuţile. E un lucru care n-are să dăinuiască.

Mă dusei la Bodin, odinioară un dansator de ispravă, care se însurase cu Luiza Geoffroy, unul din miile de dulci popasuri ale vieţii mele, cu douăzeci şi doi de ani în urmă, şi pe care o mai văzusem de atunci la Torino, la Viena, la Paris; îmi mai rămânea s-o văd şi acasă la ea. Revederile acestea, intiânirile acestea neaşteptate, recunoaşterile care stârnesc amintiri de demult, înviază bujurii trecute, au fost întotdeauna slăbiciunea mea, sau, mai degrabă, partea mea tare. Mi se părea că mai sunt încă o dată ce am fost şi sufletul meu se desfăta istorisindu-şi încercările prin care a trecut, sau ascultându-le pe acelea ale fiinţei

regăsite. Astfel mi-era năzuinţa, căci nicio remuşcare nu-mi împovăra cugetul.

Bodin şi nevastă-sa, mai curând urâţită decât îmbătrânită şi care, de altminteri, potrivindu-se gustului lui bărbatu-său, căzuse în doaga cucerniciei dându-i astfel lui Dumnezeu rămăşiţele diavolului, Bodin, zic, trăia din ce-i aducea o sfoară de pământ pe care o cumpărase şi punea pe seama dreptăţii unui Dumnezeu răzbunător toate nenorocirile care se abăteau de-a lungul anului asupra moşioarei lui. Prânzii cu ei, de post, căci era într-o vineri şi nu se cădea să strici legea. Le istorisii pe scurt toate câte mi se întâmplase de când nu ne-am mai văzut, iar la sfârşitul povestirii mele, nu auzii altceva decât cugetări despre rătăcirile oamenilor care nu au drept călăuză în toate faptele lor credinţa. Îmi spuseră, lucru pe care-l ştiam şi eu şi poate chiar mai bine decât dânşii, că există un Dumnezeu, că am un suflet şi că a venit vremea ca, după pilda lor, să mă lepăd de toate deşertăciunile lumeşti.

— Şi să mă fac capucin, nu-i aşa?

— N-ai face rău.

— Prea bine! Am să aştept însă să-mi crească o barbă destul de lungă într-o singură noapte.

În ciuda tuturor acestor prostii, nu mi-a părut rău că mi-am petrecut şase ceasuri cu oamenii aceia cumsecade, pe care-i socoteam fericiţi în felul lor, pe calea unei adevărate căinţe; şi după ce-i îmbrăţişai cu toată căldura, mă suii la loc în trăsură şi călătorii toată noaptea. Mă oprii la Chanteloup, ca să văd monumentul falnicei mărinimii şi al bunului gust al ducelui de Choiseul şi rămăsei acolo douăzeci şi patru de ore. Un bărbat cu înfăţişare de curtean şi pentru care n-aveam nicio recomandare mă găzdui într-un apartament de toată frumuseţea, mă pofti ia cină şi nu se aşeză cu mine la masă decât după ce se lăsă mult rugat. A doua zi la prânz făcu la fel, mă însoţi pretutindeni şi, fără măcar să mă întrebe cine sunt, mă

cinsti ca pe un prinţ. Se îngriji să nu fie de faţă niciun slujitor când m-am urcat în trăsură să plec. Era o aleasă gingăşie, menită să-l împiedice pe musafirul pe care l-ai găzduit să-şi plătească găzduirea punând câte un ludovic în palma fiecărui slujitor.

Frumosul castel pentru care ducele de Choiseul cheltuise nişte sume uriaşe nu-l costa nimic, fiindcă rămăsese dator toţi banii şi nici nu se sinchisea. Era vrăjmaş hotărât a ceea ce se cheamă al tău şi al meu. Nu plătea la nimeni, dar nici nu-i plictisea vreodată pe cei care-i datorau lui bani. Îi plăcea să dea. Iubind arta, iubind oamenii talentaţi şi cu gust, se bucura să le fie de folos şi să-i vadă curtenindu-l din recunoştinţă. Ştia, de altminteri, destul de multe, dar pe scurt şi pe deasupra, căci dispreţuia tot ce era amănunt. „E vreme pentru toate era axioma lui preferată. El i-a făcut de râs şi de ruşine pe miniştrii care nu erau niciodată de găsit în zilele când sosea corespondenţa; a izbutit astfel să-i aducă să trăiască la fel în fiecare zi.

Ajuns la Poitiers, două domnişoare mă certară când mă văzură, la şapte seara, gata s-o întind până la Vivonne.

— E foarte frig, domnule, şi drumurile pe aici nu sunt cele mai bune. Nu sunteţi curier; cinaţi aici, credeţi-mă, vă dăm un pat minunat şi plecaţi mâine.

— Sunt hotărât să plec, domnişoarelor, dar dacă vreţi să-mi ţineţi de urât la cină, rămân.

— Vai, dar v-ar costa prea scump!

— Nimic nu-i prea scump. Hotărâţi-vă.

— Foarte bine, cinăm cu dumneavoastră.

— Puneţi aşadar trei tacâmuri. Voi pleca peste o oră.

— Peste o oră! Peste trei, domnule, fiindcă tatii îi trebuie două ore ca să vă pregătească o cină bună.

— Atunci nu mai plec de loc, dar îmi ţineţi de urât toată noaptea.

— Dacă tata ne lasă, primim bucuroase. Ne ducem să

vă băgăm înăuntru trăsura.

Învoite cu tatăl lor, tinerele ştrengăriţe îmi slujiră o cină din cele mai gustoase, cu vinuri alese şi nu mă lăară să mă scol de la masă până la miezul nopţii, ţinându-mi piept şi la băutură şi la mâncare, zglobii şi năzdrăvane, pline de haz, dar fără a se întrece cu gluma.

Spre miezul nopţii intră, cu o faţă veselă, şi tatăl lor, întrebându-mă dacă am fost mulţumit de cină.

— Foarte mulţumit, îi zisei, şi mai mult încă de fetele dumitale, care sunt fermecătoare.

— Sunt încântat. Când veţi mai trece pe aici, vă vor ţine întotdeauna de urât; dar după miezul nopţii e vremea de mers la culcare.

Nu răspunsei decât încuviinţând din cap, căci eram încă prea mâhnit de moartea Charlottei pentru a putea simţi loviturile voluptăţii. Preadrăguţele domnişoare m-au socotit desigur un om foarte sfios. Le urai noapte bună şi cred că nici nu le-aş fi sărutat, dacă tatăl lor nu m-ar fi îndemnat să le acord această cinste. O făcui cu înflăcărare, clin mândrie. Şi-au închipuit poate că mă Iasă în prada poftelor şi îmi plăcea s-o cred.

Rămas singur, cugetai că, dacă n-o uit pe Charlotfce, sunt un om pierdut şi m-am hotărât să încep să încerc s-o fac. Am dormit până la nouă şi i-am spus slujnicei care a venit să aprindă focul să poruncească trei cafele şi caii.

Drăguţele fete ale hangiului veniră amândouă să ia gustarea cu mine şi le mulţumii că s-au priceput să mă facă să rămân. Cerui nota şi fata mai mare îmi spuse că socoteala e rotundă: un ludovic de cap. Mă făcui că nu bag de seamă că mă cam jupoaie, îi înmânai zâmbind trei ludovici şi plecai mulţumit. Ajuns la Angoulême, uncie nădăjduiam să-l văd pe Noel, bucătarul regelui Prusiei, nu-l găsii decât pe taică-său, care îmi dădu câteva mese minunate şi a cărui pricepere în ce priveşte pateurile mi se păru uluitoare. Omul acesta cumsecade vorbea cu o

căldură vrednică de aceea a cuptoarelor lui. Mă încredinţa că e gata să trimită pateuri întocmai cum le voi comanda oriunde în Europa, la orice adresă îi voi cia.

— Cum? La Veneţia, la Londra, la Varşovia, la Petersburg?

— Şi la Constantinopol, dacă poftiţi. N-aveţi decât să-mi daţi bine adresa şi, ca să fiţi sigur că nu umblu să vă înşel, nu-mi plătiţi decât după ce primţi ştirea că pateurile au ajuns.

Am trimis pateuri, plătindu-le dinainte, la Veneţia, la Varşovia şi la Torino şi am primit mulţumiri de pretutindeni.

Omul acela se îmbogăţise din negustoria lui. Mă încredinţa că trimite multe pateuri în America şi că, afară de cele care au pierit în naufragii, toate au ajuns fără cusur. Pateurile lui erau, de obicei, de curcan, de potârniche, de iepure, umplute cu trufe; făcea însă şi de ficat de gâscă, de ciocârlie şi de sturz, după anotimp.

A treia zi ajunsei la Bordeaux, oraş strălucit şi cel dintâi din Franţa după Paris, să nu-i fie cu supărare Lyonului, care sigur e mai prejos. Am petrecut opt iile acolo ospătându-mă împărăteşte, căci la Bordeaux se trăieşte mai bine ca oriunde.

După ce mi-am trimis cei opt mii de franci la Madrid, am străbătut Landes, Mont-de-Marsan, Bayonne şi Saint-Jean-de-Luz, unde mi-am vândut trăsura de poştă pe care o cumpărasem la Paris, vânzându-mi frumosul rădvan. De acolo m-am dus la Pampeluna străbătând Pirineii călare pe un catâr şi cu încă unul care-mi ducea cuferele. Munţii aceştia mi se părură mult mai mari decât Alpii. Poate că mă înşelam, aflându-mă la poalele lor; sigur e însă că Pirineii sunt mai plăcuţi, mai pitoreşti, cu privelişti mai felurite şi mai roditori decât Alpii.

La Pampeluna, mă luă cărăuşul Andrea Capello, pe mine şi tărhatul meu, şi pornirăm spre Madrid. Primele

douăzeci de leghe nu mă obosiră de loc, căci drumul era la fel de bun ca în Franţa. Era o lucrare care-i făcea cinste domnului de Gages care, după războiul cu Italia, fusese guvernator al Navarrei şi care, după cum mi se spunea, construise acest frumos drum pe cheltuiala lui. Vestitul general, care cu douăzeci şi patru de ani în urmă mă pusese la popreală, găsise astfel mijlocul de a-şi nemuri numele, şi pe bună dreptate. Ca mare general, nu-şi câştigase dec it lauri pătaţi cu sânge; nu făcuse altceva decât pustiise; construise însă drumul acesta frumos, ceea ce e o faptă bună, iar gloria lui e statornică şi trainică.

După drumul acesta minunat, n-aş putea să spun că am dat peste unul rău, căci n-am mai dat peste niciun drum. Suişuri, coborâşuri, povârnite, gloduroase. Nicăieri nici cel mai mic semn care să-ţi arate că a trecut pe-acolo vreo trăsură; astfel e în Vechea-Castilie.

Nu-şi închipuie nimeni că unuia căruia îi place să călătorească bine îi dă prin minte s-o apuce pe acolo spre Madrid. Aşa se face că nu m-am mirat de fel negăsind decât nişte sărăcii de culcuşuri, abia bune pentru catârgiii care trăiesc de-a valma cu catârii lor. Signor sau señor Andrea avea grijă să-mi aleagă locurile cele mai bune de dormit şi, după ce făcea rost de tot ce-i trebuia pentru catârii lui, alerga prin tot satul să-mi găsească şi mie ceva de mâncare. Stăpânul jalnicului sălaş unde poposeam nici nu se clintea din loc; îmi arăta o odaie unde-mi spunea că pot dormi, o vatră unde puteam să-mi aprind focul, clacă pofteam, dar nu se frământa să-mi facă rost nici de lemnele trebuincioase, nici de merinde, toate acestea nu-l priveau pe el.

Nefericită Spanie!

Adevărul e că ar fi fost greu să sărăceşti, căci îţi cerea pentru găzduire mai puţin decât îţi ia cineva în Franţa sau chiar în Germania ca să te lase să dormi într-o şură; trebuia să dai însă întotdeauna, pe deasupra o peseta

por el ruido (o băncuţă pentru zgomot). Băncuţa asta face patru reali, vreo douăzeci şi unu de sous francezi.

Omul sta şi fuma alene un cigarito de tutun de Brazilia într-o hârtiuţă răsucită ca o ţeavă şi zvârlea în văzduh trâmbe de fum, ţanţoş cum nu se mai poate. Sărăcia îi ţinea loc de avere şi cumpătarea îi înlesnea traiul. Nicăieri în Europa nu se cunoaşte meşteşugul de a vieţui cu cumpătare ca în păturile de jos din Spania. Două uncii de pâine albă, câteva castane sau ghinde de plută fripte, al căror nume e bellotas şi se rosteşte beillotas, îi ajung unui spaniol ca să-şi ţină zilele. În sfârşit, marea lui mândrie e să poată spune, când vede plecând un străin pe care l-a găzduit: „Nu mi-am dat nicio osteneală ca să-l slujesc". Asta îi vine dintr-o adâncă lenevie, amestecată cu trufie din belşug: „Suntem castiliani, n-avem voie să ne înjosim până într-acolo încât să slujim pe un gavacho", nume căruia toţi i-l dau unui francez, şi, prin extensiune, oricărui străin. Cuvântul acesta gavacho e mai de ocară decât cel de „câine" pe care ni-l dau turcii şi cu care englezii îl blagoslovesc pe oricine nu e născut în cele trei regaturi. Se înţelege de la sine că oamenii şlefuiţi de educaţie ori de călătorii nu vorbesc şi nici nu gândesc astfel. Străinul care are câteva adrese bune şi se poartă cum trebuie găseşte în Spania oameni de ispravă, la fel ca în Anglia sau în Turcia.

În noaptea următoare am mas la Agreda, un cociau pe care-l împodobesc cu numele de oraş şi care e o minune de urâţenie şi de tristeţe. Acolo a înnebunit sora Maria d'Agreda până într-atâta încât să scrie viaţa Sfintei Fecioare, dictată de maica Domnului. Mi se dăduse lucrarea ei s-o citesc pe când eram la Piombi şi cititorul îşi mai aminteşte, poate, că vedeniile acestei halucinate erau cât p-aci să mă facă să-mi pierd minţile.

6

Făceam zece leghe spaniole pe zi şi sunt foarte lungi.

Într-o dimineaţă crezui că umblă înaintea noastră, cu pas mai încet decât catârii care ne trăgeau trăsura vreo zece capucini; privindu-i însă, văzui nişte femei de toate vârstele.

— Ce-i asta? îi spusei lui señor Andrea. Ce-i cu femeile astea? Sunt nebune?

— Nicidecum. Poartă strai de capucin din evlavie şi sunt sigur că niciuna n-are cămaşă pe ea.

A nu avea cămaşă pe tine nu e lucru de mirare, căci cămăşile sunt rare în Spania, dar a purta strai de capucin cu gândul să-i placi mai mult Ziditorului, mi se păru din cale-afară de ciudat. Am să povestesc o întâmplare care m-a distrat grozav.

La poarta unui oraş, nu departe de Madrid, mi se ceru paşaportul. Îl dau şi cobor şi eu să-mi mai dezmorţesc picioarele, îl văd pe şeful biroului supărat pe un preot străin care voia să treacă mai departe spre a merge la Madrid şi nu avea paşaport pentru capitală. Arăta unul cu care fusese la Bilbao, dar care pe slujbaş nu-l mulţumea. Preotul acesta era sicilian. Îl sâcâiau, îmi stârni interesul şi-l întrebai de ce s-a băgat în bucluc. Îmi răspunse că n-a crezut că e nevoie să ai un paşaport în Spania o dată ce te afli în ţară.

— Vreau să merg la Madrid, îmi spuse, unde nădăjduiesc să intru la un grande, ca duhovnic. Am o scrisoare pentru el.

— Arat-o şi cu siguranţă că au să-ţi dea drumul.

— Aveţi dreptate.

Sărmanul preot scoate din portofel scrisoarea, care era deschisă, şi i-o arată slujbaşului, care o deschide, priveşte semnătura şi începe să ţipe citind numele lui Squillace.

— Cum, señor abate, mergeţi la Madrid recomandat de Squillace şi îndrăzniţi să arătaţi scrisoarea?

Slujbaşii, zbirii care erau acolo, auzind că sărmanul

abate n-are altă recomandare decât a acestui ministru, ţintă a urii norodului, şi pe care l-ar fi ucis cu pietre dacă regele, care-l ocrotea, nu i-ar fi înlesnit evadarea, ridicară bastoanele şi începură să-l ciomăgească pe bietul sicilian, care nu se aştepta ca arătând recomandarea unui om într-al cărui sprijin îşi punea, poate, toată nădejdea, să se aleagă cu o atât de jalnică întâmpinare.

Mă băgai între ei şi avui fericirea ca, nu fără greutate „să-i scot din mâinile lor pe sărmanul abate, pe care-l lăsară să treacă aşa, ca de contrabandă, cred, drept răsplată pentru loviturile primite.

Squillace acela a fost trimis de rege, care ţinea la el, ambasador la Veneţia, unde a murit foarte bătrân. Era un om făcut să fie urât de toţi supuşii unui cârmuitor care l-ar fi pus în fruntea finanţelor, căci, pentru a spori încasările stăpânului, era necruţător cu birurile.

În toate hanurile, uşa odăii care mi se dădea avea un zăvor pe dinafară, iar pe dinăuntru numai clanţa. N-am spus nimic, nici întâia noapte, nici a doua, dar a treia i-am spus vizitiului meu că nu-mi place povestea asta.

— Señor don Jacobo, în Spania e musai să vă placă, fiindcă sfânta Inchiziţie trebuind să poată oricând trimite pe cineva să vadă ce fac străinii în odăile lor, aceştia trebuie să nu se poată încuia pe dinăuntru.

— Bine, dar şi blestemata asta a voastră de Inchiziţie…

— Nu vorbiţi aşa, pentru numele lui Dumnezeu, señor Jacobo, dacă vă aude cineva suntem pierduţi.

— Mă rog, sfânta voastră Inchiziţie ce treabă poate să aibă cu mine?

— Are treabă cu toată lumea. Să vadă dacă mâncaţi de dulce în zi de post, clacă se află în odaie inşi de sexe deosebite, dacă femeile se culcă singure sau cu niscaiva bărbaţi şi atunci să se încredinţeze dacă perechile care dorm laolaltă sunt căsătorite legitim şi să-i bage la

închisoare clacă certificatele nu vin în sprijinul lor. În ţara noastră sfânta Inchiziţie, señor don Jai mo, veghează necontenit pentru veşnica noastră mântuire.

Când se întâmpla, din nefericire, să ne întâlnim cu un preot care ducea vreunui muribund împărtăşania, señor Andrea oprea, îmi spunea cu glas poruncitor să cobor din trăsură şi să îngenunchez, chiar şi în noroi; dacă n-aveam încotro, trebuia să ascult. Marea problemă de religie care-i frământa pe atunci erau pantalonii fără pont-levis1. Cei care îşi îngăduiau să poarte asemenea pantaloni erau urâţi la închisoare, iar croitorii erau pedepsiţi. Şi totuşi, se purtau mai departe, atât o de mare puterea obişnuinţei, iar preoţii şi călugării zadarnic îşi spărgeau pieptul în amvon afurisind această necuviinţă. Te aşteptai la o revoluţie care ar fi îmbogăţit istoria cu un capitol vrednic de Tacit şi ar fi făcut toată Europa să se prăpădească de râs. Lucrurile se liniştiră totuşi fără vărsare de sânge. Se dădu un edict, care fu afişat pe uşile tuturor bisericilor şi în care se declara că pantaloni cu prohab are voie să poarte numai călăul. Şi moda căzu, căci nimeni nu dorea să se folosească de privilegiul de a trece drept călău: se răzbunară însă spunând că pentru a birui fustele, călugării n-au nevoie să obţină niciun edict.

Începând astfel încetul cu încetul să cunosc naţiunea în mijlocul căreia aveam să trăiesc, ajunsei la Guadalaxara, pe urmă la Alcalá şi în sfârşit la Madrid.

Guadalaxara, sau Guadalajara, pe care spaniolii îl rostesc Gouadalăgara, aspirând puternic q-ul din ga 2 (x şi se rostesc la fel), Alcalá!

Câte cuvinte în care nu aud decât vocala a, această regină a literelor!

Adevărul e că din limba maurilor, a căror patrie Spania a fost vreme de câteva veacuri, au rămas o sumedenie de nume, multe cuvinte şi numeroase inflexiuni. Toată lumea ştie că vocala a e foarte frecventă în arabă, iar

cei ce despică firul în patru nu se înşală, poate, când, pe acest temei, îi dau arabei întâietatea ca vechime; căci vocala a e cea mai lesne de rostit, fiind cea mai firească. Ar fi o mare greşeală, după mine, să socotim barbare nume ca Ala, Achala, Aranda, Almada, Alcalá. Armada, Acara, Bacala, Agapa, Agracaramba, Alva. Alamata, Alabadara, Alcantara, Alcaras, Almaras, Alcavala şi atâtea altele, al căror efect sonor face ca limba castiliană să fie cea mai bogată dintre limbile moderne, [bogăţie] care, cum lesne înţelege cititorul, se alcătuieşte numai din sinonime, căci

1 Podul lăsat şi ridicat peste şanţul ci apă, la castelele medievale. Sistemul în care era practicat pe atunci prohabul îndreptăţeşte comparaţia. În grafie românească: Guadalahara.

6

e mult mai uşor să născoceşti cuvinte, decât să descoperi însuşiri ori să plăsmuieşti lucruri.

Oricum, limba spaniolă e, fără putinţă de tăgadă, una din cele mai frumoase, mai sonore, mai energice şi mai falnice din lume. Dacă o rosteşti cum trebuie, ore rotundo 1, e în stare de cele mai poetice armonii. Ar fi deopotrivă cu italiana, sau chiar mai presus de ea ca muzicalitate, dacă n-ar avea cele trei litere guturale care îi strică dulceaţa, oricât s-ar împotrivi spaniolii. Lăsaţi-i să spună ce poftesc. Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam. 2

Păşind pe poarta Alcalei, mi se cercetează bagajele şi, atenţi cu deosebire la cărţi, slujbaşii rămaseră foarte nemulţumiţi negăsind la mine decât Iliada în greceşte şi un Horaţiu latinesc. Mi le luară, dar peste trei zile mi le aduseră înapoi, în strada de la Cruz, la cafeneaua unde trăsesem, în ciuda lui señor Andrea, care voia cu tot dinadinsul să mă ducă într-altă parte. Adresa aceasta mi-o dăduse un om de ispravă la Bordeaux. O curtenie cu care mă cinstiră la porţile Alcalei nu-mi plăcu chiar de loc.

Cerându-mi un slujbaş o priză de tutun, deschid tabachera şi i-o ofer; în loc să ia însă o priză, înhaţă tabachera, spunându-mi:

— Señor, tutunul acesta e oprit în Spania.

(Era tutun măcinat la Paris.)

Şi măgarul îmi înapoiază tabachera după ce varsă tot tutunul în drum.

Nicăieri nu sunt atât de aspri ca în Spania cu privire la praful acesta nevinovat; şi totuşi se face mai straşnic contrabandă şi mai făţiş ca pretutindeni aiurea. Iscoadele regiei, foarte ocrotite de rege, stau cu ochii în patru pe tabachere şi, când descoperă pe câte unul care are tutun străin, îl pun să-l plătească scump. Ca o îngăduinţă, singuri miniştrii străini nu sunt supuşi acestei rânduieli. Regele, care nu-şi vâră în nasul lui uriaş decât o uriaşă priză dimineaţa, când se scoală, doreşte ca toţi ceilalţi care prizează să facă să-i umble fabrica. Când e curat, tutunul de

1 În chip armonios (lat.).

— Cine o broască iubeşte zână o socoteşte (lat.).

6

Spania e foarte bun, dar se găseşte greu şi, în vremea de care vorbesc, aur să fi dat şi nu găseai. E în firea omului să-i placă mai mult fructul oprit decât cel îngăduit, aşa şi spaniolii se dau în vânt după tutunul străin şi de-al lor nici nu vor să audă: ceea ce dă naştere la o uriaşă contrabandă.

Aveam o locuinţă destul de bună şi nu mă supăra decât lipsa de foc, căci frigul era uscat şi mai ţeapăn decât la Paris, în ciuda celor patruzeci de grade latitudine. Pricina e foarte lesne de înţeles: Madridid e, în Europa, oraşul aşezat la cea mai mare înălţime. De oriunde de pe ţărmul mării ai porni spre această capitală, urci fără să-ţi dai seama, până ajungi. În afară de aceasta, oraşul e înconjurat, de departe, de munţi înalţi, ca de pildă Gua-

darrama, iar de aproape e încins cu un brâu de coline, astfel încât, la cel mai uşor vânt de miazănoapte sau chiar de răsărit, îngheţi. Aerul cetăţii nu e potrivit pentru niciun străin, deoarece, curat şi tare, nu e bun de nimic pentru cei care sunt ceva mai voinici, el nu le prieşte decât spaniolilor care, îndeosebi, sunt slabi, plăpânzi, uscăţivi şi atât de friguroşi încât nici în vremea caniculelor nu ies niciodată fără inveâitoarea aceea a lor, care e o manta – largă şi neagră la cei înstăriţi şi un adevărat burnuz arăbesc la cei din norod şi mai ales la sate.

În ţara aceea, bărbaţii sunt mărginiţi la minte de o sumedenie de prejudecăţi, în vreme ce femeile, deşi fără nicio învăţătură, sunt îndeobşte isteţe; şi unii şi celelalte sunt însă însufleţiţi de dorinţe, de patimi la fel de aprige ca aerul pe care-l respiră, la fel de fierbinţi ca soarele sub care trăiesc. Orice spaniol urăşte străinii, numai fiindcă nu sunt spanioli, căci altă pricină cu care să-şi hrănească ura n-are; femeile în schimb, care desigur recunosc cât e de nedreaptă această ură, ne răzbună iubindu-ne; cu straşnică pază însă, căci, gelos de felul lui, spaniolul vrea să şi aibă de ce. Vorbeşte de onoare la cea mai mică abatere de la drumul drept a femeii pe care o iubeşte.

Curtenia în ţara aceea nu poate fi decât tainică, fiindcă năzuieşte la cea mai înaltă putere şi fiindcă e cu străşnicie oprită. De aici vine secretul, intriga şi tulburarea sufletului aflat în cumpănă între datoriile impuse de religie şi tăria patimilor care li se împotrivesc. Bărbaţii sunt mai degrabă urâţi decât frumoşi, deşi există numeroase excepţii, în vreme ce femeile sunt îndeobşte drăguţe şi adesea chiar frumoase. Sângele care le fierbe în vine le face focoase în dragoste şi tot el e de vină că sunt gata oricând să sprijine orice urzeală menită să-i păcălească pe cei care le înconjoară ca pentru a le iscodi în tot ce fac. Ibovnicul gafa să înfrunte cele mai multe primejdii e întotdeauna cel mai îndrăgit. La plimbare, la biserică, la

spectacole, vorbesc din ochi cu cine vor şi se pricep de minune să te ispitească în limba aceasta. Dacă apucă prilejul şi ştie să-l pună în lucrare, bărbatul căruia îi grăiesc astfel poate fi sigur de izbândă şi n-are să se teamă de nicio împotrivire; dacă lasă să-i scape clipa prielnică sau dacă n-o foloseşte, nu se mai întâlneşte cu ea.

Simţeam nevoia să trăiesc într-o odaie caldă, jarul mă supăra şi sobă nu era de loc, astfel încât găsii în cele din urmă un tinichigiu priceput care, îndrumat de mine, îmi făcu o sobiţă de tablă al cărei burlan ieşea pe fereastră şi ajungea până la acoperiş: fudul de isprava lui, meşterul îmi luă însă cam multe parale pentru saftea.

În primele zile, când soba nu mi-era încă gata, am fost învăţat unde să mă duc să mă încălzesc, un ceas înainte de amiază şi să rămân acolo până la prânz: era vorba de o piaţă care se cheamă Puerta del Sol (Poarta Soarelui). Şi totuşi nu e o poartă, dar îi zic astfel fiindcă în locul acela îşi împarte părintele focului de obşte binefăcătoarele bogăţii, dăruind căldură celor care vin să se plimbe pe acolo şi să se bucure de blinda-i putere. Întâlneam la Puerta del Sol o mulţime de oameni care se plimbau fie singuri cu pas grăbit, fie agale, vorbind cu niscaiva prieteni. Căminur acesta nu era, totuşi, croit pe gustul meu.

Având de asemenea nevoie de un slujitor care să ştie franţuzeşte, m-am dat cu capul de toţi pereţii până am găsit unul, şi scump din cale-afară, căci un asemenea ins se numeşte la Madrid pajr/ Pajul meu era un bărbat de vreo treizeci de ani, de o urâţenie fără cusur; ca paj însă urâţenia acea sta alcătuia pentru el un privilegiu, care-l făcea tocmai thun pentru slujba pe care trebuia s-o îndeplinească, fiindcă nu era nicio primejdie să stârnească gelozia soţilor. O femeie cu un anume rang nu cutează niciodată să iasă în trăsură fără a fi însoţită de un aşa-zis paj, care stă în faţă şi care nu-i decât un fel de iscoadă. Un

asemenea ticălos e mai greu de îmbrobodit decât cea mai aspră ducnă, ea însăşi, prin meseria ei, tiranul tinerei pe care o păzeşte.

O haimana de soiul ăsta am luat şi eu în slujbă, în lipsă de altceva mai bun şi mai bine ar fi dat Dumnezeu să-şi fi rupt nemernicul picioarele înainte de a ajunge la mine.

Mi-am dus toate scrisorile, începând cu aceea a principesei Lubomirska pentru contele d'Arancia. El e cel care, într-o zi, a curăţat Spania de toţi iezuiţii. Mai tare la Madrid decât însuşi regele, avusese puterea de a interzice cu desăvârşire pălăriile trase pe ochi şi mantalele până la călcâi. Era preşedinte al consiliului Castiliei şi nu ieşea decât însoţit de un om din garda personală a regelui, pe care-l aşeza întotdeauna cu el la masă. E de prisos să spun că norodului îi era, fireşte, drag ca sarea în ochi; pare-se însă că lui prea puţin îi păsa. Înzestrat cu o minte subţire şi cu o judecată dreaptă, mare politician, cutezător, hotărât, neînduplecat, mare epicurian, dar pricepându-se de minune să salveze aparenţele, făcea la el acasă tot ce-i oprea pe ceilalţi să facă, şi nici nu se sinchisea că lumea vorbeşte.

Seniorul acesta, mai degrabă urât şi care privea cruciş într-un chip neplăcut, mă primi destul de rece. – i Pentru ce aţi venit în Spania? îmi spuse.

— Ca să învăţ cercetând moravurile unui popor vrednic de stimă, pe care nu-l cunosc, şi, totodată, să-mi pun la încercare puţina mea pricepere, dacă-i pot fi cumva cârmuirii de folos.

— Ca să trăiţi bine şi liniştit aici, n-aveţi nevoie de mine, căci supunându-vă legilor ţării, nimeni şi nimic nu vă va tulbura. Cât despre priceperea pe care doriţi să v-o puneţi la încercare pentru a câştiga bani, adresaţi-vă ambasadorului republicii dumneavoastră, vă va recomanda şi vă veţi putea face drum.

— Ambasadorul Veneţiei n-are să-mi facă rău,

monseniore, dar nici râare să mă sprijine, căci mă aflu în dizgraţia inchizitorilor de stat. Ba sunt chiar sigur că nici n-are să mă primească.

— Dacă aşa stau lucrurile, nu nădăjduiţi să ajungeţi la curte, fiindcă regele îl va întreba cel dintâi pe el de dumneavoastră, şi, dacă el nu vă prezintă, vă sfătuiesc să vă gândiţi doar să vă distraţi.

Plecând de la Aranda, mă dusei la ambasadorul Neapo-lelui, care îmi vorbi la fel. Altceva nu-mi spuse nici marchizul de Mora, cel mai îndatoritor spaniol. Necăjit că, deşi avea toată bunăvoinţa, nu poate face nimic, ducele de Lossada, mare postelnic al maiestăţii-sale catolice şi favoritul lui, mă sfătui să încerc să ajung în casa ambasadorului Veneţiei şi să caut o cale spre a-i dobândi sprijinul, cu toată dizgraţia, asupra căreia putea să închidă ochii, necunoscându-i pricina. Mă pregătii să urmez sfatul înţeleptului bătrân şi îi scrisei în acest scop o scrisoare stăruitoare domnului Dandolo, solicitând o scrisoare de recomandare care să-l silească pe ambasador să mă sprijine la curte, în ciuda pricinii mele cu inchizitorii de stat. Scrisoarea, alcătuită astfel încât să poată fi văzută de zişii inchizitori, trebuia să-mi fie prielnică.

După ce am scris-o, m-am dus la palatul ambasadorului Veneţiei şi m-am prezentat lui Gaspar Soderini, secretar de ambasadă, om de duh, cuminte şi drept, şi care totuşi nu se sfii să-mi spună că se miră că am îndrăznit să mă prezint la palatul ambasadei.

— Mă prezint, domnule, spre a nu mă putea mustra pentru greşeala de a nu mă fi prezentat, căci n-am făptuit nimic care să mă facă să cred că sunt nevrednic de a-i călca pragul. Aş socoti o mai mare cutezanţă să rămân la Madrid fără a mă fi prezentat. Deocamdată, îmi pare bine că am venit: socot că eram dator s-o fac; plec însă nemulţumit, gândindu-mă că dacă ambasadorul gândeşte ca dumneavoastră, va lua drept o cutezanţă ceea ce nu e

decât un act de respect. Dacă, de altminteri, excelenţa sa so-coate că nu trebuie să-mi facă cinstea să mă primească, fiindcă între inchizitori şi mine există un conflict personal, conflict a cărui pricină domnul ambasador n-o poate cunoaşte, cum n-o cunosc nici eu însumi, vă rog să-mi îngăduiţi să mă mir; căci excelenţa-sa nu e aici ambasadorul inchizitorilor de stat, ci al republicii, al cărei supus n-am încetat să fiu; căci îl desfid, cum îi desfid şi pe inchizitori, să-mi spună care poate fi fărădelegea pe care o puteam săvârşi şi pe ai cărei temei să mă văd lipsit de această calitate. Socot că, dacă datoria mea e să respect

6

n fiinţa ambasadorului icoana, şi reprezentantul domnitorului meu, a lui e să mă ocrotească şi să mă sprijine.

Roşind până la urechi la auzul acestor cuvinte, Sode-rini îmi răspunse:

— De ce nu-i scrieţi ambasadorului toate câte mi le-aţi spus mie acum?

— Nu i le puteam scrie înainte de a şti dacă mă primeşte ori nu. Acum, când sunt îndreptăţit să-mi închipui că felul lui de a gândi nu se deosebeşte de al dumneavoastră, voi avea cinstea să-i scriu.

— Nu cunosc dacă excelenţa-sa gândeşte ori nu ca mine, şi, deşi v-am spus ce v-am spus, s-ar putea ca nici dumneavoastră să nu cunoaşteţi ce gândesc eu. Până una, alta, oricum, scrieţi-i, s-ar putea întâmpla să vă primească.

— «Vă voi urma sfatul, pentru care vă rămân recunoscător.

Întors acasă, îi scrisei ambasadorului tot ce-i spusesem secretarului său şi a doua zi îmi fu anunţat contele Mă-nuzzi. Aveam înaintea mea un băiat drăguţ, destul de chipeş şi care arăta minunat. Îmi spuse că locuieşte la ambasador şi că, după ce mi-a citit scrisoarea, excelenţa-sa l-a trimis să-mi spună că având cuvintele lui

pentru care nu mă poate primi făţiş, ar fi totuşi încântat să stea de vorbă cu mine în chip neoficial, căci mă cunoaşte şi mă preţuieşte.

Tânărul Manuzzi îmi spuse că e veneţian, că mă cunoaşte după nume, fiindcă i-a auzit de o sută de ori pe părinţii lui vorbind de mine şi plângândi Kmi nenorocirea. Nu mi-a trebuit mult ca să înţeleg că tânărul Manuzzi e fiul lui Gianbattista Manuzzi, care le slujise de iscoadă inchizitorilor de stat pentru a mă băga la Piombi, acelaşi care-mi şterpelise cărţile de magie, fatalele cărţi care, de bună seamă, au fost corpul delictului pentru care, fără nicio altă formalitate, am îndurat toate, grozăviile câte le-am îndurat. Nu i-am spus, fireşte, nimic din ce descoperisem, dar n-aveam nicio pricină să mă îndoiesc că ghicisem bine. O cunoşteam pe maică-sa, fiica unui fecior de casă al familiei Loredan, şi pe taică-său care, aşa cum am spus-o în povestea întemniţării mele, era un biet antreprenor. Îl întrebai dacă acasă la ambasador i se zice conte. Îmi spuse că da, fiindcă e conte, în puterea unei diplome pe care a dobândit-o de la electorul palatin. Văzând că i-am ghicit obârşia, îmi vorbi deschis şi, ştiind că cunosc aplecările alături cu firea ale domnului Mocenigo, îmi spuse râzând că e puştiul lui.

— Voi face pentru dumneavoastră tot ce-mi va sta în putere.

Mai mult nu-mi puteam dori, căci un asemenea Alexis era făcut să dobândească orice voia de la Corydonul lui. Ne îmbrăţişarăm şi îmi spuse, plecând, că mă aşteaptă după prânz la palat, în calic Ancha, strada Largă, să bem cafeaua la el în odaie, unde sigur va veni şi ambasadorul de îndată ce-l voi vesti că sunt acolo.

Mă dusei; ambasadorul mă întâmpină foarte călduros şi-mi spuse cu multă gingăşie cât îi pare de rău că nu mă poate primi oficial; căci era adevărat că ar fi putut face totul şi chiar să mă călăuzească la curte fără a se

compromite, căci nu era nicidecum ţinut să ştie ce au făcut, fără nicio judecată, cu mine inchizitorii; se temea însă să nu-şi câştige duşmani.

— Nădăjduiesc, îi spusei, să primesc curând de la cineva o scrisoare care-i va spune excelenţei voastre din partea inchizitorilor să mă recomandaţi fără nicio sfială.

— Mă voi grăbi atunci să vă prezint la toţi miniştrii.

Acest Mocenigo e acelaşi care şi-a cucerit o atât de tristă faimă la Paris, cu nefericita lui aplecare pentru pederastie – viciu sau gust de care francezilor le e silă – şi care a fost mai târziu condamnat de Consiliul celor Zece la şapte ani de temniţă în fortăreaţa Brescia pentru că voise să plece din Veneţia la ambasada lui de la Viena fără a fi avut întâi îngăduinţa cabinetului de stat. Maria-Tereza înştiinţase guvernul veneţian că nu va încuviinţa niciodată să primească la curte pe un om ale cărui gusturi destrăbălate ar fi o pricină de scandal pentru capitala ei. La Veneţia, dădeau din colţ în colţ, neştiind cum să-l facă pe Mocenigo să înţeleagă de vorbă şi, când încercă să plece cu voie sau fără voie, apucară prilejul şi aleseră alt ambasador, surghiunindu-l pe Mocenigo, al cărui urmaş îi împărtăşea gusturile scârbavnice, cu Hebe însă şi nu cu Ga-nymede, cea ce îi acoperea dezmăţul cu un văl de decenţă.

În ciuda numelui de pederast, Mocenigo era iubit la Madrid. Am râs, la un bal, de un grande spaniol care îmi spuse, într-un fel cumva tainic, văzându-mă cu Manuzzi, că tânărul acesta e nevasta ambasadorului. Nu ştia că ambasadorul era nevasta lui Manuzzi şi habar n-avea de treburile acestea. Ferice de el! Altminteri, gustul acesta, oricât ar putea părea de chisnovat, era gustul preferat ăl mai multor oameni mari. Era foarte răspândit în antichitate, şi cei care îl împărtăşeau erau desemnaţi cu epitetul de „hermafrodit”, nume care desemna cele două patimi şi nu cele două sexe, care nu-s decât emblema lor.

Îi făcusem până acum vreo două-trei vizite pictorului Mengs, care, de şase ani era, cu leafă mare, în slujba maiestăţii sale catolice şi mă poftise la câteva ospeţe cu prietenii lui. Nevasta şi familia îi erau la Roma. El sta singur la Madrid, cu slujitorii săi, găzduit cum nu se poate mai bine într-o casă a regelui şi se bucura de mare vază, fiindcă vorbea cu regele când poftea. La Mengs l-am cunoscut pe Sabbatini, un arhitect de mare talent, pe care regele îl adusese de la Neapole ca să cureţe puţin Madridul, căci, înainte de sosirea lui, capitala aceasta era cel mai murdar şi mai puturos oraş din lume. Construind canale; conducte subterane şi umblători în paisprezece mii de case, Sabbatini făcuse avere. Se căsătorise prin procură cu fiica lui Vanvitelli, tot un arhitect, care locuia la Neapole şi nu-l văzuse niciodată. Fata sosise la Madrid cam odată cu mine. Era o codană frumoasă de optsprezece ani care, de îndată ce-l văzu pe soţul ei, găsi de cuviinţă să spună că nu se va învoi niciodată să-i fie soţie. Sabbatini nu era nici tânăr, nici frumos, era însă un bărbat curtenitor şi distins şi drăgălaşa copilă se hotărî să bea până la fund cupa amărăciunilor când i se spuse că n-are de ales decât între el şi călugărie. Şi totuşi, n-a avut a se căi, căci a găsit în soţul ei un bărbat avut, gingaş şi îndatoritor, care-i făcea toate poftele. Arzând de dorul ei şi iubind-o-n tăcere, suferearn şi nu spuneam nimic nimănui căci, pe lângă că rana ce mi-o făcuse Charlotte încă mai sângera, începeam să-mi pierd avântul văzând că femeile nu mă mai întâmpină ca altă dată.

Ca să-mi mai primenesc gândurile, mă apucai să merg la teatru, care se afla la o sută de paşi de locuinţa mea, şi la balurile mascate pe care le înfiinţase la Madrid contele d'Aranda, într-o sală construită anume şi numită los

Canos del Peral. În comedia spaniolească multe se bat cap în cap, totuşi mi-a plăcut. Se jucau pe atunci actele

sacramentale, care puţin mai pe urmă au fost oprite; n-am putut să nu remarc neruşinarea unei poliţii odioase, în felul cum erau construite lojile, care se numesc aposentos. În loc să aibă scânduri care să ascundă de privirile parterului picioarele bărbaţilor şi fustele femeilor, în lojile acestea se vede tot, căci nu sunt susţinute decât de nişte mici coloniţe. Atât de înrădăcinate sunt prejudecăţile şi atât de mare puterea obişnuinţei, încât un preacucernic bărbat care şedea lângă mine îmi spuse cu o mutră lungă că rânduiala aceasta e foarte înţeleaptă şi că se miră că poliţia din Italia nu-i urmează pilda.

— Şi ce vi se pare, mă rog, de mirare într-asta?

— Anume că, siguri că nu-i vede nimeni de la parter, îndrăgostiţii pot săvârşi fapte neruşinate.

Ridicai din umeri şi nu-i răspunsei nimic.

Într-o lojă mare aflată în faţa scenei stăteau los paăres 1 de la Inchiziţie, spre a se convinge că actorii şi spectatorii se poartă cum trebuie. Nu-mi dezlipeam ochii de la chipurile acelea evlavios de făţarnice, când deodată straja de la uşa parterului strigă tare:

— Dios!

La strigătul acesta, spectatorii, bărbaţi şi femei, şi toţi actorii care erau pe scenă căzură în genunchi şi aşa rămaseră până când nu se mai auzi din stradă clopoţelul. Clopoţelul acesta vestea că trece un preot cu împărtăşania pe care o duce vreunui bolnav. Grozav îmi venea să râd, dar făcusem prea bine cunoştinţă cu obiceiurile spaniolilor ca să mă stăpânesc. Toată credinţa, spaniolii şi-o pun în practica aparentă a cultului exterior. Nu există nicio desfrînată care, înainte de a se dărui poftelor ibovnicului ei, să nu acopere întâi cu un văl icoana Mântuitorului sau a Fecioarei aflată în odaie. Acela care ar râde de această pidosnicie s-ar găsi în primejdie de a fi socotit necredincios şi de a fi chiar denunţat de însăşi nefericita care i-a vândut hatârurile.

— Preoţii (sp.).

La Madrid, şi poate că la fel se întâmplă pretutindeni în Spania, orice bărbat care merge la un han ca să ia masa cu o femeie într-un iatac trebuie să se aştepte ca feciorul să stea neclintit în odaie, ca să poată jura, după-masă, că bărbatul şi femeia cu pricina n-au făcut altceva decât să mănânce şi să bea. Cu toată această risipă de pază, la Madrid dezmăţul e în floare; ba chiar i se adaugă, faţă de acela dintr-alte ţări, cumplita făţărnicie, care aduce adevăratei cucernicii mai multă stricăciune decât a putut născoci vreodată sloboda îngăduinţă. Par a se fi înţeles cu toţii, bărbaţi şi femei, să zădărnicească orice supraveghere. Pe de altă parte, legăturile cu femeile nu-s fără primejdie, deoarece fie endemie, fie lipsă de curăţenie, fie urmare a cine ştie cărei sfieli de a lua seama la această latură a sănătăţii, ai adesea a te căi de hatârurile pe care le-ai dobândit de la ele.

Balul mascat m-a cucerit. Întâia oară când m-am dus, în domino, ca să văd despre ce e vorba, n-am cheltuit decât un dubion, adică vreo unsprezece franci francezi; pe urmă însă am cheltuit de fiecare dată câte patru, şi iată cum:

Văzând că mă descurc greu cu ospătarul, un domn la vreo şaizeci de ani care şedea lângă mine la cină ghici că sunt străin şi mă întrebă unde mi-e masca pereche.

— N-am; am venit singur, ca să văd acest fermecător aşezământ peste care domneşte plăcerea, şi rânduiala aceasta desăvârşită, pe care nu mă aşteptam s-o găsesc la Madrid.

— Foarte frumos, dar ca să vă bucuraţi într-adevăr de toate trebuie să veniţi însoţit, căci îmi păreţi un om care ştie să guste plăcerea dansului şi, venind singur, n-o puteţi face, căci fiecare femeie are câte un parejo (cavaler, curtezan, partner 1) care n-o lasă să danseze decât cu el.

— Atunci am să vin singur şi n-am să dansez, căci fiind străin nu cunosc nicio doamnă pe care s-o pot pofti să

vină cu mine la bal.

— Ba tocmai fiindcă sunteţi străin puteţi lesne găsi o femeie sau o fată care să vă însoţească, mai lesne chiar decât un spaniol de la Madrid. În noul fel de viaţă pe care

— Partener (engl.).

I-a statornicit contele d'Aranda, toate femeile din capitală se dau în vânt după balul acesta. Vedeţi aici vreo două sute care dansează, ca să nu le mai socotesc pe cele care stau în loji; ei bine, cred că nu greşesc dacă zic aşa: că mai sunt acum în oraş patru mii de tinere care plâng ori suspină la ele acasă că n-au niciun iubit care să le poată aduce aici; căci, precum poate ştiţi şi dumneavoastră, nicio femeie n-are voie să vină singură. Iar eu sunt sigur că va fi destul să vă spuneţi numele şi să arătaţi unde locuiţi pentru ca niciun tată şi nicio mamă să nu îndrăznească a se împotrivi să vă încredinţeze pe fiica lor, dacă vă prezentaţi şi le cereţi cinstea de a-i oferi plăcerea balului, trimiţându-i domino, mască şi mănuşi şi mergând s-o luaţi în trăsura cu care o veţi petrece pe urmă înapoi în căminul părintesc.

— Şi dacă mi se zice nu?

— Spuneţi frumos la revedere şi plecaţi, iar tăticul şi mămica se vor căi că v-au zis nu, căci fata va plânge, va fi bolnavă, va avea convulsiuni, va cădea la pat şi va tuna şi fulgera împotriva tiraniei părinteşti, luând martor pe Dumnezeu că nici nu v-a cunoscut şi că cererea dumneavoastră era cel mai nevinovat lucru din lume.

Cuvintele acestea, cu totul noi pentru mine şi care aşa cum erau rostite păreau pline de cel mai convingător miez de adevăr, mă înveseliră, căci vedeam mijind nădejdea unei plăcute aventuri. Îi mulţumii îndatoritoarei măşti, care vorbea foarte bine italieneşte, spunându-i că mă voi folosi de învăţătura pe care mi-a dat-o şi-i voi spune şi lui ce am isprăvit.

— Voi fi încântat să aflu că aţi avut succes, şi mă veţi

găsi în fiecare noapte de bal în loja unde voi avea plăcerea să vă petrec, spre a vă prezenta doamnei care se află acolo şi pe care o veţi găsi de asemenea şi în nopţile următoare.

Mişcat de atâta curtenie, îmi rostii numele şi-l urmai. Mă duse într-o lojă unde erau două doamne şi un bărbat mai în vârstă. Călăuza mea mă prezentă ca pe un străin pe care-l cunoaşte şi convorbirea se învârti în jurul balului. Le spusei ce credeam eu despre el şi-mi rostii părerile cu destulă voie bună ca să placă. Una din cele două doamne, care mai purta pe chip urmele unei frumuseţi trecute, mă întrebă, într-o foarte bună franţuzească, prin ce tertulias (cercuri) mă învârtesc.

— Aflându-mă de puţină vreme la Madrid şi nefiind prezentat la curte, nu cunosc, doamnă, pe nimeni

— Nu mai spuneţi! Vă plâng. Poftiţi la mine, domnule, şi veţi fi binevenit. Mă numesc Pichona şi oricine vă va spune unde stau.

— Voi avea cinstea, doamnă, să vin să vă prezint omagiile mele.

Cel mai mult din tot spectacolul acela m-a încântat clipa când, către miezul nopţii, în sunetele orchestrei şi în zarvă de bătăi din palme, începu un dans de perechi, cel mai nebunesc dans pe care mi l-am putut vreodată-închipui. Era vestitul fandango, pe care credeam că-l cunosc şi de care habar n-aveam. Nu-l văzusem dansându-se decât în Italia şi în Franţa, pe scenă; dansatorii se fereau însă de gesturile care fac dintr-însul cel mai plin de vrajă şi cel mai voluptuos dans cu putinţă. E cu neputinţă de descris. Fiecare pereche, bărbat şi femeie, nefăcând de fiecare dată mai mult decât câte trei paşi şi sunând din castaniete în ritmul orchestrei, fac o mie de mişcări, o mie de gesturi, care de care mai aţâţătoare. E, acolo, rostită în dans, dragostea întreagă, de la un capăt la celălalt, de la suspinul dorinţei şi până la extazul din clipa supremei desfătări; Mi se părea cu neputinţă ca, după un asemenea

dans, dansatoarea să fie în stare a-i mai refuza ceva partenerului ei, căci fandango-ul trebuie să stârnească în toate simţurile voluptatea. Atât de mult îmi plăcea să văd ba canala aceea, încât îmi venea să strig. Bărbatul mascat care mă adusese acolo îmi spuse că, pentru a cunoaşte cu adevărat ce e un fandango, trebuie să-l vezi dansat de gitanascu cavaleri care să-l danseze la fel de bine ca ele.

— Dar Inchiziţia – făcui eu – n-are nimic de zis împotriva acestui dans?

Luând cuvântul, Pichona îmi spuse că era cu desăvârşire oprit şi că n-ar îndrăzni nimeni să-l danseze dacă nu i-ar fi îngăduit contele d'Aranda.

— Ţigănci (span.).

6

Mi se spuse mai pe urmă că, dacă i se năzărea contelui să-l oprească, plecau toţi din bal, înjurând, şi că, atunci când îl îngăduia, îl ridicau în slăvile cerului.

A doua zi, îi poruncii nemernicului meu de paj să-mi găsească un spaniol care să mă înveţe fandango. Mi-aduse un dansator de la teatru pe care-l tocmii să-mi dea şi lecţii de limba spaniolă, căci era şi actor şi vorbea foarte frumos. În trei zile, tânărul acesta mă învăţă atât de bine toate mişcările încât, precum înşişi spaniolii o mărturiseau, nimeni nu se putea lăuda că-l dansează mai bine decât mine.

La cel dintâi bal, voind să cinstesc părerea îndatoritoarei măşti, mă gândii să purced la treabă; nu doream însă nicio femeie oarecare şi nicio nevastă şi, înţelepţeşte socotind, nu puteam năzui nici la o domnişoară bogată sau de rang înalt, la care nu numai că aş fi întâmpinat un refuz, dar m-aş fi făcut şi de râs.

Era în ziua de Sfântul Anton. Trecând pe dinaintea bisericii Soledad, intrai înăuntru, cu îndoitul ţel de a asculta liturghia şi de a-mi găsi o pareja pentru a doua zi, care era o miercuri.

Zărind o fată frumoasă şi înaltă, care ieşea, spăsită şi cu ochii în pământ, dintr-un confesional, o urmării cu privirea. După cum păşea de cumpănit şi agale, după cât era de bine făcută, după cât îi era piciorul de mic, socotii că dansează cu siguranţă fandango ca o gitana şi o alesei pe ea ca să-mi fac debutul la los Carios del Per al N-arăta nici a nobilă, nici a bogătană şi nu semăna întru nimic nici cu fetişcanele acelea de care e plin Madridul şi care se duc ca nişte sfinte la spovedanie: mă gândii s-o urmăresc, ca să aflu unde stă. La sfârşitul slujbei, pe când preotul împărţea cuminecătura, o văzui ridicându-se, apropiindu-se, sfios, de sfânta masă, luând anafura şi apoi trăgându-se într-un colţ spre a-şi încheia rugăciunea. Am avut răbdare şi am aşteptat până la sfârşit. În cele din urmă ieşi, însoţită de altă fată, şi o urmării de departe. La capătul unei străzi, însoţitoarea ei o lasă pentru a intra la ea acasă, iar a mea, după ce face cale întoarsă vreo douăzeci de paşi, coteşte pe altă stradă şi intră într-o căsuţă cu un cât. Nu se putea să mă înşel. Mi-am băgat bine în cap numele străzii, del Desengano, pe urmă m-am dus de m-am plimbat vreo jumătate de ceas, ca să nu dau de bănuit că am urmărit-o şi m-am întors. Eram foarte pregătit să întâmpin un refuz şi să spun frumos la revedere, precum mă sfătuise masca 3 urc şi, găsind un cordon de clopoţel la singura uşă pe care, o vedeam, aud strigându-se:

— Cine e?

— Om bun, strigai precum, în afară de uneltele Inchi —ziţiei, e obiceiul să se răspundă.

Şi uşa se deschise. În faţa mea erau un bărbat, o femeie, tânăra credincioasă pe care o urmărisem, şi încă e fată, urâtă.

Vorbind foarte prost spanioleşte, dar destul de bine ca să mă fac înţeles, îi spusei, cu pălăria în mână şi cu sfială în glas, tatălui, că, fiind străin, dorind să merg la bal şi neavând nicio pareja, am urcat la întâmplare ca să-i ce»

îngăduinţa s-o poftesc pe fiica lui, dacă are vreuna, încredinţându-l că sunt un om de onoare şi că am să i-o aduci înapoi acasă, după bal, întocmai aşa precum mi-a încredinţat-o.

— Iată pe fiica mea, señor, dar nu vă cunosc şi nu ştiiţ dacă are chef să meargă la bal.

— Cu voia dumneavoastră, tăicuţă şi măicuţă, grozav mi-ar plăcea să merg.

— Îl cunoşti aşadar pe domnul?

— Nu l-am văzut în viaţa mea, şi cred că e greu să mă fi văzut vreodată.

— Aşa e, señora.

Omul mă întrebă cum mă cheamă şi unde stau şi-mi făgădui să-mi dea un răspuns la ceasul prânzului, dacă iau prânzul acasă. Îmi cerui iertare de îndrăzneală şi îl rugai să-mi aducă negreşit răspunsul, pentru ca, dacă nu-mi dă fata, să pot găsi la întâmplare alta, căci nu cunosc decât fete bogate care sunt toate prinse.

Plecai. Când să mă aşez la masă, hop că pică şi omul meu. Trimiţându-l la plimbare pe aschimodia mea de paj, 51 poftesc să ia loc şi îmi vesteşte că fiica lui primeşte cinstea pe care doresc să i-o fac, dar că mama ei o va însoţi şi o va aştepta, dormind, în trăsură. Îi răspunsei că va face precum va voi, dar că îmi pare rău gândindu-mă că-i va fi frig.

— Are să aibă o manta groasă, îmi răspunse el. Îmi împărtăşi pe urmă că e cizmar.

— Atunci ia-mi, te rog – îi spusei – măsură pentru o pereche de pantofi.

— Asta n-aş îndrăzni s-o fac, deoarece sunt hidalgo (nobil): luând cuiva măsură de pantofi, aş fi silit să-i ating piciorul, ceea ce m-ar înjosi. Eu sunt cârpaci şi astfel nu îni ring rânduiala.

— Fii bun atunci şi drege-mi, te rog, cizmele astea.

— Vi le fac ca noi; văd numai că e cam mult de lucru

la ele: are să vă coste un pezzo duro. (Vreo cinci franci francezi.)

Spunându-i că mi se pare ieftin, îmi făcu o adâncă plecăciune, nevoind cu niciun preţ să rămână să prânzească cu mine.

Iată, aşadar, un cârpaci care, fiindcă pun mâna pe picioarele oamenilor, îi dispreţuia pe cizmari, iar aceştia la rândul lor îl dispreţuiau desigur fiindcă nu pune mâna decât pe furdale. Nefericită trufie! În câte chipuri te-arăţi! Şi cine n-o are oare pe a sa?

A doua zi trimisei la cârpaciul-gentilom un negustor cu dominouri, cu măşti şi mănuşi. Dar mă ferii să mă arăt eu şi nici nu-mi trimisei pajul, pentru care aveam o firească silă, care se prefac" surind într-o adevărată presimţire. Îmi făcui rost de o trăsură bună cu patru locuri şi, la căderea nopţii, eram la poarta evlavioasei mele, pe care o găsii gata de plecare, iar culorile vii care-i însufleţeau obrazul îmi îngăduiră să citesc cu destulă uşurinţă ce se petrecea în sufletul ei. Ne urcarăm în trăsură cu maică-sa, care era îmbodolită într-o manta cât toate zilele şi coborârăm la poarta salonului, lăsând-o pe mamă în trăsură. De îndată ce rămaserăm singuri, frumoasa mea pareja îmi spuse că o cheamă doña Ignazia.

CAPITOLUL XXVI

Iubirea mea cu doña Ignazia, fata cârpaciului-genlilom – Sunt întemniţat la Buen-Retiro; triumf – Un inchizitor de stat al republicii mă recomandă ambasadorului Veneţiei.

Intrarăm în sală şi dădurăm un ocol, două. Doiia Ignazia era atât de plăcut mişcată, încât o simţeam cum freamătă fără să vrea, ceea ce mi se părea o bună prevestire pentru planurile mele de iubire. În salonul acela, unde domneau purtări atât de slobode încât aproape depăşeau marginile bunei-cuviinţe, forfoteau neîncetat numeroşi ostaşi cu baioneta la armă, gata să-l înhaţe pe cel

dintâi zavragiu.

Dansarăm, până la ora zece, menueturi şi contradansuri, ne duserăm apoi să cinăm, tăcând întruna, ea ca să mă ţină la distanţă, iar eu fiindcă, vorbind prea prost spanioleşte, nu mă pricepeam ce să-i spun. După cină o lăsai singură pentru o clipă şi mă dusei în loja unde trebuia s-o găsesc pe Pichona; neîntâlnind însă decât măşti necunoscute, mă întorsei la dansatoarea mea şi o luarăm de la capăt ca mai înainte, până când se vesti că s-a dat voie la fandango. Ieşii pe platou cu pareja mea, care-l dansa minunat, şi care era uluită văzând cât de bine îi ţine hangul un străin. După ce se sfârşi dansul acesta care ne făcuse să luăm foc, o dusei la bufet şi, slujind-o cu tot ce-i putea pofti inima, o întrebai dacă e mulţumită de mine; pe urmă îi spusei că m-a făcut să mă îndrăgostesc atât de tare de dânsa, încât am să mor, afară doar dacă va găsi un mijloc să mă facă fericit, încredinţind-o că sunt gata să merg pentru dânsa până-n pânzele albe.

— Nu pot să te fac fericit, îmi spuse ea, decât fericindu-mă însămi pe mine. Am să-ţi scriu mâine cum poţi face ca totul să atârne de domnia-ta şi vei găsi răvaşul meu cusut în gluga de la domino.

— Mă vei găsi gata de orice, frumoasă Ignazia, dacă pot nădăjdui de la domnia-ta totul.

Sosind ceasul plecării, ieşirăm, ajunserăm la trăsură şi ne urcarăm în ea. Mama se deşteptă, vizitiul porni, iar eu, luând mâinile fetei, dădui să i le sărut; închipuindu-şi însă desigur că am alte gânduri, le apucă pe ale mele şi le ţinu atât de strâns, încât zadarnic aş fi încercat, cred, să mă eliberez. În poziţia aceasta şi fără să lase să se vadă nicio sforţare, doña Ignazia îi povesti maică-sii ce tare i-a plăcut la bal. Nu-mi dădu drumul la mâini decât în clipa în care, ajunşi la colţul străzii, mama îi strigă vizitiului să oprească, fiindcă nu voia să dea prilej de bârfeală coborând chiar în faţa porţii.

A doua zi, trimiţând după domino, găsii înăuntru răspunsul prin care Ignazia îmi spunea că va veni să se prezinte la mine don Francisco de Ramos, că el e omul care o iubeşte şi că voi afla chiar de la dânsul calea de a o face fericită, fericirea mea urmând să reiasă nemijlocit dintr-a ei.

Acest don Francisco nu întârzie de loc, căci nu era nici opt când mi-l anunţă pajul a doua zi dimineaţă. Îmi spuse că doña Ignazia, căreia îi vorbea noapte de noapte din stradă în vreme ce ea sta în fereastră, i-a destăinuit că a fost la bal cu mine şi cu maică-sa şi că, sigură că în inima mea a încolţit pentru dânsa o dragoste părintească, l-a convins să se prezinte la mine, încredinţată că am să mă port cu el cum m-aş purta cu fiul meu. În numele ei îşi ia el îndrăzneala să-şi deschidă inima faţă de mine şi să mă roage să-i împrumut o sută de dubloni, care l-ar ajuta să se însoare cu aceea pe care o iubeşte, înainte de sfârşitul carnavalului.

— Sunt slujbaş la monetărie, adăugă el, dar n-am deocamdată decât o leafă foarte mică. Trag nădejde însă că în curând au să mă înainteze şi că voi fi în stare s-o fac fericită pe Ignazia. N-am niciun prieten la Madrid, toate neamurile mele aflându-se la Toledo, astfel încât, atunci când voi fi la casa mea, n-am să mă văd cu nimeni, decât cu tatăl şi cu mama nevesti-mii şi cu dumneavoastră, deoarece ştiu că o iubiţi ca pe însăşi fiica dumneavoastră.

— Drept grăieşti despre mine, don Francisco, îi spusei, dar aştept nişte bani şi nu prea am nici eu deocamdată. Te poţi bizui pe discreţia mea şi ai să-mi faci plăcere oricând ai să vii să mă vezi.

I Drăgălaşul de crai îşi luă rămas bun şi plecă cu coada între picioare. Don Francisco acesta era un băiat de douăzeci şi doi de ani, urât şi prost făcut. Întâmplarea nu-mi făcea nici cald, nici rece, căci dragostea mea pentru Ignazia nu era decât o toană, aşa că ieşii să mă duc să-i

sărut mâna Pichonei, care atât de drăguţ mă poftise la dânsa întâia oară când m-a văzut. Cercetasem cine e femeia aceea şi aflasem că fusese actriţă şi că-şi datora averea ducelui de Medina-Celi.

Mergând odată la dânsa pe o vreme foarte friguroasă şi găsind-o fără foc, fiindcă n-avea bani să-şi cumpere cărbuni, ducele acesta se simţi ruşinat că a fost la o femeie atât de săracă, el, care era atât de bogat, şi-i trimise chiar a doua zi un grătar de argint pe care, în loc de cărbuni, pusese o mie de pesos duros de aur, adică aproape trei sute de mii de franci. De atunci, Pichona trăia foarte înlesnit şi primea lume aleasă.

Pichona mă primi destul de bine, dar părea mâhnită. Îi spusei că, neavând fericirea s-o găsesc în loja ei în noaptea ultimului bal, m-am temut să nu fie cumva bolnavă şi am socotit de cuviinţă să vin s-o întreb de sănătate.

— N-am fost la bal, îmi spuse ea, căci chiar în ziua aceea ducele de Medina-Celi, singurul prieten pe care-l aveam pe lumea asta, a murit după ce a bolit vreme de trei zile.

— Vă împărtăşesc durerea, doamnă, şi era bătrân ducele?

— Nu, nici şaizeci de ani. L-aţi văzut: nu-i arăta.

— Unde l-am văzut, doamnă?

— Nu v-a adus el la mine în lojă?

— Cum? El era? Nu mi-a spus cum îl cheamă. Îl vedeam pentru întâia oară.

Moartea aceasta mă mişcă şi mă va ierta cititorul dacă am crezut că, poate, a fost un nenoroc pentru mine. Toată averea lui îi rămânea singurului său fiu, un mare zgârcit care, cum prea adesea se întâmplă, avea un fiu, care dădea cele mai bune semne că va fi un straşnic risipitor.

Mi s-a spus că familia ducelui de Medina-Celi are treizeci de pălării, treizeci de trepte adică de nobleţe

spaniolă.

Un tânăr, edec al cafenelei în care eu nici nu călcam, intră foarte hotărât la mine, arătându-se gata să mă slujească într-o ţară nouă pentru mine şi pe care spunea că el o cunoaşte temeinic.

— Sunt, îmi spuse el, contele Marazzani, din Piacenza. Nu-s bogat şi am venit la Madrid să-mi încerc norocul. Nădăjduiesc să fiu numit în garda personală a maiestăţii-sale catolice. E un an de când aştept şi, aşteptând, petrec. V-am văzut la bal cu o fată frumoasă, pe care nimeni n-o cunoaşte. Nu voi să ştiu cine e; dar dacă vă place să mai schimbaţi, pot să vă fac cunoştinţă cu tot ce are Madridul mai bun.

Să fi fost atât de cuminte pe cât, cu experienţa mea, ar fi trebuit să fiu, l-aş fi dat afară pe uşă pe neobrăzatul acela ori l-aş fi poftit curtenitor să mă lase în pace; eu, însă, şi cuminte! Fără să-mi dau seama, atâta cuminţenie începea să mă obosească; un gel uriaş începea să mă chinuie: simţeam nevoia de o mică mare dragoste, cum avusesem atâtea până atunci. Aşa se face că, aproape fără voie, îl întâmpinai cu bunăvoinţă pe acel Mercur, poftindu-l să-mi arate câteva fete frumoase, vrednice să le iau în seamă, înlăturându-le pe cele prea lesnicicase, precum şi pe cele care mi-ar fi dat prea multă bătaie de cap să ajung la ele: nu-mi trebuia balamuc în Spania.

— Veniţi, îmi spuse, cu mine la bal şi vi le făgăduiesc pe toate câte vă vor plăcea, chiar dacă au câte un ibovnic oficial.

Fiind bal chiar în ziua aceea, mă prind să-l însoţesc şi poftindu-se la prânz, îl primesc. După-masă, spunându-mi că n-are un ban, mai avui şi slăbiciunea să-i dau un dublon. Sforarul acesta, obraznic, slut şi chior, stătu toată noaptea cu mine la bal, arătându-mi vreo douăzeci de femei drăguţe şi spunându-mi povestea fiecăreia; văzând eu mai apoi una care-mi plăcu, îmi făgădui să mi-o aducă la o

codoaşă şi se ţinu de cuvânt; omul acesta mă costa însă multe parale, iar plăcerea pe care mi-o procura nu făcea cheltuiala, căci nu găseam niciuna vrednică să mă opresc la ea.

Spre sfârşitul carnavalului, hidalgo-ul don Diego, tatăl doñei Ignazia, îmi aduse cizmele, precum şi multă sănătate din partea soţiei şi a fetei lui, care nu mai contenea gpunând cită plăcere i-a făcut balul şi lăudindu-mi purtările alese.

— E o fată tot atât de vrednică de respect pe cât e de frumoasă, îi spusei; şi merită să fie fericită; iar dacă n-am venit s-o văd, n-am venit decât ca să nu-i stric numele bun.

— Numele ei bun e mai presus de orice clevetire, ca şi al meu, şi m-aţi onora, señor caballero (domnule cavaler), ori de câte ori mi-aţi face cinstea să-mi păşiţi pragul.

El mă stârnea.

— Carnavalul e pe sfârşite, îi răspunsei, şi dacă dor. a Ignazia pofteşte să mai meargă o dată la bal, o însoţesc cu dragă inimă.

— Veniţi înşivă după răspuns.

— V-o făgăduiesc.

Dornic să văd cum are să-şi ţină cumpătul cucernica mea spanioloaică, doña Ignazia, care-mi dădea toată nădejdea pentru după măritiş şi chitea să mă facă să plătesc această nădejde cu o sută de dubloni, mă dusei la ea chiar în ziua aceea. O găsii cu mătăniile în mână, împreună cu maică-sa, în vreme ce nobilul ei părinte dregea ghete rupte. Râdeam în sinea mea că trebuie să-i spun don unui cârpaci care nu voia să fie cizmar fiindcă era hidalgo. Hidalgo, care înseamnă nobil, vine de la hijo de algo, feciorul unuia care e cineva; şi norodul de jos îşi răzbună adesea pentru dispreţul acestor hidalgos, care le zic târgoveţilor hi jos de nada, feciorii lui nimeni, zicându-le hide-putas, de la hijos de putas, feciori de curvă.

Curtenitoare, doña Ignazia se ridică de pe jos, unde şedea cu picioarele încrucişate, întocmai ca africancele; încă un obicei care vine de la mauri. Am văzut la Madrid femei de rang înalt şezând astfel pe podea, şi anume în anticamerele de la curte şi de la palatul ducesei de Asturia. Spanioloaicele şed cu picioarele încrucişate sub ele în biserici, unde nu există nici bănci, nici scaune; şi sunt uimitor de sprintene când vor să treacă din poziţia aceasta la prosternarea în genunchi, sau să se ridice în picioare şi viceversa.

Mulţumindu-mi pentru cinstea ce i-o fac venind la dânsa, doña Ignazia îmi spuse că să nu fi fost eu, n-ar fi văzut niciodată balul, dar că nici nu trage nădejde să-l mai vadă vreodată, fiindcă nu se îndoieşte că, de atunci, am găsit o mai vrednică ţintă către care să-mi îndrept curtenia.

— N-am găsit pe nimeni vrednic să stea mai presus de domnia-ta – îi spusei – şi dacă doreşti să mai mergi la bal, sunt gata să te însoţesc încă o dată, cu toată plăcerea.

Tatăl şi mama arătându-se foarte mulţumiţi să-i înlesnească iubitei lor fiice această bucurie şi balul fiind chiar în ziua aceea, îi dădui un dublon mamei ca să-i facă rost de îndată de un domino şi de o mască. Plecă şi, don Diego ducându-se şi el undeva, rămăsei singur cu fata şi, apucând prilejul, îi spusei că nu atârnă decât de ea să mă supună cu desăvârşire, căci o ador, dar că nu mă va mai vedea niciodată, dacă gândeşte să mă facă să sufăr.

— Ce-ai putea dori de la mine şi ce-aş putea eu să-ţi dau, nevoită cum sunt să mă păstrez neprihănită pentru acela care-mi va fi soţ?

— Trebuie să te laşi cu totul în voia iubirii mele, şi să fii încredinţată că-ţi voi respecta nevinovăţia.

O împresurai atunci cu blândeţe, dar ea se apără cu tărie şi cu o înfăţişare dârză, care mă dezarma. Văzând acestea, încetai, încredinţând-o că voi fi toată noaptea

supus şi respectuos, dar că nu va primi de la mine niciun semn de duioşie sau de iubire, şi că e mai bine aşa.

Se roşise toată {îmi răspunse că datoria o sileşte, în ciuda voinţei ei, să se împotrivească cutezanţei mele.

Matafizica aceasta îmi plăcu mult la smerita spanioloaică. Trebuia numai să-i spulber ideea de datorie, căci pe urmă se arăta gata de orice. În acest scop, trebuia s-o aduc să judece şi s-o cuceresc dintr-odată în clipa în care o voi vedea că nu mai ştie ce să-mi răspundă.

— Dacă datoria – îi spusei – te sileşte să mă respingi în ciuda voinţei domniei tale, înseamnă că datoria asta îţi este o povară; iar dacă ţi-este o povară, înseamnă că ţi-este vrăjmaşă, şi dacă-ţi este vrăjmaşă, de ce-i îngădui atât de lesne să te biruie? Dacă ţi-ai fi însăţi prietenă, ai izgoni cel dintâi cât colo pe năprasnica-ţi vrăjmaşă.

— Asta nu se poate.

— Ba dimpotrivă, se poate foarte bine. Cugetă la dom«tiia-ta; reculege-te şi închide ochii.

— Aşa?

— Foarte bine.

O apuc atunci repede pe unde ştiam că e mai slabă J mă respinge însă, totuşi, cu o oarecare blândeţe şi cu mai puţină dârzenie pe chip.

— Eşti mai tare şi poţi face din mine ce vrei, îmi spuse ea dacă însă mă iubeşti, ai să mă cruţi de o ruşine.

— Scumpa mea Ignazia, o fată deşteaptă nu trebuie să se ruşineze decât dacă i se dăruie unui bărbat pe care nu-l iubeşte. Dacă i se dăruie aceluia pe care-l iubeşte, dragostea ia totul pe seama ei şi-i dă dreptate în tot ce face. Dacă nu mă iubeşti, nu doresc nimic.

— Dar cum să te conving că nu mă împotrivesc la ce faci fiindcă mi-eşti drag şi nu dintr-o ruşinoasă îngăduinţă?

— Nu te împotrivi, şi mândria mea te va ajuta să mă convingi.

— Recunoaşte că, neputând fi sigură, sunt silită să-ţi

zic nu.

— Recunosc, dar mă mâhneşti şi mă îngheţi.

— Voi fi însămi foarte mâhnită la rându-mi.

Cuvintele acestea mă făcură să prind la inimă; o sărutai şi, cu o mână cutezătoare, dobândii mult; ale ei îmi lăsau cale slobodă şi desfătarea avu pentru mine o încununare pe care nu mi-o tăgădui. Deplin mulţumit, căci pentru un început mai mult nu-mi puteam dori, mă lăsai cuprins de o voioşie care o molipsi şi pe ea.

Întorcându-se mama cu dominoul, mănuşile ete., n-am vrut să primesc mărunţişul de la dublon şi am plecat, ca să vin s-o iau ca întâia oară.

Primul pas era făcut şi dojia Ignazia înţelese că ar fi caraghioasă neţinându-mi isonul la cuvintele pe care i le şopteam la bal şi care, toate, năzuiau către plăcerea de a petrece câteva nopţi împreună. Îmbinată cu mândria, firea ei arzătoare de castiliană o încredinţa că nu trebuie să se gândească decât cum să mă facă să mă statornicesc la că Am fost toată noaptea cât se poate de duios şi de îndatoritor şi i-am vegheat toate voile, iar la cină m-am îngrijit să fie slujită cu ce-i plăcea ei mai mult. O adusei să se fericească ea însăşi că s-a hotărât să se dea bătută. I-am umplut buzunarele cu zaharicale, şi am băgat într-ale mele două sticle de ratafia, pe care i le-am dat mamei, pe care am găsit-o dormind în trăsură. Fără trufie, dar cu o duioasă recunoştinţă în glas, nu voi să primească un cvadruplu pe care i l-am oferit; mă rugă însă ca, dacă sunt în stare să fac asemenea daruri, să i-l dau logodnicului ei când va veni să mă vadă.

— Bucuros – îi spusei – dar cum să fac să mă încredinţez că nu-l jignesc?

— Spune-i că e în contul banilor pe care ţi i-a cerut. E sărac şi sunt sigură că acum se află în culmea deznădejdii că nu m-a văzut la fereastră. Am să-i spun mâine, ca să-l mângâi, că nu m-am dus la bal decât ca să-i fac tatii pe

plac.

Îmbinare de voluptate şi cucernicie, lucru obişnuit. În Spania, doña Ignazia dansă fandango-ul cu atâta dăruire de sine şi cu atâta foc, încât niciun cuvânt n-ar fi fost în stare să-mi făgăduiască ce-mi făgăduiau mişcările ei pline de voluptate. Ce mai dans şi acest fandango! Te ia pe sus, te aprinde şi, totuşi, numeroşi oameni au încercat să mă încredinţeze că cei mai mulţi dintre dansatori nu văd nimic rău într-însul. M-am făcut că-i cred. Înainte de a coborî, Ignazia mă rugă să merg a doua zi dimineaţă la opt la liturghie, la biser iea Soledad. Nu-i spusesem că acolo am văzut-o întâia oară. Mă mai rugă de asemenea să vin pe scară pe la ea şi-mi spuse că-mi va da o scrisoare –, dacă nu va găsi mijlocul să rămânem singuri.

Dormeam încă, pe la amiază, când mă trezi Marazzani, care venise să se poftească la prânz. Îmi spuse că m-a văzut toată noaptea cu frumoasa mea tovarăşă şi că zadarnic a întrebat pe la toate cunoştinţele lui din Madrid ca să afle cine e. Am răbdat liniştit această indiscretă curiozitate; când îmi spuse însă că, să fi avut bani, ar fi pus pe cineva să mă urmărească, îi spusei vreo două care-l făcură să pălească. Se grăbi să-şi ceară iertare, făgăduindu-mi ca pe viitor să nu-şi mai dea frâu liber curiozităţii, îmi propuse o petrecere cu vestita Spilette, care nu-şi vindea ieftin hatârurile; nici n-am vrut însă să aud, prins cum eram de doña Ignazia, pe care o socoteam o vrednică urmaşă a Charlottei.

Ajunsei la Soledad înaintea ei şi mă zări când intră, însoţită de fata care fusese şi întâia oară cu ea.

Veni să se pună în genunchi la doi paşi de locul unde stăteam eu, fără însă a întoarce niciodată capul către mine. Prietena ei mă cercetă, dimpotrivă, stăruitor; era de-o seamă cu Ignazia, dar era urâtă. Zărindu-l pe don Francisco, ieşii din biserică înaintea fetei, iar potrivnicul meu mă urmă, fericindu-mă nu fără un pic de amărăciune

că m-am învrednicit să merg a deua oară la bal cu iubita lui. Îmi mărturisi că s-a ţinut toată noaptea după noi şi că ar fi plecat destul de mulţumit de la bal, dacă nu ne-ar fi văzut dansând fandango, „căci prea mi s-a părut că arătaţi ca doi îndrăgostiţi nefericiţi. Simţind nevoia să-i cruţ inima bietului flăcău, îi spusei cu blândeţe în glas că dragostea te face adeseori să ai vedenii, clar că un băiat deştept ca el trebuie să-şi gonească din minte orice bănuială în legătură cu lipsa de prihană a unei fiinţe atât de virtuoase ca doña Ignazia. Totodată îi băgai în palmă o uncie de aur, rugându-l s-o primească în cont. O luă cu o mutră mirată şi înduioşată, mă numi părintele lui şi îngerul lui bun şi-mi făgădui recunoştinţă veşnică.

Pe seară, mă dusei la don Diego care mă ospăta cu minunatul meu ratafia şi pe urmă tatăl, mama şi fiica nu mai isprăviră vorbind despre cât îi datorează Spania contelui d'Aranda.

— Nimic nu-i mai bun pentru sănătate – zise doña Antonia, mama – decât balul şi, până la omul acesta ilustru, era o plăcere oprită. Şi totuşi, unii îl urăsc fiindcă i-a izgonit pe los padres de la compania de Jesus l, fiindcă a interzis mantalele până la călcâi şi los sombreros anehos (pălăriile mari). Săracii însă îl binecuvântează, fiindcă toţi banii care se scot din balurile de la los Canos del Peral lor le sunt hărăziţi.

— Ceea ce înseamnă – zise cârpaciul-gentilom – că toţi cei care merg la bal săvârşesc o faptă cucernică.

— Am două verişoare – îmi spuse Ignazia – care, cât priveşte purtările lor, sunt doi îngeraşi. Le-am spus că am fost la bal cu dumneavoastră şi, cum sunt sărace, n-au nici

— Iezuiţii.

6

O nădejde să ajungă şi ele vreodată acolo. V-ar fi uşor să le faceţi fericite luându-le la bal în ultima zi a carnavalului. Mama lor le-ar da bucuros voie să meargă, cu

atât mai mult cu cât balul se încheie la miezul nopţii, ca să nu ştirbească din sfinţenia zilei morţilor.

— Sunt gata, frumoasa mea Ignazia, să vă înlesnesc această nevinovată bucurie, cu atât mai vârtos cu cât doña Antonia va fi astfel scutită de corvoada de a ne aştepta în trăsură.

— Sunteţi foarte îndatoritor, dar ar trebui întâi să vă cunoască mătuşa mea, care e mai mult decât meticuloasă în ce priveşte credinţa. Când vă va cunoaşte, sunt sigură că n-are să-mi zică nu când am să-i vorbesc de petrecere, fiindcă arătaţi ca un om cât se poate de cuminte. Mergeţi la dânsa chiar azi. Locuieşte pe strada cealaltă, la prima poartă, unde e o firmă de călcătorie de dantele. Luaţi câteva în buzunar şi spuneţi că mama v-a dat adresa. Întor CÂndu-mă mâine dimineaţă de la liturghie, fac eu tot ce mai rămâne de făcut, şi dumneavoastră veniţi la amiază aici, ca să ne înţelegem cum ne întâlnim în ultima zi de carnaval.

Făcui întocmai cum m-a învăţat, iar a doua zi doña Ignazia îmi vesti că toate sunt bune şi la locul lor.

— Tuspatru dominourile vor fi – îi spusei – la mine acasă, unde veţi intra pe o poartă din dos. Vom prânzi în odaie şi ne vom masca să mergem la bal, de unde vă voi petrece pe toate acasă. Pe verişoara mai mare am s-o îmbrac băieţeşte, are să fie un cavaler desăvârşit.

— Eu nu-i vestesc nimic dinainte, ca să nu-i fie frică de păcat. O dată ajunsă la domnia-ta acasă, are să facă tot ce-i spui.

Mezina era urâtă, dar arăta oricum a femeie; cea mare, dimpotrivă, urâtă-foc, arăta ca o pocitanie de bărbat în straie de muiere. Contrastul acesta mă distra, căci doña Ignazia era de o frumuseţe fără cusur şi de-a dreptul fermecătoare, când îşi lepăda mutra aceea smerită.

Mă îngrijii să fie totul pregătit într-un iatac lipit de odaia mea, fără ca să ştie nimic înfiorătorul meu paj, iar

marţi dimineaţă îi dădui un pezzo duro ca să meargă să-şi petreacă slobod ultima zi de carnaval, spunându-i că n-am nevoie să se întoarcă decât a doua zi la amiază.

pupă ce poruncii o cină bună şi un băiat de la cafenea zg ne slujească, mă descotorosii de Marazzani dându-i un dublon şi mă pregătii să le sărbătoresc cum se cuvine pe cele două verişoare şi pe frumoasa mea Ignazia care trebuia, cu ajutorul ceasului bun, să devină, în ziua aceea, drăguţa mea. Mă jucam de-a ceva foarte nou: trei mironosiţe, din care două slute de să dai şi să fugi, a treia cum nu se poate mai ispititoare, descântată gata, pe jumătate domesticită şi care cam bănuia, cred, ce anume prăjitură o aştepta la desert.

Sosiră la amiază şi până la unu şezurăm la masă, unde le înşirai vorbe înţelepte, pline de laptele şi de mierea evlaviei. Mă îngrijisem de un minunat vin de Mancha. Vinul acesta, foarte băutor, are tăria vicleană a vinurilor ungureşti. Fetele acestea cumsecade nu erau deprinse să zăbovească două ceasuri la masă, să mănânce, pe săturate, bucate din cele mai alese şi să-şi veselească inima cu vinuri pe sprânceană; aşa se face că, fără a se ameţi, luară toate foc şi fură cuprinse de o voioşie dintr-al cărei farmec nu gustase niciodată până atunci.

Îi spusei celei mai mari, care să tot fi avut vreo douăzeci şi cinci de ani, că am de gând s-o îmbrac băieţeşte; îi văzui, precum mă aşteptam, groaza întipărindu-i-se pe chip, doña Ignazia îi spuse însă că e un noroc pentru ea să aibă parte de o asemenea bucurie, iar sora ei cugetă că nu poate fi un păcat.

— Dacă ar fi fost să fie unul – îi zisei eu – crezi că i l-aş fi propus vrednicei dumitale surori?

Doña Ignazia, care ştia pe de rost Vieţile sfinţilor, îmi întări vorba zicând că slăvită sfânta Maria şi-a trăit toată viaţa îmbrăcată în straie bărbăteşti, şi la această învăţată trimitere verişoara cea mare se dădu bătută.

Îi preamării cu laude atunci agerimea minţii, silind-o astfel să mă încredinţeze că nu mă înşel.

— Vino cu mine – îi spusei – iar dumneavoastră, domnişoarelor, aşteptaţi-ne aici, căci vreau să mă bucur de uimirea voastră când veţi vedea ivindu-se în locul un bărbat.

Mai de voie, mai de nevoie, verişoara cea slută mă urmă; înşirându-i apoi înainte toată zestrea unui bărbat, o pusei să se descalţe şi să-şi tragă nişte ciorapi albi şi nişte pantofi, din care luasem câteva perechi. Aşezându-mă în faţa ei, îi spusei că ar săvârşi un păcat de moarte bănuindu-mă cumva, căci puţind să-i fiu tată n-aveam cum să am gânduri necurate. Îmi răspunse că e o bună creştină, dar nicidecum o tâmpită. Îi pusei jartierele, spunându-i că n-aş fi crezut niciodată că are piciorul aşa bine făcut şi pielea aşa aibă, iar amorul-propriu îi surni un zâmbet de mulţumire.

Văzui că are nişte pulpe destul de frumuşele, dar n-o văzui totuşi să roşească. Îi dădui o pereche de pantaloni de la mine, şi i se potriviră de minune, deşi eram mai înalţ decât ea cu cinci degete; prisosurile noastre de lungime sunt însă înghiţite în lăţime la femei de rotunjimile obrazelor lor dindărăt. Întorcându-mă cu ea s-o las să şi-i tragă nestingherită, îi dădui o cămaşă cu jabou, şi-mi spuse că e gata înainte de a se fi închis la gât, treabă pe care-o luai pe seama mea, gândind că s-ar putea să fie şi un pic de cochetărie în chemarea aceasta înainte de vreme, căci avea un piept splendid şi n-a făcut niciun fel ele nazuri spre a mă împiedica să-l văd pe când o încheiam la gât. N-aş putea să mă rostesc dacă s-a supărat că nu i-am spus ce frumos e. Când fu gata cu dichiseala, o măsurai din cap până-n picioare şi, lăudând-o foarte, îi spusei că nu-i decât un singur loc unde unul care se pricepe ar putea s-o cunoască drept femeie.

— Îmi pare rău.

— Îmi dai voie să-ţi potrivesc cămaşa în locul acela?

— Te rog, căci eu nu m-am îmbrăcat* niciodată băieţeşte.

Mă aşezai atunci în faţa ei şi, descheind-o la prohab, îi potrivii cămaşa, nu fără a-mi lua şi unele îngăduinţe pe care împrejurarea nu le oprea; lucram însă cu atâta seriozitate, încât, deşi fremăta, verişoara cea mare îşi închipuia desigur că aşa trebuie să fie.

După ce-i pusei dominoul şi masca, o prezentai, iar so-ră-sa şi doña Ignazia o lăudară, spunându-i că cei mai pricepuţi o vor lua drept bărbat.

— E rândul dumitale, îi spusei mezinei.

— Du-te – îi spuse sora cea mare – căci don Jaime e cel mai cinstit bărbat din câţi se află în Spania.

Multă treabă n-aveam cu mezina, căci nu trebuia decât să-i îmbrac dominoul; voind însă s-o ţin mai mult pe vară-sa, o pusei să-şi tragă nişte ciorapi albi frumoşi, să-şi schimbe basmaua şi să se titircască în fel şi chip. Când fu gata, o prezentai, şi doña Ignazia, băgând de seamă că şi-a schimbat basmaua şi ciorapii, o întrebă dacă mă pricep la fel de bine să îmbrac o femeie după cum mă pricep să prefac o femeie în bărbat.

— Nu ştiu – îi spuse vară-sa – fiindcă n-am avut nevoie de dânsul; m-am dichisit singură.

Era rândul fetei lui don Diego şi de îndată ce intră în iatac, făcui cu ea tot ce pofteam, iar ea se supuse în felul acela care pare a zice: „Mă supun fiindcă nu-s în stare să mă împotrivesc”. Voind să-i cruţ cinstea, mă oprii la vreme; a doua oară însă, o ţinui peste o jumătate de oră, istovind-o de plăcere; era însă plămădită pentru dragoste şi firea o înzestrase astfel încât nici cel mai năprasnic atac n-o putea doborî. Când buna-cuviinţă ne sili să ne întoarcem, le spuse verişoarelor ei:

— Credeam că nu se mai isprăveşte; a trebuit să des-cos şi să cos la loc tot dominoul.

Îi admirai isteţia.

La căderea nopţii, ne duserăm la bal, unde, fiind o zi deosebită, contele d'Aranda îngăduise jandango-ul fără nicio oprelişte; era însă atât de multă lume, încât ne fu cu neputinţă să dansăm. Pe la zece luarăm masa şi apoi ne plimbarăm până tăcură amândouă orchestrele. Bătea miezul nopţii, începea sfântul post şi carnavalul trebuia să-i dea locul.

Trecerea aceasta nemijlocită de la nebunie la smerenie, de la dezmăţ la cucernicie, de la păgânism cu bacanalele lui, la creştinism cu tainele şi cu simbolul său atât de filosofic, are ceva izbitor, ceva silit, ceva împotriva firii. La unsprezece cincizeci şi nouă, simţurile ard în văpăi; când bate miezul nopţii, într-un singur minut, simţurile trebuie să fie domolite, patimile stinse, sufletul pătruns de căinţă şi de iubire: anevoios deznodământ, imposibilă situaţie.

După ce le petrecui pe cele trei spanioloaice la mine ca să-şi lase dominourile, le petrecurăm la mama lor pe verişoare. Mai aveam câţiva paşi, când doña Ignazia îmi spuse că tare ar bea o cafea. Mi-era lesne s-o înţeleg şi o adusei înapoi la mine, sigur că va rămâne vreo două ceasuri, spre marea mulţumire a amândurora.

Ducând-o la mine în odaie, o lăsai o clipă acolo spre a coborî să poruncesc cafeaua şi mă întâlnii nas în nas cu don Francisco, care niciuna, nici două, îmi ceru să-i fac hatârul de a-l primi şi pe el, căci o văzuse pe doña Ignazia urcând. Am avut tăria să-mi ascund ciuda şi furia. I-am spus că la el e voia şi că poate fi încredinţat că vizita-i neprevăzută îi va face iubitei lui cea mai mare plăcere. Urc, vine după mine şi îl vestesc pe nepoftit, fericind-o pe fată pentru bucuria pe care desigur i-o face această vizită la un asemenea ceas.

Să fi pus rămăşag că se va preface cel puţin tot atât de iscusit ca mine, aş fi pierdut. În focul necazului, îi spuse

cu asprime că s-ar fi ferit să-mi ceară o cafea dacă ar fi ştiut că va veni să mi se vâre în suflet, că a călcat cu picioarele în străchini şi că dacă n-ar fi fost atât de prost crescut nu mi-ar fi picat la ora aceea pe cap.

Deşi mi-era ciudă şi mie, am socotit că trebuie să-i iau apărarea bietului băiat care arăta ca un câine gonit din bucătărie. Încercai s-o liniştesc pe doña Ignazia, spunându-i că e firesc ca don Francisco să fi venit la o cafea la ceasul acesta în ultima noapte de carnaval, că ne-a văzut din întâmplare şi că eu l-am rugat să urce, socotind că-i va face ei plăcere.

Ghicindu-mi gândurile, doña Ignazia se prefăcu convinsă de argumentele mele şi-l pofti să ia loc; nu-i mai spuse însă niciun cuvânt, nevorbindu-mi decât mie, şi mulţumindu-mi pentru plăcerea pe care, de dragul ei, le-am făcut-o celor două verişoare.

După ce-şi luă cafeaua, don Francisco socoti de cuviinţă să-şi ia rămas bun. Îi spusei că trag nădejde să-l mai văd din când în când în vremea postului, dar doña Ignazia nu-i spuse un cuvânt, salutându-l doar cu o uşoară înclinare din cap.

După ce plecă, îmi spuse mâhnită că această supărătoare încurcătură o păgubeşte de plăcerea de a-şi petrece un ceas cu mine, fiindcă e încredinţată că don Francisco e în cafenea sau într-un loc de unde ne iscodeşte şi că nesocotindu-i gelozia, şi-ar atrage asupră-i răzbunarea lui.

Fii bun, aşadar, şi du-mă acasă la părinţii mei şi, aacă mă iubeşti, mai treci pe la mine. Pocinogul pe care ui l-a făcut are să-l coste multe lacrimi pe nerodul acela

— Adăugă ea – şi s-ar putea chiar să mă descotorosesc de el, fiindcă nu-i dau voie să mă curtenească la fereastră decât ca să mă mărit. Eşti ori nu sigur că nu-l iubesc?

— Foarte sigur, îngeraşul meu dulce. M-ai făcut

fericit şi trebuie să cred că mă iubeşti pe cât te iubesc şi eu.

Doña Ignazia îmi dădu grabnic o nouă dovadă şi apoi o petrecui acasă, încredinţând-o că, atâta vreme cât voi mai rămâne la Madrid, va fi singura ţintă a gândurilor mele.

A doua zi prânzii la Mengs, iar a treia zi, la patru ceasuri, un bărbat cu o mutră de neam prost mă opri pe stradă şi-mi spuse să-l urmez la o mănăstire, unde-mi va spune ceva care mă va interesa cu deosebire.

Urmându-l fără să scot un cuvânt, îmi spuse, de îndată ce văzu că nu ne mai poate nimeni auzi, că alcaldele Messa urma să vină la mine chiar în noaptea aceea cu toţi zbirii lui.

—… printre care – adăugă – mă număr şi eu. Ştie că aveţi arme oprite pe care le-aţi ascuns în odaie, sub rogojină, după sobă. Ştie, sau crede a şti şi alte lucruri care-l îndreptăţesc să vă aresteze şi să vă ducă la închisoarea unde sunt ţinuţi cei care urmează să fie trimişi să muncească la presidio (la galere). Vă dau de veste de toate acestea fiindcă vă cred un om de onoare. Nu nesocotiţi înştiinţarea mea; luaţi-vă măsuri de pază; adăpostiţi-vă într-un loc sigur şi feriţi-vă de această jignire.

Încrezându-mă în spusele omului, fiindcă treaba cu armele era adevărată, îi băgai un dublon în palmă şi, în loc să mă duc la doña Ignazia, cum aveam de gând, mă întorsei acasă, de unde, cu armele sub manta, mă dusei la Mengs, lăsând vorbă la cafenea să trimită pajul după mine de îndată ce se întoarce. La Mengs eram în siguranţă, căci locuia într-o casă a regelui.

Om de ispravă, dar ambiţios, mândru şi din cale afară de bănuitor, pictorul se arătă gata să-mi dea adăpost pentru o noapte; îmi spuse însă că a doua zi trebuia să mă gândesc să-mi găsesc altul, fiindcă nu se poate ca pentru a mă aresta, alcaldele să n-aibă şi alte pricini mai temeinice

decât aceea a armelor oprite şi că, neştiind despre ce e vorba, nu poate răspunde de nimic. Îmi dădu o odaie şi cinarăm între patru ochi, nevorbind de nimic altceva; eu spunându-i într-una că nu mă recunosc vinovat decât de a avea arme oprite, el răspunzându-mi că, dacă aşa stau lucrurile, ar fi trebuit să-i râd în nas săritorului zbir în loc să-i dau un dublon, să rămân liniştit acasă fără să-mi scot armele de acolo, căci cu mintea pe care o am puteam să ştiu că oricine, la el acasă şi în puterea dreptului natural, e slobod să ţină arme, ba chiar şi tunuri, îi răspunsei că n-am venit la el decât ca să mă feresc de neplăcerea de a-mi petrece o noapte la închisoare, căci eram sigur că iscoada căreia îi dădusem ciublonui mi-a spus adevărul.

— Mâine am să-mi găsesc altă locuinţă. Recunosc că ar fi trebuit să-mi las acasă carabina şi pistoalele.

— Şi ar fi trebuit să rămâi şi dumneata acolo. Nu credeam că eşti aşa de uşor de speriat.

În vreme ce ne sfădeam astfel, sosi gazda mea, spunând că alcaldele, însoţit de treizeci de zbiri, a venit să-mi cerceteze locuinţa, deschizând uşa cu ajutorul unui lăcătuş; că însă, căutând peste tot şi negăsind nimic, a închis-o la loc punând peceţi şi că a plecat ducându-l la închisoare pe paj, pe care-l învinuia că mi-a dat de veste, „căci – adăuga el – altminteri nu s-ar fi retras señorul veneţian la cavalerul Mengs, unde nu-l pot aresta”.

Auzind acestea, Mengs recunoscu că n-am greşit încrezându-mă în ce-mi spusese omul acela; adăugă că trebuie să mă grăbesc să merg a doua zi să-l găsesc pe contele d’Aranda şi mai ales să stărui asupra nevinovăţiei pajului. Gazda mea plecă, noi ne urmarăm vorba, şi cum lui Mengs i se tot rupea inima de nevinovatul meu paj, îi răspunsei oarecum scos din sărite:

— Pajul meu trebuie să fie o lichea în toată legea, căci dacă alcaldele îl bănuie că m-a înştiinţat de vizita lui. e o dovadă de netăgăduit că magistratul ştie că pajul ştia

de ea. Şi, mă rog, te întreb: sluga asta nu e oare un nemernic, dacă, cunoscând un asemenea lucru, nu mi-a spus nimic de el? şi te mai întreb cum îl putea cunoaşte fără a fi el însuşi vânzătorul, căci, la urma urmei, numai el ştia unde-mi sunt ascunse armele.

Fiindu-i ciudă că nu mai are ce să-mi răspundă, Mengs mă lăsă şi se duse la culcare. Făcui asemenea şi eu şi dor-mii destul de liniştit.

A doua zi de dimineaţă, marele Mengs îmi trimise rufărie şi tot ce-mi trebuia ca să mă dichisesc. Slujnica îmi aduse o ceaşcă de şocolată şi bucătarul veni să mă întrebe dacă mi-e îngăduit să mănânc de dulce. La un nobil, asemenea purtări te poftesc să nu-i mai pleci niciodată din casă, dar la un om oarecare te izgonesc. Am mulţumit pentru tot şi n-am primit decât şocolată şi o batistă.

Trăsura mea era la scară şi eu eram în odaie la Mengs ca să-i mulţumesc şi să-i spun că n-am să mă mai întorc la el până n-am să fiu liber, când se înfăţişă un ofiţer, întrebându-l pe pictor dacă se află la dânsul cavalerul de Casanova.

— Chiar eu sunt acela, domnule, îi spusei eu.

— Vă rog, domnule, să mă urmaţi de bunăvoie la corpul de gardă de la Buen Retiro, unde veţi rămâne închis; căci casa aceasta fiind a, regelui nu pot folosi puterea; vă înştiinţez însă că în mai puţin de un ceas, domnul cavaler Mengs va primi porunca să nu vă mai ţină şi atunci veţi fi dus la închisoare cu tărăboi, ceea ce vă va fi desigur foarte neplăcut. Vă sfătuiesc aşadar să mă urmaţi liniştit şi să-mi înmânaţi armele pe care desigur le aveţi.

— Domnul cavaler Mengs vă poate da armele care călătoresc cu mine de unsprezece ani şi pe care le port spre a mă apăra în drumurile pe care le fac. Şi vă voi şi urma, rugându-vă numai să-mi îngăduiţi să scriu patru răvaşe, treabă de nicio jumătate de ceas.

— Nu pot nici să aştept, nici să vă îngădui să scrieţi; veţi fi însă slobod s-o faceţi când veţi fi la închisoare.

— Ajunge, şi mă supun plecat, lucru pe care nu l-aş face dacă m-aş putea împotrivi cu puterea. Îmi voi aminti de Spania atunci când, într-alte părţi ale Europei, voi întâlni oameni liberi ispitiţi să facă, aşa ca mine, o călătorie în ţara dumneavoastră.

Îl sărutai pe Mengs, care părea înmărmurit; îmi trimisei armele în trăsură şi mă urcai şi eu într-însa împreună cu căpitanul, care părea un om cât se poate de cinstit.

Ostaşul acela mă duse la palatul Buen Retiro, un castel pe care familia regală îl părăsise, care nu mai slujea decât de închisoare pentru aşa-zişii vinovaţi, şi ale cărui odăi de locuit slujeau de cazărmi. În palatul acesta se retrăgea Filip al V-lea cu regina pentru a se pregăti de sărbătorile Paştelui.

După ce căpitanul care mă adusese mă dădu pe seama căpitanului de zi, un ofiţer vrednic de a fi temnicer la ocnă, un caporal mă duse înăuntru în castel, într-o sală mare de la parter. Găsii zăcând acolo, într-o duhoare mă. – buşitoare, vreo treizeci de arestaţi, dintre care vreo zece erau ostaşi. Erau vreo zece, douăsprezece priciuri, câteva bănci, nicio masă şi nimic altceva pe care să te poţi aşeza.

Îi cerui unui ostaş să-mi aducă nişte hârtie, pene de scris şi cerneală şi-i dădui un duro în acest scop. Luă banul râzând, plecă şi nu se mai întoarse. Cei pe care mi se năzărea să-i întreb de el îmi râdeau în nas. Cel mai mult mă izbi când îi văzui pe pajul meu şi pe contele Marazzani, care-mi spuse, în italieneşte, că e de trei zile în temniţa aceea şi că nu mi-a scris fiindcă avea o presimţire că mă va vedea ţinându-i tovărăşie. Adăugă că în mai puţin de două săptămâni au să ne scoată de acolo spre a ne trimite, cu pază tare, să muncim la vreo fortăreaţă, unde vom avea totuşi voie să ne arătăm dreptatea în scris şi de unde vom

putea nădăjdui să ni se dea drumul în trei, patru ani, cu un paşaport pentru a pleca din Spania.

— Nădăjduiesc că n-au să mă osândească înainte de a mă asculta.

— Mâine va veni alcaldele, vă va pune câteva întrebări şi va scrie pe hârtie ce-i răspundeţi. Asta-i tot. Pe urmă, vă vor trimite poate în Africa.

— Pe dumneata te-au cercetat până acum?

— Da, ieri, vreme de câteva ceasuri.

— Şi ce te-au întrebat?

— Ce bancher îmi dă banii pe care-i cheltui. Am spus că nu cunosc niciun bancher, că am trăit împrumutându-mă de pe la prieteni şi tot aşteptând să fiu primit în garda regelui. M-au întrebat de ce nu mă cunoaşte ministrul Parmei şi am spus că nu m-am prezentat la el niciodată. „Fără încuviinţarea ministrului ţării dumitale – mi-au întâmpinat ei – nu poţi nicicum ajunge în garda regelui, şi ar fi trebuit s-o ştii; îţi va da însă regele altă slujbă, pentru care nu-ţi trebuie încuviinţarea nimănui”. Şi zicând acestea, alcaldele mă părăsi, fără măcar să-i mai pese de mine. Prevăd că, dacă nu întreabă de dumneavoastră ambasadorul Veneţiei, veţi avea aceeaşi soartă.

Ţinându-mi firea şi înghiţind în sec, deşi nu mi se părea de crezut că se vor purta cu mine aşa cum mă ameninţa Marazzani, mă aşezai pe un pat pe care-l părăsii după trei ceasuri, văzându-mă năpădit de lighioanele acelea spurcate care par să fie endemice în Spania şi pe care numai văzându-le mi se întorcea stomacul pe dos. Stam în picioare, ţeapăn şi neclintit, într-o tăcere de moarte, rumegându-mi fierea care mă otrăvea.

De vorbit n-aveam cu cine, trebuia să scriu şi nu mi se dădeau mijloacele. N-aveam încotro, aşa că mă hotărîsem să aştept ceea ce, vrând, nevrând, trebuia mai devreme sau mai târziu să se întâmple.

La amiază, Marazzani îmi spuse că pot cere de

mâncare dându-i bani unui ostaş pe care-l cunoaşte şi de a cărui cinste mă asigură.

— N-am poftă de mâncare – îi întorsei eu – şi nu mai dau niciun ban nimănui până nu mi se înapoiază scudul pe care l-am dat.

Făcu tărăboi în jurul acestei hoţii, dar îi râseră toţi în nas. Îmi vorbi pe urmă pajul meu, ca să mă roage să-i dau bani să mănânce, căci îi era foame şi n-avea un ban.

— Nu-i dau nimic, fiindcă nu mai e în slujba mea şi mai bine ar fi dat Dumnezeu să nu fi fost niciodată!

Îi văzui pe toţi tovarăşii mei de suferinţă mâncând o supă rea de usturoi cu o pâine jalnică şi bând apă, afară de doi preoţi şi de unul căruia îi ziceau corregidor [1] care se ospătau cum se cuvine.

La orele patru, un slujitor al lui Mengs veni să-mi aducă un prânz din care puteau mânca patru inşi. Voia să lase totul acolo şi să vină seara după farfurii; în halul însă în care eram, neavând chef să le împart jigodiilor care mă înconjurau rămăşiţele, îl pusei să aştepte şi, după ce mă îndestulai pe una din băncile acelea cumplite, îl

Funcţie administrativo-juridică în vechea Spanie.

trimisei acasă, rugându-l să nu mai vină iar decât a doua zi la aceeaşi oră, căci n-aveam poftă să cinez. Slujitorul făcu întocmai. Marazzani îmi spuse mârâind că aş fi putut păstra măcar sticla de vin. Nu-i răspunsei nimic.

La ora cinci, avui plăcerea să-l văd ivindu-se pe Manuzzi cu un ofiţer din gardă. După se schimbarăm bineţe, el compătimindu-mă şi eu mulţumindu-i, îl întrebai pe ofiţer dacă mi-e ori nu îngăduit să le scriu câtorva oameni care nu mă pot lăsa acolo decât neştiind unde mă aflu.

— Ar fi o silnicie – îmi răspunse el – să vă oprim.

— Atunci – urmai eu – îi este îngăduit unui ostaş căruia îi dai să-ţi cumpere cele de trebuinţă să ia un duro şi să piară de pe faţa pământului?

— Care-i ostaşul?

Se schimbase garda şi întrebările noastre rămaseră zadarnice; nu-l cunoştea nimeni.

— Vă făgăduiesc, domnule – îmi spuse ofiţerul – să veghez ca banii să vă fie înapoiaţi şi ostaşul necredincios pedepsit; până atunci, veţi avea într-o clipă hârtie, cerneală, pene, o masă şi lumină.

— Iar eu – adăugă Manuzzi – vă făgăduiesc că la orele opt un slujitor al ambasadorului va fi aici la porunca dumneavoastră pentru a duce scrisorile la adresele lor.

Scoţând atunci trei scude din buzunar, îi spusei gloatei că i le dau aceluia care mi-l numeşte pe ostaşul cel necinstit: cel dintâi îl numi Marazzani. Alţi doi sau trei se grăbiră să-i repete numele, iar ofiţerul îl însemnă în carneţelul lui, zâmbinde: începea să mă cunoască, deoarece cheltuiam trei scude ca să recapăt unul şi asta numai a zgârcenie nu semăna.

Manuzzi îmi şopti că ambasadorul va lucra pe sub mână ca să mi se facă dreptate şi că nu se îndoieşte că va izbândi foarte curând.

Plecând domnii aceia, mă apucai de scris, dar avui nevoie de o răbdare de fier. Ticăloşii aceia veneau să citească ce încredinţam eu hârtiei şi, când nu înţelegeau, mergeau atât de departe cu neobrăzarea încât îmi cereau să le explic. Sub cuvânt că mucăresc lampa, o stingeau. Eram mai rău ca la ocnă şi înduram totul fără să crâcnesc. Un ostaş îndrăzni să-mi spună că dacă-i dau un scud, îi cuminţeşte el pe toţi; nu-i răspunsei. Cu tot iadul acela, îmi sfârşii scrisorile şi le închisei. Nu era nicio măiestrie în răvaşele acelea, pusesem însă într-însele toată otrava care mă ardea.

Lui Mocenigo îi scriam că datoria lui e să apere pe un supus al suveranului său când slujbaşii unei puteri barbare îl asasinează spre a-i lua averea. Îi arătam că nu-mi poate tăgădui sprijinul, decât doar dacă ştie cu ce m-am făcut

vinovat, iar că eu cunosc în cugetul meu că n-am călcat cu nimic legile republicii; că răfuiala mea cu republica n-o cunoaşte nici el precum n-o cunosc nici eu, că n-are ca pricină nici vreo crimă şi nici vreun delict, astfel încât sprijinul lui mi se cuvine pentru însăşi calitatea mea de veneţian, de care nimic nu mă poate lipsi fără o judecată şi o condamnare prealabilă.

Lui don Emmanuel de Roda, un mare cărturar, ministru al Iertării şi Dreptăţii îi scriam că vin la dânsul nu spre a cere un hatâr, ci spre a-mi căuta dreptatea. „Slujiţi-l – îi spuneam – pe Dumnezeu şi pe stăpânul vostru, maiestatea-sa catolică, împiedicându-l pe alcaldele Messa să asasineze un veneţian care n-a călcat nicio lege şi care n-a venit în Spania decât în convingerea că va trăi printre oameni cinstiţi şi nu printre asasini unşi ca atare de slujbele ce li se încredinţează. Omul care vă scrie are, monseniore, în buzunar o pungă plină de dubloni şi stă închis într-o sală puturoasă unde a şi fost prădat, şi se teme că la noapte va fi asasinat”.

Ducelui de Lossada îi scriam să-l vestească pe rege, stăpânul lui, că fără ştirea, dar în numele său, e asasinat un veneţian care n-a săvârşit niciun delict şi nicio contravenţie şi a cărui singură vină e că se află destul de bogat ca să nu aibă nevoie de nimeni atâta vreme cât va mai sta în Spania. Îi arătam că e dator s-o implore pe maiestatea-sa catolică să trimită porunci care să împiedice acest omor.

Cea mai tare însă din cele patru scrisori pe care le-am întocmit era cea trimisă contelui d’Aranda. Îi spuneam că, dacă asasinatul apucă a se săvârşi, n-am să pot să mă împiedic ca, înainte de a muri, să cred că din porunca lui s-a săvârşit, de vreme ce degeaba i-am repetat ofiţerului care m-a arestat că am venit la Madrid recomandat la dânsul de o principesă a cărei scrisoare i-am înmânat-o personal. „N-am făcut nimic, spuneam; cum voi putea fi

oare despăgubit când mi se va da drumul din acest infern, pentru sălaşul acesta dezgustător, şi pentru toate relele purtări pe care până acum le-am îndurat? Ori eliberaţi-mă de îndată, ori daţi călăilor dumneavoastră poruncă să isprăvească repede cu mine, căci dacă alcaldelui dumneavoastră i se năzare cumva să săvârşească cumplita samavolnicie de a mă trimite la presidios, fiţi încredinţat că nu voi ajunge viu”.

Potrivit obiceiului meu, am păstrat copii de pe scrisori şi am dat drumul la răvaşe cu slujitorul pe care atotputernicul Manuzzi mi l-a trimis după făgăduială. Am petrecut cea mai înfiorătoare noapte pe care şi-ar fi putut-o închipui Dante pentru caznele de apoi. Toate priciurile erau ticsite şi, chiar să mai fi fost vreun loc, n-aş fi voit să mă culc pe el. Am cerut degeaba nişte paie şi chiar dacă le-aş fi dobândit, nu m-aş fi putut întinde pe ele, căci n-aş fi ştiut unde să le aştern, podeaua fiind, toată leoarcă; căci pentru tot lumeţele acela nu erau decât vreo două sau trei hârdaie şi fiecare se slobozea unde nimerea.

Îmi petrecui noaptea pe o bancă îngustă şi fără spătar, neavând decât braţul meu drept căpătâi.

Pe la şapte dimineaţa, veni să mă vadă bunul Manuzzi; era într-adevăr bun pe atunci şi pentru mine era un fel de a doua pronie cerească. Îl rugai să coboare cu mine şi cu ofiţerul până la corpul de gardă, ca să iau ceva în gură, căci mă simţeam istovit. Cererea îmi fu împlinită pe loc. Băui o şocolată şi, povestindu-le prin ce am trecut, le făcui părul măciucă.

Manuzzi îmi spuse că scrisorile mele n-aveau să ajungă la destinaţie decât în cursul zilei şi adăugă râzând că aceea pe care am scris-o ambasadorului e cumplită. Îi arătai atunci copiile celorlalte şi tânărul, neumblat la şcoala vieţii, îmi spuse că vorba dulce mai mult aduce. Nu ştia că există împrejurări când omul nu poate să nu scrie cu fiere. Îmi spuse în taină că ambasadorul prânzeşte în

ziua aceea cu el'Aranda şi că i-a făgăduit să-i vorbească în sprijinul meu între patru ochi, dar că se teme ca scrisoarea mea să nu-l fi supărat pe trufaşul spaniol.

— Singurul hatâr pe care vi-l cer – îi spusei – e să nu-i spuneţi domnului ambasador că ştiţi ce-am spus în scrisoarea aceea.

Mi-o făgădui.

Un ceas după ce a plecat, aflându-mă în mijlocul gloatei şi făcându-mă că n-aud obrăzniciile pe care le spuneau pe seama înălţimii mele care li se părea izbitoare, îi văzui ivindu-se pe doña Ignazia şi pe taică-său, care intrară cu căpitanul acela de treabă căre-mi făcuse atâta plăcere. Vizita aceasta îmi rănea inima, trebuia să cât însă la ce avea bun în ea şi s-o primesc cu multă recunoştinţă; căci vădea însuşiri alese, mărinimie, virtute şi omenie la omul acela de ispravă şi dragoste adevărată şi devotament la frumoasa credincioasă care mi-o făcea.

Deşi cu mâhnire în glas şi într-o spaniolească stricată, îi făcui să înţeleagă ce mişcat sunt de cinstea pe care mi-o fac. Doña Ignazia nu scotea un cuvânt: era singurul mijloc pe care-l avea spre a-şi împiedica lacrimile să rupă zăgazul; don Diego era însă meşter la cuvânt şi îşi desfăşură toată iscusinţa ca să mă facă să înţeleg că n-ar fi venit niciodată să mă vadă dacă n-ar fi fost încredinţat că s-a săvârşit o greşeală sau că e vorba de una din acele îngrozitoare pâri mincinoase care-i înşală pentru scurtă vreme pe judecători. Şi trase încheierea că nu vor întârzia să-mi dea drumul şi să-mi acorde o satisfacţie pe măsura jignirii ce mi se adusese.

Omul acesta cumsecade mă tulbură adânc atunci când, la plecare, îmi strecură în mână un fişic, şoptindu-mi la ureche că e de doisprezece cvadrupli, pe care să i-i înapoiez când am să pot.

Erau peste o mie de franci. Mi se zburli părul în cap. Îi strânsei mâna cu duioşie şi-i spusei la ureche că am şi eu

cincizeci în buzunar pe care nu îndrăznesc să i-i arăt, de teama puşlamalelor care roiau în jurul meu. Îşi puse plângând fişicul la loc în buzunar şi, după ce-i făgăduii să vin la dânsul de îndată ce voi fi liber, plecă.

Omul acesta de ispravă nu-şi spusese numele şi, cum era foarte bine îmbrăcat, îl luară drept unul care era cineva. Firi de soiul acesta nu sunt rare în Spania, unde exaltarea eroică e un fenomen obişnuit; dar extremele se ating.

La amiază, slujitorul lui Mengs sosi cu un prânz mai ales, dar mai puţin îmbelşugat ca în ajun. Asta voiam şi cu Prânzii de faţă cu el, şi plecă la fel ca în ajun, ducându-i sănătate din parte-mi stăpânului lui.

La ceasul unu, veni un ins să-mi spună să-l urmez. Mă petrecu într-o odăiţă unde-mi văzui carabina şi pistoalele. Aşezat la o masă încărcată de dosare şi cu doi zbiri lângă el, alcaldele Messa îmi spuse să iau loc şi-mi porunci apoi să răspund drept la toate întrebările lui, înştiinţându-mă că răspunsurile mele vor fi scrise pe hârtie.

— Nu ştiu bine spanioleşte şi nu voi răspunde decât în scris oricui îmi va pune întrebări în italieneşte, în franţuzeşte ori în latineşte.

Răspunsul acesta, rostit cu un glas dârz şi hotărât, îl uimi. Îmi vorbi un ceas încheiat; înţelegeam tot ce-mi spunea, dar alt răspuns nu scoase de la mine decât acesta:

— Nu înţeleg ce-mi spuneţi. Găsiţi un jude care să ştie una din cele trei limbi pe care le ştiu eu şi atunci vă voi răspunde; nu voi dicta însă, ci-mi voi scrie eu răspunsurile.

Alcaldele se înfurie, dar mă făcui că nu-i iau în seamă răbufnelile.

Până la urmă, îmi dădu o pană şi-mi spuse să-mi scriu în italieneşte numele şi titlurile, precum şi ce caut în Spania. Neputându-mă împotrivi să-i dau această

mulţumire, mă mărginii să scriu următoarele:

„Sunt Giacomo Casanova, supus al republicii veneţiene, cm de litere, cavaler al Pintenului de aur. Sunt destul de avut şi călătoresc pentru plăcerea mea. Mă cunosc ambasadorul Veneţiei, contele d'Aranda, prinţul della Cattolica, marchizul de Mora şi ducele de Lossada. N-am călcat în niciun chip legile maiestăţii-sale catolice şi totuşi sunt asasinat, pus laolaltă cu hoţii şi răufăcătorii, de către nişte magistraţi vrednici să fie mai aspru trataţi decât mine. Nesăvârşind eu nimic împotriva legii, maiestatea-sa catolică trebuie să ştie că n-are alt drept asupra mea decât să mă silească să plec din ţara sa, iar eu mă voi supune în clipa în care voi primi porunca. Armele mele, pe care le zăresc aici, călătoresc cu mine de unsprezece ani încoace; nu le port decât ca să mă apăr de tunarii de drumul mare. Oamenii stăpânirii le-au văzut în trăsura meq, la porţile Alcalei şi nu mi le-au confiscat, ceea ce arată că acum ele nu sunt decât un pretext pentru a mă asasina”.

După ce scrisei cele ce le-aţi citit, i le înmânai alealdelui, care chemă pe cineva care i le tălmăci întocmai. Se ridică atunci şi, privindu-mă mânios, zbieră:

— Valga me Dios. 1 Ai să dai seama pentru rândurile astea obraznice pe care le-ai scris!

Încheindu-şi ameninţarea aceasta de inchizitor, plecă furios, poruncind să fiu dus înapoi în acelaşi loc de unde venisem.

La ceasurile opt, Manuzzi veni să-mi spună că domnul conte d'Aranda l-a întrebat el întâi pe ambasador dacă mă cunoaşte, că atunci domnul Mocenigo i-a spus despre mine numai lucruri bune, şi a încheiat încredinţându-l că-i pare foarte rău că nu-mi poate fi în chip nemijlocit de folos într-o jignire care mi s-a adus, fiindcă mă aflu în dizgraţia inchizitorilor de stat ai Republicii.

„E sigur – a spus contele d'Aranda – că i s-a adus o mare jignire, dar un om de duh nu-şi pierde capul pentru atâta lucru. N-aş fi ştiut nimic, dacă nu mi-ar fi scris o scrisoare furioasă; şi le-a mai scris altele asemenea şi lui don Emmanuel de Roda şi ducelui de Lossada. Casanova are dreptate, dar nu se scrie în felul acesta”.

— Dacă e adevărat că a spus că am dreptate, povestea s-a sfârşit.

— Aşa a spus, puteţi fi sigur.

— Dacă aşa a spus, atunci trebuie negreşit să-mi şi facă dreptate: iar cât despre stilul meu, fiecare cu al lui. Sunt mânios, am scris ca un turbat, fiindcă stăpânirea s-a purtat cu mine într-un chip josnic. Priveşte la încăperea asta, dragă Manuzzi, pat n-am, podeaua e plină de scârnăvii şi pe jos nu mă pot culca: am să-mi petrec încă o noapte pe banca asta fără spătar unde n-am să pot gusta o clipă de odihnă.

Dumnezeu să mă apere (span.).

Ţi se pare cu putinţă ca, aflându-mă într-un asemenea hal, să nu-mi vină să-i sfâşii cu dinţii pe toţi călăii care mă ţin aici? Dacă nu ies mâine din iadul ăsta, mă omor sau înnebunesc.

Manuzzi înţelese că nu pot fi altfel decât foc de mânios. Îmi făgădui să se întoarcă a doua zi devreme şi mă sfătui să-mi fac rost de un pat, punând în lucrare banul. N-am vrut să-i urmez sfatul „dintr-o încăpăţânare firească la cei ce pătimesc de pe urma nedreptăţii. Mă înspăimântau de altfel şi lighioanele şi mă temeam pentru punga şi giuvaericalele pe care le aveam la mine.

Petrecui încă o noapte mai îngrozitoare decât prima, căci mă fura somnul şi tresăream speriat de câte ori era cât p-aci să cad de pe scândura aceea îngustă sau îmi amorţea sub povara capului braţul, singura mea pernă.

Manuzzi sosi din nou înainte de ora opt, şi băgai de seamă că păleşte văzându-mă cum arăt. Venise în trăsură,

aducând o şocolată bună pe care o băui cu plăcere şi care-mi mai dădu puţină putere şi curaj. Tocmai o isprăveam, când se deschise uşa şi se înfăţişă un ofiţer superior, însoţit de încă doi.

— Domnul de Casanova! strigă el. Fac un pas înainte şi-mi rostesc numele.

— Domnule cavaler, afară se află contele d'Aranda, care e foarte mâhnit de necazul pe care l-aţi păţit. A aflat de el ieri, din scrisoarea pe care i-aţi scris-o şi dacă i-aţi fi scris mai curând, aţi fi stat mai puţină vreme închis…

— Aşa gândeam şi eu să fac, domnule colonel – îi răspunsei – dar un ostaş…

Şi-i istorisii întâmplarea cu ostaşul hoţ.

Întrebând de numele lui, colonelul îl chemă pe căpitan, îl muştrului zdravăn de faţă cu mine, îi porunci să-mi întoarcă chiar el banii, pe care-i luai râzând, şi să-l cheme pe soldat ca să fie de faţă cu mine pedepsit cu bătaia.

Ofiţerul acesta, trimisul puternicului d'Aranda, era domnul conte Roya, colonelul regimentului aflat în garnizoană la Bucn Retiro. Îi povestit în amănunt împrejurările arestării mele şi toate câte le-am îndurat în locul acela mârşav şi dezonorant unde fusesem pus. Îi spusei că dacă nu-mi recapăt, în ziua aceea, libertatea, armele şi onoarea, ori înnebunesc, ori mă omor.

—… căci, domnule colonel, un om are nevoie să se culce o dată pe zi, iar eu nu m-am putut culca nici într-un pat, nici pe jos. Să fi venit o clipă mai devreme, aţi fi văzut scârnăviile în care se scăldau podelele şi mai vedeţi încă ce a rămas.

Băgând de seamă că omul acela de ispravă e speriat, căci îmi sărise ţandăra vorbindu-i, îi spusei:

— Linştiţi-vă, domnule colonel, dacă o dreaptă mânie mă face să-mi ies din sărite, sunt cu totul altul când nu-s furios şi, cunoscând ce înseamnă onoarea, trebuie să

înţelegeţi foarte bine ce urmări pot avea nişte purtări ca acelea a căror victimă sunt.

Manuzzi îi spuse, în spanioleşte, ce fel de om sunt de felul meu; mă căina, oftă şi-mi dădu cuvântul lui de onoare că voi ieşi chiar în ziua aceea, că mi se vor înapoia armele şi că voi dormi în patul meu.

— După care, domnule cavaler – urmă el – veţi merge să-i mulţumiţi excelenţei-sale monseniorului conte d'Aranda, care a venit aici anume şi care mi-a poruncit să vin să vă spun că nu vă veţi întoarce acasă decât după-amiază, căci excelenţa-sa doreşte să dobândiţi o satisfacţie deplină, care să vă redea liniştea şi să vă facă să uitaţi această jignire, dacă jignire se poate numi, căci actele judecătoreşti nu-i dezonorează decât pe cei vinovaţi; iar în pricina aceasta, alcaldele Messa a fost înşelat de nemernicul care era în slujba dumneavoastră.

— Iată-l colea, îi spusei. Vă cer hatârul să-l scoateţi de aici, o dată ce a fost recunoscut drept un monstru; căci mânios cum sunt s-ar putea să-i dau cu ceva în cap.

— Îndată.

Colonelul ieşi şi peste două minute doi, ostaşi veniră şi-l luară pe pezevenghi, pe care nu l-am mai văzut de atunci, nemaisinchisindu-mă niciodată ce a ajuns ticălosul.

Colonelul mă rugă să trec la corpul de gardă ca să fiu martor la beţele pe care aveau să le dea ostaşului hoţ. Manuzzi era lângă mine. Îl văzui pe contele d'Aranda, plimbându-se la vreo patruzeci de paşi de mine, înconjurat de numeroşi ofiţeri şi având lângă sine un om din garda personală a regelui.

Toată treaba aceasta ne luă vreo două ceasuri. Înainte de a mă părăsi, colonelul mă rugă să vin să prânzesc la el, cu Mengs, când îl va pofti.

Întors în temniţa mea murdară, găsii un scaun curat. Era un fel de berjeră. Un subofiţer îmi spuse că a fost adusă pentru mine. Mă tolănii de îndată şi Manuzzi mă

părăsi după ce mă sărută de câteva ori. Am rămas încredinţat că mi-a fost prieten sincer şi mă cuprinde mâhnirea ori de câte ori mă gândesc că, dintr-o nesăbuinţă de neîngăduit la vârstă mea, am putut greşi faţă de el, greşeală pe care nu mi-a iertat-o niciodată, ceea ce nu m-a mirat nicicând. Şi totuşi mă gândesc că cititorii mei vor socoti că, jignit, a mers prea departe cu răzbunarea.

După scena care se petrecuse, jigodiile dimprejurul meu rămăsese cu gura căscată, iar Marazzani veni lângă culcuşul meu ca să-mi ceară sprijinul. Fără să-mi dau ifose, îi spusei că în Spania un străin trebuie să se socotească fericit dacă poate răzbi prin sine însuşi.

Mi se aduse prânzul ca de obicei şi, la orele trei, alcaldele Messa veni să-mi spună să-l urmez, căci fusese înşelat şi primise poruncă să mă însoţească înapoi acasă, unde nădăjduieşte că le voi găsi pe toate aşa cum le-am lăsat. Îmi arătă totodată şi armele, pe care unul din oamenii lui avea poruncă să mi le ducă acasă. Ofiţerul de gardă îmi înapoie sabia, alcaldele, în manta neagră, se puse de-a stânga mea şi, urmat de treizeci de zbiri, mă petrecu până acasă, ridică peceţile şi, gazda descuind uşa, intrai în odaia mea şi-i spusei alcaldelui că toate sunt bune şi la locul lor.

— Dacă n-aţi fi ţinut în slujbă un mârşav vânzător pe care am să-l trimit să putrezească la presidio, nu vi s-ar fi întâmplat niciodată, domnule cavaler, să fiţi nevoit să credeţi că slujitorii maiestăţii-sale catolice sunt nişte asasini

— Señor alcalde, mânia m-a făcut ca acelaşi lucru să-l scriu la patru miniştri. Scriam atunci cum gândeam şi credeam ce gândeam; acum cred altfel. Să uităm totul, mărturisiţi însă că, dacă nu mi-ar fi dat prin minte să scriu, m-aţi fi trimis la galere.

— Din păcate, cam aşa e.

Nu mai e nevoie să spun că m-am grăbit să mă spăl şi

să mă primenesc din cap până-n picioare. Când m-am văzut în stare să ies, datoria şi recunoştinţa, mai mult încă decât dragostea, mă făcură să-mi închin cea dintâi vizită nobilului şi mărinimosului cârpaci. Omul acela de ispravă era mândru că a ghicit că se făcuse o greşeală şi la fel de fericit că mă revede. Cât despre doña Ignazia, era nebună de fericire, căci poate n-avea aceeaşi siguranţă ca taică-său care, când află în ce chip mi s-a dat satisfacţie, îmi spuse că niciun grande de Spania n-ar fi putut cere mai mult. Îi poftii pe oamenii aceştia drăguţi să vină să ia masa cu mine în oraş de îndată ce le voi da de veste şi mi-o făgăduiră bucuroşi.

Intrase şi inima în joc şi mă simţeam mult mai îndrăgostit de doña Ignazia decât înainte.

Plecând de la don Diego, mă dusei la Mengs, care, cunoscând Spania, se aştepta la orice, numai să mă vadă nu. Când află cele întâmplate în ziua aceea şi cum am triumfat, mă copleşi cu firitiselile. Era îmbrăcat în haine de ceremonie, lucru foarte rar la dânsul şi, întrebându-l pricina, îmi spuse că a fost în oraş ca să-i vorbească pentru mine lui don Emmanuci de Roda, dar că n-a ajuns la el. Îl sărutai, mulţumindu-i pentru gândul cel bun. Îmi înmână o scrisoare pe care tocmai o primise de la Veneţia. Mă grăbii s-o deschid; era de la domnul Dandolo şi cuprindea una către domnul Mocenigo. Domnul Dandolo îmi spunea că, citind această scrisoare, ambasadorul n-are să se mai teamă să nu le fie pe plac inchizitorilor de stat prezentându-mă oficial, căci cel care-i scria mă recomanda bunăvoinţei lui din partea celor trei inchizitori.

Auzind acestea, Mengs îmi spuse că nu mai ţine decât de mine să ajung la o înaltă stare în Spania, purtându-mă cum se cuvine, mai ales acum când toţi miniştrii caută să mă facă să uit jignirea pe care am îndurat-o.

— Te sfătuiesc – îmi spuse – să-i duci chiar acum

ambasadorului scrisoarea. Ia trăsura mea, căci după şaizeci de ceasuri de chin ţi-e fireşte greu să te ţii pe picioare.

Având nevoie de odihnă, mi-am cerut iertare că nu mă «n-ai întorc să cinez la dânsul, dar i-am făgăduit să vin a doua zi la prânz. Negăsindu-l pe ambasador, i-am lăsat lui Manuzzi scrisoarea şi, băgându-mă în pat de îndată ce am ajuns acasă, am dormit somn adânc vreme de douăsprezece ceasuri.

Manuzzi sosi devreme şi, cu bucuria întipărită pe chip, îmi spuse că domnul Girolamo Zulian îi scria ambasadorului din partea domnului de Mula că mă poate prezenta oriunde, căci pricinile pe care le-ar putea avea tribunalul cu mine nu-mi ştirbesc întru nimic onoarea.

— Ambasadorul socoate să vă prezinte la curte săptămâna viitoare şi doreşte să prinziţi astăzi la dânsul: e masă mare.

— I-am făgăduit lui Mengs să mă duc la el.

— Nu-i nimic, mă duc numaidecât să-l poftesc şi, dacă se scuză că nu poate veni, vă puteţi îngădui să nu vă ţineţi făgăduinţa.

— Aşa e. Mergeţi la Mengs, iar eu voi primi plăcuta poftire a ambasadorului.

CAPITOLUL XLV

«Aventuri la Triest – li fac o bună slujbă tribunalului inchizitorilor de stat din Veneţia – Călătoria mea la Gorice şi întoarcerea la Triest – O regăsesc pe Irene ajunsă actriţă şi dibace la jocuri de noroc.

Venindu-le poftă doamnelor triestine să-şi pună la încercare talentele jucând comedie franţuzească, mă aleseră pe mine să le fiu director de scenă şi regizor. Mi-au dat seamă să le aleg nu numai piesele, ci şi actorii, bărbaţi şi femei, şi să alcătuiesc şi distribuţia. A fost o treabă care mi-a dat o nemaipomenită bătaie de cap şi care nu mi-a adus nici pe departe bucuriile la care mă aşteptam.

Cucoanele mele fiind, toate, ageamii în ce priveşte meşteşugul actoricesc, trebuia să le dăscălesc, să alerg zilnic de la una la cealaltă şi înapoi, spre a le pune să repete nişte roluri pe care ar fi trebuit să le înveţe pe de rost, lucru pe care nu izbuteau, să-l facă, într-atâta le era de îndărătnică ţinerea de minte, niciodată pusă la încercare. E ştiut că dacă în Italia e îndeobşte nevoie de o revoluţie, apoi e nevoie de ea pe tărâmul educaţiei şi mai ales al învăţăturii femeii. Afară doar de foarte puţine din ele, cele mai bune familii se mulţumesc să-şi închidă vreme de câţiva ani fetele într-o mănăstire, până trec în braţele unui soţ pe care adesea îl văd pentru întâia oară în ziua căsătoriei sau în ajunul ei, pe care n-au avut când să-l cunoască şi care adesea nu le ţine nici cald nici rece toată viaţa. Aşa se face că amândouă părţile se despăgubesc de asemenea uniri ia noroc lăsându-se în voia sigisbeilor, şi se poate fără greşeală spune că, în Italia, în ceea ce se cheamă în Franţa lumea bună, obârşiile e numai numele de ele, şi că ar fi foarte iscusit marele senior care ar putea spune „mă cheamă ca pe tata”.

Iar în mănăstiri, şi mai ales în cele din frumoasa noastră Italie, ce-ar putea fetele învăţa? O spoială de evlavie, ceva fandoseală, multă sforărie, făţărnicie; obiceiuri pidosnice şi adesea destul dezmăţ, purtări în doi peri; puţin scris şi citit, o sumedenie de lucruri fără niciun folos, afară de puţină muzică şi puţin desen; istorie de loc, de loc geografie şi de loc mitologie; la aritmetică tabla înmulţirii şi nimic din cele ce fac dintr-o fată o bună soţie, o bună mamă.

Cât despre limbile străine, uşă ferecată, şi, chiar de s-ar gândi cineva la ele, dulceaţa frumoasei noastre limbi italiene le-ar da multă bătaie de cap să le deprindă, cu atât mai mult cu cât îndătinatul dolce far niente[3] e o piedică în calea oricărei învăţături mai stăruitoare.

---

3 Plăcuta lenevie (it.).

M-am lăsat purtat a scrie aceste adevăruri, ca să fiu cu cugetul împăcat şi în ciuda mândriei mele de italian. Ştiu bine că dacă odată şi odată are să se întâmple ca vreunele din frumoasele mele compatriote să mă citească şi să mă înţeleagă, au să-mi arunce cu piatra; ce-mi va păsa, însă, atunci, de mânia lor? Eu nu voi mai fi, deoarece, atunci când memoriile mele vor vedea lumina zilei, eu voi fi încetat de a o mai vedea, şi apoi, nu ştiu prea bine că nu le mai pot plăcea?

Mă întorc la teatru.

Neizbutind să le bag cum trebuie în cap actriţelor mele rolurile, m-am hotărât să mă fac sufler şi am învăţat din experienţă ce aridă poate fi această meserie.

Munca suflerului e o muncă de ocnaş; actorii nu recunosc niciodată cât îi sunt datori şi îl învinuiesc pe el de toate greşelile pe care le fac.

Un medic are în Spania parte cam de aceeaşi soartă ca suflerii; căci dacă i se face bine un bolnav, l-a făcut bine sprijinul cutărui sau cutărui sfânt, iar dacă-i moare, moare numai din pricina leacurilor pe care i le-a dat el.

O negresă frumoasă care o slujise pe cea mai drăguţă din actriţele mele, căreia îi arătam cea mai stăruitoare luare-aminte, îmi spuse într-o zi câteva cuvinte greu de uitat:

— Nu înţeleg – îmi spuse ea – cum puteţi fi atât de îndrăgostit de stăpână mea, care e albă ca un drac.

— Şi dumneata n-ai iubit niciodată un alb? o întrebai.

— Ba da – îmi întoarse morona – dar fiindcă îmi lipsea un negru, căruia sigur i-aş fi dat întâietate.

Puţin mai încolo, negresa aceea mi se dărui, căci mă făcuse curios; cu acest prilej am cunoscut ce greşită e maxima *Sublata lucerna nullum discrimen inter feminas*[4], căci chiar şi sublata lucerna un bărbat nu poate să nu-şi

---

4 Cu lumina stinsă, toate femeile sunt la fel (lat.).

dea seama dacă o femeie e albă ori neagră.

g neîndoielnic pentru mine că negrii sunt o stirpe cu totul deosebită de a noastră, şi ceea ce mai ales îi deosebeşte, în afară de culoare, e că o africană puţin, puţin şco-ijfi e în stare să nu rămână grea în vremea împreunării, ba mai mult, să zămislească, după cum vrea ea, băiat sau fată. Dacă cititorii nu vor crede spusele mele, vor avea dreptate, pentru că, potrivit firii noastre, lucrul e de necrezut; neîncrederea le-ar pieri însă dacă le-aş împărtăşi teoria ştiinţei acesteia megalantropogenezice a negreselor.

Contele Rosenberg, mare şambelan al împăratului, care a ajuns mai pe urmă prinţ şi a murit acum un an, veni să se plimbe la Triest, însoţit de abatele Casti, pe care doream să-l cunosc din pricina unor mici poeme necredincioase pe care le scrisese.

Aşteptările îmi fură însă înşelate, căci în loc de un om de duh, abatele acela mi se păru doar un prost cutezător şi neobrăzat, a cărui singură însuşire era o mare uşurinţă de versificaţie.

Contele Rosenberg îl ţinea pe lângă dânsul fiindcă îi era folositor ca bufon şi codoş; două slujbe foarte pe măsura caracterului lui josnic, dar puţin potrivite cu vrednicia de faţă bisericească. Pe vremea aceea, sifilisul nu-i mâncase încă omuşorul.

Aflai că acel mârşav dezmăţat, prostul acela deşucheat, făcător de versuri, a fost numit poet al împăratului. Ce succesiune dezonorantă pentru memoria marelui Metastasio, omul care n-avea niciun viciu, care stăpânea toate virtuţile şi care era împodobit cu cele mai alese cunoştinţe!

Cât despre meseria lui de poet, Casti nu stăpâneşte nici nobleţea limbii teatrului dramatic şi nici habar n-are de meşteşugul lui. Spusele acestea le dovedesc cele două, trei opere comice pe care le-a făcut şi care-s pline doar de

nişte caraghioslâcuri ieftine cusute cu aţă albă. Una din piesele acestea e o mişună de calomnii, atât pe seama regelui Teodor, cât şi pe aceea a republicii veneţiene, pe care o batjocoreşte cu cele mai jalnice minciuni.

Cu altă piesă, pe care a intitulat-o Grota lui Trophonius, Casti s-a făcut de râsul tuturor oamenilor de litere, scoţând pe nas panglici de erudiţie fără niciun rost, de vreme ce nu înviorează nici hazul piesei, nici desfăşurarea acţiunii.

Printre oamenii de vază care veniră la Gorice să vadă comedia franceză ce se juca în casele baronului de Koenigsbrunn, a cărui soţie, născută contesă Attems, o femeie încântătoare, juca primele roluri, îl cunoscui pe contele Torriano, care se pricepu să mă convingă să merg să-mi petrec toamna la un conac pe care-l avea la şase mile de Gorice.

Dacă aş fi ascultat de îngerul meu bun, nu m-aş fi dus.

Contele acesta nu împlinise treizeci de ani şi era holtei. Nu era frumos, dar nu se putea spune nici că era urât, deşi avea o mutră de tâlhar, pe care citeai: cruzime, viclenie, trădare, trufie, brutalitate senzuală, ură şi pizmă. Era o îmbinare atât de înfiorătoare, încât mă făcu să cred că mă înşel şi că, cine ştie, o fi brânză bună în burduf de câine. Poftirea era prea îndatoritoare ca să poată îndreptăţi cumplitele trăsături sufleteşti pe care i le vedeai pe chip.

Întrebând de el pe unul şi pe altul, înainte de a primi, nu auzii decât de bine. Mi se spuse doar că îi plac femeile şi că vede roşu când e să răzbune o jignire ce i s-a adus; nepărându-mi-se însă aceste însuşiri nevrednice de un gentilom, îi făgăduii să vin şi-mi spuse că mă aşteaptă la Gorice la întâi septembrie şi că a doua zi vom pleca la Spessa: astfel se numea moşia lui.

Ca urmare a făgăduinţei date acelui Torriano, îmi luai

rămas-bun de la toată lumea pentru vreo două luni, şi cu deosebire de la contele Wagensperg, care pătimea pe atunci de boala care se tămăduieşte lesne cu mercur, când e administrat de o mină dibace, dar care-l ucide pe bolnav când a încăput pe mâini rele.

Plecai aşadar de dimineaţă din Triest, prânzii la proseco şi ajunsei devreme la Gorice, unde trăsei la contele Luigi Torriano. Nu era acasă, dar mă lăsară să-mi descarc puţinul calabalâc când spusei că m-a poftit contele şi mă dusei la contele Torres, unde rămăsei până la ora cinci.

Întors la noua mea gazdă, mi se spuse că a plecat la ţară, de unde nu se va întoarce decât a doua zi, şi că până atunci mi-au dus lucrurile la hanul poştei, unde mi s-a poruncit cina, precum şi o odaie.

Foarte uimit, mă dusei la han, unde am găsit un pat prost şi o masă proastă: mă rog. Socotind că n-are unde mă găzdui, nu-l găsii vinovat pe conte decât că nu m-a vestit dinainte. Doar nu puteam ghici că un gentilom care ţine casă şi te pofteşte la el n-are o odaie să-ţi dea.

A doua zi dimineaţă, contele Torriano veni la mine, îmi mulţumi că am fost punctual, îmi spuse ce fericit e că se va bucura de plăcuta mea tovărăşie la Spessa, adăugând că-i pare foarte rău că nu vom putea pleca decât a treia zi, pentru că în ziua următoare, mâine, cum ar veni, trebuie ca tribunalul să-şi rostească hotărârea într-o pricină pe care o are cu un hoţ bătrân de arendaş care nu numai că-i e dator bani şi nu vrea să i-i plătească, dar mai are şi pretenţii.

— Foarte bine! spusei, am să vin să-i ascult pe avocaţi; are să mă distreze.

Plecă peste o clipă, nu numai fără să mă întrebe unde prânzesc, clar şi fără cea mai neînsemnată scuză că nu m-a putut găzdui la el.

Îmi frământam mintea în fel şi chip şi ajunsei să socotesc până la urmă că, din punctul lui de vedere, poate greşisem eu, trăgând de-a dreptul la dânsul, fără a-l vesti dinainte.

„Haide, Casanova – îmi ziceam – s-ar putea să te fi înşelat. Cunoaşterea omului e o prăpastie fără fund. Credeam că l-am studiat îndeajuns ca să-l cunosc bine, dar iată că experienţa mea nu e fără cusur. Într-adevăr, contele m-a poftit la el la ţară: la urma urmei, aflându-ne aici în oraş, drăguţul de el nu mi-e dator cu nimic. Răbdare! O să vedem. Poate că şi din sfială nu mi-a spus niciun cuvânt. Mi-ar părea rău ca, potrivit felului lui de a gândi, să fi făcut greşeala de a nu-i fi cerut scuze, deşi, după mine şi potrivit rânduielilor ce domnesc în lume, sunt departe de a-i datora scuze”.

Am prânzit singur şi mi-am petrecut după-amiaza f? – când vizite, iar seara, pe când cinam la contele Torres, am verbit de plăcerea pe care mi-o făgăduiam pentru a doua zi de a asculta măiestria de vorbitori a avocaţilor din Gorice.

— Voi fi şi eu acolo – îmi spuse contele – fiindcă ard de nerăbdare să văd ce mutră face Torriano dacă o câştiga ţăranul. Cunosc pricina – urmă Torres – şi toată lumea ştie că Torriano nu poate pierde, afară doar dară e măsluit opisul pe care l-a înfăţişat judecăţii, şi potrivit căruia ţăranul o dator. La rândul lui, ţăranul trebuie să câştige, afară doar dacă sunt măsluite cele mai multe chitanţe de la contele Torriano. Ţăranul a pierdut până acum în prima şi în a doua instanţă; a atacat într-una hotărârea, şi ţineţi seama că e un om sărac. Dacă pierde şi mâine, nu ajunge numai în sapă de lemn, dar se alege şi cu o condamnare la galere; dacă însă câştigă, îl plâng pe Torriano, fiindcă atunci ar fi el vrednic de galere, el şi avocatul lui, care de mult le merită.

Ştiam că contele Torres trece drept o limbă ascuţită, astfel încât n-am dat prea multă însemnătate spuselor sale,

care îmi sporiră însă curiozitatea. Aşa se face că a doua zi am fost printre cei dintâi în sala de judecată, unde i-am văzut pe judecători, pe împricinaţi şi pe avocaţii lor. Cel al ţăranului era un bătrân cu un chip de om cinstit, în vreme ce ai contelui avea o mutră obraznică de pezevenghi. Contele era lângă el; înfăţişarea lui era plină de dispreţ şi zâmbetu-i trufaş părea să spună că numai dintr-o toană de-a lui catadicseşte a se înjosi până într-acolo încât să se compromită cu un mişel pe care-l biruise de două ori până acum.

Cu nevastă-sa lângă dânsul, cu un fiu şi cu două fiice făcute să câştige toate procesele din lume, ţăranul avea înfăţişarea aceea sfioasă, dar liniştită şi plină de încredere, după care se cunoaşte resemnarea şi cugetul curat.

Mă miram că familia aceea vrednică de luare-aminte a putut pierde de două ori, şi pricina lor mi se părea de nepierdut, într-atâta mi se părură de lipsiţi de orice gând ascuns.

6

Ia cumsecade erau prost îmbrăcaţi, iar în Oamenii aşa în ochii lor plecaţi, se citea că sunt căutatul a.

Vi° Focare fii avea voie să vorbească câte două ceas Urăl ţăranului, avocatul cinstit, nu vorbi decât vreo treizeci de minute, pe care le folosi punând în faţa judecătorilor opisul de chitanţe întărite cu iscălitura contelui, până în ziua când l-a dat afară, fiindcă, părinte cinstit, nu le-a îngăduit fetelor lui să meargă la conac; urmând apoi să vorbească fără cuvinte umflate şi cât se poate de liniştit, puse sub ochii judecătorilor opisul înfăţişat de conte, şi potrivit căruia ţăranul îi era dator, şi demonstra adevărul declaraţiei juraţilor, că adică toate înscrisurile pretinse a izvorî de la clientul lui sunt măsluite. Mai demonstra, de asemenea, o sumedenie de anacronisme şi paracronisme în tot locul, şi sfârşi spunând că, punând în mişcare procedura penală, clientul lui e volnic să-i dezvăluie

judecăţii pe cei doi măsluitori plătiţi de conte, autorii sfruntatelor hârţoage pe care avocatul părţii potrivnice cutează să le înfăţişeze judelui spre a-i amăgi credinţa şi spre a aduce în sapă de lemn o familie de oameni cinstiţi, a căror singură vină e că sunt săraci. Încheie cerând plata cheltuielilor de judecată şi despăgubiri atât pentru vremea pe care şi-a irosit-o cinstitul lui client, cât şi pentru defăimarea ce i s-a adus.

Pledoaria avocatului drăguţului meu de conte ar fi depăşit două ore, dacă n-ar fi curmat-o judecătorul. Nu-i ocară pe care să nu şi-o fi îngăduit faţă de avocat, faţă de experţi şi faţă de ţăran, pe care-i probozi de câteva ori, spunându-i că are să vină să-l vadă la ocnă, unde n-are să-i fie nimănui milă de el.

Cât au ţinut aceste îndelungi dezbateri, m-aş fi plictisit de moarte dacă aş fi avut nefericirea să fiu orb, dar aveam ochi buni şi m-am distrat împărăteşte iscodind cu privirea feţele oamenilor. Cea a scumpului meu conte, adevărată icoană de făţărnicie şi neobrăzare, rămase, neclintit, neînfricată şi zâmbitoare.

După pledoariile avocaţilor, ne-am retras cu toţii într-o încăpere alăturată, spre a aştepta hotărârea.

Ţăranul şi cu ai lui stăteau într-un colţ, stingheri, fără niciun prieten linguşitor şi fără niciun vrăjmaş ascuns; în vreme ce contele Torriano era înconjurat de vreo zece inşi şi care mai de care îi trâmbiţa la ureche că pricina lui e atât de dreapta încât n-o poate pierde, dar că, dacă – s-ar întâmpla o asemenea năstruşnicie, va trebui să plătească, silindu-l pe ţăran să-şi dovedească învinuirea de măsluire a hârtiilor.

Ascultam la toate acestea într-o adâncă tăcere, simţindu-l mult mai aproape la inima mea pe ţăran, care mi se părea un om cinstit, decât pe gazda mea, pe care aveam destule cuvinte să-l cred un om de nimic, deşi mă păzeam să nu suflu o vorbă.

Duşman neîmpăcat al cuminţeniei, contele Torres mă întrebă ce părere am şi îi spusei, luându-l de-o parte, că Torriano trebuia negreşit să piardă, chiar dacă ar fi avut dreptate, din pricina mârşavei pledoarii a apărătorului lui, care e vrednic să i se taie urechile şi să stea ţintuit vreme de şase luni la stâlpul infamiei.

— Şi clientul lui la fel, zise Torres destul de tare, dar n-auzise nimeni ce spusesem eu.

După un ceas de aşteptare, intră grefierul judelui, cu două hârtii în mână: una o dădu avocatului ţăranului şi a doua celui al lui Torriano care, după ce o citi, izbucni într-un hohot de râs şi începu s-o citească cu glas tare.

Tribunalul îl condamnă să se recunoască dator ţăranului, să-i plătească toate cheltuielile şi să-i dea, drept despăgubire –, leafa pe un an, cu dreptul pentru ţăran de a intenta acţiune ad minimum pentru orice alte pretenţii ar mai avea.

Avocatul părea mâhnit, dar Torriano îl mângâie dându-i şase ţechini, şi toată lumea plecă.

Rămas singur cu osânditul, îl întrebai clacă are de gând să atace hotărârea la Viena.

— Atacul meu va fi de alt soi, îmi răspunse el. N-am socotit că trebuie să-l întreb ce înţelege cu aceste cuvinte.

ou plecarăm din Gorice a doua zi dimineaţă. Dându-mi teala, hangiul îmi spuse că a primit poruncă de la conte că dacă mă împotrivesc cumva să plătesc, să nu stâprie, că plăteşte el.

Mi se păru cam ciudată treaba asta, m-am mărginit însă să râd. Şi totuşi, cele două, trei mostre pe care le primisem despre caracterul lui îmi dădeau să gândesc că voi petrece şase săptămâni cu un om sucit, şi primejdios.

Ajunserăm la Spessa în mai puţin de două ceasuri şi văzui, pe o mică movilă, o casă mare care n-avea nimic deosebit ca arhitectură. Urcarăm în odaia lui, care nu era nici bine, nici prost mobilată; după ce mi le arătă apoi pe

toate celelalte, mă petrecu într-a mea: era o încăpere la parter, prost mobilată, întunecoasă, şi fără aer.

— Asta e – îmi zise – odaia pe care-o îndrăgea şi bietul tata care era, la fel ca dumneavoastră, un pătimaş al cărţii. Puteţi fi sigur că veţi putea gusta în toată tihna din această desfătare, căci nu vă va tulbura nimeni.

Am prânzit foarte târziu, aşa că în ziua aceea n-am mai cinat de loc. Mâncarea am găsit-o destul de bună, ca şi vinul, iar tovărăşia unui preot, care-i slujea de vechil şi care, după tocmeală, era dator să stea cu dânsul la masă de câte ori se afla la Spessa, nu mi s-a părut nici ea neplăcută; un lucru însă care mă izbi fu acela că, mâncând el însuşi foarte repede, îndrăzni să-mi spună, în glumă a adevărat, că mănânc prea încet.

Când ne ridicarăm de la masă, îmi spuse că are treaba foarte multă şi că ne vedem mâine.

Coborâi la mine în odaie ca să-mi aşez lucrurile şi să-mi pun rânduială în hârtii. Lucram pe atunci la al doilea volum al istoriei tulburărilor din Polonia.

Când se însera, ieşii să cer lumină şi un slujitor îmi aduse dos? o singură luminare de seu.

Treaba aceasta mi se păru dezgustătoare, căci mi s-ar M cuvenit luminări de ceară, sau măcar o candelă. Mă stăpânii totuşi şi mă mulţumii să-l întreb pe slujitor dacă a fost vreunul din ei dat anume pe lângă mine.

— Domnule – îmi spuse el – stăpânul nostru nu ne-a spus nimic în ce vă priveşte, se înţelege însă că suntem la porunca dumneavoastră ori de câte ori ne chemaţi.

Ar fi fost un chin, căci pentru a găsi pe cineva ar fi trebuit să colind prin toată casa, să bat curtea, ba chiar să ies în stradă, căci nu exista niciun clopoţel.

— Şi odaia cine-o să mi-o deretice?

— E treaba slujnicei.

— Are va să zică o cheie a ei?

— Nu-i trebuie, domnule, căci uşa dumneavoastră n-

are broască; noaptea vă puteţi însă închide punând zăvorul.

Sau de ciudă, sau de voie bună, îmi veni să râd, căci treaba nu putea să meargă aşa. Izbutii totuşi să na spun nimic.

După ce plecă feciorul, mă aşternui la lucru; peste o jumătate de oră, mi se întâmplă însă necazul că stinsei lumânarea, mucărind-o. Neputând colinda casa prin beznă, fiindcă nu-i ştiam destul de bine rosturile, aveam poftă mai curând să înjur decât să râd, dar vrând-nevrând a trebuit să mă culc pe întuneric.

Din fericire şi împotriva aşteptărilor mele patul era bun, ceea ce mă mai linişti puţin şi dormii foarte bine.

Dimineaţă, nevăzând pe nimeni, mă sculai şi, după ce îmi încuiai hârtiile, mă dusei, în halat şi cu scufia de noapte în cap, să-i dau gazdei mele bună-dimineaţă. Îl pieptăna, tocmai, al doilea slujitor, care-i ţinea loc şi de fecior. După ce îi spusei că am dormit bine, îi spusei că am venit să iau cu dânsul gustarea de dimineaţă; îmi răspunse destul de politicos că el nu mănâncă niciodată când se scoală şi că mă roagă să-mi cruţ dimineaţa osteneala de a mai veni să-l văd, fiindcă are întotdeauna treabă cu ţăranii, care sunt toţi nişte tâlhari. Adăugă apoi că, dacă obişnuiesc să gust ceva când mă trezesc, are să-i spună bucătarului să-mi pregătească o cafea oricând voi dori.

— Faceţi de asemenea bunătatea şi porunciţi-i slujitorului să mă pieptene şi pe mine după ce sfârşeşte cu dumneavoastră.

— Mă mir că nu v-aţi adus un fecior.

Dacă aş fi ştiut că nu vă supără această neînsemnată însă a mea c’e a avea într-un sat unde nu există frii irti slujitor care să mă pieptene, mi-aş fi luat unul.

— Pe dumneavoastră are să vă supere, nu pe mine, fiindcă aveţi să vă pierdeţi câteodată răbdarea aşteptându-l.

— Îl voi aştepta bucuros. Un lucru care-mi trebuie neapărat e o cheie la uşa odăii mele, căci am hârtii de care răspund şi nu le pot încuia în cufăr de câte ori sunt nevoit să ies.

— La mine acasă totul se află în siguranţă.

— Bănuiesc; vă daţi seama însă că ar fi caraghios să trebuiască să răspundeţi dumneavoastră pentru cutare scrisoare care mi-ar pieri. Pe mine m-ar mâhni poate peste măsură şi de spus nu v-aş spune nimic.

Întâi nu-mi răspunse nimic; pe urmă, după vreo cinci minute de tăcere, îi porunci slujitorului-frizer să-i spună preotului să pună o broască la uşa mea şi să-mi dea cheia.

În vreme ce cugeta, văzui pe noptiera lui o luminare de ceară cu stingătorul ei şi o carte. Apropiindu-mă, îl întrebai, precum o cere buna-cuviinţă, dacă pot să văd ce carte îi linişteşte gândurile înainte de a adormi. Îmi răspunse curtenitor că mă roagă să nu pun mina pe carte. Mă îndepărtai de îndată şi-i spusei zâmbind că sunt încredinţat că e o carte de rugăciuni, dar că-i făgăduiesc să nu-i mai împărtăşesc nimănui prepusul meu.

— Aţi ghicit, îmi răspunse el râzând.

Îl părăsii cu toată curtenia, rugându-l să-mi trimită slujitorul şi o ceaşcă de cafea, de şocolată, de fiertură, de ce-o fi.

Puţin jignit de nişte purtări atât de noi pentru mine, şi mai ales de nenorocita de luminare de seu, în vreme ce el ardea luminări de ceară, mă întorsei în vizuina mea, frământat de gânduri. Cea dintâi pornire era să plec fără zăbavă căci, deşi toată averea mea se ridica la vreo cinci –, zeci de ducaţi, nu eram mai puţin mândru decât pe vremea când eram bogat. Înlăturai însă gândul acesta, fiindcă nu voiam să calc eu în greşeală aducându-i o atât de grea jignire.

Socotind să singura pricină serioasă e nenorocita aceea de luminare mă hotărâi să-l întreb pe fecior dacă n-a

primit poruncă să-mi dea luminări de ceară. Întrebarea nu era de prisos, fiindcă s-ar fi putut să fie la mijloc o neîntelegere, sau o potlogărie de-a feciorului.

Sosi peste un ceas, aducându-mi o ceaşcă de cafea, gata turnată şi îndulcită, după gustul lui ori al bucătarului care o făcuse. Nevoind să mă ating de ea, căci îmi făcea scârbă, o lăsai acolo şi-i spusei, hohotind de râs (căci trebuia ori să râd, ori să-i arunc cafeaua în obraz) că nu-s deprins să fiu slujit astfel şi mă pregătii de pieptănat.

Nu mai puteam, şi-l întrebai de ce mi-a adus o prăpădită de luminare de seu, în loc de două lumânări de ceară.

— Domnule – îmi răspunse respectuos cinstita slugă – nu v-am putut aduce decât ce mi-a dat preotul; totul e pe mâna lui: am primit o singură luminare de ceară pentru stăpân şi una de seu pentru dumneavoastră.

Îmi părea rău că l-am necăjit pe bietul băiat şi nu i-am mai spus nimic; gândindu-mă însă că preotul vrea poate să-i arate contelui cât e de destoinic cruţându-i banii, ori să-i cruţe pentru folosul lui, mă hotărâi să-l întreb chiar în ziua aceea, ca să mă lămuresc.

De îndată ce mă îmbrăcai, o luai din loc mergând să-mi vântur gândurile negre, ÎI întâlnii pe atotputernicul preot care tocmai fusese după lăcătuş. Îmi spuse, că, neavând nicio broască gata, are să-mi pună la uşă un lacăt şi are să-mi dea cheia.

— Vreau numai să pot încuia – îi spusei – oricum o fi.

Şi făcui cale-ntoarsă, ca să fiu acolo când se face treaba.

În vreme ce bătea lăcătuşul cu ciocanul, îl întrebai pe preot de ce mi-a trimis o luminare de seu şi nu una, sau două de ceară.

— N-aş fi îndrăznit niciodată s-o fac, domni de fără poruncă anume de la conte.

— Nu se înţelege oare de la sine?

— Pretutindeni, da; aici, însă, nimic nu se înţelege de la sine. E adevărat că eu cumpăr luminările de ceară contele mi le plăteşte, fără să se teamă că se păcăleşte, căci îi trec luminarea la socoteală de câte ori are nevoie de câte una.

— Vei putea, aşadar, domnule abate, să-mi cedezi şi mie o livră cu preţul pe care-l plăteşti dumneata?

— E o plăcere pe care v-o fac bucuros, dar n-am să pot să nu-i spun contelui, fiindcă vă daţi seamă că…

— Îmi dau foarte bine seama, dar nu-mi pasă. Înmânându-i banii pentru o livră de luminări, plecai să mă plimb, după ce aflai chiar de la dânsul că masa de prânz se ia la ora unu. Am fost punctual, judece însă oricine ce uimit am rămas când, ajungând acasă la douăsprezece şi jumătate, mi se vesti că domnul conte e la masă de o jumătate de ceas!

Neînţelegând de unde vin toate aceste măgării, mă stăpânii încă o dată şi intrai în sufragerie spunând că abatele mi-a spus că prânzul se ia la ora unu.

— De obicei aşa e – răspunse contele – azi însă, viind să fac câteva vizite unor vecini cărora să vă prezint, am vrut să mănânc la douăsprezece. Veţi avea totuşi vreme să prânziţi.

Fără a-i răspunde, dar prefăcându-mă voios precum eram departe de a fi, mâncai bucatele care se mai aflau încă pe masă, neatingându-le măcar pe cele care se aduceau iar. Zadarnic mă rugă să fac cinste supei, rasolului, antreurilor; refuzai cu neînduplecare totul, spunându-i că aşa mă pedepsesc eu când săvârşesc greşeala de a întârzia la masa unui senior.

Ascunzându-mi mai departe năduful, mă urcai cu el în trăsură spre a-l însoţi în vizitele pe care dorea să le facă. Mă duse, la o jumătate de leghe, la baronul del Mestri, care stătea tot anul la ţară, ţinea casă bogată, avea familie numeroasă şi unde totul era vesel şi plăcut.

Contele rămase acolo toată ziua, amânând pe altă dată celelalte vizite pe care mai dorea să le facă şi seara ne înapoiarăm la Spessa unde preotul, câteva clipe după sosirea noastră, îmi întoarse banii ce-i dădusem pentru livra de luminări, spunându-mi că domnul conte uitase să-l înştiinţeze că urmează să fiu slujit ca un al doilea el însuşi.

Bine-rău, greşeala era îndreptată şi mă făcui ca înghit găluşca.

Se sluji o cină de parcă n-am fi prânzit şi, mâncând cât patru, în vreme ce contele nu mânca aproape de loc, îi spusei că e un om de duh.

Feciorul care mă petrecu în odaie mă întrebă la ce oră doresc gustarea; i-o spusei, nu întârzie de loc şi de rândul acesta cafeaua era în cafetieră şi zahărul deoparte.

Feciorul-frizer veni să mă pieptene, slujnica yeni să-mi deretice odaia: totul era schimbat şi îmi închipuiam că l-am învăţat cum se trăieşte. „Nădăjduiesc – îmi zisei – că n-o să mai am nicio neplăcere aici”.

Uitasem însă de gazda mea, precum se va vedea.

Peste trei, patru zile, preotul veni într-o dimineaţă să mă întrebe la ce oră doresc să prânzesc, vestindu-mă că aveam să mănânc singur în odaie.

— De ce singur şi de ce în odaie? îi spusei.

— Fiindcă ieri contele a plecat, după cină, singur, spre Gorice, spunându-mi că nu ştie când se întoarce. Mi-a poruncit să pun să vi se slujească masa singur în odaie.

— Mă rog. Mănânc la unu.

Nimeni nu recunoaşte, desigur, mai hotărât decât mine, principiul firesc al libertăţii individuale; mi se păru însă că cele mai elementare rânduieli de bună-cuviinţă ar fi cerut ca ţoapa mea de gazdă să mă înştiinţeze că pleacă la Gorice. Rămase opt zile acolo şi în acest răstimp aş fi murit de plictiseală, dacă nu m-aş fi dus să-mi petrec în fiecare zi câteva ceasuri la baronul del Mestri; căci n-aveam cu cine schimba o vorbă, abatele nefiind decât un mârlan slugarnic

şi necioplit, şi nici vreo ţărăncuţă mai de doamne-ajută nul era cu care să-mi mai omor timpul cu câte o dragoste uşurică. Mi se părea că-mi va fi cu neputinţă să mai petrec încă patru săptămâni în acest trist surghiun.

Când se întoarse contele, îi vorbii fără mănuşi.

— Am venit la Spessa – îi spusei – ca să vă ţin tovărăşie şi să mă simt bine; cum văd însă că însoţirea mea v2 e de prisos, ba poate chiar stânjenitoare, vă rog să mă duceţi înapoi la Gorice cu cel dintâi drum pe care-l mai faceţi într-acolo; căci am cinstea să vă înştiinţez că-mi place ca şi dumneavoastră buna însoţire şi n-am de loc chef să mor de plictiseală pe moşia dumneavoastră.

Mă încredinţa că n-are să se mai întâmple şi-mi spuse că a făcut pe nepregătite această călătorie pentru a se vedea cu o actriţă de care era îndrăgostit şi care venise anume pentru el la Gorice, spre marele necaz al directorului Operei bufe din Triest, unde era angajată.

— În afară de aceasta – adăugă – m-am folosit de cele opt zile pentru a iscăli un contract de căsătorie cu fata unui castilian din Veneţia, cu care mă însor în carnavalul viitor.

Toate aceste temeiuri şi tonul cu care mi le-a înşirat m-au convins să mai rămân la sucitul acela.

Toată starea contelui se alcătuia din vii care dădeau un vin alb foarte bun şi-i aduceau un venit de vreo mie de ţechini pe an; smintit însă cum era, voia să cheltuie de două ori pe atât şi îşi prăpădea averea. Încredinţat că toţi ţăranii îl fură, dădea târcoale peste tot, intra în colilie, unde, dacă văsea un ciorchine, doi de strugure îi bătea cu bastonul pe toţi cei care nu puteau tăgădui că i-au rupt câin viile lui Zadarnic îi cădeau în genunchi şi-i cereau iertare, tot nu scăpau de ciomăgeală.

Mai stătusem până atunci de câteva ori de faţă, cu totul fără voia mea, la soiul acesta de execuţii samavolnice, când am fost silit într-o zi să văd cum doi ţărani l-au luat la

bătaie cu coada măturii. Începuse să-i ia la refec ca de obicei, pomenindu-se însă cotonogit la rândul lui, îşi aduse aminte că fuga e ruşinoasă, dar sănătoasă.

Mă învinui foarte aspru că m-am mărginit să privesc la conflict.

Fără să mă tulbur, îi arăta! că nu mă puteam amesteca, întâi fiindcă el a început şi deci n-avea dreptate, pe urmă fiindcă nu mă pricep de loc la bătaia cu ciomege şi mai ales cu ţăranii, care sunt mult mai deprinşi decât mine la soiul acesta de lucrări şi care ar fi putut să mă dea gata, fără să am măcar dreptul de a mă plânge.

Nemulţumit de îndreptările mele, şi turbat demânte* din pricina unei straşnice vânătăi pe faţă, îndrăzni să-mi spună că sunt un fricos, un laş care nu cunoaşte legea care porunceşte să-ţi aperi prietenul ori să mori împreună cu el.

Oricât îi erau de jignitoare cuvintele, nu-i răspunsei decât cu o privire de dispreţ, al cărei tilc cu siguranţă că nu i-a scăpat.

În curând se răspândi în tot satul zvonul despre păţania boierului şi fiecare în sinea lui se prăpădea de râs, căci domnul conte se bucura de ciudatul privilegiu de a fi temut de toţi şi de a nu fi iubit de nimeni. Cei doi ţărani răzvrătiţi îşi luase lumea în cap. Când se află că înălţimea sa a luat hotărârea de a nu mai intra în casele oamenilor decât înarmat cu pistoale, întreaga obşte se ridică în picioare; se întruniră şi-i trimiseră doi vornicei, care-i spuseră că ţăranii îşi vor părăsi, toţi, pământurile chiar în săptămâna aceea, clacă nu le făgăduieşte cu mâna pe inimă că n-are să mai vină, nici singur, nici însoţit, să-i tulbure în cocioabele lor.

În cuvântarea dreaptă şi nemeşteşugită a acestor falnici ţărani mi-a plăcut mult un temei filosofic care mi s-a părut sublim, dar care contelui i s-a părut obraznic şi caraghios totodată.

— Ni se cuvine – îi spuseră destoinicii săteni – să

mâncăm un ciorchine din via care n-ar da o boabă dacă n-am stropi-o noi cu sudoarea noastră, tot astfel precum bucătarului dumneavoastră i se cuvine să guste din rasolurile pe care vi le pregăteşte, înainte de a vi le trimite la masă.

Ameninţarea cu fuga de pe pământuri, tocmai în vremea culesului, îl sperie pe bătăuş, care fu silit să tăgăduiască; iar trimişii se întoarseră foarte bucuroşi că au izbutit să-i bage minţile în cap.

Mergând noi duminica următoare la biserică spre a asculta liturghia, îl găsirăm pe preot în altar, pe când tocmai sfârşea de rostit Crezul. Văzui mânia scăpărând în cehii contelui, iar după slujbă mă sili să iau parte la un spectacol din cale-afară de păgânesc şi de m-osolan. Se „proprie de bietul preot, îl înjură de mai multe ori şi-i pase vreo câteva cu bastonul, deşi mai avea încă stiharul pe el.

I Neputându-se răzbuna altfel, preotul îl scuipă în obraz şi se porni să ţipe.

Începuse să dea fuga unul şi altul, astfel încât plecarăm.

Eram revoltat şi-i spusei că preotul se va duce cu siguranţă la Udine şi că-i va face negreşit un bucluc.

— Căutaţi – adăugai – să-l opriţi, chiar şi cu sila; încercaţi însă mai curând să-l împăcaţi.

Contelui i se făcu desigur frică, fiindcă, chemându-şi slugile, le porunci să i-l aducă pe preot, cu voia, sau eu puterea.

Porunca îi fu îndeplinită.

Sosind, preotul clocotea de mânie; îl ocărî în chipul cel mai cumplit, numindu-l proclet şi afurisit a cărui răsuflare spurcă văzduhul: încheie jurându-i că nici el, nici alt preot nu va mai sluji vreodată liturghia în biserica lui, pe care a pângărit-o cu o fărădelege şi că arhiepiscopul va răzbuna nelegiuirea pe care a săvârşit-o în fiinţa lui.

Contele îl lăsă să vorbească, fără a-i curma vorba:

oprindu-l însă să plece, îl sili să se aşeze la masă, la care nevrednica faţă-bisericească nu numai că se învoi să mănânce, dar se şi lăsă îmbătat. Această josnică lăcomie aduse după sine împăcarea, iar abatele uită totul, ca să i se ierte vina şi lui.

Peste câteva zile, veniră doi capucini la dânsul, cam pe la amiază. Văzându-i că nu mai pleacă şi nevrând să le spună nimic, porunci să se dea la masă, fără a pune tacâmuri şi pentru ei. Când văzură că n-are de gând să-i poftească, cel mai îndrăzneţ dintre amândoi îi spuse contelui că ei n-au prânzit. Fără a-i răspunde, contele puse de i se sluji o farfurie plină cu orez. Capucinul o respinse, zicând că el e vrednic să se aşeze nu numai la masa lui, dar şi la aceea a unui rege. Contele, care era în toane bune şi avea chef de glumă, îi răspunse că epitetul cinului lor e acela de „nevrednici" şi că, prin urmare, nu-i vrednic de nimic pe lumea aceasta şi, că, de altminteri, umilinţa pe care o propovăduiesc le interzice orice fel de pretenţii.

Capucinul apărându-se prost şi contele având dreptate, socotii că trebuie să-l sprijin, îi spusei capucinului că ar trebui să-i fie ruşine să înfrângă legea cinului său săvâr – şind păcatul trufiei.

Drept răspuns, capucinul mă înjură şi contele ceru atunci să i se aducă nişte foarfeci ca să le taie barba potlogarilor acelora spurcaţi.

La această grozavă ameninţare, cei doi ţapi în sutane o luară la fugă şi noi ne prăpădirăm de râs.

Dacă ciudăţeniile contelui ar fi fost toate ca aceasta, nişte glume măi bune ori mai proaste, i le-aş fi iertat cu dragă inimă; mai aveau însă mult până acolo.

Nefericitul acela distila, în loc de hil, un venin virulent şi, în orele de digestie, nebunia care îl stăpânea îl făcea cumplit, sălbatic, crud, nedrept şi sângeros. Pofta i se prefăcea într-o adevărată furie; mânca precum înfulecă un tigru. Într-o zi, având fiecare în farfurie câte o becaţă

foarte gustoasă, nu mă putui împiedica să n-o laud, cu voluptatea unuia căruia îi place să mănânce. Puse mâna pe pasărea lui, o sfâşie de parcă ar fi fost un şoim flămând şi-mi spuse cât se poate de serios că mă roagă să mănânc liniştit, să-mi degust în voie bucăţica şi să tac din gură, căci laudele pe care le aduc felurilor care-mi plac îl scot din sărite.

Îmi venea totodată şi să râd, şi să-i dau cu o sticlă în cap, ceea ce cu douăzeci de ani în urmă aş fi făcut cu siguranţă. N-am făcut, totuşi, niciuna, nici alta; tăcui, înţelegând că trebuie ori să-l părăsesc pe necioplitul acesta, ori să mă plec la toanele lui.

Peste trei luni, micuţa Costa, actriţa din Trieste pe v care fusese s-o vadă când cu escapada la Gorice, îmi spuse că n-ar fi crezut niciodată, înainte de a-l cunoaşte pe contele Torriano, că un om cu un asemenea caracter poate exista.

— Deşi e foarte voinic în ale dragostei, îi e foarte anevoie să ajungă la criza care încununează lucrarea şi dacă vreo nenorocită are nefericirea să nu-şi poată ascunde extazul când, stârnită la culme, o scaldă roua voluptăţii, e în primejdie s-o strângă de gât, câinele, atâta e de pizmaş de bucuria altuia. Tristă soartă va avea – adăuga micuţa Costa – nefericita ce-i e menită de soţie.

Iată şi întâmplarea care puse capăt legăturilor mele cu acest turbat.

În plictiseala şi trândăvia din nefericita aceea de Spessa, unde n-aveam niciun, fel de bucurie, îmi sări în ochi o văduvioară săracă şi foarte drăguţă. Îi făcui câteva mici daruri şi, după ce dobândii de la ea câteva neînsemnate hatâruri, o adusei să vină să-şi petreacă nopţile în odaia mea. Venea la douăsprezece, ca să n-o vadă nimeni şi pleca în zori, ieşind pe o portiţă care dădea în stradă.

Îmi treceam de opt zile vremea cu această plăcută

îndeletnicire, foarte liniştiţi în ceea ce priveşte legătura noastră, căci bănuiam că n-o cunoaşte nimeni, când biata prietena mea se strecură într-o dimineaţă din braţele mele şi pe urmă mă trezi să vin să încui portiţa după ea, ca de obicei. N-apuc să încui bine, că o aud ţipând. Deschid repede şi-l văd pe sălbaticul de Torriano care cu o mână o ţinea ele fustă şi cu cealaltă o plesnea cu bastonul. N-am stat pe gânduri şi cât ai clipi i-am sărit în cârcă. Ne rostogolirăm el dedesubt şi eu deasupra, în vreme ce biata văduvioară o luase la fugă.

N-aveam pe mine decât halatul, şi din punctul acesta de vedere eram eu mai slab, căci se ştie, că, gol, un om civilizat îşi pierde jumătate din putere. Totuşi, îi apucasem cu o mână bastonul şi cu cealaltă îl strângeam de gât, silindu-mă să-l sugrum. La rândul lui, îşi apăra cu dreapta bastonul şi cu mâna mă ţinea de păr. Nu-mi dădu drumul decât atunci când îi ieşi limba de-un cot şi când, nemaiputând respira, era cât p-aci să se înăbuşe.

Simţindu-mă slobod, sării în picioare şi, smulgându-i bastonul, îi eroii cu el în cap o lovitură zdravănă, de care, din fericire, se apără întrucâtva cu mâinile amândouă.

Mulţumindu-mă cu atât, se ridică, o rupse la fugă şi începu să culeagă pietre, a căror izbitură n-o mai aşteptai, întors la mine în odaie, mă încuiai pe dinăuntru şi, neştiind dacă ne văzuse cineva sau nu, mă trântii pe pat gâfâind şi murind de ciudă că n-am avut mâna destul de puternică spre a-l gâtui pe tâlhar, care era, socoteam, hotărât să mă ucidă.

Când îmi venii puţin în fire, mă sculai şi, după ce îmi cercetai pistoalele şi mă încredinţai că-mi vor fi de bun folos la nevoie, mă îmbrăcai şi ieşii cu gândul de a merge să caut la vreun ţăran o căruţă cu care să mă întorc la Gorice. Apucând, fără să ştiu, un drum care mă scoase în spatele casei bietei mele văduve, intrai înăuntru şi o găsii mâhnită, dar liniştită. Mă mângâie spunându-mi că n-a

lovit-o decât peste umeri şi că n-a durut-o decât foarte puţin. O supăra însă că întâmplarea nu putea să nu se lăţească, fiindcă doi ţărani l-au văzut pe conte bătând-o şi că aceiaşi ţărani ne-au văzut, ca şi ea, încăieraţi.

Îi dăruii doi ţechini, poftind-o să vină să mă vadă la Gorice, unde socoteam să stau vreo două, trei săptămâni, şi să-mi spună unde aş putea găsi un ţăran care să aibă o trăsură, căci voiam să plec cât mai curând cu putinţă.

Sora ei se arătă gata să mă petreacă la o fermă unde aveam să găsesc ce voiam. Pe drum îmi spuse că Torriano e duşmanul surorii ei încă de pe când îi trăia bărbatul, fiindcă îl alungase.

La ferma unde mă duse fata, găsii ce căutam, adică o teleguţă bună, iar ţăranul îmi făgădui că la ceasul prânzului mă pune în Gorice.

Îi dădui o jumătate de scud arvună şi plecai, spunându-i că-l aştept.

Întors la conte, mă grăbii să-mi strâng lucrurile şi tocmai isprăvisem când sosi şi trăsura.

Mă pregăteam să-mi încarc lucrurile, când veni un slujitor care mă rugă din partea contelui să trec o clipă pe la dânsul.

cea

Îi scrisei în franţuzeşte că, după cele ce s-au petrecut între noi, nu ne mai putem întâlni la el acasă.

Peste un minut, intră la mine, şi, închizând uşa după el, îmi spuse:

— Dacă nu vreţi să veniţi să vorbim la mine acasă, iată vin eu la dumneavoastră.

— Ce aveţi a-mi spune?

— Plecând de la mine în felul acesta, mă jigniţi şi n-am să vă las să plecaţi.

— Nu zău, domnule, tare aş vrea să văd cum o să faceţi ca să mă împiedicaţi; căci de bună-voia mea n-o să mă convingeţi să rămân.

— Am să vă împiedic să plecaţi singur, căci onoarea cere să plecăm împreună.

— Foarte bine. Cred că v-am înţeles. Mergeţi aşadar şi luaţi-vă spada, ori pistoalele şi vom pleca de îndată, înarmaţi la fel. Precum vedeţi, în trăsura mea e loc pentru doi.

— Ba nu, dumneavoastră trebuie să plecaţi într-a mea, călătorind mai bine, şi anume după ce veţi prinzi cu mine.

— Aveţi greşeală. M-ar lua lumea drept nebun dacă aş sta la masă cu dumneavoastră când tot satul cunoaşte cârcota noastră, care mâine va ajunge de poveste până la Gorice.

— Dacă nu vreţi să veniţi să prânziţi cu mine, vin eu să prânzesc aici cu dumneavoastră şi n-au decât să spună ce-or vrea. După masă plecăm. Daţi drumul teleguţei şi nu faceţi tărăboi, căci vă spun încă o dată că nu veţi pleca.

Vrând, nevrând, m-am lăsat înduplecat şi am dat drumul teleguţei.

Nefericitul de conte rămase, la mine până la amiază, călcând ca de obicei cu picioarele în străchini, şi încercând să-mi bage în cap că toată vina e de partea mea, spunând că n-am căderea să-l opresc să bată în stradă o ţărancă asupra căreia, la urma urmelor n-aveam niciun drept.

Îi spusei râzând că tare aş dori să aflu ce drept are el să bată în stradă o femeie liberă şi cum şi-a putut închipui că această femeie liberă nu-şi va găsi un apărător într-un bărbat pe care, aşa cum şi era, îl interesa sufleteşte.

— Cum v-aţi putut gândi – adăugai – că am să rabd să loviţi o femeie, o fiinţă firavă şi drăguţă, chiar în clipa când ieşea din braţele mele, şi pe care măcar numai pentru asta ar fi trebuit să o respectaţi? Spuneţi, dacă sunteţi bărbat, n-aş fi fost un mişel sau un monstru ca dumneavoastră, dacă aş fi privit nepăsător această scenă sălbatică şi, să fi fost în locul meu, n-aţi fi făcut la fel, fără a sta o clipă pe

gânduri, măcar să fi fost un mare principe bătăuşul?

Nefericitul nu putea răspunde decât cu vorbe în doi peri, iar eu îi înfruntam balivernele spunându-i verde adevărul de la obraz. Gheaţa se rupsese, nu mai avea niciun drept să mă port cu el cu mănuşi.

Câteva clipe înainte de a ne aşeza la masă, îmi spuse că o asemenea aventură nu i-ar aduce nicio cinste aceluia care şi-ar ucide potrivnicul, căci el nu înţelege să se bată decât pe viaţă şi pe moarte.

— În ce mă priveşte – îi răspunsei râzând – nu vă împărtăşesc gândurile; cât despre dumneavoastră, n-aveţi decât să nu vă primejduiţi, dacă aşa credeţi de cuviinţă, căci după lecţia pe care v-am dat-o şi pe care îmi pare foarte rău că m-aţi silit să v-o dau, mă socotesc deplin satisfăcut. Iar dacă va fi să ne batem pe viaţă şi pe moarte, nădăjduiesc să nu vă şterg dintre vii, chiar aşa mânios cum sunteţi; mă voi mulţumi să vă scot pentru multă vreme din luptă şi să vă dau astfel răgaz să cugetaţi la trecutul şi viitorul dumneavoastră. Cât vă priveşte, dacă soarta vă va fi mai prielnică sau dacă veţi fi mai îndemânatic decât mine, slobod sunteţi să faceţi precum veţi pofti.

— Vom merge amândoi într-o pădure şi-i voi porunci vizitiului să vă ducă oriunde veţi dori, dacă vă veţi întoarce singur la trăsură, căci nu voi lua cu mine niciun slujitor.

— Foarte frumos – îi spusei – foarte frumoase hotărâri; şi cum vreţi să ne luptăm: cu spada ori cu pistolul?

— Cu spada ajunge.

— Atunci vă făgăduiesc să-mi las pistoalele în trăsură în clipa când vom coborî din ea.

Eram puţin descumpănit văzându-i pe ţopârlanul ăsta prefăcut dintr-odată într-un om curtenitor şi de înţeles, tocmai în clipele când duelul care-l pândea ar fi trebuit să-i tulbure sufletul; căci mi se părea cu neputinţă ca un om cu un asemenea caracter să poată fi viteaz. Socoteam că am

mai mult sânge rece şi eram sigur că-l voi doborî de la început cu bota mea de dreapta, care n-a iertat pe nimeni, şi să-l schilodesc rănindu-l la genunchi, dacă ar fi vrut să lupte mai departe. Aş fi fugit apoi în statele veneţiene de unde, necunoscându-mă nimeni, mi-ar fi fost lesne să ies. Prevedeam însă că nu se va întâmpla nimic, că se va alege praful de acest duel, ca şi de atâtea altele, când unul clin cei doi luptători e un mişel; şi drept un asemenea om îl luam pe conte.

Plecarăm după un prânz minunat, în vremea căruia am fost foarte vesel; contele cu mâinile goale, iar eu cu micul meu calabalâc bine legat în spatele trăsurii.

Îmi golisem cu dinadinsul pistoalele în faţa contelui, care-mi arătase că n-are pistoale de loc.

Îl auzisem poruncindu-i vizitiului să ia drumul spre Gorice, dar mă aşteptam din clipă în clipă să-l aud spunându-i s-o ia la dreapta ori la stânga, ca să mergem să ne încheiem răfuiala într-o pădure.

Cum bine vă puteţi închipui, am fost foarte cumpătat cu întrebările tot drumul: nu mie mi se cădea să pun întrebări.

Mă lămurii în sfârşit când sosirăm la Gorice şi izbucnii într-un hohot de râs auzindu-l pe conte că îi porunceşte vizitiului să meargă la hanul poştei.

Când ajunserăm acolo, îmi spuse:

— Aţi avut dreptate, e mai bine să rămânem prieteni. Să ne legăm că nu mai vorbim la nimeni de întâmplarea asta şi să râdem de ea când al Ui o vor povesti altfel decât a fost.

Îi făgăduii, ne dădurăm mâna şi totul se sfârşi. A doua zi, îmi luai gazdă pe o străduţă foarte liniştită, pentru a-mi sfârşi al doilea volum al Istoriei tulburărilor din Polonia, vremea însă pe care o hărăzii lucrului nu mă împiedică să mă bucur de viaţă, până în clipa când m-am hotărât să mă întorc la Triest, pentru a aştepta în oraşul

acela graţia inchizitorilor de stat. Rămânând la Gorice, mi-era anevoie să găsesc, prilejul de a-mi dovedi râvna în slujba lor şi ele altminteri nu mă plăteau ca să-mi petrec viaţa într-o dulce trârul? voală.

N-am stat la Gorice decât până la sfârşitul anului 1773 şi în cele şase săptămâni cât am zăbovit acolo, am găsit toate plăcerile pe care mi le-aş fi putut dori.

Daravera de la Spessa o cunoştea tot oraşul. În primele zile mi se vorbea de ea la tot pasul. Văzând însă că nu fac decât să râd, ca de un fleac fără nicio însemnătate, încetară de a mi-o mai pomeni şi Torriano ajută şi el cum se pricepu mai bine la această uitare dându-mi cele mai călduroase dovezi de prietenie oriunde mă întâlnea. Totuşi, ştiindu-l omul dracului, cu care era mai bine să nu ai de-a face, am avut grijă să găsesc câte o împiedicare de câte ori m-a poftit la prânz sau la cină.

În vremea carnavalului, se însura cu domnişoara de care am mai vorbit şi o neferici câtă vreme trăi el. Din fericire pentru ea, muri, după vreo treisprezece ani, nebun şi ca vai de capul lui.

Cât am stat acolo, contele Carlo Coronini, de care cred că am mai vorbit până acum, a fost încântarea vieţii mele. Omul acela fermecător muri peste patru ani. O lună înainte de a-şi da duhul, îmi trimise testamentul lui, în versuri italieneşti de opt silabe, bucată pe care o păstrez ca pe o dovadă a spiritului său filosofic şi al voioşiei sale sufleteşti. Testamentul acela glumeţ e plin de hazul cel mai subţire. Să fi ghicit că va muri atât de curând, cred că şi-ar fi mânuit cu mai puţină voie bună condeiul, căci mi se pare că gândul că mâine sau poimâine nu vei mai fi nu poate alcătui pricină de veselie sau de glumă, decât poate doar pentru un om fără minte.

Un anume domn Richard, loren, veni, cât am stat eu acolo, să se aşeze la Gorice. Era un holtei de vreo patruzeci de ani căruia, după ce-i adusese însemnate

slujbe în treburi de administraţie financiară, curtea de la Viena îi dăduse o pensie destul de măricică. Bărbat frumos, plin aq duh, cu gustul şlefuit al societăţii alese, destul de cunoscător într-ale literaturii şi cu desăvârşire lipsit de pretenţii, era primit şi îndrăgit în cele mai bune familii din Gorice.

L-am cunoscut la contele Torres, unde cu osebire îi plăcea să meargă, atras de mintea subţire a contesei celei tinere cu care se şi însura curând după aceea.

La începutul lui octombrie, noul Consiliu al celor Zece, intră, precum e obiceiul în ilustra noastră patrie, în funcţiune; şi prin urmare trei noi inchizitori de stat îi înlocuiră pe cei care domnise în ultimele douăsprezece luni.

Ocrotitorii mei, procuratorul Morosini adică, senatorul Zaguri şi credinciosul meu prieten Dandolo îmi scriseră că, dacă nu-mi vor putea dobândi graţierea în răstimpul celor douăsprezece luni cât urmau să stea aceştia în scaun, nu mai trăgeau nădejde s-o dobândească vreodată; căci, pe lângă destoinicia lor, întâmplarea făcea ca noii inchizitori să-i cinstească cu deosebita lor prietenie. Cel dintâi, inchizitorul Sagredo, era îndeaproape legat de procuratorul Morosini; al doilea, domnul Grimani, era prieten cu scumpul meu Dandolo, iar domnul Zaguri îmi seria că-l va înrâuri pe al treilea care, potrivit legii, urma să fie unul clin consilierii care alcătuiesc Consiliul celor Zece.

Poate nu ştie toată lumea că acest consiliu zis al celor zece se alcătuieşte în realitate din şaptesprezece, căci dogele poate lua parte la el oricând pofteşte.

Mă întorsei la Triest foarte hotărât să fac tot ce-mi stă în putinţă pentru a sluji cu credinţă despoticul tribunal şi a fi vrednic să dobândesc, de la dreptatea lui, graţierea care mi se cuvenea după nouăsprezece ani de surghiun pe care-i folosisem străbătând în lung şi în lat toată Europa.

La vârsta de patruzeci şi nouă de ani câţi aveam pe atunci, socoteam că nu mai am nimic de aşteptat din partea Sorţii, zeitate pe cât de cochetă pe atât de plină de toane, care iubeşte numai tinereţea şi numai ei îi e prielnică şi căreia îi e, pare-se, de-a dreptul silă de vârsta coaptă şi mai ales de trista bătrâneţe.

Mi se părea că voi vieţui fericit la Veneţia, fără a mai avea nevoie de hatârurile oarbei zeiţe.

cu

Socoteam că voi putea trăi pe picioarele mele, din ceea ce mă pricepeam să fac, crezându-mă la adăpost de orice năpastă, înarmat, cum eram, cu o bună şcoală a vieţii şi dezbărat altminteri de toate deşertăciunile care m-ar fi putut duce de râpă.

Mai socoteam că inchizitorii de stat se vor simţi datori să-mi dea chiar în Veneţia o slujbă oarecare, cu o leafă care să-mi îngăduie un trai înlesnit, fiind singur, fără familie şi hotărât să mă mulţumesc cu ce-mi trebuie ca să-mi duc zilele, lipsindu-mă de orice dorinţă de huzur.

Scriam Istoria tulburărilor din Polonia, întâiul volum era gata tipărit; lucram la al doilea şi aveam material destul ca să le ofer cititorilor întreaga istorie, împărţită în şapte volume. După ce sfârşeam această lucrare, socoteam să dau la lumină o traducere în stanţe a Iliadei lui Homer şi nu mă îndoiam că după Iliada nu-mi va fi greu să tipăresc şi altele.

Într-un cuvânt, nu mă vedeam nicidecum în primejdie de a muri de foame într-un oraş unde mii de mijloace de trai hrăneau din belşug o mulţime de oameni care oriunde aiurea nu şi-ar fi putut ţine viaţa decât cerând de pomană.

Plecai aşadar de la Gorice în ultima zi a anului 1773 şi la întâi ianuarie 1774 trăgeam la Triest, la hanul cel mare din piaţă.

Cu greu aş fi putut fi mai bine întâmpinat decât am fost. Baronul Pittoni, consulul Veneţiei, toţi consilierii,

negustorii, doamnele şi toţi membrii cazinoului îmi dădură cele mai vii dovezi ale plăcerii pe care o aveau re-văzându-mă. Îmi petrecui în mijlocul lor carnavalul, în cea mai mare veselie, bucurându-mă de o sănătate deplină şi fără ca lucrările mele literare să sufere întru nimic: căci chiar la începutul postului am dat la tipar al doilea volum al Istoriei tulburărilor din Polonia.

Întâi şi întâi îmi atrase luarea-aminte, la Triest, a doua actriţă a trupei de comedianţi care juca acolo. Actriţa aceasta nu era alta decât fiica aşa-zisului conte Rinaldo, de care cititorii mei poate îşi mai amintesc, şi pe care o chema Irene. O iubisem la Milano şi-o cam lăsasem deoparte la Genova, din pricina lui taică-său; îi fusesem de folos la Avignon unde, cu învoirea Marcolinei, o scosesem din încurcătură. Se scurseseră unsprezece ani fără să mai ud vorbindu-se de ea.

Am fost foarte mirat văzând-o şi mărturisesc că întâlnirea mai mult m-a necăjit decât mi-a făcut plăcere, căci văzând-o încă frumoasă, mi-am dat seama că poate încă să-mi placă, în vreme ce, nemaiputându-i fi de folos, înţelegeam că trebuie să mă păzesc. Şi totuşi, neputând să nu-i fac o vizită, şi arzând de dorinţa de a-i cunoaşte povestea, mă înfiinţai la dânsa a doua zi, puţin înainte de amiază. Mă primi sărind în sus de bucurie, spunându-mi că m-a zărit la parter şi că era sigură că am să vin s-o văd.

Mi-l prezentă pe soţul ei, care juca rolurile lui Scapin, şi pe fiică-sa, care avea nouă ani şi era înzestrată pentru dans.

Povestea ei n-a fost lungă, căci femeile ştiu să scurteze când e nevoie. Chiar în anul când o cunoscusem la Avignon, plecase cu taică-său la Torino. Acolo, îndrăgostindu-se de bărbatul pe care mi-l prezentase, îşi părăsise părinţii spre a se mărita cu el şi se făcuse actriţă spre a împărtăşi întru totul soarta soţului ei.

— Ştiu – îmi spuse – că tata a murit, dar habar n-am

ce s-a făcut cu mama.

După ce vorbirăm cât vorbirăm, îmi spuse că-i e credincioasă soţului ei, fără a ajunge însă atât de caraghioasă încât să-i răpească orice nădejde unuia care iubind-o, ar fi vrednic de luat în seamă.

— Aici – adăuga ea – n-am pe nimeni şi singura mea bucurie e să poftesc câţiva prieteni la cină, fără să mă stingherească cheltuiala, căci câştig destul de binişor cu câte o mică partidă de faraon.

Banca o dădea ea şi mă rugă să iau şi eu din când în când parte la joc.

— Mă vei vedea diseară, după spectacol – îi spusei – şi, de vreme ce miza e mică, jocul fiind oprit la Triest, voi juca şi eu mic, ca toată lumea.

M-am ţinut de cuvânt şi am cinat cu o ceată de zăpăciţi, nişte tineri negustoraşi care mureau toţi după ea.

După cină, dădu un banc şi nu mică îmi fu uimirea văzând-o cu ochii mei cu câtă dibăcie, şi cu câtă potriveală întotdeauna, mânuieşte cărţile. Îmi veni să râd când o văzui punându-şi şi cu mine în lucrare talentele. Nu spusei totuşi nimic şi plecai împreună cu ceilalţi, după ce pierdui câţiva forinţi.

Era o nimica toată, dar mă simţeam jignit şi nu voiam ca Irene să-şi închipuie că m-a tras pe sfoară.

Văzând-o aşadar a doua zi la repetiţia piesei care urma să se joace seara, îi lăudai dibăcia. Se făcu întâi a nu înţelege; când îi spusei însă despre ce e vorba, avu nas să-mi spună că mă înşel.

Supărat de atâta neobrăzare, îi întorsei spatele, spunându-i:

— Are să-ţi pară rău că nu recunoşti, începu atunci să râdă şi-mi spuse:

— Mă rog, mă rog, recunosc, dragă prietene, şi dacă ai de gând să-mi spui că ai pierdut, am să-ţi întorc banii, ba chiar, dacă pofteşti, am să te fac părtaş la micul meu joc,

fără să ştie nimeni, afară de soţul meu.

— Niciuna, nici alta, Irene; n-am să mai vin nici la joc. Îţi atrag însă luarea-aminte să te fereşti de a-l păcăli prea rău pe vreunul din prietenii dumitale, căci se va afla şi vei pierde partida, jocurile de noroc fiind cu străşnicie oprite.

— Da, ştiu, şi nu joc decât cu banii pe masă; de altminteri, toţi oamenii aceştia mi-au făgăduit să păstreze taina.

— Eu nu mai vin să cinez la dumneata, fă-mi însă plăcerea şi vino să prânzeşti cu mine când ai vreme.

Veni peste câteva zile însoţită de fiică-sa, care îmi plăcu mult şi care nu-mi respinse dezmierdările. Mai veni şi pe urmă de câteva ori, întâlnindu-l într-o zi pe baronul Pittoni; ca şi mie, fetiţele nu-i făceau de loc silă, şi cea a Irenei plăcându-i, o rugă pe maică-sa să-i hărăzească şi lui din când în când cinstea ce mi-o hărăzea mie.

O îndemnai să nu cumva să respingă această poftire, iar baronul se îndrăgosti de ea, spre norocul Irenei, căci către sfârşitul carnavalului fu învinuită că joacă jocuri op, rite, iar Daronul ar fi lăsat-o pe mina poliţiei dacă n-ar fi înştiinţat-o la vreme, ca un prieten ce-i ajunsese.

Nu i-au putut da nicio amendă, fiindcă, atunci când îi călcară casa agenţii, nu găsiră pe nimeni.

Irene plecă din Triest la începutul postului, cu trupa din care făcea parte; am regăsit-o, trei ani mai târziu, la Padova, împreună cu fiică-sa, care se făcuse fermecătoare şi cu care mi-am înnoit cunoştinţa în chipul cel mai duios.

APENDICELE LUI LAFORGUE LA EDIŢIA PRINCEPS

Ajunşi la sfârşitul capitolului al zecelea1 al acestui volum, încercăm un ciudat sentiment de nădejde spulberată, de curiozitate nesatisfăcută, precum şi dezamăgirea unui cutezător drumeţ care, după ce a înfruntat oboseala unui urcuş lung şi anevoios, ar ajunge nu la ţinta după care tânjeşte, la o privelişte concretă, la

cunoaşterea unui obiect anume, ci într-un spaţiu vag, imens, scăldat într-un fel de ceaţă, care nu-i îngăduie ochiului să se oprească la nimic, din care mintea nu poate să-şi facă nicio imagine, nici memoria să „reţină altă amintire decât dureroasa impresie a unui vid uriaş; căci sfârşitul acestui capitol este abruptul sfârşit al Memoriilor lui Casanova, desigur nu aşa cum le-a lăsat el, ci aşa cum au fost găsite după moartea interesantului aventurier, ori mai curând aşa cum au ajuns până la noi; căci dacă ne gândim la frământările de care a avut parte în ultimii ani de viaţă, frământări care n-au fost, poate, decât urmarea şi rodul unei susceptibilităţi deosebit de iritabile, întinsul câmp al ipotezelor ne îngăduie să presupunem, lucru foarte de crezare, că, în scrierile lui, s-a purtat cam aspru cu anume inşi cu care situaţia lui îl silea să aibă zi de zi de-a face; iar această presupunere ne duce în chip firesc la încheierea că a fost sustras şi distrus tot ce ar fi putut jigni onoarea sau amorul-propriu al supravieţuitorilor interesaţi.

1 Capitolul XLV din volumul al treilea, în ediţia noastră.

Oricum ar fi, e lesne de înţeles că, după ce am îngrijit, rând cu rând, publicarea unei atât de întinse lucrări, după ce ne-am familiarizat, printr-un contact atât de îndelungat, cu omul interesant care, în aceste Memorii, ne-a lăsat vastul tablou autograf al vieţii sale, al unei vieţi atât de pline de amărăciuni, atât de aventuroase, atât de bogate în experienţe, atât de captivante prin atracţia varietăţii, prin farmecul unui taifas slobod şi fără nicio pretenţie, atât de instructive prin atâtea adânci cugetări; e lesne, zic, de înţeles că, după intima cunoaştere a unei jumătăţi de secol aproape, încercăm desigur o mare părere de rău că ne despărţim de ele într-un chip atât de neaşteptat, că ne despărţim aşa dintr-odată de un tovarăş plăcut pe care obişnuinţa ne-a făcut să-l îndrăgim şi pe care nu-l putem însoţi până la sfârşitul călătoriei sale. Nu

ne-a spus tot şi, făgăduindu-ne cel puţin încă un volum, ne-a aţâţat curiozitatea. De ce îl părăsim înainte de a-l fi ascultat până la capăt? De ce nu-l însoţim mai departe în labirintul nenumăratelor lui întâlniri pe care le-ai putea lua adesea drept nişte plăsmuiri de romancier, dacă simplitatea istorisirii, dacă puţinătatea de pretenţii pe care o vădeşte povestirea nu le-ar da toate trăsăturile adevărului?

Zadarnice păreri de rău! Zadarnice oftări!

Presupunând că acelaşi sentiment îl împărtăşesc cei mai mulţi dintre cititori, încredinţaţi că nu există niciunul care nu l-ar fi însoţit bucuros pe Casanova până la capătul firesc al slobodei sale povestiri despre el însuşi şi despre întâmplările care au dat o anume importanţă vieţii sale, am făcut toate cercetările cu putinţă spre a găsi materiale nu în stare să-i mulţumească pe deplin fireasca curiozitate, ci să-i mai aline cumva necazul curmării acestor Memorii şi neştiinţa în care ne lasă cu privire la sfârşitul carierei sale, urmarea, de bună seamă, distrusă, a lucrării.

Totuşi, trebuie s-o mărturisim, cercetările noastră au fost puţin rodnice. Am scotocit în două pachete de hârtti depozitate la biblioteca din Dux, locul unde a închis ochii Casanova; n-am găsit însă decât fragmente despre nenumărate şi felurite subiecte, fără nicio legătură între ele şi fără nicio însemnătate în ce priveşte biografia eroului nostru.